

**UNIVERSITATEA DE STAT
„BOGDAN PETRICEICU HASDEU”
DIN CAHUL**

**PERSPECTIVELE ȘI PROBLEMELE
INTEGRĂRII ÎN SPAȚIUL EUROPEAN AL
CERCETĂRII ȘI EDUCAȚIEI**

*Prospects and problems of research and education integration into the
European area*

Volumul VI, Partea 1

CAHUL 2019

Articolele incluse în volum au fost elaborate și prezentate de autori în cadrul celei de-a VI-a ediții a Conferinței Științifice Internaționale „Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației”, care s-a desfășurat la Cahul pe data de 6 iunie 2019.

Articolele sunt recenzate în sistem „double-blind peer review”.

Pagina web a Anuarului: <http://ppr.usch.md/>

PERSPECTIVELE ȘI PROBLEMELE INTEGRĂRII ÎN SPAȚIUL EUROPEAN AL CERCETĂRII ȘI EDUCAȚIEI

*Prospects and problems of research and education integration into the
European area*

Volumul VI, Partea 1

**ISSN 2587-3563
E-ISSN 2587-3571**

COMITETUL ȘTIINȚIFIC

Bostan Ion, academician al Academiei de Științe a Moldovei, dr. hab., prof. univ., Universitatea Tehnică a Moldovei
Găină Boris, academician al Academiei de Științe a Moldovei, dr. hab., prof. univ., Universitatea Tehnică a Moldovei
Duca Maria, academician al Academiei de Științe a Moldovei, dr. hab., prof. univ., rector, Universitatea Academiei de Științe a Moldovei
Belostecinic Grigore, academician al Academiei de Științe a Moldovei, dr. hab., prof. univ., rector Academia de Studii Economice a Moldovei
Bostan Viorel, dr. hab., prof. univ., rector Universitatea Tehnică a Moldovei
Pop Ioan-Aurel, președinte al Academiei Române, prof. univ., dr., rector, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca
Toader Tudorel, prof. univ., dr., rector, Universitatea „A.I.Cuza” din Iași, România
Bîrsan Iulian Gabriel, prof. univ., dr. ing., rector, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați
Pușcă Andy, prof. univ., dr., rector, Universitatea „Danubius” din Galați
Pogolșa Lilia, conf. univ., dr. hab., director, Institutul de Științe ale Educației
Cojocaru Gheorghe, prof. univ., dr. hab., Director al Institutului de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei
Șișcanu Ion, prof. univ., dr. hab., Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei
Bulatova Elena, prof. univ., dr. hab., prorector, Universitatea de Stat din Mariupol
Tudor Florin, prof. univ., dr., decan, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați
Guțu Vladimir, prof. univ., dr. hab., decan, Universitatea de Stat din Moldova
Popa Andrei, prof. univ., dr. hab., rector, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
Parmacli Dmitrii, prof. univ., dr. hab., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
Axentii Ioana Aurelia, conf. univ., dr., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
Axentii Victor, conf. univ., dr., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
Balțatu Ludmila, conf. univ., dr., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
Bercu Oleg, conf. univ., dr., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
Bîrlea Svetlana, conf. univ., dr., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
Ceclu Liliana, conf. univ., dr., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
Cojocari-Luchian Snejana, conf. univ., dr., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
Cornea Sergiu, conf. univ., dr. hab., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
Cornea Valentina, conf. univ., dr., Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați
Ghelețchi Ion, conf. univ., dr., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
Miron Oxana, conf. univ., dr., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
Todos Irina, conf. univ., dr., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul

COLEGIUL DE REDACȚIE

Cornea Sergiu	Redactor - șef
Bercu Oleg	Științe politice și administrative
Blașcu Olesca	Științe juridice
Nedelcu Ana	Științe economice
Ceclu Liliana	Științe exacte și inginerești
Cojocari-Luchian Snejana	Științe pedagogice și psihologice
Ghelețchi Ion	Științe istorice și umaniste
Luchianciuc Natalia	Științe filologice: limba și literatura română
Pușnei Irina	Științe filologice: limbi moderne

CUPRINS

ȘEDINȚA ÎN PLEN

AFANAS Aliona FORMAREA PROFESIONALĂ CONTINUĂ A CADRELOR DIDACTICE: REPERE CONCEPTUALE.....	7
---	---

I. ȘTIINȚE POLITICE ȘI ADMINISTRATIVE

CORNEA Sergiu EFECTELE APLICĂRII SISTEMULUI ELECTORAL MIXT ÎN REPUBLICA MOLDOVA: CAZUL CIRCUMSCRIȚIEI UNINOMINALE NR. 43, MUNICIPIUL CAHUL.....	11
CHICUȘ Nicolae, CUȘCĂ Valentin TRADIȚIE ȘI INOVAȚIE ÎN EDUCAȚIE.....	21
ZUBCO Angela ASPECTE PRACTICE PRIVIND EVOLUȚIA MEDIERII ÎN REPUBLICA MOLDOVA.....	24
SPRINCEAN Serghei IMPERATIVELE SECURITARE ALE SOCIETĂȚII CONTEMPORANE.....	29
SAITARLÎ Natalia ROLUL AUTORITĂȚILOR PUBLICE LOCALE ÎN MODERAREA RELAȚIILOR INTER-COMUNITARE.....	33
BODEAN Tatiana-Maria, CEBOTARI Svetlana UNELE CONSIDERAȚIUNI PRIVIND POLITICA UE ÎN STATELE PARTENERIATULUI ESTIC.....	37

II. ȘTIINȚE JURIDICE

АРСЕНИ Игорь НЕНАЗВАННЫЕ (НЕПОИМЕНОВАННЫЕ) ПОСРЕДНИЧЕСКИЕ ДОГОВОРЫ В ГРАЖДАНСКОМ ОБОРОТЕ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА.....	45
CAZACU Valentin CONȚINUTUL, FORMA ȘI TERMENELE DE NOTIFICARE A VICIILOR BUNULUI VÂNDUT ÎN REGLEMENTAREA CODULUI CIVIL AL R. MOLDOVA ȘI ÎN REGLEMENTAREA CONVENȚIEI DE LA VIENA DIN 1980 ASUPRA CONTRACTELOR DE VÂNZARE INTERNAȚIONALĂ A MĂRFURILOR.....	49
АРСЕНИ Игорь РАЗУМНЫЕ ПРЕДЕЛЫ ВОЗМЕЩЕНИЯ СУДЕБНЫХ РАСХОДОВ В ГРАЖДАНСКОМ ПРОЦЕССЕ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА.....	53
BOTEZATU Igor ANALIZA JURIDICO-PENALĂ A INFRAȚIUNII DE TRAFIC DE COPII.....	57
COJOCARU Radion, SOROCEANU Igor ANALIZA ELEMENTELOR DE DREPT COMPARAT PRIVIND INFRAȚIUNEA DE ACTIVITATE A MERCENARILOR DIN EXPERIENȚA ȚĂRILOR A COMUNITĂȚII STATELOR INDEPENDENTE (CSI).....	60
BOTNARI Elena EDUCAȚIA ȘI OFERTA DE MUNCĂ DE CALITATE ÎN LUMINA STRATEGIEI NAȚIONALE PRIVIND OCUPAREA FORȚEI DE MUNCĂ.....	65
CALENDARI Dumitru PROBLEMELE PARTICIPĂRII PROCURORULUI LA ETAPA MĂSURILOR PREGĂTITOARE PENTRU DESFĂȘURAREA ȘEDINȚEI DE JUDECATĂ ÎN INSTANȚA DE APEL PE CAUZELE PENALE.....	69
CIOBANU Ion, GRUMEZA Sergiu BUNELE PRACTICI DE ADMINISTRARE PUBLICĂ: MODEL ADMINISTRATIV AL LETONIEI.....	74
CRECIUN Ilie PARTICULARITĂȚILE NULITĂȚII ACORDURILOR ANTICONCURENȚIALE.....	80
CUCIURCĂ Angela ACȚIUNI ȘI MĂSURI SPECIFICE DE COMBATERE A MIGRAȚIEI ILEGALE LA NIVELUL REPUBLICII MOLDOVA ȘI UE.....	84
CUCIURCĂ Angela ASPECTE COMPARATIVE ALE DOCTRINEI PENALE PRIVIND INFRAȚIUNEA DE POLUARE A APEI.....	89
DANDARA Liliana ACORDUL DE ASOCIERE REPUBLICA MOLDOVA - UNIUNEA EUROPEANĂ ÎN ȘIRUL TRATATELOR ȘI ACORDURILOR EUROPENE.....	94
DĂNOI Ion, PUIU Eduard, BALAN Diana OMITEREA TERMENULUI DE MENȚINERE A PERSOANEI ÎN CALITATEA DE BĂNUIT ÎN CALITATE DE TEMEI LEGAL DE ÎNCETARE A PROCESULUI PENAL PRIN PRISMA DREPTULUI LA UN PROCES ECHITABIL ȘI A PRINCIPIULUI NON BIS IN IDEM.....	100
VRABIE Corneliu, DĂNOI Ion CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI ȘI DREPTUL LA UN MEDIU ÎNCONJURĂTOR SĂNĂTOS.....	104
ФРУНЗЭ Юрий, СОСНА Борис ПРИМЕНЕНИЕ НОРМ ПРАВА, РЕГУЛИРУЮЩИХ ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВУЮ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ В СВЕТЕ МОДЕРНИЗИРОВАННОГО ГРАЖДАНСКОГО КОДЕКСА РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА.....	109
GÎRNEȚ Zinaida IMPORTANȚA INSTITUIRII TUTELEI CA MĂSURĂ DE OCROTIRE JUDICIARĂ.....	113
ГРИГОРАШ Руслан, РУСУ Владимир ПРИНЦИП РАВЕНСТВА ГРАЖДАН ПЕРЕД УГОЛОВНЫМ ЗАКОНОМ.....	116
JITARIUC Vitalie UNELE REFLECȚII PRIVIND CARACTERISTICA CRIMINALISTICĂ A INFRAȚIUNILOR DE TRAFIC DE FIINȚE UMANE.....	121
KRUGLIȚKI Mihaela ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE PRIVIND MOȚIUNEA DE CENZURĂ.....	125
CRUGLIȚCHI Tatiana CONDIȚII PROCEDURALE DE ADMISIBILITATE ȘI PERTINENȚĂ A PROBELOR.....	129
MACARENCO Alina ANALIZA DOCTRINEI JURIDICE PRIVIND ASIGURAREA ȘI GARANTAREA DREPTULUI PERSOANEI VĂTĂMATE DE O AUTORITATE PUBLICĂ.....	133
MUNTEANU Andrei DEZVOLTAREA ȘI EVOLUȚIA ARBITRAJULUI COMERCIAL.....	137
PÎRȚU Daniela CONSACRAREA LEGISLATIVĂ INTERNAȚIONALĂ A DREPTULUI LA UN MEDIU SĂNĂTOS ȘI ECHILIBRAT ECOLOGIC.....	143
PITERSCHI Eugeniu INCRIMINAREA INFRAȚIUNII DE FALSIFICARE A PROBELOR ÎN LEGISLAȚIA ALTOR STATE.....	152
ROMANDAS Nicolai REGLEMENTĂRI PRIVIND EVOLUȚIA CONTRACTULUI COLECTIV DE MUNCĂ ȘI CONVENȚIEI COLECTIVE.....	157

SACARA Ana <i>REPERE PRIVIND NOȚIUNEA DE ASISTENȚĂ SOCIALĂ.....</i>	162
CODREANU Valeria <i>REGLEMENTARI PRIVIND UNELE METODE DE APARARE A DREPTURILOR OMULUI.....</i>	164
ȘEVCENCO Igor <i>LIBERAREA DE RĂSPUNDERE PENALĂ CU TRAGEREA LA RĂSPUNDERE CONTRAVENȚIONALĂ.....</i>	167
ȘEVCENCO Victoria <i>FENOMENUL CRIMINAL DIN PERSPECTIVA SOCIO – JURIDICĂ.....</i>	171
COJOCARU Radion, SOROCEANU Igor <i>ANALIZA ELEMENTELOR DE DREPT COMPARAT PRIVIND INFRAȚIUNEA DE ACTIVITATE A MERCENARILOR DIN EXPERIENȚA ȚĂRILOR A COMUNITĂȚII STATELOR INDEPENDENTE (CSI).....</i>	174
СОСНА Александр, МОРОЗ Ремус <i>ДЕЙСТВУЮЩЕЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО, РЕГУЛИРУЮЩЕЕ ОХРАНУ ТРУДА.....</i>	179
SPÎNU Oleg <i>CLAUZA DE NEDESCRIMINARE PRIN PRISMA INSTRUMENTELOR NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI.....</i>	182
СОСНА Борис, СТЕФУ Лилия <i>НОРМАТИВНОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ОХРАНЫ ЗДОРОВЬЯ И БЕЗОПАСНОСТИ ТРУДА.....</i>	192
TICU Ioan <i>ASPECTE JURIDICO-POLITICE PRIVIND DINAMICA MIGRAȚIEI LA NIVEL NAȚIONAL.....</i>	196
TOMESCU Raluca <i>CONSIDERENTE TEORETICE ȘI ASPECTE PRACTICE PRIVIND MODUL DE ÎNCETARE A CONTRACTULUI.....</i>	203
TRIBOI-MHĂIȚĂ Cristinel <i>REFLECȚII JURIDICE ASUPRA STRATEGIEI COMUNITARE EUROPENE ÎN DOMENIUL MEDIULUI.....</i>	208
VRABIE Corneliu, MELNIC Oxana <i>OPERAREA UZUCAPIUNII PRIN PRISMA MODERIZĂRII CODULUI CIVIL AL REPUBLICII MOLDOVA.....</i>	215
BLAȘCU Olesia <i>OFICIJ INTERNAȚIONALE CU ATRIBUȚII ÎN DOMENIUL DREPTULUI DE PROPRIETATE... </i>	220
ALEXANDRU Prisac, CORJAN Angela <i>TEMEIURILE CASĂRII ȘI MODIFICĂRII HOTĂRÎRII DE INSTANȚA DE APEL ÎN CODUL DE PROCEDURĂ CIVILĂ AL REPUBLICII MOLDOVA.....</i>	227

III. ȘTIINȚE ECONOMICE

NEDELCU Ana, СЮВАНУ Svetlana <i>CERCETAREA EMPIRICĂ A GRADULUI DE IMPLICARE CIVICĂ TÎNERILOR DIN MUNICIPIUL CAHUL.....</i>	231
ПАРМАКЛИ Дмитрий, ДУДОГЛО Татьяна, ТОДОРИЧ Людмила <i>ПРОИЗВОДСТВ ПРОДУКЦИИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА В ДИНАМИКЕ: ОСОБЕННОСТИ РАСЧЕТА И АНАЛИЗА.....</i>	235
IACHIMOVȘCHI Anatolie <i>COMUNICAREA AUDITORULUI CU PERSOANELE ÎNSĂRCINATE CU GVERNANȚA.....</i>	240
ПАРМАКЛИ Дмитрий, ТОДОРИЧ Людмила, ДУДОГЛО Татьяна <i>ЦЕНОВОЙ И НАТУРАЛЬНЫЙ ОПЕРАЦИОННЫЙ ЛЕВЕРИДЖ: ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ.....</i>	244
ROȘCA-SADURSCHI Liudmila <i>CONSOLIDAREA RELAȚIILOR DE COLABORARE DINTRE MEDIUL ECÓNIC ȘI UNIVERSITATE PRIN PROIECTE EUROPENE.....</i>	251
МАРЕНА Татьяна <i>РОЛЬ ГЛОБАЛЬНЫХ ГОРОДОВ КАК МЕЖДУНАРОДНЫХ ФИНАНСОВЫХ ЦЕНТРОВ.....</i>	256
ȘCHIOPU Irina <i>ANALIZA GENERALĂ A INDUSTRIEI VINICOLE DIN REPUBLICA MOLDOVA.....</i>	259
LITOCENCO Ana <i>PARTICULARITĂȚI DE REGLEMENTARE A CASELOR DE AMANET ÎN REPUBLICA MOLDOVA.....</i>	269
BEJAN Anastasia <i>THE BANKS' BUSINESS MODEL ANALYSIS AS AN ELEMENT OF THE SUPERVISORY REVIEW AND EVALUATION PROCESS (SREP).....</i>	272
GUȚAN Viortica <i>ACTIVITATEA AGENȚIILOR DE TURISM: ASPECTE CONTABILE, JURIDICE ȘI FISCALE..</i>	277
БУЛАТОВА Елена, ЗАЙКОВСКИЙ Олег <i>КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОЦЕССОВ ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИИ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ.....</i>	281
BALAN Igor, HARTI Vlad <i>BITCOIN – UN DECENIU DE CRIPTO-ENTUZIASM ȘI CRIPTO-SCEPTICISM....</i>	283
PRODAN Djulietta <i>REGULI NOI DE CALCUL A AMORTIZĂRII MIJLOACELOR FIXE ÎN SCOPURI FISCALE ȘI IMPACTUL ACESTORA ASUPRA CONTABILITĂȚII.....</i>	288
GAUGAȘ Tatiana <i>AVANTAJELE UTILIZĂRII METODEI PBL ÎN PROCESUL DE PREDARE-ÎNVĂȚARE ÎN CADRUL ASEM.....</i>	292
BACIU – CAZACU Ala <i>CALITATEA ȘI SISTEME DE MANAGEMENT AL CALITĂȚII – SOLUȚII VIABILE DE CREȘTERE A COMPETITIVITĂȚII SERVICIILOR HOTELIERE DIN REPUBLICA MOLDOVA.....</i>	296
GUDANĂ (VRABIE) Tincuța <i>NECESITATEA ASIGURĂRII SERVICIILOR PUBLICE ÎN VEDEREA SATISFACERII NEVOILOR PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI.....</i>	298
NICHITCIN Corina, CAZAC Ianina <i>IMPACTUL INVESTIȚIILOR INTERNE ȘI EXTERNE ASUPRA DINAMICII PIB ÎN REPUBLICA MOLDOVA.....</i>	302
CARADJA Alina, INDICATORII DEZVOLTĂRII RURALE DURABILE CA EXPRESIE CANTITATIVĂ ȘI CALITATIVĂ A PROCESELOR IMPLICARE.....	308
LITVIN Eugeniu, <i>PARTICULARITĂȚILE MANAGEMENTULUI SERVICIILOR.....</i>	312
БЛАГОРАЗУМНАЯ Ольга <i>УПРАВЛЕНЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ НА РЫНКЕ ТРУДА.....</i>	316
ЛАПУШИН Раиса <i>ОБОСНОВАНИЕ НЕОБХОДИМОСТИ УПРАВЛЕНИЕ КАЧЕСТВОМ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ МОЛДОВЫ.....</i>	321
STOICA Dimitrie, STOICA Maricica <i>TEORII REFERITOARE LA CRIZA ECONOMICO-FINANCIARĂ.....</i>	325
STOICA Dimitrie, STOICA Maricica <i>METODE INOVATOARE DE FINANȚARE A ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR.....</i>	328

STOICA Dimitrie, STOICA Maricica <i>STRATEGII DE FINANȚARE A ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR</i>	330
CIOBOTA Catalin Emanuel <i>NECESITATEA ARMONIZARII SI IMPLEMENTARII MECANISMELOR ASUPRA INVESTIGATIILOR FINANCIARE IN CADRUL MEMBRILOR UNIUNII EUROPENE</i>	333

IV. ȘTIINȚE EXACTE ȘI INGINEREȘTI

ȚÎMBALIUC Nina, CIBOTARU Silvia, LUPAȘCU Tudor <i>CERCETĂRI PRIVIND UTILIZAREA ADSORBANȚILOR CARBONICI AUTOHTONI PENTRU IMOBILIZAREA METABOLIȚILOR</i>	337
POVAR Igor, SPÎNU Oxana <i>METODE EXPERIMENTALE DE CERCETARE A SISTEMELOR ETEROGENE „FAZA SOLIDĂ – SOLUȚIE MULTICOMPONENTĂ”</i>	341
PERETEATCU Pavel, ȚÎGANAȘ Ion, CRACAN Cornel <i>CERCETAREA POSIBILITĂȚILOR SPORIRII DURABILITĂȚII OȚELULUI 45 ÎN PLASMĂ ELECTROLITICĂ DE TENSIUNE JOASĂ</i>	346
SHARAGOV Vasile, CURICHERU Galina, LÎSENCO Galina <i>ELABORAREA METODICII DE ANALIZĂ TERMODINAMICĂ A POSIBILITĂȚII DE INTERACȚIUNE A COMPONENTILOR STICLELOR ANORGANICE CU GAZE ACIDE</i>	349
ШАРАГОВ Василий <i>АНАЛИЗ СТАБИЛЬНОСТИ ЭКСПЛУАТАЦИОННЫХ СВОЙСТВ СВЕЖЕВЫРАБОТАННЫХ СТЕКЛЯННЫХ БАНОК</i>	352
SHARAGOV Vasili, AGACHI Mariana, OLARU Ion <i>ELABORAREA CONSTRUCȚIILOR INDUCTORIILOR PENTRU TRATAREA PRODUSELOR INDUSTRIALE DIN STICLĂ CU CÂMP MAGNETIC ÎN IMPULS</i>	356
SHARAGOV Vasilii, RAIFURA Svetlana, CURICHERU Galina, LÎSENCO Galina, ȚURCAN Irina <i>STABILITATEA VITEZEI DE DIZOLVARE SECȚIONATĂ A STICLEI DE AMBALAJ TRANSPARENT INCOLORĂ CU SOLUȚIA HF</i>	359
MACARI Pavel, MACARI Ludmila <i>ȘIRURI NUMERICE REMARCABILE ȘI FUNCȚIILE LOR GENERATOARE</i>	363
BÎCLEA Diana <i>ASPECTE ALE FENOMENULUI DE CHIRALITATE DESCRISE CU NOȚIUNI MATEMATICE</i>	368
ȚARĂLUNGĂ Boris, NEGRU Nicoleta, ZDRAGAT Lidia <i>DESPRE UNELE ECUAȚII EXPONENȚIALE DIOFANTICE</i>	371
STOICA Maricica <i>CÂMP ELECTRIC PULSATORIU. MECANISM DE INACTIVARE MICROBIANĂ</i>	373
ARTIOMOV Laurenția, STRUTINSCHI Tudor <i>ROLUL SANOGEN AL UNOR SUBȘTANȚE BIOLOGICE ACTIVE DERIVATE DIN CONDIMENTE</i>	375
GRUMEZA Irina <i>UTILIZAREA RAȚIONALĂ A DEȘEURILOR DIN INDUSTRIA AGRO-ALIMENTARĂ</i>	379
DIACONU Mihaela <i>ANALIZA RADIOACTIVITĂȚII MEDIULULUI SATULUI ȘENDRENI, JUDEȚUL GALAȚI, ROMÂNIA</i>	385
SPĂTARU Petru, MAFTULEAC Alexei, BUZILA Silvia <i>STUDIUL FIZICO-CHIMIC AL SEDIMENTULUI SUBACVATIC AL UNUI LAC EUTROFIZAT</i>	390

ȘEDINȚA ÎN PLEN

FORMAREA PROFESIONALĂ CONTINUĂ A CADRELOR DIDACTICE: REPERE CONCEPTUALE

Aliona AFANAS, dr. ped., conf. univ.
Institutul de Științe ale Educației

Résumé. La formation professionnelle continue est analysée dans le contexte de plusieurs concepts: éducation permanente, éducation des adultes, apprentissage tout au long de la vie. Certaines recherches analysent l'évolution de la structure de la personnalité et l'évolution de la culture d'interaction, l'évolution de la profession, la validation du service, l'amélioration du personnel enseignant, le développement personnel et professionnel grâce à l'acquisition de nouvelles compétences dans les domaines suivants: la didactique de la discipline, TICE, le management de la qualité dans le système éducatif, les changements sociaux, pédagogiques, culturels, techniques etc. Il met également en évidence plusieurs principes d'action susceptibles de relancer la politique de formation des enseignants aux niveaux national et académique et de soutenir le développement des modèles de formation professionnelle continue.

În literatura de specialitate, formarea profesională continuă este analizată în contextul mai multor concepte: educație permanentă, educația adulților, învățare pe tot parcursul vieții. Formarea profesională continuă în contextul educației permanente este analizată de specialiștii: L. Hainaut, H. Hartung, N. Silistraru; educația adulților – E. Nuissl, K. Pehl, N. Vințeanu etc. Cercetătorul G. Văideanu consideră că educația permanentă acționează ca un principiu integrator, articulează mai multe niveluri și tipuri ale educației, pentru a deveni continuă în timp și în spațiu. În viziunea cercetătorului educația permanentă este modalitatea persoanei de a se adapta în diferite contexte sociale, educaționale¹ etc.

Problema formării profesionale continue a cadrelor didactice este în atenția mai multor cercetători: V. Blackburn, G. Moisan, R. Bolam, F. Pietre, Șt. Iosifescu - au analizat modalitățile de organizare și realizare a formării profesionale continue a cadrelor didactice; Gh. Dumitrescu, A. Manolache, A. Rosianu, R. Iucu, I. Pânișoară etc. - au examinat specificul formării persoanelor adulte și a formării profesionale continue a personalului didactic; Ch. Hadji a fundamentat procesul de formare a formatorilor etc. În Republica Moldova problema formării profesionale continue a cadrelor didactice este analizată de diverși cercetători: Callo T. - conceptualizarea teoretico-metodologică a formării profesionale a cadrelor didactice și educației lingvistice a elevilor; Bucun N. - identificarea direcțiilor de adaptare a managementului resurselor umane la problematica sistemului de învățământ; Mândăcanu V. - fundamentarea teoretică și metodologică a măiestriei pedagogice; Pogolșa L. - fundamentarea teoretică și praxiologică a managementului curriculumului în învățământul preuniversitar; Andrițchi V. - fundamentarea teoretică și metodologică a managementului resurselor umane în învățământul preuniversitar; Bolboceanu A. - elucidarea dimensiunilor echilibrului emoțional al cadrului didactic contemporan; Dandara O. - conturarea profilului de competență al cadrului didactic din învățământul preuniversitar; Cojocarul Borozan M. - fundamentarea teoretică și metodologică a culturii emoționale a cadrului didactic etc. Printre prioritățile formării profesionale continue, tindem să menționăm:

- Promovarea funcționalității sistemului educațional în contextul reformelor educaționale;
- Aplicarea și difuzarea modelelor și informațiilor achiziționate prin cercetare și evaluare în cadrul stagiilor de formare profesională continuă;
- Promovarea cooperării naționale și internaționale în condițiile solicitate de piața muncii;
- Asigurarea accesului la formarea profesională continuă a cadrelor didactice în diferite faze din activitatea acestora;
- Promovarea modelelor care vizează dezvoltarea comunității profesionale;

---

¹ Văideanu G. Educația la frontiera dintre milenii. București: Editura Politică, 1988, p. 140.

- Dezvoltarea stagiilor de formare profesională continuă și altor forme de formare individualizate;

- Utilizarea TIC¹ în organizarea și realizarea activităților cu formabilii etc.

Cercetătorul A. Neculau analizează conceptul de formare profesională continuă în sens larg, accentuând schimbarea structurii personalității și a dezvoltării culturii interacționării, menționează autorul T. Callo². Astfel formarea înseamnă nu doar transmitere și achiziție, ci și influențare prin interacțiune, prin intermediul normelor și valorilor propuse de contextul psihosocial. De asemenea, autoarea T. Callo concluzionează că „prin analiza conceptuală, formarea continuă are loc numai și numai dacă: se produce o schimbare profesională; schimbarea este la nivel de cunoaștere; de atitudine; de comportament; se produce o adaptare și aceasta este dependentă de situație”³. Alți cercetători consideră formarea profesională continuă o validare în serviciu (D. Vaillant), menționează scopul formării continue în formarea adulților pe tot parcursul vieții, argumentând specificul sec. XXI, care este unul al umanizării și cunoașterii (G. Vaysse). Astfel deducem că specificul formării profesionale continue constă în dezvoltarea personală și profesională prin achiziționarea noilor competențe în domeniile: didactica disciplinei, TICE, managementul calității în sistemul educațional, schimbările sociale, pedagogice, culturale, tehnice etc. F. Pietre definește formarea profesională continuă drept ansamblu de activități și de practici care cer o implicare în vederea amplificării cunoștințelor, perfecționării competențelor, analizei și dezvoltării atitudinilor profesionale⁴. Accentul în formarea profesională continuă se deplasează spre profesionalizare, spre nevoile profesionale ale cadrului didactic.

Cercetătorul N. F. Severin Grundtvig (1783-1872) are contribuția privind geneza educației adulților, de unde și diverse proiecte de mobilitate la nivel european au acest nume. În perioada respectivă scopul activităților aveau un scop „iluminist, reparator”, pentru a compensa unele lacune în sistemul educațional din acea epocă.

După al doilea război mondial, preocupările privind educația permanentă devin mai active și au generat mai multe dificultăți de interpretare și de aplicare. Cercetătorul D. H. Dave⁵, în 1973, prezintă diverse clarificări privind delimitarea conceptelor pedagogice: *educația adulților și educația permanentă*. Prin urmare, educația adulților nu se confundă cu educația permanentă, așa cum s-a încercat, pe alocuri, să se interpreteze conceptul, ci este o componentă a acesteia. Totodată, menționăm că educația adulților nu trebuie să urmeze o etapă de educație formală, o treaptă de școlarizare instituțională. Această abordare este întâlnită mai frecvent în Germania, dar poate fi regăsită și în concepțiile unor pedagogi români. De exemplu, George Văideanu consideră că „educația adulților, ca activitate continuă care urmează pe cea școlară și/sau universitară/formală, este astăzi fundamentală prin calitatea și extensia ei socială, pentru transformarea educației permanente într-o realitate socio-pedagogică”⁶.

Cercetătorul S. Cristea utilizează noțiunea de perfecționare a cadrelor didactice paralel cu noțiunea de formare continuă, care reprezintă „o activitate cu un conținut pedagogic și social proiectat, realizată și dezvoltată în cadrul sistemului de învățământ, cu funcție managerială de reglare/autoreglare continuă a procesului de învățământ, la toate nivelurile sale de referință (funcțional/structural/ periațional)”⁷.

Perspectiva psihosociologică de analiză a educației adulților argumentează în favoarea educației/învățării pe tot parcursul vieții. Cercetătorul A. Neculau⁸ menționează că educația adulților nu este o continuare a educației școlare tradiționale, dar este, mai degrabă, o continuare ce vizează achiziționarea de noi informații și orientări valorice, bazate pe modele acționale de care are nevoie omul contemporan.

În literatura de specialitate, sunt evidențiate mai multe principii acționale care pot revigora politica

---

¹ La formation initiale et continue des enseignants: Allemagne, Angleterre, Finlande. Synthèse documentaire, juillet 2012, p. 29. www.ciep.fr/CRID (Centre de ressources et d'ingénierie documentaires)

² Callo T. Fundamente pedagogice ale integralității dezvoltării profesionale a cadrelor didactice și a educației lingvistice a elevilor. Teza de doctor habilitat în pedagogie. Chișinău, 2006. p. 14.

³ Callo T., p. 16.

⁴ Réflexions sur les stratégies de formation continue des enseignants dans les différents pays de la Communauté européenne: synthèse de douze cas. În: Analyse des stratégies de formation continue des enseignants dans les différents pays de la Communauté économique européenne: séminaire Thessalonique, 10 – 12 novembre 1988. Athènes, Ministère de l'Éducation Nationale et des Cultes, 1988, p. 10.

⁵ Dave R. H. Educația permanentă și curriculumul școlar. Hamburg: Institutul pentru Educație, 1973

⁶ Văideanu G. Educația la frontiera dintre milenii. București: Editura Politică, 1988. p. 79.

⁷ Cristea S. Perfecționarea cadrelor didactice. Rev. Didactica Pro..., 2001, nr. 3 (7), p. 69 – 71.

⁸ neculau A. Educația adulților. Experimente românești, București: Collegium, 2002. 219 p.

formării profesionale a cadrelor didactice, atât la nivel național, cât și în plan academic și stau la baza elaborării modelelor acționale de formare profesională continuă¹: continuitatea între formarea inițială și formarea continuă a cadrelor didactice; corelarea unui plan de formare profesională continuă cu referențialul competențelor profesionale; plasarea formării profesionale continue a cadrelor didactice în centrul politicilor educaționale existente; clarificarea priorităților ofertei de formare; adaptarea ofertei de formare la nevoile de formare ale cadrelor didactice; completarea și consolidarea rezervei de formatori; instituțiile de formare profesională continuă a cadrelor didactice să devină locuri privilegiate în formarea profesională continuă a cadrelor didactice; dezvoltarea resurselor de învățare la distanță; evaluarea eficienței formării profesionale continue; prezența unui dialog dintre administrația centrală și instituțiile de formare profesională continuă etc.

Contextul evoluției și dezvoltării în sec. XXI este diferit datorită unor fenomene cum ar fi: fenomenul globalizării, revoluția tehnologică din domeniul TICE, rolul inovației, al societății bazate pe cunoaștere, ceea ce contribuie la schimbarea sistemului de valori și atitudini, probleme referitoare la mediu, ecologie etc. În acest context, învățarea permanentă ar fi „principalul instrument care poate asigura reușita acestei tranziții”². În comunicarea *Making a European Area of Lifelong Learning a Reality* din 2001, Comisia Europeană a renunțat la definirea conceptului de învățare pe tot parcursul vieții, deoarece presupune un spectru mai îngust, referindu-se la formarea profesională, ocupabilitatea și adaptabilitatea forței de muncă. Astfel, cercetarea noastră vizează conceptul de formare profesională și dezvoltare profesională a cadrelor didactice în contextul învățării pe tot parcursul vieții, care este o componentă a educației adulților și, respectiv, a educației permanente. Analizând conceptul de învățare pe tot parcursul vieții, menționăm că este un concept multidimensional, care implică trei dimensiuni: orizontală („spațială”), verticală („temporală”) și transversală („acțională”). Dimensiunea orizontală (*lifewide learning*) accentuează prezența și necesitatea proceselor de învățare în toate aspectele vieții personale, profesionale și sociale. Dimensiunea verticală (*lifelong learning*) se referă la prezența și necesitatea proceselor de învățare pe tot parcursul vieții, indiferent de vârstă. Dimensiunea acțională (*learning for live*) prezintă diversificarea câmpului educațional, îmbogățirea acestuia cu conținuturi integrate, care accentuează formarea unor competențe – cheie, specifice unei societăți bazate pe cunoaștere³.

Ca o componentă în educația adulților, formarea profesională continuă a cadrelor didactice aparține sistemului formal de organizare a activităților, acestea având ca scop *profesionalizarea carierei didactice*, concept foarte mult discutat și promovat în cadrul sistemului educațional. Formarea profesională continuă a cadrelor didactice într-un local instituționalizat amplifică prin următoarele aspecte: stagiile de formare profesională continuă se adresează unui *grup-țintă delimitat* cu ajutorul unor criterii explicite (exemplu: cadre didactice din sistemul de învățământ general, profesori de la discipline din aceeași arie curriculară etc.), au la baza activități profesionale *obiective educaționale* cu un grad ridicat de operaționalitate (delimitează foarte concret, prin anumiți pași, direcțiile de activitate), sunt *proiectate psihopedagogic*, astfel încât să asigure dezvoltarea unor competențe profesionale clare (cadrele didactice au o formare profesională în domeniul pedagogiei și psihologiei, cunosc particularitățile de vârstă ale elevilor etc.), sunt realizate de *specialiști atestați în domeniu*, au o *bună delimitare în timp* (se desfășoară conform unui calendar aprobat la nivel instituțional, local și național) și se încheie cu *certificarea* cadrelor didactice care au promovat toate probele de *evaluare*.

Autorul Lefter L. a fundamentat reperetele teoretice și condițiile psihopedagogice specifice necesare construirii unui model de formare profesională inițială a cadrelor didactice, care valorifică fundamentele sociale, psihologice și pedagogice din perspectiva paradigmei educației centrate pe elev⁴.

Autorul M. Huncă constată insuficiența conceptelor teoretice și a mecanismelor metodologice de formare continuă a cadrelor didactice raportate la nevoile instituționale și personale și la realizarea conexiunii inverse, ca factor de profesionalizare a cadrelor didactice⁵.

---

¹ Afanas A. Principii acționale în formarea profesională continuă a cadrelor didactice. În: Reconceptualizarea formării inițiale și continue a cadrelor didactice din perspectiva interconexiunii învățământului modern general și universitar. Materialele conferinței științifico-practice naționale cu participare internațională, vol. 1, Chișinău: Universitatea de Stat din Tiraspol, 27 -28 octombrie 2017. p. 18 – 23.

² Ciolan L. Învățarea integrată. Fundamente pentru un curriculum transdisciplinar. Iași. Editura Polirom, 277 p.; p. 81.

³ Ciolan L., p. 82

⁴ Lefter L. Formarea cadrelor didactice din perspectiva paradigmei educaționale centrate pe elev. Autoreferatul tezei de doctor în științe pedagogice. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic USM, 2018. 29 p.

⁵ Huncă M. Formări profesionale continue ale cadrelor didactice centrate pe interconexiunea nevoilor personale și instituționale. Autoreferatul tezei de doctor în științe pedagogice. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic USM, 2016. 27 p.

Prin urmare, după cum menționează cercetătorul Vladimir Guțu, ”formarea continuă devine o necesitate permanentă a cadrelor didactice indiferent de domeniul profesional și de nivelul pregătirii fiecăruia, deoarece ea reprezintă calea de la profesorul care improvizează și încearcă diverse modele ale demersului didactic, către profesorul care știe și poate să-și argumenteze deciziile profesionale pentru a obține rezultate performante în domeniul educațional¹.

Formarea profesională continuă are la bază nu doar scopul și anumite caracteristici, ci și funcții specifice formării profesionale continue, cum ar fi²:

- *Funcția de profesionalizare*, care vizează formarea unor competențe profesionale noi (didactice, metodologice, de comunicare și relaționare, de dezvoltare profesională și personală, competențe digitale etc.), în acord cu politicile educaționale și cu schimbările la nivel de sistem și/sau de proces – de exemplu: utilizarea la clasă a unei strategii bazate pe o inovație în științele educației, evaluarea conform standardelor de competență profesională ale cadrelor didactice impuse de politicile educaționale europene și naționale, utilizarea TICE în activitatea de predare – învățare - evaluare;

- *Funcția de adaptare profesională*, cu referire la dezvoltarea sau exersarea competențelor deja dobândite și la diversificarea contextelor didactice în care pot fi utilizate, de exemplu competența de a corela eficient metodele tradiționale de predare - învățare cu metodele interactive moderne;

- *Funcția de angajare profesională*, care accentuează necesitatea folosirii competențelor într-un cadru profesional larg (de exemplu, în activitățile extracurriculare, în managementul organizațional etc.) ceea ce presupune implicit o abordare bazată pe inițiativă și creativitate;

- *Funcția de organizare socioprofesională*, cu rol în autoconștientizarea statutului de inovator în demersul educațional și identificarea, din proprie inițiativă, în dependență de circumstanțele care permit schimbarea.

În concluzie, menționăm că *formarea profesională continuă* reprezintă un ansamblu de activități și practici educaționale, care vizează planificarea, organizarea, realizarea unui sistem de acțiuni necesare dezvoltării profesionale și personale ale cadrului didactic pentru amplificarea cunoștințelor, a perfecționării competențelor, a analizei și dezvoltării atitudinilor profesionale, vizând profesionalizarea carierei didactice.

---

¹ Huncă M., p. 3.

² Foley G. Dimensions of Adult Learning. Adult Education and Training in a Global Era. England: Open University Press, 2004. 335 p.

I. ȘTIINȚE POLITICE ȘI ADMINISTRATIVE

EFECTELE APLICĂRII SISTEMULUI ELECTORAL MIXT ÎN REPUBLICA MOLDOVA: CAZUL CIRCUMSCRIȚIEI UNINOMINALE NR. 43, MUNICIPIUL CAHUL

THE EFFECTS OF THE APPLICATION OF THE MIXED ELECTORAL SYSTEM IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: THE CASE OF THE CAHUL UNINOMINAL CONSTITUENCY NO. 43

Sergiu CORNEA, dr. hab., conf. univ.
Catedra Științe Politice și Administrative

Abstract. Until 2019 the parliamentary elections in the Republic of Moldova were based on a proportional system on party lists, at the parliamentary elections of February 24, 2019 it was applied the mixed voting system, an uninspired mix between the proportional and the majority system.

There were created 51 uninominal constituencies for the parliamentary elections of February 24, 2019, of which 3 over the borders of the republic, 46 on the territory of the Republic of Moldova controlled by the constitutional authorities and 2 in the Transnistrian region.

There are examined the particularities of conducting the parliamentary elections in the uninominal constituency no. 43, Cahul municipality: the profiles of the candidates, their electoral actions and the results obtained in this electoral constituency.

It was found that a common tendency for candidates was, in many cases, the reorientation of the electoral discourse from the issues of "national interest" to those of "local interest", even if their solution is not within the competence of a deputy.

Keywords: elections, mixed electoral system, uninominal constituency

Considerații introductive. În cele trei decenii de independență Republica Moldova a experimentat ambele sisteme electorale, adică majoritar și proporțional, care au determinat evoluția sa politică, economică și socială. Ambele sisteme au generat, pe parcursul anilor, numeroase probleme de reprezentativitate și guvernabilitate, care s-au transformat, în timp, în adevărate crize politice. Mai mult decât atât, în Republica Moldova, în ultimii ani, a fost instaurat un regim politic autoritar, iar după alegerile locale din Chișinău – un regim de dictatură personală.¹

Dacă până în 2019 alegerile parlamentare în Republica Moldova se desfășurau în baza unui sistem proporțional pe liste de partid, la cele din 24 februarie a fost aplicat sistemul de vot mixt, un mixaj neinspirat dintre sistemul proporțional și cel majoritar. În aceeași zi a avut loc și un referendum național consultativ cu două întrebări: „Sunteți pentru reducerea numărului deputaților din Parlament de la 101 la 61?” și „Sunteți pentru ca poporul să poată revoca (demite) deputații din funcție dacă nu își îndeplinesc corespunzător obligațiile sale?”.

Sistemul electoral din Republica Moldova a fost modificat la 20 iulie 2017, când Parlamentul Republicii Moldova a aprobat Legea nr. 154 prin care, în esență, a fost modificat sistemul electoral prin trecerea de la sistemul proporțional de vot la unul mixt.² Conform declarației explicative, scopul schimbării sistemului electoral a fost de a combina avantajele sistemului majoritar și proporțional. În acest context este important de menționat că din februarie 2012 până în aprilie 2017, în parlamentul Republicii Moldova au fost înregistrate cinci proiecte de lege privind schimbarea sistemului electoral.³

---

¹ Tomozei T. Republica Moldova în mreaja sistemului electoral mixt. <http://tribuna.md/2018/10/20/republica-moldova-in-mreaja-sistemului-electoral-mixt/> (accesat la 20.01.2019).

² Lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 154 din 20.07.2017. Publicată în: Monitorul Oficial nr.253-264/422 din 21.07.2017.

³ Tăbărtă Ion Schimbarea sistemului electoral al Republicii Moldova: impactul asupra sistemului politic moldovenesc. http://fes-moldova.org/fileadmin/user_upload/SocialPolicyBriefs/POLICY_BRIEF_Schimbarea_sistemului____electoral_red_fin_ed.pdf (accesat la 20.01.2019).

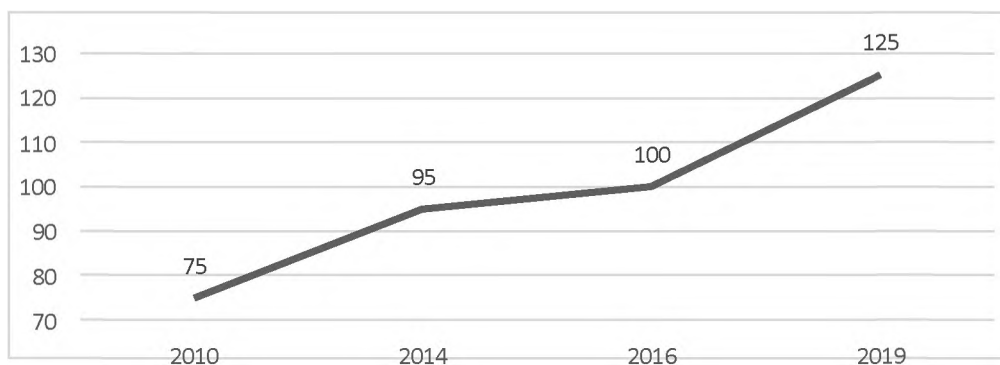
Inițiativa modificării sistemului electoral a fost criticată de opoziție și de societatea civilă, care au organizat proteste împotriva acestor modificări. Deficiențele sistemului electoral mixt invocate în cadrul dezbaterilor publice se rezumă la următoarele:

- denaturează reprezentativitatea parlamentului (ideologică, gender, reprezentarea etnică selectivă);
- avantajează partidele de la guvernare „cu mulți bani”, ceea ce va duce slăbirea sistemului de partide;
- partidele de la guvernare vor avea pârghii suplimentare pentru a pune presiune asupra oricărui candidat neconvenabil lor;
- guvernarea va putea „desena” circumscripțiile electorale după bunul său plac, astfel încât să-și mărească șansele de a învinge;
- prevederi neclare privind votul cetățenilor din regiunea transnistreană;
- vocea diasporei va fi anihilată;
- experiența statele vecine sau apropiate Republicii Moldova (România, Ucraina, Georgia) au avut experiențe nereușite cu sistemul uninominal.¹

Alegerile parlamentare din 24 februarie 2019 s-au desfășurat într-un context politic tensionat, marcat de relații ostile dintre putere și opoziție, o încredere scăzută a cetățenilor în instituțiile statului, o continuă degradare a standardelor democratice și ca urmare, o răcire a relațiilor cu partenerii de dezvoltare, în special Uniunea Europeană. Invalidarea în iunie 2018 a alegerilor locale din municipiul Chișinău pe motive neconcludente, suprimarea independenței sistemului judiciar, dar și neregulile admise la constituirea circumscripțiilor uninominale au generat un înalt grad de neîncredere în rândul opoziției și a populației cu privire la corectitudinea alegerilor parlamentare.²

Circumscripțiile uninominale. Pentru alegerile parlamentare din 24 februarie 2019 au fost create 51 de circumscripții uninominale. Cele 51 de circumscripții uninominale au fost constituite în felul următor: 48 pe teritoriul țării: Nord: 1-12; Centru: 13-38; municipiul Chișinău: 23-33; Sud: 35-44; UTA Gagăuzia: 45-46; Transnistria: 47-48. În afara țării – 49 (țările din Est), 50 (țările din Vest), 51 (SUA și Canada).³ În Rusia și în țările din Est au fost create 27 de secții de votare, în țările membre ale UE și țările din Vest – 83 și 15 secții pentru SUA și Canada.⁴ Deși numărul secțiilor de votare create peste hotarele țării la ultimele alegeri (naționale și prezidențiale) indică un trend ascendent (vezi Diagrama 1), acest fapt încă nu asigură pe deplin dreptul la vot ale celor aproape un milion de cetățeni moldoveni aflați peste hotarele țării.

Diagrama 1: Numărul secțiilor de votare în afara hotarelor țării

Sursa: Mîndru Valeriu, Peru-Balan Aurelia Impactul votului mixt asupra calității clasei politice din Republica Moldova. În: Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice, nr. 1 (179), 2019, p. 107.

La crearea celor 51 de circumscripții uninominale pentru alegerile parlamentare din 24 februarie

¹ Tăbărtă Ion Schimbarea sistemului electoral al Republicii Moldova: impactul asupra sistemului politic moldovenesc. http://fes-moldova.org/fileadmin/user_upload/SocialPolicyBriefs/POLICY_BRIEF_Schimbarea_sistemului_electoral_red_fin_ed.pdf (accesat la 20.01.2019).

² Alegerile parlamentare din 2019 în Republica Moldova.

http://alegeri.md/w/Alegerile_parlamentare_din_2019_%C3%AEn_Republica_Moldova (accesat la 17.02.2019).

³ Circumscripții electorale. <https://a.cec.md/ro/circumscripții-electorale-3661.html> (accesat la 09.07.2019).

⁴ Mîndru Valeriu, Peru-Balan Aurelia Impactul votului mixt asupra calității clasei politice din Republica Moldova. În: Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice, nr. 1 (179), 2019, p. 107.

2019 au fost admise următoarele neconcordanțe și omisiuni: nu au fost respectate hotărârile unităților administrativ-teritoriale pentru asigurarea unei reprezentări organice a intereselor acestora de către viitorii deputați; s-a admis neconcordanța competențelor teritoriale ale organelor electorale cu cele ale organelor administrative și de drept, care ar trebui să-și coordoneze eforturile și competențele pentru un proces electoral integru; s-a admis o diferență considerabilă dintre numărul de alegători a anumitor circumscripții uninominale, ceea ce contravine bunelor practici în materie electorală.¹

Pentru a concura în circumscripțiile uninominale, candidații independenți și cei din partea formațiunilor politice au trebuit să depună în perioada 26 decembrie 2018 – 4 ianuarie 2019 la Consiliile electorale de circumscripție actele necesare pentru înregistrarea grupurilor de inițiativă, sarcina cărora era de a colecta semnăturile alegătorilor pentru susținerea candidaților. Pentru înregistrarea candidaților era necesar de a colecta 500–1000 semnături pentru candidații bărbați și 250–500 semnături pentru candidatele femei.

Candidații au fost înregistrați de consiliile electorale de circumscripție doar după ce grupurile de inițiativă au prezentat listele de subscripție cu numărul suficient de semnături, însoțite de celelalte acte obligatorii. Termenul limită de depunerea a documentelor menționate a expirat la 24 ianuarie 2019. Începând cu 25 ianuarie 2019, candidații înregistrați au putut participa în campania electorală, care a durat inclusiv până în ziua alegerilor.

Cei mai rapizi la colectarea semnăturilor au fost Partidul Democrat din Moldova și Partidul Socialiștilor din Republica Moldova. Recordurile stabilite de grupurile de inițiativă a celor două formațiuni politice se datorează folosirii la limită și fără scrupule a resurselor administrative, materiale, financiare și umane disponibile. În tabelul 1 este reflectată dinamica colectării semnăturilor pentru candidați de către formațiunile politice.

Tabelul 1 Numărul candidaților înregistrați de formațiunile politice

Formațiuni, care au desemnat candidați	Colectarea semnăturilor
Partidul Democrat din Moldova	2.6 zile
Partidul Socialiștilor din Republica Moldova	4.8 zile
Blocul electoral “ACUM Platforma DA și PAS”	14.8 zile
Partidul “Șor”	8.8 zile
Partidul Comuniștilor din Republica Moldova	15.3 zile
Partidul Liberal	18.6 zile
Partidul Nostru	17.9 zile
Partidul Național Liberal	18 zile
Partidul Verde Ecologist	19.5 zile
Partidul “Democrația Acasă”	20 zile
Candidați independenți	18.4 zile
Total / Mediu	11.9 zile

Sursa: http://alegeri.md/w/Alegerile_parlamentare_din_2019_%C3%AEn_Republica_Moldova (accesat la 17.02.2019).

În cursa electorală pe circumscripțiile electorale uninominale s-au înscris 320 de concurenți electorali, dintre care 55 de candidați independenți și 265 din partea a 10 formațiuni politice. Cei mai mulți candidați la funcția de deputat, câte 13, au fost înregistrați în circumscripțiile uninominale nr. 50 (țările din

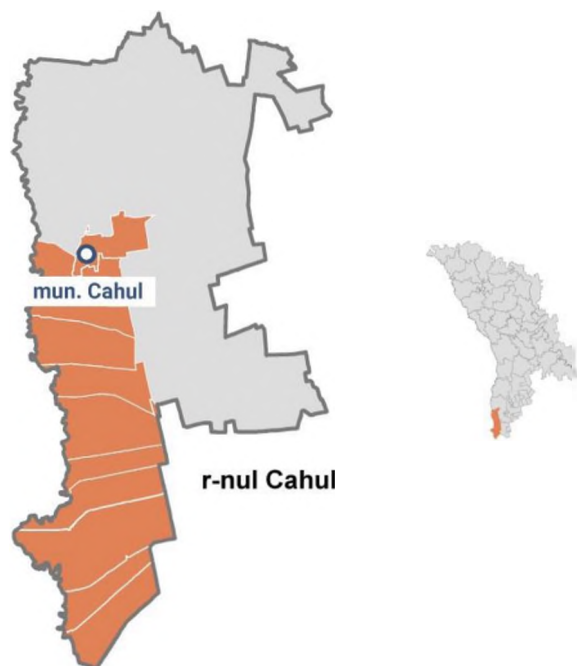
¹ Alegerile parlamentare din 2019 în Republica Moldova.
http://alegeri.md/w/Alegerile_parlamentare_din_2019_%C3%AEn_Republica_Moldova (accesat la 17.02.2019).

Vest) și în circumscripția uninominală nr. 51 (SUA și Canada). Cei mai puțini – 3 au fost înregistrați în circumscripția uninominală nr. 4 or. Râșcani.¹

Candidații au fost înscrși în buletinele de vot potrivit ordinii înregistrării lor. În cazul înregistrării mai multor candidați în aceeași zi, ordinea înscrierii în buletinul de vot a fost stabilită prin tragerea la sorți.

Circumscripția uninominală nr. 43, municipiul Cahul. Circumscripția uninominală nr. 43 la alegerile parlamentare din 24 februarie 2019 a cuprins localități dintr-un singur raion – Cahul. Din circumscripție fac parte 13 localități: 1 municipiu și 10 sate (comune), cu alte 2 sate în componența lor (Harta 1).

Harta 1 Circumscripția nr. 43, Cahul

Sursa: Circumscripția uninominală nr. 43, Cahul la alegerile parlamentare din 2019. http://alegeri.md/w/Circumscrip%C8%9Bia_uninominal%C4%83_nr_43_Cahul_la_alegerile_parlamentare_din_2019 (accesat la 17.02.2019).

În circumscripție au fost incluse satele raionului Cahul amplasate la Sud de municipiul reședință, de-a lungul râului Prut (s. Crihana Veche, c. Manta, s. Vadul lui Isac, s. Colibași, s. Brânza, s. Văleni, s. Slobozia Mare, s. Câșlița Prut, s. Giurgiulești), municipiul Cahul și localitatea – exclavă a raionului – Alexandru Ioan Cuza.²

Celelalte 26 localități ale raionului Cahul au fost incluse în componența Circumscripției uninominale nr. 42, orașul Cantemir alături de 10 localități din raionul Cantemir.³

Numărul total al alegătorilor circumscripției a constituit cifra de 60.726 persoane, jumătate fiind din municipiul Cahul. Repartizarea alegătorilor după localități este prezentată în tabelul de mai jos:

Tabelul 2: Numărul de alegători incluși în Circumscripția uninominală nr. 43

Nr.	Localități	Alegători
1	Mun. Cahul	31.163
2	Alexandru Ioan Cuza	2.013
3	Brînza	2.074

¹ În circumscripțiile electorale uninominale au fost înregistrați 321 de concurenți electorali. https://a.cec.md/ro/in-circumscripțiile-electorale-uninomiale-au-fost-inregistrați-321-de-2781_92408.html (accesat la 08.07.2019).

² Circumscripția uninominală nr. 43. https://cec.md/storage/ckfinder/files/prezentarecircumscripții/Circumscripția_43.pdf (accesat la 25.01.2019).

³ Circumscripția uninominală nr. 42. https://cec.md/storage/ckfinder/files/prezentarecircumscripții/Circumscripția_42.pdf (accesat la 25.01.2019).

4	Cîșlița-Prut	1.032
5	Colibași	4.737
6	Crihana Veche	3.704
7	Giurgiulești	2.634
8	Manta	3.407
9	Slobozia Mare	4.967
10	Vadul lui Isac	2.474
11	Văleni	2.521
	Total	60.726

Sursa: https://gov.md/sites/default/files/43._or._cahul.pdf (accesat la 17.02.2019).

La 28 ianuarie 2019, Consiliul electoral al Circumscripției electorale uninominale nr. 43, mun. Cahul a constituit birourile electorale ale secțiilor de votare din cadrul circumscripției.¹

Concurenții electorali. Pentru participarea în cursa electorală pe circumscripția uninominală nr. 43, mun. Cahul, au fost înregistrați opt candidați electorali: Oleg Creciun de la Partidul Democrat din Moldova (nr. 1); Evgheni Osadenco de la Partidul Socialiștilor din Republica Moldova (nr. 2); Antonina Belobrova de la Partidului „Șor” (nr. 3); Gheorghe Ghețivu de la Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (nr. 4); Sergiu Tutovan de la Blocul electoral „ACUM Platforma DA și PAS” (nr. 5); Sergiu Rența de la Partidul Nostru (nr. 6); Ștefan Secăreanu de la Partidul Liberal (nr. 7) și candidatul independent Ion Groza (nr. 8). În continuare vom face o succintă prezentare a concurenților electorali.²

1. Oleg Creciun, medic de profesie, deținea funcția de director al Spitalului Raional Cahul. A fost director interimar al Centrului național de Asistență Medicală Urgentă Prespitalicească și viceministru al Sănătății până în 2017 când și-a dat dimisia. Conducătorul grupului de inițiativă a fost Alexandru Hagioglo, directorul Centrului Medicilor de Familie Cahul.

2. Evghenii Osadenco, asistent de deputat în cadrul Parlamentului Republicii Moldova. De asemenea era operator într-o companie de produse alimentare. Din 2000 până în 2006 a fost inspector superior la Direcția Pază de Stat a MAI, din 2006 până în 2010 a fost șef al Secției organizare, analiză și control al Inspectoratului de Poliție, Cahul, iar din 2010 până în 2016 – șef-adjunct al Direcției situații excepționale Cahul a MAI.

3. Antonina Belobrova, economistă de profesie, deține și funcția de președintă a organizației teritoriale a partidului „Șor”.

4. Gheorghe Ghețivu, directorul SA „Apă-Canal Cahul”. A fost viceprimar al or. Cahul, inginer șef al ÎM Apă-Canal Cahul, o lungă perioadă de timp director interimar, iar după reorganizarea întreprinderii municipale în Societate pe Acțiuni, în anul 2017, Gheorghe Ghețivu a fost ales prin concurs director. În 2017, întreprinderea a cerut Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică majorarea tarifului la apă și energie de 46,6%. ANRE a aprobat o scumpire de 15%.

5. Sergiu Tutovan, de profesie agronom, doctor în științe agricole și director al Asociației producătorilor de struguri. A devenit consilier raional Cahul pe lista PPEM. În 2014, Sergiu Tutovan a candidat la alegerile parlamentare pe lista Partidului Forța Poporului.

6. Sergiu Rența, economist de profesie, președintele Frațiunii PP Partidul Nostru din Consiliul orașenesc Cahul și consilier raional. În 2015 a candidat la primăria Cahul.

7. Ștefan Secăreanu, jurnalist, angajat la Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală. A fost redactor-șef și director al publicației „ȚARA” (1990-2013). A deținut trei mandate de deputat pe listele partidelor Frontului Popular din Moldova, Partidul Popular Creștin Democrat (vicepreședinte) și blocului electoral „Convenția Democrată din Moldova”.

8. Ion Groza, președintele raionului Cahul. A fost președintele unei fundații umanitare și consilier raional Cahul. A fost membru PLDM, dar în 2016 toată echipa PLDM Cahul părăsește partidul împreună cu Groza. A fost pastor la Biserica baptistă „Speranța” din satul Crihana Veche al aceluiași raion. Din 2000 până în 2015 a fost consilier raional Cahul. Grupul de inițiativă care l-a susținut a fost alcătuit din consilieri raionali și primari.

¹ Hotărârile Consiliului electoral al Circumscripției electorale uninominale nr. 43, mun. Cahul cu privire la constituirea birourilor electorale ale secțiilor de votare din cadrul circumscripției din 28 ianuarie 2019.

https://a.cec.md/storage/ckfinder/files/HCECE_constituirea%20BESV_Cahul.pdf (accesat la 03.02.2019).

² Alegeri 2019: Circumscripția #43, Cahul. <https://regional.md/alegeri-2019-circumscripția-43-cahul/> (accesat la 17.02.2019).

Competiția electorală. La 19 februarie Candidatul PDM pe CEU nr. 43 Cahul, Oleg Creciun a anunțat retragerea sa din cursa electorală. Într-un mesaj postat pe facebook acesta a menționat că decizia de retragere vine în urma unui sondaj intern, fiind luată împreună cu toată echipa. Oleg Creciun a menționat că în situația în care favorit de a câștiga circumscripția 43 este candidatul Socialiștilor, decizia de a se retrage vine să consolideze forțele pro-europene din regiune. „Mă retrag ca să avem, de la Cahul, un deputat pro-european nu unul socialist, oamenii singuri să se decidă pe cine să voteze” menționa O. Creciun.¹ La 21 februarie 2019, Judecătoria Cahul, a emis hotărârea în dosarul nr. 3- 18/2019 prin care a acceptat cererea lui Oleg Creciun de retragere a candidaturii sale la funcția de deputat pentru circumscripția electorală uninominală nr. 43, mun. Cahul. Hotărârea respectivă a constituit temei de anulare de către Consiliul electoral al circumscripției electorale uninominale nr. 43, mun. Cahul, a înregistrării candidaturii lui Oleg Creciun în calitate de concurent electoral la funcția de deputat în Parlamentul Republicii Moldova din partea PDM pe circumscripția electorală uninominală nr. 43, mun. Cahul.²

Evghenii Osadcenco în dezbaterile electorale a criticat sistemul actual de guvernământ - Republica Parlamentară, declarând că va opta pentru schimbarea acesteia, făcând o paralelă cu familia în care trebuie să fie un stăpân care este răspunzător de toate celea ce se petrec în cadrul familiei. Vorbind despre țară, aceasta de asemenea este o familie mare și unică unde trebuie să existe o persoană responsabilă de la care să putem cere, care va avea susținerea Parlamentului: „Obținând majoritatea în parlament vom putea promova legile înaintate de către domnul președinte”. În plan geostrategic „dorim să reîntoarcem relațiile bune cu Federația Rusă, însă nu vorbim despre suspendarea bunelor relații cu Uniunea Europeană”. Și-a exprimat părerea că „Zece ani de distrugere, provocați de Euro-Unioniști, s-au soldat cu migrația în masă a cetățenilor noștri, devastarea satelor, închiderea școlilor, spitalelor și furtul miliardului”. A vehiculat ideea că PSRM este unicul partid care are un program de dezvoltare a țării în general, dar și pentru fiecare circumscripție în parte.³

Candidatul Sergiu Rența și-a formulat programul său electoral prin următoarele aserțiuni: „Eu, împreună cu echipa Partidului Nostru avem ce spune oamenilor. Continuăm cu același slogan: Moldova trebuie să fie reconstituită cu o nouă Constituție, Moldova trebuie să fie eliberată de statul capturat, Moldova trebuie să aibă o justiție corectă și echitabilă, trebuie să avem o economie puternică, o economie care să dezvolte țara noastră și să nu deschidă calea migrației. Trebuie să fim aici stăpâni la noi acasă”.⁴

Mesajul electoral al candidatului S. Tutovan a fost în unison cu platforma electorală a Blocului electoral ACUM. Atât Gh. Ghețivu cât și Antonina Belobrova nu s-au făcut remarcați printr-o campanie electorală activă în spațiul public. Ambii au promovat programele electorale ale formațiunilor politice din care fac parte. Eforturile formației Zdob și Zdub cu Anastasia Lazariuc în cadrul unui concert electoral al Partidului „Șor”, organizat la 17 februarie, în Piața Independenței din Cahul nu au contribuit prea mult la promovarea formațiunii și a candidatei A. Belobrova.⁵

Candidatul Șt. Secăreanu și-a asumat următoarele angajamente în fața cahulenilor:

- desființarea autonomiei găgăuze,
- repunerea în funcțiune a Aeroportului Cahul,
- înlăturarea monopolului balnear al mafiei asupra apei cu proprietăți curative unice a Lacului Sărat din Cahul,
- construcția a 5 km de cale ferată de la Giurgiulești până la Galați,
- reabilitarea Portului Cahul pe râul Prut,
- ridicarea la Cahul a unui Complex statuar dedicat lui Alexandru Ioan Cuza și tuturor cahulenilor

¹ Candidatul PDM pe CEU nr. 43 Cahul, Oleg Creciun confirmă retragerea sa din cursa electorală. <https://ziuadeazi.md/post/oleg-creciun-ma-retrag-ca-sa-avem-un-de-la-cahul-deputat-pro-european-nu-unul-socialist> (accesat la 20.02.2019).

² Hotărârea nr. 15/01 din 22 februarie 2019 a Consiliului electoral al Circumscripției electorale uninominale nr. 43, mun. Cahul cu privire la anularea înregistrării dlui Oleg Creciun în calitate de candidat la funcția de deputat în parlamentul Republicii Moldova din partea Partidului Democrat din Moldova pentru circumscripția electorală uninominală nr.43, mun. Cahul. https://a.cec.md/storage/ckfinder/files/Hot_%20anularea%20inregistrarii_Creciun%20Oleg.pdf (accesat la 24.02.2019).

³ Osadcenco: „Zece ani de distrugere, provocați de Euro - Unioniști, s-au soldat cu devastarea satelor și furtul miliardului” (12-02-2019). <https://ziuadeazi.md/post/osadcenco-zece-ani-de-distrugere-provocati-de-euro-unionisti-s-au-soldat-cu-devastarea-satelor-si-furtul-miliardului> (accesat la 16.02.2019).

⁴ Sergiu Rența: Noi trebuie să eliberăm Țara de acest regim mafiot și corupt. <https://ziuadeazi.md/post/sergiu-renta-noi-trebuie-sa-eliberam-tara-de-acest-regim-mafiot-si-corupt>. (accesat la 16.02.2019).

⁵ Candidata Partidului „Șor” - huiduită la Cahul. <https://ziuadeazi.md/post/candidata-partidului-sor-huiduita-la-cahul-video> (accesat la 19.02.2019).

artizani ai Unirii,

- edificarea Monumentului Deportaților, statuiei poetului martir Andrei Ciurunga și statuiei savantului cahulean de renume mondial Eugen Grebennicov.¹

I. Groza a insistat în campania electorală pe faptul că este un candidat independent și în acțiunile și deciziile sale nu va fi influențat de interesele de partid: „Vin cu intenția ca să avem o conlucrare și o comunicare constantă, orice Lege elaborată și adoptată de Parlament să fie în primul rând consultată cu cetățenii mei din teritoriu, sa fie în interesul celor din regiunea noastră, de la sudul țării. Avem nevoie de politici pentru protecția copiilor, familiilor, sănătate. Avem multe lucruri de făcut împreună și consider că schimbarea trebuie să înceapă de la noi”.²

O tendință comună pentru candidați a fost, în foarte multe cazuri, reorientarea discursului electoral de la problemele de „interes național”, spre cele de interes local (problemele infrastructurii locale), chiar dacă rezolvarea lor nu ține de competența unui deputat.

Rezultatele alegerilor. În circumscripțiile uninominale au fost declarați învingători candidații care au obținut cel mai mare număr de voturi. Precizăm faptul că în circumscripțiile uninominale alegerile s-au desfășurat într-un singur tur fără prag electoral pentru validarea alegerilor. A fost ales deputat un singur candidat – cel care obține cel mai mare număr din voturile valabile ale alegătorilor.

La votare au participat 1.457.220 alegători (49,22 % din numărul total al alegătorilor),³ cu 192.182 mai puțin decât la alegerile parlamentare din 2014 (1.649.402).⁴ Nici politicile populiste introduse de guvern în 2018, nici referendumul consultativ privind diminuarea dimensiunii parlamentului, care a avut loc concomitent cu alegerile, nu au avut mare impact asupra stimulării participării cetățenilor la vot.⁵

În Circumscripția uninominală 43 Cahul au participat la votare 25.124 de alegători din cei 60.765 incluși în listele electorale de bază (Anexa 1). Prezența la vot în Circumscripția uninominală 43 Cahul a fost mai joasă decât media generală, constituind 42.07% față de 49,22%. Alegătorii cu vârsta de la 41 de ani și mai mult au constituit 69,68% dintre alegători, dintre care alegătorii cu vârsta de peste 71 de ani – 7.97% (Anexa 2). Aceeași prezență de 42.07% (41.487 din numărul total de alegători) a fost și la nivelul raionului Cahul (Anexa 3).

În rezultatul competiției electorale candidații au obținut următoarele rezultate:

1. Groza Ion – 7.524,
2. Osadenco Evgheni – 6.845,
3. Tutovan Sergiu – 5.125,
4. Belobrova Antonina – 1.398,
5. Ghețivu Gheorghe – 895,
6. Rența Sergiu – 721,
7. Secăreanu Ștefan – 462.⁶

Astfel, potrivit numărului de voturi acumulate și în conformitate cu art. 94 și art. 97 din Codul electoral, a fost ales deputat în circumscripția electorală uninominală nr. 43, municipiul Cahul candidatul independent Ion Groza.⁷

În rezultatul alegerilor parlamentare, după ce Ion Groza a obținut mandatul de deputat, raionul Cahul a rămas cu funcția de președinte al raionului vacantă. În această situație s-au pomenit încă cinci raioane ale căror președinți de raion au câștigat mandatul de deputat în circumscripțiile uninominale: Glodeni (Ion Leucă), Hîncești (Ghenadie Buza), Rezina (Eleonora Graur), Taraclia (Chiril Tatarli), Ungheni (Ludmila Guzun).

---

¹ Angajamente în fața cahulenilor. <https://secareanu.wordpress.com/2019/02/page/1/> (accesat la 05.02.2019).

² Ion Groza: Nu voi depinde de vreun partid. <https://ziuadeazi.md/post/ion-groza-nu-voi-depinde-de-vre-un-partid> (22.02.2019).

³ Procesul verbal de totalizare a rezultatelor alegerilor parlamentare.

<https://a.cec.md/storage/ckfinder/files/Procesul%20verbal%20de%20totalizare%20a%20rezultatelor%20alegerilor%20parlamentare.pdf> (accesat la 06.06.2019).

⁴ Alegerile parlamentare 30 noiembrie 2014: rezultatele alegerilor. https://a.cec.md/storage/old_site_files/tr/ (accesat la 06.06.2019).

⁵ Cenusă Denis Moldovan Elections: still between State Capture vs. Russian Influence. http://www.3dcftas.eu/system/tdf/Op-Ed_2.pdf?file=1&type=node&id=530&force= (accesat la 06.06.2019).

⁶ Proces-verbal privind totalizarea rezultatelor votării la alegerea deputatului pentru circumscripția uninominală nr. 43, municipiul Cahul. https://a.cec.md/storage/ckfinder/files/Proces%20verbale/Proces%20verbale%20 uninominal/43_PV_totalizare_CU.pdf (accesat la 07.03.2019).

⁷ Proces-verbal privind totalizarea rezultatelor votării la alegerea deputatului pentru circumscripția uninominală nr. 43, municipiul Cahul. https://a.cec.md/storage/ckfinder/files/Proces%20verbale/Proces%20verbale%20 uninominal/43_PV_totalizare_CU.pdf (accesat la 07.03.2019).

În circumscripțiile uninominale mandatul de deputat s-a obținut și cu 27-40 procente din numărul participanților la scrutinul electoral. De exemplu, în Circumscripția uninominală nr. 43, Cahul, I. Groza a obținut mandatul de deputat cu 30% de voturi, 7.524 din 25.124. Și în alte circumscripții învecinate s-a atestat aceiași situație:

- Circumscripția 40, Cimișlia, Dumitru Diacov (PDM) – 27,3% – 6,634 din 24.263;
- Circumscripția 41, Leova, Efrosinia Greșu (PDM) – 28,4% – 6.820 din 23.962;
- Circumscripția uninominală 42, Cantemir – 34%, Elena Bacalu – 8.335 din 24.546.

Doar în 7 circumscripții uninominale au fost obținute mandatele cu voturile a peste 50% din numărul votanților (circumscripțiile 17 și 18 unde au candidat V. Plahotniuc și Il. Șor, circumscripțiile 44 și 45 din Găgăuzia și circumscripțiile 46, 47 și 48 din Transnistria).¹

În mai multe cazuri, mandatele au fost obținute cu o diferență de doar câteva sute de voturi față de contracandidați: în circumscripția nr. 11, Fălești – 374 de voturi, în circumscripția nr. 40, Cimișlia – 172 de voturi, în circumscripția nr. 4, Râșcani – 170 de voturi, în circumscripția nr. 26, mun. Chișinău – 138 de voturi și în circumscripția 42, Cantemir – 65 de voturi.²

Concluzii. Introducerea sistemului electoral a avut drept consecință schimbarea criteriului de creare a circumscripțiilor electorale: de la administrativ-teritorial la cel teritorial-demografic care a favorizat apariția entităților electorale etno-politice. Art. 80 al Codului Electoral prevede că: „f) circumscripțiile uninominale în care locuiesc compact minoritățile naționale vor fi constituite luându-se în considerare interesele acestora și ținându-se cont de hotarele unităților administrativ-teritoriale respective; și g) circumscripțiile uninominale de pe teritoriul unității teritoriale autonome Găgăuzia se vor constitui în așa fel încât să nu depășească hotarele administrative ale autonomiei, totodată aceste circumscripții nu vor putea fi completate cu localități din afara autonomiei, luându-se în considerare riscul diluării minorității naționale”.³

După cum au anticipat M. Bakken și Ad. Sorescu sistemul majoritar într-un tur de scrutin a schimbat modul în care alegătorii aleg candidații.⁴ Pe lângă faptul că imaginea și reputația candidatului contează mai mult decât în cadrul sistemului proporțional, noul sistem electoral a determinat alegătorii să recurgă la așa-numitul „vot util”, adică votul exprimat nu neapărat în favoarea celui mai preferat candidat, ci în favoarea unuia dintre cei care au mai multe șanse să câștige.

În cadrul circumscripțiilor uninominale candidații formațiunilor politice și-au reorientat discursul electoral de la problemele de „interes național”, spre cele de interes local (problemele infrastructurii locale), chiar dacă rezolvarea lor nu ține de competența unui deputat. Această strategie a candidaților, adoptată în fond pentru a crea sentimentul de apropiere de cetățeni și nevoile lor conduce atât la distorsionarea conceptului de interes public, cât și la crearea decalajului dintre agenda administrativă și agenda cetățenilor.⁵

La implementarea sistemului electoral mixt nu au fost luate în considerare realitățile politice, sociale, culturale și instituționale ale societății moldovenești: sistemul mixt a fost folosit pentru alegerea unui parlament unicameral într-un sistem pluripartidist ce include 46 partide politice. În unele circumscripții uninominale mandatul de deputat s-a obținut și cu 27-40 procente din numărul de voturi valabil exprimate.

Bibliografie:

1. Alegeri 2019: Circumscripția #43, Cahul. <https://regional.md/alegeri-2019-circumscripția-43-cahul/> (accesat la 17.02.2019).
2. Alegerile parlamentare 30 noiembrie 2014: rezultatele alegerilor. https://a.cec.md/storage/old_site_files/r/r/ (accesat la 06.06.2019).
3. Alegerile parlamentare din 2019 în Republica Moldova. http://alegeri.md/w/Alegerile_parlamentare_din_2019_%C3%AEn_Republica_Moldova (accesat la 17.02.2019).

---

¹ Procese verbale scanate_Circumscripții uninominale. <https://a.cec.md/ro/procese-verbale-scanate-circumscripții-uninominale-4292.html> (accesat la 11.07.2019).

² Procese verbale scanate_Circumscripții uninominale. <https://a.cec.md/ro/procese-verbale-scanate-circumscripții-uninominale-4292.html> (accesat la 11.07.2019).

³ Codul Electoral (Legea nr. 1381-XIII din 21.11.97). Republicată în: Monitorul Oficial nr. 451-463 din 29.12.2017.

⁴ Bakken Mette, Sorescu Adrian Proiectarea sistemului electoral în Republica Moldova. https://promolex.md/wp-content/uploads/2017/05/sistem_electoral_RO_web.pdf (accesat la 20.01.2019).

⁵ Cornea Valentina The Sources of distortion of local public interest. Transylvanian International Conference in Public Administration: Cluj-Napoca, Romania, 2-4 November 2017/ ed.: Cristina M. Hîntea, Bogdan A. Moldovan, Bianca V. Radu, Raluca M. Suci. Cluj-Napoca: Accent, 2018, pp.101-114. ISBN 978-606-561-184-9 24

4. Angajamente în fața cahulenilor. <https://secareanu.wordpress.com/2019/02/page/1/> (accesat la 05.02.2019).
5. Bakken Mette, Sorescu Adrian Proiectarea sistemului electoral în Republica Moldova. https://promolex.md/wp-content/uploads/2017/05/sistem_electoral_RO_web.pdf (accesat la 20.01.2019).
6. Candidata Partidului „Șor” - huiduită la Cahul. <https://ziuadeazi.md/post/candidata-partidului-sor-huiduita-la-cahul-video> (accesat la 19.02.2019).
7. Candidatul PDM pe CEU nr. 43 Cahul, Oleg Creciun confirmă retragerea sa din cursa electorală. <https://ziuadeazi.md/post/oleg-creciun-ma-retrag-ca-sa-avem-un-de-la-cahul-deputat-pro-european-nu-unul-socialist> (accesat la 20.02.2019).
8. Cenusă Denis Moldovan Elections: still between State Capture vs. Russian Influence. http://www.3dctas.eu/system/tdf/Op-Ed_2.pdf?file=1&type=node&id=530&force= (accesat la 06.06.2019).
9. Circumscripția uninominală nr. 42. https://cec.md/storage/ckfinder/files/prezentarecircumscripției/Circumscripția_42.pdf (accesat la 25.01.2019).
10. Circumscripția uninominală nr. 43. https://cec.md/storage/ckfinder/files/prezentarecircumscripției/Circumscripția_43.pdf (accesat la 25.01.2019).
11. Circumscripții electorale. <https://a.cec.md/ro/circumscripții-electorale-3661.html> (accesat la 09.07.2019).
12. Codul Electoral (Legea nr. 1381-XIII din 21.11.97). Republicată în: Monitorul Oficial nr. 451-463 din 29.12.2017.
13. Cornea Valentina The Sources of distortion of local public interest. Transylvanian International Conference in Public Administration: Cluj-Napoca, Romania, 2-4 November 2017/ ed.: Cristina M. Hînțea, Bogdan A. Moldovan, Bianca V. Radu, Raluca M. Suciuc. Cluj-Napoca: Accent, 2018, pp.101-114.
14. Hotărârea nr. 15/01 din 22 februarie 2019 a Consiliului electoral al Circumscripției electorale uninominale nr. 43, mun. Cahul cu privire la anularea înregistrării dlui Oleg Creciun în calitate de candidat la funcția de deputat în parlamentul Republicii Moldova din partea Partidului Democrat din Moldova pentru circumscripția electorală uninominală nr.43, mun. Cahul. https://a.cec.md/storage/ckfinder/files/Hot_%20anularea%20inregistrării_Creciun%20Oleg.pdf (accesat la 24.02.2019).
15. Hotărârile Consiliului electoral al Circumscripției electorale uninominale nr. 43, mun. Cahul cu privire la constituirea birourilor electorale ale secțiilor de votare din cadrul circumscripției din 28 ianuarie 2019. https://a.cec.md/storage/ckfinder/files/HCECE_constituirea%20BESV_Cahul.pdf (accesat la 03.02.2019).
16. În circumscripțiile electorale uninominale au fost înregistrați 321 de concurenți electorali. https://a.cec.md/ro/in-circumscripțiile-electorale-uninominale-au-fost-inregistrați-321-de-2781_92408.html (accesat la 08.07.2019).
17. Ion Groza: Nu voi depinde de vreun partid. <https://ziuadeazi.md/post/ion-groza-nu-voi-depinde-de-vreun-partid> (22.02.2019).
18. Lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 154 din 20.07.2017. Publicată în: Monitorul Oficial nr.253-264/422 din 21.07.2017.
19. Mîndru Valeriu, Peru-Balan Aurelia Impactul votului mixt asupra calității clasei politice din Republica Moldova. În: Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice, nr. 1 (179), 2019, p. 102-117.
20. Osadenco: „Zece ani de distrugere, provocați de Euro - Uniuniști, s-au soldat cu devastarea satelor și furtul miliardului” (12-02-2019). <https://ziuadeazi.md/post/osadenco-zece-ani-de-distrugere-provocați-de-euro-unioniști-s-au-soldat-cu-devastarea-satelor-si-furtul-miliardului> (accesat la 16.02.2019).
21. Procese verbale scanate Circumscripții uninominale. <https://a.cec.md/ro/procese-verbale-scanate-circumscripții-uninominale-4292.html> (accesat la 11.07.2019).
22. Procesul verbal de totalizare a rezultatelor alegerilor parlamentare. <https://a.cec.md/storage/ckfinder/files/Procesul%20verbal%20de%20totalizare%20a%20rezultatelor%20alegerilor%20parlamentare.pdf> (accesat la 06.06.2019).
23. Proces-verbal privind totalizarea rezultatelor votării la alegerea deputatului pentru circumscripția uninominală nr. 43, municipiul Cahul. https://a.cec.md/storage/ckfinder/files/Procese%20verbale/Procese%20verbale%20uninominal/43_PV_totalizare_CU.pdf

- (accesat la 07.03.2019).
24. Sergiu Rența: Noi trebuie să eliberăm Țara de acest regim mafiot și corupt. <https://ziuadeazi.md/post/sergiu-renta-noi-trebuie-sa-eliberam-tara-de-acest-regim-mafiot-si-corupt>. (accesat la 16.02.2019).
25. Tăbârță Ion Schimbarea sistemului electoral al Republicii Moldova: impactul asupra sistemului politic moldovenesc. http://fesmoldova.org/fileadmin/user_upload/SocialPolicyBriefs/POLICY_BRIEF_Schimbarea_sistemului_electoral_red_fin_ed.pdf (accesat la 20.01.2019).
26. Tomozei T. Republica Moldova în mreaja sistemului electoral mixt. <http://tribuna.md/2018/10/20/republica-moldova-in-mreaja-sistemului-electoral-mixt/> (accesat la 20.01.2019).

Anexe:

Anexa 1: Totalizarea rezultatelor votării la alegerea deputatului pentru circumscripția uninominală nr. 43, municipiul Cahul

Numărul de alegatori incluși în listele electorale de baza – 60.765
Numărul de alegatori incluși în listele electorale suplimentare – 1.040
Numărul de alegatori care au primit buletine de vot – 25.150
Numărul de alegatori care au participat la votare – 25.124
Numărul buletinelor de vot declarate nevalabile – 2.154
Numărul total de voturi valabil exprimate – 22.970

Sursa: Proces-verbal privind totalizarea rezultatelor votării la alegerea deputatului pentru circumscripția uninominală nr. 43, municipiul Cahul. https://a.cec.md/storage/ckfinder/files/Procese%20verbale/Procese%20verbale%20uninomial/43_PV_totalizare_CU.pdf (accesat la 07.03.2019).

Anexa 2: Prezența la vot în Circumscripția uninominală 43, mun. Cahul

Prezența la vot – 25.524 (42.07%)

Dezagregarea pe sexe:

Femei – 13.563 (53.14%)

Bărbați – 11.961 (46.86%)

Dezagregarea după vârstă:

56-70 ani – 9.101 (35.66%)

41-55 ani – 6.648 (26.05%)

26-40 ani – 5.557 (21.77%)

18-25 ani – 2.183 (8.55%)

71+ ani – 2.035 (7.97%)

Sursa: Prezența la vot c.u.43. <https://pv.cec.md/cec-template-uninomiale-prezenta.html> (accesat la 25.02.2019).

Anexa 3: Prezența la vot în raionul Cahul

Prezența la vot – 41.487 (42.07%)

Dezagregarea pe sexe:

Femei – 22.054 (53.16%)

Bărbați – 19.433 (46.84%)

Dezagregarea după vârstă:

56-70 ani – 14.452 (34.84%)

41-55 ani – 10.837 (26.12%)

26-40 ani – 9.389 (22.63%)

18-25 ani – 3.452 (8.32%)

71+ ani – 3.357 (8.09%)

Sursa: Prezența la vot Cahul. <https://pv.cec.md/> (accesat la 25.02.2019).

TRADIȚIE ȘI INOVAȚIE ÎN EDUCAȚIE

Nicolae CHICUȘ, dr., prov.univ., rector
Valentin CUȘCĂ, dr., conf.univ.
UPS „Ion Creangă” din Chișinău

Summary. *Some aspects related to the realization of educational policy at Chișinău “Ion Creangă” State Pedagogical University in the context of implementing the Bologna Process and the Education Code of the Republic of Moldova are revealed in this article. Based on the performed analysis, the authors formulate a set of suggestions aimed at actions which are necessary in the administrative aspect to improve the management of educational process.*

Keywords: *educational policy, Bologna Process, the management of educational process, higher education strategy, cycles of studies, transfer credits, quality of studies, criteria evaluation by descriptors, technologization of training, University management, online training system, educational values, moral values, public-private partnership, tradition in education, innovation, doctoral schools, scientific council.*

Rezumat. *În articol sunt elucidate unele aspecte ce țin de realizarea politicii educaționale la UPS „Ion Creangă” din Chișinău în contextul implementării prevederilor Procesului Bologna și a Codului Educației din Republica Moldova. Autorii în baza analizei efectuate formulează o serie de propuneri ce vizează acțiunile necesare în aspect administrativ pentru a îmbunătăți managementul procesului educațional.*

Cuvinte-cheie: *politică educațională, procesul Bologna, managementul procesului educațional, strategia învățământului superior, cicluri de studii, credite transferabile, calitatea studiilor, evaluare criterială prin descriptori, tehnologizarea instruirii, managementul universitar, sistem de instruire on-line, valori educaționale, valori morale, parteneriat public-privat, tradiție în educație, inovație, școli doctorale, consiliu științific.*

Reputatul critic literar și om politic român Titu Maiorescu este mai puțin cunoscut contemporanilor în calitate de filosof/profesor de filozofie și logică, domenii în care a excelat incluzând ca ministru al Educației aceste discipline în curricula preuniversitară și scriind o serie de lucrări apreciate în domeniu inclusiv manuale, având mai mulți discipoli. Unul dintre ei, Ion Petrovici a scris în 1910 o lucrare „*Teoria noțiunilor*”,¹ de o mare complexitate și profunzime și a prezentat-o pentru apreciere dascălului său. Maiorescu pedagogul a apreciat-o pozitiv, dar a făcut o remarcă – *nu e prea devreme pentru publicul nostru, n-o să curgă pe deasupra.*

Această remarcă este în opinia noastră, valabilă și în contextul reformelor realizate în ultimii ani în educație/învățământ cu referire la eficiența și impactul lor social. Orice inovație este binevenită, inclusiv în domeniul educației, numai dacă ea se înscrie natural în timp, în funcție de starea lucrurilor, de posibilitățile economice și sociale, de maturitatea și starea de spirit a publicului cărui îi este destinată, de tradițiile naționale în domeniu etc. În caz contrar, inovațiile vor fi artificiale, vor purta caracter formal și nu vor avea un impact pozitiv. Vor fi, după cum spunea același Maiorescu, cu referire la domeniul literar, - *forme fără fond.*²

În conformitate cu prevederile legislației și documentelor Uniunii Europene³ în Republica Moldova au demarcat, odată cu aderarea ei la procesul Bologna (2005) ample acțiuni de reformare a învățământului superior și de încadrare a lui în spațiul european. În acest sens au fost adoptate o serie de ajustări legislative care au finalizat cu adoptarea Codului Educației,⁴ care în linii mai înglobează strategia europeană de dezvoltare în sfera Educației.

O analiză succintă a acestor reforme, cu referire la Universitatea noastră pedagogică, în cadrul alinierii noastre la procesul de la Bologna și implementării prevederilor Codului Educației arată că în general s-a făcut un pas important înainte, dar totodată există și unele acțiuni care n-au avut, cel puțin la moment, un impact relevant evident, curg cam pe deasupra.

¹ Ion Petrovici, *Teoria noțiunilor*, ediția a II, București, 1924.

² Titu Maiorescu, *Critice I, Proza*, Chișinău. Editura Hiperion, 1990, p.p.117-142.

³ Vezi: Declarația de la Bologna (1999), Comunicatele de la Praga (2001), Berlin (2003), Bergen (2005); Standarde de linii directoare pentru Asigurarea Calității în Spațiul European al Învățământului Superior (2015).

⁴ Codul Educației al Republicii Moldova nr.152, din 17.07.2014.

Astfel schimbarea structurii procesului de studii cu implementarea studiilor pe cicluri – ciclul I și ciclul II (masterat) este evident o acțiune necesară de racordare la spațiul european al învățământului superior care ne integrează în acest spațiu. Dar, dar există cel puțin doi factori care fac ca eficiența acestei schimbări să fie limitată și anume – lipsa de fonduri pentru realizarea deplină a mobilității, atât a studenților, cât și a cadrelor didactice, și lipsa, la moment, a motivației și a deprinderilor de cercetare științifică, de lucru individual, foarte necesare pentru studiile la masterat. Sperăm că în timp ele se vor soluționa în funcție de evoluția economică și schimbarea de mentalitate a studenților.

Mai puțin optimiști suntem cu părere de rău, în privința aplicării creditelor transferabile. Acest element al reformei încă nu funcționează eficient, pentru că fiecare universitate elaborează individual numărul de ore și curricula cursurilor, transferabile ceea ce creează reale dificultăți la evaluare și echivalare. Este necesară o standardizare și monitorizare a acestui proces. Aceasta ține de funcția Ministerului Educației.

În cadrul reformelor au intervenit schimbări curriculare esențiale pentru adaptarea pregătirii cadrelor didactice în conformitate cu necesitățile pieții muncii, chiar dacă acest proces a evoluat anevoios. Am reușit să efectuăm la Universitate prin efortul departamentului studii modificări importante în structura cursurilor, mai ales la Masterat, înnoind substanțial oferta educațională în funcție de necesități și interesele candidaților.

O schimbare spre bine a intervenit și la capitolul gestionării *calității studiilor*. Dispunem de un departament universitar funcțional la acest capitol care coordonează eficient acest proces la nivel de facultăți și catedre. Este o reformă cu adevărat binevenită și eficientă.

O altă schimbare, la care Universitatea noastră este un factor participant este elaborarea și implementarea Evaluării criteriale prin descriptori (ECD) în învățământul primar. În acest caz nu suntem siguri că s-au copt premisele necesare, poate că doar pentru un experiment. Suntem de acord cu poziția redacției săptămânalului *Făclia* că ar fi fost necesare un studiu prealabil mai amplu și discuții serioase cu mediul pedagogic și cel al părinților. Studenții noștri de la specialitatea Pedagogia Învățământului Primar, inclusiv cei angajați în câmpul muncii de la învățământul cu frecvență redusă sunt reticenți la această inovație și o consideră prematură.

Un domeniu în care au intervenit schimbări importante spre bine este cel ce ține de *cercetarea științifică și relații internaționale*. Urmând modele europene, în acest domeniu au apărut așa structuri noi cum sunt Consiliul științific, școli doctorale, s-au intensificat substanțial relațiile internaționale, s-a lărgit mobilitatea academică și cea a studenților atât în privința studiilor, cât și a cercetării. Activitatea școlilor doctorale se axează profund atât pe resursele Universității, cât și pe o amplă colaborare internațională, ceea ce contribuie la ridicarea calității și eficienței studiilor, creșterea importantă a numărului doctoranzilor, fortificarea Universității cu cadre didactice cu o pregătire profesională bună și grade științifice corespunzătoare.

În noile condiții sociale un element indispensabil al reformei este *tehnologizarea instruirii*, aplicarea IT în procesul educațional. Pe acest segment la Universitate s-au realizat multiple proiecte ce țin de utilizarea multimedia în instruire, cât și de dotare a sălilor de studii cu mijloacele corespunzătoare. Aceste proiecte s-au realizat atât din fonduri universitare, cât și cu participare națională (Orange) și internațională (Ambasadele SUA, Marii Britanii, Franței) Cadrele Universității contribuie la rezolvarea acestor obiective și în învățământul preuniversitar din republică.

Referitor la tehnologizarea instruirii/educației putem afirma că este o problemă complexă. Este evident că acest proces contribuie la eficientizarea aspectului ce ține de *instruire*, pe când la cel ce ține de *educație*, chiar dacă sunt sinonime, există și multe dezavantaje. Astfel experții, expunându-se la capitolul avantaje și dezavantaje al instruirii cu aplicarea multimedia în sistem on-line subliniază¹:

❖ la capitolul *avantaje* – o comunicare didactică mai eficientă în primul rând ca volum al informației predate; asigurarea unui feedback mai flexibil; un control mai diversificat și riguros al cunoștințelor și competențelor operaționale, atât celor curente, cât și celor finale; sunt utilizate mai frecvent elementele ilustrative; permit o înnoire/completare permanentă a informației în contact direct cu diverse surse de informare; deschid mari posibilități de studiere în cadrul formării continue și recalificării cadrelor didactice; mai bine poate fi monitorizat lucrul individual al studenților etc.

---

¹ Vezi: Evaluarea studenților în contextul Bologna, Chișinău 2006.

Simion Caisin, Procesul Bologna: experiența națională și internațională: culegere de documente și materiale, Chișinău, 2007.

Obiective Bologna: proces de implementare, Chișinău, 2008.

Roza Dumbrăveanu, Centrarea pe student în contextul procesului Bologna, Chișinău, 2014.

❖ Cu părere de rău, mai puțin, sau în multe cazuri nu se spune mai nimic despre *dezavantaje*. Dar ele există și multe din ele sunt destul de deranjante. Mulți psihologi semnaleză fenomenul transformării gândirii analitice, profunde în gândire de clip, fragmentată, alții se referă la fenomenul despiritualizării, chiar dezumanizării. Acestea ca fenomene sociale. Din punct de vedere didactic, persistă preluarea mecanică a informației ce diminuează procesul înțelegerii. Se modifică perceperea conceptului important de măiestrie pedagogică bazată pe intercomunicare pe viu cu discipolii, care presupune și prezența sferei emoționale.

Ne mai vorbind de necesitatea formării valorilor în procesul educațional de ordin etic, estetic și civic.

Cunoscutul reprezentant al filosofiei educației brazilianul Arnaldo Niskier a formulat paradigma că, în esență, profesorul educă nu atât prin ceea ce spune, cât prin ceea cine este.¹

Adică accentul în educație se pune în primul rând pe *formarea personalității* copilului, elevului, studentului viitor specialist în diverse domenii de activitate. Dacă nu formăm personalitatea multe obiective ale educației își pierd din importanță.

În acest context, profesorul este prin ceea cine este ca vocație un model de profesionist sau, eventual, un meseriaș, tehnolog care nu inspiră încredere și nu este demn de urmat ca personalitate. E drept că idealul profesional, în condițiile răspândirii valorilor mercantile ce țin de bani și avuție, are o tendință de a se schimba în conformitate cu noile realități.

De aceea sunt necesare studii și recomandări ample și profunde care ar diminua dezavantajele tehnologizării educației, sau chiar a le exclude.

Suntem conștienți totuși de faptul că viitorul învățământului universitar (în următorii 5-10 ani) se va axa pe un *sistem de instruire on-line* și facem mult ca acest viitor să ne găsească pregătiți.

Un alt domeniu supus reformării este cel ce ține de *managementul universitar* Conform Codului Educației în acest sistem a fost introdus elementul ce ține de Consiliul de Dezvoltare Strategică Instituțională. Este o preluare din sistemul universitar occidental, care presupune o conlucrare și finanțare public-privată prin acest Consiliu. În condițiile noastre de tranziție, consiliul are și unele părți pozitive (monitorizare), dar, în esență, pe de o parte dublează funcțiile Senatului și a Rectoratului, iar pe de altă parte nu rezolvă, la moment ecuația parteneriatului public-privat, mai ales în sfera educației. Poate în viitor, odată cu evoluția social-economică se vor schimba spre bine și aceste aspecte, dar cheltuielile financiare le suportăm în prezent.

Multiple schimbări pozitive au intervenit și în cadrul activității de formare continuă a cadrelor didactice și a celor cu funcții de conducere la facultatea corespunzătoare a Universității, unde s-au introdus și cursurile de recalificare profesională și Masterat.

Putem afirma cu certitudine că și majoritatea cadrelor didactice a Universității s-au confirmat acestor schimbări înregistrând performanțe personale în procesul educațional.

S-a îmbunătățit considerabil în ultimii ani și *salarizarea* cadrelor didactice, dar în acest sistem s-a introdus elementul performanței (10%) care e un lucru bun, dar ne dă mare bătaie de cap. Este dificil de a îmbina cantitatea și calitatea activității pedagogice prin elaborarea unor indicatori relevanți de departajare, pe de o parte, iar pe de altă parte, aceasta va genera, probabil, unele tensiuni în rândurile personalului didactic inerente concurenței profesionale în așa domeniu sensibil ca cel pedagogic.

Din cele expuse anterior se desprind unele sugestii ce țin de perspectivele continuării reformelor în sistemul educațional și anume:

❖ Actualizarea strategiilor de realizare a Codului Educației cu referire la monitorizarea celor preconizate în Programul Educația 20 și completarea ei cu ceea ce ne impune realitățile în continuă schimbare.

❖ Să fie luat în considerare specificul pregătirii pedagogice când se discută și se iau decizii referitor la problemele curriculare și cercetării științifice, cele ale finanțării și acreditării: Noi nu putem fi egalați cu Universitatea Tehnică, cea de Medicină și Agrară în privința unor posibile parteneriate public-private cu sprijin financiar, sau aplicativitatea (brevete etc.) în domeniul cercetării științifice.

❖ Este necesar de promovat o politică mai flexibilă și transparentă în acreditarea instituțională și cea a specializărilor luându-se în considerare atât indicatori generali cât și specificul Instituției.

❖ Elaborarea unei strategii și indicatori clari de evidență a plasării absolvenților în câmpul muncii, monitorizarea acestui proces.

---

¹ Arnaldo Niskier, *Filosofia educației (o viziune critică)*, ed. Economică, București, 2000.

❖ Prevederea unui suport financiar mai consistent pentru realizarea în volum optim a mobilității studenților și cadrelor didactice atât în cadru național, cât și internațional.

❖ O coordonare mai eficientă și sustenabilă a relațiilor interuniversitare, atât în aspect național, cât și cel internațional. Nu e suficient când rolul Ministerului Educației se limitează, preponderent, la acumularea datelor statistice în acest domeniu.

❖ Și în sfârșit calitatea studiilor, calitatea pregătirii profesionale inclusiv, celei a cadrelor didactice. Este o problemă cheie, care în bună parte depinde de calitatea instruirii generale în preuniversitar. Orice program de studii universitar are o componentă numită precondiții, adică se axează pe valorificarea cunoștințelor precedente/anterioare ale studenților. Aceste cunoștințe, în bună parte, vin din preuniversitar și nu numai cunoștințe, ci și competențe, atitudini, valori. De aceea este necesar de monitorizat complex această situație la ambele nivele, de corelat plusvaloarea profesională cu potențialul cognitiv și valoric anterior. Din păcate asemenea studii nu prea există la moment. La fel de complexă este și problema prestigiului profesional, în special celui ce ține de pedagogie. Ea depinde de factorii sociali, economici, de familie, dar și, în bună parte, de prestația, modelul promovat de însuși cadrele didactice/educatori. De multe ori din păcate, problema dată se limitează doar la nivelul salarizării, care este important, dar nu este primordial ca valoare profesională. E drept că în condițiile sociale ale pragmatismului mercantil și a crizei valorilor morale rolul acestui element crește.

În concluzie ținem și precizăm că cele expuse anterior la tema vizată sunt doar unele analize și constatări ale stării de lucruri foarte succinte privitor la schimbările intervenite instituțional în perioada integrării a învățământului superior din Republica Moldova în spațiul European.

În cadrul unor analize preliminare ale acestui proces la nivel de țară un grup de experți au constatat faptul că „am adoptat sistemul nu și valorile acestuia”.¹ Este o concluzie discutabilă, pentru că orice sistem nou generează și noi conținuturi, deci și noi valori.

Alteceva e faptul că în condițiile noastre, ele primesc o conotație națională, în funcție de tradiții, de starea economică și socială, de sustenabilitatea financiară. Altfel spus, mentalitatea și moravurile locale își spun cuvântul. În acest sens valorile se deosebesc chiar și în interiorul Uniunii Europene, de exemplu în Italia și Germania etc. Desigur la noi factorii de dezechilibru sunt și situația demografică precară, autonomia universitară limitată (cu referire la proprietate, salarizare, deciderea numărului studenților) oferta limitată și nemotivantă de angajare în câmpul muncii, birocrăția excesivă etc.

De aceea considerăm că reformele în învățământ trebuie să fie ajustate permanent la realitățile zilei atât de *jure*, cât și de *facto* astfel vom putea asigura stabilitatea, eficiența și modernizarea necesară în sistem. Desigur că în contextul unei evoluții favorabile a economiei și a sferei sociale.

ASPECTE PRACTICE PRIVIND EVOLUȚIA MEDIERII ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Angela ZUBCO, doctor, conferențiar universitar
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The mediation of conflicts is an important mechanism for the modernization of the legal mechanisms, of the public administration through the fact that people (citizens or officials) and public institutions are in the foreground. The European experience in mediation the conflicts and disputes between government and private parties is quite relevant. Since 2005, common efforts have been directed to the implementation and development of juridical instruments and to the European legal cooperation mechanisms, to the modernisation of the legal mechanisms and administrative activity, including mediation.*

Key Words: *mediation, conflicts, juridical instruments, administrative activity, European experience.*

Medierea reprezintă, potrivit definiției sale o modalitate de soluționare alternativă a conflictelor pe cale amiabilă, cu ajutorul unei terțe persoane specializate în calitate de mediator, în condiții de neutralitate,

---

¹ C. Ciurea, V. Nerbeca, S. Lipcean, M. Guzun, Sistemul de învățământ superior din Republica Moldova în contextul procesului Bologna: 2005-2011, Chișinău, 2012.

imparțialitate, confidențialitate în temeiul liberului consimțământ al părților. Medierea face parte din metodele alternative de soluționare a conflictelor, cunoscute în literatura de specialitate străină, ca ADR (*Alternative Dispute Resolution*). Din marea familie a ADR fac parte: *medierea, negocierea, arbitrajul, concilierea, reconcilierea, bunele oficii, sisteme mixte ADR, etc.* Metodele alternative reprezintă totalitatea metodelor de soluționare voluntară, pe cale amiabilă, a unor conflicte între două părți, însoțite de către un terț specializat în metoda desemnată de către acestea. Sintagma ADR (*Alternative Dispute Resolution*) sau „rezolvarea alternativă a disputelor” s-a dezvoltat la nivel internațional, drept o reacție la ineficiența mijloacelor tradiționale de rezolvare a conflictelor. Statele Unite sunt considerate „leagănul ADR-ului modern”, deoarece în colonia Massachusetts (sec. XVII-lea) s-a adoptat cadrul legal pentru aplicarea arbitrajului în soluționarea disputelor, experiență dezvoltată de către SUA în anii 1960-1990 și aplicată în mediere. În anul 1989, Convenția anuală a avocaților din Asociația Baroului American, a demonstrat în practică eficiența aplicării acestor metode în prin statistici convingătoare. [1, p.20]

Secolul al XX-lea a oferit un salt evolutiv considerabil în domeniul aplicării metodei medierii, aceasta fiind preluată la nivel european. Consiliul Europei a preluat bunele practici evolutive și a creat prin Tratatul Uniunii Europene de la Maastricht (1992), *Instituția Mediatorului European* care are menirea să asigure controlul respectării drepturilor cetățenilor europeni în raport cu administrațiile publice la nivel național. În anul 1997, la Conferința Europeană pentru prevenirea conflictelor a fost lansat *Apelul de la Amsterdam* pentru crearea unei platforme europene pentru prevenirea conflictelor și construirea păcii. Au urmat un șir de recomandări ale UE: *Recomandarea R (93) 1 a Comitetului de Miniștri cu privire la accesul efectiv la drept și la justiție, pentru persoanele aflate în situație de sărăcie extremă, care sugera accesul efectiv la modalitățile extrajudiciare de soluționare a conflictelor, precum medierea și concilierea, prin aceasta înțelegându-se beneficiul la ajutorul judiciar sau orice altă formă de asistență a acestor modalități de soluționare a conflictelor; Recomandarea R (98) 1 privind medierea familială; Recomandarea R (99) 19 privind medierea penală; Recomandarea R (2001)9 privind modalitățile alternative de reglementare a litigiilor între autoritățile administrative și persoanele private; Recomandarea R (2002) 10 privind medierea în materie civilă (adoptată de Comitetul de Miniștri la data de 18 septembrie 2002), etc.*

Uniunea Europeană a reușit nu numai aplicarea specializată a acestei metode alternative, dar și valorificarea bunelor practici din domeniu, facilitarea punerii acesteia în aplicare. În scurt timp s-a constatat eficacitatea noilor metode de soluționare alternative a conflictelor, fapt care a dus la preluarea acestora în legislațiile vest-europene (Marea Britanie, Franța, Germania etc.) iar mai târziu și în cele est-europene.

La sfârșitul anilor '90, s-a constatat intrarea într-o nouă fază a dezvoltării medierii la nivel european. În timp ce țări ca Germania, Norvegia, Franța, Austria și Belgia au beneficiat de o legislație intrată în vigoare încă de la începutul anilor '90, la sfârșitul deceniului în alte țări s-a dezvoltat un cadru legal (Marea Britanie, Finlanda, Republica Cehă, Polonia), s-a reușit o lărgire considerabilă din punct de vedere legal și o relansare a practicii în acest domeniu (Franța, Germania, Austria). Alte țări, cum ar fi Suedia, se aflau în procesul adoptării unei noi legislații, după o perioadă de experimentare la nivel național. De asemenea, programe pilot de mediere în domeniul penal au fost desfășurate în țări ca Olanda, Irlanda, Luxemburg, Italia și Spania. După 1989, pe fondul noului context economico-social și al armonizării legislației interne cu reglementările internaționale în materie, cât și în vederea integrării României în structurile Uniunii Europene, au început să apară în și în legislația română reglementări specifice acestor noi metode de abordare a conflictelor.

În cadrul celui de-al treilea Summit al Consiliului Europei (Varșovia, mai 2005), Șefii de State și Guverne și-au luat angajamentul, să facă uz din plin de potențialul normativ al Consiliului Europei și să promoveze punerea în aplicare și dezvoltare a instrumentelor juridice și a mecanismelor de cooperare juridică pentru eficientizarea justiției și reducerea numărului de dosare pe masa judecătorului. Pentru eficientizarea justiției prin echitate și rapiditate, s-a recomandat, aplicarea pe scară largă a măsurilor alternative de reglementare a litigiilor și crearea unei Comisii Europene pentru Eficiența Justiției (CEPEJ). În lumina deciziilor CEPEJ, unul din obiectivele statutare, consta în a permite o mai bună aplicare a instrumentelor juridice internaționale ale Consiliului Europei, înscrierea unei noi acțiuni în lista priorităților: facilitarea aplicării efective a instrumentelor și normelor Consiliului Europei cu privire la modurile alternative de reglementare a litigiilor. În acest sens a fost creat un grup de lucru cu privire la mediere (CEPEJ-GT-MED), în vederea examinării impactului, în statele membre, a recomandărilor pertinente ale Comitetului de Miniștri. Activitatea acestui grup de lucru a fost prezentată ulterior într-un raport de sinteză. Propunerile Comisiei Europene pentru Eficacitatea Justiției au fost formulate ulterior într-

un șir de recomandări specializate a medierii în materie penală, civilă, familială, comercială și administrativă adoptate între anii 1998-2007. Ulterior, CEPEJ (2007) a elaborat, un pachet de recomandări, intitulat *Linii directoare* ce vizau îmbunătățirea punerii în practică a recomandărilor privind aplicarea medierii. Aceste acte normative însumează bunele practici ale UE din domeniu și au titlu recomandabil, fiind preluate de către statele membre ale UE, precum și alte state din vecinătatea acestora. [2, p.8-16]

Un loc special în lista recomandărilor UE îl ocupă *Recomandarea cu privire la modurile alternative de reglementare a litigiilor între autoritățile administrative și persoanele private* Rec(2001)9. Evaluarea completă a impactului modurilor alternative de reglementare a litigiilor între autoritățile administrative și persoanele private în statele membre, a dovedit necesitatea unei atitudini specifice, cu implicarea fiecărui stat. S-a constatat că, între statele membre există deosebiri importante în legătură cu cultura juridică a poporului, respectarea drepturilor și a obligațiilor de către cetățeni, modurile de reglementare a acestui tip de litigii. Acest fapt impune următoarele obstacole în promovarea SAC: statele membre nu sunt conștiente de necesitatea și eficacitatea potențialelor moduri alternative de reglementare a litigiilor între autoritățile administrative și persoanele private; se întreprind puține eforturi pentru sensibilizarea autorităților administrative cu privire la avantajele acestor moduri alternative, susceptibile să aducă soluții creative, eficiente și rezonabile; neîncrederea instanțelor de judecată vis-a-vis de dezvoltarea modurilor alternative ne judiciare în domeniul administrativ; lipsa de atitudine asupra diferitor moduri alternative de reglementare a litigiilor în acest domeniu specific; lipsa agențiilor de mediere specializate în acest domeniu; numărul mic de cercetări universitare întreprinse asupra modurilor alternative de reglementare a litigiilor administrative. Ținând cont de aceste obstacole, Grupul de lucru a elaborat linii directorii în scopul de a ajuta statele membre să pună eficient în aplicare *Recomandarea cu privire la modurile alternative de reglementare a litigiilor între autoritățile administrative și persoanele private*. Condițiile formulate în *Recomandarea nr. 9 din 2001 privind căile alternative de soluționare a litigiilor dintre autoritățile administrative și persoanele private* vin să sprijine aceste obiective și contribuie la apropierea autorităților administrative de cetățeni, soluționarea mai rapidă a conflictelor administrative, degrevarea instanțelor de judecată de anumite cauze care sunt apte a fi soluționate pe cale amiabilă, reducerea costurilor și reducerea timpului de soluționare, recurgerea și la principiul echității și nu doar la litera legii. Cu toate acestea, Parlamentul European și Consiliul UE au ales ulterior să lase aceste aspecte a fi reglementate în mod decisiv și obligatoriu, la nivel național, în funcție de reglementarea legală și procedurală națională, individualizate la nivelul fiecărui stat membru. În acest mod s-a accentuat diversitatea de jurisdicție, devenind anevoioasă orice uniformizare la nivel internațional.

Multitudinea aspectelor juridice, financiare, psihosociale și, mai ales, cele privind durata soluționării conflictului prin justiție, cât și apariția instituției mediatorului au făcut ca evoluția medierii, în calitatea sa de alternativă pentru modernizarea sistemului judiciar din Republica Moldova, să fie una deosebit de complexă. Experiența națională de soluționare pe cale amiabilă a conflictelor a început prin proiecte pilot în medierea penală, promovate de către asociația obștească IRP (Institutul de Reforme Penale), cu susținerea financiară a finanțatorilor străini. Activitatea IRP în acest proces a motivat pozitiv necesitatea aplicării medierii în țara noastră. Proiectul “Consolidarea societății civile. Sănătatea și drepturile omului în închisorile din Republica Moldova”(2006), implementat de către Institutul de Reforme Penale (IRP), în parteneriat cu *Penal Reform International* și sprijinul financiar al *ICCO și Cordaid*, a fost primul proiect prin care s-a argumentat funcționalitatea acestei metode într-un domeniu concret. În anul 2012 IRP a implementat un alt proiect „O mai bună protecție și suport pentru copiii din sistemul de justiție”, cu susținerea financiară a UNICEF-Moldova, în care s-a pilotat medierea în câteva raioane ale republicii. Obiectivul proiectului a devenit instruirea unui grup de mediatori care să presteze servicii de mediere în raioanele Căușeni, Leova și Orhei, promovând conceptul justiției restaurative. Un alt proiect a fost implementat de Centre for Effective Dispute Resolution (CEDR), cu finanțarea BERD în domeniul medierii comerciale, demarat în noiembrie 2013. În cadrul proiectului, 17 candidați selectați au beneficiat de un curs de instruire în mediere, oferit de CEDR, cea mai mare instituție de mediere din Europa, recunoscută ca un lider în domeniul ADR, instituție non-profit, cu sediul în Londra și care operează la nivel internațional. După finalizarea cursului candidații au fost acreditați de CEDR, această acreditare recunoscută ca fiind standardul cel mai înalt de formare în domeniul medierii comerciale. Scopul proiectului a fost promovarea medierii, identificarea lacunelor și barierelor în domeniu. În urma proiectului implementat de către EDR& BERD, au fost selectate 2 judecătoria: Chișinău, sectorul Botanica și Bălți, în care mediatorii instruiți de CEDR au prestat servicii de mediere, iar judecătoria au participat la promovarea medierii prin remiterea cazurilor corespunzătoare spre mediere.[3, p.12-14] Susținând inițiativele Consiliului Europei, Republica Moldova a promovat instituția medierii prin

adoptarea *Legii cu privire la mediere* (2007), apoi perfectarea acesteia în 2015, crearea *Consiliului de Mediere* pe lângă Ministerul Justiției (2008) și susținerea instituțională a instruirii mediatorilor.

Instituția medierii în Republica Moldova reprezintă o instituție relativ nouă pentru sistemul de justiție. *Legea cu privire la mediere* (2015), reglementează competența instituțiilor statului în domeniul medierii, stabilește condiții suplimentare pentru dobândirea calității de mediator, delimitează posibilitatea practicării medierii contra plată sau cu titlu gratuit (pe principii de voluntariat), face accent pe medierea în domenii specifice (social, comercial, penal, familial), promovând specializarea mediatorilor.

Făcând uz de *Rezoluția Consiliului Europei privind „Administrarea justiției în secolul 21”*, adoptată de miniștrii de justiție europeni în conferința nr. 23 din 8-9 iunie 2000 de la Londra, Ministerul Justiției al Republicii Moldova în colaborare cu Consiliul de Mediere, au elaborat un program de lucru destinat să încurajeze recurgerea la procedurile extrajudiciare de rezolvare a litigiilor civile. Rezultatele activităților UE privind aplicarea medierii specializate au influențat acțiunile privind eficientizarea justiției în Republica Moldova și reglementarea medierii în *Codul civil* nr. 1107 din 06.06.2002 (modificat la 01.03.2019). Medierea a fost recunoscută la suspendarea curgerii termenului de prescripție extinctivă printr-un proces de mediere, în condițiile art. 274 al *Legii cu privire la mediere* și recunoașterea tranzacției atât judiciare, cât și a celei extrajudiciare (art. 1332). Normele cu privire la tranșarea amiabilă a litigiului definesc dreptul la încheierea unei tranzacții prin contract în care părțile pot preveni un proces ce poate să înceapă, pot termina un proces început sau pot rezolva dificultățile apărute în procesul executării unei hotărâri judecătorești. [4, art. 1331-1338] În aceeași ordine de idei, *Codul de procedură civilă* (modificat la 01.06.18) stabilește condițiile efectuării tranzacției (art.212 alin.(5)). Tranzacția silită se execută în condițiile *Legii cu privire la mediere*, în modul stabilit de *Codul de executare* (art.1333 alin.2). Până în anul 2003, tranzacția a fost reglementată doar în *Codul de procedură civilă* din 1964.

Pe lângă aceasta, *Codul de procedură civilă al Republicii Moldova* prin Capitolul XIII1, promovează *medierea judiciară*. Medierea judiciară este o modalitate obligatorie de soluționare prealabilă și amiabilă a litigiilor, cu ajutorul și sub conducerea instanței de judecată, a litigiilor ce țin de: a) protecția consumatorilor; b) litigiile de familie; c) litigiile privind dreptul de proprietate asupra bunurilor, între persoane fizice și/sau juridice de drept privat; d) litigiile de muncă; e) litigiile care rezultă din răspunderea delictuală; f) litigiile succesoriale; g) litigiile civile a căror valoare este sub 50.000 lei, cu excepția litigiilor în care s-a pronunțat o hotărâre executorie de deschidere a procedurii de insolvență. În cadrul ședinței de soluționare amiabilă a litigiului, instanța informează părțile despre legea aplicabilă litigiului, durata procedurilor, posibilele cheltuieli de judecată și posibila soluție asupra cazului și efectele ei pentru participanții la proces. Completul de judecată întreprinde măsuri pentru ca părțile să soluționeze pe cale amiabilă litigiul sau unele probleme litigioase și, în acest scop, poate cere prezentarea lor personală în judecată chiar dacă sunt reprezentate în proces și le va acorda un termen de conciliere, care nu va depăși 15 zile. În cazul în care părțile sunt de acord să soluționeze litigiul amiabil, completul de judecată va pronunța o încheiere prin care va dispune încetarea procesului. Încheierea trebuie să conțină condițiile tranzacției, confirmate de instanță. În cazul în care una sau ambele părți nu se prezintă la ședința de soluționare a litigiului sau refuză soluționarea lui pe cale amiabilă ori litigiul nu a putut fi soluționat în termenul prevăzut de art. 1821 alin. (4), completul de judecată, în termen de 3 zile de la termenul prevăzut la art. 1821 alin. (4), emite o încheiere nesusceptibilă de atac cu privire la încetarea procedurii de mediere judiciară și transmite dosarul pentru repartizare aleatorie și examinare conform procedurii contencioase, în alt complet de judecată.[5, art.1821-1825]

Noile standarde de dezvoltare, strategiile de reformă ale administrației publice au impus identificarea măsurilor pentru modernizarea administrației publice în vederea îmbunătățirii managementului resurselor umane, al calității serviciilor publice prin promovarea și introducerea medierii în prevenirea și soluționarea conflictelor din cadrul AP. Actualmente, procesul de implementare a medierii în activitatea administrației publice prin instruirea funcționarilor publici în domeniul medierii sau apelarea la un mediator specializat, în soluționarea unor conflicte, se ciocnește de un decalaj între implementarea teoretică și cea practică.

În această situație, scopul aplicării medierii în activitatea Administrației publice este încadrarea acestui mecanism alternativ de prevenire/aplanare ale conflictelor din sfera de activitate a administrației publice, în conceptul de modernizare a Serviciilor publice prin eficientizarea și îmbunătățirea calității serviciilor cu impact pozitiv maxim asupra cetățeanului. Conceptul de mediere și ideea de soluționare amiabilă a conflictelor se găsesc în strânsă legătură cu *Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public; Codul de conduită a funcționarului public*, alte acte normative care reflectă principiile fundamentale

ale serviciului public, drepturile și obligațiile funcționarului public, raporturile de serviciu, etc. Mediarea permite soluționarea confruntărilor politizate ale administrației, prin promovarea interesului național în soluționarea conflictelor: legate de infrastructură, protecție socială, limitarea efectelor poluării, etc. Trecerea cu iscusință prin contradicțiile sociale pentru a soluționa orice conflict pe cale amiabilă, asigură randamentul activității externe și interne a autorităților publice și garantează eficiența conlucrării întregului sistem al administrației publice. Cu toate tergiversările de moment în aplicarea acestor metode, mediarea și organizarea profesiei de mediator, promovarea acesteia în instruirea viitorilor funcționari publici, reprezintă un triumf al strategiei de reformă nu numai în justiție, dar și în reformarea administrației publice, în modernizarea acesteia și o valorificare în plan național a experienței internaționale în domeniul metodelor alternative de soluționare a conflictelor. Aplicarea medierii în sfera administrativă impune un șir de particularități în baza racordărilor normative și a specificului de activitate. Una din particularități este legată de aplicarea medierii în litigiile de contencios administrativ. Conform recomandărilor legale, în litigiile izvorâte din raporturile de contencios administrativ, dispozițiile legii se aplică în măsura în care nu contravin legislației care reglementează negocierea tranzacțiilor cu participarea persoanelor juridice de drept public și condițiile de încheiere a acestor tranzacții. Autoritățile publice și organizațiile de mediere care organizează servicii de mediere în domeniul litigiilor de contencios administrativ pot stabili criterii suplimentare privind calificarea mediatorilor care urmează a fi antrenați în mediarea acestor litigii și pot aproba liste de mediatori.[6, p. 318-322]

O altă formă de mediere aplicată este *medierea comunitară*, practică în statele europene la oferirea serviciilor de mediere gratuite sau la costuri reduse cetățenilor, instituțiilor publice și private pentru soluționarea litigiilor de natură comunitară. Activitatea mediatorului comunitar se desfășoară în cadrul unor structuri susținute de către autoritățile locale și entități specializate ale societății civile, bazate pe participarea voluntară a mediatorilor, denumite centre de mediere comunitară. Mediarea comunitară are roluri sociale: asigurarea accesului direct la servicii de mediere unor categorii largi de cetățeni, indiferent de barierele fizice, lingvistice, culturale și/sau economice. În anul 2012, în țara noastră a fost promovat cu succes un proiect de mediere comunitară în soluționarea conflictelor comunitare în comunitățile de romi.

Cu toate acestea, în Republica Moldova, mediarea administrativă este acceptată mai mult în formatul medierii profesionale (procedură extrajudiciară/judiciară), la fel în mediarea comunitară (extrajudiciară). Funcționarii publici nu beneficiază de o instruire specializată în domeniul medierii și astfel nu pot fi antrenați în preîntâmpinarea sau rezolvarea unor conflicte la prestarea serviciilor publice sau la soluționarea unor conflicte interne din cadrul colectivelor de muncă. În opinia noastră, cadrul normativ actual, în domeniul medierii, este extrem de plasat în câmpul juridic de activitate, iar pregătirea specialiștilor este foarte fragmentară și trecută în aria curriculară mai mult pedagogică cu elemente de drept, decât de specializare și fortificare a practicii de lucru. Foarte mulți din mediatorii formați la moment nu cunosc tipurile de mediere posibile și felul cum pot stabili strategiile, tehnicile și tacticile de lucru în cadrul unei proceduri de mediere. Fără o pregătire coerentă, coordonată a specialiștilor în materia organizării și promovării procesului de mediere, nu o să putem vorbi despre încrederea autorităților publice fie a cetățenilor în această formă de soluționare alternativă a conflictelor. Aceste discrepanțe, pot forma o reticență a autorităților administrației publice de a apela la mediere, alături de fluctuația de cadre din domeniu, în care s-a investit mult în formare, nemulțumirea de salariile joase și dorința funcționarilor publici instruiți în mediere de a fi remunerați diferențiat de ceilalți.

În concluzie, mediarea a parcurs un drum evolutiv considerabil. Această modalitate alternativă de soluționare a conflictelor s-a dovedit a fi una dintre cele mai favorabile modalități de soluționare a conflictelor pe cale amiabilă, directă și constructivă. În această ordine de idei, este de menționat că demersul pro-mediare al comunității noastre este mai mult decât salutar, acest lucru fiind și un pas nou de modernizare a justiției noastre, inclusiv unul de racordare, ajustare a cadrului normativ la cultura și spiritul justiției corecte.

Bibliografie:

1. Ignat Claudiu, Șuștac Zeno. Modalități alternative de soluționare a conflictelor. București: Editura Universitară, 2008, p.20
2. Liniile directorii referitoare la ameliorarea punerii în aplicare a Recomandării cu privire la modurile alternative de reglementare a litigiilor între autoritățile administrative și persoanele private// CEPEJ(2007)15, p.8-16.
3. Guțu Zinaida, Vidaicu Daniela. Raport de monitorizare privind implementarea Legii Republicii

- Moldova cu privire la mediere nr. 134 din 2007. Chișinău, 2011, p.12-14
4. Codul civil nr. 1107 din 06.06.2002, modificat la 01.03.2019//Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.462-466 din 12.12.18, în vigoare din 01.03.2019, art. 1331-1338;
  5. Codul de procedură civilă nr. 225 din 30.05.2003// Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 142-148, (modificat 01.06.18), art.212 alin.(5); Capitolul XIII', art.1821-1825
  6. Zubco Angela. Soluționarea alternativă a conflictelor între autoritățile administrative și persoanele private// Creșterea impactului cercetării și dezvoltarea capacităților de inovare. Materialele Conferinței științifice cu participare internațională consacrată aniversării a 65-a a USM, 21-22 septembrie 2011, v. I, Chișinău:CEP USM, 2011, p.318-322

IMPERATIVELE SECURITARE ALE SOCIETĂȚII CONTEMPORANE

Serghei SPRINCEAN, doctor habilitat în științe politice, secretar științific
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice

Summary. In the article are stressed the most plausible aspects and elements of the global socio-civilizational phenomenon of securitization in the context of the necessity of contemporary society to establish a hierarchy of security imperatives according to the most actual threats, menaces and security risks. The field of social life which is most susceptible to global transformations with the final purpose of enhancing the level of global security, is the politics and governmental organization of society, since this sphere of social consciousness plays an increasingly important role in public decision-making in emergency conditions, settled by deepening of crisis conjuncture. The promotion of security imperatives is one of most efficient way of overcoming the contemporary global multidimensional crisis for assuring to the humankind a future sustainable development.

Keywords: security, global crisis, survival, human, threat, security risk, civilization.

Noțiunea de securitate, pe parcursul evoluției conștiinței social-umane, a constituit mereu un subiect controversat și larg dezbătut atât în cercurile de specialiști, cât și de către opinia publică preocupată de satisfacerea eficientă a celor mai fundamentale necesități ale sociumului și persoanei umane, precum nevoia de siguranță și adăpost¹. Potrivit ilustrului cercetător A. Maslow, interesul omului pentru securitatea personală și siguranță, încă de la începutul formării individului uman ca entitate socială, a reprezentat o preocupare esențială în structura piramidei necesităților, teorie expusă pentru prima dată încă în anul 1943 în lucrarea sa „A Theory of Human Motivation”². Această concepție, aparținând lui A. Maslow, reprezintă una dintre primele încercări de a aborda problematica securității din perspectivă comportamental-psihologică, accentuând valențele individual-personale ale noțiunii de securitate, ce reprezintă eminate o categorie social-istorică, din punctul de vedere al genezei sale, fiind conștientizată de omenire pe parcursul întregii sale evoluții, potrivit ideilor cercetătorului moldovean C. Manolache expuse în lucrarea sa „Organismul militar al Republicii Moldova. Construcția militară și securitatea statului”³. Conceptualizarea noțiunii de securitate, din perspectiva cercetărilor științifice contemporane a fost realizată din multiple perspective, aparținând unor școli și direcții bine cristalizate și argumentate factologic în ultimele două secole. Școala tradițional-realistă, cea liberal-idealistică, behavioristă, constructivistă și altele au determinat evoluția conceptului de securitate de la stadiul de caracteristică a puterii de stat în relația cu alte entități statale pe arena internațională (în accepție tradiționalistă) la stadiul de stare sinergetică specifică tuturor tipurilor de sisteme: tehnice, sociale și biologice (în accepție post-neclasică), însemnând un echilibru, armonizare și prosperare, mai ales, la nivel individual al personalității umane ca măsură a lucrurilor și element de referință pentru toate tipurile de sisteme.

Cu toate acestea, studiile de securitate posedă o istorie nu prea extinsă comparativ cu științele despre societate și majoritatea teoriilor social-politice, dar desemnând o arie relativ complexă cu aspecte

---

¹ Sprincean S. *Securitatea umană și bioetica. Monografie*. Ch.: Tipografia Centrală. 2017, p. 46.

² Maslow A. H. *A Theory of Human Motivation*. In: *Psychological Review*, Vol. 50 (4), July, 1943, p. 379.

³ Manolache C. *Organismul militar al Republicii Moldova. Construcția militară și securitatea statului: Monografie*. Ch.: Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan”, 2015. p. 241.

interdisciplinare, ce au ca obiect de cercetare, în cele mai dese cazuri, problematica asigurării securității, vizând direct laturile subiective și obiective ale anticipării pericolelor și a estimării riscurilor, vulnerabilităților, precum și a anvergurii și consecințelor febleții sistemelor social-politice. Printre primii, dubla perspectivă subiectiv-obiectivă asupra conștientizării problemelor de securitate a fost remarcată în 1962 de către importantul teoretician al fenomenului securității, A. Wolfers, în opera sa „Discord and collaboration: Essays on international politics”, în care se desprinde ideea că securitatea, alături de forța bunăstării, reprezintă o valoare și o cale prin care o națiune poate accede la o poziție superioară în raport cu alte națiuni. Spre deosebire de bunăstare, care se referă, mai mult, la aspecte materiale, implicând posibilitatea de a controla acțiunile altora, „securitatea, în sens obiectiv, denotă absența amenințărilor la adresa valorilor achiziționate, iar, în sens subiectiv, absența fricii că aceste valori ar putea fi atacate”¹.

Potrivit Dicționarului Explicativ al Limbii Române (1998), cuvântul securitate semnifică „faptul de a fi la adăpost de orice pericol; sentiment de încredere și de liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol; protecție, apărare”, ceea ce denotă o dată în plus dublul aspect (subiectiv-obiectiv) ale termenului în cauză. Acest aspect cu dublu sens se pliază cel mai natural pe concepția constructivistă de la sfârșitul sec. XX, precum că securitatea nu mai poate continua să fie percepută exclusiv în contextul intereselor naționale ale statului, ci trebuie să fie extinsă la nivelul individului uman. În acest context, B. Buzan, întemeietorul Școlii de la Copenhaga, în 1993, în opera sa „People, States, and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era”, remarcă deficiențele concepției realiste și a celei liberale a securității, precum și ambiguitatea termenului, considerând că percepția securității, ca produs al puterii în sens tradițional, fie ca o consecință a păcii în sens idealist, nu contribuie la o explicare deplină a noțiunii. Ilustrul cercetător susține că, în sens tradițional, „securitatea reprezintă un concept ideologizat, politizat, limitat, căci, dacă ea este doar o consecință a puterii militare, nu are mijloace pentru a defini noile amenințări, fiind subordonată specificității studiilor strategice și devenind dependentă de evoluția tehnologiei”². În viziunea lui B. Buzan, concepția securității devine una subiectivă, transpusă în plan social, dar edificată pe baza percepției unor date și fapte cu caracter obiectiv.

Odată cu încheierea „războiului rece” și căderea Cortinei de fier, a devenit clar faptul că goana înarmărilor și simpla deținere a armelor nucleare nu mai pot garanta securitatea statului și, cu atât mai mult, a cetățenilor din statele ce posedă acest tip de armament, fiind supuși la o presiune psihologică semnificativă, conștientizând că pot fi ținta directă a unor atacuri cu arme asemănătoare din partea statelor rivale. În acest context, securitatea a fost necesar să fie conceptualizată în limite mult mai largi, iar dimensiunile non-militare a securității, cele ecologice, economice, de bunăstare și dezvoltare durabilă și altele au devenit din ce în ce mai importante pentru perceperea securității de către individul uman. În acest fel, persoana umană devine atât subiect, cât și obiect de referință al procesului de asigurare a securității, iar starea de securitate a persoanei devine punctul de pornire al oricărui studiu din acest domeniu, inclusiv la nivel comunitar, național, regional sau global. Prin urmare, extrapolând concepția Școlii de la Copenhaga cu privire la securitate, în cel mai general sens posibil, putem să afirmăm că securitatea umană exprimă percepția individuală și a societății referitor la absența riscurilor, pericolelor și amenințărilor în adresa persoanei umane.

Preocupările tradiționale securitare pentru contracararea amenințărilor externe în societatea contemporană, sunt supuse unui proces profund de regândire, iar pe viitor, prioritizarea și aprecierea riscurilor și amenințărilor securitare vor fi supuse unor mari schimbări și reconsiderări în vederea racordării optime a modului de viață a omului contemporan la obiectivul suprem ce stă în fața societății de azi și mâine, de depășire sustenabilă a crizei globale multidimensionale. Acest scop tot mai mult marchează adânc mentalitatea socială dar și aspectele practice ale vieții contemporane, sistemul social de valori, dar și structura preocupărilor și activităților societății, toate fiind subordonate din ce în ce mai evident dorinței colective de a supraviețui pericolelor globale cu cât mai multă demnitate și cu cât mai puține daune. Aceste deziderate sunt tot mai clar articulate și exprimate de întreaga societate contemporană, de către elitele politice de la cârma ei, dra și în cadrul organismelor mondiale și internaționale, la întrunirile interstatale etc.

Sistemul contemporan al imperativelor securitare s-a dezvoltat și definitivat în contextul necesității societății contemporane de a realiza obiectivul de depășire a crizei mondiale și de asigurare a supraviețuirii omenirii în condiții optime, respectându-se demnitatea umană. În acest proces sunt antrenate importante forțe, atât intelectuale de elaborare teoretică a planului și programului de ieșire din criza globală, cât și forțe

---

¹ Wolfers A. *Discord and collaboration: Essays on international politics*. Baltimor: John Hopkins University Press. 1962. p. 129

² Funieru F. *Societate și Securitate*. În: Revista Română de Sociologie, anul XXII, 2011, nr. 1-2, p. 172.

cu caracter aplicativ de implementare a strategiilor date.

Van Rensselaer Potter, un important reprezentat al concepției științifice interdisciplinare și post-neclasice contemporane a supraviețuirii și fondator al disciplinei bioeticii în anii 70 ai sec. XX, a conceput acest nou domeniu teoretico-științific și practico-aplicativ ca o sferă înalt tehnologizată, spirituală și intelectuală generatoare de soluții la criza globală contemporană¹. În lucrările sale ulterioare, domeniul bioeticii devine nu doar un instrument de contracarare a crizei globale pluridimensionale, ci o etică globală a viului, în condițiile în care provocările de securitate la adresa civilizației umane și a omului ca reper universal, devin tot mai violente și mai tranșante, necesitând activarea unor mecanisme sociopolitice și tehnologice eficiente pentru soluționarea crizei globale și asigurarea supraviețuirii umane în condiții sustenabile. V. R. Potter utiliza termenul de bioetică pentru prima dată în articolul său „Bioetica – știința supraviețuirii”, în anul 1970, iar în anul 1971 dezvoltă teoria bioetică în lucrarea „Bioetica – o punte spre viitor”². Totuși, că și până la apariția acestui termen au existat încercări de a asana criza globală cu impact asupra domeniului vieții practice și spirituale a societății, prin definirea unor noi teorii științifice interdisciplinare, precum etica globală, etica ecologică sau biologică, elaborate cu scopul de a face față la expansiunea discrepanțelor structurale în definirea diverselor sisteme etice existente pe mapamond care, dincolo de faptul că reprezintă o moștenire inestimabilă și o mostră de diversitate cultural-spirituală, pune în pericol posibilitatea unei colaborări dintre diverse tipuri de civilizații, promotoare a unor valori și principii morale adesea contradictorii³. În așa fel, încă de la începutul sec. XX se fac remarcate eforturilor precursorilor bioeticii contemporane, cum sunt cele din lucrările cercetătorului-ecolog și literatului american A. Leopold (1887-1948), care propune o etică ecologică numită „etică a Pământului” (land ethics) ca formă nouă a concepției moralei capabile să influențeze decisiv destinul umanității⁴.

Concomitent cu aceste proiecte noi, s-au făcut observate propunerile de edificare a teoriei noosferei în contextul contracarării expansiunii crizei mondiale, ideea aparținând gânditorului și preotului francez P. Teilhard de Chardin și filosofului E. Le Roy, continuate în perioada postbelică de către cercetătorului sovietic V. Vernadsky⁵. Un alt precursor al concepției bioeticii potteriene în contextul teoriei științifice interdisciplinare și post-neclasice contemporane a supraviețuirii, medicul, filosoful, teologul și marele altruist al perioadei contemporane, laureatul Premiului Nobel pentru Pace – A. Schweitzer (1875-1965), a expus în lucrările sale conceptul „eticii evlaviei pentru viață”⁶. Deducem că această idee se baza pe estimarea vieții ca valoare universală, în contextul în care doar ființele vii sunt purtătoare ale acestui miracol divin.

În acest sens, în contextul concepției științifice interdisciplinare și post-neclasice contemporane a supraviețuirii, în baza unor ipoteze științifice și securitare, cum sunt cele aparținând gânditorului altruist german de la începutul sec. XX A. Schweitzer, referitoare la teoria sa privind „evlavia față de Viață” sau omului de știință, filantropului și medicului suedez A. Munthe, ori cercetătorului și filosofului ecologist american Al. Leopold cu noua sa „etică a solului”, lansate încă în perioada interbelică, a fost elaborată și concepția Constituției Ecologice a Pământului de către un grup de ecologiști est-europeni în frunte cu acad. Iu. Tunytsya, membru al Academiei de Științe din Ucraina, care încă la celebrul Summit ONU de la Rio de Janeiro din 1992 a înaintat concepția dată.

Această Constituție Ecologică a Pământului, potrivit cercetătorului ucrainean E. I. Semeniuk, a fost elaborată și preconizată a deveni un instrument juridic internațional, de o importanță și de caracter fundamental, pentru protecția securității ecologice, a promovării concepțiilor dezvoltării durabile și a supraviețuirii civilizației umane în cadrul ecosistemului unic al Pământului, inclusiv spațiul cosmic până la înălțimea orbitelor stațiilor cosmice și sateliților spațiali artificiali. Cu toate că, concepția Constituției Ecologice a Pământului are un caracter și specific global și universal, ea totuși se originează în principiile și valorile securitare, care promovează omul ca rațiune și măsură a succesului politicilor și strategiilor de contracarare a riscurilor și amenințărilor. Astfel că una dintre sarcinile fundamentale ale Constituției Ecologice a Pământului constă, potrivit autorilor ei, în a identifica, a stabili, cât mai clar posibil și a

---

¹ Potter V.R. *Global bioethics. Building on the Leopold Legacy*. Michigan: Michigan State Univ. Press. 1988. p. 26.

² Поттер В.Р. *Биоэтика: мост в будущее*. Киев: Видавці В. Карпенко, 2002. p. 67.

³ Спринчан С. *Социо-политические аспекты выживания человечества в контексте эколого- и био-этической проблематики*. În: *Environmental Ethics: the Power of Ethics for Sustainable Development*. Collective monograph. Vilnius: Mykolas Romeris University, 2010, p. 267.

⁴ Leopold A. *A Sand County Almanac: And Sketches Here and There*. Oxford: Univ. Press, 1949, p. 105.

⁵ Тейяр де Шарден П. *Феномен человека*. Москва: Наука, 1987. 240 p.

⁶ Швейцер А. *Благоговение перед жизнью*. Москва: Прогресс, 1992. 573 p.

conștiinți, în plan legal, statutul juridic al omului ca cetățean al Planetei¹.

În spațiul academic autohton concepția științifică interdisciplinară și post-neclasică contemporană a supraviețuirii, alături de studiile de securitate, în cel mai larg sens al termenului, își fac loc mai ales în ultimul deceniu și jumătate, cu unele excepții, reprezentând în special pe academicianul A. D. Ursul și profesorul T. N. Țirdea, interesați în mod deosebit de acest subiect pe parcursul a mai bine de două decenii în contextul problematicei supraviețuirii omenirii și noosferizării sociumului, iar mai nou în contextul studiilor de bioetică². În plan autohton, în domeniul teoriei securitare a supraviețuirii se remarcă o adevărată tradiție în Republica Moldova care se manifestă deja peste 25 de ani, dominată mai bine de două decenii de ideile și lucrările fondatorului acesteia, profesorul T.N. Țirdea. Acesta dezvoltă cu măiestrie, o serie de aspecte metodologice și fundamentale pentru cercetarea științifică interdisciplinară și post-neclasică, cum ar fi problematica noosferică și de supraviețuire a omenirii în contextul aplicării aparatului metodologic și conceptual al bioeticii, un domeniu nou pentru știința mondială – bioetica socială. Iar dna prof. L. Roșca se pronunță pentru asigurarea respectării drepturilor persoanei umane în contextul eficientizării eforturilor omenirii la nivel global de a asana criza mondială, afirmând că potențialul uman este inepuizabil în principiu și constituie o resursă perenă și cea mai stabilă pe care trebuie să se bazeze toate strategiile de ameliorare a situației globale de depășire a crizei, prin moralitate, echitate, corectitudine, organizare și disciplină întâi de toate, iar securitatea omului este în dependență organică de capacitatea societății de a face față provocărilor globale³.

În același sens, caracterizând bazele conceptuale potteriene ale bioeticii, profesorul moldovean T.N. Țirdea, un important reprezentant al teoriei supraviețuirii pe plan intern, presupune că ideea principală a bioeticii, ca parte a concepției științifice interdisciplinare și post-neclasice contemporane a supraviețuirii, constă în faptul că valorile general-umane nu trebuie studiate separat de realitatea biologică, deoarece omul rămâne, totuși, parte a naturii, el are nevoie de hrană sănătoasă, aer curat și apă pură, dar și de natură sălbatică, fără de care este greu de imaginat o înaltă calitate a vieții⁴. Sistemul bioetic al lui V.R. Potter, evoluat de la stadiul de „înțelepciune biologică” la cel al bioeticii globale se cristalizează într-un singur model sociopolitic al bioeticii – cel al primării imperativului salvagărdării sustenabile și calitative, acceptabile, apreciable și valorizabile a omului pe Terra. Noțiunea de „supraviețuire acceptabilă”, prezentă la V.R. Potter ca o finalitate și scop intrinsec al teoriei și practicii bioetice și reconceptualizată de profesorul T. N. Țirdea în contextul paradigmatelor biosferocentrismului și coevoluționismului dintre societate și natură, vine azi să desemneze un conținut îmbogățit și extins, referindu-se pe lângă supraviețuirea fizică, corporală și biologică a individului uman, și la o perspectivă sustenabilă de supraviețuire a colectivităților umane în biosferă, în limitele convenite de comun acord și acceptate în mod democratic de majoritatea membrilor acestora, în corelație cu standardele etico-morale referitoare la demnitatea, auto-estimarea omului, ca și la nivelul și calitatea vieții lui. În acest context, estimăm că conceptul de supraviețuire inacceptabilă se dorește a fi unul integrant, incluzând condiții de securitate organic importante pentru persoana umană nu doar pentru a-și continua existența biologică o perioadă până la dispariția sa totală, ci și pentru a deschide pentru om noi perspective de progres și dezvoltare în cadrul și împreună cu mediul său firesc de viață - biosfera.

Criza globală pluridimensională, în care se găsește omenirea la etapa contemporană de dezvoltare, și posibilele rezultate dezastruoase ale acesteia atât pentru nivelul de trai al omului, calitatea vieții sale individuale, demnitatea sa, cât și pentru viitorul civilizației umane pe Terra în cel mai global sens, încep să lase o amprentă tot mai vizibilă și substanțială asupra tuturor sferelor vieții și activității umane prin conștientizarea de către tot mai mulți factori de decizie, de către formatorii opiniei publice și liderii sociopolitici, a amplitudinii progresive galopante a pericolelor și amenințărilor totale la adresa omenirii și a persoanei umane, idee fundamentată și argumentată de tot mai numeroși savanți de talie mondială. Această criză globală care impune actualmente societății un anumit mod de manifestare și comportament, specific

---

¹ Цырдя Т.Н., Семенюк Э.П., Урсул А.Д. *Синтез науки і політики у концепції Екологічної Конституції Землі*. În: Екологічна Конституція Землі. / Методологічні засади. За ред. Ю.Ю. Туниць. Частина друга. Львів 2011 Львів: РВВ НЛТУ України, 2011, р. 414.

² Урсул А.Д., Калюжная Д.Е. *Глобальное управление и устойчивое развитие: политический аспект проблемы*. În: Право и политика. № 2. 2016, р. 182.

³ Roșca L. *Supraviețuirea, moralitatea și potențialul personalității umane: analiză teoretico-metodologică*. Monografie. Chișinău: CEP UASM, 2007. p. 27.

⁴ Цырдя Ф. Н. *Информационно-интеллектуальная и биоэтическая составляющие – важнейшие звенья современной стратегии выживания человечества: теоретико-методологический анализ*. În: Биоэтика науки та технологій: проблеми та рішення / Матеріали V Міжнародного симпозіуму з біоетики. 9-10 жовтня 2008, м. Київ, 2008, р. 99.

situațiilor de urgență, caracterizat uneori prin panică, prin decizii strategice dezechilibrate, posedă un caracter poldimensional și include astfel de aspecte precum criza domeniului economic: energetic, financiar, comercial, monetar etc.; a domeniului ecologic și a biosferei, a mediului ambiant, a sferei politicii: a guvernării sociale, a reprezentării democratice a cetățeanului în actul decizional-politic, a funcționării instituțiilor politice; a domeniului relațiilor interumane, sociale și interstatale: conflicte violente, revoluții și răsturnări frecvente ale elitelor conducătoare, războaie și conflagrații militare regionale cu implicarea principalelor forțe politice, economice și militare de pe mapamond etc.

În final vom concluziona prin a constatat că se impune identificarea unor posibilități și modalități eficiente de depășire a crizei globale în condiții sustenabile și optimale de securitate și bunăstare pentru persoana umană, prin dezvoltarea capacităților de cercetare științifică interdisciplinară și aplicare a cunoștințelor în viața de zi cu zi cu privire la securitatea persoanei și a biosferei, educarea caracteristicilor și virtuților morale ale persoanei și comunităților, cultivarea metodelor și tehnologiilor sociale de dirijare și management societal, devin cele mai importante sarcini de realizat ale concepției post-neclasice a supraviețuirii omenirii în condițiile crizei globale, ancorate adânc în contextul critic sociocivilizațional contemporan. În contextul situației socioeconomice și politice create la etapa contemporană a evoluției omenirii, ce denotă un profund impas în care se află civilizația umană din perspectiva asigurării securității și dezvoltării sale pe viitor, apariția și dezvoltarea diverselor concepții științifice interdisciplinare și post-neclasice, în baza unor structuri și construcții socioculturale tradiționale, se afirmă ca fiind o viziune progresistă, capabilă să identifice direcții și căi acceptabile de soluționare a crizei globale. În așa fel, delimitarea și consolidarea diferitor abordări științifice interdisciplinare și post-neclasice cum e cea a supraviețuirii e o modalitate suplimentară de sporire prin diversitate și originalitate a potențialului umanității de autoevaluare, mobilizare, autoprotecție și securizare în momente critice după cum este perioada actuală, dominată de grave pericole și amenințări, specifice crizei mondiale actuale.

ROLUL AUTORITĂȚILOR PUBLICE LOCALE ÎN MODERAREA RELAȚIILOR INTER-COMUNITARE

Natalia SAITARLÎ, dr., conf. univ. inter.
Catedra de Științe politice și administrative

Abstract. As more and more individuals saw themselves as members of a national community throughout the 19th century, the inter-community conflicts grew in complexity, intensity and in number of human victims. Over the time, the tendency to resort to the violent decisions for solving national disputes decreases, as the social development of communities grows.

Starting from the premise, that good knowledge of other cultures and direct collaboration between minority and majority communities can lead to good and stable intercommunal relations, and given that local public authorities play a major role in this collaboration, the purpose of the article is to analyze and propose some suggestions to authorities in the field of intercultural dialogue.

Keywords: national community, local public authority, conflict, intercultural dialogue

„Procesul social extrem de complex” argumentat, pe baza cunoașterii istoriei sociale a statului românesc, are o dublă determinare:

- pe de o parte, procesul este influențat de moștenirea culturală anterioară (tribală și parțial agricolă) și,
- pe de altă parte, de influența modului de exploatare a pământului (funcție de climă, relief) și de relațiile cu alte triburi.

Formarea comunităților agrare stabile (sătești) începută prin sedentarizare domiciliară, posibilă imediat ce tehnica de producție a reușit să asigure necesarul de alimente de pe un teritoriu mai restrâns, are o durată milenară. Aceasta nu înseamnă că respectivele comunități nu au suportat din sat, având ca lideri neoficiali pe „oamenii buni și bătrâni”. Obștea era organul care reglementa relațiile dintre populație, teritoriu și tehnicile de producție. Ea avea drepturi și îndatoriri specifice în ceea ce privește¹:

- amestecul în organizarea proceselor de producție;

¹ Ilie Bădescu, Ozana Cucu-Oancea. Dicționar de sociologie rurală. București: Mica Valahie, 2011.

- amestecul în viața publică sau privată a satului;
- amestecul în crearea și aplicarea obiceiului pământului;
- amestecul în reglementarea relațiilor intercomunitare;
- drept de monopol sau cel puțin de supraveghere a relațiilor comerciale cu exteriorul;
- drept de preemțiune împotriva vânzărilor funciare;
- îndatoriri și drepturi în privința relațiilor cu statul;
- dreptul de a reprezenta comunitatea și mandatari obștești.

Din cele menționate mai sus putem observa că îndatorirea organului local ca amestecul în reglementarea relațiilor intercomunitare este reglementată demult. Iar, din analiza prevederilor legislative putem constata că îndatorirea respectivă este reglementată și în prezent în Republica Moldova. Astfel, consiliile locale de nivelul întâi, conform Legii privind administrația publică locală nr. 436-XVI din 28.12.2006, art. 83 lit. j), lit. k), lit. y¹⁾ au următoarele atribuții: *„decid, în condițiile legii, asocierea cu alte autorități ale administrației publice locale, inclusiv din străinătate, pentru realizarea unor lucrări și servicii de interes public, pentru promovarea și protejarea intereselor autorităților administrației publice locale, precum și colaborarea cu agenți economici și asociații obștești din țară și din străinătate în scopul realizării unor acțiuni sau lucrări de interes comun; decid stabilirea de legături de colaborare, cooperare, inclusiv transfrontalieră, și de înfrățire cu localități din străinătate; decid instituirea funcției de mediator comunitar în localitățile compact sau mixt populate de romi”*. La fel, conform Legii nr. 436-XVI din 28.12.2006 lit. t) aceleași atribuții au consiliile locale de nivelul doi: *„decid, în condițiile legii, asocierea cu alte autorități ale administrației publice locale, inclusiv cooperarea transfrontalieră, pentru realizarea unor lucrări și servicii de interes public, promovarea și protejarea intereselor autorităților administrației publice locale, precum și colaborarea cu agenți economici și asociații obștești din țară și din străinătate, în scopul realizării unor acțiuni sau lucrări de interes comun”*.

Primarii, ca autoritățile publice locale executive ale consiliilor locale, conform art. 29 lit. n) și lit. y) din Legea nr. 436-XVI din 28.12.2006 sunt obligați: să reprezinte colectivitatea locală în relațiile cu alte autorități publice, persoane fizice sau juridice din țară sau din străinătate; să sprijine colaborarea cu localități din alte țări, să contribuie la extinderea cooperării și a legăturilor directe cu acestea.

Președinții de raion ca autoritățile publice locale executive ale consiliilor locale de nivelul doi, conform art. 53 lit. p) din Legea nr. 436-XVI din 28.12.2006 sunt obligați să asigure colaborarea raionului cu alte unități administrativ-teritoriale, inclusiv din alte țări.

În acest fel, toate autoritățile publice locale, și de nivelul întâi, și de nivelul doi sunt responsabile de organizarea și conducerea relațiilor inter-comunitare. Relațiile care vor ajuta la stabilirea și menținerea unor limite reciproce de comunicare, la acceptarea reciprocă și la cooperarea dintre mai multe autorități publice locale și publicul ei.

Tot depinde de voința autorităților publice locale, deoarece cooperarea intercomunitară are loc atunci când două sau mai multe autorități publice locale sunt de acord să conlucreze asupra oricăreia dintre sarcinile ce le revin, în scopul obținerii beneficiilor reciproc avantajoase. Pentru aceasta majoritatea atribuțiilor cu care sunt abilitate autoritățile publice locale, cu excepția cazurilor prevăzute de lege, pot fi exercitate în comun, în baza unui acord de cooperare intercomunitară².

De exemplu, în multe țări, autoritățile publice locale se asociază pentru o cooperare intercomunitară, cu scopul de a atrage investiții, de a construi edificii sau de a se integra într-o zonă economică în care materia primă, comunicațiile și transportul, muncitorii calificați și centrele de cercetare sunt disponibile, dincolo de granițele administrației publice locale³.

Experiența demonstrează că multe proiecte ale cooperării intercomunitare au fost și sunt inițiate de autoritățile publice locale, dacă există legături politice strânse între autorități. În cazul în care autoritățile publice locale sunt administrate de partide politice diferite, proiectele de cooperare intercomunitară pot fi implementate cu dificultăți, deoarece este necesară căutarea unui consens și găsirea unui compromis.

În acest fel, cooperarea intercomunitară se dezvoltă acolo unde există o **„cultură a cooperării”** favorabilă. Această cultură este capabilă să accepte compromisul politic ca o cale constructivă de gestionare a afacerilor publice. Cultura cooperării necesită încredere între autoritățile publice locale. Ea nu are loc de la

---

¹ Legea Republicii Moldova cu privire la administrația publică locală. Nr. 436-XVI din 28.12.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 09.03.2007, nr. 32-35.

² John Jackson, Massimo Balducci, Robert Hertzog, Pawel Swianiewicz. Ghidul autorităților publice locale. Cooperarea intercomunitară. Chișinău: Bons Offices, 2015. p. 10, p. 14.

³ Ibidem, p. 27.

sine. Aceasta impune competențe și aptitudini, cum ar fi abilitatea de a asculta și de a fi motivat.

Acest tip de cultură, cum arată practica, nu prea este specific Republicii Moldova. Cele mai răspândite probleme, în acest domeniu, sunt¹:

- lipsa de experiență privind cooperarea intercomunitară, precum și lipsa unor exemple de succes privind cooperarea intercomunitară, ceea ce provoacă neîncredere în rândul populației privind succesul proiectului;

- cunoașterea insuficientă de către primari și, în special, de către consilierii locali a legislației privind societățile comerciale și a celei din domeniul serviciilor publice, ceea ce crează dificultăți în procesul de luare a deciziilor;

- lipsa viziunii strategice referitoare la serviciile publice a consilierilor din APL, ceea ce duce la tergiversarea aprobării deciziilor consiliului local cu privire la intențiile de cooperare și prestare în comun a serviciilor;

- lipsa dorinței în rândurile aleșilor locali din motive politice (de obicei, se așteaptă indicațiile superiorilor de partid) tergiversează, în unele cazuri chiar stopează, adoptarea deciziilor referitoare la cooperare sau prestarea unui serviciu. Uneori, divizarea în consiliul local a aleșilor locali în diferite grupuri cu diverse viziuni politice duce la implicarea mai multor resurse pentru convingerea acestora în procesul de adoptare a deciziilor;

- comunicarea slabă a aleșilor locali cu cetățenii prin intermediul adunărilor publice, comitetelor locale de cetățeni cu scopul de informare a acestora despre intențiile de cooperare și prestare în comun a serviciilor publice, ceea ce duce la abordări haotice și neînțelese în rândul locuitorilor.

În literatura de specialitate este menționat că, cultura și comunicarea sunt o pereche conceptuală în toate științele care cercetează condiția umană. Ambele intervin în raporturile dintre individ și societate, ambele au o funcție majoră în integrarea socială și în transmiterea experienței cognitive și practice. Ele nu sunt identice, dar nici separate dacă înțelegem că viața în comun, deci viața socială, în datele sale elementare, nu este posibilă fără comunicarea cotidiană.

Comunicarea înseamnă o acțiune socială, un act fundamental al ființei umane, ce implică întregul comportament al omului, nu doar limbajul; un act ce influențează comportamentul celorlalți, o interacțiune vie între actorii care participă la definirea situației existențiale în care se află.

Cultura ne apare ca un ansamblu de limbaje, simboluri și semnificații care sunt integrate într-un amplu și complex proces de comunicare. Cel care dă tonus și culoare acestui ansamblu este omul, interesat mereu de tot ceea ce-l înconjoară².

Prin urmare, între consilierii locali trebuie să fie o interacțiune vie, bazată pe cultura cooperării, deoarece scopul lor comun constă în prestarea serviciilor publice calitative locuitorilor unităților administrativ-teritoriale, dar nu în susținerea viziunilor politice proprii.

Este important de a menționa că, pentru cooperarea intercomunitară și pentru a percepe și a înțelege mai bine comuna pe care cultura o acoperă, trebuie să aruncăm o privire și asupra implicațiilor și domeniului noțiunii de „civilizație”.

Astfel, civilizarea înseamnă educarea cetățeanului pentru comportarea lui adecvată (politețe, bune maniere, obiceiuri) în viața civilă, în spațiul civic, în spațiul public, unde trebuie să respecte anumite convenții și reguli consacrate ale relațiilor interumane și sociale.

Cu alte cuvinte, comunicarea interculturală înseamnă nu numai noi deschideri către alte orizonturi culturale, dar și o achiziționare de noi informații care permit cunoașterea și respectarea celui de lângă noi, acceptarea reciprocă și mai ales o îmbunătățire a propriei culturi.

Prin urmare, orice politică națională pentru susținerea cooperării intercomunitare ar trebui să fie integrată în cadrul unei politici mult mai largi pe termen lung, respectând, anumite reguli consacrate ale relațiilor interumane, pentru a cultiva spiritul cooperării.

Reieșind din cele menționate susținem pe deplin prevederile *Strategiei pentru relațiile culturale internaționale*.

Astfel, *Strategia pentru relațiile culturale internaționale*, prezentată de Comisia Europeană și de Înalțul Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe și politica de securitate își propune să încurajeze cooperarea în domeniul cultural între Uniunea Europeană și țările partenere și să promoveze o ordine globală bazată pe pace, pe statul de drept, pe libertatea de exprimare, pe înțelegerea reciprocă și pe

---

¹ Ibidem, p. 48, p. 246, p. 266, p. 284.

² <http://www.parohiaorbeni1.ro/articole/Cultura%20si%20comunicare%20%20Definirea%20notiunilor.pdf>, p. 5, p. p. 14-15.

respectarea valorilor fundamentale.

Strategia UE pentru relațiile culturale internaționale este axată pe trei obiective principale, dintre care:

- Susținerea culturii ca motor al dezvoltării sociale și economice (p.7);
- Promovarea dialogului intercultural și rolul culturii pentru stabilirea relațiilor pașnice intercomunitare (p.10);
- Consolidarea cooperării privind patrimoniul cultural (p.11)¹.

Cultura conform *Strategiei pentru relațiile culturale internaționale*, poate juca un rol important în politica externă a Uniunii. Cooperarea culturală se opune stereotipurilor și prejudecăților, prin susținerea dialogului, a deschiderii, a demnității și a respectului reciproc. Dialogul intercultural poate contribui la prevenirea conflictelor și la promovarea reconcilierii în interiorul țărilor și între acestea. Cultura poate fi totodată un instrument de creare a unor importante beneficii sociale și economice, atât în interiorul, cât și în afara Uniunii.

Pentru realizarea obiectivelor sus-menționați *Strategia* propune un nou model de cooperare cu statele membre, cu instituturile culturale naționale și cu operatorii publici și privați din Uniune și din țările partenere, măbind oportunitățile, creând sinergii și maximizând beneficiile socio-economice².

După părerea noastră, realizarea obiectivelor *Strategiei* în Republica Moldova, plecând de la premiza că o bună cunoaștere a altor culturi și o colaborare directă între comunitățile minoritare și cea majoritară pot determina relații intercomunitare bune și stabile, depinde de nivelul de cultură a comunităților, în primul rând, a autorităților publice locale.

Cu alte cuvinte, cooperare intercomunitară nu este doar un proces tehnic ce urmează să fie implementat potrivit unor recomandări, ci și o formă de cooperare influențată de cultura organizațională a partenerilor³.

Experiența ne sugerează că un stimulent important în cooperare intercomunitară îl constituie liderismul local competent, care poate vedea oportunitățile oferite de cooperare intercomunitară și poate să facă uz de influență, convingere și devotament pentru a atrage alte autoritățile publice locale de partea sa. Acest stil de liderism va acționa pentru:

- explicarea beneficiilor cooperării intercomunitare;
- identificarea intereselor individuale și comune ale potențialilor parteneri;
- căutarea soluțiilor fezabile pentru problemele cu care se confruntă;
- mobilizarea eforturilor pentru un scop comun.

Înțelegem că în astfel de circumstanțe, utilizarea autorității tradiționale și ierarhice va fi contraproductivă, iar o asemenea putere va fi tratată cu neîncredere, deoarece autoritățile publice mici nu doresc să ajungă sub controlul autorităților publice mari, totuși suntem de acord că, liderismul modern reprezintă o condiție *sine qua non*⁴.

Din cele analizate, ajungem la concluzie că, pentru conducerea eficientă a relațiilor intercomunitare în Republica Moldova, este necesar ca autoritățile publice locale să aleagă pe liderismul local competent și să înființeze asociațiile autorităților publice locale care vor avea misiunea să promoveze dezvoltarea dialogului intercultural la toate nivelele societății, liderismului și schimbul de bune practici.

---

¹ *Towards an EU strategy for international cultural relations*. <http://www.infoeuropa.md/cultura/catre-o-strategie-a-ue-pentru-relatiile-culturale-internationale/>

² *Europe direct* <http://europedirect-adrcentru.ro/index.php/stiri/stiri-uniunea-europeana/980-strategia-ue-pentru-relatiile-culturale-internationale>

³ John Jackson (coord.), *op. cit.*, p. 34.

⁴ *Ibidem*, p. p. 48-49.

UNELE CONSIDERAȚIUNI PRIVIND POLITICA UE ÎN STATELE PARTENERIATULUI ESTIC

Tatiana-Maria BODEAN, masterandă

Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale,
Științe Politice și Administrative, Departamentul Relații Internaționale

Svetlana CEBOTARI, doctor habilitat, conferențiar universitar
Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale,
Științe Politice și Administrative, Departamentul Relații Internaționale
Academia Militară „Alexandru cel Bun”

Abstract. Being in a continuous process of development and transformation, the European Union continues to constantly face new international political changes and circumstances, remaining one of the world leaders in politics, economics, social affairs, and investment.

This article subjects the EU policy analysis to the Eastern Partnership member states, highlighting the main strengths of cooperation.

Keywords: Eastern Partnership, European Union, Politics, Armenia, Azerbaijan, Belarus, Georgia, Republic of Moldova, Ukraine

Puterea și rezistența Uniunii Europene față de provocările societății contemporane o face atractivă pentru statele din vecinătate, state care încearcă să se elibereze de influența rusă și trecutul sovietic pentru a construi o societate bazată pe principiile economiei de piață și a valorilor democratice, Parteneriatul Estic fiind un răspuns al UE pentru aceste țări cu scopul de a le manifesta susținerea necesară de a parcurge calea integrării europene.

Parteneriatul estic este o inițiativă comună care implică UE, statele sale membre și șase parteneri est-europeni: **Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Republica Moldova și Ucraina**. Este o dimensiune specifică a politicii europene de vecinătate. Politica Europeană de Vecinătate, elaborată în 2004 cu ocazia extinderii comunității, nu a fost totuși pe măsura așteptărilor, în special în ceea ce privește aspirațiile statelor cu ambiții mai mari față de UE.

În acest sens, la 26 mai 2008, Polonia și Suedia, în cadrul Consiliului „Afaceri generale și relații externe”, au lansat propunerea de a crea un Parteneriat Estic, care, reprezentând o formă superioară a PEV, avea la bază decizia de a amplifica colaborarea cu statele ex-sovietice din Estul Europei în contextul războiului ruso-georgian și a unor posibile implicații și interese geopolitice. Propunerea s-a bucurat de susținerea Președenției cehe a Consiliului, astfel încât, la 7 mai 2009 a fost oficial lansat Parteneriatul Estic care are drept scop amplificarea asocierii politice și integrării economice între Uniunea Europeană și statele partenere. Aceasta ar determina încheierea unor noi acorduri de asociere, facilitarea călătoriilor în spațiul european, combaterea migrației ilegale, liberalizarea regimului de vize, negocieri privind zonele profunde și cuprinzătoare de liber schimb, etc¹. Parteneriatul Estic vizează construirea unui spațiu comun de democrație, prosperitate, stabilitate și o cooperare sporită. În plus, obligațiunile create prin Parteneriatul Estic contribuie la consolidarea rezistenței statului și a societății: face atât UE, cât și partenerii să fie mai puternici și mai capabili să facă față provocărilor interne și externe.

Șefii de stat sau de guvern din statele membre UE și cele șase țări partenere din Europa de Est se reunesc la fiecare doi ani la summiturile Parteneriatului Estic. Cel mai recent summit al Parteneriatului estic a avut loc la Bruxelles la 24 noiembrie 2017 și a aprobat o abordare bazată pe rezultate, bazată pe punerea în aplicare a 20 de rezultate până în 2020 și pe angajamentul multilateral prin intermediul unei reorganizări instituționale a Parteneriatului Estic. Pe lângă guverne, Parteneriatul Estic implică și o societate mai largă: Forumul societății civile din cadrul Parteneriatului estic asigură luarea în considerare a opiniilor societății civile; Conferința autorităților locale și regionale pentru Parteneriatul Estic (CORLEAP) aduce perspectiva nivelurilor de guvernare care sunt cele mai apropiate de populație; Adunarea Parlamentară EURONEST oferă o platformă pentru supravegherea parlamentară a Parteneriatului Estic.

În plus, există evenimente la nivel înalt cu reprezentanții pentru tineret, mediul de afaceri și mass-media, la fiecare doi ani, înaintea summitului Parteneriatului estic². Rezultatele tangibile pentru cetățeni se

¹ Parteneriatul Estic. <http://www.mae.ro/node/23363>(vizitat 19.02.2019)

²Eastern Partnership https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/eastern-partnership/419/eastern-partnership_en (vizitat 05.03.2019)

află în centrul angajamentului UE în cadrul Parteneriatului Estic. Urmărirea rezultatelor concrete a dus la stabilirea a 20 de rezultate dezirabile ale cooperării Parteneriatului estic pentru 2020 în cele patru domenii prioritare convenite la summitul Parteneriatului estic de la Riga în 2015. Acestea au fost dezvoltate în strânsă colaborare cu toate părțile interesate. Printre cele mai importante se numără:

- ✓ Conexiuni de transport modernizate prin rețeaua TEN-T (Trans-European Transport Network);
- ✓ Mai mare responsabilitate politică în ceea ce privește eficiența energetică;
- ✓ Acces facil la finanțare pentru IMM-uri, inclusiv acordarea de împrumuturi în moneda locală;
- ✓ Stabilirea unor modalități de reducere a tarifelor de roaming între parteneri;
- ✓ Creșterea oportunităților comerciale;
- ✓ mai bună informare a organizațiilor societății civile la nivel local; și,
- ✓ Mai mult sprijin pentru tineret¹.

Asistența UE pentru Azerbaidjan. Din 1991, UE s-a apropiat treptat de Azerbaidjan, inclusiv prin aprofundarea integrării economice și intensificarea cooperării politice. UE și Azerbaidjan au colaborat pentru a încheia diferite acorduri politice. Cel mai important este Acordul de parteneriat și cooperare UE-Azerbaidjan (1999), care vizează consolidarea comerțului, investițiilor, economiei, legislației, culturii. În ceea ce privește relațiile economice, UE este un investitor cheie străin în Azerbaidjan. În 2013, investițiile sale străine directe (ISD) au ajuns la 4,7 miliarde de euro. Azerbaidjan primește asistență tehnică din partea UE pentru ai ajuta să devină membru al OMC.

Uniunea Europeană este primul partener comercial al Azerbaidjanului, reprezentând 47% din totalul comerțului din Azerbaidjan. UE este cea mai mare piață de export și import din Azerbaidjan, cu o cota de 53% și, respectiv, 34% în totalul exporturilor și importurilor din Azerbaidjan. Exporturile UE către Azerbaidjan sunt alcătuite, în principal, din mașini și echipamente de transport, în timp ce importurile UE din Azerbaidjan acoperă în principal petrol și gaze (98% din totalul importurilor - Azerbaidjanul este un important partener energetic pentru UE și joacă un rol esențial în aducerea pe piața UE a resurselor energetice caspice). Cele mai mari exportatori din UE către Azerbaidjan sunt Germania (775 milioane euro, 22,3% din exporturile UE), Marea Britanie (701 milioane euro, 20,1%), Italia (595 milioane euro, 17,1%), Franța (208 de milioane EUR, 6%) și Austria (120 de milioane EUR, 3,4%).

În domeniul cooperării tehnice și financiare, sprijinul UE acordat Azerbaidjanului se ridică la aproximativ 30 de milioane de euro în fiecare an. Proiectele organizațiilor neguvernamentale (ONG) din cadrul liniilor bugetare pentru drepturile omului, democratizare și actori nestatali beneficiază, de asemenea, de finanțare. Asistența UE s-a concentrat pe domeniul umanitar, securitatea alimentară și protecția socială. Dar, odată cu îmbunătățirea condițiilor economice și politice în țară, se pune mai mult accentul pe economia fără petrol sau fortificarea capacităților guvernamentale. În prezent, au fost finanțate aproximativ 40 de proiecte în domenii precum apărarea drepturilor omului și alegeri libere și corecte. În Azerbaidjan, UE sprijină societatea civilă prin intermediul unor instrumente tematice specifice: Instrumentul european pentru democrație și drepturile omului (IEDDO), Programul actorilor non-statali.

Conflictul Nagorno-Karabakh nerezolvat rămâne un obstacol în calea creșterii stabilității și a prosperității în regiune. Începând cu anul 2003, Reprezentantul Special al UE pentru Caucazul de Sud și criza din Georgia lucrează pentru a facilita dialogul dintre UE și țările din regiune și pentru a asista UE în elaborarea unei politici cuprinzătoare față de țările din regiune. UE, inclusiv prin reprezentantul său special, Ambasadorul Herbert Salber, sprijină și completează eforturile copreședinților Grupului Minsk al OSCE (Franța, Federația Rusă și Statele Unite) pentru a facilita soluționarea conflictului. UE promovează, de asemenea, activitățile de consolidare a păcii în cadrul divizării conflictuale².

Acest conflict este unul comun și pentru Armenia.

Asistența UE pentru Armenia. Începând cu 2014, UE a acordat Armeniei un sprijin financiar de aproape 120 de milioane de euro, cu accent pe domenii precum dezvoltarea economică, inovarea și dezvoltarea personală, îmbunătățirea statului de drept și a mediului de afaceri, asistența electorală și conectivitatea. Mai mult, Armenia a beneficiat, de asemenea, de finanțarea proiectelor multinaționale. Dezvoltarea infrastructurii de transport și a eficienței energetice a fost sprijinită în cadrul Facilității pentru investiții în vecinătate, în timp ce sprijinul UE continuă să vizeze obținerea de rezultate concrete cetățenilor în domenii precum reforma judiciară, accesul la finanțare și dezvoltarea economică, conectivitatea, educația și mobilitatea. Începând cu 2014, Armenia a beneficiat de subvenții de 70 de milioane EUR din facilitatea

---

¹ ibidem

² Azerbaijan and the EU https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/916/azerbaijan-and-eu_en (vizitat 15.03.2019)

pentru investiții în vecinătate, cu o investiție de 412 de milioane de euro.

Mobilitate mai mare cu UE. Parteneriatul pentru mobilitate cu Armenia a fost semnat în 2011. Acesta este un angajament de îmbunătățire a mobilității persoanelor între UE și Armenia, lucrând în același timp pentru a asigura o mai bună gestionare a fluxurilor migratorii, inclusiv prevenirea și reducerea imigrației ilegale. În acest context, au fost semnate acordurile UE-Armenia privind facilitarea vizelor și readmisia, care au intrat în vigoare în ianuarie 2014. Reuniunile Comitetului mixt UE-Armenia privind punerea în aplicare a acordurilor de facilitare a vizelor și de readmisie, încheiate în 2015, 2016 și 2017, au concluzionat că implementarea globală a acestor acorduri a fost satisfăcătoare, permițând să se ia în considerare deschiderea unui dialog cu UE cu Armenia în timp util.

Comerțul. UE este principala piață de export a Armeniei și cea de-a doua sursă importantă de importuri, cu o pondere de 26% în totalul exporturilor și o pondere de 22% în totalul importurilor. În anul 2016, importurile UE din Armenia au însumat aproximativ 300 de milioane de euro, în timp ce exporturile din UE către Armenia au însumat aproximativ 600 de milioane de euro. Metalele și diamantele se numără printre primele exporturi ale Armeniei către UE. Exporturile UE către Armenia constau în mașini și echipamente de transport, diverse articole fabricate și substanțe chimice. Începând cu 1 ianuarie 2014, Armenia a beneficiat de sistemul de preferințe generalizate al UE (SPG +). Acest lucru oferă preferințe tarifare suplimentare Armeniei pentru exportul către Uniunea Europeană și se bazează pe criterii stricte. 95% din totalul importurilor UE provenite din Armenia au intrat în UE cu taxe zero în 2016, din care 35% au intrat în regimul SGP +. Principalele importuri ale UE din Armenia în conformitate cu preferințele SPG + sunt folia de aluminiu și aliajele feroase¹.

Facilitarea cooperării în domeniul inovării și al competitivității. Negocierile privind participarea Armeniei la cel mai mare program de cercetare și inovare al UE, Orizont 2020, au fost încheiate în 2015, iar în noiembrie 2016 programul a devenit operațional pentru stat. Datorită acestui acord, institutele de cercetare, universitățile și cercetătorii individuali din Armenia au acum acces la toate oportunitățile oferite de Orizont 2020 în diverse domenii, de la științele fundamentale la proiectele demonstrative, pe picior de egalitate cu cercetătorii și organizațiile din statele membre ale UE și din alte țări asociate la program. Întreprinderile mici și mijlocii (IMM-urile) pot, de asemenea, beneficia de sprijin sporit pentru a dezvolta noi idei și a aduce produse și servicii pe piață. Din decembrie 2015, Armenia a participat la programul COSME pentru întreprinderile mici și mijlocii. Programul promovează antreprenoriatul și cultura antreprenorială, îmbunătățește accesul IMM-urilor la finanțare și crește competitivitatea acestora. În domeniul educației, reformele au avut loc în conformitate cu procesul de la Bologna, cu sprijinul programului Erasmus +. Universitățile armene au reușit să modernizeze programele de studii, trecând spre o mai bună concordanță cu nevoile pieței forței de muncă.

Asistența UE pentru Belarus. Deși relațiile UE-Belarus au fost încordate din cauza regimului dictatorial și a frecventelor încălcări ale drepturilor omului în această țară, totuși în ultimii 3 ani s-au înregistrat unele progrese. Belarus participă activ la formatele multilaterale ale Parteneriatului Estic. Relația bilaterală va fi consolidată prin Prioritățile de parteneriat UE-Belarus, care sunt în prezent negociate. Acțiunile concrete întreprinse de Belarus în vederea respectării libertăților universale, a statului de drept și a drepturilor omului, inclusiv a libertăților de exprimare și a libertății presei, vor rămâne criterii fundamentale pentru formarea politicii UE față de Belarus. De asemenea, UE susține procesul de aderare a țării la OMC, deoarece aceasta va contribui la crearea unui mediu de afaceri mai previzibil și mai stabil în stat. Negocierile privind acordul de facilitare a vizelor și readmisia cu Belarus sunt, de asemenea, în curs de desfășurare.

Economia. Întrucât UE a eliminat majoritatea măsurilor restrictive împotriva Belarusului în februarie 2016, Bruxelles a sprijinit o serie de măsuri-cheie pentru a contribui la dezvoltarea în continuare a economiei țării:

✓ Cooperarea cu instituțiile financiare internaționale, cum ar fi BEI și BERD; un număr de proiecte de infrastructură de mare amploare sunt luate în considerare pentru finanțare.

✓ În cadrul inițiativei EU4Business, care sprijină dezvoltarea sectorului privat, 900 de întreprinderi au beneficiat până acum de împrumuturi, instruire și consiliere; Au fost create 3900 de noi locuri de muncă, ajutând întreprinderile mici și mijlocii să crească și să crească oportunitățile comerciale.

---

¹ Facts and figures about Eu-Belarus relations

https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/eap_factsheet_belarus.pdf (vizitat 25.03.2019)

✓ Primul proiect de twinning (cooperarea între structurile Administrației Publice) din Belarus a început între Banca Națională a Belarusului și Bundesbank, împreună cu băncile centrale din Polonia și Lituania.

UE este al doilea partener comercial al Belarusului, cu aproape o treime din totalul comerțului său. În 2017, schimburile comerciale dintre UE și Belarus au crescut cu + 19% față de anul precedent. În perioada 2014-2017, asistența UE acordată Belarusului în cadrul Instrumentului european de vecinătate a fost de 91,5 milioane de euro. În ceea ce privește guvernarea, UE își menține angajamentul de a coopera cu Belarus pentru a consolida guvernarea democratică și pentru a dezvolta instituții care răspund nevoilor cetățenilor. Luând în considerare provocările importante rămase în acest domeniu, UE ridică în mod regulat probleme cu privire la libertatea de întrunire și asociere, libertatea de exprimare și mass-media, precum și drepturile fundamentale ale lucrătorilor, cu autoritățile din Belarus la toate nivelurile. Uniunea Europeană și-a exprimat opoziția fermă față de pedeapsa capitală, care este încă în uz în Belarus și a cerut un moratoriu asupra pedepsei cu moartea. În octombrie 2016, Belarus a adoptat Planul național de acțiune privind drepturile omului, care sprijină procesul de reforme interne și modificări legislative în ceea ce privește drepturile omului și valorile fundamentale. UE sprijină punerea sa în aplicare, inclusiv pentru continuarea dialogului dintre guvern și societatea civilă.

Energie. În iunie 2017, Belarus s-a alăturat Parteneriatului pentru Eficiența Energetică și Parteneriat pentru Mediu în Europa de Est. Acest fond fiduciar, administrat de BERD, sprijină împrumuturile pentru proiecte sectoriale municipale privind eficiența energetică și mediul în țările Parteneriatului estic și va oferi Belarusului un acces treptat la 10 milioane EUR pentru proiectele-cheie în domeniul eficienței energetice și al protecției mediului. Respectarea celor mai înalte standarde de siguranță nucleară este o prioritate esențială pentru UE, mai ales că o centrală nucleară este construită atât de aproape de granița UE (în Astravieć, Belarus).

Societate. Erasmus + a oferit posibilitatea pentru aproape 1000 de studenți și cadre didactice din Belarus să studieze sau să predea în țările UE între 2015 și 2017. Peste 2.100 de locuitori ai Belarusului au beneficiat de schimburi culturale de mobilitate pe termen scurt pentru profesioniști. Peste 2.300 de tineri și lucrători de tineret din Belarus au fost implicați în proiecte de schimburi comune, de voluntariat și de consolidare a capacităților¹.

Asistența UE pentru Georgia. Uniunea Europeană și Georgia se bucură de o relație foarte strânsă și pozitivă. Relațiile se bazează pe Acordul de asociere UE-Georgia, care include o zonă de liber schimb aprofundată și cuprinzătoare (DCFTA), care a intrat în vigoare în iulie 2016 și tinde spre o asociere politică și integrare economică. Punerea în aplicare a rezultatelor convenite în cadrul reuniunii la nivel înalt dintre membrii Comisiei Europene și a Guvernului Georgiei la 21 noiembrie 2018, în care au fost convenite peste 25 de acțiuni concrete, va continua să orienteze relațiile dintre UE și Georgia. Prin programele sale de cooperare și asistență, UE își menține angajamentul de a sprijini o Georgia puternică, independentă și prosperă.

Economia. Dezvoltarea economică și crearea de locuri de muncă reprezintă priorități cheie pentru UE în Georgia. În calitate de partener comercial principal al Georgiei, cu o cotă de 27% din comerțul său total, legăturile sunt foarte apropiate, iar deschiderea continuă a pieței UE pentru mai multe produse georgiene oferă în mod constant Georgiei oportunități noi de export și de venit.

Pentru a sprijini dezvoltarea IMM-urilor, UE oferă finanțare, formare și sprijin pentru export prin intermediul inițiativei sale EU4Business. Din 2009, peste 63000 de IMM-uri, microîntreprinderi și agricultori au primit împrumuturi. În plus, în cadrul Programului Orizont 2020, la dispoziția IMM-urilor inovatoare și întreprinderilor mici este pus un total de 130 milioane EUR. De asemenea, UE modernizează agricultura georgiană prin sprijinirea lansării modelului de cooperare agricolă și prin acordarea a 1.600 de cooperative cu sprijin financiar și tehnic. Sprijinul acordat de UE a ajutat, de asemenea, la înființarea a 59 de centre de informare și consultare în toată țara, care au pregătit până în prezent peste 250000 de fermieri. Pentru a contribui la stabilizarea politicilor macroeconomice ale guvernului, UE oferă Georgiei asistență macrofinanciară - a treia operațiune de până la 45 de milioane de euro a fost inițiată în 2018. UE este cel mai mare partener comercial al Georgiei și oferă Georgia anual peste 120 de milioane de euro pentru asistență în materie de subvenții².

---

¹ Facts and figures about Eu-Belarus relations

https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/eap_factsheet_belarus.pdf (vizitat 25.03.2019)

² ibidem

Guvernare. Pentru a asigura accesul egal la justiție pentru toți cetățenii, indiferent de veniturile acestora, UE a sprijinit înființarea Serviciului de asistență juridică a Guvernului. Cu peste 20 de birouri în toată țara, serviciul a oferit asistență gratuită unui număr de peste 330 000 de persoane, inclusiv reprezentarea în instanțe în mai mult de 123 000 de cazuri. În multe cazuri, cetățenii nu puteau să-și permită un avocat altfel. UE a instruit peste 5000 de judecători, procurori, personal de închisoare și de probațiune, anchetatori ai poliției, apărători publici și avocați pentru a-și crește abilitățile și eficiența și pentru a proteja în continuare drepturile georgienilor. Pentru a facilita accesul la serviciile guvernamentale, UE a sprijinit înființarea a 44 de centre guvernamentale comunitare în orașele și satele mai mici din întreaga țară. Aceste centre oferă 200 de servicii publice și bancare, precum și internet și biblioteci gratuite la peste 90.000 de georgieni care trăiesc în zone îndepărtate.

Energie. UE acordă granturi mari Georgiei pentru dezvoltarea conexiunilor sale de transport, a infrastructurii de energie electrică și a apei. De asemenea, UE susține programe mari privind mediul, economia ecologică, energia regenerabilă și eficiența energetică pentru a face față provocărilor din Georgia și din alte țări vecine.

Societate. De la intrarea în vigoare a liberalizării vizelor pentru georgieni în 28 martie 2017, potrivit autorităților georgiene, peste 300 000 de cetățeni georgieni au călătorit în UE fără viză. Aproape 5.600 de studenți și cadre didactice din Georgia au studiat sau au predat în UE în cadrul programului Erasmus+. Peste 300 de tineri și lucrători de tineret participă la activități comune cu omologii lor din UE. Din 2018, Georgia găzduiește Școala Europeană din Tbilisi, reunind studenți din întreaga regiune a Parteneriatului Estic, care primesc o educație de înaltă calitate inspirată de standardele de predare europene și internaționale.

Securitate. UE își menține ferm angajamentul față de politica sa de sprijinire a integrității teritoriale a Georgiei în cadrul frontierelor sale recunoscute la nivel internațional, precum și de angajamentul față de regiunile separatiste Abhazia și Osetia de Sud în sprijinul soluționării conflictelor pe termen mai lung. Imediat după ostilitățile din august 2008, UE a desfășurat misiunea de monitorizare a UE (EUMM) în Georgia, care patrunează zone adiacente liniilor administrative de frontieră cu Abhazia și Osetia de Sud zi și noapte. Acest lucru a redus tensiunile și potențialele riscuri de escaladare și a contribuit la stabilitatea în Georgia și în regiunea înconjurătoare. În prezent, EUMM are în jur de 200 de monitori care lucrează la fața locului și o linie de asistență telefonică 24/7, permițând părților implicate în conflict să comunice cu privire la problemele legate de securitate, pentru a dezamorsa tensiunile.

UE salută, de asemenea, sprijinul Georgiei față de problemele de securitate ale UE. Un acord-cadru privind participarea Georgiei la operațiunile UE de politică comună de securitate și apărare a intrat în vigoare în martie 2014, iar Georgia a contribuit în mod semnificativ la mai multe operațiuni. Cea mai mare contribuție de până acum a fost o companie de aproximativ 156 de angajați la forța Uniunii Europene din Republica Centrafricană. În prezent, Georgia este implicată în misiunea de formare militară a UE în Republica Centrafricană și în misiunea UE de instruire în Mali¹.

Asistența UE pentru Ucraina. Ucraina este un partener prioritar pentru Uniunea Europeană. UE sprijină Ucraina în asigurarea unui viitor stabil, prosper și democratic pentru cetățenii săi și în susținerea independenței, integrității teritoriale și suveranității Ucrainei. Acordul de asociere (AA), inclusiv zona sa de liber schimb aprofundată și cuprinzătoare (DCFTA), este principalul instrument pentru apropierea Ucrainei și a UE, promovând legături politice mai profunde, legături economice mai puternice și respectarea valorilor comune. Începând cu primăvara anului 2014, Ucraina a lansat un program de reforme ambițios, care vizează stabilizarea economiei și îmbunătățirea mijloacelor de trai ale cetățenilor săi. Reformele prioritare includ lupta împotriva corupției, reforma sistemului judiciar, reformele constituționale și electorale, îmbunătățirea climatului de afaceri și a eficienței energetice, precum și reforma administrației publice, inclusiv descentralizarea. Începând cu 2014, UE a promis un pachet de 13,8 miliarde de euro pentru a sprijini procesul de reformă, cu o condiționalitate puternică în ceea ce privește progresul continuu.

Economia. Pe lângă accesul la piața europeană cu aproximativ 500 de milioane de consumatori, în 2017 exporturile din Ucraina către UE au crescut cu 27%, iar importurile din UE au crescut cu 22%, comerțul global cu 24%. Comerțul dintre UE și Ucraina continuă să crească în 2018. Reformele ancorate în AA / DCFTA vor îmbunătăți climatul de afaceri general al Ucrainei, incluzând combaterea corupției și eliminarea măsurilor protecționiste, ceea ce va spori confidențialitatea investitorilor. UE a sprijinit

---

¹ Facts and figures about EU-Georgia relations
https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/eap_factsheet_georgia.pdf (vizitat 25.03.2019)

autoritățile ucrainene în instituirea unei autorități de reglementare independente pentru comunicațiile electronice¹. În septembrie 2018, Comisia Europeană a semnat un Memorandum de înțelegere cu Ucraina pentru asistență macrofinanciară (AMF) de până la 1 miliard de euro sub formă de împrumuturi pe termen mediu și lung. Cu această asistență, UE va continua să sprijine stabilizarea economică în țară, inclusiv prin reforme structurale și de guvernare.

Guvernare. Un program de descentralizare la nivel național (*90 de milioane EUR*) oferă consiliere și sprijin pentru îmbunătățirea transparenței și responsabilității autorităților locale și regionale - 27 de centre administrative au fost deschise în toate regiunile ucrainene. Un program de administrație publică (*104 milioane de euro*) vizează încorporarea unei noi generații de funcționari publici, reorganizarea structurilor guvernamentale pentru a reflecta standardele UE și pentru a dezvolta cele mai bune practici în elaborarea politicilor și avansarea reformelor sectoriale cheie. Un program anticorupție (*15 milioane de euro*) sprijină instituțiile anticorupție nou înființate, consolidând supravegherea parlamentară și capacitățile societății civile și ale mass-mediei independente pentru a contribui la lupta împotriva corupției. Un program de dezvoltare a sectorului privat (*110 milioane EUR*) prevede stimularea redresării economice a Ucrainei prin asistență tehnică pentru îmbunătățirea cadrului legislativ pentru IMM-uri și sprijinirea înființării centrelor de consultanță pentru întreprinderi în regiunile care facilitează accesul la finanțare.

Societate. 500.000 de persoane strămutate intern au fost sprijinite în mod direct cu fonduri UE și peste 1.500 de întreprinzători supuși procesului de migrare internă au fost susținuți cu subvenții pentru înființarea de noi întreprinderi. Călătoriile fără viză pentru cetățenii ucraineni cu pașapoarte biometrice au intrat în vigoare la 11 iunie 2017. Într-un an, peste jumătate de milion de ucraineni au călătorit în UE fără a avea nevoie de viză. Ucraina este unul dintre cei mai mari beneficiari din regiunea Parteneriatului estic al programului Erasmus +, cu mai mult de 5.200 de studenți ucraineni și cadre didactice care beneficiază de programul de schimb Erasmus în perioada până în vara anului 2018. UE sprijină un buget de 20 milioane EUR care urmărește să-și consolideze capacitatea de a sprijini și monitoriza programul de reformă în curs de desfășurare.

Energie. UE a oferit sprijin guvernului Ucrainei în instituirea unei autorități independente de reglementare în domeniul energiei și a unor noi legi privind gazul și energia electrică pentru a îmbunătăți eficiența în sectorul energetic, dar și în domeniul transporturilor, contribuind în mod semnificativ la AA și la ZLSAC². UE a susținut Kievul și în problemele de securitate, condamnând anexarea ilegală a Crimeii, pledând pentru menținerea integrității și suveranității statului (prin sancțiuni și restricții diplomatice contra Rusiei), asigurând activitatea unei Misiuni speciale de Monitorizare a OSCE, dar și asistență umanitară (sub formă de ajutor alimentar și non-alimentar).

Asistența UE pentru Republica Moldova. Acordul de asociere care cuprinde o zonă de liber schimb aprofundată și cuprinzătoare prevede o asociere politică și o integrare economică mai puternică între UE și Republica Moldova.

Economia. UE este primul partener comercial al Moldovei și cel mai mare investitor din țară. În 2017, el a reprezentat 64% din totalul exporturilor și 56% din totalul comerțului său. Importurile UE din Moldova au crescut cu aproape 33% în prima jumătate a anului 2018 față de aceeași perioadă din 2017. 350 moldoveni din diaspora au primit asistență din partea UE pentru a-și înființa propria companie atunci când se întorceau în țara lor de origine. De asemenea, UE facilitează accesul IMM-urilor la finanțare. UE sprijină activ creșterea și crearea de locuri de muncă în Moldova. În general, UE estimează că proiectele sale de cooperare au oferit sprijin pentru 5.000 de întreprinderi din Moldova și au susținut locuri de muncă în IMM-uri. 10 incubatoare de afaceri au fost înființate cu sprijinul UE.

Guvernare. UE a fost vocală în a solicita consolidarea standardelor democratice, a statului de drept și a justiției și abordarea corupției la nivel înalt în Moldova. UE a reacționat la invalidarea netransparentă a alegerilor primăriei de la Chișinău în iunie 2018, reamintind că respectul pentru valorile democratice și statul de drept se află în centrul relațiilor moldo-europene, așa cum atestă Acordul de asociere UE-Moldova. UE sprijină activ societatea civilă din Moldova, inclusiv prin crearea de legături între organizațiile societății civile de pe ambele maluri ale Nistrului prin măsurile de consolidare a încrederii.

Energie și transport. Un drum de ocolire în jurul orașului Ungheni, finanțat integral de UE, a fost deschis la 3 august 2018. În Republica Moldova sunt reabilitate circa 700 de kilometri de drumuri sau vor fi

---

¹ Facts and figures about EU-Ukraine relations

https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/eap_factsheet_ukraine.pdf (vizitat 23.03.2019)

² ibidem

reabilitate datorită sprijinului UE. Transportul public a fost îmbunătățit la Chișinău și Bălți cu troleibuze moderne. Sistemele de încălzire pe bază de biomasă au fost instalate în mai mult de 225 de școli, grădinițe, centre comunitare și sate, făcând încălzirea mai ieftină și diversificarea surselor de energie ale țării. 47 dintre aceste situri au fost de asemenea echipate cu sisteme solare de apă caldă. Au fost înființate 35 de noi întreprinderi în domeniul biomasei și au fost create peste 400 de noi locuri de muncă. Noi infrastructuri de alimentare cu apă potabilă au fost construite cu sprijinul UE. În consecință, aproximativ 15.700 de persoane beneficiază de apă potabilă suficientă și sigură. De asemenea, UE a sprijinit interconexiunea de gaze între Moldova (Ungheni) și UE (Iasi în România). Acest proiect vizează îmbunătățirea securității energetice a Republicii Moldova și a competitivității pe piața energiei din Republica Moldova.

Societate. Peste 1,5 milioane de cetățeni moldoveni au beneficiat de regimul fără vize până în prezent. În anii 2015-2017, peste 900 de studenți și cadre didactice din Republica Moldova au beneficiat de mobilitatea Erasmus + pentru a studia și a predă în UE. Peste 3.000 de tineri din Moldova au participat la proiecte de educație non-formală finanțate de UE, care, pe termen scurt, organizează schimburi, instruirii, evenimente comune și oferă oportunități de voluntariat¹.

Securitate. Moldova este unul dintre statele non-UE care participă la misiunile și operațiunile UE în domeniul politicii de securitate și apărare comună (PSAC). Experții moldoveni participă la Misiunea de formare a UE în Mali și au contribuit, de asemenea, la Misiunea de consiliere militară a UE în Republica Centrafricană. UE continuă să ofere Moldovei asistență consultativă pentru reforma sectorului de securitate.

Misiunea Uniunii Europene de Asistență la Frontieră (EUBAM) în Moldova și Ucraina a fost lansată în 2005. Scopul EUBAM este de a sprijini eforturile Republicii Moldova și Ucrainei de a-și gestiona în mod eficient granița comună și de a sprijini în mod activ măsurile concrete care contribuie la soluționarea conflictului transnistrean. UE participă ca observator la procesul de negocieri 5 + 2 privind soluționarea acestui conflict și continuă să susțină suveranitatea și integritatea teritorială a Republicii Moldova, cu un statut special pentru Transnistria. În acest sens, UE sprijină măsurile de consolidare a încrederii menite să faciliteze soluționarea problemei transnistrene prin creșterea încrederii între Chișinău și Tiraspol prin inițiative comune care implică autoritățile locale, organizațiile societății civile și alte părți interesate din ambele părți².

În concluzie, poate fi observat faptul că 3 din cele 6 țări ale Parteneriatului Estic (Ucraina, Georgia și Republica Moldova) au obținut succese considerabile în relațiile cu UE (*Vezi Anexa nr. 4*), lansând chiar, prin intermediul liderilor Parlamentelor naționale, la 3 iulie 2017, o declarație comună prin care au solicitat din partea Parlamentului UE o perspectivă clară a integrării europene³. În pofida acestor rezultate, integrarea europeană este dependentă de progresele deocamdată insuficiente ale statelor respective.

Dar, indiferent de scopul acestor state – aderarea la UE, dezvoltarea economică sau politică, acestea se mai confruntă cu numeroase probleme interne, astfel încât, toate cele 6 republici ex-socialiste trebuie să profite la maxim de această structură a UE prin intermediul cărora pot obține un nivel mai înalt de dezvoltare prin europenizarea normelor și a legislației, democratizarea societății, creșterea economiei, intensificarea legăturilor comerciale, etc⁴. În același timp, pot soluționa o altă problemă care afectează atât politica internă, cât și cea externă, și anume, influența excesivă a Moscovei, întrucât aceste decizii și acțiuni realizate în cadrul Parteneriatului Estic nu sunt altceva decât răspunsul pragmatic și de durată al UE față de tendința Federației Ruse de a-și impune fără menajamente supremația politică și economică în vecinătatea sa apropiată, desconsiderând, în același timp, interesele naționale ale statelor vizate.

Bibliografie:

1. Azerbaijan and the EU https://ecas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/916/azerbaijan-and-cu_en (vizitat 15.03.2019)

---

¹ Facts and figures about EU-Moldova relations

https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/eap_factsheet_moldova.pdf (vizitat 23.03.2019)

² Fact Sheet EU-Republic of Moldova relations http://ecas.europa.eu/archives/docs/factsheets/docs/eu-moldova_factsheet_en.pdf (vizitat 23.03.2019)

³ Trei țări vecine membre ale Parteneriatului Estic: Ucraina, Moldova și Belarus http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/ro/FTU_5.5.5.pdf (vizitat 23.03.2019)

⁴ R.Moldova, Georgia și Ucraina cer Parlamentului UE o perspectivă clară de integrare europeană <https://deschide.md/ro/stiri/politic/14321/DOC--RMoldova-Georgia-%C8%99i-Ucraina-cer-Parlamentului-UE-o-perspectiv%C4%83-clar%C4%83-de-integrare-european%C4%83.htm> (vizitat 23.03.2019)

2. Eastern Partnership https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/eastern-partnership/419/eastern-partnership_en (vizitat 05.03.2019)
3. Euroskeptics aim to paralyze EU and they love Russia! – Think tank creates alarm ahead of EU polls <https://www.rt.com/news/451242-euroskeptics-elections-paralyze-eu/> (vizitat 05.03.2019)
4. Fact sheet on EU-Armenia relations https://eeas.europa.eu/topics/education/4080/fact-sheet-eu-armenia-relations_en (vizitat 15.03.2019)
5. Facts and figures about Eu-Belarus relations https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/eap_factsheet_belarus.pdf (vizitat 25.03.2019)
6. Facts and figures about EU-Georgia relations https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/eap_factsheet_georgia.pdf (vizitat 25.03.2019)
7. Facts and figures about EU-Ukraine relations https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/eap_factsheet_ukraine.pdf (vizitat 23.03.2019)
8. Facts and figures about EU-Moldova relations https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/eap_factsheet_moldova.pdf (vizitat 23.03.2019)
9. Fact Sheet EU-Republic of Moldova relations http://eeas.europa.eu/archives/docs/factsheets/docs/eu-moldova_factsheet_en.pdf (vizitat 23.03.2019)
10. Parteneriatul Estic. <http://www.mae.ro/node/23363> (vizitat 19.02.2019)
11. R.Moldova, Georgia și Ucraina cer Parlamentului UE o perspectivă clară de integrare europeană <https://deschide.md/ro/stiri/politic/14321/DOC--RMoldova-Georgia-%C8%99i-Ucraina-cer-Parlamentului-UE-o-perspectiv%C4%83-clar%C4%83-de-integrare-european%C4%83.htm> (vizitat 23.03.2019)
12. Trei țări vecine membre ale Parteneriatului Estic: Ucraina, Moldova Și Belarus http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/ro/FTU_5.5.5.pdf (vizitat 23.03.2019)

II. ȘTIINȚE JURIDICE

НЕНАЗВАННЫЕ (НЕПОИМЕНОВАННЫЕ) ПОСРЕДНИЧЕСКИЕ ДОГОВОРЫ В ГРАЖДАНСКОМ ОБОРОТЕ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Игорь АРСЕНИ, доктор права, преподаватель
Комратский госуниверситет
Департамент «Частное право»

Abstract. The author investigated certain constructions of unnamed contracts that are widely used in civilian circulation of the Republic of Moldova, but they have not received proper legal regulation. In this regard, the author proposes proposals on legislative regulation of some unnamed intermediary contracts.

Key-words: intermediary agreements, unnamed agreements, dealer agreement, exchange agreement, recruitment agreement, real estate agreement.

Довольно часто в науке упоминаются посреднические договоры, которые не урегулированы гражданским законодательством, но данные договоры получили широкое применение в гражданском и коммерческом обороте, такие договора именуется непоименованные (неназванные).

Согласно ст. 994 ГК РМ[2], Договор признается названным в законе, если он специально урегулирован законом. Прочие договоры являются не названными в законе договорами.

К неназванным в законе договорам применяются, в нижеследующем порядке:

- a) соглашение сторон, выраженное и подразумеваемое;
- b) правовые положения, применимые к договорам и договорным обязательствам в общем;
- c) сложившаяся между сторонами практика и обычаи в данной сфере, если таковые существуют;
- d) правовые положения, применимые к аналогичным названным договорам, в той мере, в как ой они совместимы с природой и целью не названного в законе договора.

В связи с вышеизложенным в этой статье рассмотрим ряд договорных конструкции, в отношении которых в юридической литературе, деловом обороте, судебной практике есть упоминания об их возможной квалификации в качестве посреднических неназванных договоров. Для их квалификации считаем необходимым провести анализ их особенностей.

1. *Дилерский договор.* В законодательстве Республике Молдова термин «дилер» или «дилерская деятельность» не раскрывается и не имеет правового регулирования, хотя отдельные упоминания о нем в законодательстве имеют место. Так, согласно п. d) ч. (3) ст. 13 Закона РМ «О производстве и обороте этилового спирта и алкогольной продукции» №1100 от 30.06.2000г.[4], хозяйствующий субъект, испрашивающий лицензию, дополнительно к документам, предусмотренным Законом «О лицензировании отдельных видов деятельности» №451 от 30 июля 2001 года, должен представить: «копию разрешения, по меньшей мере, одного производителя на осуществление оптовой реализации алкогольной продукции в режиме дилерской деятельности - для хранения и оптовой реализации отечественной алкогольной продукции через специализированные склады». В пункте. в) ч.(1) ст. 2 Закона РМ «О товарных биржах» № 1117 от 26.02.1997г.[5] указано, что «биржевая торговля осуществляется путем биржевых сделок посредником от своего имени и за свой счет с целью перепродажи товара на бирже (дилерская деятельность)». Из вышеуказанных законодательных актов можно заметить, что законодатель использует понятие «дилерская деятельность», но не раскрывает его правовое содержание.

Слово дилер происходит от английского «dealer» - торговец, агент.[6]

Правоотношения между дилером и производителем (продавцом) регулируются дилерским договором. По такому договору поставщик (продавец-экспортер) предоставляет импортеру (дилеру) право продажи (концессию на продажу) своих товаров на определенной территории и в течение установленного срока. Покупатель в этих отношениях никого не представляет, а выступает от своего имени, за свой счет и на свой риск, т.е. он является самостоятельной стороной по договору и

приобретает у продавца товар в собственность. Сразу после поставки товара дилер производит расчеты с поставщиком и фактически становится собственником товара, а затем продает эти товары от своего имени и за свой счет. Но в отличие от обычной перепродажи товаров, приобретенных по договорам купли-продажи, когда новый собственник не связан никакими обязательствами с продавцом, у которого он приобрел товар, дилер обязан продавать купленные у поставщика товары на условиях, определенных соглашением между ними о предоставлении права на продажу. Как правило, этим соглашением устанавливается минимальный объем продаж на определенный период времени, и, если фактический объем продаж будет, ниже установленного минимума, поставщик имеет право расторгнуть соглашение. В договор также могут включаться условия о совместном сотрудничестве сторон по продвижению товаров на рынок страны ввоза товаров, о маркетинге, рекламе, сервисном обслуживании товара конечным потребителям, обучении персонала и др. На дилера может накладываться ряд *дополнительных обязанностей*: 1) организация рекламы; 2) предпродажный сервис (демонстрационные залы, выставки продаж); 3) техническое обслуживание товаров; 4) соблюдение интересов поставщика; 5) обеспечение для его товаров условий, не худших, чем для товаров других поставщиков; 6) сообщение своему поставщику информации о своей деятельности. Главная задача дилера — найти и заинтересовать потребителя. В отличие от дистрибьютора, которому могут поступать деньги от продаж привлеченных им людей. Таким образом, можем заметить, что дилерский договор обладает самостоятельным предметом, отличается от других договоров, не регламентирован в гражданском законе, но широко применяется в торговом обороте, поэтому можем с уверенностью сказать, что данный договор является непоименованным. В судебной практике нет споров связанных с дилерским договором, в связи с чем, не можем сказать, как данный договор квалифицируется судебными инстанциями.

2. Договор биржи. Данный вид договора не получил широкого применения в судебной практике. В частности имеется Определение ВСП РМ № 2гс-863/15 от 09. 12. 2015г.[9] в котором дается квалификация договора биржи. Согласно условиям данного договора одна сторона (торговая биржа) обязуется организовать биржевые торги по продаже зерновых (семян подсолнечника, пшеницы и др.) другой стороне (участник), а участник в свою очередь, обязуется оплатить стоимость организованных биржевых торгов, в порядке и сроки предусмотренные договором биржи. Предметом данного договора выступает организация торгов с целью продажи товаров (посреднические услуги), то есть создание условий для продажи того или иного товара. Судебная инстанция квалифицировала данный договор как непоименованный посреднический и применила к нему общие нормы об обязательствах, поскольку данный договор не предусмотрен гражданским законодательством. Считаем, что судебная инстанция правильно квалифицировала данный договор, как непоименованный, поскольку гражданское законодательство не предусматривает регулирование данного договора.

3. Рекрутинговый договор (договор по подбору персонала). Заинтересованные работодатели используют услуги рекрутинговых агентств или единичных рекрутеров для поиска и подбора подходящих работников. Экспертное знание рынка труда и «рабочей силы», обширная, годами накопленная база данных, конфиденциальность поиска при нежелании компании афишировать смену персонала, экономия времени и других ресурсов работодателя – все это делает деятельность рекрутинговых агентств востребованной. На практике стороны указанных взаимоотношений наиболее часто заключают договор, называемый «агентский договор» или «договор возмездного оказания услуг». В связи с этим становится актуальным вопрос о правильной квалификации договора между работодателем и рекрутинговым агентством.

Мнения юристов по данному вопросу неоднозначны. Есть точка зрения о том, что «договор возмездного оказания услуг более соответствует деятельности рекрутеров, так как посреднический договор все же предполагает совершение юридических действий, совершение сделок, а кадровые агентства, как правило, не заключают договоров с кандидатами ни от имени клиентов, ни тем более от собственного имени»[11], выполняя функцию представителя работодателя. Указывается также на то, что заключение посреднического договора затруднительно для кадрового агентства и договор может быть признан судом недействительным только из-за того, что агент (рекрутер) не совершал сделок в интересах принципала (потенциального работодателя). Следует отметить, что аналогичной точки зрения придерживаются и суды, делая вывод о том, что, по сути, подбор и предоставление персонала можно отнести к возмездному оказанию услуг. Другим автором указывается на необходимость выделения отдельного маклерского договора, регулирующего фактическое

посредничество.[3, с.25]

С другой стороны, существует позиция, согласно которой «соглашение об оказании рекрутинговых услуг, предусматривающее только фактическое посредничество, по своей правовой природе может также относиться к агентскому договору».[1, с.11-14] В обязанности рекрутера могут входить следующие действия: осуществление от имени и за счет принципала поиска кандидатов на замещение вакантных должностей принципала, проведение с ними переговоров с целью заключения трудового договора, принятие от принципала заявок на выполнение поручения по подбору персонала на конкретные вакансии, организация собеседования с wybranными кандидатами, направление кандидатов для оформления документов в офис принципала, оформление анкет-заявок с отражением в них всей необходимой информации о подобранном кандидате и представление оформленных анкет, резюме, справок-вызовов принципалу путем факсимильной или электронной связи; отбор резюме кандидатов, сбор и уточнение профессиональной информации, информирование кандидатов о требованиях и условиях потенциального работодателя; проведение тестирования, анкетирования кандидатов; поиск специалистов, отбор и предоставление кандидатов заказчику, сбор рекомендаций по кандидатам согласно запросу заказчика. Анализ приведенной судебной практики и деловой документации свидетельствует о том, что рекрутер, как правило, осуществляет по поручению принципала исключительно действия фактического характера и не участвует в отношениях между работником и работодателем по непосредственному заключению трудового договора (не осуществляет юридических действий). Возможность осуществления по агентскому договору исключительно фактического посредничества, а, следовательно, отнесения договора в качестве маклерского с внесением соответствующих изменений в законодательство, в настоящий момент является дискуссионной.

В отдельных случаях, если рекрутеру будет поручено заключение трудового договора от имени принципала с найденными и отобранными работниками, то рассматриваемый вид договора можно квалифицировать в качестве агентского. Полагаем, что в данном случае единственной возможной моделью посреднического договора является агентский договор по модели поручения, ведь только в случае использования условий договора поручения агент сможет заключить сделки от имени работодателя. В противном случае ему придется заключать трудовой договор от собственного имени и самостоятельно осуществлять функции работника, что является неприемлемым.

В связи с вышесказанным, можно сделать вывод о невозможности использования конструкции посреднического договора для оформления отношений по рекрутинговому договору.

4. Риэлтерский договор. Проблема с определением правовой природы указанного договора обусловлена отсутствием конкретной квалификации данного договора в законодательстве.

Анализ положений действующего законодательства свидетельствует о том, что предмет риэлтерского договора могут составлять действия из различных видов гражданско-правовых договоров, поименованных и не поименованных в ГК РМ. В юридической литературе высказываются противоречивые позиции в отношении квалификации риэлтерского договора. Одни авторы рассматривают договор оказания риэлтерских услуг как один из посреднических договоров (комиссии, поручения, агентирования)[13, с.17-19; 3, с.19-27], другие квалифицируют его как «агентский договор фактического посредничества»[7, с.8-9], третьи полагают, что он является договором возмездного оказания услуг[8, с.80-85], четвертые придерживаются точки зрения о том, что риэлтерский договор представляет собой смешанный договор, «сочетающий в себе элементы различных видов договоров, как то: возмездного оказания услуг (информационные и консультационные услуги), договор комиссии, поручения, агентирования».[12, с.6-9]

С нашей точки зрения, не все перечисленные действия могут составлять предмет агентского договора. Так, фактические действия по размещению объявлений о продаже квартиры, организации рекламы объекта недвижимости, оказанию консультационных услуг не могут составлять предмет посреднического договора и подпадают под регулирование нормами договора о возмездном оказании услуг. К числу же фактических действий, которые могут входить составной частью в предмет агентского договора, являются лишь действия по фактическому посредничеству, такие как поиск контрагентов для заключения договора на реализацию помещения, подбор вариантов купли-продажи помещения. [10] Таким образом, мы видим, что предметом риэлтерского договора являются действия различного рода, подлежащие регулированию различными нормами

Гражданского кодекса РМ, что свидетельствует о смешанном характере данного договора. Отдельно стоит остановиться на рассмотрении осуществляемых риэлтором юридических действий. В частности, интерес представляют действия по купле-продаже недвижимого имущества. Считаем, что заключение посреднического договора по модели комиссии для реализации помещения или иного недвижимого имущества сопряжено с существенными рисками. Сложности в данном случае возникают в силу невозможности выступления агента в качестве поверенного от имени принципала. Как известно, обязанным лицом по указанным сделкам будет сам агент. В связи с этим могут возникнуть трудности при регистрации таких сделок купли-продажи (непонятно, должен ли агент регистрировать указанные сделки на собственное имя и каким образом это можно сделать), а также в связи с невозможностью передачи помещения агентом принципалу по передаточному акту. «Совершенно очевидно, что в случаях, когда продавцом выступает комиссионер, не владеющий объектом, передаточный акт представляет собой фикцию – комиссионер не может передать то, чем сам не владеет».[3, с.26]

Тем не менее, заключение сделок купли-продажи недвижимости возможно в рамках договора поручения или агентского договора, сконструированного по модели договора поручения, ведь в данном случае обязанным по сделкам становится непосредственно доверитель (принципал). Кроме того, с нашей точки зрения, спорной является возможность применения к риэлтерским услугам оговорки об эксклюзивности. Зачастую, риэлтерские фирмы обладают базами данных в отношении имущества, расположенного на определенной территории. Соответственно, в случае применения к ним положений о запрете заключения аналогичных договоров на определенной территории, они теряют возможность надлежащим образом осуществлять свою деятельность.

Вышеприведенные положения позволяют сделать вывод о том, что риэлтерский договор следует относить к непоименованному смешанному договору, сочетающему в себе элементы различных видов договоров, как то: возмездного оказания услуг и агентского договора. Квалифицировать же его в качестве отдельного вида посреднического договора не представляется возможным.

Таким образом, к категории посреднических договоров относится довольно широкий перечень договоров, которые не ограничиваются поименованными договорными конструкциями. К данной группе также относятся такие смешанные договоры как дилерский. Несмотря на его востребованность в деловом обороте и широкое применение, он до сих пор не нашел свое отражение в действующем гражданском законодательстве. Считаем это серьезным упущением, ведущему к затруднению судов при квалификации отношений и как следствие неверному применению положений закона о поименованных договорах, элементы которых содержатся в конструкции смешанного. Данный недостаток необходимо восполнить посредством внесения изменений в Гражданский кодекс РМ.

Правовая природа дилерского договора тоже имеет смешанный характер, однако он является непоименованным, в таком случае, необходимо его законодательное закрепление, тем более что понятие дилера даже содержится в отдельных законодательных актах.

Библиография:

1. Благов Ю.А. Особенности гражданско-правового регулирования деятельности негосударственных кадровых агентств в Российской Федерации // Юрист. 2008. № 6.
2. Гражданский кодекс РМ № 1107-XV от 06.06.2002 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* № 82-86/661 от 26.06.2002.
3. Егоров А.В. Посреднические договоры. Какой вид лучше выбрать в зависимости от круга поручаемых действий // Юрист компании. 2013. № 4.
4. Закон РМ «О производстве и обороте этилового спирта» №1100 от 30.06.2000// *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* № 98-99 от 19.10.2000.
5. Закон РМ «О товарных биржах» №1117 от 26.02.1997. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* №70 от 25.07.1998.
6. Кравченко Н.В. Англо-русский, русско-английский словарь бизнес - лексики: 30 000 слов. Ростов - на - Дону: Феникс, 2012.
7. Накушнова Е.В. Понятие договора оказания риэлтерских услуг, его юридическая природа, стороны // Информационно-аналитическая газета «Налоги». 2007. № 20 (526).
8. Накушнова Е.В. Особенности правового регулирования обязательств по оказанию риэлтерских

- услуг // Современное право. 2012. № 12.
9. Определение ВСП РМ № 2rc-863/15 от 09. 12. 2015//Опубликован на сайте ВСП РМ http://jurisprudenta.csj.md/db_col_civil.php [посещен 07.05.2019].
  10. Панков К. Правовая природа риэлторских договоров и ответственность по ним риэлтора//https://zakon.ru/blog/2013/4/2/pravovaya_priroda_rieltorskix_dogovorov_i_otvetstvennosti_po_nim_rieltora [посещение 07.05.2019].
  11. Пустозерова В. Договор рекрутинга // Кадровик. Рекрутинг для кадровика. 2013. №3. – СПС «КонсультантПлюс: Финансовые и кадровые консультации».
  12. Ситдикова Л.Б. Проблемы определения правовой природы договора проведения оценки и риэлторского договора // Российская юстиция. 2008. № 5.
  13. Щеглов Е.В. Договорные аспекты предоставления риэлторских услуг // Правовые вопросы недвижимости. 2008. № 2.

CONȚINUTUL, FORMA ȘI TERMENELE DE NOTIFICARE A VICIILOR BUNULUI VÂNDUT ÎN REGLEMENTAREA CODULUI CIVIL AL R. MOLDOVA ȘI ÎN REGLEMENTAREA CONVENȚIEI DE LA VIENA DIN 1980 ASUPRA CONTRACTELOR DE VÂNZARE INTERNAȚIONALĂ A MĂRFURILOR

Valentin CAZACU, lector univ., dr.
Facultatea de Drept și Științe Sociale
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
vlcazacu@yahoo.com

Abstract. This article analyzes the requirements of content and form and the time limits within which the buyer must give notice to the seller in order to safeguard its rights arising from the lack of conformity of the goods delivered. First, particular reference will be made to the provisions of Civil Code of Republic of Moldova and secondly, to the provisions of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods of 11 April 1980.

Keywords: sales of goods, lack of conformity, form of the notice, content of the notice, time limits and effects.

Introducere

Codul Civil al R. Moldova (în continuare CC) în art. 1125 și art. 1126 prevede obligația cumpărătorului de notificare a vânzătorului despre viciile bunului vândut, sancțiunea încălcării acestei obligații fiind pierderea drepturilor cumpărătorului rezultate din existența viciului. Convenția ONU asupra contractelor de vânzare internațională a marfurilor din 11 aprilie 1980 (în continuare CVIM) prevede, de asemenea, în art. 39 obligația cumpărătorului de notificare a viciilor, utilizând noțiunea de „denunțare a lipsei de conformitate”, nerespectarea căreia atrage aceiași sancțiune.

Nerespectarea de către cumpărător a obligației de notificare a vânzătorului despre viciile bunului vândut, atrage următoarele consecințe pentru cumpărător, care atât în CC, cât și în CVIM au aceleași efecte similare:

1. pierderea drepturilor rezultate din existența viciilor, și anume de a solicita rezoluțiunea contractului (art. 901, 915 și 1128 CC), de a solicita înlăturarea viciului bunului vândut (art. 901 și 1128 CC), de a solicita înlocuirea bunului viciat cu un bun fără vicii (art. 901 și 1128 CC), de a solicita despăgubiri (art. 901 și 1128 CC), de a solicita reducerea prețului (art. 901 și 1128);

2. decăderea din dreptul de a recurge la mijloacele de care dispune cumpărătorul în caz de contravenție la contract de către vânzător privind lipsa de conformitate a bunului vândut, acestea fiind dreptul de a solicita repararea bunului viciat sau înlocuirea acestuia (art. 46 CVIM), dreptul la rezoluțiunea contractului (art. 49 CVIM), dreptul de a obține reducerea prețului (art. 50 CVIM), dreptul de a cere repararea prejudiciului (art. 74 CVIM).

Notificarea viciilor în baza art. 1125 și 1126 CC

Conținutul notificării

În notificarea viciilor bunului vândut, cumpărătorul trebuie să „descrie detaliat viciul”, atunci când

contractul este încheiat între profesioniști¹. Prin urmare o simplă comunicare către vânzătorul profesionist despre constatarea viciului printr-o expunere generală și sumară nu este suficientă, respectiv dacă cumpărătorul profesionist nu va descrie detaliat viciul, va pierde drepturile rezultate din existența viciului.

Per a contrario, rezultă că în cazul celorlalte contracte, cumpărătorul nu este obligat să descrie în mod detaliat viciul, fiind suficientă o simplă comunicare, din care să rezulte în mod neechivoc despre constatarea viciilor, totuși, notificarea inițială ar trebui în mod obligatoriu să fie urmată de o descriere detaliată a viciului constat.

Notificarea este necesară în primul rând pentru informarea vânzătorului, în al doilea rând pentru a da posibilitate acestuia să înțepindă măsurile de rigoare pentru a stabili cauzele apariției viciilor, inclusiv pentru a comunica detaliile viciilor eventualelor producători, și nu în ultimul rând pentru a comunica despre intențiile de mai departe ale cumpărătorului.

În cazul în care cumpărătorul se limitează la comunicarea despre o simplă suspiciune de vicii ale bunului vândut sau despre riscul unei viitoare manifestări a unui viciu, care nu poate fi constatată la momentul notificării sale, notificarea nu va îndeplini condițiile art. 1125 CC.

Notificarea nu ar fi necesară atunci când viciul rezultă din împrejurări pe care vânzătorul le-a cunoscut sau trebuia să le cunoască, dar pe care nu le-a dezvăluit cumpărătorului la momentul încheierii contractului, inclusiv atunci când cumpărătorul din culpă gravă nu a constatat viciul (art. 1123, alin. 5), precum și atunci când vânzătorul recunoaște viciile fără să fi existat acțiuni de tănuire a acestora față de cumpărător.

Recunoașterea viciilor de către vânzător nu trebuie să îmbrace o anumită formă și se poate realiza prin orice manifestare a acestuia, cu condiția să fie lipsită de ambiguitate. Astfel, recunoașterea poate fi făcută fie printr-o declarație expresă a vânzătorului, fie tacit, prin fapte concludente, inclusiv repararea de către vânzător a bunurilor viciate sau înlocuirea acestora.

Înaintarea față de vânzător a unei acțiuni întemeiate pe existența viciului produce aceleași efecte ca și notificarea viciului, din momentul în care vânzătorul a cunoscut sau trebuia să cunoască despre acțiune (art. 1123, alin. 4).

Forma notificării

În tăcerea art. 1122, 1123, 1125, 1126, 1128 CC referitoare la viciile bunului vândut, considerăm că urmează a fi aplicat art. 22 CC, adică „notificarea poate fi făcută prin orice mijloace adecvate circumstanțelor dacă legea sau actul juridic nu impune o anumită cerință de formă”.

Prin urmare cumpărătorul va putea utiliza orice formă a notificării, inclusiv cea verbală, excepție fiind cazurile în care printr-o clauză contractuală s-a convenit că notificarea trebuie făcută într-o anumită formă și cu un anumit mijloc de comunicare. Astfel, notificarea viciilor prin telefon va fi considerată legal efectuată, cu condiția ca părțile să nu fi prevăzut nimic contrar în acest sens. În aceeași ordine de idei, și notificarea prin mijloace moderne de comunicare la distanță, trebuie considerată ca fiind legal efectuată, de ex. notificarea prin *Viber*, *WhatsApp* sau *Skype*.

Este recomandabil, în orice caz, pentru cumpărător să utilizeze forma scrisă a notificării, pentru a avea certitudinea necesară, în special din punct de vedere probatoriu, că a executat legal notificarea, respectiv folosirea de mijloace de comunicare la distanță, ca de ex. fax-ul, poșta electronică sau chiar scrisoarea recomandată cu aviz de recepție.

Termenul notificării

În privința termenului de efectuare a notificării, în art. 1125 CC se face diferența, ca și în privința conținutului acesteia, după cum contractul este încheiat între profesioniști sau nu. Astfel, în cazul contractului încheiat între profesioniști, cumpărătorul trebuie să notifice vânzătorul despre viciu conform art. 907, care prevede că notificarea trebuie efectuată „într-un termen rezonabil”, care începe să curgă „din momentul în care bunurile sînt livrate sau lucrarea ori serviciul este finalizat sau, dacă este mai tîrziu, din momentul în care creditorul a descoperit sau trebuia în mod rezonabil să descopere neconformitatea”.

Pentru toate celelalte contracte, cumpărătorul trebuie să notifice vânzătorul despre viciu în termen de 2 luni de la data descoperirii (art. 1125, alin. 2 CC).

Cumpărătorul va putea exercita drepturile rezultate din existența viciului, doar pentru viciile ascunse, adică a acelor vicii pe care cumpărătorul nu le cunoștea la momentul încheierii contractului sau nu

---

¹ În favoarea descrierii detaliate a viciilor s-a pronunțat și CSJ, până la modernizarea Codului Civil al R. Moldova, în cauza civilă S.A. „Termoelectrica” vs ÎCS „Ravelon” SRL, disponibilă la http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=49923, consultată la 28.04.2019;

le putea recunoaște cu ușurință (art. 1123, alin. 2 CC).

Legiuitorul nostru a introdus și termene de descoperire a viciilor înaintea cărora urmează cel târziu a fi înaintate notificările cu privire la viciile bunului vândut, inspirat probabil și de prevederile art. 39, alin. 2 CVIM.

Conform art. 1126, alin. 1, termenul este de 3 ani pentru viciile juridice, de 5 ani pentru viciile materiale ale unei construcții sau ale materialelor folosite la executarea unei lucrări de construcții și de 2 ani în cazul viciilor materiale, altele decât cele referitoare la construcții.

Conform alin. 2 al aceluiași articol, aceste termene încep să curgă din data în care cumpărătorul a intrat în posesia bunului. În cazul în care dreptul de proprietate se dobândește, conform legii, prin înregistrare într-un registru de publicitate, se prezumă că cumpărătorul a intrat în posesia bunului în momentul înregistrării dreptului în folosul său.

Dacă cumpărătorul a intrat în posesia bunului înainte de încheierea contractului, termenele de descoperire a viciilor încep să curgă din data încheierii contractului (art. 1126, alin.3).

Termenul de descoperire a viciilor va prelungi cu termenul în interiorul căruia cumpărătorul nu poate folosi bunul din cauza remedierii acelui viciu (art. 1126, alin. 4).

În privința recepționării notificării privind viciile bunului vândut, CC consacră sistemul recepției notificării, conform art. 22, spre deosebire de CVIM care a consacrat sistemul expedierii.

Notificarea viciilor în baza art. 39 CVIM

Conținutul notificării

CVIM reglementează în mod detaliat procedura notificării viciilor bunurilor mobile, obiect al contractelor de vânzare internațională.

Conform art. 39, alin. 1, CVIM: „Cumpărătorul este decăzut din dreptul de a se prevala de o lipsă de conformitate dacă nu o denunță vânzătorului, precizând natura defectului, într-un termen rezonabil, calculat din momentul în care l-a constatat sau ar fi trebuit să-l constate”.

Conform art. 39, alin.2, CVIM: „În toate cazurile, cumpărătorul este decăzut din dreptul de a se prevala de o lipsă de conformitate, dacă nu o denunță cel mai târziu într-un termen de 2 ani, calculat de la data la care mărfurile i-au fost remise în mod efectiv, exceptând cazul în care acest termen ar fi incompatibil cu durata unei garanții contractuale”.

Denunțarea lipsei de conformitate se face printr-o comunicare adresată vânzătorului, conținutul căreia trebuie să fie suficient de precis, întrucât trebuie să de-a posibilitate vânzătorului să întreprindă acțiunile corespunzătoare pentru a putea repara orice lipsă a obligațiilor sale în baza art. 48 CVIM. Simpla notificare a viciilor fără a oferi detalii despre viciile depistate nu este suficientă.

Notificarea trebuie să indice cu exactitate viciile pe care cumpărătorul le invocă, adică trebuie să conțină detalii specifice a acestor vicii, iar atunci când bunurile sunt afectate de vicii diferite, ar trebui ca toate viciile să fie enumerate și descrise în mod detaliat în notificarea adresată vânzătorului. În jurisprudența din domeniu s-a considerat că nu este suficient de detaliată notificarea prin care cumpărătorul comunică vânzătorului despre imposibilitatea de revânzare a bunurilor viciate¹. Pe de altă parte, a fost considerată suficient de detaliată notificarea care conținea fotografia bunurilor viciate².

În ceea ce privește limba în care trebuie făcută notificarea, s-a menționat în jurisprudență că aceasta trebuie să fie limba cunoscută de vânzător, care ar putea fi limba contractului încheiat de părți sau limba utilizată în corespondența dintre părți înainte sau după încheierea contractului³.

Forma notificării

CVIM nu impune nici un fel de formă obligatorie pentru notificarea viciilor în baza art. 39. Părțile contractului pot alege forma în care trebuie efectuată notificarea prin stipularea unei clauze contractuale în acest sens. În absența unei astfel de clauze, în baza art. 11 și 29 din CVIM, rezultă dreptul cumpărătorului de a recurge la orice formă pentru efectuarea notificării.

Cumpărătorul va putea folosi forma scrisă a notificării, efectuată inclusiv prin mijloace moderne de comunicare la distanță, ca de ex. fax-ul, poșta electronică etc.

Intentarea unei acțiuni în instanța de judecată ar putea fi, de asemenea, asimilată unei expedieri a notificării, însă ar putea fi considerată ca fiind contrară principiului bunei credințe, în sensul că înaintarea

---

¹ OLG München, 9 July 1997 (Germany), disponibilă la <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/970709g1.html>, consultat la 10.05.2019;

² Tribunale di Forlì, 11 December 2008 (Italy), disponibilă la <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/081211i3.html>, consultat la 12.05.2019;

³ Supreme Court, 26 May 1999 (France) disponibilă la <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/990526f1.html>, consultat la 14.05.2019;

unei cereri (notificări) prelabile ar da posibilitate vânzătorului să i-a măsurile necesare pentru a evita un proces judiciar și respectiv cheltuieli suplimentare.

Notificarea în formă verbală (ca de ex. prin telefon) trebuie considerată ca fiind legal efectuată în sensul art. 39 CVIM, ca temei fiind art. 11 CVIM, însă această formă ar putea întâmpina dificultăți din punct de vedere probatoriu.

Deși nu este menționat expres cui revine sarcina probei efectuării notificării viciilor, din interpretarea art. 7, alin. 2 CVIM, coroborat cu principiul general *incubito probatio qui dicit, non qui negat*, rezultă ca obligația de a proba efectuarea notificării, inclusiv a momentului descoperii viciilor, a detaliilor acestora, a respectării termenului de notificare, revine cumpărătorului.

Termenele notificării

Conform art. 39, alin. 1 CVIM, cumpărătorul va fi decăzut din dreptul de a se prevala de o lipsă de conformitate, dacă nu o denunță vânzătorului, într-un termen rezonabil, calculat din momentul în care a constatat viciul sau ar fi trebuit să-l constate. Rațiunea regelementării „termenului rezonabil” pe care cumpărătorul îl are la dispoziție pentru denunțarea lipsei de conformitate este aceea de a-l proteja pe acesta împotriva viciilor bunurilor livrate, în special a celor ascunse, care pot apărea după o perioadă mai lungă de timp de la data predării bunurilor¹.

Termenul rezonabil urmează a fi apreciat de la caz la caz, urmând a fi luate în considerare circumstanțele particulare ale fiecărui caz în parte. Circumstanțele care ar putea fi luate în considerare pot fi multiple și diverse. În doctrină², printre circumstanțele mai importante au fost menționate cele referitoare la derogările de la art. 39 CVIM, stabilite de către părțile contractante (de ex. uzanțele internaționale în domeniu sau uzanțele stabilite între părți, în baza art. 9 CVIM), indicațiile sau comportamentul cumpărătorului (art. 8 CVIM), cele referitoare la tipul bunurilor vândute, natura contractului și obligația cumpărătorului de a lua măsuri pentru diminuarea prejudiciului atunci când acesta cunoaște că vânzătorul trebuia să i-a măsuri într-un anumit termen și respectiv denunțarea viciilor trebuie făcută cât mai repede posibil (art. 8, alin. 1 CVIM)³.

În ceea ce privește orientarea jurisprudenței, ar fi de menționat că instanțele germane au consacrat în mai multe litigii termenul de 1 luna ca fiind un termen rezonabil⁴, acest termen găsind sprijin și în doctrina germană, considerat a fi un termen de compromis între termenle prea restrictive din dreptul german și termenele prea extensive din dreptul francez sau american⁵.

Această consacrare jurisprudențială a instanțelor germane a fost urmată și de hotărârile pronunțate de instanțele din alte state⁶.

Orientarea jurisprudenței germane nu și-a găsit ecou, însă, în jurisprudența tuturor statelor, existând hotărâri care au considerat chiar și termenul de 4 luni ca fiind un termen rezonabil sau hotărâri care au considerat termenul de 2 săptămâni ca fiind nerezonabil⁷.

Conform art. 39, alin. 2 CVIM, cumpărătorul va fi decăzut din dreptul de a se prevala de o lipsă de conformitate dacă nu o denunță cel mai târziu într-un termen de 2 ani, calculat de la data la care marfurile i-au fost remise în mod efectiv.

Rațiunea acestei prevederi este de a proteja deja pe vânzător împotriva abuzului cumpărătorului care ar putea reclama neconformitatea mult timp după data predării bunurilor. Termenul prevăzut de art. 39, alin. 2 se aplică în mod cumulativ cu termenul rezonabil din art. 39, alin. 1, astfel că viciul descoperit în termenul de 2 ani trebuie denunțat într-un termen rezonabil din momentul în care a fost constatat, sub sancțiunea decăderii. Atunci când viciul nu este descoperit în cei 2 ani, sau chiar dacă este descoperit, nu este denunțat în această perioadă, cumpărătorul va fi decăzut din dreptul de a-l invoca.

În privința recepționării notificării privind viciile, CVIM a consacrat sistemul expedierii, conform

---

¹ Sitaru D - A., Buglea C - P., Stănescu Ș - A., *Dreptul comerțului internațional, Tratat, Partea specială*, Ed. Universul Juridic, București, 2008, p. 53;

² Girsberger D., *The Time Limits of Article 39 CISG*, Journal of Law and Commerce, (2005-06), p. 242-243;

³ *Ibidem*, p. 243;

⁴ *Ibidem*, p. 244;

⁵ *Ibidem*, unde este menționată autoarea germană Ingeborg Schwenzer, care a propus și argumentat termenul de 1 luna ca fiind un termen rezonabil, numit apoi de doctrină „generous” sau „noble month”;

⁶ Bundesgericht, 13 Nov. 2003 (Switzerland), disponibilă la <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/031113s1.html>, consultată la 16.05.2019;

⁷ Pentru o analiză a jurisprudenței italiene privind art. 39 CVIM, a se vedea Ferrante E., *Homeward trend o interpretazioni autonome? Un bilancio della giurisprudenza italiana sulla Convenzione di Vienna*, in *Contratto e impresa/Europa*, 1/2016, p. 46-53;

art. 27¹, rezultând că se va considera legal efectuată notificarea, dacă a fost expediată înăuntrul termenului limită.

Referințe bibliografice:

1. Chibac Gh., Băieșu A., Rotari Al., Efrim O., *Drept Civil, Contracte și succesiuni*. Ed. Cartier juridic, Vol. III, Ediția a III-a, Chișinău, 2010;
2. Ferrante E., *Homeward trend o interpretazioni autonome? Un bilancio della giurisprudenza italiana sulla Convenzione di Vienna*, in *Contratto e impresa/Europa*, 1/2016, p. 23-53;
3. Girsberger D., *The Time Limits of Article 39 CISG*, *Journal of Law and Commerce*, (2005-06), p. 241-251;
4. Kazuaki S., in Bianca-Bonell, *Commentary on the International Sales Law*, Giuffrè: Milan (1987), p. 303 – 313, art. 39, disponibil la <http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/sono-bb39.html>;
5. Popa I., *Contractul de vânzare-cumpărare. Studiu comparative de doctrină și jurisprudență*, Ed. Universul Juridic, București, 2008;
6. Sitaru D. – A., Buglea C – P., Stănescu Ș. – A., *Dreptul comerțului internațional, Tratat, Partea specială*, Ed. Universul Juridic, București, 2008;
7. Codul Civil al R. Moldova;
8. Convenția ONU asupra contractelor de vânzare internațională de mărfuri, încheiată la Viena la 11 aprilie 1980;

РАЗУМНЫЕ ПРЕДЕЛЫ ВОЗМЕЩЕНИЯ СУДЕБНЫХ РАСХОДОВ В ГРАЖДАНСКОМ ПРОЦЕССЕ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Игорь АРСЕНИ, доктор права, преподаватель
Комратский госуниверситет
Департамент «Частное право»

Abstract. Considering the issue of reimbursement of court costs, courts in similar situations award disputed amounts to the winning party for reimbursement of legal expenses. However, in our opinion, the regulation of this problem is insufficient, resulting in conflicting court practice, which was the basis of this study.

Key-words: civil procedure, court costs, court practice.

Регулирование вопроса возмещения судебных расходов в судебном процессе осуществляется, Гражданским процессуальным кодексом РМ[2], а так же разъясняющими постановлениями Высшей судебной палаты РМ[5].

По вопросу возмещения судебных расходов хорошо проработана прецедентная практика Европейского суда по правам человека.

Согласно практике Европейского суда возмещение судебных расходов и издержек (а расходы на представителя являются одним из видов судебных расходов) возможно при условии выполнения следующих требований:

- 1) расходы должны быть действительными и подтверждаться документально;
- 2) понесенные расходы должны быть необходимыми;
- 3) понесенные расходы должны быть разумными в количественном отношении;
- 4) расходы произведены заявителем для того, чтобы предупредить нарушение Конвенции и/или Протокола к ней или исправить его последствия. [1, с.289]

С поправкой на замену в п. 4 "Конвенции и Протокола" на "права и законные интересы граждан и организаций, защищаемых в рамках судебного разбирательства", а также ограничив судебные расходы только расходами на представителя, мы получаем вполне выработанные критерии расходов на представителя, подлежащие возмещению.

В соответствии с порядком указанных требований проведем систематизацию предлагаемых

1 Sitaru D - A., Buglea C - P., Stănescu Ș – A., *op. cit.*, p. 52;

критериев. Отметим также, что все требования, указанные выше, можно отнести к понятию разумности, так как законодательство выделяет только это требование, очевидно, вкладывая в него максимально широкий смысл.

Как указывалось выше, мы хотели бы выделить проблему подтверждения реальной оплаты услуг представителя в гражданском процессе, когда отсутствуют документы строгой отчетности.

Как отмечает Н.А. Рогожин, трудности иногда возникают в проверке фактически уплаченных стороной своему представителю сумм за оказанную юридическую помощь по конкретному гражданскому делу в связи с тем, что отношения между представителем и представляемым не всегда четко документально оформляются. [6, с.20-22]

В случае если представителем стороны является адвокат либо договор заключен с юридическим лицом, осуществляющим оказание юридических услуг, то отношения носят относительно формализованный характер. Закон не предъявляет требований к форме доказательства фактического исполнения участника процесса - физического лица перед представителем. На практике подтверждающими документами, как правило, являются договор на оказание услуг, а также расписка представителя в получении денежных средств. Однако очевидно, что расписка в получении денежных средств может быть выдана представителем и без фактического получения оплаты по договору, т.е. носить фиктивный характер. Таким образом, возникает возможность легко указать любой размер оплаты, без фактической уплаты денежных средств.

В качестве решения данной проблемы предлагаем закрепить более формализованное подтверждение фактической оплаты услуг. Как вариант, можно обязать сторону вносить оплату исключительно на счет представителя, такой вариант не создаст больших затруднений, так как открытие счета, причем не обязательно специального, не представляет особых сложностей.

Суд принимает решение о возмещении только расходов на представителей, понесенных по необходимости. В реальных судебных процессах могут возникнуть разногласия по поводу необходимости тех или иных затрат, связанных с услугами представителей. В этом аспекте хотелось бы отметить проблемы возмещения расходов на несколько представителей, а также компенсации сопутствующих расходов представителей.

Расходы на несколько представителей. Европейский суд, в частности, может возместить расходы более чем на одного юриста только при условии, что вопросы фактов и правовые вопросы, поднятые по делу, были чрезвычайно сложны и поэтому потребовали для серьезных исследований и их анализа привлечения нескольких юристов. Так, указывается, что обоснованным является привлечение двух адвокатов в ситуации, когда судебное разбирательство длилось продолжительное время, законность и обоснованность принятого решения проверялись в нескольких судебных инстанциях, разрешавшиеся в ходе рассмотрения дела вопросы являлись достаточно сложными. [1, с.290]

Услуги, связанные с представлением интересов в судебном заседании, могут носить сложный характер и помимо собственно участия в судебном разбирательстве включать: участие в досудебном урегулировании спора, подготовку отзывов, апелляционных, кассационных и надзорных жалоб, подготовку запросов в государственные органы, иные организации, поиск и привлечение свидетелей к участию в судебном заседании. Кроме того, расходы на представителя должны включать все расходы, понесенные представителем по делу, если они соответствуют критериям необходимости и разумности: транспортные, расходы на почту, связь, канцелярские расходы, нотариальные расходы и прочее. Очевидно, такие расходы также могут быть, предъявлены для возмещения стороной в качестве прочих судебных расходов, которыми они, по сути, и являются.

Полагаем, что важную роль для установления необходимости понесенных затрат на услуги представителя должны играть выступающие в качестве приложения к договору отчеты об оказанных услугах, включающие детальный перечень услуг с оценкой каждой позиции. Это позволит суду определить, являются ли понесенные расходы необходимыми. Практика Европейского суда предусматривает обязательную детализацию затрат на представителя.

В соответствии с прецедентной практикой Европейского суда при рассмотрении вопроса о разумности заявленных на адвокатов расходов учитываются следующие аспекты:

- объем работы, проведенной адвокатом;
- результаты работы, достигнутые адвокатом;
- сложность рассмотренного дела.

Данные нормы вполне соответствуют точке зрения Пленума ВСП РМ, который указал, что сторона вправе заявить "о чрезмерности требуемой суммы и обосновать разумный предел понесенных заявителем расходов применительно к соответствующей категории дел с учетом оценки, в частности, объема и сложности выполненной представителем работы, времени, которое мог бы затратить на подготовку материалов квалифицированный специалист, продолжительности рассмотрения дела, стоимости оплаты услуг адвокатов по аналогичным делам".[5]

При оценке объема работы, проведенной адвокатом, Европейский суд может, в частности, принять во внимание следующие моменты: объем подготовленных документов, длительность судебной процедуры, наличие по делу устных слушаний.

В случае если по делу предпринимались меры по дружественному урегулированию между сторонами, то Европейский суд может учесть работу адвоката в ходе дружественного урегулирования, даже если эта процедура не завершилась достижением мирового соглашения между сторонами.

Степень сложности рассматриваемого дела. В практике Европейского суда при оценке сложности учитываются следующие обстоятельства: сложность дела с точки зрения исследования фактов и поднимаемых правовых вопросов, продолжительность разбирательства, значимость дела, а также наличие нескольких заявителей по одной жалобе.[1, с.291]

С учетом специфики Европейского суда последний критерий сложности дела в гражданском процессе можно трактовать как участие нескольких лиц на стороне истца или ответчика.

Соразмерность суммы иска, а также значимости защищаемого права[4, с.147] и суммы возмещаемых услуг представителя. Размер возмещения стороне расходов должен быть соотносим с объектом защищаемого права, естественно, быть меньше защищаемого права и блага. [3, с.293] Нельзя согласиться с точкой зрения некоторых авторов, которые полагают, что разумность понесенных затрат должна определяться исключительно сложностью дела, без учета размера иска.[7, с.25] При таком подходе возможны ситуации, когда лицо, пользуясь незначительными нарушениями со стороны другого участника процесса, которые зачастую не причинили реального ущерба, за счет удовлетворения формального иска, заявления или жалобы, предъявляет для возмещения значительные суммы в качестве компенсации услуг представителя. Так, в практике автора настоящего материала встречались, в частности, жалобы на действия должностных лиц, которые фактически не затрагивали интересов заявителя. В частности, заявитель обратился с жалобой на бездействие судебного исполнителя, который не направил копию постановления о совершении одного из исполнительных действий взыскателю. При этом такая копия взыскателю направлялась, однако, простым письмом. Суд, посчитав, что судебные исполнители не смогли представить доказательств получения взыскателем копии документа, вынес решение об удовлетворении жалобы. Между тем интересы взыскателя не были затронуты, так как исполнительное производство фактически было окончено на момент направления жалобы, причем окончено фактическим исполнением. Однако с учетом формальной победы в судебном процессе заявитель заявил ходатайство о возмещении услуг представителей (причем заявитель привлек по такому делу сразу двух представителей - физических лиц), ходатайство было частично удовлетворено. Такие ситуации, на наш взгляд, являются не чем иным, как злоупотреблением процессуальными правами. И хотя ГПК РМ не содержит аналогичных норм, очевидно, что суд не должен допускать злоупотребления правами одной из сторон и в гражданском процессе.

Аналогичная точка зрения у Н.А. Рогожина, который отмечает: «Взыскание расходов на оплату услуг представителя... в разумных пределах является элементом судебного усмотрения и, представляется, направлено на пресечение злоупотреблений правом и на недопущение взыскания несоразмерных нарушенному праву сумм».[6, с.23]

Это не ключевой критерий, однако, во избежание случаев дискриминации участников судебного процесса внесение такого критерия целесообразно. Дело в том, что может возникнуть ситуация, когда в случае кардинального неравенства материального положения сторон (скажем, при наличии судебного спора между крупной корпорацией и физическим лицом или небольшой фирмой), отнесение издержек на представителя на "слабую" сторону может привести к резкому ухудшению материального положения такой стороны. Данное требование является дополнительным к требованию соразмерности иска и затрат на представителя, однако, может иметь и самостоятельное значение.

Практика Европейского суда учитывает также реальные материальные возможности

заявителя[1, с.292], однако смысл данного критерия совершенно иной: власти государств-ответчиков ссылаются на него в обоснование того, что истец не мог понести заявленные им к возмещению расходы на представителя, размер расходов явно не соответствует его (заявителя) материальным возможностям. Этот критерий относится к подтверждению действительности понесенных расходов.

Действующее процессуальное законодательство и сложившаяся судебная практика исходят из того, что суд снижает размер предъявленных к возмещению расходов на представителя только при наличии должных оснований. Так в постановлении Пленума ВСП РМ указывается, что "вынося мотивированное решение об изменении размера сумм, взыскиваемых в возмещение соответствующих расходов, суд не вправе уменьшать его произвольно, тем более, если другая сторона не заявляет возражения и не представляет доказательства чрезмерности взыскиваемых с нее расходов". При этом ВСП РМ несколько уточняет данную норму, указывая, что «суд может по собственной инициативе снизить размер возмещаемых расходов, в случае, если сумма заявленного требования явно превышает разумные пределы». [5]

Подтверждение справедливого размера вознаграждения представителя является крайне трудно доказуемым. Представляется, что отнесение бремени доказывания справедливого уровня вознаграждения на сторону, указывающую на чрезмерно высокий уровень такого вознаграждения, является малоэффективным, так как нужно конкретизировать факты, на которые должен ссылаться заявитель.

Как указывалось выше, Пленум ВСП РМ дает общий перечень фактов, на которые сторона вправе ссылаться, заявляя о чрезмерности требуемой суммы применительно к соответствующей категории дел (объем и сложность работы, время, которое мог бы потратить на подготовку дела квалифицированный специалист, продолжительность рассмотрения дела, стоимость оплаты услуг адвокатов по аналогичным делам). Однако такое описание представляется размытым. Возникает вопрос, какие конкретно доказательства заявитель должен предъявить в обоснование завышенного размера вознаграждения применительно к соответствующей категории дел? Это должна быть практика по рассмотрению аналогичных дел в данном суде или ставки услуг адвокатов на ведение аналогичных дел? Однако получение таких материалов не всегда возможно ввиду вероятного отсутствия подходящей практики (причем доступной заявителю для ознакомления), индивидуальности дел, возможного отсутствия четких расценок на аналогичные услуги у адвокатских бюро, достаточно резкого различия уровня цен на юридические услуги у различных представителей.

Представляется, что законодатель либо судебная практика должны более четко очертить круг доказываемых обстоятельств.

Резюмируем вышесказанное:

1. Целесообразно максимально унифицировать практику в гражданском процессе.
2. Практика должна исходить из принципа презумпции разумности понесенных выигравшей стороной расходов, в том числе и на услуги представителей. Безосновательное снижение размера расходов, возмещаемых стороне, может нивелировать эффект от положительного судебного решения.
3. Возмещаемые услуги представителя должны быть соразмерны сумме иска, а также значимости защищаемого права. В противном случае нарушается принцип добросовестности при защите прав.
4. Ключевое значение при оценке разумности расходов имеют объем работы представителя, сложность дела, а также достигнутые результаты.
5. В разумных пределах должны возмещаться все расходы, начиная с досудебного урегулирования, а также включающие сопутствующие расходы (связь, транспорт и прочее).
6. При оценке разумности размера услуг представителя необходимо учитывать квалификацию представителя. Возможно, например, установить диапазон понижающего коэффициента оплаты услуг не профессионального представителя по сравнению с адвокатскими услугами, например от 0,2 до 0,7.
7. Было бы разумным установление формального порядка, в рамках которого сторона может подтвердить выполнение перед представителем своих обязательств по оплате услуг. В частности, можно предусмотреть обязанность стороны внести предусмотренные договором денежные средства на счет представителя.

8. В качестве позитивной тенденции необходимо поощрять практику подготовки представителями с существенными суммами вознаграждения детализированных отчетов о проделанной работе.

Библиография:

1. Афанасьев Д.В. Возмещение судебных расходов и издержек (практика Европейского суда по правам человека). Проблемные вопросы гражданского и арбитражного процессов / Под ред. Л.Ф. Лесницкой, М.А. Рожковой. М.: Статут, 2008.
2. Гражданский процессуальный Кодекс Республики Молдова № 225-XV от 30.05.2003// Monitorul Oficial al Republicii Moldova №111-115/451 от 12.06.2003.
3. Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу РСФСР. 2-е изд., исправ. и доп. / Под ред. М.К. Треушников. М.: Спарк; Юр. бюро "Городец", 1997.
4. О значимости конкретного права и конкретной конституционной свободы см., например: Козлова Е.И., Кутафин О.Е. Конституционное право России: Учебник. М.: Юрист, 2004.
5. Постановление Пленума Высшей судебной палаты РМ «О практике применения судебными инстанциями законодательства о взыскании судебных расходов по гражданским делам» № 25 от 28.06.2004// Бюллетень Высшей судебной палаты Республики Молдова, 2004 № 10, с.24 (с учетом изменений и дополнений внесенных на основании Решения Пленума Высшей судебной палаты РМ №6 от 24.12.2012г.).
6. Рогожин Н.А. Возмещение расходов по ведению дел представителем в арбитражном суде // Право и экономика. 2003. №2.
7. Романова А.В. Применение категории разумности при решении вопроса о возмещении расходов на оплату услуг представителя // Российская юстиция. 2008. № 4.

ANALIZA JURIDICO-PENALĂ A INFRAȚIUNII DE TRAFIC DE COPII

Igor BOTEZATU, dr. în drept
Catedra de Drept
Facultatea de Drept și Administrație Publică
Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul

a) Obiectul infracțiunii prevăzute la art. 206 CP RM

Orice faptă prejudiciabilă incriminată de legea penală, este orientată împotriva unor relații sociale și prin urmare, atentează la careva valori sociale protejate prin lege. Doctrina penală este unanimă în a considera obiectul infracțiunii ca fiind valoarea socială și relațiile sociale create în jurul acestei valori, care sunt prejudiciate ori vătămate prin fapta infracțională¹. În teoria dreptului penal distingem mai multe categorii de obiecte ale infracțiunii, ținându-se seama de anumite probleme teoretice și practice privind structura părții speciale a dreptului penal, determinarea gradului prejudiciabil al infracțiunilor și corecta calificare a acestora. Putem identifica: obiect juridic și obiect material, obiect juridic general, obiect juridic generic, obiect juridic special, obiect juridic principal și secundar.

Obiectului juridic general este unul comun pentru toate infracțiunile și este specificat la alin. (1) art. 2 CP al RM. Astfel, vom supune investigării celelalte categorii de obiecte juridice, începând cu obiectul juridic generic. În doctrină regăsim ideea că obiectul juridic generic este criteriul care a servit legiuitorului la clasificarea infracțiunilor din Partea specială a Codului penal. Observăm că traficul de copii (art. 206 CP al RM) este o infracțiune inclusă în Capitolul VII din Codul Penal „Infracțiuni contra familiei și minorilor”, capitol care cuprinde faptele socialmente periculoase, care aduc atingere în mod exclusiv sau în principal – relațiilor sociale cu privire la conviețuirea în cadrul familiei și dezvoltarea minorului².

Cassandra I. indică că obiectul generic al acestor infracțiuni este constituit din relațiile sociale a căror existență și normală desfășurare sunt condiționate de apărarea modului normal de conviețuire socială

¹ Botnaru S., Șavga A., Grosu V., Grama M., Drept penal. Partea generală, ediția a II-a, 2005, ed. Cartier, 624 p.

² Brânză S., Stati V., Tratat de drept penal..., p. 996.

în cadrul familiei, precum și a celor cu privire la protejarea copiilor și minorilor¹.

Codul Penal al RSSM² incrimina la art. 113/1 „Vânzarea și traficul de copii”. Acesta avea următorul conținut: „Vânzarea și traficul de copii în orice scop și în orice formă, inclusiv de către părinți sau persoane subrogatorii legale se pedepsesc cu privațiune de libertate pe un termen de la trei pînă la opt ani”. În continuare, la art. 113/2 „Traficul ilicit de ființe umane” la alin. (3) stabilea că „Acțiunile prevăzute la alineatele (1) și (2) ale prezentului articol, săvârșite 3) asupra minorilor, se pedepsesc cu privațiune de libertate pe un termen de la cincisprezece la douăzeci și cinci de ani, cu confiscarea averii”.

Observăm că legiuitorul reglementa atât infracțiunea de trafic de copii separat de infracțiunea de trafic de ființe umane, dar reglementa și traficul de copii ca și circumstanță agravantă în cuprinsul articolului ce prevedea traficul de ființe umane – săvârșirea acestor acțiuni asupra copiilor minori. Aceste infracțiuni erau incluse în Capitolul al doilea intitulat „Infracțiuni contra vieții, sănătății, libertății și demnității persoanei”.

În Codul Penal în vigoare, legiuitorul a inclus în același capitol incriminările privind infracțiunile contra familiei și a celor privind infracțiunile contra minorilor. Analizând oportunitatea reglementării acestor două categorii de infracțiuni într-un singur capitol, vom analiza părerea autorilor Brânză S. și Stati V., care explică în ce constă legătura dintre aceste două valori sociale. Autorii menționează că, pe de-o parte familia este o primă instituție de socializare a minorului, care îi influențează dezvoltarea fizică, psihică, spirituală și intelectuală, ceea ce presupune că familia care-i parte a mediului infracțional va avea o influență negativă asupra copilului. Dar, pe de altă parte, infracțiunile contra minorului ar avea ca și consecință directă dezintegrarea familiei ca și celulă fundamentală a societății³.

În aceeași ordine de idei, Huțu B. susține incriminarea în același capitol a incriminărilor privind infracțiunile contra familiei și a celor privind infracțiunile contra minorilor, menționând că familia statuează procesul dezvoltării fizice, psihice, spirituale și intelectuale a personalității în devenire, contribuind la activizarea influențelor pozitive și neutralizând factorii extrinseci negativi⁴.

Considerăm că aceste două categorii de infracțiuni nu pot fi reglementate decât împreună, întrucât legătura dintre ele este inseparabilă. Concluzionând referitor la oportunitatea de reglementare într-un singur capitol a acestor infracțiuni, specificăm că legiuitorul corect a inclus aceste infracțiuni într-un singur capitol, iar delimitarea lor ar fi absolut inutilă.

Vom analiza un alt subiect controversat care a apărut în doctrina de specialitate și anume necesitatea incriminării separate a faptei de trafic de ființe umane și a faptei de trafic de copii. În opinia lui Ștefănoaia M., este pe deplin justificată incriminarea separată a acestor două infracțiuni în capitole diferite a Părții Speciale a Codului penal al RM din 2002. La fel, autorul consideră că nu este oportună comasarea celor două fapte infracționale în una singură, astfel încât traficului de copii să-i fie rezervat rolul de circumstanță agravantă în ansamblul infracțiunilor de trafic de ființe umane⁵.

Susținem părerea lui Ștefănoaia privind incriminarea separată a acestor două infracțiuni, aceasta fiind argumentată și prin aceea că legiuitorul a pus accent pe dezvoltarea normală a minorului, ca și relații sociale la care se atentează în cazul săvârșirii acestei infracțiuni. Traficul de ființe umane este o infracțiune care atentează la viața, cinstea și demnitatea persoanei, prevăzută la Cap. III din CP al RM. Includerea traficului de copii ca și circumstanță agravantă a infracțiunii de trafic de ființe umane ar diminua din importanța acordată relațiilor sociale care vizează minorii.

În cele ce urmează, vom analiza prevederile Codul penal al Germaniei⁶ care prezintă interes prin abordarea absolut diferită a legiuitorului german față de infracțiunea de trafic de copii. Așadar, Codul Penal al Germaniei, la capitolul VIII reglementează infracțiunile contra libertăților personale. Traficul de copii se regăsește ca și circumstanță agravantă a infracțiunii de „trafic de ființe umane în scopul exploatării sexuale” (art. 232 CP al Germaniei), la fel, ca și circumstanță agravantă în cazul infracțiunii de „trafic de ființe umane în scopul exploatării prin muncă” (art. 233 CP al Germaniei). În același timp, la art. 236 CP al Germaniei e reglementat „traficul de copii”.

Pe de-o parte, legiuitorul german incriminează traficul de ființe umane realizat asupra copiilor, iar

---

¹ Casandra I., Minorul și familia – obiect al protecției penale în conformitate cu legislația Republicii Moldova..., p. 96.

² Codul penal al R.S.S.M. din 24.03.1961 publicat la 24.04.1961 în Veștile nr.010, în vigoare la 24.04.1961, abrogat la 12.06.03 prin L1160-XV din 21.06.02, MO128/13.09.02.

³ Brânză S., Stati V., Tratat de drept penal..., p. 998.

⁴ Huțu B.G., Infracțiuni contra familiei și minorilor..., p. 123.

⁵ Ștefănoaia M., Reglementarea răspunderii pentru infracțiunile privind traficul de persoane în dreptul comparat..., p. 96.

⁶ German Criminal Code in the version promulgated on 13 November 1998.

pe de altă parte, reglementează separat traficul de copii. Infrațiunea de trafic de copii în legislația Germaniei semnifică fapta infracțională constituită din acțiunea de neglijență a obligațiunii sale de a avea grijă și a educa copilul, cu scopul de a se îmbogăți pe sine ori o terță persoană. La fel se incriminează situațiile în care făptuitorul ia în grijă copilul pentru o perioadă nedeterminată, în scop material. Respectiv, traficul de ființe umane care are ca și agravantă săvârșirea infracțiunii asupra copilului și traficul de copii - ca și conținut sunt infracțiuni complet distincte, ceea ce nu ar crea o confuzie în aplicarea normelor penale.

Codul penal al Franței¹ reglementează cu capitol separat dedicat infracțiunilor contra demnității persoanei. Secțiunea 1 bis e dedicată traficului de ființe umane. Iar la art. 225-4-1 pct. II CP al Fr regăsim infracțiunea de trafic de copii.

Observăm că Noul Cod Penal al României², la fel a dedicat un capitol întreg „Traficului și exploatarea persoanelor vulnerabile”. La art. 211 CP al Ro e reglementată infracțiunea de „Trafic de minori”.

Spre exemplu, în Codul Penal al Belarusiei³, traficul de minori este o circumstanță agravantă a infracțiunii de trafic de persoane. Astfel, o regăsim la alin. 2 pct. 1) din art. 181 „Traficul de persoane”, Cap. 22 „Infracțiuni contra libertății, onoarei și demnității” - „aceleași infracțiuni săvârșite în raport cu un minor”.

Botnaru Gh. invocă și alte argumente în favoarea reglementării separate a traficului de ființe umane și a traficului de copii, cum ar fi respectarea standartelor internaționale referitoare la abordarea normativă a acestui fenomen, dar și mijloacele speciale folosite la săvârșirea actelor de traficare a copiilor, care permite incriminarea într-un regim special a faptelor de acest gen⁴.

Referindu-ne la obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art. 206 CP al RM, acesta are un caracter multiplu: obiectul juridic principal și obiectul juridic secundar⁵. Obiectul juridic principal îl constituie relațiile sociale cu privire la dezvoltarea fizică, psihică, spirituală a minorului, iar obiectul juridic secundar îl formează relațiile sociale cu privire la libertatea fizică a minorului.

Conform opiniei lui Egorova L.Iu., obiectul juridic special principal al infracțiunii de trafic de copii sunt relațiile sociale care îi garantează minorului libertate; obiectul juridic secundar – relațiile sociale care îi garantează minorului sănătate și viață, onoare și demnitate, dreptul la integritate corporală; obiectul juridic special facultativ – relațiile sociale care garantează protecția intereselor părinților și a altor persoane interesate în educația minorului⁶. Considerăm că prin infracțiunea de trafic de minori se aduce atingere nu atât libertății minorului, cât intereselor minorului privite în complexitate. Astfel, libertatea minorului are un rol secundar în rândul valorilor la care se atentează.

În cele ce urmează, vom expune care sunt acele valori la care se atentează în cazul agravantelor specificate la alin. (2) și alin. (3) art. 206 CP RM, acestea fiind analizate în detaliu de către autorii S. Brânză și V. Stati⁷. Observăm că obiectul juridic secundar este:

- libertatea psihică ori integritatea corporală sau sănătatea persoanei în ipoteza consemnată la lit. a) alin. (2) art. 206 CP RM;
- inviolabilitatea sexuală a persoanei (lit. b) alin. (2) art. 206 CP RM);
- exercitarea corectă a funcției în cadrul unei autorități publice ori probitatea (lit. c) alin. (2) art. 206 CP RM);
- sănătatea persoanei sub aspectul integrității anatomice a organismului victimei (lit. f) alin. (2) art. 206 CP RM);
- exercitarea corectă a funcțiilor autorității publice, a acțiunilor administrative de dispoziție ori organizatorico-economice, fie a atribuțiilor ce-i revin unei persoane publice, unei persoane cu funcție de demnitate publică, unei persoane publice străine sau unui funcționar internațional (lit. c) alin. (3) art. 206 CP RM);
- prevenirea transmiterii unei boli venerice sau a contaminării cu maladia SIDA (lit. d¹) alin. (3) art. 206 CP RM);
- sănătatea persoanei ori viața ei (lit. e) alin. (3) art. 206 CP RM).

¹ Le Code pénal de la France, version consolidée au 30 décembre 2015.

² Codul Penal al României din 17 iulie 2009, publicată în Monitorul Oficial nr. 510 din 24 iulie 2009, în vigoare la 1 februarie 2014.

³ Уголовный кодекс Республики Беларусь, № 275-3, 9 июля 1999.

⁴ Botnaru Gh., Considerații din perspectiva criminologică și juridico-penală asupra obiectului infracțiunii de trafic de copii, prevăzut de art. 206 din Codul penal al Republicii Moldova., p. 49.

⁵ Brânză S., Stati V., Tratat de drept penal..., p. 999.

⁶ Егорова Л.Ю., Торговля несовершеннолетними: проблемы квалификации..., p. 20.

⁷ Brânză S., Stati V., Tratat de drept penal..., p. 1037.

Filip C.P., analizând elementele componente ale infracțiunii de trafic de ființe umane, a definit obiectul material al acestor infracțiuni ca și corpul persoanei traficate în vederea exploatarei¹. Considerăm că nu putem vorbi despre existența unui obiect material în toate cazurile de trafic de copii, dar anume în ipotezele în care se atentează nemijlocit la integritatea corporală a copilului. În celelalte cazuri, corpul minorului poate să nu sufere careva prejudicii directe, dar pot fi afectate alte relații sociale ori valori protejate prin lege.

Analizând victima infracțiunii de trafic de copii, chiar din titlul articolului care incriminează această faptă infracțională deducem că victimă poate fi doar copilul. Legea privind drepturile copilului² stabilește că „o persoană este considerată copil din momentul nașterii pînă la vârsta de 18 ani”.

Vom analiza practica CtEDO în materie de trafic de ființe umane și trafic de copii. Remarcăm că Convenția Europeană pentru Drepturile Omului nu conține nici o prevedere expresă cu privire la traficul de persoane. Însă, odată cu creșterea nivelului de exigență în materie de protecție a drepturilor omului și a libertăților sale fundamentale, crește în paralel și necesitatea unei reglementări mai precise a atențiilor la valorile fundamentale în societățile democratice³.

Deși numărul cauzelor ce vizează minorii este unul limitat, totuși e important a stabili care sunt principalele concluzii ale Curții în materie. Majoritatea cauzelor cu privire la traficul de ființe umane care au ajuns în fața CtEDO atentează la art. 2, 3 sau 4 din CEDO. De aici putem deduce și principalele valori la care se atentează în cazul săvârșirii infracțiunii de trafic de ființe umane/trafic de copii, pe care le regăsim în convenție: dreptul la viață, interzicerea torturii, interzicerea sclaviei și a muncii forțate.

Deși jurisprudența Curții Europene în materie de trafic de copii nu este una vastă, studierea cauzelor prin care se încalcă articolele 2, 3 și 4 din Convenție, ne-ar permite să înțelegem mai bine percepția Curții cu privire la drepturile fundamentale care sunt lezate prin săvârșirea acestei infracțiuni și care sunt protejate la nivel internațional. Ori, deși fondul cauzei presupune trafic de copii, analiza acestora nu este relevantă din motivul temeiurilor ce țin de procedură, invocate în fața Curții Europene (spre exemplu, cauza Lapusan împotriva României⁴).

ANALIZA ELEMENTELOR DE DREPT COMPARAT PRIVIND INFRACTIUNEA DE ACTIVITATE A MERCENARILOR DIN EXPERIENȚA ȚĂRILOR A COMUNITĂȚII STATELOR INDEPENDENTE (CSI)

Radion COJOCARU, doctor în drept, conferențiar universitar
Igor SOROCEANU, student în anul IV, Facultatea de DREPT
Academia „Ștefan cel Mare” a
Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova

Abstract. *Cunoașterea aprofundată a elementelor de drept penal privitoare la fapta de activitate a mercenarilor este indispensabil legată de studierea comparativă a diferitor legislații penale, mai ales a celor care au elemente comune cu legislația penală națională. Dată fiind conjunctura istorică comună de dezvoltare a legislației penale ale țărilor din cadrul Comunității Statelor Independente (CSI), în prezentul articol ne propunem drept obiectiv efectuarea unei analize comparativiste a respectivelor legislații în ceea ce vizează infracțiunea de activitate a mercenarilor. Un asemenea obiectiv este firesc, întrucât dreptul penal comparat reprezintă un domeniu al științei dreptului penal, care are drept obiect studiu normele și instituțiile juridice aparținând unor sisteme naționale diferite, în scopul cunoașterii semnificației și conținutului acestora, cât și a deosebirilor dintre aceste norme și instituții.*

Cuvinte-cheie: *stat democratic, câmp de luptă, arme militare, pregătire fizică, remunerare, voluntariat, etc.*

Abstract. *Proficiency elements of criminal activity of mercenaries are inextricably linked to the comparative study regarding various criminal legislation, especially those which have common elements*

¹ Filip C.P., Examen teoretic al infracțiunii de trafic de persoane..., p.194.

² Legea privind drepturile copilului nr. 338 din 15.12.1994 publicată la 02.03.1995 în Monitorul Oficial nr. 13.

³ Unité de la Presse, Fiche thématique – Traite des êtres humains, mars 2014.

⁴ Cauza Lapusan contra României, cererea nr. 29723/03, hotărâre din 3 iunie 2008.

with national criminal law. Given the historical context of criminal law common development of countries of the Commonwealth of Independent States (CIS), in this article we propose a comparative analysis aim of such legislation in what concerns the offense of mercenary activity. Such an objective is natural, since criminal law compared is an area of science of criminal law, which is intended study rules and legal institutions belonging to different national systems in order to know the meaning and content, and the differences between these rules and institutions.

Keywords: *democratic state, battlefield, military weapons, physical training, remuneration, volunteer, etc.*

Introducere. Infracțiunea de activitate a mercenarilor este incriminată în art. 141 C.pen. al Republicii Moldova, situat în Capitolul I cu titlul *Infracțiuni contra păcii și securității omenirii, infracțiuni de război*. Actuala formulare a incriminării este efectul angajamentelor asumate de către R. Moldova, prin care s-a încercat implementarea standardelor incriminatoare prevăzute de **Convenția internațională cu privire la lupta contra recrutării, utilizării, finanțării și instruirii mercenarilor**, semnată la New York la 4 decembrie 1989.

Din înseși denumirea Capitolului sus-menționat, reiese că infracțiunile pe care le încorporează, în funcție de obiectul juridic special, pot fi clasificate în trei categorii:

1. **Infracțiuni contra păcii:** planificarea, pregătirea, declanșarea sau ducerea războiului – art. 139 C.pen.; propaganda războiului – art. 140 C.pen.; utilizarea, dezvoltarea, producerea, dobândirea în alt mod, prelucrarea, deținerea, stocarea sau conservarea, transferarea directă sau indirectă, păstrarea, transportarea armelor de distrugere în masă – art. 140¹ C.pen.; atacul asupra persoanei care beneficiază de protecție internațională – art. 142 C.pen.;

2. **Infracțiuni contra securității omenirii:** genocidul – art. 135 C.pen.; infracțiunii împotriva umanității – art. 135¹ C.pen.; ecocidul – art. 136 C.pen.; clonarea – art. 144 C.pen.;

3. **Infracțiuni de război:** infracțiuni de război împotriva persoanelor – art. 137 C.pen.; infracțiuni de război împotriva proprietății și altor drepturi – art. 137¹ C.pen.; utilizarea de mijloace interzise de purtare a războiului – art. 137² C.pen.; utilizarea de metode interzise de purtare a războiului – art. 137³ C.pen.; utilizarea fără drept a semnelor distinctive de drept internațional umanitar – art. 137⁴ C.pen.; darea sau executarea unui ordin vădit ilegal, neexercitarea sau exercitarea necorespunzătoare a controlului cuvenit – art. 138 C.pen.; activitatea mercenarilor – art. 141 C.pen.

Această clasificare este una absolut necesară pentru cunoașterea faptelor penale precizate mai sus, mai ales atunci când se pune problema elucidării obiectului juridic special al acestora. Putem lesne observa că infracțiunea de activitate a mercenarilor este o faptă care atentează la relațiile sociale ce sunt condiționate de respectarea normelor dreptului umanitar internațional de ducere a războiului. Acest lucru rezultă în mod indubitabil din prevederile **Convenției internaționale cu privire la lupta contra recrutării, utilizării, finanțării și instruirii mercenarilor** care reglementează aceste reguli sub aspectul interdicției practicării unei asemenea activități.

Conținut de bază.

La art.141 C.pen. al R. Moldova prevede răspunderea penală pentru două fapte care implică activități de mercenar:

1. **Activitatea propriu-zisă a mercenarilor**, care în conformitate cu alin. (1) art.141 constă în *participarea mercenarului într-un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului*. Se pedepsește o asemenea faptă cu închisoare de la 3 la 7 ani.

2. **Activitatea de susținere și folosire a mercenarilor**, care în corespundere cu art. 141 alin. (2) constă în *angajarea, instruirea, finanțarea sau altă asigurare a mercenarilor, precum și folosirea lor într-un conflict armat, în acțiuni militare sau în alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului*. Fapta se pedepsește cu închisoare de la 5 la 10 ani¹.

În legislația penală a Federației Ruse, incriminarea este statuată la art. 359 C.pen. cu denumirea marginală de *răspunderea penală privind activitatea mercenarilor*. În esență infracțiunea poate fi săvârșită prin două variante tipice, care luate aparte formează infracțiuni distincte și care constau în:

¹Cojocaru Radion, Soroceanu Igor, Trăsături ale personalității infractorului mercenar cetățean al R.Moldova – studiu cazuistic. În: *Legea și viața*, nr.11/2018, ISSN 1810-309X, pag. 10.

⇒ *Recrutarea, instruirea, finanțarea sau sprijinul material al unui mercenar, precum și utilizarea lui în conflicte armate la acțiuni militare sau violente.* Se pedepsește cu închisoare pe o perioadă de 4 până la 8 ani [art. 359 alin. (1) Cod penal al FR];

⇒ *Participarea unui mercenar la un conflict armat la acțiuni militare sau violente.* Se pedepsește cu închisoare pe o perioadă de 3 până la 7 ani [art. 359 alin. (3) Cod penal al FR]¹.

La art. 359 alin. (2) Cod penal al FR este prevăzută o variantă agravată a faptei descrise la alin. (1) al aceluiași articol: *aceeași faptă comisă de o persoană care folosește funcția sa sau în raport cu un minor.* Forma agravată se pedepsește cu închisoare de la 7 la 15 ani cu amendă de până la 500 mii ruble.

Legislația penală a Republicii Beloruse prevede răspunderea penală pentru activitățile de mercenar în cadrul mai multor articole, amplasate în diferite Capitole ale Părții speciale a C.pen.:

* *Recrutarea, instruirea, finanțarea sau sprijinul material al unui mercenar, precum și utilizarea lui în conflicte armate la acțiuni militare sau violente* – art. 132 din Capitolul XVIII *Infracțiuni de război și alte fapte ilegale privind ducerea războiului.* O asemenea faptă se pedepsește cu închisoare de la 7 la 15 ani.

* *Participarea unei persoane pe teritoriul unui stat străin în conflicte armate, la acțiuni militare, care nu face parte din forțele armate ale beligeranților și acționează pentru a primi remunerații materiale fără acordul statului al cărui cetățean este sau pe teritoriul cărui a își are reședința permanentă (mercenar)* art. 133 din Capitolul XVIII *Infracțiuni de război și alte fapte ilegale privind ducerea războiului.* Fapta se pedepsește cu închisoare de la 3 până la 7 ani.

* *Înrolarea unui cetățean al Republicii Belarus sau a unui apatrid cu domiciliul permanent în Republica Belarus într-o formațiune înarmată aflată pe teritoriul unui stat străin și care este parte la un conflict militar, precum și participarea propriu-zisă la un conflict armat, acțiuni militare sau alte acțiuni violente fără autoritatea statului, în absența semnelor infracțiunii prevăzute la art. 133.* Incriminarea este dislocată la art. 361.3 alin (1) din Capitolului 32, intitulat: *Crime împotriva statului.* Fapta se pedepsește o asemenea faptă cu închisoare de la 2 până la 5 ani.

* *Recrutarea, pregătirea, instruirea sau folosirea cetățenilor Republicii Belarus sau a apatrizilor care au reședința permanentă în Republica Belarus pentru a participa pe teritoriul unui stat străin într-o formațiune armată a uneia dintre părțile aflate în conflict, la conflicte armate, acțiuni militare sau alte acțiuni violente precum și finanțarea sau acordarea unei alte susțineri materiale în absența semnelor infracțiunii prevăzute la art. 132.* Această faptă este prevăzută la art. 361.3 alin (2) din Capitolului 32 intitulat *Crime împotriva statului.* Pedepsa ce poate fi aplicată pentru o asemenea faptă este închisoarea pe o perioadă de la 5 până la 10 ani².

Infracțiunea de activitate ilegală a mercenarilor este incriminată și la art. 375 C.pen. al Republicii Kârgâstan. Aceasta se poate prezenta sub forma a trei modalități normative, descrise cu conținut diferit. Astfel, potrivit art. 375 alin. (1) se sancționează cu închisoare de la 8 la 15 ani și cu confiscarea proprietății acțiunile ilicite de *recrutare, instruire, pregătire orientate spre dobândirea de deprinderi și abilități de comitere a unei infracțiuni cu caracter terorist sau extremist, precum și finanțarea sau alt sprijin material oferit unui mercenar ori utilizarea acestuia în conflicte armate sau la alte acțiuni militare.* La alin. 2 al aceluiași articol se pedepsește cu închisoare de la 8 la 15 ani și cu confiscarea bunurilor fapta de *participare a unui mercenar la un conflict armat sau la acțiuni militare ori violente.* Faptelor susmenționate le sunt caracteristice următoarele forme agravante, prevzute la art. 375 alin. (3) C.pen. al Republicii Kârgâstan:

- 1) *de către un grup de persoane printr-un acord prealabil;*
- 2) *de către un grup criminal organizat;*
- 3) *folosind funcția sa oficială;*
- 4) *în cazul folosirii unui minor.*

În prezența formelor agravante faptele se sancționează cu o pedeapsă de tipul închisorii pe o perioadă de la 15 până la 20 de ani sau cu *detenție pe viață* și cu confiscarea bunurilor³.

¹ Codul penal al Federației Ruse, adoptat de către Duma de Stat la 24.05.1996, cu ultimele modificări și completări din 27.12.2009, art. 359. http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/a9e28227f557dc1e6659c1d88613790bb3ddd5b/ (vizualizat la 14.03.2019).

² Codul penal al Republicii Belarus, adoptat de către Camera Reprezentanților la 09.07.1999, cu ultimele modificări și completări din 17.02.2018, art. 132, 133 și art. 361.3. <http://xn---ctbcgfvcvibf9bq8k.xn--90ais/> (vizualizat la 24.03.2019).

³ Codul penal al Republicii Kârgâstan, în vigoare cu ultimele modificări și completări din 04.08.2018, art. 375. http://continent-online.com/Document/?doc_id=30222833#pos=4207;-71 (vizualizat la 24.03.2019).

Un model asemănător de incriminare a activității mercenarilor cu cel instituit în legislațiile penale ale statelor sus-menționate, este consacrat și în legislațiile penale al altor state din spațiul ex-sovietic, cum ar fi: C. pen. al Republicii Tadjichistan (art. 401)¹; C. pen. al Republicii Turcmenistan (art. 169)²; C. pen. al Republicii

Cazahstan (art. 170)³; C. pen. al Republicii Armenia (art. 395)⁴; C. pen. al Georgiei (art. 410)⁵.

În legislația penală a Ucrainei, activitatea mercenarilor este pedepsită la art. 447 C.pen., situat în Secțiunea 20, *Crime împotriva păcii, securității omenirii, legi și ordinii internaționale*. Norma incriminatoare este structurată pe cinci alineate. Primele patru, sunt asemănătoare după conținut cu normele penale ale unora dintre legislațiile penale a statelor analizate mai sus, precum ar fi: Republica Moldova, Federația Rusă, Belarusia. În mod particular, la art. 447 alin. (5) Cod penal al Ucrainei este prevăzută o modalitate specială de liberare de răspunderea penală, care poate fi aplicată atunci când persoana *a încetat voluntar să participe la un conflict armat, la acte militare sau violente și a raportat participarea sa într-un conflict armat sau a contribuit în alt mod la oprirea sau descoperirea infracțiunilor privind activitatea mercenarilor înainte ca în privința ei să fie începută urmărirea penală*⁶. Pentru a beneficia de această normă mai este necesar ca în acțiunile persoanei să nu fie identificată o altă componentă de infracțiune prevăzută de C. pen. al Ucrainei.

În Capitolul XVII Codului penal al Republicii Azerbaidjan, cu denumirea generică de *Crime de război*, la art. 114 este prevăzută răspunderea penală pentru fapta de *activitate a mercenarilor*. Aceasta înglobează în sine trei modalități normative ce implică activități de mercenar:

- *Recrutarea, instruirea, finanțarea sau sprijinul material al unui mercenar, precum și utilizarea lui în conflicte armate la acțiuni militare sau violente* (art. 114 alin. (1) C.pen.);
- *Acțiunile prevăzute de alin. (1) comise de o persoană care folosește funcția sa oficială sau împotriva unui minor* (art. 114 alin. (2) C.pen.);
- *Participarea unui mercenar la un conflict armat la acțiuni militare sau violente* (art. 114 alin. (3) C.pen.)⁷;

În Codul penal al Republicii Uzbekistan sediul normativ este consacrat la art. 154 și 154¹. Potrivit art. 154 alin. (1), este supusă răspunderii penale, *persoana care participă de partea unui stat străin într-un conflict armat sau în acțiuni militare și care nu este cetățean sau soldat al unei țări aflate în conflict sau care nu locuiește permanent pe teritoriul controlat de partea aflată în conflict sau dacă nu este desemnat oficial de vreun stat la îndeplinirea sarcinilor oficiale ca parte a forțelor armate, cu scopul de a obține remunerații materiale sau alte beneficii personale*. Aceasta se pedepsește cu închisoare de la 5 la 10 ani. La art. 154 alin. (2) C.pen. al Uzbekistanului este consacrată răspunderea penală pentru activitatea mercenarilor săvârșită sub forma *recrutării, instruirii, finanțării sau sprijinul material al unui mercenar, precum și utilizarea lui în conflicte armate la acțiuni militare sau violente*. Pentru comiterea faptei poate fi aplicată o pedeapsă de la 7 la 12 ani.

Putem observa că spre deosebire de celelalte legislații penale, la art. 154 C.pen. Uzbekistanului, de tehnică legislativă, definiția de mercenar este descrisă chiar în conținutul normei incriminatorii. În legislațiile descrise anterior, noțiunea de mercenar este prevăzută într-o normă penală descriptivă, formulată fie în normele din partea generală, fie din partea specială a C.pen. Aceste noțiuni, de regulă, reprezintă o reproducere fidelă a noțiunii de mercenar prevăzute în **Convenția internațională cu privire la lupta contra recrutării, utilizării, finanțării și instruirii mercenarilor**. De exemplu, potrivit art. 130 C.pen. al R. Moldova: prin mercenar se înțelege persoana special recrutată, în țară sau în străinătate, pentru

¹ Codul penal al Republicii Tadjichistan, din 21.05.1998, cu ultimele modificări și completări din 03.07.2014, art. 401. <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/tj/tj023ru.pdf> (vizualizat la 25.03.2019).

² Codul penal al Republicii Turcmenistan, din 12.06.1997, cu ultimele modificări și completări din 09.11.2013, art. 169. <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/tm/tm015ru.pdf> (vizualizat la 12.04.2019).

³ Codul penal al Republicii Cazahstan, din 21.05.1998, cu ultimele modificări și completări din 03.07.2014, art. 170. <https://zakon.uchet.kz/rus/docs/K1400000226> (vizualizat la 12.04.2019).

⁴ Codul penal al Republicii Armeniei, din 29.04.2003, art. 395. <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/am/am012ru.pdf> (vizualizat la 12.04.2019).

⁵ Codul penal al Georgiei, din 22.07.1999, art. 410. <https://matsne.gov.ge/ka/document/download/16426/143/ru/pdf> (vizualizat la 12.04.2019).

⁶ Codul penal al Ucrainei cu ultimele modificări din 18 octombrie 2018. <https://meget.kiev.ua/kodeks/ugolovniy-kodeks/razdel-1-20/> (vizualizat la 10.04.2019).

⁷ Codul penal la Republicii Azerbaidjan din 30 decembrie 1999, cu ultimele modificări până la 01.06.2018, art. 114. http://continent-online.com/Document/?doc_id=30420353#pos=1366;-56 (vizualizat la 10.04.2019).

a lupta într-un conflict armat, care ia parte la operațiunile militare în vederea obținerii unui avantaj personal sau a unei remunerări promise de către o parte la conflict sau în numele acesteia, care nu este nici cetățean al părții la conflict, nici rezident pe teritoriul controlat de o parte la conflict, nu este membru al forțelor armate ale unei părți la conflict și nu a fost trimisă de către un stat, altul decât partea la conflict, în misiune oficială ca membru al forțelor armate ale statului respectiv. Un model asemănător de incriminare a noțiunii de mercenar cu cel instituit în legislația penală a R. Moldova, este consacrat și în legislațiile penale al altor state din spațiul ex-sovietic, cum ar fi: C. pen. al Republicii Azerbaidjan (art. 114); C. pen. al Republicii Kârgâstan (art. 375); C. pen. al Republicii Armenia (art. 395); C. pen. al Georgiei (art. 410); C. pen. al Federației Ruse (art. 359); C. pen. al Ucrainei (art. 447); C. pen. al Republicii Turcmenistan (art. 169); C. pen. al Republicii Populare Donețk (art. 421).

În conformitate cu art. 154¹ C.pen. al R. Uzbekistan, este supusă răspunderii penale, *persoana care fiind cetățean al Republicii Uzbekistan, se încadrează în serviciul militar, agențiilor de securitate, poliție, justiție militară sau alte organe similare din state străine*. Acesta din urmă se pedepsește cu amendă de până la 300 de salarii minime pe economie sau munca necondiționată în folosul comunității până la 3 ani. Potrivit alin. (2) al aceluiași articol este pedepsită persoana care efectuează *recrutarea unui cetățean al Republicii Uzbekistan în serviciul militar, pentru a servi în cadrul agențiilor de securitate, poliție, justiției militare sau alte organisme similare din state străine*. Persoana respectivă se pedepsește prin restrângerea libertății (arest la domiciliu ori interdicția de a părăsi țara) de la 3 la 5 ani sau prin închisoare de la 3 la 5 ani¹.

Situația tensionată care a avut loc în ultima perioadă de timp în Ucraina, a avut ca consecință separarea provinciei Donețk de regiunea Donbas, care până în anul 2014 erau un tot întreg. Prin urmare, Republica Populară Donețk devenind independentă de *facto*, însă nu și de *jure*, deoarece este produsul unei politici separatiste promovate de Federația Rusă, și-a adoptat propriul Cod penal, care la art. 421 prevede răspunderea penală privind activitatea mercenarilor². În pofida incriminării statuate, autoritățile separatiste din regiunea Donețk au fost învinuite cel mai des de utilizarea mercenarilor în acțiunile de luptă cu forțele armate ale Ucrainei.

Concluzie. O primă constatare firească care se impune, este că legislațiile penale ale statelor CSI folosesc o tehnică legislativă specifică și în același timp comună de incriminare a infracțiunii de activitate a mercenarilor, dictată de faptul că aceste legislații au evoluat în același spațiu istoric, având calitatea de foste republici unionale ale URSS. Totuși, între incriminările prezentate mai sus au fost evidențiate și anumite deosebiri de esență, determinate, pe de o parte de specificul național, regimul politic de guvernare și de experiența proprie avută în confruntarea cu asemenea fenomene, iar, pe de altă parte, de preocuparea legiuitorilor de a oferi criterii diferențiate de individualizare a pedepsei penale pentru activitatea mercenarilor.

Referințe bibliografice:

1. Cojocar Radion, Soroceanu Igor, Trăsături ale personalității infractorului mercenar cetățean al R.Moldova – studiu cazuistic. În: *Legea și viața*, nr.11/2018, ISSN 1810-309X, pag. 10.
2. Codul penal al Federației Ruse, adoptat de către Duma de Stat la 24.05.1996, cu ultimele modificări și completări din 27.12.2009, art. 359. http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/a9e28227f557dc1e6659c1d88613790bb3ddd5b/ (vizualizat la 14.03.2019).
3. Codul penal al Republicii Belarus, adoptat de către Camera Reprezentanților la 09.07.1999, cu ultimele modificări și completări din 17.02.2018, art. 132, 133 și art. 361.3. <http://xn---ctbcgfviccvibf9bq8k.xn--90ais/> (vizualizat la 24.03.2019).
4. Codul penal al Republicii Kârgâstan, în vigoare cu ultimele modificări și completări din 04.08.2018, art. 375. http://continent-online.com/Document/?doc_id=30222833#pos=4207;-71 (vizualizat la 24.03.2019).
5. Codul penal al Republicii Tadjichistan, din 21.05.1998, cu ultimele modificări și completări din 03.07.2014, art. 401. <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/tj/tj023ru.pdf> (vizualizat la

¹ Codul penal al Republicii Uzbekistan, din 12.06.1997, cu ultimele modificări și completări din 01.12.2015, art. 154, 154¹. <http://lex.uz/docs/111457> (vizualizat la 21.03.2019).

² Codul penal al Republicii Populare Donețk, adoptat prin rezoluția Președintelui Consiliului de miniștri din 17 august 2014, art. 421. <https://dnrsovet.su/zakonodatelnaya-deyatelnost/dokumenty-verhovnogo-soveta-dnr/ugolovnyj-kodeks-donetskoj-narodnoj-respubliki/> (vizualizat la 22.03.2019).

- 25.03.2019).
6. Codul penal al Republicii Turcmenistan, din 12.06.1997, cu ultimele modificări și completări din 09.11.2013, art. 169. <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/tm/tm015ru.pdf> (vizualizat la 12.04.2019).
  7. Codul penal al Republicii Cazahstan, din 21.05.1998, cu ultimele modificări și completări din 03.07.2014, art. 170. <https://zakon.uchet.kz/rus/docs/K1400000226> (vizualizat la 12.04.2019).
  8. Codul penal al Republicii Armeniei, din 29.04.2003, art. 395. <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/am/am012ru.pdf> (vizualizat la 12.04.2019).
  9. Codul penal al Georgiei, din 22.07.1999, art. 410. <https://matsne.gov.ge/ka/document/download/16426/143/ru/pdf> (vizualizat la 12.04.2019).
  10. Codul penal al Ucrainei cu ultimele modificări din 18 octombrie 2018. <https://meget.kiev.ua/kodeks/ugolovniy-kodeks/razdel-1-20/> (vizualizat la 10.04.2019).
  11. Codul penal la Republicii Azerbaidjan din 30 decembrie 1999, cu ultimele modificări până la 01.06.2018, art. 114. http://continent-online.com/Document/?doc_id=30420353#pos=1366;-56 (vizualizat la 10.04.2019).
  12. Codul penal al Republicii Uzbekistan, din 12.06.1997, cu ultimele modificări și completări din 01.12.2015, art. 154, 154¹. <http://lex.uz/docs/111457> (vizualizat la 21.03.2019).
  13. Codul penal al Republicii Populare Donețk, adoptat prin rezoluția Președintelui Consiliului de miniștri din 17 august 2014, art. 421. <https://dnrsovet.su/zakonodatelnaya-deyatelnost/dokumenty-verhovnogo-soveta-dnr/ugolovnyj-kodeks-donetskoj-narodnoj-respubliki/> (vizualizat la 22.03.2019).

EDUCAȚIA ȘI OFERTA DE MUNCĂ DE CALITATE ÎN LUMINA STRATEGIEI NAȚIONALE PRIVIND OCUPAREA FORȚEI DE MUNCĂ

Elena BOTNARI, dr., conf. univ.
Catedra de Drept
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Abstract. In this article is examined interdependence of job offer and qualitative education in the light of the National Employment Strategy for 2017-2021. The quality of human capital is a problem of the whole society, that influences the level and the quality of occupation. The workforce offer is determined by the demographic factor, the level and the quality of vocational training, especially by the inadequate education and qualifications, the lack of modernization of the vocational training system, the oversized education sector, the lack of anticipation on the labor market, the endowment and unsatisfactory renovation of educational institutions. It is required to extend the cooperation of vocational education institutions with employers and professional associations, to diminish the number of vacancies registered and unoccupied.

Key-words: education, quality, offer, workforce, occupation, formation, teaching, strategy.

Oferta forței de muncă în R. Moldova a fost și este influențată semnificativ de evoluția indicatorilor demografici, dar și de nivelul și calitatea formării profesionale a capitalului uman. Procesul continuu de scădere a populației R. Moldova afectează în continuare piața muncii prin reducerea numărului populației active și îmbătrânirea forței de muncă, generând astfel o creștere a ratei de dependență a persoanelor vârstnice, dar și a raportului de dependență economică.

Nivelul și calitatea ocupării forței de muncă depind, în mare măsură, de formarea ei profesională, care generează gradul de adaptabilitate și angajabilitate pe piața muncii. Indubitabil, doar o forță de muncă bine instruită și calificată poate fi competitivă pe piața muncii. În contextul integrării europene, obiectiv major enunțat al dezvoltării R. Moldova, problema calității capitalului uman este calificată în Strategia națională privind ocuparea forței de muncă pentru anii 2017 -2021, drept una dintre cele mai importante și stringente probleme ale societății moldovenești¹.

¹ Strategia națională privind ocuparea forței de muncă pentru anii 2017–2021, aprobată prin Hotărârea Guvernului R. Moldova nr. 1473 din 30 decembrie 2017.

Principalele provocări cu impact asupra ofertei de muncă, identificate de Guvernul R. Moldova¹, sunt:

1) *aspectele demografice*, care generează diminuarea numărului populației și, implicit, a populației active, îmbătrânirea populației, inclusiv a capitalului uman, tendința de creștere a ratei de dependență; migrația internațională în scop de muncă și capacitățile reduse de capitalizare a potențialului migrațional (migranți întorși și remitențe) pentru dezvoltare; gradul redus de urbanizare și ponderea mare a populației rurale în totalul populației;

2) *educația și calificările neadecvate pentru majorarea nivelului de ocupare și creștere economică*, cauzate de un șir de factori: - lipsa unei corelări între cererea și oferta pe piața muncii; - existența unui sistem de educație și formare profesională încă neadaptat la nevoile pieței muncii; - participarea scăzută a sectorului privat la sistemul de educație și formare profesională; - lipsa instruirii la locul de muncă; - cultura antreprenorială scăzută și managementul ineficient al resurselor umane etc.

Strategia națională privind ocuparea forței de muncă pentru anii 2017 - 2021² a fost corelată cu prioritățile Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020”, precum „*racordarea sistemului educațional la cerințele pieței forței de muncă în scopul sporirii productivității forței de muncă și majorării ratei de ocupare în economie*”. Strategia își propune o mai bună corelare dintre cererea pieței forței de muncă și oferta educațională, dar și modernizarea sistemului de pregătire profesională și perfecționarea mecanismelor de formare continuă a forței de muncă. Strategia de dezvoltare a învățământului vocațional/tehnic pe anii 2013–2020, care este în curs de implementare, urmărește același scop și propune drept țintă creșterea cu 10% a ratei de angajare a absolvenților până în anul 2020 față de anul 2012, odată cu modernizarea învățământului profesional-tehnic și consolidarea relațiilor cu mediul de afaceri pentru îmbunătățirea calității formării profesionale și satisfacerea cerințelor pieței muncii.

Un șir de documente naționale de politică economică ar putea influența ocuparea și cuprind prevederi referitoare la îmbunătățirea politicii de ocupare sau la adaptarea pregătirii profesionale la cerințele pieței muncii, cu titlu de exemplu: Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020, Strategia de dezvoltare a comerțului interior în R. Moldova pentru anii 2014-2020, Strategia reformei cadrului de reglementare a activității de întreprinzător pentru anii 2013-2020, Strategia inovațională a R. Moldova pentru perioada 2013-2020 „Inovații pentru competitivitate”, Strategia națională de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2016-2020. Aceasta din urmă identifică sectoarele cu potențial de creștere economică și creare de noi locuri formale de muncă. Costul relativ mic al forței de muncă este considerat avantajul principal pentru potențialii investitori, însă insuficiența specialiștilor cu calificările și instruirea necesară rămâne a fi o provocare pentru atragerea investițiilor străine directe în cele mai promițătoare sectoare economice.

Pe fundalul reducerii numărului populației ocupate, se observă și o reducere constantă a ponderii populației tinere în totalul populației ocupate. O analiză privind ocuparea acestora arată că inactivitatea și șomajul sunt caracteristice persoanelor mai tinere, în vârstă de 15-24 de ani, rata șomajului și rata de ocupare pentru această categorie de vârstă constituind, în 2015, 12,8% și, respectiv, 18,2%. De regulă, tineretul este mai puțin prezent pe piața muncii, deoarece o mare parte din acesta este încadrat în sistemul de învățământ. Pe de altă parte, ponderea mică a tinerilor în totalul populației ocupate este determinată și de dificultățile cu care se confruntă aceștia în procesul de angajare, în special din cauza cerințelor angajatorilor privind experiența în muncă și competențele pe care le dețin, dar și necorespunderea ofertelor de muncă cu așteptările lor. Migrația pe termen lung, de asemenea, este răspândită și în permanentă creștere printre tineri, fenomen care va continua să influențeze negativ evoluția numărului populației cu vârstă aptă de muncă³.

R. Moldova înregistrează o rată înaltă a tinerilor inactivi care nu urmează nici un program de educație, de formare și nici nu au un loc de muncă, în 2015 nivelul acesteia fiind de 30,8%. Femeile tinere reprezintă cea mai mare parte din această categorie, ele invocând obligațiile de familie drept cauza majoră pentru care sunt deconectate de la piața muncii. Acestea din urmă constituie un potențial uman nevalorificat și eșuat în cazul în care nu vor beneficia de politici și măsuri de reintegrare în muncă.

Tendențele demografice actuale și cele de perspectivă au un impact negativ asupra formării ofertei

---

¹ Ibidem

² Ibidem

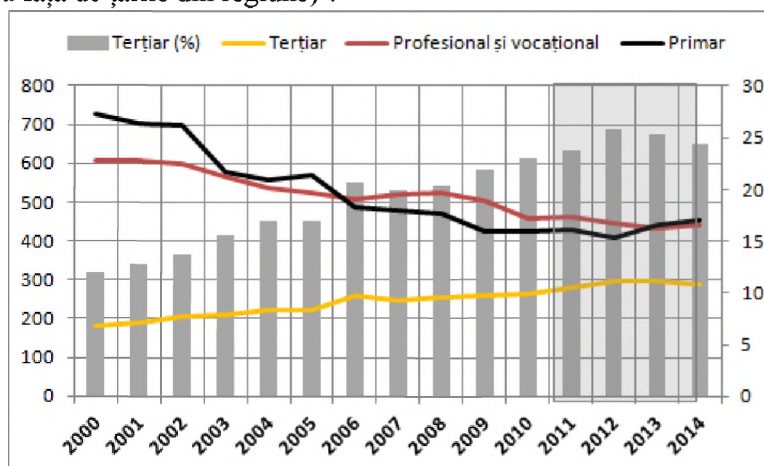
³ Nicolaas de Zwager, Ruslan Sințov. *Inovație în migrația circulară - Migrație și dezvoltare în Moldova: Studiu de piață*. NEXUS Moldova Intern, Agency for Source Country Information (IASCI), Centrul de Analize și Investigații Sociologice, Politologice și Psihologice (CIVIS). Chișinău, 2014.

de muncă din R. Moldova, indicând o diminuare constantă a numărului populației în vârstă aptă de muncă, precum și o creștere continuă a numărului persoanelor de vârstă a treia, fără nici o șansă de redresare a situației. Astfel, populația aptă de muncă (15-64 de ani) va începe să descrească constant începând cu anul 2017¹. În același timp, deși încă relativ mic, nivelul de reîntregire peste hotare a familiilor de migranți moldoveni este în creștere (18 700 sau 4,5% din migranții pe termen lung), în special prin alăturarea copiilor la părinții aflați peste hotare. Aceste tendințe vor continua să micșoreze presiunea asupra pieței muncii, dar, prin acest proces, R. Moldova nu va beneficia de avantajele tendințelor demografice pe care le-a avut până în prezent.

Oferta de muncă, pe lângă procesele demografice și cele migratorii, este influențată și de procesele de educație și formare profesională. Calitatea capitalului uman, în mare măsură, influențează nivelul și calitatea ocupării. Problema calității capitalului uman este calificată drept una dintre cele mai importante și stringente, Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2020” urmărind, în mod special, îmbunătățirea calității studiilor în vederea reducerii decalajului dintre necesitățile pieței muncii și oferta educațională.

Din perspectiva nivelului de instruire, conform datelor statistice din 2015, majoritatea persoanelor ocupate aveau studii superioare – 24,3%, secundar profesională – 22,3% și liceale – 19,7%, în timp ce populația inactivă în vârstă aptă de muncă avea studii gimnaziale – 29,7%, liceale – 22,7% și secundar profesională – 17,3% (fig.1). Se constată o descreștere a numărului persoanelor încadrate în procesul de educație în anul de studii 2014-2015 față de anul de studii 2010-2011, cea mai mare scădere fiind înregistrată la nivelul instituțiilor de învățământ profesional tehnic – cu 18,3%, și universitar – cu 17%. În același timp, circa 18.400 de tineri au plecat pentru a-și continua studiile peste hotare, o mare parte dintre aceștia fac studii superioare².

R. Moldova, deși alocă o parte considerabilă din veniturile sale pentru educație, comparativ cu alte state din regiune, are performanțe relativ modeste în sectorul dat. Chiar dacă numărul persoanelor încadrate în procesul de educație și formare profesională este în descreștere, cheltuielile alocate pentru educație au înregistrat o creștere continuă, fiind în anul 2014 de aproximativ 2,9 ori mai mari decât cele alocate în anul 2005, reprezentând 7% din produsul intern brut (în 2009 acestea au atins nivelul de 9,4% din produsul intern brut, aproape dublu față de țările din regiune)³.

Fig. 1 Dinamica populației ocupate conform statutului educațional (axa din stânga, mii) și ponderea celor cu studii universitare (axa din dreapta, %) Sursa: Calcule în baza datelor BNS

Cu toate acestea, conform Raportului Global de Competitivitate 2014-2015, scorul R. Moldova la indicatorul calitatea sistemului educațional, care arată în ce măsură învățământul face față necesităților economiei competitive⁴, este unul dintre cele mai reduse față de alte state din regiune.

Principala cauză care determină ineficiența cheltuielilor publice pentru educație ține de existența unui sector supradimensionat (număr de instituții și personal) comparativ cu numărul de elevi/studenti, care a scăzut semnificativ în ultimii ani. În aceste condiții abordarea la nivel Guvernamental este realizarea

¹ Strategia citată

² Nicolaas de Zwager s.a. op. cit.

³ Ibidem

⁴ Indicatorul poate obține un scor ce variază de la 1 la 7. O valoare mai mare a scorului indică asupra unei calități mai înalte a sistemului educațional.

reformelor educaționale, în special a celor legate de funcționarea sistemelor de asigurare a calității, reconceptualizarea curriculumului, formarea profesională continuă a cadrelor didactice, dotarea și renovarea instituțiilor de învățământ profesional.

Lipsa anticipării cererii pe piața muncii, precum și a corelării necesarului de calificări împiedică reducerea discrepanțelor dintre cererea și oferta de muncă. Se atestă lipsa prognozelor pe termen mediu sau lung, care ar putea anticipa competențele necesare pe piața muncii, iar instituțiile de învățământ s-ar conforma exigențelor, consolidându-se astfel legătura educației cu piața muncii. Unele studii recente au evidențiat deficitul de forță de muncă în domenii ca agricultura, industria alimentară, construcțiile, industria textilă etc., dar și privind noile specialități: tehnologi pentru fabricarea uleiurilor vegetale și uleiurilor eterice, operatori aparate de măsură și control automatizate, operatori-programatori mașini de tricotat, programatori software, microbiologi în industria vinicolă etc. Totodată, prognoza pieței muncii realizată de Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM) atestă un deficit de forță de muncă calificată, reflectat în două aspecte: lipsa personalului calificat și fluctuația mare pe anumite segmente ocupaționale, cum ar fi comerțul angro și cu amănuntul, agricultura, silvicultura și pescuitul, administrația publică și apărare¹.

Principalele probleme atestate în învățământul profesional tehnic și care au o influență majoră asupra pieței muncii se referă la: - corelarea slabă a calificărilor cu necesitățile pieței muncii, ceea ce provoacă dezechilibre pe piața muncii și deficit de forță de muncă; - ineficiența valorificării resurselor financiare; - reducerea calității forței de muncă formate și reducerea ratei de angajare a absolvenților pe piața muncii. Interacțiunea dintre sistemul de formare profesională și piața forței de muncă din R. Moldova este încă insuficientă, agenții economici confruntându-se cu deficit de forță de muncă și calificarea joasă a acesteia. Astfel, este necesară consolidarea și extinderea colaborării instituțiilor de învățământ profesional cu angajatorii și cu asociațiile profesionale. Această colaborare se poate manifesta prin modernizarea sistemului de orientare profesională, a programelor de formare profesională, având la bază sistemul dual, implicarea mai activă a angajatorilor în anticiparea calificărilor la nivel de sector și a dezvoltării acestora. Implicarea mediului de afaceri la elaborarea standardelor ocupaționale și, respectiv, a curriculumului educațional necesită promovare în continuare. Comisiile sectoriale în construcții, agricultură, tehnologii informaționale, parteneriatele stabilite și standardele ocupaționale elaborate în comun cu mediul de afaceri sunt un exemplu de urmat în acest sens.

O provocare pentru piața muncii din R. Moldova o reprezintă numărul locurilor de muncă vacante înregistrate și neocupate. Conform ANOFM, cea mai mare parte a acestora se adresează persoanelor cu nivel de instruire profesional tehnic secundar, mediu general și pentru muncitorii necalificați (75%) și o mai mică parte persoanelor cu nivel de instruire superior și profesional tehnic postsecundar (25%). Factorii care fac dificilă ocuparea locurilor de muncă vacante sunt nivelul scăzut de calificare al potențialilor angajați, necoresponderea dintre nivelul de studii și locul de muncă și nivelul scăzut al salariilor oferite, dar și migrația forței de muncă, în special a persoanelor calificate.

Conform datelor ANOFM, situația la 25.03.2019, au fost înregistrate 10 453 locuri vacante de muncă². Din 10 218 locuri vacante declarate de ANOFM la 08.04.2019, 8 439 locuri de muncă vacante (83%) destinate persoanelor cu instruire secundar profesională, prioritare fiind domeniile de ocupare precum industria textilă, transporturile, telecomunicațiile³.

În conformitate cu prognoza ANOFM, lipsa investițiilor în sectoarele care necesită forță de muncă calificată și discrepanța dintre cunoștințele obținute și cele solicitate de angajatori vor menține tendințele actuale de subutilizare a capitalului uman. Această realitate este, printre altele, un rezultat al decalajului dintre sistemul educațional și necesitățile pieței muncii. Necorelarea pregătirii specialiștilor cu necesitățile pieței muncii generează dezechilibre pe piața muncii și deficit de ofertă a forței de muncă, ineficiența valorificării resurselor financiare în învățământul profesional tehnic, reducerea calității forței de muncă formate și diminuarea ratei de angajare a absolvenților de învățământ profesional pe piața muncii. Așadar, un sistem de educație profesional tehnic mai bun, sporirea adaptabilității și flexibilității forței de muncă la cerințele în continuă schimbare sunt esențiale pentru a face față provocărilor actuale.

Problemele identificate de Guvern⁴, necesită macro-soluții corelative privind:

- Descreșterea numărului persoanelor încadrate în procesul de educație, cea mai mare scădere

---

¹Prognoza pieței muncii 2016, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă

² monitorul.fisc.md din 28.03.2019

³ monitorul.fisc.md din 8.04.2019

⁴ Strategia citată

fiind înregistrată la nivelul instituțiilor de învățământ profesional tehnic;

- Performanțele relativ modeste în educație, deși pentru acest domeniu se alocă o parte considerabilă din venituri față de alte state din regiune;

- Lipsa anticipării corecte a cererii pe piața muncii, precum și a corelării necesarului de calificări în vederea creșterii adaptabilității forței de muncă la cerințele pieței muncii și reducerea discrepanțelor dintre cererea și oferta de muncă;

- Necesitatea consolidării și extinderii colaborării instituțiilor de învățământ profesional cu angajatorii și cu asociațiile profesionale în scopul promovării programelor de instruire la locul de muncă, dar și de participare a angajatorilor la procesul de elaborare a curriculumului.

Pentru corelarea cererii cu oferta forței de muncă, este necesară dezvoltarea unei platforme eficiente de dialog social între toți actorii implicați în acest proces (Ministerul Sănătății, Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, Ministerul Economiei și Infrastructurii, ANOFM, instituțiile de învățământ, agenții economici, asociațiile de întreprinderi, partenerii sociali etc.), în scopul elaborării prognozelor cât mai exacte, în baza cărora se va stabili comanda de stat pentru diverse meserii/specialități/profesii.

În contextul implementării Acordului de Asociere R. Moldova – UE, suntem sensibilizați de procesul de emigrare din R. Moldova și imigrare în UE a persoanelor înalt calificate, studenții și cercetătorii în special fiind din ce în ce mai căutați. Aceștia joacă un rol important în crearea valorii-cheie a Uniunii, capitalul uman, și în asigurarea unei creșteri inteligente, durabile și favorabile incluziunii și, contribuind la realizarea obiectivelor Strategiei Europa 2020. Migrarea inteligentă ar trebui să promoveze generarea și dobândirea de cunoștințe și competențe, reprezentând o formă de îmbogățire reciprocă pentru migrații, țara lor de origine și statul membru al UE.

Armonizarea legislației naționale la legislația UE implică printre altele racordarea internă la Directiva (UE) 2016/801 a Parlamentului și Consiliului european din 11 mai 2016 privind condițiile de intrare și de ședere a resortisanților țărilor terțe pentru cercetare, studii, formare profesională, servicii de voluntariat, programe de schimb de elevi sau proiecte educaționale și muncă au pair și ar trebui să contribuie la apropierea legislațiilor naționale în ceea ce privește condițiile de intrare și de ședere a resortisanților țărilor terțe, inclusiv celor din R. Moldova. Directivă își propune să promoveze UE ca spațiu atractiv pentru cercetare și inovare și să stimuleze evoluția acesteia în cadrul concurenței globale pentru câștigarea talentelor și, prin realizarea acestui lucru, să conducă la o creștere a competitivității și a ratelor de creștere globale ale UE, creând totodată locuri de muncă cu o contribuție mai mare la creșterea PIB-ului.

Crearea unei piețe deschise a muncii inclusiv pentru cercetătorii din țări terțe a fost considerată ca fiind un obiectiv-cheie al Spațiului european de cercetare, un spațiu unificat în care cercetătorii, cunoștințele științifice și tehnologiile circulă liber și, bineînțeles, sunt achiziții de calitate.

PROBLEMELE PARTICIPĂRII PROCURORULUI LA ETAPA MĂSURILOR PREGĂTITOARE PENTRU DESFĂȘURAREA ȘEDINȚEI DE JUDECATĂ ÎN INSTANȚA DE APEL PE CAUZELE PENALE

Dumitru CALENDARI,

Procuror-șef al Procuraturii de circumscripție Cahul

***Abstract.** The article analyzes some aspects of participation of public prosecutor in criminal cases in trial in court of appeal. Author analyzes the problems of participation of the prosecutor in the court of second instance.*

***Key-words:** attorney, the criminal process, appeal proceeding.*

Pentru procuror, exercitarea căilor de atac constituie mijlocul practic prin care își aduce la îndeplinire obligația de a veghea la respectarea legalității în activitatea instanțelor, astfel încât să nu fie afectate interesele generale ale societății, ordinea de drept, drepturile și libertățile cetățenilor.¹

---

¹ Neagu I., Damaschin M. Tratat de procedură penală. Partea specială. În lumina noului Cod de procedură penală. București: Editura Universul Juridic, 2015, p.274.

Eficiența susținerii acuzării de stat în instanța de judecată nu este întotdeauna în legătură directă cu calitățile profesionale ale procurorului. Acuzatorul de stat trebuie să convingă instanța de judecată în temeinicia acuzării înaintate și să motiveze bine poziția sa. Procuror trebuie prin intermediul tuturor mijloacelor legale să combată poziția aleasă de către partea apărării.¹

Participarea procurorului la examinarea cauzelor penale în instanțele de apel începe din momentul primirii citației pentru participare la ședință de judecată cu apelurile anexate și se finalizează odată cu declararea recursului ordinar împotriva deciziei instanței de apel.

În instanța de apel pot apărea mai multe probleme în legătură cu judecarea apelului și participarea procurorului în susținerea acuzării de stat, cum ar fi: nemotivarea apelului declarat de către procuror, lipsa de probe în susținerea argumentelor din apelul procurorului, dar și în combaterea argumentelor din apelul altei părți, necesitatea citării martorilor acuzării, lipsa corpurilor delictive care nu au fost cercetate în prima instanță, greșeli și erori materiale în sentință sau procesul-verbal al ședinței de judecată din instanță de fond și alte.

Participarea procurorului în instanța de apel începe din momentul primirii citației expediate de către instanța de apel, care trebuie să corespundă unor condiții legale stipulate în prevederile art.236 – 242 CPP RM², inclusiv și cerințelor de formă și conținut. Or, ne semnarea citației duce la nulitatea acestui act procedural.

După primirea citației, procuror porcede la pregătirea pentru participarea la examinarea a cauzei în instanța de apel, activitate pe care o începe prin studierea materialelor cauzei penale.

Verificarea corectitudinii sesizării instanței de apel presupune că instanța urmează să verifice dacă sentința atacată este supusă apelului potrivit legii, dacă cererea de apel aparține unei persoane care este titular legal al dreptului de apel, dacă cererea de apel a fost declarată în termenul legal. În cazul în care apelul este inadmisibil sau tardiv, judecata nu mai are loc, întrucât instanța de apel nu a fost sesizată în conformitate cu legislația.³ În aceste cazuri, procuror trebuie să înainteze demersul privind examinării chestiunii cu privire la depunerea apelului peste termen, așa cum se procedează în practică.

Verificarea dacă sentința atacată este supusă apelului poate fi efectuată prin compararea cauzei penale cu normele procesual-penale: sentința contestată poate fi examinată doar în ordinea de apel și nu în recurs⁴, conform practicii judiciare ale Curții de Apel Chișinău pe cauzele penale №1r-43/2017 din 01.03.2017, №1r-7/2017 din 07.02.2017, №1r-263/2016 din 08.02.2017, №1r-232/2016 din 22.02.2016, №1r-240/2016 din 20.12.2016, №1r-257/2016 din 21.11.2016, №1r-241/2016 din 22.11.2016, №1r-109/2016 din 08.06.2016⁵; dacă sentința atacată a mai fost examinată în ordinea de apel și este o contestare repetată de către aceeași persoană, dacă sentința atacată a fost declarată definitivă și irevocabilă⁶.

Dreptul de acces la justiție presupune respectarea principiului supremației legii. Unul din principalele aspecte ale supremației legii constă în apărarea raporturilor juridice, care presupune că, în cazul când instanțele de judecată dau o apreciere juridică finală a unor circumstanțe, constatarea lor nu poate fi reexaminată.⁷

Procuror trebuie să verifice dacă apelul declarant aparține persoanei care este titularul legal al dreptului la apel. Apelul declarat de către alte persoane în afară de cele menționate în legea procesuală, trebuie să fie respins ca fiind inadmisibil. Conform practicii instanțelor de apel⁸ și a CSJ a RM⁹, în

¹ Календарь Д. Участие прокурора при рассмотрении уголовных дел в суде апелляционной инстанции. În: Culegere de teze a Conferinței științifico-practice internaționale „Știință, educație, cultură” din 15.02.2019 a Universității de Stat din Comrat, volumul I, Editura: „A&V Poligraf”, 2019, p.280.

² Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122-XV din 14.03.2003. Republicat în: Monitorul Oficial al R.Moldova nr.248-251/699 din 05.11.2013.

³ Pct.14.4 din Hotărârea Plenului CSJ a RM „cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel”, nr.22, din 12.12.2005. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a RM, №7, 2006, pag.10.

⁴ Calendari D. Calea de atac împotriva sentinței de încetare a procesului penal pronunțate în ședința preliminară: apel sau recurs? În: Conferința științifică internațională „Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației”, Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul. 7.06.2017. Vol.I, p.28-31. [Accesat 02.11.2018] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/28_31_Calea%20de%20atac%20impotriva%20sentintei%20de%20incetare%20a%20procesului%20penal.pdf

⁵ Deciziile Curții de Apel Chișinău pe cauzele penale. [Accesat 15.04.2017] Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/hot?solr_document=02-1r-&solr_document_2=&Tematica=&solr_document_3=2

⁶ Decizia Curții de Apel Cahul pe dosarul penal №05-1a-766-02072018. [Accesat 19.11.2018] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/apps/pdf_generator/sedinte/jsr.php

⁷ Hotărârea Curții Eropene a Drepturilor Omului pe cauza *Brumărescu contra România*, №28342/95, §61, 1999-VII. [Accesat 02.11.2018] Disponibil: http://www.hotararicedo.ro/index.php/article_access/view_article/94

⁸ Decizia Curții de Apel Cahul pe dosarul penal №05-1a-44-10012018. [Accesat 02.11.2018] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/apps/pdf_generator/base64/create_pdf.php

⁹ Decizia Curții Supreme de Justiție a RM pe dosarul penal №1ra-1062/2017. [Accesat 02.11.2018]

conformitate cu care instanțele judecătorești au constatat că, persoanele care au declarat apelurile nu pot fi considerate ca titularii dreptului de apel, deoarece nu erau recunoscute ca părțile și participanții în proces, precum și interese lor legitime nu au fost prejudiciate printr-o măsură sau printr-un act al instanței și care nu au suferit în urma măsurii sau actului instanței de judecată o lezare a interesului personal, cum ar fi sechestrarea sau confiscarea bunurilor.

O etapă importantă a pregătirii procurorului către examinarea cauzei în apel, constă în verificarea declarării apelului în termen legal. Declararea de către procuror a apelului peste termen fără indicarea unor temeieri motivate, este considerată ca o aplicare necorespunzătoare a legii și o încălcarea gravă a acesteia, respectiv este o abatere disciplinară.¹

În cauza *Ghinea v. Republica Moldova* (cererea nr.15778/05, 26.06.2012, §34) CtEDO a constatat că, reclamantul a fost net dezavantajat față de partea acuzării, căreia îi putea fi prelungit termenul legal de atac al unei hotărâri judecătorești definitive pronunțate în favoarea reclamantului. În cauzele penale, cerințele referitoare la procesul echitabil sînt mult mai stricte, suspendarea termenului de depunere a apelului pe motiv că procurorul responsabil de această cauză era în concediu nu poate fi acceptată ca fiind compatibilă cu principiul egalității armelor.

Legea obligă instanța de apel să constate motivele depunerii apelului peste termen în fiecare caz și să examineze chestiunea privind repunerea apelului în termen.²

Dacă instanța de apel a constatat că, termenul declarării apelului a fost depășit din motive întemeiate, iar apelul a fost depus nu mai tîrziu de 15 zile după începerea executării pedepsei sau încasării prejudiciului material, în acest caz apelul declarat va fi considerat ca fiind depus în termen.³ În cazul dacă apelantul a depus cererea peste termen, atunci trebuie de înaintat demersul privind respingerea apelului ca depus peste termen, fără examinarea cererii de apel și a întregii cauze penale în ordinea de apel.⁴

Procuror trebuie să verifice dacă părțile și persoanele interesate au fost citați corespunzător și dacă a avut loc citarea legală a acestora, dacă la ședință de judecată participă inculpatul, care se află în stare de arest, dacă i-a fost asigurată asistența juridică garantată de stat. În cazul în care una din părți nu a fost legal citată și nu s-a prezentat la ședința de judecată, sau inculpatul, aflat în stare de arest, nu a fost escortat la instanță, ori apărătorul nu s-a prezentat, a cărui participare este obligatorie, judecarea apelului se amîna pentru o altă dată, cu îndeplinirea repetată a cerințelor legale. Judecarea apelului se face cu citarea legală a părților, neprezentarea cărora nu împiedică examinarea cauzei. Cînd inculpatul se află în stare de arest, judecarea apelului are loc în prezența acestuia, cu excepție cînd inculpatul refuză să fie adus în instanță pentru judecarea cauzei și refuzul lui este confirmat și de apărătorul lui. Adeverință sau recipisă despre primirea de către parte în proces a citației, cu indicația datei primirii, se restituie instanței de apel. Lipsa adeverinței constituie temei pentru stabilirea altui termen de judecată.⁵

Citare nu este legal îndeplinită în cazul în care citația se afișează fără a cuprinde mențiuni privind numărul apartamentului din adresa celui citat sau fără a cuprinde mențiuni privind blocul și scara, deși numărul apartamentului este indicat.⁶

În cazul în care inculpatul nu a fost citat legal și nu a fost asistat de un avocat în cadrul judecării cauzei de către prima instanță, se consideră că fondul cauzei nu a fost rezolvat.⁷ O singură soluție legală a instanței de apel în aceste cazuri este - casarea sentinței primei instanțe și dispunerea rejudecării de către instanța a cărei hotărîre a fost anulată.⁸

Pe o cauza penală, judecata și pronunțarea sentinței de prima instanță a avut loc în lipsa inculpatului. În materialele dosarului nu există dovada de expediere a citației la domiciliul inculpatului

---

Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=9333

¹ Calendari D. Unele aspecte privind participarea procurorului la examinarea cauzelor penale în instanța de apel. În: Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul. Seria Științe Sociale. №2 (6), 2017, p.128.

² Decizia Colegiului penal al CSJ a RM din 13.10.2004 pe dosarul № 1ra-734/2004. În: Buletinul CSJ RM, 2005, №1, p.26

³ Decizia Colegiului penal al CSJ a RM din 26.10.2004 pe dosarul № 1ra-695/2004; decizia Colegiului penal al CSJ a RM din 26.05.2004 pe dosarul № 1ra-427/2004

⁴ Decizia Curții de Apel Cahul pe cauza penală №05-1a-440-22042016.

[Accesat 02.11.2018] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/apps/pdf_generator/base64/create_pdf.php

⁵ Pct.13 din Hotărîrea Plenului CSJ a RM „cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel”, nr.22, din 12.12.2005. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a RM, №7, 2006, pag.10.

⁶ Dolea I., Codul de procedură penală al Republicii Moldova. (Comentariu aplicativ). Chișinău, Cartea juridică, 2016, p.586.

⁷ Decizia Colegiului penal al CSJ RM din 18.07.2018, dosarul nr.1ra-1540/2018 din 18.07.2018. [Accesat 01.05.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11638

⁸ Arhiva Judecătoriei Cahul, sediul Taraclia, dosarul penal nr.1-125/2018.

pentru ultima ședința sau dispoziție de aducere forțată pentru această dată. Astfel, prima instanță a judecat cauza în lipsa inculpatului, nerespectând prevederile art.321 CPP RM, iar procurorul nu a prezentat probe verosimile că inculpatul a renunțat în mod expres la exercitarea dreptului său de a apărea în față instanței și de a se apăra personal, precum și că se sustrage de la judecată, nu a verificat ieșirea din țară a inculpatului, nu a solicitat prin demers anunțarea în căutare. Ca urmare, instanța de apel prin admiterea apelului, casând sentința, a dispus rejudecarea cauzei de prima instanță, în alt complet de judecată.¹

Dacă este necesar, instanța de apel poate recunoaște prezența părților obligatorie și ia măsurile corespunzătoare pentru asigurarea prezenței lor.² Participarea apărătorului la judecarea apelului este obligatorie, dacă această o cer interesele justiției.³

La numirea ședinței de judecată a instanței de apel, judecătorul trebuie să verifice dacă persoanele, a căror interese se ating, au fost înștiințate despre apelurile depuse și dacă le-au fost remise copiile apelurilor cu explicarea dreptului de a depune o referință în scris și în termen, care trebuie să corespundă cu termenul stabilit pentru declararea apelului. Art.539 alin.(1) CPP RM prevede că martorul, expertul sau persoana urmărită, în cazul în care nu este dată în căutare, aflați peste hotarele țării, pot fi citați de către organul de urmărire penală pentru executarea anumitor acțiuni procesuale pe teritoriul Republicii Moldova. În acest caz, citația nu poate conține somații de aducere forțată în fața organului de drept.

Potrivit art. 238 alin. (7) CPP RM, citarea persoanelor de peste hotare se efectuează în condițiile prevederilor tratatelor de asistență juridică în materiile penale.⁴

Procurorul trebuie să verifice legalitatea constituirii completului de judecată. Or, judecătorul nu poate participa la judecarea cauzei și urmează a fi recuzat dacă se constată circumstanțele prevăzute în art.33 alin. (2) – (3) CPP RM, deoarece în aceste cazuri judecătorul se află în situație de incompatibilitate. Aceleași reguli se aplică și în cazul dispunerii unei noi rejudecări a cauzei în ordine de apel.

Judecătorii trebuie nu numai să îndeplinească criteriile obiective de imparțialitate, ci să fie și percepuți ca fiind imparțiali, miza este încrederea pe care instanțele trebuie să o inspire justițiabililor într-o societate democratică. O instanță de judecată trebuie să reafirme încrederea publicului în integritatea corpului judiciar. Percepția de imparțialitate se măsoară prin standardul observatorului rezonabil. Instanța trebuie să fie imparțială și din punct de vedere obiectiv, adică trebuie să ofere garanții suficiente pentru a exclude orice îndoială legitimă în această privință (*Gregory vs. Marea Britanie, CtEDO, (1997) 25 EHRR 577*). Ceea ce este în joc, e încrederea pe care instanțele trebuie să o inspire populației (*Castillo Algar vs Spania, CtEDO, (1998) 30 EHRR 827*).⁵ Activitatea unei rude ale învinutului poate fi ca temei de a cere strămutarea cauzei la o altă instanță egală în grad, întru asigurarea criteriilor obiective de imparțialitate a judecătorilor⁶, ca și examinarea a unei cauze civile ce are tangență cu cauza penală.⁷

Dacă sunt temeiuri de recuzare a judecătorilor, atunci trebuie de înaintat cereri de recuzare cu prezentarea motivelor și argumentelor respective, bazându-se și pe materialele cauzei penale.⁸ Totodată, este inadmisibilă recuzarea anticipată a unui judecător, cât și a tuturor judecătorilor instanței, pînă a fi format completul de judecată care va judeca cauza penală.⁹

O altă problemă poate fi legată cu lipsa traducerii sentinței în limba de stat sau a unor erori materiale în conținutul sentinței.¹⁰ Dacă în instanța de apel se vor depista obiecții neexamine la procesul-

¹ Decizia Colegiului penal al CSJ RM din 18.07.2018, dosarul nr.1ra-1540/2018 din 18.07.2018, p.2-3. [Accesat 01.05.2019]
Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11638

² Decizia Colegiului penal al CSJ RM din 22.05.2018, dosarul №1ra-516/2018, p.9. [Accesat 25.11.2018]
Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11215

³ Decizia Colegiului penal al CSJ RM pe dosarul №1ra-376/2005 // Buletinul CSJ RM. 2005. Ediția specială.

⁴ Decizia Colegiului penal al CSJ RM din 15.05.2018, dosarul №1ra-745/2018, p.15. [Accesat 25.11.2018]
Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11090

⁵ Decizia Colegiului penal al CSJ RM din 03.05.2019, dosarul №1cs-13/19. [Accesat 04.05.2019]
Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13396

⁶ Decizia Colegiului penal al CSJ RM din 10.04.2018, dosarul №1cs-39/18. [Accesat 04.05.2019]
Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=10698

⁷ Decizia Colegiului penal al CSJ RM din 30.09.2014, dosarul №1ra-1221/2014. [Accesat 05.05.2019]
Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=3003

⁸ Decizia Colegiului penal al CSJ RM din 31.07.2018, dosarul №1ac-24/2018. [Accesat 01.05.2019]
http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11553; Decizia Colegiului penal al CSJ RM din 22.04.2014, dosarul №1ac-28/2014. [Accesat 01.05.2019] http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=1937

⁹ Decizia Colegiului penal al CSJ RM din 03.06.2014, dosarul №1ac-43/2014. [Accesat 01.05.2019]
http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=2172

¹⁰ Arhiva Judecătoriei Ceadr-Lunga, dosarul penal nr.1-91/14.

verbal al ședinței de judecată ori se va constata lipsa copiilor apelurilor după numărul de părți la proces, ori, după necesitate, traducerea lor în altă limbă, instanța de apel va trimite dosarul în instanța de fond pentru lichidarea lacunelor.¹

Nu este mai puțin importantă și activitatea procurorului privind verificarea datelor de identitate a inculpatului², indicarea corectă a numelui în hotărârile judecătorești, prezența datelor despre antecedente penale³ sau lipsa acestora⁴.

O atenție sporită trebuia să acorde calității și argumentării cererilor de apel, care trebuie să corespundă legii și materialelor cauzei penale, trebuie să fie concrete, înțelese și motivate. În urma studierii materialelor dosarelor penale și apelurilor declarate, apar situații când apelul formal corespunde cerințelor stipulate la art.405 CPP RM, însă lipsa indicării încălcărilor concrete admise de prima instanță, neargumentarea cererii prin probe concrete o face neconvingătoare. Volonciu N. a precizat că, motivele de apel sunt pînă la urmă acele critici pe care titularii dreptului de apel le aduc hotărârii atacate. În practică s-a admis că procurorul poate invoca în scris sau verbal, deodată sau în etape, pînă la închiderea dezbaterilor și alte motive decît cele declarate anterior.⁵

Legea prevede posibilitatea declarării apelului suplimentar, în care pot fi invocate motive adăugătoare, drept care se folosește pe larg de către procuror.⁶ Modelul apelului suplimentar este același cu apelul de bază. Diferența constă în indicarea motivelor adăugătoare, fără repetarea celor din primul apel. Nu dispunem de practica judiciară care să reglementeze situația dacă procurorul în apelul suplimentar poate să solicite agravarea situației inculpatului, chestiunea care nu a fost menționată în primul apel. Pentru depunerea apelului suplimentar este necesar de a studia atît apelul procurorului, cît și materialele cauzei, pentru a cunoaște ce argumente urmează a fi adăugate, bazîndu-se pe actele procesuale concrete din materialele cauzei, cu verificarea practicii judiciare cu privire la probleme de drept relevante cauzei penale concrete. Motive ale apelurilor suplimentare pot fi diferite: expunerea motivelor și argumentelor apelului, cînd apel a fost depus preventiv fără motive, deoarece sentința nu a fost redactată la timp⁷; concretizarea cerințelor separat pentru fiecare inculpat⁸; soluția privind chestiunea legată cu cheltuieli judiciare⁹; individualizarea greșită a pedepsei, indicarea greșită a încadrării juridică potrivit indicilor calificativi¹⁰ etc.

Concluzionînd cele spuse, putem menționa că procurorul participant la judecarea cauzei penale este obligat să mențină un rol activ pe tot parcursul procesului penal, inclusiv în instanța de apel. Procurorul inițiază demersuri în sensul cercetării tuturor probelor administrate în cadrul urmăririi penale și la judecarea cauzei în prima instanță, ajută instanța de judecată la îndeplinirea justiției, inclusiv în instanța de apel, circumstanțe care nu pot avea loc fără o studiere minuțioasă a tuturor materialelor cauzei penale. La activitatea procurorului în apel pot influența erorile și încălcările admise de prima instanță: fie la necesitatea desfășurării probatoriului și în cercetarea probelor, fie la lipsa necesității în probatoriul în apel. Procuror în apel trebuie din timp să formeze o tactică de participare pentru examinarea cauzei penale. Metode tactico-criminalistice ale participării procurorului în instanța de apel în Republica Moldova nu sunt complet cercetate. Ca o perspectivă pentru practica moldovenească, este necesar de a efectua cercetări a conceptelor teoretice ale procedurii în apel, importanța apelului, pentru unificarea practicii judiciare a

¹ Pct.12.6-12.7 din Hotărîrea Plenului CSJ a RM „cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel”, nr.22, din 12.12.2005. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a RM, №7, 2006, p.10

² Arhiva Judecătorei Comrat, oficiul Ceadîr-Lunga, dosarul nr.1-7/2016 (PIGD nr.19-1-77-12012016)

³ Decizia Curții de Apel Cahul din 26.04.2016, dosarul nr.05-1a-154-03022016 [Accesat 18.11.2016] Disponibil: http://cach.instante.justice.md/ro/hot?data_deciziei=&nr_dosar=&denumire_dosar=Flenchea+Dumitru+Andrei+art.+361+alin.+%282%29+lit.+b%29+CP+RM&tip_dosar=

⁴ Decizia Colegiului penal al CSJ RM din 04.12.2012, dosarul №1ra-862/12, p.3. Arhiva CSJ a RM. [Accesat 01.05.2019] http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php Arhiva Judecătorei Comrat, dosarul nr.1-182/2009

⁵ Volonciu N. Tratat de procedură penală. Vol.II. București, Ed.Paideia, 1996, p.249.

⁶ Hotărârile Curții de Apel Cahul. [Accesat 22.08.2018] Disponibil: [https://cach.instante.justice.md/ro/hot?solr_document=&solr_document_2=&DenumireDosar=Flenchea&Tematica=&solr_document_3=All; și https://cach.instante.justice.md/ro/hot?solr_document=05-1a-591-](https://cach.instante.justice.md/ro/hot?solr_document=&solr_document_2=&DenumireDosar=Flenchea&Tematica=&solr_document_3=All; și https://cach.instante.justice.md/ro/hot?solr_document=05-1a-591-18052018&solr_document_2=&DenumireDosar=Bahov&Tematica=&solr_document_3=All)

https://cach.instante.justice.md/ro/hot?solr_document=05-1a-591-18052018&solr_document_2=&DenumireDosar=Bahov&Tematica=&solr_document_3=All

⁷ Decizia Curții de Apel Cahul pe dosarul penal nr.05-1a-494-21042018 [Accesat 13.02.2019]

Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/720f39ae-1931-e911-80d8-0050

⁸ Decizia Curții de Apel Cahul pe dosarul penal nr.05-1a-1323-15122017 din 29.10.2018. Arhiva Judecătorei Cahul, dosarul penal nr.1-28/2017

⁹ Decizia Curții de Apel Cahul pe dosarul penal nr.05-1a-458-13042018. [Accesat 13.01.2019]

Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/de36e93b-c572-e811-80d7-0050568b4d5b

¹⁰ Decizia Curții de Apel Cahul pe dosarul penal nr.05-1a-591-18052018. [Accesat 13.02.2019] Disponibil:

https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/000dcd7f-6595-e811-80d8-0050568b4d5b

judecării cauzelor în ordinea de apel, precum și, pentru identificare și înlăturarea neajunsurilor procedurii de apel.

BUNELE PRACTICI DE ADMINISTRARE PUBLICĂ: MODEL ADMINISTRATIV AL LETONIEI

Ion CIOBANU, conf. univ., dr., șef Catedra de drept
Sergiu GRUMEZA, magistrul în științe administrative
Facultatea de Drept și Științe Sociale
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți

Abstract. *Administrative-territorial reform is one of the most significant and important changes in a society. Most European countries with similar sizes and populations to the Republic of Moldova have adopted one-tier administrative-territorial systems, as is the case with the Baltic countries, and especially Latvia, the model of which we will continue to evoke.*

In the Republic of Moldova, decentralization reform is only in its incipient phase, while Latvia has years of experience in this respect. Therefore, her experience could be studied and taken over by the Republic of Moldova in order to make the entire decentralization process more efficient.

Cuvinte-cheie: *reformă administrativ-teritorială, autorități locale cu un singur nivel, autonomie fiscală, fuzionare, descentralizare.*

În ultimii cinczeci de ani majoritatea țărilor europene a redus numărul autorităților administrației publice locale prin consolidarea localităților învecinate în unități municipale mai mari.

Scopul principal al acestor fuzionări a constat în sporirea eficienței economice în procesul de prestare a serviciilor publice¹.

Majoritatea țărilor europene cu dimensiuni teritoriale mici și o densitate redusă a populației au adoptat sisteme administrative-teritoriale cu un singur nivel, cum este și cazul Țărilor Baltice. În continuare vom elucida modelul administrativ letonian.

În perioada Uniunii Sovietice în Letonia se dezvoltă industria prelucrătoare (ingineria și industria chimică), care a facilitat urbanizarea țării. Sistemul de planificare sovietică a dus la crearea și menținerea unităților administrative relativ mici, care erau mai ușor de controlat, pe de o parte, și mai aproape de oameni, pe de alta. Rata relativ înaltă a urbanizării (aproximativ 70%), a determinat bazarea sistemului de așezări pe orașe (77 de orașe). În prezent, aproximativ 65% din unitățile de primul nivel ale Letoniei (novadi) sunt organizate în jurul orașelor².

Necesitatea unei reforme administrative în Letonia a apărut imediat după independență, acesta fiind unul din cele mai importante obiective ale tranziției. Conceptul reformei administrației publice locale a fost adoptat de către Guvern în 1993, având drept scop: democratizarea și descentralizarea puterii de stat; creșterea responsabilității autorităților locale în exercitarea funcțiilor încredințate; îmbunătățirea calității serviciilor prestate; implicarea cetățenilor în procesul decizional.

Scopul reformei administrativ-teritoriale consta în stabilirea unor teritorii administrative capabile de dezvoltare economică, cu administrații teritoriale locale care să asigure servicii de bună calitate pentru cetățeni. Imediat după restabilirea independenței, Letonia a cunoscut sistemul cu două niveluri ale autorităților locale. Unitățile administrativ-teritoriale de primul nivel erau cunoscute ca orașe republicane mari, orașele (pilseta), sate (pagastas) și diferite fuzionări ale ultimelor două categorii (novadi). Districtele de nivelul al doilea au fost cunoscute în trecut ca raioane, fiind o reminiscență a epocii sovietice³.

În urma unor încercări sporadice de a încuraja consolidarea teritorială, în anul 1997 în *Legea privind administrația publică locală* a fost operată o modificare referitor la obligațiile localităților cu infrastructură slabă de a încheia acorduri de cooperare cu alte autorități locale pentru a-și putea îndeplini

---

¹ Osoian I., Sirodov I., Veveriță E., Prohnițchi V. *Studiu analitic privind structura administrativ-teritorială optimală pentru Republica Moldova*. Chișinău, 2010. p. 7.

² Ibidem, pag. 38.

³ Osoian I., Sirodov I., Veveriță E., Prohnițchi V. *Studiu analitic privind structura administrativ-teritorială optimală pentru Republica Moldova*. Chișinău, 2010. p. 39.

obligățiile. Cu toate că mai multe municipalități s-au încadrat în această categorie, prevederea nu a fost respectată cu strictețe¹. La 21 octombrie 1998 parlamentul Letoniei (Saeima) a adoptat *Legea privind reforma administrativ-teritorială*, în care erau abordate problemele ce țin de scopul, procesul, graficul, stimularea financiară și coordonarea instituțională a reformei.

De facto, procesul planificat a constat în acordarea unor premii financiare localităților implicate în fuzionarea voluntară până la 31 decembrie 2003. Transferul constituia de la 1 până la 5% din bugetele totale anuale ale autorităților locale fuzionate. Localitatea nou formată putea primi 5% dacă fuzionarea a avut loc în anul 2000, 4% dacă fuzionarea a avut loc în perioada 2001-2002 și 3% dacă fuzionarea s-a petrecut în anul 2003, cu condiția ca bugetele consolidate să nu depășească cinci milioane de Lats (moneda națională în Letonia).

A doua etapă a constat în *fuzionarea administrativă forțată* în perioada 1 ianuarie și 30 noiembrie 2004, urmată de alegerile locale generale din anul 2005. Până la începutul anului 2005 au avut loc doar 26 de fuzionări, întrucât reforma s-a confruntat cu opoziția puternică a elitelor locale și autorităților care trebuiau să fie schimbate. Organizarea teritorială a fost modificată începând cu 1 iulie 2009. Reforma prevedea trecerea de la sistemul administrativ pe două nivele la o administrație publică locală cu un singur nivel. Până la reforma din 2009, numărul total al administrațiilor locale a fost de 548 și acesta cuprindea 26 de raioane, 7 orașe republicane, 50 de orașe mici, 424 de administrații rurale (pagasti) și 41 de municipalități reformate (novadi). Administrațiile locale de nivelul întâi cuprindeau orașele republicane, orașele mici, pagasti și novadi (522 administrații în total), nivelul doi (nivelul raional) fiind format din 26 de raioane și orașe republicane. În mai mult de o treime din administrațiile publice locale numărul populației nu depășea o mie de locuitori².

Tabel 1. Modificarea numărului municipalităților în Țările Baltice

Țara	Numărul municipalităților în trecut (anul indicat în paranteze)	Numărul municipalităților în prezent	Modificarea, %
Letonia	(1990) 548	119	-79
Estonia	(1990) 254	227	-11
Lituania	(1990) 581	60	-90

Sursa: Banca Mondială, 2003; Dexia, ediția din 2009/2010

Reforma administrativ-teritorială în Letonia a fost încheiată în anul 2009, prin crearea unui sistem APL cu un singur nivel. Astfel, observăm o trecere treptată de la modelul de fuzionare voluntară la cel de fuzionare obligatorie.

Principala schimbare a vizat decizia de a desființa raioanele și de a adopta modelul cu un singur nivel al autorităților locale. *Modelul cu un singur nivel* presupune desființarea nivelului raional și împuternicirea administrațiilor locale în vederea oferirii unui volum considerabil de servicii publice, precum și acordarea unui grad mai mare de autonomie fiscală. Aceasta presupune fuzionarea comunităților mici în unități administrative-teritoriale mai mari³. Desființarea raioanelor a fost considerată o îmbunătățire importantă, deoarece ele erau slabe din punct de vedere funcțional, economic și politic și prea mici pentru a putea juca vreun rol important în dezvoltarea regională.

Noua diviziune administrativ-teritorială, alcătuită din 118 administrații locale, a fost aprobată prin *Legea teritoriilor și așezărilor administrative* din 18.12.2008. În 2009, o administrație locală a fost divizată în două părți, iar în prezent în Letonia există 119 administrații locale - 110 municipalități (novadi) și 9 orașe republicane cu propria administrație și consiliu local.

¹ Cîrciumaru Adriana, Diacencu Bianca, Constantinescu Cristina. *Studiu privind sisteme administrativ-teritoriale*. București, 2011. p. 15

² Roșcovan Mihai, Balici Maria, Moisei Cristina. *Descentralizare și autonomie locală: Modele europene pentru Republica Moldova*. Chișinău: Ed. Epigraf, 2012. p. 39-40.

³ Osoian I., Sîrodoev I., Veveriță E., Prohnițchi V. *Studiu analitic privind structura administrativ-teritorială optimală pentru Republica Moldova*. Chișinău, 2010.p.7-8.

Tabelul 2. Principalele schimbări în organizarea administrativ-teritorială a Letoniei

Înainte reformei din iulie 2009	După reforma din iulie 2009
Două niveluri	Un nivel
26 de autorități raionale (raioane)	119 autorități locale:
25 autorități locale:	- 9 orașe republicane
- 7 orașe republicane	- 110 de municipalități (novada)
- 50 de orașe	Aproximativ 69 % din localități au mai mult de
- 424 de localități rurale (pagasts)	5000 de locuitori
- 41 de localități reformate (novada)	
72 % din autoritățile locale au mai puțin de 2000 de locuitori	

Sursa: Vilka, 2009.

Astfel, observăm că în Letonia, numărul unităților administrative a scăzut drastic de la 548 la 119, în jur de 70% având mai mult de 5000 de locuitori. Ca urmare a reformei nu mai există diviziunea teritoriului în localități urbane și rurale. Cea mai mare administrație locală este capitala Letoniei – orașul Riga, în care locuiește mai mult de o treime din toată populația Letoniei (cca 703.6 mii locuitori). Cele mai mici unități administrative au mai puțin de 1400 locuitori, 3 administrații locale au mai puțin de 2 mii de locuitori, iar 36 administrații locale au între 2 și 5 mii locuitori.

La desfășurarea acestei comasări, au fost luate în considerație mai multe criterii precum: existența unei strategii de dezvoltare echilibrate pe termen lung, existența infrastructurii necesare pentru exercitarea sarcinilor unei autorități publice locale, numărul de rezidenți permanenți pe teritoriul respectiv.

Tabel 3. Distribuția municipalităților în Letonia după numărul locuitorilor, anul 2010

Numărul locuitorilor	Numărul municipalităților	% din totalul populației
<3000	11	1,16
3001-5000	26	4,62
5001-10000	40	13,44
10001-20000	18	11,08
20001-50000	19	24,55
50001-100000	3	9,11
100001-200000	1	4,62
>200001	1	31,42
Total	119	100,00%

Sursa: datele Biroului de Statistică al Letoniei, la situația din 1 ianuarie 2010

În Letonia a fost modificată, de asemenea, și *schema de stimulare financiară* în scopul încurajării fuzionării localităților.

Fuzionarea a avut loc doar după un studiu amănunțit al fiecărui caz pentru a afla ce atitudine avea populația în privința reformei, ce implicări sociale și economice urmau să apară în urma eventualelor fuzionări precum și formularea sarcinilor și condițiilor care trebuiau îndeplinite pentru a putea efectua fuzionarea¹.

Principala schimbare produsă în structura administrativ-teritorială a fost că numărul autorităților locale în urma reformei, s-a micșorat de cinci ori și majoritatea absolută a localităților numără în prezent mai mult de 5000 de locuitori.

Consultând legea letonă privind reforma administrativ-teritorială din 30 octombrie 1998, observăm că în momentul când s-a decis efectuarea fuzionării trebuia să fie luate în considerare unele aspecte, cum ar fi:

- asigurarea dezvoltării echilibrate și durabile a teritoriului țării;

¹ Cîrciumaru Adriana, Diacencu Bianca, Constantinescu Cristina. *Studiu privind sistemele administrativ-teritoriale*. București, 2011. p. 15.

- existența infrastructurii pentru executarea sarcinilor autorităților locale;
- dimensiunea teritoriului;
- numărul locuitorilor permanenți;
- densitatea populației permanente;
- accesibilitatea serviciilor prestate de către autoritățile locale;
- unitatea economică, geografică și istorică a autorităților locale teritoriale.

La momentul actual, populația medie a unei municipalități, dacă excludem Riga, este de aproximativ 19000 de locuitori, ceea ce este similar cu populația unităților administrativ teritoriale din țări precum Polonia, Belgia și Finlanda. 37 municipalități au o populație mai mică de 5000 de locuitori, ceea ce constituie aproximativ 6% din populația totală a țării.

Din reformele administrativ-teritoriale ale Letoniei putem deduce următoarele învățăminte:

a) fuzionările voluntare sunt bune dacă se oferă timp pentru a alege posibilitățile optime de fuzionare, însă dacă ele nu sunt însoțite de un proces obligatoriu, reformele teritoriale ar putea dura mai mult decât își poate permite o țară;

b) stimulentele financiare nu sunt suficiente pentru a încuraja consolidarea teritorială; mecanismul ar trebui să fie bine descris în reglementări și durabil, astfel încât autoritățile proaspăt alese să nu abandoneze angajamentele asumate de autoritățile precedente;

c) criteriile alese pentru fuzionare nu ar trebui să permită interpretarea, iar excepțiile posibile ar trebui să fie specificate explicit¹.

Bineînțeles, încă nu este clar dacă reforma va avea succes pe termen lung, deoarece încă se află în proces de desfășurare și implementarea reformelor complementare ei a fost amânată în repetate rânduri din cauza crizei financiare. Însă, la această etapă se poate spune că localitățile mari dispun de mai multe posibilități de concentrare a resurselor financiare și un număr mai mare de pârghii necesare pentru a stimula dezvoltarea economică locală, deoarece au obținut mai multe competențe în urma implementării sistemului cu un nivel al administrării locale.

În general, autoritățile locale ale Letoniei dispun de o gamă largă de funcții. Astfel, ele pot implementa propriile inițiative în orice domeniu, dacă acestea nu intră în competențele unei alte autorități publice. Ele au funcții atât autonome, cât și cele delegate de stat.

Din legea letonă rezultă că autoritățile locale au o seamă de funcții autonome, dintre care menționăm: alimentarea cu apă și canalizare; furnizarea energiei termice; managementul deșeurilor; colectarea, drenarea și purificarea apei menajere; construirea, reconstruirea și întreținerea străzilor, drumurilor și piețelor publice; utilizarea publică a pădurilor și apelor; învățământul primar, general, secundar și extrașcolar, instruirea continuă a personalului didactic; asigurarea accesului la serviciile medicale; asistența socială (pentru familiile sărace, persoanele social vulnerabile, orfanii, azilurile de bătrâni și persoanele fără adăpost); protecția drepturilor și intereselor individuale și de proprietate ale copilului; asistența pentru locuitori în soluționarea problemelor ce țin de asigurarea cu locuințe; eliberarea permiselor și licențelor pentru activitățile comerciale; înregistrarea documentelor de stare civilă; organizarea transportului public; organizarea alegerilor locale etc².

De asemenea, din prevederile legale, rezultă că instituțiile autorităților centrale nu au dreptul să delege autorităților locale executarea funcțiilor și sarcinilor fără asigurarea finanțării corespunzătoare. La executarea funcțiilor delegate de stat, autoritățile locale nu au dreptul să urmeze politici independente. Autoritățile locale implementează o politică de stat expusă în reglementările și instrucțiunile oficiale.

În executarea propriilor sarcini, autoritățile locale au dreptul de a introduce taxe locale și de a determina aplicarea lor, de a stabili valoarea taxelor și scutiri de la plata lor, de a investi propriile resurse. În general, gradul autonomiei financiare locale nu este foarte înalt.

Veniturile locale proprii sunt formate din taxele și plățile pe care autoritățile locale le colectează pentru prestarea serviciilor publice. Lista serviciilor publice trebuie să fie aprobată prin reglementările emise de autoritatea republicană, urbană sau rurală respectivă și consiliul municipal al orașului respectiv.

Autoritățile locale pot impune taxe pentru următoarele activități: emiterea documentelor oficiale de către consiliul municipal urban sau rural; organizarea activităților de agrement în locuri publice; cazarea turiștilor; activitățile comerciale în locurile publice; utilizarea simbolurilor municipal în scopuri comerciale ș.a.

¹ Cîrciumaru Adriana, Op.cit. p. 16.

² Osoian I., Sîrodoev I., Veveriță E., Prohnițchi V. *Studiu analitic privind structura administrativ-teritorială optimală pentru Republica Moldova*. Chișinău, 2010. P. 41.

Autoritățile locale au dreptul să colecteze taxele de stat pentru emiterea permiselor speciale (licențelor) pentru desfășurarea tipurilor specifice de activitate. Aceste taxe, sunt vărsate de asemenea în bugetele autorităților locale. Cu toate acestea, autoritățile locale nu dispun de multă libertate când vine vorba de majorarea taxelor. Astfel, autoritățile locale au dreptul doar de a colecta taxele de stat cu tarife stabilite și nu au dreptul de a acorda scutiri fiscal¹.

Pe lângă veniturile menționate, autoritățile locale primesc transferuri generale și transferuri cu destinație specială din bugetul de stat pentru funcțiile delegate prin Legea privind administrația publică locală și alte legi care vin să reglementeze activitatea autorităților locale.

Ultima reformă administrativă în Letonia a fost orientată spre majorarea autonomiei fiscale. Se preconizează că o autonomie mai mare va spori răspunderea autorităților locale, va îmbunătăți eficiența procesului decizional al cheltuielilor publice și va micșora dezechilibrul între responsabilități și fondurile disponibile.

Formula actuală include calcularea veniturilor estimate ale autorităților locale și determinarea necesităților financiare. Legea privind echilibrarea finanțelor autorităților locale stipulează că veniturile estimate ale autorităților locale sunt prognozate în baza colectării impozitului pe venit persoanelor fizice din anul precedent anului de elaborare a bugetului și în baza estimării impozitelor pe bunuri imobiliare].

Fondul de echilibrare implementează două forme ale egalizării: echilibrarea veniturilor și echilibrarea cheltuielilor, ceea ce reprezintă un amestec al relațiilor orizontale și verticale între agențiile de stat.

Până în anul 1996 autoritățile locale puteau lua împrumuturi de pe piețele de capital interne și străine. Această libertate a dus la acumularea datoriilor care a afectat bugetul consolidat. Drept urmare, Ministerul Finanțelor a început să supravegheze mai îndeaproape aceste procese².

În prezent, autoritățile locale pot împrumuta doar cu permisiunea Ministerului Finanțelor în limitele specificate de bugetul de stat. O altă condiție impusă constă în faptul că împrumuturile pot fi acordate doar pentru o perioadă scurtă de timp, și doar pentru acoperirea cheltuielilor bugetare curente. Prin aceste prevederi, autoritățile centrale controlează nivelul datoriei anuale a autorităților locale.

În comparație cu Letonia, similară ca teritoriu și populație, Republica Moldova nu reprezintă un caz extrem de fragmentare teritorială.

Din punct de vedere istoric, Republica Moldova a experimentat două modalități de organizare administrativ-teritorială a țării, care pot fi caracterizate drept regională și raională.

Structura regională era caracteristică perioadei pre-sovietice. Puterea sovietică a încercat să păstreze structurile regionale, dar *raionul* a fost considerat drept o unitate organizațională prioritară – mai mica decât județul, cu o populație mai puțin numeroasă și, deci, mai ușor de controlat.

În perioada tranziției, Republica Moldova a trecut prin trei reforme administrativ-teritoriale:

1) **1994:** În anul 1994 au fost aprobate legal modificările în sistemul sovietic de organizare administrativă, fără schimbări esențiale în structurile teritoriale. A fost creată prima unitate teritorială autonomă (Găgăuzia), aceasta a inclus trei raioane care fac încă parte din divizarea internă a acestei unități. Modelul sovietic s-a păstrat în mare parte neschimbat în celelalte unități administrativ-teritoriale. Astfel, până în anul 1998, teritoriul țării a fost divizat în 38 de *raioane*, inclusiv cinci în regiunea separatistă Transnistria.

2) **1998:** Cele 30 de raioane din partea dreaptă a Nistrului au fost comasate în 9 *județe*, la care ulterior a fost adăugat al zecelea. Reorganizarea teritorială din anul 1999 a fost însoțită de o reformă administrativă importantă, care a dus la redistribuirea competențelor și resurselor, urmând îndeaproape modelul românesc.

3) **2001/2003:** În decembrie 2001, a fost adoptată o reformă administrativ-teritorială nouă, care a fost implementată după alegerile locale din 2003, autonomia locală fiind considerată redusă.

Este evident că sistemul de organizare administrativ-teritorială, creat în contextul economiei planificate la nivel central, este în contradicție cu noile realități. Pentru a răspunde adecvat provocărilor prezente, ar trebui să fie create unități mai mari. Acestea vor spori capacitatea comunităților locale și unităților administrative de a atrage fonduri suplimentare și le va face mai puțin dependente de subvențiile de stat³.

În Republica Moldova, reforma de descentralizare este abia în faza incipientă, în timp ce Letonia

---

¹ Osoian I., Sîrodoev I., Veveriță E., Prohnițchi V. *Studiu analitic privind structura administrativ-teritorială optimală pentru Republica Moldova*. Chișinău, 2010. P. 41-42.

² Ibidem, p. 45.

³ Osoian I., Sîrodoev I., Veveriță E., Prohnițchi V. *Studiu analitic privind structura administrativ-teritorială optimală pentru Republica Moldova*. Chișinău, 2010. P. 52.

are deja ani buni de experiență în acest sens. De aceea, experiența ei ar putea fi studiată și preluată de Republica Moldova pentru a face mult mai eficient întregul proces de descentralizare.

Odată cu liberalizarea relațiilor economice, a suferit schimbări radicale sistemul administrației publice centrale din Republica Moldova. De aici, observăm și schimbări privind atribuțiile autorităților publice de diferite niveluri, accentul fiind pus pe lărgirea autonomiei locale și extinderea listei de competențe ale autorităților publice locale.

O anumită îmbunătățire este posibilă chiar și fără reforme importante, prin simpla aplicare a prevederilor legale privind limita numerică pe care trebuie s-o atingă populația unei comunități rurale pentru a deveni primărie (1500 de locuitori). În prezent, media costurilor operaționale generale ale administrației publice locale exprimate în lei moldovenești pe cap de locuitor sunt de 2,5 ori mai mari în comunități rurale cu mai puțin de 1500 de locuitori decât în cele cu mai mult de 5000 de locuitori. Diferențele de eficiență la nivel raional sunt la fel de remarcabile: datele arată că în trei cele mai mici raioane ale Moldovei (Basarabeasca, Șoldănești, Dubăsari) media cheltuielilor operaționale pe cap de locuitor este de 2,6 ori mai mare decât în trei cele mai mari raioane (Hâncești, Cahul, Orhei).

Actuala diviziune administrativ-teritorială din Republica Moldova este ineficientă din punct de vedere economic, în special din cauza ponderii și volumului mare de cheltuieli administrative. Astfel, observăm că în localitățile rurale cu până la 1500 locuitori, costurile administrative medii pe cap de locuitor sunt de trei ori mai mari decât în localitățile care au peste 5000 locuitori. În același timp, calitatea și cantitatea celui mai important serviciu public prestat de administrația publică locală – învățământul, nu depinde direct de administrația publică locală, ci mai degrabă de autoritățile centrale.

Un sistem cu un singur nivel ar însemna pentru Moldova o scădere radicală a numărului de unități administrativ-teritoriale. În principiu vor fi două tipuri de municipalități: rurale - formate din mai multe sate în jurul unei localități rurale mai mari și urbane - cu localități rurale fuzionate într-o unitate administrativ-teritorială în jurul unui oraș. Ele vor avea consilii și primari aleși, dar sistemul electoral va trebui schimbat pentru ca fiecare localitate din municipiu să fie reprezentată în consiliul local.

Tabel 4. Distribuția primăriilor în Republica Moldova după numărul locuitorilor, anul 2008

Numărul locuitorilor	Numărul primăriilor		
	Localități urbane/orașe	rural	Total
<1500	1	236	237
1501-3000	3	358	361
3001-5000	6	182	194
5001-10000	11	62	73
10001-20000	22	4	26
20001-50000	9	-	9
50001-100000	-	-	-
100001-200000	1	-	1
>200001	1	-	1
Total	54	842	902

Sursa: Baza de date a indicelui de deprivare a ariilor mici, 2008 (cu excepția primăriilor din Transnistria)

Modelul cu un singur nivel ar mai necesita ca administrațiile locale să fie împuternicite pentru prestarea unui volum semnificativ de servicii publice și un nivel mult mai înalt de autonomie fiscală. Din moment ce modelul administrativ cu un nivel implică mai multe competențe și capacități instituționale/administrative din partea autorităților publice locale, pentru a putea aplica un astfel de model în Moldova ar trebui comasate comunitățile mici în unități administrativ-teritoriale mai mari. Modelul cu un nivel propus solicită reducerea numărului de unități administrativ-teritoriale de nivelul întâi de la prezentele 900 la 111¹. Acest fapt va rezulta reducerea enormă a costurilor administrative (aproximativ de trei ori). Analizele demonstrează că nu sunt preconizate pierderi semnificative în calitatea serviciilor

¹ Dulschi, Ion. Reforma administrativ-teritorială: oportunitate pentru Republica Moldova. În: *Teoria și practica administrării publice*/Materiale ale Conferinței internaționale științifico-practice. p. 31

publice prestate de autoritățile publice locale, însă vor fi necesare schimbări importante în sistemul finanțelor locale, inclusiv alocarea unor mijloace financiare mai mari și mai stabile pentru autoritățile administrației publice locale din veniturile generale de stat.

În acest context, consider că descentralizarea reprezintă calea spre modernizare a Republicii Moldova. Descentralizarea puterii înseamnă transfer de competențe administrative și financiare de la nivelul administrației publice centrale la cel al administrației publice locale. Descentralizarea puterii va contribui la crearea unor autorități publice locale suficient de puternice ca să-și asume responsabilitatea pentru sarcinile publice de interes local și să creeze condiții pentru dezvoltarea multilaterală a localităților RM.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Letonia din 01.05.1922;
2. Legea privind administrația publică locală din Letonia, nr. 436 din 28.12.2006;
3. Cîrciumaru Adriana, Diacencu Bianca, Constantinescu Cristina. *Studiu privind sistemele administrativ-teritoriale*. București, 2011. 200 p.;
4. Osoian I., Sîrodoev I., Veveriță E., Prohnițchi V. *Studiu analitic privind structura administrativ-teritorială optimă pentru Republica Moldova*. Chișinău, 2010. 185 p.
5. Roșcovan Mihai, Balici Maria, Moisei Cristina. *Descentralizare și autonomie locală: Modele europene pentru Republica Moldova*. Chișinău: Ed. Epigraf, 2012. 64 p. ISBN 978-9975-125-02-4;
6. Dulschi Ion. Reforma administrativ-teritorială: oportunitate pentru Republica Moldova. În: *Teoria și practica administrării publice*/Materiale ale Conferinței internaționale științifico-practice. p. 28-32;
7. Palihovici, Serghei. Contradicțiile reformei administrativ teritoriale în Republica Moldova. În: *Administrarea publică*, nr.2, 2017. p. 19-23;

PARTICULARITĂȚILE NULITĂȚII ACORDURILOR ANTICONCURENȚIALE

THE PARTICULARITIES OF THE NULLITY OF ANTI-COMPETITIVE AGREEMENTS

Ilie CRECIUN, student-doctorand
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract. *Given the severity of the effects of anti-competitive agreements on the competitive environment, the economic environment and public order, the legislator expressly declared the nullity of such agreements. The absolute nullity of anticompetitive agreements can be invoked by any interested party, as well as ex officio by the court. Moreover, the court is obliged to state it ex officio after hearing the views of the participants in the trial. Absolute nullity occurs by law, but in practice the nullity of anticompetitive agreements is to be found by the court. The Competition Council may mention this in its decisions and in the public communications concerning the adoption of that decision following the model of the European Commission, which tends to alert parties and third parties to the lack of effect of an agreement that has been declared to be in contradiction with the imperative provisions of the competition law.*

Key-words: *competition, anti-competitive agreement, absolute nullity, Competition Council.*

Potrivit pct. 1 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 1 din 07.07.2008, prin nulitate a actului juridic se va înțelege sancțiunea ce intervine în cazul în care, la încheierea actului juridic civil, nu au fost respectate dispozițiile legale referitoare la condițiile de validitate a actului juridic, desființându-l¹.

În literatura de specialitate² se susține faptul că nulitatea actului juridic îndeplinește trei funcții: preventivă, represivă, reparatorie.

Având în vedere aceste funcții ale nulității actelor juridice civile, precum și gravitatea efectelor acordurilor anticoncurențiale asupra mediului concurențial, mediului economic și ordinii publice, legiuitorul a statuat expres nulitatea unor astfel de acorduri. În acest sens, art. 5 alin. (2) din Legea concurenței³ prevede că

---

¹ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a legislației ce reglementează nulitatea actului juridic civil nr. 1 din 07.07.2008 // Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2009, nr. 4-5, pag. 4.

² Baieș S., Roșca N., *Drept civil: Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică*. Chișinău: Cartier juridic, 2004, pag. 194.

³ Legea concurenței nr. 183 din 11.07.2012. În: Monitorul Oficial nr. 193-197 din 14.09.2012.

„Acordurile interzise în temeiul prezentului articol sunt nule de drept”. Respectiv, acordurile anticoncurențiale interzise de Legea concurenței sunt nule de drept. Iar legea prenotată interzice, fără a fi necesară o decizie prealabilă în acest sens, orice acorduri între întreprinderi sau asociații de întreprinderi, orice decizii ale asociațiilor de întreprinderi și orice practici concertate care au ca obiect sau efect împiedicarea, restrângerea sau denaturarea concurenței pe piața Republicii Moldova sau pe o parte a acesteia.

Cu toate acestea, nulitatea respectivă nu vizează practicile concertate, deoarece acestea reprezintă un comportament specific al întreprinderilor și nu presupune încheierea unor acte juridice. Autoarea română Maria Dumitru¹ menționează că nulitatea se referă doar la acorduri și decizii interzise nu și la practici concertate, deoarece nulitatea ca sancțiune de drept civil lovește doar actele juridice, iar practicile concertate sunt doar comportamente de fapt, care nu face să se nască obligații juridice.

Sub aspect terminologic, prevederile legale citate trimit fără echivoc la nulitatea absolută. Potrivit art. 327 alin. (1) din Codul Civil², este absolută acea nulitate care sancționează încălcarea unei dispoziții legale prin care se ocrotește un interes general. În consecință, nulitatea acordurilor anticoncurențiale este una absolută, deoarece se sancționează nerespectarea legislației concurențiale care ocrotește interesele generale ale societății raportate la necesitatea unei concurențe libere în economia de piață.

În același timp, nulitatea nu este susceptibilă să fie acoperită prin voința părților sau printr-o tranzacție, ceea ce înseamnă că actul nu poate să fie confirmat în privința clauzelor contrare ordinii publice. Modificarea clauzelor unui contract sau eradierea celor care limitează concurența nu semnifică faptul că părțile au înlăturat nulitatea, dar mai degrabă s-au conformat prevederilor legale.

În doctrina juridică străină au fost puse sub semnul întrebării decizii ale unor instanțe naționale din Marea Britanie care au considerat că un acord lovit de nulitate absolută poate redeveni valabil dacă dispar împrejurările economice în care această nulitate s-a produs (de exemplu: cotele de piață a unor participanți la o înțelegere anticoncurențială scad sub pragurile de minimis prevăzute de Legea concurenței - 10% sau 15% în funcție de concurența, orizontală sau verticală între participanți). O astfel de interpretare ar fi contrară caracterului nulității absolute pentru încălcarea art. 101 din TFUE³, care se referă și la viitor, astfel cum rezultă acesta din jurisprudența Curții Europene de Justiție. Din momentul schimbării împrejurărilor care provoacă nulitatea absolută se poate vorbi doar de un alt contract, cu efecte doar pentru viitor. În caz contrar, dreptul victimelor la repararea pagubelor ar fi pus în pericol – acestea nu ar putea solicita despăgubiri pe baza unui contract care ar fi redevenit valabil și față de care sunt terți desăvârșiți⁴.

În baza criteriului consacrarii legislative, nulitatea acordurilor anticoncurențiale este una expresă, or, conform prevederilor art. 334 alin. (2) din Codul Civil, „*Actul juridic sau clauza care contravine unei dispoziții legale imperative sunt nule sau anulabile dacă această sancțiune este prevăzută expres de dispoziția legală încălcată (nulitatea expresă)*”.

Revenind la nulitatea absolută a acordurilor anticoncurențiale, este necesar de menționat că aceasta poate fi invocată de către orice persoană interesată, cât și din oficiu de către instanța de judecată. Mai mult decât atât, instanța de judecată este obligată să o constate din oficiu după ce a ascultat opiniile participanților la proces.

Astfel, nulitatea poate să fie invocată de persoane atât fizice, cât și juridice, consumatori finali sau întreprinzători, rezultând că fiecare dintre părți poate să-l opună celeilalte, însă părțile nu pot să opună clauza nulă terților, în timp ce terții pot să opună nulitatea părților.

Spre exemplu, mai multe companii de asigurări au stabilit (într-un proces-verbal al ședinței) că vor acorda brokerilor o remunerație sub formă de comision în mărime de până la 15% din prima brută subscrisă în baza primelor de asigurare în vigoare pentru serviciile de intermediere la încheierea contractelor de asigurare⁵. În speță, sunt în drept să invoce nulitatea acordului între companiile de asigurare: companiile de asigurare participante la înțelegere, dar și cele care nu au participat la înțelegere; asociațiile profesionale necomerciale ale companiilor de asigurări; brokerii în asigurări, precum și asociațiile profesionale necomerciale ale acestora; autoritățile publice (ex.: CNPF); consumatorii serviciilor brokerilor în asigurări.

Elucidând cercul persoanelor care pot invoca nulitatea acordurilor anticoncurențiale, problema care

¹ Dumitru M., *Dreptul concurenței*. Iași: Institutul European, 2011, pag. 160.

² Codul Civil nr. 1107 din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial nr. 66-75 din 01.03.2019.

³ Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene din 25.03.1957. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. C 326 din 26.10.2012.

⁴ Mircea V., *Răspunderea civilă delictuală în materia concurenței / Forma abreviată a Tezei de doctorat*, Universitatea din București, 2013, pag. 40.

⁵ Decizia Plenumului Consiliului Concurenței nr. DA-78 din 28.12.2015. Disponibil: <https://competition.md/public/files/DA-78c4cd6.pdf> (accesat la 11.02.2019).

se ridică este aceea de a ști care este autoritatea competentă să constate nulitatea. Chestiunea respectivă apare în condițiile în care Consiliul Concurenței este împuternicit cu atribuții de investigare a cazurilor de încălcare a legislației concurenței, iar instanțele judecătorești sunt împuternicite cu atribuții de examinare și soluționare a cazurilor de reparare a prejudiciilor, atât contractuale, cât și extra-contractuale (delictuale).

In abstracto, fiind o nulitate de plin drept, nu este necesară o decizie a unei autorități pentru ca o înțelegere, care se încadrează în condițiile stabilite la art. 5 din Legea concurenței, să fie considerată ca fiind nulă. *Ipsa iure*, acordurile sau deciziile care îndeplinesc condițiile pentru aplicarea art. 5 alin. (1) din Legea concurenței sunt nule, dacă nu pot fi scutite prin aplicarea art. 6 (exceptarea acordurilor anticoncurențiale) și art. 8 (acordurile anticoncurențiale de importanță minoră) din aceeași lege. Totodată, prin prisma art. 5 alin. (1) din Legea concurenței, acordurile, deciziile și practicile concertate sunt interzise fără a fi necesară o decizie prealabilă în acest sens. Din sensul art. 327 alin. (1) din Codul Civil, rezultă că actul juridic lovit de nulitate absolută este nul, nefiind necesară o hotărâre judecătorească de constatare a nulității absolute.

În mod practic însă, în unele cazuri este necesar ca nulitatea să fie constatată de către o autoritate calificată, pentru a produce efecte în cazul unei contestații.

Potrivit art. 2 alin. (6) din Legea concurenței, „*Consiliul Concurenței este autoritatea de concurență națională, competentă de punerea în aplicare a prevederilor prezentei legi, în conformitate cu atribuțiile stabilite de prezenta lege*”. La prima vedere se creează impresia că anume Consiliul Concurenței este autoritatea care poate constata nulitatea unui acord sau valabilitatea acestuia. Cu toate acestea, legislația nu indică expres această atribuție în sarcina Consiliului, acestuia revenindu-i doar atribuția de constatare a încălcării legii și de aplicare a sancțiunilor. În acord cu prevederile art. 41 alin. (1) lit. h) din Legea concurenței „*Pleumul Consiliului Concurenței are următoarele atribuții: h) ia decizii de constatare a încălcării legii, de impunere a măsurilor corective, de aplicare a sancțiunilor, de aplicare a politicii de clemență și alte decizii prevăzute de prezenta lege, în limitele competenței sale, în urma investigațiilor efectuate*”. Prin urmare, Consiliul nu ar putea să declare nulitatea, nici să tragă consecințele civile ale nulității, așa cum ar fi de exemplu, în cazul în care ar dispune restituirea prestațiilor executate de către părți. În această ordine de idei se încadrează și prevederile art. 79 alin. (1) din Legea concurenței, potrivit cărora „*Independent de sancțiunile aplicate potrivit prevederilor prezentei legi, dreptul la acțiune al persoanelor fizice și/sau juridice pentru repararea integrală a prejudiciului ce le-a fost cauzat printr-o practică anticoncurențială interzisă de prezenta lege rămâne rezervat*”.

În pofida acestor alegații, având în vedere faptul că nulitatea absolută intervine de drept, Consiliul Concurenței poate menționa acest aspect în deciziile sale și în comunicările publice referitoare la adoptarea deciziei respective. Spre exemplu, Comisia Europeană obișnuiește să menționeze cu ocazia fiecărei comunicări privind emiterea unei decizii de sancționare că persoanele afectate pot înainta acțiuni civile pentru repararea prejudiciilor suferite. O astfel de mențiune, chiar dacă nu are forța obligatorie a celorlalte dispoziții din decizie, contribuie la atenționarea părților și a terțelor persoane asupra lipsei de efecte a unui acord care a fost declarat ca fiind în contradicție cu prevederile imperative ale legislației concurențiale.

Din considerentele enunțate mai sus, dar și în lumina principiului liberului acces la justiție potrivit căruia nici unei persoane nu i se va refuza apărarea judiciară din motiv de inexistență a legislației, de imperfecțiune, coliziune sau obscuritate a legislației în vigoare, nulitatea acordurilor anticoncurențiale urmează a fi constatată de către instanța de judecată. Astfel, în cazul sesizării instanței de judecată în privința nulității absolute, persoana interesată poate intenta acțiune în constatarea nulității absolute și repararea prejudiciilor cauzate de acordurile anticoncurențiale ilegale.

În situațiile în care instanța nu este sesizată despre nulitatea unui contract, dar acțiunea civilă se referă doar la executarea necorespunzătoare sau neexecutarea unui contract, atunci instanței îi revine o obligație activă – aceea de a constata nulitatea absolută a contractului sau a clauzelor contractuale respective. În conformitate cu prevederile art. 328 alin. (1) din Codul Civil „*Nulitatea absolută a actului juridic poate fi invocată, atât pe cale de acțiune, cât și pe cale de excepție, de orice persoană care are un interes născut și actual. Instanța de judecată este obligată să o constate din oficiu după ce a ascultat opiniile participanților la proces*”. Potrivit Comentariului Codului civil (în varianta înainte de modernizare 01.03.2019), instanța de judecată poate invoca nulitatea absolută din oficiu, declarând ineficacitatea actului juridic chiar dacă părțile nu știu sau nu vor să aplice această sancțiune¹. Prin urmare, considerăm că instanța de judecată este obligată să constate din oficiu nulitatea absolută a contractelor anticoncurențiale sau a

---

¹ Buruiană M. et al., *Comentariul Codului Civil al Republicii Moldova*. Volumul I. Chișinău: Arc, 2005, pag. 431.

clauzelor anticoncurențiale indiferent de faptul dacă părțile nu știu sau nu vor să aplice această sancțiune.

În acest context, este relevant un exemplu: un producător de baterii auto a încheiat contracte de vânzare-cumpărare cu mai mulți distribuitori, în scopul revânzării de către distribuitori către terți a acestor produse prin propriile rețele comerciale, atât angro, cât și cu amănuntul. Contractele respective conțineau clauze în care se stabileau prețurile de revânzare a bateriilor auto (ceea ce constituie un acord anticoncurențial vertical prin obiect)¹. Modelând un scenariu teoretic posibil, admitem că producătorul poate înainta o acțiune civilă împotriva unui distribuitor pe motivul nerespectării prevederilor contractuale referitoare la prețul revânzării. În speță, instanța de judecată urmează să verifice *ex officio* valabilitatea clauzelor contractuale invocate pentru a stabili dacă nu contravin unei dispoziții legale prin care se ocrotește un interes general. Respectiv, instanța va pune în dezbatere legalitatea clauzelor contractuale de fixare a prețului de revânzare a produselor și, după ce a ascultat opiniile participanților la proces, va constata sau nu nulitatea absolută a clauzelor contractuale anticoncurențiale. Anume la acest capitol se nasc o serie de problematici, atât teoretice, cât și practice. Problematicile vizează și cooperarea interinstituțională, și anume modalitatea de interacțiune dintre instanța de judecată și Consiliul Concurenței.

Din perspectiva teoretică, autoritatea de concurență este cea care investighează, sancționează și decide dacă un anumit comportament pe piață sau anumite clauze contractuale constituie încălcări ale interdicției de încheiere a acordurilor anticoncurențiale. Acest proces complex este asigurat de către un corp de profesioniști în domeniu, în mai multe etape de examinare, având la dispoziție mai multe procedee probatorii, iar decizia finală se adoptă în mod colegial. Însă, instanța de judecată este limitată de reclamarile din acțiunea civilă, probele prezentate de părți în limitele condițiilor constatării nulității absolute, fiind pusă în situația de a se expune asupra faptului dacă o clauză contractuală are un obiect ori efect anticoncurențial sau nu. Necontestând profesionalismul și abilitatea judecătorilor, totuși aceștia sunt puși în situația de a se expune asupra unui domeniu specializat, mai puțin cunoscut (literatura de specialitate autohtonă lacunară, lipsa unei discipline de bază separate pe domeniul respectiv în învățământul superior, lipsa practicii judiciare), dar și fără a avea la îndemână anumite instrumente procesuale care le-ar stimula un rol mai activ. Constatarea faptului că o situație sau o clauză contractuală contravine regulilor de concurență este adesea un demers dificil mai ales în ceea ce privește încălcarea regulilor de concurență referitoare la acordurile anticoncurențiale (sarcina este ceva mai ușoară în situația în care este vorba de încălcarea unei norme de concurență neloială). Prin prisma exemplului relatat mai sus, referitor la fixarea prețului de revânzare a bateriilor auto, sarcina judecătorului este mai puțin dificilă, deoarece acordul prin care două întreprinderi convin asupra prețurilor practicate pe piață este o încălcare destul de evidentă. Însă, sarcina judecătorului devine extrem de dificilă în ceea ce privește relațiile contractuale complexe, unde se impune o analiză detaliată. Astfel, persistă pericolul ca prevederile contractuale anticoncurențiale să fie puse la baza actului de dispoziție al instanței de judecată și să beneficieze de autoritatea lucrului judecat.

Din perspectiva practică, autoritatea de concurență nu deține informații despre cauzele, contractele care se examinează de către instanțele judecătorești, respectiv, nu poate interveni din oficiu pentru a constata faptul că o clauză contractuală este anticoncurențială sau nu. Instanța de judecată, în prezența unor atare situații, poate dispune atragerea specialiștilor de la Consiliul Concurenței pentru oferirea explicațiilor și consultațiilor. Însă consultațiile oferite de un angajat al autorității de concurență nu pot substitui concluzia unei autorități, unde deciziile se adoptă în mod colegial (nu unipersonal). Informațiile oferite de către specialist se vor rezuma la expunerea prevederilor legale relevante, practica administrativă și judecătorească.

Pentru a minimiza riscurile menționate, considerăm că se impune reglementarea posibilității suspendării procesului civil pe durata examinării cazului de către Consiliul Concurenței. Prin definiție, suspendarea procesului civil reprezintă incidentul procedural care constă în oprirea cursului judecătii din cauze dependente sau independente de voința părților².

În lipsa unei asemenea posibilități, este prezent riscul ca, pe de o parte, instanța de judecată să emită o hotărâre de satisfacere a acțiunii reclamantului bazată pe neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a unei clauze contractuale, iar pe de altă parte, autoritatea de concurență să constate faptul că clauza contractuală respectivă limitează concurența. Astfel, o dată ce instanța este informată de

---

¹ Decizia Plenumului Consiliului Concurenței din România nr. 83 din 28.12.2017.

Disponibil: http://www.consiliulconcurentei.ro/uploads/docs/items/bucket13/id13292/decizie_rombat_confidentializata_site.pdf (accesat la 11.02.2019).

² Avizul consultativ al Plenumului Curții Supreme de Justiție nr. 4ac-15/14 din 29.09.2014.

Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_avize_csj.php?id=21 (accesat la 11.02.2019).

către părți, autoritatea de concurență sau de către specialistul audiat despre faptul examinării posibilității de a iniția o investigație concurențială sau despre existența unei asemenea investigații, care are tangență cu litigiul supus judecării, atunci aceasta urmează să dispună de dreptul de a suspenda examinarea cauzei. Suspendarea urmează să dureze până la prezentarea în instanță a informațiilor de la Consiliul Concurenței despre soluția finală asupra cazului. În acest caz, suspendarea procesului civil va constitui un drept al instanței de judecată, care va decide conform intimei convingeri bazată pe complexitatea cauzei, opinia părților ș.a.

Necesitatea respectivă este identificată în condițiile în care, printre cazurile de suspendare a procesului civil prevăzute la art. 260 și 261 din Codul de Procedură Civilă¹ nu este reglementată o asemenea situație. În acest context, înaintăm propunerea de *lege ferenda* de completare a art. 261 și 262 din Codul de Procedură Civilă în următoarea redacție:

„Articolul 261 din Codul de Procedură Civilă se completează cu litera i) cu următorul conținut: i) sunt necesare rezultatele examinării de către Consiliul Concurenței a presupusului caz de încălcare a legislației concurențiale.

Articolul 262 din Codul de Procedură Civilă se completează cu litera h) cu următorul conținut: h) până la prezentarea în instanță a actului de dispoziție al Consiliului Concurenței”.

Concluzii: Nulitatea absolută reprezintă o sancțiune care se răsfrânge asupra acordurilor anticoncurențiale datorită impactului negativ asupra mediului concurențial, mediului economic și ordinii publice. Acest mecanism de combatere a acordurilor anticoncurențiale se află la îndemâna persoanelor interesate (persoane fizice, juridice, consumatori, întreprinzători, părți sau terți la acord) și a instanței de judecată. Pentru perfecționarea acestui mecanism este necesară și implicarea autorității de concurență, ca subiect implicat direct în investigarea presupuselor cazuri de încălcare a legislației concurenței. Prin urmare se recomandă Consiliului Concurenței să menționeze despre nulitatea acordurilor anticoncurențiale în deciziile sale și în comunicările publice referitoare la adoptarea deciziilor respective. De asemenea, se propune, cu titlu de *lege ferenda*, reglementarea posibilității suspendării procesului civil pe durata examinării presupusului acord anticoncurențial de către Consiliul Concurenței.

ACȚIUNI ȘI MĂSURI SPECIFICE DE COMBATERE A MIGRAȚIEI ILEGALE LA NIVELUL REPUBLICII MOLDOVA ȘI UE

Angela CUCIURCĂ, doctor în drept, conf. univ.
Universitatea Agrară de Stat din Moldova

Abstract. *Illegal migration causes multiple problems related to employment, violation of the rights of Moldovan citizens abroad, illegal entry of foreign citizens and stateless persons into the country, illegal transit of the territory of the country, illicit trafficking in human beings, worsening of the criminogenic situation. Therefore, a number of actions and specific measures to combat illegal migration must be undertaken, in particular: criminal investigation and punishment of government officials, which "cover" illegal migration and organize it; activities focused on the diaspora, including patriotism stimulation, socio-economic, legal and informational aspects; combating trafficking in human beings in order to be exploited in various forms; adjust the current legislative framework to EU legislation to eliminate some gaps and avoid duplicating regulations, etc.*

Primele încercări de luptă împotriva migrației ilegale a populației moldovenești au fost legate de combaterea traficului de ființe umane. Inițiatorii în împiedicarea și combaterea acțiunilor de trafic au fost organizațiile internaționale, preocupate de traficul de femei cu scopul exploatari sexuale. În conformitate cu recomandările organizațiilor internaționale și reieșind din situațiile reale, prin decizia Guvernului Republicii Moldova (mai 2000) a fost creată Grupul Național de Combatere a Traficului de Persoane, care a fost menit să aibă rolul de partener național în cadrul proiectului OIM pentru combaterea traficului de ființe umane. În același timp, a fost dezvoltat Planul de Acțiuni pentru combaterea traficului de ființe

---

¹ Codul de Procedură Civilă nr. 225 din 30.05.2003. Republicat în Monitorul Oficial nr. 130-134 din 21.06.2013.

umane, care pune accentul pe cooperarea și acțiunile comune a entităților publice și a organizațiilor non-guvernamentale. În aceeași perioadă a fost constituit grupul de lucru permanent, în care au intrat reprezentanți ai ministerelor, deputați, reprezentanți ai organizațiilor non-guvernamentale. În componența Ministerului Afacerilor Interne a fost creat Departamentul pentru lupta împotriva Crimei Organizate, iar în cadrul acesta se află Centrul pentru Combaterea Traficului de Ființe Umane. În august 2005 a fost adoptat noul Plan Național de Acțiuni pentru combaterea traficului de ființe umane. Se iau diferite măsuri cu scopul de combatere a traficului. În primul rând, informarea populației despre gradul de pericol și riscul migrației ilegale nesoluționate, traficul de ființe umane cu scop exploatarea fie ca forță de muncă ieftină, fie exploatare sexuală, prevenirea populației referitor la consecințele acestora. În al doilea rând, fortificarea controlului asupra activităților agenților turistici și de ocupare a forței de muncă peste hotare. Și, în al treilea rând, pedepsirea celor care organizează, recrutează și transportă „marfă vie”. În 1998, în Codul Penal a fost introdus articolul cu privire la proxenetism (art.105). În Codul Penal și Codul Procesual Penal al Republicii Moldova au fost introduse schimbări (iulie 2001), referitor la traficul de carne vie, în special, art.113-2, privind pedepsirea penală a traficantilor de ființe umane pe termen lung. În ultimii ani, în Moldova s-a întezit activitatea de identificare și combatere a crimelor asociate cu traficul de ființe umane. Deși se întreprind anumite măsuri, în ansamblu, există mari rezerve în ceea ce privește lupta cu combaterea migrației ilegale și traficului de ființe umane. În special, rezervele sunt legate de inconsecvența autorităților moldovenești privind pedepsirea oficialilor publici, care „acoperă” migrația ilegală, traficul de ființe umane cu scopul exploatarea peste hotare etc. Acest lucru a determinat Departamentul de Stat SUA în raportul său privind contracararea migrației ilegale ființelor vii în 2007, și excluderea Moldovei din grupul doi și plasarea în al treilea grup de țări, care nu fac nimic sau doar imită lupta cu combaterea acestui fenomen social. Între timp, se observă aspectele pozitive ale gestionării migrației în Republica Moldova, în mare parte datorită cooperării active cu Uniunea Europeană, dar, în același timp, este necesar să acordăm atenție împrejurărilor care duc la reducerea eficacității reglementării proceselor migraționiste în Republica Moldova:

1) Cercetarea și pedepsirea penală a oficialilor guvernamentali, care „acoperă” migrația ilegală și o organizează. În timpul întâlnirii cu angajații Centrului pentru Combaterea Traficului de Persoane, președintele Republicii Moldova a anunțat o reducere a personalului cu 50%. Această decizie nu este relevantă principiilor democrației, ci poartă un caracter administrativ, și nu are nimic comun cu pedepsirea penală a funcționarilor publici, a căror vină este demonstrată de către judecată.

2) În lupta pentru contracararea migrației ilegale deseori se emită activitatea, dându-se preferință măsurilor administrative decât celor cu caracter interdicționist. Un exemplu în acest sens ne pot servi sfaturile (neoficiale) date de către consulatele străine, referitor la numărul de vize fix (limitat) eliberate pe parcursul unei zile de lucru.

3) Activități focusate pe diasporă, care să includă stimularea patriotismului, aspecte socio-economice, de drept și informațional. De multe ori, ele se rezumă la o abordare birocratică, care face necesară investirea în economia țării, mizând pe nostalgia migranților.

4) Bazându-se pe bună dreptate pe cooperarea cu Uniunea Europeană, în ceea ce privește reglementarea migrației, autoritățile moldovenești pierd legătura din est (Rusia, Ucraina, alte țări CSI) de cooperare pentru combaterea migrației forței de muncă, combaterea traficului de ființe umane cu scopul de a fi exploatați în diferite forme.¹ Se pare că acest aspect al activităților, mai ales în contextul concurenței tot mai mare pentru migranții ca forță de muncă, schimbările în politica migraționistă a Rusiei, ca principalul contractor al forței de muncă moldovenești, nu trebuie trecută cu vederea. Moldova, o țară mică cu o piață a forței de muncă ne semnificativă. De una singură, din punct de vedere economic, ar putea deveni atractivă pentru populația sa, minimalizând gradul de migrație, micșorând riscurile Uniunii Europene legate de migrația ilegală. În acest context, observăm că fără o politică de investiții pe termen lung bine gândită din partea Uniunii Europene, toate măsurile întreprinse de către autoritățile moldovenești cu scopul de a reglementa migrația nu vor avea succesul așteptat. Adică, combaterea eficientă a traficului ilegal rămâne a fi o problemă complexă, un proces multiplu, care combină atât putere, cât și măsuri economice, care necesită atât o cooperare la nivel internațional, cât și între structurile naționale, organele de stat și a organizațiilor non-guvernamentale.²

¹ Migrația la propriu. O retrospectivă a migrației în Republica Moldova. Organizația Internațională pentru Migrație. [accesat 09 mar. 2019] Disponibil: <http://www.migratie.md/interview/837/>

² Organizația Internațională pentru Migrație. Glosar asupra Migrației. Seria Drept Internațional al Migrației Nr. 25, 2011. [accesat 07 mar. 2019]. Disponibil: <http://www.oim.ro/ro/resurse/glosar>

Protecția socială a migranților se referă la două aspecte principale, pe de o parte, protecția socială a migranților în țara gazdă, iar, pe de altă parte, securitatea socială a acestora în perspectiva întoarcerii acestora în Republica Moldova, pentru că majoritatea din ei nu contribuie la fondul de asigurări sociale și la fondul pentru asigurări obligatorii de asistență medicală. Deși în decembrie 2006 s-au făcut modificări la Legea privind Pensile de Asigurări Sociale de Stat prin introducerea contractului individual de asigurare care se încheie direct cu Casa Națională de Asigurări Sociale, puțini migranți apelează la acesta pentru a-și asigura pensia pentru limita de vârstă. De asemenea, persoanele plecate la muncă peste hotare își pot procura polița de asigurare medicală obligatorie. Cetățenii Republicii Moldova se adresează la medic în străinătate doar în cazuri extreme, pentru că serviciile medicale sunt scumpe și majoritatea nu-și pot permite să le achite sau trebuie să facă mari eforturi financiare. Cei mai mulți migranți încearcă să-și rezolve problemele de sănătate prin metode tradiționale sau în condiții casnice prin administrarea unor medicamente. Trebuie de luat în calcul faptul că mulți migranți acceptă, constrânși de împrejurări, să lucreze în condiții nocive sau cu risc sporit. Problematică este și mai complexă dacă ne raportăm la faptul că „necontribuția” celor plecați la muncă peste hotare se răsfrânge asupra întregului sistem de asigurare socială, pentru că povara celor angajați este din ce în ce mai mare. Este absolut necesară o politică și o strategie guvernamentală coerentă în acest sens, pentru a crea condiții favorabile, care să stimuleze migrații să contribuie la sistemul asigurărilor sociale și de sănătate, însoțite de campanii publice de informare asupra necesităților acestor contribuții. Dacă acordurile bilaterale în domeniu sunt mai greu de coordonat, atunci, pe plan intern, eforturile ar trebui să fie maxime. Moldova are propria politică migraționistă, în contextul inițiativelor migraționiste ale Uniunii Europene.

Evoluțiile social-economice și politice care au avut loc în ultimele decenii și care continuă să se deruleze la nivel global au creat premisele unor schimbări considerabile în domeniul migrației, impunând acordarea unei atenții deosebite acestor probleme, abordate tot mai frecvent în cadrul dialogului politic și colaborării internaționale. O dată cu activizarea fluxurilor migraționale a crescut și îngrijorarea majorității statelor față de problemele aferente acestor procese. Organizațiile internaționale de specialitate constată că în prezent nu este cunoscută suficient amploarea acestui proces și nu există date statistice precise care ar reflecta proporțiile migrației în lume și ar permite evaluarea ei justă pentru elaborare unor politici adecvate. Consecințele sociale ale migrației sînt la fel de importante ca și influența acesteia asupra economiei.

Migrația ilegală cauzează multiple probleme legate de plasarea forței de muncă, lezarea drepturilor cetățenilor Republicii Moldova aflați peste hotare, pătrunderea ilegală în țară a cetățenilor străini și a apatrizilor, tranzitarea ilegală a teritoriului țării, traficul ilicit de ființe umane, agravarea situației criminogene. Ca urmare a emigrării la muncă a unei părți considerabile a populației, piața muncii se poate confrunta cu disproporții condiționate de lipsa forței de muncă calificate. Este nevoie de mijloace și timp pentru a înlocui constructorii, pedagogii, medicii, inginerii și alte categorii de specialiști calificați care au părăsit locurile de muncă. Procesele migraționale influențează atât situația socială, economică și demografică din țară, cât și stabilitatea și securitatea statului.¹

Analiza situației migraționale denotă că sistemul existent de reglementare a acesteia în Republica Moldova nu corespunde necesităților reale. Actualul cadru juridic nu asigură respectarea deplină a drepturilor migranților, iar activitatea structurilor de stat în domeniul migrației este insuficientă, întrucât acestea nu dispun de un mecanism bine determinat de evidență și de control al fluxurilor migraționale, precum și de pîrghiile necesare pentru dirijarea lor. Noile realități social-economice și politice solicită luarea din partea statului a unei atitudini deosebite față de problemele migrației populației, care presupune adoptarea unei strategii adecvate în acest domeniu și elaborarea cadrului legislativ necesar pentru promovarea politicii migraționale a Republicii Moldova.

Prezenta Concepție are ca scop determinarea politicii de stat în domeniul migrației, fapt ce va permite asigurarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, reglementarea și dirijarea procesului migrațional în interesul persoanei și al societății, protecția socială a migranților și a familiilor acestora, stabilirea relațiilor de cooperare cu alte state, crearea condițiilor de angajare legală în câmpul muncii peste hotare a cetățenilor moldoveni, combaterea migrației ilegale și a traficului ilicit de ființe umane. Concepția politicii migraționale stabilește scopurile, sarcinile, principiile de bază și direcțiile prioritare ale reglementării și dezvoltării proceselor migraționale în Republica Moldova, căile de promovare și de realizare a politicii migraționale, sarcinile și funcțiile de bază ale autorităților administrației publice în domeniul migrației. Prin reglementarea proceselor migraționale se subînțelege

---

¹ Postolachi, V. *Migrația forței de muncă*. În: *Legea și viața*, Chișinău, 2016, nr.2, p. 21.

realizarea unui complex de măsuri juridice, administrative și social-economice, orientate spre stimularea sau limitarea migrației populației în sau de pe teritoriul țării, asigurarea respectării drepturilor migranților, combaterea migrației ilegale și a traficului ilicit de ființe umane. Politica migrațională este o parte integrantă a politicii interne și externe a statului, iar realizarea ei este una din sarcinile prioritare ale acestuia. Subiecții politicii migraționale sînt autoritățile administrației publice centrale și locale, cetățenii Republicii Moldova, cetățenii străini și apatrizii care intră în sau care ies din Republica Moldova. Parteneri în realizarea politicii migraționale de stat sînt organismele internaționale, sindicatele, patronatele, organizațiile neguvernamentale cu activitate în acest domeniu. Statul determină scopurile și procedeele, precum și responsabilitatea pentru dirijarea acțiunilor privind migrația și stabilește relațiile de cooperare pe plan internațional. Un rol important revine statului și în controlul asupra intrării în și ieșirii din țară a tuturor categoriilor de migranți, în combaterea migrației ilegale de muncă și contracararea activității persoanelor fizice și juridice care intermediază ilegal acțiunile de angajare peste hotare, în combaterea traficului ilicit de ființe umane. Printre aceste inițiative, menționăm: aprobarea unei abordări globale față de migrația în regiunile de est și sud-est învecinate cu Uniunea Europeană; parteneriatul privind mobilitatea și migrația circulară; instrument european de vecinătate și cooperare; Misiunea Uniunii Europene privind Cooperarea la Frontieră (EUBAM); Sinergia Mării Negre; noua tematică de cooperare cu țările terțe în domeniul azilului și migrației, crearea Centrului Unic de Vize a Uniunii Europene; Acordul privind Simplificarea Regimului de Vize și de Readmisie. Având în vedere încheierea termenului Planului Individual de Acțiuni „Uniunea Europeană – Republica Moldova”, autoritățile moldovenești au înaintat cu inițiativa de a semna un nou document de cooperare cu Uniunea Europeană. Acest document trebuie să fie bine consolidat din punct de vedere politic, oferind Moldovei o continuitate a reformelor inițiale de integrare europeană. Republica Moldova nu insistă ca acest document să fie numit plan de aderare a Republicii la Uniunea Europeană. Moldova vrea ca în document să fie clar menționat că țara va primi acces și va avea posibilitate să folosească toate patru libertăți, oferite de Uniunea Europeană țărilor ce urmează să adere.¹

Moldova și-a exprimat dorința de a adera în calitate de țară-pilot la proiectul privind migrația circulară și a venit la rândul său cu propuneri și observații privind îmbunătățirea mecanismului migrației circulare și de mobilitate. Au avut loc două runde de negocieri referitor la oferirea Republicii Moldova proiectul-pilot de parteneriat în domeniul migrației circulare și de mobilitate. În iunie 2008, Republica Moldova a fost selectată în calitate de țară, care va realiza proiectul-pilot în domeniul migrației circulare. Accentuăm semnificația specială a unui astfel de acord și mobilitate. Nu este secret faptul că majoritatea inițiativelor Uniunii Europene în domeniul migrației au caracter restrictiv. Acest acord pune accentul pe aspecte care să le permită în primul rând să atragă atenția asupra migrației circulare a cadrelor de muncă calificate, de sensibilizare, de formare profesională în contextul cerințelor UE, cu scopul de reîntoarcere și reintegrare în țara de origine. Se presupune că semnarea unui acord cu privire la protecția socială și de protecție a celor aflați legal peste hotare, acordă o deosebită atenție cooperării cu diaspora, problemei refugiaților, combaterii migrației ilegale, consolidării managementului migrației și controlului de frontieră. Ca parte integrantă a acordului este prevădă implementarea (începând cu toamna anului 2008) a două proiecte, în valoare de 5,5 mil. Euro².

În ansamblu, Republica Moldova a salutat pozitiv rezultatele misiunii EUBAM: fortificarea încrederii la frontieră, s-a redus migrația ilegală, traficul de droguri, numărul automobile furate etc. Utilizarea tehnologiilor avansate a permis identificarea traficului în containere de țigări nemarcate. Așa cum a subliniat Președintele Republicii Moldova, datorită activității Misiunii s-a mărit posibilitatea de a activa legal; în 2007 exportul din Moldova în Transnistria a crescut cu 19%, în comparație cu 2005. Deschiderea în 2007 a unui Centru Unic de Vize UE a permis facilitarea obținerii vizelor pentru UE pentru țările care nu au ambasade în Republica Moldova. Centrul a prelucrat (în conformitate cu cadrul stabilit) 10 mii de cereri pentru obținerea vizei. La Centru au aderat 7 state. În 2008 este planificată extinderea capacității până la 30.000 mii anual, va include 10 țări ale UE. Principalul dezavantaj al Centrului este numărul limitat de țări participante. Cu toate acestea, nu se poate de ignorat faptul că existența sa a avut un impact pozitiv asupra țărilor UE de a deschide ambasade proprii în Republica Moldova.³

---

¹ Moșneaga, V. *Politica migraționistă a Republicii Moldova: etapa actuală*. În: Culegerea de articole Cazul Republicii Moldova. Chișinău, 2011, p. 354.

² Biroul Național de Statistică “Migrația Forței de Muncă în Republica Moldova”. [accesat 02 feb. 2019]. Disponibil: http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/migratia/Sinteza_MFM_2012.pdf

³ Drăguțan, A.. *Teorii despre Migrație*. Chișinău: Ed. Cartea Juridică, 2015. 124 p.

Începând cu 1 ianuarie 2008 prin Acordul de Facilitare a Regimului de Vize și de Readmisie, a fost introdus regimul simplificat de vize între Moldova și țările Uniunii Europene. În același mod a fost simplificată procedura de perfectare a vizelor pe termen scurt (numărul și perioada de examinare a documentelor). Se stabilește o taxă mai mică, sunt stabilite categorii de persoane care pot primi gratuit, viza cu intrări multiple și vize pe termen mai lung. Sunt introduse anumite măsuri de facilitare a regimului de vize cu România și Bulgaria. Din 11 iulie 2008, cetățenii Republicii Moldova pot tranzita teritoriul României fără viză de tranzit, într-o perioadă care nu depășește cinci zile, dacă dețin o viză pentru una din țările UE sau permis de ședere în aceste țări. Spre deosebire de multe alte țări, acordul privind readmisia cetățenilor moldoveni și cetățenilor țărilor terțe, ce au intrat în Uniunea Europeană de pe teritoriul Republicii Moldova, a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2008. Mai mult de atât, Moldova a semnat acordul privind readmisia cu Cehia, Ungaria, Lituania, Polonia, România, Ucraina, Norvegia, Elveția, Italia. Ca parte a procesului de la Budapesta, de cooperare regională în contextul Sinergiei Mării Negre, Moldova cooperează în domeniul combaterii migrației ilegale, contrabandei, criminalității transfrontaliere, consolidării și modernizării tehnice a controalelor de frontieră, îmbunătățirii procesului de culegere a datelor și monitorizării informațiilor etc. Comisia Europeană sugerează instaurarea unui mecanism care să permită a se stabili, la nivel european, care state pot reintroduce excepțional controale la frontierele interne, chiar dacă sunt membre Schengen.

Mecanismul va fi utilizat ca “ultima soluție”, în situații critice, pînă la adoptarea unor noi măsuri menite să soluționeze toate problemele.

În prezent Republica Moldova dispune de o bază legislativă destul de largă, care stabilește sarcinile și responsabilitățile ministerelor și departamentelor, organelor administrative, privind exercitarea controlului regimului de intrare, ședere, documentare și ieșire a cetățenilor străini și apatrizilor din țară, inclusiv și procedeele de scoatere și expulzare din țară, și atragere la răspundere a străinilor contravenienți, precum și organizarea măsurilor în vederea prevenirii acțiunilor, care ar putea aduce prejudiciu securității statului.

Cadrul actual legislativ în general este suficient pentru activitatea organelor competente în acest domeniu, dar pornind de la aspirațiile țării noastre de a se integra în Uniunea Europeană, ar fi util de a-l aduce mai aproape de legislația UE pentru a exclude unele lacune și a evita dublarea unor reglementări.

Concomitent este necesar de a revizui cadrul legislativ existent, pentru a-l conforma cadrului legislativ al Uniunii Europene în acest domeniu.

Biroul migrație și azil (în continuare Biroul), cu statut de direcție generală, este o subdiviziune a Ministerului Afacerilor Interne, creat în vederea promovării și realizării politicii de stat în domeniul migrațiunii, imigrării și repatrierii, inclusiv în problemele refugiaților, solicitanților de azil și ale beneficiarilor de protecție umanitară sau temporară. Biroul este abilitat și cu exercitarea supravegherii regimului de ședere și gestionare a evidenței cetățenilor străini și apatrizilor pe teritoriul Republicii Moldova, combaterea migrației ilegale și cu competențe de organ de urmărire penală, investit cu dreptul de a desfășura măsuri operative de investigații. Biroul își exercită funcțiile ce îi revin și prin intermediul organelor teritoriale subordonate specializate în combaterea migrației ilegale.¹

Bibliografie:

1. Codul Penal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea RM nr. 985-XV din 18.04.2002, în vigoare de la 12.06.2003. În: Monitorul Oficial nr. 128-129/1012 din 13.09.2002.
2. Biroul Național de Statistică “Migrația Forței de Muncă în Republica Moldova”. [accesat 02 feb. 2019]. Disponibil:
http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/migratia/Sinteza_MFM_2012.pdf
3. Drăguțan, A.. Teorii despre Migrație. Chișinău: Ed. Cartea Juridică, 2015. 124 p.
4. Munteanu, V. Conceptul migrațiunii. În: Moldova, România, Ucraina: Integrarea europeană și migrațiunea forței de muncă. Chișinău, 2000. 242 p.
5. Moșneaga, V. Politica migraționistă a Republicii Moldova: etapa actuală. În: Culegerea de articole Cazul Republicii Moldova. Chișinău, 2011, p. 354.
6. Migrația la propriu. O retrospectivă a migrației în Republica Moldova. Organizația Internațională

---

¹ Munteanu, V. *Conceptul migrațiunii*. În: Moldova, România, Ucraina: Integrarea europeană și migrațiunea forței de muncă. Chișinău, 2000. 242 p.

pentru Migrație. [accesat 09 mar. 2019] Disponibil: <http://www.migratie.md/interview/837/> [accesat 02 feb. 2019]. Disponibil:

http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/migratia/Sinteza_MFM_2012.pdf

7. Postolachi, V. Migrația forței de muncă. În: *Legea și viața*, Chișinău, 2016, nr.2, p. 21.
8. Organizația Internațională pentru Migrație. *Glosar asupra Migrației*. Seria Drept Internațional al Migrației Nr. 25, 2011. [accesat 07 mar. 2019]. Disponibil: <http://www.oim.ro/ro/resurse/glosar>

ASPECTE COMPARATIVE ALE DOCTRINEI PENALE PRIVIND INFRAȚIUNEA DE POLUARE A APEI

Angela CUCIURCĂ, doctor în drept, conf. univ.
Universitatea Agrară de Stat din Moldova

Abstract. Examining the doctrine of the CIS and the European states in the matter of accountability for water pollution, neither the native doctrines nor the Romanians, except the Russians, Italians, Brazilians, feuds, were too interested. Nearly there are no scientific papers whose theoretical and legal research object is the water pollution offense. So, looking at the specialized works of the Central European countries, as well as those of other states outside the European Union, we find that the tendencies of the development of criminal law in the field of environmental responsibility, manifest a pronounced novelty, based on the idea of risk and guarantee that any deed against the environment will be sanctioned at any cost.

Pentru a înțelege esența și conceptele ce au stat la baza formulării cadrului legislativ al altor state în materia incriminării faptelor de poluarea apei, am realizat un studiu amplu a doctrinei internaționale în scopul identificării gradului de cercetare și preocupare privind problematica abordată, fiind una comună tuturor națiunilor.

Inițial am studiat doctrina statelor vecine, ținând cont de sistemul comun al dreptului la care a aderat statul nostru, de tradițiile și aspirațiile legislative, de specificul și principiile comune împărtășite la elaborarea legii penale, de sursa ce a inspirat legiuitorul nostru la elaborarea majorității normelor penale din care face parte și cea prevăzută la art. 229 CP RM.

Analizând și estimând gradul de cercetare științifică a infracțiunii de poluarea apei, vom relata despre contribuția doctrinarilor români în interpretarea materiei privind particularitățile incriminării penale a infracțiunii de poluarea apei.

Inițial am precizat că în actualul CP al României, după structura și tactica de reglementare utilizată, din anul 2009 nu mai cuprinde în conținutul său normele de incriminare a infracțiunii de poluarea apei. Măsurile de sancționare penală, acțiunile reproșabile necesare considerării infracțiunii de poluarea apei, precum și a majorității infracțiunilor, se identifică în conținutul legilor speciale, în cazul poluării componentei respective, în Legea apelor nr. 197/1996, art. 92.

Din start am precizat și faptul că, asemănătoare situației din Republica Moldova, activitatea științifică privind abordarea problemei poluării apei sub aspect de incriminare penală nu a prea interesat nici doctrinarii români, în special pe cei preocupați de materia răspunderii penale. Aici aproape că nu există lucrări științifice a căror obiect de cercetare teoretico-juridică să-l constituie infracțiunea de poluarea apei. Ca și în cazul statului nostru, problematica incriminării penale a acțiunilor ce atentează la calitatea și starea apelor a preocupat mai mult doctrinarii specializați în materia răspunderii de mediu, care în mod tangențial au abordat și chestiuni de responsabilizare penală pentru infracțiuni contra mediului, printre care este pomenită și infracțiunea de poluarea apei.

Profesorul E. Lupan¹ la nivel științific s-a preocupat în mod constant de studiul particularităților răspunderii pentru fapte de poluare, a definit cu această ocazie noțiunea de „prejudiciu ecologic”, a descris particularitatea dreptului la indemnizație a victimei poluării, a explicat legitățile și etapele transformării efectelor poluării în prejudicii ecologice la adresa persoanei, a clasificat și definit categoriile de poluanți etc.

De asemenea, profesorul E. Lupan împreună cu alți colegi² prin intermediul unui șir de lucrări

¹ Lupan, E. *Tratat de dreptul protecției mediului*. București: Ed. C.H. Beck, 2009. 688 p. 73-73

² Lupan, E., Minea, M. Șt., Marga, A. *Dreptul mediului. Partea specială. Tratat Elementar*. București: Ed. Lumina Lex, 1997. 527 p.

științifico-didactice, s-a expus de fiecare dată asupra conținutului normelor penale de incriminare a faptelor de poluare acvatică, asupra specificității consecințelor poluării asupra omului, dar și pericolul social pe care îl poate genera în viitor, fapt ce a determinat și legiuitorul penal să adopte o cu totul altă poziție în considerarea și aprecierea respectivelor categorii de consecințe prejudiciabile.

Un deosebit aport la dezvoltarea și adaptarea la exigențele de mediu a mecanismului juridico-penal de responsabilizare pentru fapte contra mediului îi aparține autoarei D. Marinescu, insistând a arăta prin conținutul lucrărilor sale¹ că includerea în codurile penale ale statelor lumii a unui nou fascicul de norme care să se preocupe de sancționarea celor vinovați de poluarea mediului constituie o prioritate a doctrinei și legislației viitoare.

Într-o altă lucrare a sa Marinescu, D. susține că actualmente s-a ajuns la o „îmbogățire” a fenomenului criminalității cu un nou sector de fapte socialmente periculoase, și anume „infrafracțiunile ecologice” care pot și trebuie să fie studiate dintr-o perspectivă sectorială, dar cu o viziune globală când este vorba de aprecierea pericolului acestor infrafracțiuni și a strategiilor de prevenire și contracararea lor.

Deși abordează tangențial problema incriminării penale a faptelor de poluarea apei, M. Gorunescu² prin studiul monografic al infrafracțiunilor contra mediului, în conținutul lucrării sale se identifică un spectru larg de soluții pentru îmbunătățirea cadrului de reglementare în materia juridico-penală de mediu, insistându-se asupra necesității reconsiderării rolului legii penale în activitatea de protejare a mediului, a diversificării mijloacelor de intervenție prin măsuri de drept penal în curmarea infrafracționalității de mediu, precum și deschiderea spre o reconsiderare a conceptului de răspundere penală a persoanei juridice pentru fapte de mediu.

Nu poate fi trecută cu vederea și implicația profesorului M. Duțu în dezvoltarea ideilor și regulilor de aderență a materiei dreptului penal la cea a dreptului mediului pe segmentul ce are menirea a se preocupa de mecanismul responsabilizării penale pentru fapte contra mediului. De-a lungul a câtorva decenii, în calitatea sa de promotor al valorilor de mediu ce urmau a fi protejate prin măsuri juridice de orice fel, a reușit să se impună cu rezultate desăvârșite în domeniul științei juridice, fapt demonstrat prin numeroasele sale lucrări cu caracter științific³ și didactic⁴ Într-o lucrare mai recentă M. Duțu,⁵ constată că pentru a depăși handicapul tot mai inacceptabil, legislația penală a trebuit să cunoască mutații semnificative la nivelul condițiilor de incriminare, al pedepselor aplicabile și al mijloacelor procesuale de realizare a răspunderii penale. Cu această ocazie, doctrina română nu întârzie a-și aduce criticile sale asupra tacticii actuale de reglementare a normei penale ce are să incrimineze fapta de poluare a apei.

În ce privește contribuția doctrinarilor români preocupați de materia penală, aceasta este aproape invizibilă, poate din cauza faptului că domeniul respectiv nu prezintă prea mare interes pentru știință sau nu este conștientizată pe deplin problematica și pericolul social al unei asemenea categorii de fapte ori poate din cauza faptului că actualul CP al României nu prevede o astfel de infrafracțiune. Totuși, oprindu-ne asupra celei din urmă presupuneri, menționăm că CP al României din perioada 2004-2009 încorporează în Cap. V (Crime și delikte contra mediului înconjurător) dispoziții de incriminare a infrafracțiunii de poluarea apei prin încălcarea regulilor privind protecția apelor (art. 396).⁶

În pofida acestui fapt, unii doctrinari ai timpului respectiv în lucrările lor⁷ au caracterizat infrafracțiunea ce astăzi se intitulează „poluarea apei”, ținând cont de particularitatea cu caracter strict penal a acesteia. Menționăm că astăzi este intitulată drept infrafracțiune de poluarea apei, deoarece anterior fapta era reglementată de codul penal românesc sub denumirea de „încălcarea regulilor privind protecția apei”. Deci în lucrarea menționată penalistul H. Diaconescu oferă o descriere detaliată a componenței respective de infrafracțiune, începând cu descrierea obiectului de atentare, constituind după sine fasciculul de relații sociale care se formează și dezvoltă cu privire la apărarea și menținerea apei, element esențial al naturii, al mediului înconjurător, al oricărei forme de viață, al societății. Un aspect destul de interesant este elucidat de autor și în direcția subiectului respectivei infrafracțiuni, atunci când îl divizează în subiect nemijlocit și cel mijlocit, fiind persoană juridică, fapt ce incită la ulterioare discuții și controverse în doctrina de specialitate, dar și pentru ulterioara noastră cercetare. Același autor, menționează latura obiectivă a infrafracțiunii ca fiind

---

¹ Marinescu, D. *Tratat de dreptul mediului*, Ediția a IV-a revăzută și adăugită. București: Ed. Universul juridic, 2010. 759 p.

² Gorunescu, M. *Infrafracțiuni contra mediului înconjurător*. București: Ed. C.H. Beck, 2011. 304 p.

³ Duțu, M. *Introducere în dreptul penal al mediului*. București: Hamangiu, 2013. 288 p.

⁴ Duțu, M. *Dreptul mediului*, ediția a III-a. București: Ed. C.H. BECK, 2010. 495 p.

⁵ Duțu, M., Duțu, A. *Răspunderea în dreptul mediului*. București: Ed. Academiei Române, 2015, 480 p.

⁶ Codul penal al României, nr. 301 din 28 iunie 2004. În: Monitorul Oficial al României, nr. 575 din 29.06.2004 (abrogat).

⁷ Diaconescu, H. *Drept penal. Partea specială*. Volumul II. Ediția 2. București: Ed. All Beck, 2005. 624 p.

multitudinea faptelor care pot periclita calitatea apei a determinat-o și pe cea a celor care alternativ pot constitui elementul material al laturii obiective a infracțiunii în modalitățile normative ale acesteia.

Prin lucrarea sa, autorul C. Manta încearcă să descrie sub aspect comparativ acțiunea legii penale europene asupra conduitelor reproșabile la adresa mediului și, în special, la adresa resurselor de apă, accentuând importanța și tactica reglementărilor penale prin faptul expunerii asupra conținutului normelor ce sancționează chiar tentativa de poluare a apei. Într-o altă lucrare a sa C. Manta¹, generalizând opiniile doctrinei franceze despre infracțiunile contra mediului, arată că aceasta se referă la infracțiunile ecologice ca la niște „fapte periculoase prin săvârșirea cărora se aduce atingere relațiilor sociale, a căror ocrotire este condiționată de apărarea elementelor naturale și antropice ale mediului, atingeri care se concretizează din punctul de vedere al consecințelor într-o pagubă adusă persoanelor fizice și juridice care le dețin în proprietate și le administrează, în crearea de pericol pentru sănătatea oamenilor, animalelor și plantelor, pagube economice etc. O încercare reușită de a contribui la dezvoltarea cadrului doctrinar în materia cercetării infracțiunilor contra mediului, este sesizată de autoarea Hanciu O. M. prin lucrarea sa de doctorat² în care constată că o serie de fapte considerate infracțiuni, dacă sunt de natură să pună în pericol viața sau sănătatea umană, vegetală sau animală, pedeapsa putând îmbrăca forma închisorii și/sau amendă penală.

Trecând la analiza gradului de cercetare sub aspect doctrinar a infracțiunii de poluarea apei în spațiul CSI, putem afirma că spectrul lucrărilor științifice ce abordează problematica infracționalității în domeniul vizat este mult mai impunător, în special a lucrărilor de doctorat ce au ca obiect de cercetare faptele penale ce atentează la categoria componentei de mediu avute în discuție. Este de menționat aici autorul tezei de doctorat A. Romanov,³ care cercetează sub aspect multidimensional infracțiunea de poluarea apei prevăzută în CP FR. În lucrarea sa autorul tratează într-o manieră destul de originală, inspirată și inovativă evoluția reglementărilor cu caracter penal în domeniul protecției apelor la nivel internațional, specificul obiectului infracțiunii de poluarea apei, latura obiectivă, subiectul și latura subiectivă a infracțiunii examinate. Cu remarcabile cercetări și sugestii pentru îmbunătățirea cadrului de reglementare în materia infracționalității contra resurselor acvatice vine prin lucrarea sa de doctorat și autorul rus Popov N.⁴ Studiul său axat pe problematica responsabilizării pentru fapte de poluarea apei în baza legislației penale a Siberiei și regiunii Ural, aduce un „plus valoare” doctrinei ruse prin șirul ideilor, pozițiilor inedite și concepțiilor bine argumentate asupra specificului calificării acțiunilor degradante asupra apelor, consecințele cărora vizează sănătatea persoanei, calitatea vieții, dezvoltarea fizică și durabilă a unei națiuni.

Autorul rus Filanenco I., în lucrarea sa de doctorat,⁵ evidențiază cele mai stringente probleme ale considerării acțiunilor periculoase îndreptate asupra calității apei, iar pe cale de consecință, asupra omului. De asemenea, cu o specială atenție este tratată problema identificării punctului de delimitare între caracterul penal și cel contravențional al faptelor ce au dus la poluarea apei. Tot acesta vine cu o inspirată sugestie de a diviza sancțiunile pentru acțiunile de poluare a apei în funcție de categoriile de prejudicii aduse componentelor mediului sau vieții și sănătății omului, de categoria subiecților ce au admis sau săvârșit acțiuni de poluarea a apei, de frecvența acestor acțiuni, precum și de zona sau întinderea efectelor.

Un relevant aport la dezvoltarea ideologică, științifico-juridică și criminologică a cadrului doctrinar rus în materia incriminării infracțiunii de poluarea apei poate fi atribuit autorului Gurbanov R., care prin voluminoasa și consistenta sa cercetare cu caracter științific⁶ a reușit să pună bazele conștientizării pericolului social al faptelor avute în discuție, a metodelor juridico-penale de luptă contra lor, dar și al cunoașterii trăsăturilor subiectului ce a săvârșit sau este tentat a săvârși asemenea categorii de fapte. Printre promotorii valorilor de mediu ce necesită a fi protejate prin măsuri de drept penal, în special cele ce pretind a fi considerate în legătură cu folosirea rațională, conservarea și dezvoltarea resurselor de apă, se numără și

---

¹ Manta, C. *Infracțiunile din domeniul mediului. Privire generală*. În: Analele Universității „Constantin Brâncuși”, nr. 2, Târgu Jiu, 2009, p. 125-128.

² Hanciu, O. M. *Răspunderea internațională a statelor pentru daunele de mediu transfrontaliere*. Rezumatul tezei de doctorat, București, 2015, 43 p.

³ Романов, А. А. *Преступное загрязнение вод в России: уголовно-правовое и криминологическое исследование*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Челябинск, 2010. с. 204

⁴ Попов, И. В. *Ответственность за преступное загрязнение вод (по материалам Сибирского и Уральского федеральных округов Российской Федерации)*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Омск, 2003. 201 с.

⁵ Филаненко, А. Ю. *Уголовно-правовая ответственность за загрязнение вод*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Челябинск, 2002. 182 с

⁶ Гурбанов, Р. А. О. *Борьба с преступным загрязнением вод (по материалам рек Кура и Араке)*. Диссертация представленная на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2002. 210 с.

autoarea Ovcearenko E.V., încumetându-se încă prin an. 1997 să evedențieze în lucrarea sa de doctorat¹ cele mai principale probleme în domeniul răspunderii penale pentru fapte de poluarea apei.

O contribuție deosebită a doctrinei ruse la capitolul cercetării infracțiunii de poluarea apei este relevantă și prin activitatea științifică a autorilor Bukarelova L. și Șveigher O.² care în scopul dezvoltării cadrului de cercetare recurg la examinarea comparată a legislației penale ruse în materia poluării apei cu cea a statelor Asiei Centrale. Deci, examinând normele penale ce reglementează responsabilitatea pentru poluarea apei, autorii observă că majoritatea lor nu prevăd în CP norme de incriminare a unor astfel de fapte. Această lipsă se identifică în CP al Japoniei, Thailandei și Coreei, explicația fiind că aici se pune accent mai mult pe protecția apei potabile, alimentare, iar prin măsurile impuse împotriva degradării calității ei, în mod indirect vor avea influență și asupra apei aflate în mediul natural.³

Dintre doctrinarii ruși care s-au remarcat prin contribuțiile lor la dezvoltarea cadrului doctrinar de incriminare și interpretare a infracțiunii de poluarea apei este și autorul Vetrov N. I.⁴ care s-au manifestat în domeniul cercetării infracțiunii de poluarea apei prin manualul său de drept penal. Demn de apreciat în lucrarea lor este maniera după care au explicat esența obiectului de atentare prin săvârșirea infracțiunii de poluarea apei, menționând într-un mod clar și neechivoc faptul că acesta îl constituie apele de suprafață în acea parte a izvoarelor și fântânilor, ghețarilor, precum și apelor subterane. Într-o lucrare a autoarei Timošenco Iu. A.⁵, se pune problema dacă infracțiunea de poluarea apei poate fi considerată doar în prezența faptei săvârșite sau, în mod obligatoriu, și a existenței consecinței. Analizându-se în detaliu opiniile doctrinare cu privire la aceste două puncte de vedere, dar și a opiniei practicienilor (procurorilor din Procuratura Generală a FR) constată că 64% din aceștia sunt de părerea că infracțiunea de poluarea apei poate fi calificată doar în prezența consecințelor, iar 25% că infracțiunea de poluarea apei poate fi calificată atât în baza faptei, cât și a consecințelor prejudiciabile. Acest fapt ne arată că o parte a practicienilor ruși admit caracterul formal al infracțiunii de la art. 250 CP FR, odată ce consideră că poluarea apei constituie un efect al acțiunii prejudiciabile, fără a mai fi necesară arătarea consecințelor.

Examinând doctrina statelor CSI și a celor europene în materia responsabilizării pentru fapte de poluare a apei, nu vom trece cu vederea nici cadrul doctrinar al celorlalte state de pe mapamond, încercând a sesiza străduințele și aspirațiile diverse ce au stat la fundamentul răspunderii penale pentru asemenea fapte.

În unele lucrări ale autorilor italieni Busi, R., Kola, O., Odeku., A. se evedențiază ideea centrală a reglementărilor penale în domeniul protecției apelor prin relevarea faptului că o prioritate deosebită se acordă celor ce înfaptuiesc justiția, de a aprecia când este necesară și utilă intervenția răspunderii penale pentru asemenea fapte și când nu. În acest sens se susține că în cazul în care pârâtul a săvârșit o faptă ce ar genera o situație în care materiile poluante s-ar răspândi, să constituie temei în care judecătorii ar putea lua în considerare dacă acest act sau eveniment ar trebui să fie privit ca un fapt normal al vieții sau ceva extraordinar.

În doctrina penală braziliană susține că termenul de „mediu” în sens penal trebuie să adopte un sens larg, mai global, potrivit căruia mediul cuprinde nu numai resursele naturale, dar și relația omului cu aceste elemente, în vederea păstrării calității vieții lor. Evident, cu acest fapt suntem de acord și noi, precizând că omul în nici un caz nu trebuie exclus din formula răspunderii penale. Lucrări ce tratează tangențial problema poluării apei prin abordarea aspectului de protecție juridică a apei sunt semnate și de alți autori brazilieni care susțin că în lumina drepturilor omului, măsurile de protecție a apelor sunt urgente și foarte importante, prin educație și diseminarea instrumentelor internaționale ratificate de statele prin intermediul proceselor legislative interne și externe.

De asemenea, în doctrina penală braziliană identificăm argumente interesante în favoarea avansării tezei răspunderii penale obiective pentru poluarea apei. Autorul acesteia Ricardo, Francisco da Silveira susține că recunoașterea capacității delictuale corporațiilor, o constituie un punct de vedere crucial, și anume: stabilirea răspunderii penale obiective în caz de poluarea apei, așa cum se întâmplă deja în dreptul

¹ Овчаренко, Е. В. *Уголовно - правовые и криминологические аспекты проблемы борьбы с загрязнением вод*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ставрополь, 1997. 203 с.

² Букалерева, Л. А., Швейгер А. О. *Уголовно-правовая охрана природы от загрязнения: международный и зарубежный аспекты*. *Ин: Вестник Московского университета им. С. Ю. Витте*, 2013, Серия 2, с. 51-59.

³ Букалерева, Л. А., Швейгер А. О. *Уголовно-правовая охрана природы от загрязнения: международный и зарубежный аспекты*. *Ин: Вестник Московского университета им. С. Ю. Витте*, 2013, Серия 2, с. 51-59.

⁴ Ветров Н. И. и др. *Уголовное право. Часть общая, Часть особенная*. Москва: Юриспруденция, 2001. 640 с.

⁵ Тимошенко, Ю. А. *Уголовно-наказуемое загрязнение вод: деяние или последствие?* *Ин: Российский журнал правовых исследований*, № 4(5), 2015, с. 101-106.

civil. Un alt autor brazilian Clóvis Medeiros Camargo, fiind preocupat în mare parte de răspunderea penală a persoanei juridice pentru fapte contra mediului, susține fără echivoc că răspunderea penală a persoanelor juridice trebuie să fie văzută și bazată pe responsabilitate socială, și nu punctul de vedere tradițional că numai acțiunea umană poate fi pedepsită penal.¹

Doctrina franceză în domeniul cercetării infracțiunii de poluarea apei și, în general, a tuturor infracțiunilor contra mediului, dispune de un bogat areal de lucrări științifice ale doctrinarilor de renume. Din unele lucrări ale autorilor francezi Piret, J., Hennau-Hublet, C. deducem cu precizie că tehnica incriminării infracțiunilor contra mediului după caracterul material al faptei este periculoasă, în timp ce prin incriminarea pericolului abstract de daune are drept rezultat crearea unor bariere, numite „delicte-obstacole”, ce au rolul de a asigura apărarea anticipată a unei anumite valori, fiind un factor mai eficient în comparație cu reprimarea unui delict deja consumat.²

Așadar, cercetând lucrările de specialitate ale statelor Europei Centrale, deopotrivă cu cele ale altor state din afara Uniunii Europene, constatăm că tendințele dezvoltării legislației penale pe segmentul responsabilizării faptelor contra mediului, manifestă un pronunțat caracter novator, întemeiat pe ideea riscului și garanției că orice faptă contra mediului va fi sancționată cu orice preț.

Bibliografie:

1. Codul Penal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea RM nr. 985-XV din 18.04.2002, în vigoare de la 12.06.2003. În: Monitorul Oficial nr. 128-129/1012 din 13.09.2002.
2. Boșcaneanu, M. Evoluția și afirmarea normelor de incriminare penală a faptelor de poluarea apei la nivel național. În: *Legea și viața*, nr.11(311), Chișinău, 2017, p. 34-38.
3. Букалерева, Л. А., Швейгер А. О. Уголовно-правовая охрана природы от загрязнения: международный и зарубежный аспекты. Изд. Вестник Московского университета им. С. Ю. Витте, 2013, Серия 2, с. 51-59.
4. Ветров Н. И. и др. Уголовное право. Часть общая, Часть особенная. Москва: Юриспруденция, 2001. 640 с.
5. Gorunescu, M. Infracțiuni contra mediului înconjurător. București: Ed. C.H. Beck, 2011. 304 p.
6. Гурбанов, Р. А. О. Борьба с преступным загрязнением вод (по материалам рек Кура и Араке). Диссертация представленная на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2002. 210 с.
7. Diaconescu, H. Drept penal. Partea specială. Volumul II. Ediția 2. București: Ed. All Beck, 2005. 624 p.
8. Duțu, M. Introducere în dreptul penal al mediului. București: Hamangiu, 2013. 288 p.
9. Duțu, M. Dreptul mediului, ediția a III-a. București: Ed. C.H. BECK, 2010. 495 p.
10. Duțu, M., Duțu, A. Răspunderea în dreptul mediului. București: Ed. Academiei Române, 2015, 480 p.
11. Овчаренко, Е. В. Уголовно - правовые и криминологические аспекты проблемы борьбы с загрязнением вод. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ставрополь, 1997. 203 с.
12. Marinescu, D. Tratat de dreptul mediului, Ediția a IV-a revăzută și adăugită. București: Ed. Universul juridic, 2010. 759 p.
13. Manta, C. Infracțiunile din domeniul mediului. Privire generală. În: *Analele Universității „Constantin Brâncuși”*, nr. 2, Târgu Jiu, 2009, p. 125-128.
14. Lupan, E. Tratat de dreptul protecției mediului. București: Ed. C.H. Beck, 2009. 688 p. 73 73
15. Lupan, E., MINEA, M. Șt., MARGA, A. Dreptul mediului. Partea specială. Tratat Elementar. București: Ed. Lumina Lex, 1997. 527 p.
16. Попов, И. В. Ответственность за преступное загрязнение вод (по материалам Сибирского и Уральского федеральных округов Российской Федерации). Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Омск, 2003. 201 с.
17. Филаненко, А. Ю. Уголовно-правовая ответственность за загрязнение вод. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Челябинск, 2002. 182 с
18. Романов, А. А. Преступное загрязнение вод в России: уголовно-правовое и криминологическое

¹ BOȘCANEANU, M. *Evoluția și afirmarea normelor de incriminare penală a faptelor de poluarea apei la nivel național*. În: *Legea și viața*, nr.11(311), Chișinău, 2017, p. 34-38.

² ibidem

- исследование. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Челябинск, 2010. 204 с.
19. Hanciu, O. M. Răspunderea internațională a statelor pentru daunele de mediu transfrontaliere. Rezumatul tezei de doctorat, București, 2015, 43 p.
20. Тимошенко, Ю. А. Уголовно-наказуемое загрязнение вод: деяние или последствие? În: Российский журнал правовых исследований, № 4(5), 2015, с. 101-106.

ACORDUL DE ASOCIERE REPUBLICA MOLDOVA - UNIUNEA EUROPEANĂ ÎN ȘIRUL TRATATELOR ȘI ACORDURILOR EUROPENE

Liliana DANDARA, doctor în drept, conferențiar universitar
Universitatea Cooperatist Comercială din Moldova

***Abstract.** The European Community's right to conclude agreements with third countries establishing joint actions and special cooperation procedures is materialized in the Association Agreements. The European Union has a history and experience of concluding and implementing Association Agreements lasting over fifty years. During this period more than seventy inter-state association agreements have been or are being negotiated. Association Agreements may sometimes be presented as European Agreements, this type of agreement is the most complete of all bilateral international agreements concluded by the European Community with third countries*

European agreements, which are in fact top-level association agreements, designed specifically for post-Soviet countries in Eastern Europe, have as their final objective the accession of these countries to the European Union.

Some of these agreements have already expired, with the signatory states becoming members of the EU. This means that the Association Agreements are an indispensable step in the process of joining the European Union.

The signing of the Association Agreement gives the Republic of Moldova the prospect of becoming a member of the EU, provided it obeys the principles of democracy, respects fundamental freedoms, minority rights and guarantees the rule of law.

***Key words:** European Union, Association Agreements, European Agreements, EU Association, EU member*

Baza legală a Acordurilor de Asociere (AA) o constituie, în principal art. 238 din Tratatul CEE¹, care prevede dreptul Comunității Europene de a încheia acorduri cu state terțe prin care să se stabilească o asociere, acțiuni comune și proceduri speciale de cooperare. În practică însă, cele mai multe acorduri de asociere implică și chestiuni comerciale, cum ar fi reduceri tarifare sau eliminarea restricțiilor cantitative.²

Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană (AA RM-UE) reprezintă un tratat dintre UE, pe de o parte, și o țară nemembră a UE, pe de altă parte. AA se încheie cu scopul de a stabili un cadru larg de cooperare între ambele părți. De obicei, domeniile incluse în AA se referă la relațiile politice, comerciale, sociale, cultural și de securitate. Încheierea Acordurilor de Asociere de către UE are la bază articolul 217 al Tratatului privind Funcționarea Uniunii Europene (TFUE), care prevede în mod expres: „Uniunea poate încheia cu una sau mai multe țări sau organizații internaționale acorduri ce stabilesc o asociere, implicând drepturi și obligații reciproce, acțiuni comune și proceduri speciale”.

Este de remarcat că UE și țările membre au recurs la încheierea acordurilor bilaterale de asociere încă de la începuturile instituirii Uniunii. Baza legală, în acest sens, a fost pusă în Tratatul de la Roma, care a intrat în vigoare pe 1 ianuarie 1958, prin care a fost constituită Comunitatea Economică Europeană (CEE).

Acordurile de asociere uneori pot fi prezentate ca Acorduri Europene, acest tip de acord este cel mai complet dintre toate actele internaționale bilaterale încheiate de Comunitatea Europeană cu state terțe³.

Baza juridică o formează simultan art.113,235 și 238 din CEE, acordurile europene fiind de fapt

---

¹ Tratatul de instituire a Comunității Economice Europene (Tratatul CEE) din 25 martie 1957.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=LEGISUM:xy0023>

² Popescu A. *Integrarea Europeană*. București: Lumina Lex, 2000, p. 63.

³ Bărbulescu I. *De la Comunitățile Europene la Uniunea Europeană*, București : Editura Arc, 2001, p. 75.

acorduri de asociere de nivel superior, concepute special pentru țările din Europa de Est, post-sovietice precum Ucraina, Republica Moldova, Bielorusia, Georgia, Azerbaidjan și are drept obiectiv final aderarea acestor state la Uniunea Europeană.¹

Acordurile Europene conțin, pe lângă prevederi comerciale de cooperare economică, tehnică și de asistență financiară, și reglementări privind eliminarea rapidă de către UE a barierelor tarifare în relațiile cu statele asociate. Un capitol nou și extrem de important al acestor acorduri se referă la dialogul politic între partenerii asociați, adică între UE și statele cu care au semnat astfel de acorduri.

Primele state care au încheiat acorduri de asociere cu CEE au fost Grecia (1961) și Turcia (1963).

Uniunea Europeană (UE) are o istorie și o experiență de încheiere și punere în aplicare a acordurilor de asociere care durează mai bine de cincizeci de ani. În această perioadă au fost încheiate sau sunt în curs de negociere mai bine de șaptezeci de acorduri de asociere între state.

O parte din aceste acorduri au expirat deja, statele semnatare devenind membre ale UE. Aceasta înseamnă că Acordurile de Asociere (AA) reprezintă o treaptă indispensabilă în procesul de aderare la Uniunea Europeană. Merită menționat faptul că acordurile încheiate de UE în baza art. 217 (TFUE) conțin și prevederi care le deosebesc. De aceea, potrivit Serviciului European de Acțiune Externă (SEAE), instituit pe 1 decembrie 2010, cu scopul de a asista activitatea Înaltului Reprezentant al UE pentru politica externă și de securitate comună în exercitarea mandatului său, pentru ca un acord al UE să fie considerat acord de asociere, este necesar ca acesta să întrunească următoarele criterii ce prevăd:

- invocarea ca bază juridică a articolului 217 din TFUE;
- stabilirea unor relații strânse de cooperare economică și politică;
- crearea, pe bază de paritate, a unor organe comune de coordonare a cooperării, competente să adopte decizii obligatorii pentru părțile contractante;
- tratamentul reciproc în baza clauzei națiunii celei mai favorizate în sfera comerțului;
- relații privilegiate între UE și parteneri;
- respectarea drepturilor omului și principiilor democratice ca element esențial al Acordului;
- succesiunea, asocierea fiind treapta de cooperare ce urmează după relațiile stabilite și dezvoltate în cadrul unui acord de parteneriat și cooperare.

Astfel, un Acord de Asociere, încheiat de UE cu o țară nemembră a UE, are următoarele caracteristici:

- reprezintă documentul juridic de bază ce reglementează întreaga gamă de relații bilaterale privilegiate;
- conține setul de principii fundamentale și valorile împărtășite de către parteneri, pe care se bazează cooperarea dintre aceștia;
- indică stagiul intermediar al relațiilor bilaterale – între parteneriat și cooperare și eventuala aderare la UE, după parcurgerea unei perioade de preaderare (cu statut de țară-candidat).

Denumirile concrete ale acordurilor de asociere încheiate de UE variază pentru anumite grupuri de țări, evidențiind zona geografică sau un anumit context regional specific, perspective evoluției ulterioare a procesului de asociere, adică promisiunea fermă de aderare la UE etc. Cele mai recente acorduri de acest gen au fost încheiate sau sunt în curs de a fi încheiate cu țări din:

- Europa Centrală și de Sud-Est, care deja au depășit etapa acordurilor europene de asociere, devenind țări-candidate, iar ulterior și țări membre ale UE;
- bazinul Mării Mediterane;
- Balcanii de Vest, care au semnat acorduri de stabilizare și asociere, unde se recunoaște în mod explicit perspective aderării cu UE;

- Europa de Est, incluse în strategia Parteneriatului Estic, de aici făcând parte și Republica Moldova, care urmează să semneze acorduri de asociere în care perspectiva aderării la UE nu este menționată în mod expres, dar nici nu este negată. Pentru aceste țări va putea fi aplicat articolul 49 al Tratatului de la Lisabona, care prevede întreaga procedură de aderare: „Orice stat european care respectă valorile prevăzute la articolul 2 și care se angajează să le promoveze poate solicita să devină membru al Uniunii. Parlamentul European și parlamentele naționale sunt informate cu privire la această cerere. Statul solicitant adresează cererea sa Consiliului, care se pronunță în unanimitate după consultarea Comisiei și după aprobarea Parlamentului European, care se pronunță cu majoritatea membrilor din care este constituit. Criteriile de eligibilitate aprobate de Consiliul European se iau în considerare. Condițiile admiterii și

---

¹ Popescu A. *Integrarea Europeană*. București: Lumina Lex, 2000, p. 64.

adaptările impuse de aceste tratate pe care se întemeiază Uniunea fac obiectul unui acord între statele membre și statul solicitant.

Acest acord se supune ratificării de către toate statele contractante, în conformitate cu normele lor constituționale¹.

UE a semnat trei tipuri de acorduri de asociere cu statele postsovietice.

Primele două tipuri de acorduri de asociere prevedeau rezultatul final de aderare la UE, iar cel de al treilea tip de acord nu reglementa acest fapt. Cu statele postsovietice care au aderat la UE în prima etapă (2004) și, respectiv, etapa a doua (2007) au fost semnate Acorduri Europene de Asociere (*Europe Agreement Establishing an Association*). Acordurile Europene de Asociere au avut menirea să înlăture consecințele acordurilor de la Ialta și Potsdam (1945), de divizare a Europei pe criterii ideologice după căderea comunismului. Fostelor republici iugoslave, excepție făcând Slovenia, li s-a propus negocierea și semnarea unor acorduri de stabilizare și asociere (*Stabilization and Association Agreements*), care, în principiu, se deosebesc foarte puțin de Acordurile Europene.

În ambele cazuri acordurile de asociere precedau sau precedă aderarea statelor semnate la UE. Croația este primul dintre statele semnate al unui Acord de Stabilizare și Asociere care a aderat în 2013 la UE.

Cel de-al treilea tip de acord de asociere se referă la șase foste republici sovietice, care fac parte din Parteneriatul Estic, lansat de UE în 2009. Aceste acorduri prevăd doar asocierea politică și integrarea economică, acțiuni ce se încadrează în strategia Politicii Europene de Vecinătate (PEV) a UE. Potrivit acestei abordări, UE este dispusă, în raporturile sale cu vecinii din Est, să „împartă totul, cu excepția instituțiilor”. Astfel, acordurile de asociere din cadrul Parteneriatului Estic prevăd crearea unui nou cadru juridic pentru relațiile bilaterale, mult mai avansat decât era prevăzut în acordurile de parteneriat și cooperare existente după destrămarea URSS.

Acordurile de asociere cu statele Parteneriatului Estic, din care face parte și Republica Moldova, au un specific aparte care ține mai mult de contextul regional. În plus, Federația Rusă, partener strategic al UE, s-a arătat deranjată de inițiativa și interesul UE în spațiul postsovietic, pe care îl consideră drept spațiu de interes și control exclusiv al său. În cadrul lansării Parteneriatului Estic înalții funcționari europeni s-au văzut nevoiți să precizeze că inițiativa europeană nu atentează la interesele legitime ale Rusiei în fostele republici sovietice și își dorește ca în statele Parteneriatului Estic, UE și Rusia să promoveze o politică a responsabilității comune. Prin urmare, chiar contextul sugerează că acordurile de asociere pentru statele Parteneriatului Estic nu pot prevedea drept rezultat final aderarea la UE, deși nu exclud acest fapt. Adicional, acordurile de asociere cu țările Parteneriatului Estic pot contribui substanțial la modernizarea societăților din țările respective, însă nivelul de integrare economică cu UE nu poate depăși cea de a doua treaptă integraționistă – liberul schimb, chiar dacă acesta va fi aprofundat și cuprinzător.

Acordul de Asociere este un program de aprofundare a relațiilor bilaterale dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, precum și un traseu de parcurs pentru continuarea procesului de reformare atât politică, economică internă, cât și de drept. Reușita Acordului de Asociere Republicii Moldova la Uniunea Europeană (AA RM-UE), dar și a eforturilor țării noastre de integrare europeană în sens mai larg, depinde în egală măsură de astfel de factori ca gradul de armonizare a legislației Republicii Moldova cu cea europeană sau de integrare a țării în rețelele de transport și comunicații europene, cât și de coerența acțiunilor autorităților moldovenești pe plan intern și voința de care vor da acestea în continuarea procesului de democratizare a societății și de reforme socioeconomice.

Efectele acordurilor de asociere:

➤ *Efectele pozitive.* Acordurile de asociere au avut un impact important asupra relațiilor dintre UE și Europa Centrală și de Est din mai multe puncte de vedere:

În primul rând, pe planul creșterii economice, țările Europei Centrale și de Est, dependente în mare parte de comerțul exterior, obțin acces la o nouă piață de desfacere, cea a UE, ceea ce le permite să limiteze aprofundarea crizei economice. Creșterea esențială a exporturilor spre UE a contribuit la relansarea economiei și la creșterea acesteia. De asemenea, pot fi menționate câștigurile indirecte provenite din economiile de dimensiune sau din crearea noilor locuri de muncă.

În al doilea rând, acordurile de asociere au accelerat restructurarea geografică a schimburilor

---

¹ Tratatul de la Lisabona de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de instituire a Comunității Europene, semnat la Lisabona, 13 decembrie 2007. / Publicat în *OJ C 306*.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A12007L%2FTEXT>

externe, care din unele puncte de vedere pot fi interpretate ca o problemă strategică în termeni de interdependență, de dezvăluire a unor noi oportunități și a unui comerț inter-ramura.

În al treilea rând, acordurile de asociere au contribuit la ameliorarea competitivității țărilor Europei Centrale și de Est, cel puțin pe piețele Europei Occidentale. Acordurile au permis eliminarea discriminării, proprie perioadei comuniste, în țările occidentale vis-a-vis de țările blocului sovietic.

➤ *Efectele negative.* În afară de efectele pozitive acordurile de asociere s-au soldat și cu unele consecințe negative, printre care: acordurile de asociere nu se referă la sectorul agricol, care ocupă un rol destul de important în țările Europei Centrale și de Est. Din potrivă, țările est europene nu pot face față sistemului de susținere a exporturilor agricole existente în cadrul UE, ceea ce conduce la pierderi considerabile, inclusiv, pe piața tradițională a țărilor CSI, unde produsele vest-europene înlocuiesc tot mai mult pe cele est-europene.

Evoluția Republicii Moldova spre încheierea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană a fost una succesivă. Încheierea Acordului de Asociere RM-UE a fost precedat de semnarea documente lor anterioare, de importanță majoră. Acest parcurs succesiv reiese dintr-o necesitate obiectivă, firească, argumentată și testată de UE în raporturile sale cu alți subiecți internaționali.

❖ Primul document juridic complex – Acordul de Parteneriat și Cooperare (APC) dintre Comunitățile Europene și statele membre, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte – a fost încheiat pe 28 noiembrie 1994 și ratificat de către Parlamentul RM un an mai târziu, prin Hotărârea nr. 627-XIII din 3 noiembrie 1995, intrând în vigoare pe 1 iulie 1998.¹ Urmează a fi menționat, că APC-urile semnate de UE cu fostele republici sovietice au urmărit scopul de a consolida și extinde relațiile stabilite anterior prin semnarea, pe 18 decembrie 1989, a Acordului dintre UE și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (URSS) privind comerțul și colaborarea comercială și economică. Noul acord propunea și bazele juridice aplicării programului TACIS² (Technical Aid to the Commonwealth of Independent States) de asistență în Moldova.

Semnarea APC a avut drept obiective:

- asigurarea unui cadru corespunzător dialogului politic între părți, care ar permite dezvoltarea unor relații politice;
- promovarea comerțului și investițiilor, precum și a relațiilor economice armonioase între părți, pentru a încuraja astfel dezvoltarea lor economică durabilă;
- asigurarea bazei pentru colaborarea în domeniile legislativ, economic, social, financiar și cultural;
- susținerea eforturilor Republicii Moldova de consolidare a democrației, de dezvoltare a economiei și de finalizare a tranziției sale la economia de piață.

Atingerea obiectivelor menționate a necesitat instituționalizarea relațiilor dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova prin intermediul celor trei structuri responsabile pentru intensificarea dialogului politic și monitorizarea implementării APC:

- Consiliul de Cooperare Republica Moldova - Uniunea Europeană;
- Comitetul de Cooperare Republica Moldova - Uniunea Europeană;
- Subcomitetele de Cooperare Republica Moldova - Uniunea Europeană;
- Comitetul de Cooperare Parlamentară RM-UE.

Republica Moldova a decis să semneze un document atât de important, cum este APC reieșind din contextul politic internațional și regional în care a avut loc evenimentul respectiv.

În momentul semnării APC, viața politică regională era marcată de semnarea Cartei de la Paris pentru o nouă Europă și de documentul „Sfidările schimbării” al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE) de la Helsinki, din 1992. Aceste documente de mare importanță aveau la bază o nouă doctrină politică, dedicată destinderii de după terminarea războiului rece, bazată pe „noua gândire politică”, lansată de liderii URSS și orientată spre afirmarea supremației valorilor general-umane asupra celor de clasă, conviețuirii pașnice a popoarelor și cooperării statelor, spre afirmarea transparenței, pluralismului și democrației.

La 18 septembrie 2000, la Bruxelles, a avut loc o nouă întrunire a Comitetului de Cooperare Parlamentară între Republica Moldova și Uniunea Europeană³. În urma discuțiilor, s-a ajuns la concluzia

¹ Acordul de Parteneriat și Cooperare dintre comunitățile europene și statele lor membre, pe de o parte și Republica Moldova pe de altă parte / *Tratate internaționale*, vol.10, Chișinău, 1999.

² TACIS a fost un program al Uniunii Europene pentru a promova accelerarea procesului de reforme economice în CSI. Programul oferă granturi pentru transferul de know-how către țările CSI. Organizat în 1991.

³ Popa A. Integrarea economică în spațiul European. Cazul Republicii Moldova. *Administrarea Publică*, 2002, nr.2, p.49.

că nu există altă cale pentru aderarea la structurile europene decât cea a modernizării sistemului legislativ și a consolidării statului de drept. Se impuneau, așadar, ample reforme la nivelul legislativului și a sistemului judiciar. În anul 2001, când Republica Moldova a devenit membră a Organizației Mondiale a Comerțului și a Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est,¹ țara a fost invitată la Conferința Europeană ce reprezenta un for consultativ la nivel de miniștri ai afacerilor externe ai țărilor candidate la aderare în UE.

Pentru a constitui cadrul instituțional intern, care să sprijine politica europeană a Guvernului RM, la 13 noiembrie 2002, e fost emis Decretul cu privire la crearea Comisiei Naționale pentru Integrare Europeană, iar la 28 februarie 2003, în cadrul Parlamentului Republicii Moldova, a fost instituită Comisia Națională pentru Integrare Europeană, apoi și Departamentul Integrării Europene pe lângă Ministerul Afacerilor Externe (8 august 2003). În prima jumătate a anului 2004 au avut loc o serie de runde de negocieri și consultări privind elaborarea Planului individual de Acțiuni Republica Moldova - Uniunea Europeană pentru 2004-2007, pentru ca la 9 decembrie, 2004 Comisia Europeană să aprobe Planul de Acțiuni RM-UE.

❖ După APC, următorul (după importanță) document complex, semnat de Republica Moldova și UE, pe 22 februarie 2005, a fost Planul de Acțiuni UE-Moldova. PAUEM a fost semnat în cadrul Politicii Europene de Vecinătate, iar lansarea, în 2004, a PEV de către UE a însemnat adaptarea relațiilor bilaterale dintre UE și vecinii săi la o realitate nouă, marcată de extinderea UE din 2004, precum și de așteptarea extinderii din 2007, spre Estul și Sud-Estul Europei. Extinderea UE a necesitat stabilirea unor relații noi cu vecinii noi. Motivația UE a fost să-și asigure la noile hotare „o centură de securitate de la Murmansk până în Maroc”, constituită din state-parteneri, angajate într-o cooperare strânsă, cărora UE le-a propus să „împărtășească totul, cu excepția instituțiilor”. Adică, beneficiile să fie comune, dar accesul la adoptarea deciziilor în cadrul instituțiilor UE să fie accesibil doar țărilor membre. În acest scop, UE a elaborat planuri de acțiuni tipizate, pe care le-a negociat cu noii vecini. Așa a ajuns și Republica Moldova să semneze PAUEM, care a avut menirea să aducă o valoare adăugată APC-ului, precizând obiectivele acestuia și oferind un instrumentar nou, necesar pentru atingerea lor, inclusiv instrumentarul financiar, pus la dispoziție de Uniunea Europeană.

După semnarea PAUEM, politica de integrare europeană a Republicii Moldova s-a bazat pe doi piloni principali:

- realizarea prevederilor PAUEM în perioada 2005-2008;
- valorificarea posibilităților ce derivau din participarea Republicii Moldova la inițiativele regionale din Europa de Sud-Est – Pactul de Stabilitate, Procesul de Cooperare în Europa de Sud-Est (SEECF) și viitorul acord modificat privind comerțul liber în Europa Centrală (CEFTA).

În general, implementarea PAUEM a reprezentat un succes moderat pentru Republica Moldova, în pofida multiplelor restanțe ale guvernării de la Chișinău. Pe 4 mai 2006, Republica Moldova a fost acceptată în calitate de membru cu drepturi depline în cadrul Procesului de Cooperare în Europa de Sud-Est (SEECF), ceea ce a confirmat apartenența Republicii Moldova la spațiul sud-est european, atât în viziunea autorităților RM, cât și în viziunea UE. Este important de menționat că atunci nu au existat nici un fel de probleme legate de vre-un eventual pericol de invadare a pieței moldovenești cu produse din Europa Centrală sau de reexport în spațiul CSI.

❖ În iunie 2008 a expirat termenul de zece ani prevăzut pentru APC, existând necesitatea substituirii acestui acord cu altul. Pentru UE, această problemă era comună în raporturile cu toate republicile ex-sovietice, care au semnat acorduri de parteneriat și cooperare. De aceea, UE a decis să propună partenerilor din Europa de Est, pe care îi trata nu ca pe vecini ai Europei, ci ca pe vecini în Europa, o nouă „generație” de acorduri. În acest context, pe 12 ianuarie 2010, Republica Moldova și Uniunea Europeană s-au angajat în negocierea unui document ambițios – Acordul de Asociere – care să înlocuiască APC. Paralel, autoritățile europene au negociat și, la finele anului 2010, au definitivat de comun cu Guvernul Republicii Moldova Planul de Acțiuni în domeniul liberalizării regimului de vize, care conținea patru blocuri importante: securitatea documentelor; imigrația ilegală; ordinea publică și securitatea; relațiile externe și drepturile fundamentale.

Până la semnarea noului document juridic privind relațiile UE cu Republica Moldova au rămas valabile prioritățile și angajamentele de reformă necesare pentru a corespunde criteriilor politice de implementare a standardelor și principiilor UE: drepturile omului; standardele democratice; o justiție independentă și eficientă; probitatea guvernării, capacități administrative și combaterea corupției etc.

---

¹ Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est. <http://www.mfa.gov.md/despre-rcc/ob->

Planul de Acțiuni privind implementarea Recomandărilor UE a fost structurat în 13 domenii, ultimele măsuri planificate pe aceste domenii au inclus acțiuni care, în mod direct, aveau legătură cu accesul produselor moldovenești pe piețele europene.

Alte acțiuni planificate – cum ar fi dreptul societăților comerciale, climatul investițional, dreptul proprietății intelectuale, achizițiile publice, concurența, dezvoltarea durabilă – nu influențau în mod direct competitivitatea produselor moldovenești, dar Republica Moldova s-a angajat totuși să creeze nu o zonă de liber schimb ordinară, ci una aprofundată și comprehensivă.

Literalmente, aceasta înseamnă că părțile aspiră la o integrare economică care ar depăși domeniul comercial, UE fiind interesată, prin companiile sale, să găsească în Moldova un climat de afaceri clar și prietenos, asistat de o justiție independentă și competentă. Planul a servit drept ghid pentru autoritățile moldovenești, acestea ambiționându-se în implementare eficientă și operativă.

❖ Ca rezultat, Republica Moldova a fost invitată la summitul UE de la Vilnius din 28-29 noiembrie 2013 să parafazeze Acordul de Asociere, ca pe 27 iunie 2014 documentul să fie semnat, iar la 2 iulie 2014 și ratificat¹.

Documentul conține mai multe prevederi care stabilesc cooperarea părților în scopul îmbunătățirii continue a relațiilor economice și comerțului. De asemenea, se instituie progresiv o zonă de liber schimb, pe parcursul unei perioade de tranziție de maximum zece ani de la intrarea în vigoare a acordului, în conformitate cu prevederile Acordului dar și ale art. XXIV din Acordul General pentru Tarife și Comerț 1994.

Scopul Acordului de Asociere este de a aprofunda în mod semnificativ relațiile politice și economice dintre Republica Moldova și UE și aplicarea pe deplin a Acordului va conduce la îmbunătățiri semnificative în diverse domenii: educație, ocuparea forței de muncă, statul de drept și justiția, și va spori nivelul de viață și securitatea cetățenilor Republicii Moldova.

Semnarea și ratificarea Acordului de Asociere nu constituie scopul final în relațiile dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova. În conformitate cu Articolul 49 al Tratatului privind Funcționarea Uniunii Europene, Republica Moldova are perspectivă europeană și poate depune cererea de aderare la UE cu condiția de a se ralia la principiile democrației, de a respecta libertățile fundamentale, drepturile minorităților și de a garanta statul de drept.

Bibliografie:

1. Acordul de Parteneriat și Cooperare dintre comunitățile europene și statele lor membre , pe de o parte și Republica Moldova pe de altă parte / *Tratate internaționale*, vol.10, Chișinău, 1999.
2. Acord de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte din 27.06.2014. / Publicat în Monitorul Oficial nr.185-199/442 din 18.07.2014. Acordul ratificat prin Legea nr.112 din 02.07.2014, în Monitorul Oficial Nr. 185-199, art. 442 din 18.07.2014.
3. Bărbulescu I. *De la Comunitățile Europene la Uniunea Europeană*, București : Editura Arc, 2001
4. Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est. <http://www.mfa.gov.md/despre-rcce/ob->
5. Popa A. Integrarea economică în spațiul European. Cazul Republicii Moldova. *Administrarea Publică*, 2002, nr.2
6. Popescu A. *Integrarea Europeană*. București: Lumina Lex, 2000
7. Tratatul de instituire a Comunității Economice Europene (Tratatul CEE) din 25 martie 1957. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0023>
8. Tratatul de la Lisabona de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de instituire a Comunității Europene, semnat la Lisabona, 13 decembrie 2007. / Publicat În *OJ C 306*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A12007L%2FTXT>

---

¹ Acord de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte din 27.06.2014. / Publicat în Monitorul Oficial nr.185-199/442 din 18.07.2014. Acordul ratificat prin Legea nr.112 din 02.07.2014, în Monitorul Oficial Nr. 185-199, art. 442 din 18.07.2014.

OMITEREA TERMENULUI DE MENȚINERE A PERSOANEI ÎN CALITATEA DE BĂNUIT ÎN CALITATE DE TEMEII LEGAL DE ÎNCETARE A PROCESULUI PENAL PRIN PRISMA DREPTULUI LA UN PROCES ECHITABIL ȘI A PRINCIPIULUI *NON BIS IN IDEM*

Ion DĂNOI, conf.univ. dr.
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Eduard PUIU, absolvent al Institutului Național al Justiției,
Diana BALAN, asistent judiciar Curtea de Apel Bălți

Abstract. *Non bis in idem is a fundamental legal principle common to practically all national criminal justice orders in Europe, usually as a constitutional human right. It is also known as the prohibition of double jeopardy. According to this principle, a person can not be prosecuted more than once for the same (criminal) behaviour.*

Cuvinte cheie: *justiție, hotărâre definitivă, urmărire penală, bănuț.*

Conform art. 6, pnc. 1) Convenția Europeană a Drepturilor Omului (în continuare Convenție), Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărîrea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță atunci când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.

Potrivit art. 4 protocol 7 din Convenție: 1) Nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit penal de către jurisdicțiile aceluiași stat pentru săvârșirea infracțiunii pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o hotărâre definitivă conform legii și procedurii penale ale acestui stat. Potrivit prevederilor art. 22 Cod de procedură penală al RM, alin.(1): Nimeni nu poate fi urmărit de organele de urmărire penală, judecat sau pedepsit de instanța judecătorească de mai multe ori pentru aceeași faptă; Alin.(2): Scoaterea de sub urmărire penală sau încetarea urmăririi penale împiedică punerea repetată sub învinuire a aceleiași persoane pentru aceeași faptă, cu excepția cazurilor când fapte noi ori recent descoperite sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente au afectat hotărîrea respectivă.

Din analiza normelor de drept enunțate, determinăm că, atât Convenția Europeană cât și Codul de procedură penală al RM, în articolele menționate, instituie nemijlocit principiul de drept *non bis in idem* care interzice expres reluarea procedurilor penale ce au fost închise printr-o hotărâre judecătorească definitivă. Principiul *non bis in idem* interzice procedura urmăririi sau sancționării unei persoane pentru săvârșirea unei infracțiuni pentru care persoana respectivă a fost deja achitată sau condamnată printr-o hotărâre definitivă. Acest principiu este aplicabil când sunt îndeplinite trei condiții cumulative: a) să existe o hotărâre definitivă de condamnare, de achitare, de încetare a procesului penal, de scoatere a persoanei de sub urmărire penală; b) identitatea de persoană (aceeași persoană); c) identitatea de obiect, condiție care vizează fapta dar nu infracțiunea, or, în cazul în care s-ar da o altă încadrare juridică s-ar crea posibilitatea de eludare a condiției menționate.

După cum observăm, o condiție de bază a operării principiului *non bis in idem* este existența unei hotărâri definitive de condamnare, de achitare, de încetare a procesului penal sau de scoatere a persoanei de sub urmărire penală. Condiția dată produce două efecte: unul pozitiv, care oferă o valoare empirică principiului de putere a lucrului judecat și care conferă, persoanelor în favoarea cărora au fost pronunțate dispozițiile hotărârii, dreptul de a folosi mijloacele legale pentru executarea lor. În același timp, se produce și un efect negativ în sensul că se împiedică o nouă urmărire și judecată pentru faptele și pretențiile soluționate prin hotărâre, reprezintă un obstacol în calea readucerii în fața organelor judiciare a conflictului de drept penal anterior soluționat, nici chiar sub o altă calificare. Totuși, în cele ce urmează, vom evidenția un temei de încetare a procesului penal ce derivă nemijlocit din regula *non bis in idem*, însă, care la condiția existenței unei hotărâri definitive de condamnare, de achitare sau de încetare a procesului penal, de scoatere de sub urmărire penală, suportă o particularitate specifică.

Potrivit art.63 alin.(1) Cod de procedură penală - bănuțul este persoana fizică față de care există

anumite probe că a săvârșit o infracțiune pînă la punerea ei sub învinuire. Persoana poate fi recunoscută în calitate de bănuțit prin unul din următoarele acte procedurale, după caz: 1) procesul-verbal de reținere; 2) ordonanța sau încheierea de aplicare a unei măsuri preventive neprivative de libertate; 3) ordonanța de recunoaștere a persoanei în calitate de bănuțit.

Conform art.63, alin.(2) Cod de procedură penală, Organul de urmărire penală nu este în drept să mențină în calitate de bănuțit: 1) persoana reținută – mai mult de 72 de ore; 2) persoana în privința căreia a fost aplicată o măsură preventivă neprivativă de libertate – mai mult de 10 zile din momentul cînd i s-a adus la cunoștință ordonanța despre aplicarea măsurii preventive; 3) persoana în privința căreia a fost dată o ordonanță de recunoaștere în această calitate – mai mult de 3 luni, iar cu acordul Procurorului General și al adjuncțiilor săi - mai mult de 6 luni. La momentul expirării, după caz, a unui termen indicat în alin.(2), organul de urmărire penală este obligat să elibereze bănuțitul reținut ori să revoce, în modul stabilit de lege, măsura preventivă aplicată în privința lui, dispunînd scoaterea lui de sub urmărire sau punerea lui sub învinuire. În caz de prelungire a termenului de menținere în calitate de bănuțit mai mult de 3 luni, ofițerul de urmărire penală este obligat să informeze imediat bănuțitul despre aceasta. Calitatea de bănuțit încetează din momentul eliberării reținutului, revocării măsurii preventive aplicate în privința lui ori, după caz, anulării ordonanței de recunoaștere în calitate de bănuțit și scoaterii lui de sub urmărire, sau din momentul emiterii de către organul de urmărire penală a ordonanței de punere sub învinuire (alin.(5) art. 63 Cpp). Conform art.332, alin.(1) Cod de procedură penală: în cazul în care, pe parcursul judecării cauzei, se constată vreunul din temeiurile prevăzute în art.275 pct. 5)–9), 285 alin.(1) pct.1), 2), 4), 5), precum și în cazurile prevăzute în art.53-60 din Codul penal, instanța, prin sentință motivată, încetează procesul penal în cauza respectivă. Conform art.275, pnct.(9) Cod de procedură penală: urmărirea penală nu poate fi pornită, iar dacă a fost pornită, nu poate fi efectuată, și va fi încetată în cazurile în care există alte circumstanțe prevăzute de lege care condiționează excluderea sau, după caz, exclud urmărirea penală.

Analizând normele sus-citate, menționăm că, prevederile art.63 Cod de procedură penală, instituie cu putere de normă procesuală imperativă condiția că, menținerea persoanei în calitate procesuală de bănuțit nu poate depăși următoarele perioade: 1) în cazul persoanei reținute – nu mai mult de 72 de ore; 2) în cazul persoanei în privința căreia a fost aplicată o măsură preventivă neprivativă de libertate – nu mai mult de 10 zile din momentul cînd i s-a adus la cunoștință ordonanța despre aplicarea măsurii preventive; 3) în situația persoanei în privința căreia a fost dată o ordonanță de recunoaștere în această calitate – mai mult de 3 luni, iar cu acordul Procurorului General și al adjuncțiilor săi - mai mult de 6 luni. În calitate de moment al începerii curgerii termenelor menționate urmează a fi apreciat: 1) momentul reținerii persoanei – privării efective de libertate, 2) momentul aducerii la cunoștință ordonanța de aplicare a măsurii preventive, 3) data emiterii ordonanței de recunoaștere a persoanei în calitate procesuală de bănuțit. La momentul expirării, după caz, a unui termen indicat în alin.(2), organul de urmărire penală este obligat să elibereze bănuțitul reținut ori să revoce, în modul stabilit de lege, măsura preventivă aplicată în privința lui, dispunînd scoaterea lui de sub urmărire sau punerea lui sub învinuire. Alin.(3) al aceluiași articol reglementează consecințele de drept ale expirării termenelor enunțate și a neînaintării învinuirii în raport cu bănuțitul și anume, organul de urmărire penală este obligat să elibereze bănuțitul reținut ori să revoce, în modul stabilit de lege, măsura preventivă aplicată în privința lui, dispunînd scoaterea lui de sub urmărire sau punerea lui sub învinuire. În acest sens sunt relevante și prevederile alin.(4) art. 63 Cod de procedură penală potrivit cărora: Organul de urmărire penală sau instanța de judecată, constatînd că bănuțiala nu s-a confirmat, este obligată să elibereze bănuțitul reținut sau să revoce măsura preventivă aplicată în privința lui pînă la expirarea termenelor indicate în alin.(2), dispunînd scoaterea lui de sub urmărire.

Reieșind cele relevate, rezultă că, odată cu depășirea termenelor fixate la art.63, alin.(2) Cod de procedură penală, în lipsa unui act de punere sub învinuire a persoanei, persoana/ bănuțitul urmează a fi eliberat ca urmare a încetării de drept a calității procesuale de bănuțit și ca urmare a inadmisibilității urmăririi penale în continuare a acestuia, or, acesta a încetat de drept de a fi urmărit penal ca urmare a expirării termenelor legale în limita cărora persoana poate deține calitatea de bănuțit. Suplimentar, potrivit prevederilor art.64 alin.(4) pct.23) Cod de procedură penală: Bănuțitul are dreptul să fie reabilitat în cazul în care bănuțiala nu a fost confirmată. În aceeași ordine de idei, relevăm că, deși art.63 alin.(5) Cod de procedură penală, stipulează că, calitatea de bănuțit încetează din momentul eliberării reținutului, revocării măsurii preventive aplicate în privința lui ori, după caz, anulării ordonanței de recunoaștere în calitate de bănuțit și scoaterii lui de sub urmărire, sau din momentul emiterii de către organul de urmărire penală a ordonanței de punere sub învinuire, totuși încetarea urmăririi penale în raport cu persoana recunoscută recunoscută prin act oficial în calitate de bănuțit, în cazul expirării termenelor prevăzute la art.63 alin.(1)

Cod de procedură penală, intervine de fiecare dată prin efectul legii și nu trebuie să fie condiționată de emiterea unui act procesual în acest sens, în cazul în care acest act de dispoziție întârzie de a interveni fără motive întemeiate, din partea organului de urmărire penală. Pe cale de consecință, situația de urmărire penală a persoanei în raport cu care calitatea procesuală de bănuțat a încetat de drept, prin efectul expirării termenului, se încadrează cu certitudine în norma de la art. 275 pct.(9) CPP: Urmărirea penală nu poate fi pornită, iar dacă a fost pornită, nu poate fi efectuată, și va fi încetată în cazurile în care există alte circumstanțe prevăzute de lege care condiționează excluderea sau, după caz, exclud urmărirea penală. Ar fi absolut inadmisibil, ca, eliberarea persoanei în raport cu care a încetat calitatea procesuală de bănuțat, iar înaintarea învinuirii nu s-a realizat, să fie condiționată de o atitudine arbitrară a organului de urmărire penală, care inacționează de a emite fie un act de dispoziție de punere a persoanei sub învinuire fie de eliberare a acesteia. Prin urmare, în cazul expirării termenului instituit de lege pentru menținerea persoanei în calitate de bănuțat, se constată o încetare de drept al posibilității de a urmări persoana penal, chiar și în lipsa unei hotărâri a organului de urmărire penală. În cazul dat suntem în prezența situației când principiul *non bid in idem* va opera chiar și în lipsa unei hotărâri irevocabile, fiind suficientă încetarea de drept. Or, altfel, statul nu va realiza obligația pozitivă de a investiga just orice acțiune infracțională.

În această ordine de idei este necesar de menționat că, recunoașterea persoanei în calitate procesuală de bănuțat, prin act oficial presupune anumite repercusiuni/ limitări asupra drepturilor acestuia, care nu pot fi realizate arbitrar și nelimitat, în detrimentul termenelor expres prevăzute de lege în acest sens, or, astfel vom fi în prezența unei încălcări grave și vădite a caracterului previzibil al legii procesual penale. În situația admiterii cazurilor în care se va accepta o practică de a menține persoana în calitate de bănuțat pe termene nedeterminate, în detrimentul termenelor prevăzute de lege, se va crea o incertitudine în raport cu starea de drept la care persoana are anumite așteptări în pofida prevederilor legale, admițându-se caracterul arbitrar al repercusiunilor în raport cu drepturile unei persoane bănuțate de comiterea unei infracțiuni. La acest capitol relevăm jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului aplicabilă ca caz, astfel, în sensul art.6 paragraf 1) al Convenției, „acuzatie în materie penală” reprezintă notificarea oficială, ce emană de la o autoritate competentă, a faptului că unei persoane i se impută săvârșirea unei fapte penale, ceea ce atrage repercusiuni importante asupra respectivei persoane (Hotărârea *Eckle versus Republica Federativă Germania*¹, 15.07.1982, par.73; Hotărârea *Deweer versus Belgia*, 27.02.1980, par.46) (CtEDO, hotărârea *Engel și alții împotriva Olandei*, din 8 iunie 1976, §81, *Adolf împotriva Austriei*, hotărârea din 28.03.1982, par.30; *Campell și Fel versus Regatul Unit*, hotărârea din 28 iunie 1984, par.68-74). Prevederile art. 6 paragraf 1) ale Convenției sunt aplicabile în cazul când „acuzatia în materie penală” este îndreptată împotriva unei persoane determinate și antrenează „consecințe importante privitoare la situația celui suspectat” (a se vedea Hotărârea *Neumeister versus Austria*, 27.06.1968²; Hotărârea *Escoubet versus Belgia*³, 28.10.1999, par. 34). În cauza *Deweer contra Belgiei*⁴ din 27.02.80, nr.6903/75, Curtea a statuat asupra noțiunii de „acuzatie” în materie penală la care face referire la art.6 al Convenției, menționând că, aceasta are un caracter autonom, care ignoră definițiile din dreptul intern. Acuzatia se definește ca notificarea oficială emanând de la autoritatea competentă, a unui reproș, de a fi comis o infracțiune. Notificarea nu trebuie să aibă o anumită formă, având acest caracter orice act implicit, care emana de la o autoritate de stat și care produce efecte importante asupra situației persoanei, conținând o acuzatie penală implicită. Astfel Curtea a decis că noțiunea de „acuzatie” în sensul art. 6 paragraf 1) poate să prezinte, în unele cazuri, forma unor măsuri ce au repercusiuni importante privitoare la situația unei persoane suspectate de comiterea unei fapte penale, altele decât o notificare oficială prin care i s-ar imputa aceasta. Determinarea cu precizie a momentului din care intervine o „acuzatie în materie penală”, potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, prezintă o deosebită importanță, întrucât din acel moment sunt garantate drepturile persoanei în calitate de bănuțat, inclusiv cele prevăzute la art. 6 din Convenție.

Reieșind din cele enunțate, se constată cu certitudine că odată cu emiterea actelor procedurale prevăzute la art.63 alin.(1) pct.1)-3) CPP, de recunoaștere în calitate de bănuțat, începe ingerința statului prin intermediul organului de urmărire penală în drepturile și libertățile persoanei, ingerință care trebuie realizată în cadrul anumitor parametri temporari, fără ca încetarea acestor ingerințe să fie condiționată de atitudinea arbitrară a organelor statale. Omiterea de către organul de urmărire penală a obligației

¹ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57476%22%5D%7D>

² <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57544%22%5D%7D>

³ <https://www.legal-tools.org/doc/96f7f9/pdf/>

⁴ <https://international.vlex.com/vid/case-of-deweer-v-565083486>

procedurale pozitive de a-i recunoaște în termenul legal bănuțului calitatea de învinuit, duce la lezarea garanțiilor procedural-penale instituite de prevederile art.22, 63 Cod de procedură penală, art.6, art. 4 protocol 7 din Convenție.

La același capitol constatăm drept aplicabile la caz și prevederile art.230 alin.(2) Cod de procedură penală, în cazul în care pentru exercitarea unui drept procesual este prevăzut un anumit termen, nerespectarea acestuia impune pierderea dreptului procesual și nulitatea actului efectuat peste termen. Prin urmare, emiterea cu întârziere a ordonanței de punere sub învinuire în raport cu bănuțul, reprezintă o încălcare esențială a legii procesuale penale, care afectează drepturile și interesele legitime ale persoanei. Este esențial de menționat că termenele instituite de legea procesual-penală la art. 63 Cod de procedură penală, nu constituie termeni cu caracter dispozitiv sau de recomandare ci se atribuie la categoria de norme juridice imperative/ prescriptive prin faptul că impun o anumită conduită organului de urmărire penală de respectare a acestora indicând acțiunile care urmează a fi realizate de către acesta la expirarea acestor termeni și un caracter prohibitiv manifestat prin inadmisibilitatea încălcării termenilor menționați. La caz invocăm jurisprudența Curții, aplicabilă și anume cauza Ialamov contra Moldovei¹, în care Curtea a menționat că, articolul 230 Cod de procedură penală al RM, prevede în termeni expliți că omisiunea de a respecta termenul limită prevăzut de lege pentru exercitarea unui drept procedural duce la pierderea acestui drept și nulitatea actelor efectuate cu încălcarea acestui termen limită.

Suplimentar, în susținerea poziției de justificare a temeiului de încetare a procesului penal sus-menționat invocăm și prevederile art.94 alin.(1) pct.8) Cod de procedură penală, potrivit căruia, în procesul penal nu pot fi admise ca probe și, prin urmare, se exclud din dosar, nu pot fi prezentate în instanța de judecată și nu pot fi puse la baza sentinței sau a altor hotărâri judecătorești datele care au fost obținute cu încălcări esențiale de către organul de urmărire penală a dispozițiilor prezentului cod.

În conformitate cu prevederile alineatului (2), constituie încălcare esențială a dispozițiilor prezentului cod, la administrarea probelor, violarea drepturilor și libertăților constituționale ale persoanei sau a prevederilor legii procesuale penale prin privarea participanților la proces de aceste drepturi sau prin îngrădirea drepturilor garantate, fapt care a influențat sau a putut influența autenticitatea informației obținute, a documentului sau a obiectului.

Pe cale de consecință, urmărirea penală și toate acțiunile de urmărire penală realizate în privința bănuțului, după expirarea perioadei prevăzute de lege de menținere a persoanei în acea calitate și fără a fi înaintată o învinuire persoanei bănuțite, nu sunt susceptibile de a fi apreciate ca legitime, or vin în contradicție directă cu prevederile art.6, art.4 protocol 7 din Convenție.

Cu titlu de concluzie menționăm că, încălcarea termenilor legali de menținere a persoanei în calitate de bănuț, recunoscute ca atare prin act oficial emis de organul de urmărire penală, fără ca persoana să fie pusă sub învinuire, eliberată, scoasă de sub urmărire penală, constituie o încălcare atât a art.6 din Convenție prin admiterea caracterului arbitrar a ingerințelor în drepturile persoanei, încălcarea unor termeni procedurali imperativi, neglijarea caracterului de previzibilitate a legii procesuale penale cât și o încălcare a art.4 protocol 7 din Convenție, care consacră principiul *non bis in idem*. Or, în acest sens, expirarea termenelor procedurale imperative și obligatorii pentru organul de urmărire penală și efectul decăderii din dreptul de a efectua acțiuni procesuale după expirarea termenelor menționate, urmează a completa condiția de aplicabilitate a principiului *non bis in idem* în partea ce ține de necesitatea existenței unei hotărâri irevocabile, or, reiterăm că, respectarea drepturilor și libertăților fundamentale instituite de Curtea Europeană a Drepturilor Omului impune statelor o serie de obligații pozitive și negative ci nu consacră norme cu caracter de recomandare care să lase respectarea drepturilor și libertăților fundamentale instituite de convenție la atitudinea arbitrară a autorităților statale.

---

¹ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-179414%22%5D%7D>

CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI ȘI DREPTUL LA UN MEDIU ÎNCONJURĂTOR SĂNĂTOS

Corneliu VRABIE, doctor în drept
Ion DĂNOI, doctor în drept
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Resumé. Bien que la Convention européenne des droits de l'homme ne consacre pas en tant que tel un droit à l'environnement, la Cour européenne des droits de l'homme a été amenée à développer une jurisprudence dans le domaine de l'environnement en raison du fait que l'exercice de certains des droits garantis par la Convention peut être compromis par la dégradation de l'environnement et l'exposition à des risques environnementaux.

Mots-clés: l'environnement, jurisprudence, droits garantis.

La momentul adoptării Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale - Roma, 4 noiembrie 1950 - problemele mediului nu prezentau o preocupare însemnată, deopotrivă la nivelul autorităților sau cea al opiniei publice, fapt ce explică absența unor referiri expuse la acestea în textul documentului. Abia în anii 1960 criza ecologică tot mai evidentă a determinat apariția treptată a unor reglementări juridice, politici și strategii și chiar a anumitor structuri instituționale specifice pentru protecția mediului. Un moment important în stimularea și promovarea acestor obiective l-au constituit pregătirea și desfășurarea primei conferințe mondiale a ONU privind mediul uman (Stockholm, iunie 1972). În acest context general, Consiliul Europei a propus în declarația adoptată de Conferința europeană privind conservarea naturii (1970) elaborarea unui protocol adițional la Convenție care să consacre și să garanteze dreptul la un mediu sănătos și nedegradat.

Numai că față de noutatea și implicațiile deosebit de profunde, în primul rând de ordin economico-social al unui asemenea drept, de dificultatea garantării sale efective și materiale statele-părți au manifestat reticențe, astfel că nici astăzi nu există o consacrare expresă a sa în Convenție. Totuși, evoluția realităților a impus consacrarea unei asemenea norme pe cale jurisprudențială. Într-adevăr, Curtea Europeană care are, ca și judecătorul național, obligația de a aplica regula de drept chiar și atunci când apar probleme noi pe care autorul ei nu le putea prevedea, a trebuit să interpreteze și să adapteze textele Convenției în raport cu problemele concrete ale protecției mediului.

Sistemul european de protecție a drepturilor omului se caracterizează printr-un control judiciar, ceea ce face ca acest sistem să fie un fel de model. Acest sistem este dual, deoarece, pe de o parte se află Curtea Europeană a Drepturilor Omului, a cărei rațiune de a fi este protecția drepturilor fundamentale, iar, de cealaltă parte, Curtea de Justiție a Comunităților Europene, care este din ce în ce mai interesată de această problemă, deși această preocupare nu este exclusivă [1, p. 21]. Interdependența acestor două sisteme a fost pusă în evidență [2, p. 95]. De exemplu, hotărârea Schmidberger [3] este deosebit de importantă deoarece instanța comunitară a indicat cu această ocazie că nu ar putea fi admise în Uniunea Europeană măsuri incompatibile cu drepturile omului. Proiecția drepturilor omului constituie un interes legitim de natură să justifice, în principiu, o restrângere a obligațiilor impuse de dreptul comunitar, chiar în temeiul unei libertăți fundamentale garantate prin tratat, cum este cazul liberei circulații a mărfurilor. Precizarea este importantă întrucât Curtea recunoaște cu putere că exigențele pieții interne pot fi atenuate în temeiul respectării drepturilor omului [1, p. 627]. Hotărârea Omega confirmă că respectarea drepturilor fundamentale constituie un interes legitim de natură să justifice, în principiu, o restrângere a obligațiilor impuse de dreptul comunitar, chiar în temeiul unei libertăți fundamentale garantate de tratat [4].

Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului

Convenția Europeană a Drepturilor Omului nu are un text propriu-zis care să garanteze dreptul la un mediu sănătos. Țările membre nu au adoptat un protocol adițional care să prevadă și dreptul la mediu, așa cum s-a procedat în cazul altor drepturi fundamentale, precum dreptul la proprietate, la educație, la alegeri libere, la a nu fi judecat de două ori pentru aceeași faptă etc, deși un proiect de protocol adițional a fost pregătit de profesorul Steiger încă din anul 1973. [6]

Acest drept a fost totuși consacrat pe cale pretoriană prin interpretarea extensivă a domeniului de aplicare a unor drepturi expres prevăzute de Convenție pentru că din 1979 Curtea statua: „Convenția trebuie interpretată din perspectiva condițiilor de azi [7]. Pe de altă parte, Convenția nu are drept scop garantarea unor drepturi teoretice sau iluzorii, ci drepturi concrete și efective [8].

Chiar dacă în 1990 în cauza Powell și Rainer contra Marii Britanii, Curtea a reținut că nu s-au încălcat dispozițiile articolelor 6, 8 și 13 din Convenție, totuși a inclus noțiunea de protejare a dreptului la un mediu sănătos în sfera de aplicare a art. 8.

Prin urmare, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că dreptul la un mediu sănătos e inclus în noțiunea de drept la respectarea vieții de familie și privată [9], așa cum este reglementat de art. 8 din Convenție care arată că „1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale. 2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora”. Curtea a argumentat că zgomotul avioanelor de pe Aeroportul Heathrow a diminuat calitatea vieții reclamanților și posibilitatea de a se bucura de domiciliu.

S-a încercat, de asemenea, protejarea dreptului la un mediu sănătos sub sfera de aplicare a art. 6 din Convenție. Astfel, în anul 1993 în cauza Zender contra Suediei, Curtea a sancționat încălcarea dispozițiilor menționate apreciind că poluarea apei unui puț ca rezultat al unei gropi de gunoi aduce atingere dreptului de proprietate și împrejurarea că reclamanții nu au avut posibilitatea să atace în justiție decizia administrativă a condus la condamnarea Suediei.

Tot astfel, prevederile art. 10 din Convenție au generat o jurisprudență bogată legată de dreptul la mediu până la faptul că s-a ajuns la concluzia că marja de apreciere a statelor în privința libertății de exprimare în această materie trebuie să fie deosebit de restrânsă [10].

Această concluzie s-a cristalizat treptat fiind consacrată în Decizia Mamere contra Franței pronunțată la 7 noiembrie 2006. Într-o primă cauză [11] în anul 1999, Curtea a estimat că s-a încălcat art. 10 din Convenție întrucât ingerința denunțată - sancționarea unui ziarist pentru defaimare prin relevarea publică a cruzimilor care însoțesc vânătoarea de foci din Groenlanda - în absența unui raport rezonabil de proporționalitate între restricțiile impuse libertății de exprimare și obiectivul legitim urmărit nu constituia o măsură „necesară într-o societate democratică”.

Mai apoi, în anul 2005 Curtea a ajuns la concluzia că: „față de lipsa de echitate a procedurii și quantumul disproportionat al daunelor acordate” a existat o violare a art. 10 din Convenție. Principiul consacrat a fost acela că „într-o societate democratică, chiar micile grupuri militante neoficiale, precum London Greenpeace, trebuie să poată desfășura acțiunile lor în mod efectiv și că există un net interes general de a autoriza asemenea grupuri și particulari, în afara curentului dominant, să contribuie la dezbaterile publice prin difuzarea de informații și de opinii asupra subiectelor de interes general, precum sănătatea și mediul” [12].

Trebuie subliniat că dreptul de a primi și/sau comunica informații și idei, garantat prin art. 10 al Convenției Europene privind Drepturile Omului, cunoaște dezvoltări specifice în materia mediului. Astfel, în acest context specific, în jurisprudență sa Curtea a apreciat că există un evident interes general de a autoriza particularii și grupurile să contribuie la dezbaterile publice prin difuzarea de informații și idei asupra subiectelor de interes general.

Restricțiile autorităților publice vizând libertatea de expresie în domeniul mediului trebuie să fie prevăzute de lege și să urmărească un scop legitim; măsurile interferând cu acest drept trebuie să fie proporționale cu scopul legitim urmărit și să existe un echilibru just, impunându-se, astfel, ca acesta să fie stabilit între interesul individului și cel al comunității în ansamblul său.

Față de criticile militanților ecologiști - persoane fizice, grupuri, organizații neguvernamentale marja de apreciere a statelor trebuie să fie deosebit de restrânsă, având în vedere caracterul de interes public, indispensabil unei societăți democratice cât privește informațiile și dezbaterile publice privind mediul [13].

Revenind, se poate spune că scopul principal al art. 8 din Convenție este de a asigura o protecție eficace a persoanelor împotriva oricărei ingerințe arbitrare a puterilor publice [1, p. 239]. Dacă este adevărat că toate drepturile garantate de Convenție trebuie să răspundă unei preocupări privind efectivitatea, această afirmație este cu atât mai adevărată în ceea ce privește dreptul la respectarea vieții private și de familie.

Acesta este motivul pentru care, în mod progresiv, judecătorii europeni au consacrat o evoluție a conceptelor de viață privată și de familie: aceste concepte sunt destul de imprecise din moment ce noțiunea de viață privată și de familie poate fi înțeleasă într-un sens mai larg sau mai restrâns; frontierele sunt în mod inevitabil în mișcare, fapt care, în realitate, favorizează tendința extensivă. De altfel, Curtea nu ezită să

opteze pentru „caracterul interschimbabil” al conceptelor, referindu-se uneori la noțiunea vagă de „viață privată și de familie” [5], în special în domeniul protecției mediului.

Art. 8 din Convenție a fost interpretat de Curtea Europeană a Drepturilor Omului ca implicând nu numai obligația negativă a statului de a nu se amesteca în viața de familie decât în circumstanțele prevăzute la alineatul al doilea, ci și obligația pozitivă de a lua măsuri rezonabile și adecvate pentru a asigura respectarea drepturilor prevăzute de text, mergând până la relațiile dintre particulari [14].

Presupunând că statul a luat aceste măsuri, poate să apară o ingerință directă a statului când a autorizat desfășurarea sau funcționarea unei activități: aeroport, baraj, exploatare auriferă etc. Amploarea ingerinței directe admisibilă din partea statului și obligațiile pozitive care incumbă sunt dificil de determinat în astfel de situații, dar aceste dificultăți nu trebuie să reducă protecția globală pe care statele sunt ținute să o asigure în baza art. 8.

Atingerile grave aduse mediului pot afecta bunăstarea individului și să-l lipsească de folosirea locuinței aducând prejudicii grave vieții sale private și de familie, fără a pune în pericol grav sănătatea celui în cauză [15]. Fie că analizăm vătămarea în termenii nerespectării unei obligații pozitive a statului, fie ai unei ingerințe justificată a autorității publice în concordanță cu alineatul al doilea al art. 8, principiile aplicabile sunt asemănătoare.

În ambele situații Curtea a statuat că trebuie să existe un echilibru între interesele individuale și cele ale comunității. Este adevărat că statul se bucură de o anumită marjă de apreciere în a determina măsurile ce trebuie luate pentru a asigura respectarea Convenției [16], însă judecătorii europeni au decis că în domeniul sensibil al protecției mediului o referire generală la *bunăstarea economică a țării* nu poate fi suficientă pentru a neglija drepturile individuale.

Prin urmare, statelor li se cere să își reducă pe cât posibil ingerința în sfera drepturilor protejate prin art. 8 și să încerce să găsească soluții alternative căutând să-și pună în aplicare strategiile naționale într-un mod cât mai puțin dăunător pentru drepturile omului.

În domeniul dreptului la mediu, în sfera de aplicare a art. 8 statele se bucură de o largă marjă de apreciere. Pentru a răspunde acestui imperativ măsurile relevante în materie trebuie precedate de o investigație corespunzătoare și un studiu complet în scopul de a găsi cea mai bună soluție posibilă care să asigure respectarea în mod real a echilibrului amintit [16].

În cauza *Hatton contra Regatului Unit* decizia Marii Camere a fost modificată, reținându-se că autoritățile nu au depășit marja de apreciere permisă, păstrând echilibrul între dreptul persoanelor afectate efectiv de reglementările invocate și interesele comunității ca întreg, nefiind vorba de încălcarea art. 8 din Convenție.

În hotărârea pronunțată în 2003 se poate reține o deplasare a sferei dezbaterilor cu privire la aplicabilitatea art. 8 de la obligația pozitivă a statelor de a asigura dreptul persoanelor de a-și desfășura viața privată și familială într-un mediu nepoluat - obligație pe care Prima Cameră a considerat-o încălcată - la noțiunea de „echilibru de interese”, fiind necesar a se asigura o proporționalitate între interesele individuale și cele ale comunității ca întreg, echilibru pe care Marea Cameră l-a considerat a fi respectat.

Făcând o sinteză a practicii sale de la momentul anului 1990 când s-a recunoscut protejarea dreptului la un mediu sănătos sub sfera de acțiune a art. 8 din Convenție [9] în decizia *Giacomelli c. Italiei*, Curtea a statuat că dreptul individului la respectarea domiciliului său presupune nu numai protejarea simplului spațiu fizic, ci și folosirea în liniște a acestui spațiu.

Curtea reiterează că orice individ are dreptul la respectarea domiciliului său, iar încălcările acestui drept se pot concretiza nu doar prin atingeri materiale sau corporale, cum ar fi, de pildă, pătrunderea neautorizată în domiciliul unei persoane [17], dar și prin atingeri imateriale, cum ar fi zgomotul, emisiile, mirosurile sau alte fapte de ingerințe. Dacă atingerea este gravă, individul poate fi privat de dreptul de a-i fi respectat domiciliul, prin aceea că el nu se poate bucura de confortul și plăcerile conferite de domiciliul său [16].

Art. 8 este aplicabil în cauzele legate de probleme de mediu, când poluarea este cauzată de stat sau când responsabilitatea statului derivă din neglijența acestuia de a reglementa activitățile sectorului privat în mod corespunzător. Statul trebuie să asigure un just echilibru între interesele particulare și cele ale societății în ansamblul său, în acest sens el beneficiind de o marjă de apreciere pentru determinarea mijloacelor ce trebuie folosite pentru a asigura respectarea dispozițiilor Convenției [9, 15].

În astfel de cauze, Curtea apreciază că trebuie analizat, pe de o parte, conținutul material al deciziei autorității statului cu incidență asupra mediului, pentru a verifica compatibilitatea acesteia cu Convenția, iar, pe de altă parte, trebuie evaluat procesul decizional pentru a se verifica dacă au fost luate în considerare

interesele individuale [21].

În ceea ce privește aspectul substanțial, Curtea consideră că, dată *find* marja largă de apreciere de care beneficiază statul, instanțele naționale sunt mai bine plasate în comparație cu instanța internațională, pentru a evalua respectarea normelor legate de activitatea de tratare a deșeurilor industriale, având în vedere contextul local particular și nevoile comunității locale [18].

Legat de procesul decizional, Curtea amintește justul echilibru care trebuie atins între interesele comunității și cele individuale, ceea ce implică verificarea măsurii în care interesele individuale au fost luate în considerare pe parcursul derulării procesului decizional, politica de mediu abordată și garanțiile procedurale disponibile pentru particulari. Adoptarea unei decizii cu implicații asupra mediului trebuie precedată de investigații și studii corespunzătoare pentru a putea preveni și evalua anticipat efectele negative ale anumitor activități asupra mediului și asupra intereselor particularilor. Trebuie asigurat accesul publicului la informațiile și concluziile studiilor legate de mediu, pentru ca acesta să poată evalua pericolul la care este expus. În sfârșit, particularii trebuie să aibă posibilitatea să se adreseze instanțelor de judecată atunci când consideră că în derularea procesului decizional nu s-a ținut cont de sugestiile lor și de interesele lor [16].

În cauza *Giacomelli contra Italiei*, Curtea a reținut că reclamantul a fost lipsit de efectul util al legislației în materie de protecția mediului pentru o lungă perioadă de timp, astfel că mecanismul procedural prevăzut în legislația internă pentru protejarea drepturilor individuale, în special obligația de a se efectua o evaluare a impactului asupra mediului, anterior derulării oricărui proiect cu posibile consecințe dăunătoare asupra mediului și posibilitatea pentru orice cetățean interesat să participe în procedura de acordare a licenței și să-și prezinte observațiile în fața autorităților judiciare, obținând, când este cazul, suspendarea activității periculoase, a fost viciat [19].

Hotărârea *Tătar contra României* din 27 ianuarie 2009 este prima în care România a fost condamnată de Curtea Europeană pe tărâmul art. 8 din Convenția europeană pentru că dreptul celor doi reclamânți la un mediu sănătos a fost încălcat datorită impactului asupra mediului a unei tehnologii bazate pe cianură, folosită în extracția aurului.

Curtea a constatat că autoritățile române nu au impus societății condiții de funcționare în măsură să evite cauzarea unor prejudicii mediului și sănătății umane. Mai mult, au permis acestei societăți să funcționeze și după un accident produs în ianuarie 2000, încălcând principiul precauției care ar fi impus o restricționare a activității atât timp cât existau serioase îndoieli cu privire la siguranța procesului tehnologic.

Concluziile studiilor de impact asupra mediului pe baza cărora s-a permis funcționarea societății nu au fost niciodată aduse la cunoștința publicului care nu a avut posibilitatea de a-și exprima opinia, eventual de a le contesta. Deși dreptul publicului de a participa la luarea deciziilor este legal garantat, autoritățile române au continuat să-l ignore, chiar și după producerea accidentului din ianuarie 2000.

Statul are obligația de a lua toate măsurile rezonabile și adecvate pentru a proteja drepturile implicate de primul alineat al art. 8 și, mai ales, obligația de a se dota cu un cadru legislativ și administrativ apt a preveni în mod eficient atingerile aduse mediului înconjurător și sănătății oamenilor, iar în cazul activităților periculoase, de a avea în vedere riscurile ce pot rezulta. O astfel de obligație se transpune în autorizarea, punerea în funcțiune, exploatarea, securizarea și controlul respectivei activități, dar și în impunerea în sarcina celor ce desfășoară astfel de activități a unor obligații de a adopta toate acele măsuri de natură a asigura protecția efectivă a cetățenilor a căror viață riscă să fie afectată de pericolele inerente domeniului în cauză.

Este relevantă pentru jurisprudență Curții opinia separată a doi dintre judecătorii cauzei [20], care au apreciat că a fost stabilită o legătură de cauzalitate între agravarea stării de sănătate a unui reclamant ca urmare a folosirii cianurii și activitatea de extragere a aurului, ajungând la concluzia că a avut loc o încălcare a art. 8 din Convenție și sub acest aspect.

Totodată au subliniat că dovada lipsei caracterului nociv trebuia adusă, în principiu, de stat, fără să li se impună reclamantilor o povară imposibilă (*probatio diabolica*), mai ales în lipsa unor informații privind efectele nocive ale cianurii de sodiu asupra organismului uman. În prezența acestor „riscuri invizibile” concepția clasică a legăturii de cauzalitate reprezintă un arhaism.

În aceeași opinie separată s-a apreciat că este revoltător că nu s-a acordat reclamantilor nicio reparație pentru prejudiciul moral deoarece starea de incertitudine în care au fost lăsați de-a lungul anilor reprezintă o suferință morală care merită o reparație. Mai ales este criticabilă atitudinea statului român care nu a avut nicio reacție față de situația creată. Aceiași situație se regăsește și în urma condamnării statului în cauza *Brândușe contra României*. Deși Curtea a fost informată că ar exista unele lucrări de amenajare a gropii de gunoi, Guvernul român nu a fost în măsură să comunice nici măcar data începerii acestora, astfel

încât există dubii legitime cu privire la realitatea lucrării [21].

În reluarea principiilor consacrate în jurisprudența sa anterioară Curtea a considerat că, din motive evidente, a trăi timp de câțiva ani în mirosul pe care îl emană un munte de gunoi menajer situat la 20 m distanță este echivalent cu o depreciere serioasă a condițiilor de viață, indiferent dacă acestea produc sau nu și o depreciere a stării de sănătate [26].

Totodată, Curtea a observat că revine autorităților competente sarcina efectuării de studii pentru a măsura efectele activităților poluante în stabilirea unui just echilibru între diversele interese concurente în cauză. Cu privire la efectele depozitului de deșeuri în cauză asupra mediului și a populației învecinate aceste studii au concluzionat că activitatea era incompatibilă cu exigențele protecției mediului, că a existat o poluare importantă când au fost depășite normele stabilite în anul 1987 și că persoanele locuind în apropiere trebuiau să suporte poluări olfactive semnificative.

În baza acestor argumente, Curtea a concluzionat că statul a încălcat obligațiile sale ce decurg din art. 8 din Convenție prin violarea dreptului reclamantului la respectarea vieții sale private.

Concluzii. Dreptul la un mediu sănătos, creat de jurisprudența CEDO, pe calea interpretării art. 8 parag. 1 și art. 6 din Convenția europeană, este considerat drept un drept individual din categoria „drepturilor civile”. Întrucât nu face parte din categoria drepturilor considerate intangibile, el poate face obiectul unor derogări în împrejurări excepționale (art. 15 din Convenție), iar Statele-părți nu-l pot limita decât prin lege (art. 8 parag. 2) și dacă „constituie o măsură care, într-o societate democratică este necesară securității naționale, siguranței publice sau economice a țării ... ori protecției drepturilor și libertăților cetățenilor”.

Aceste posibile limitări își păstrează caracterul excepțional și în privința dreptului la mediu sănătos, în moment ce jurisprudența CEDO demonstrează o concepție deosebit de ecologică asupra societății atunci când apreciază raportul dintre acest drept și interesul social aferent.

Curtea s-a pronunțat în sensul dispensării de cerința probei vătămarilor efective aduse sănătății pentru a garanta dreptul la un mediu sănătos, considerând că atingerile grave aduse mediului provoacă prin sine o afectare a bunăstării unei persoane, o lipsă în folosirea normală a domiciliului și o tulburare a vieții private și familiale.

Referințe bibliografice:

1. Renucci Jean-Francois, „Tratat de drept european al drepturilor omului”, Ed. Hamangiu, București, 2009.
2. Rideau J., Renucci Jean-Francois, „*Dualite de la protection juridictionnelle des droits fondamentaux: atout ou faiblesse de la sauvgarde des droits de l'homme?*”, *Justiccs* 1997, nr. 6.
3. Hotărârea CJCE din 12 iunie 2003, cauza C-1 12/00, pct. 74.
4. Hotărârea CJCE din 14 octombrie 2004, Omega, cauza C-36/02, pct. 35.
5. Sudre F., „Droit au respect de la vie privee et familiale”, *Juris-Classeur, Europe*, nr. 15.
6. Steiger H., „Le droit a un environnement humain”, *Erich Schmidt Verlag*, 1973.
7. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cauza Marckx c. Belgiei, par. 41.
8. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cauza Artico c. Italiei din 13 mai 1980, *par.* 33.
9. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cauza Powell și Rayner din 1990 c. Marii Britanii, par. 40.
10. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cauza Mamere c. Franței C-12697/03, Hotărârea din 7 noiembrie 2006, pct. 20.
11. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cauza Bladet Tromso și Stensaas c. Norvegiei, C-21980/93, Hotărârea din 20 mai 1999.
12. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cauza Steel and Morris c. Regatului Unit, Hotărârea din 15.02.2005, paragrafele 88 și 89.
13. Dușu M., *Jurisprudență Curții Europene a Drepturilor Omului cu privire la marja de apreciere a legislațiilor naționale în domeniul limitării libertății de expresie și a criticilor militanților ecologiști. Prevalența dreptului la libertatea de expresie — cu referire la fapte de natură istorică ori științifică — asupra unor reglementări legale naționale care statornicesc un „drept la uitare”*, *Dreptul*, nr. 10/2008, p. 246.
14. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cauza Surugiu c. României din 2004, par. 59.
15. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cauza Lopez Ostra c. Spaniei par. 51.
16. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cauza Hatton c. Marii Britanii 2001, par. 96.
17. CEDO cauza Surugiu c. României, decizia din 20 aprilie 2004.
18. CEDO cauza Buckley c. Marii Britanii, decizia din 25.09.1996, par. 74-77.

19. CEDO cauza Giacomelli c. Italiei, decizia din 02.11.2006, par. 94.
20. CEDO, cauza Tătar c. României, opinia separată a judecătorului Zupancic la care s-a raliat judecătorul Gyulumyan.
21. CEDO, cauza Brândușe c. României, Hotărârea din 7 aprilie 2009, par. 75.

ПРИМЕНЕНИЕ НОРМ ПРАВА, РЕГУЛИРУЮЩИХ ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВУЮ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ В СВЕТЕ МОДЕРНИЗИРОВАННОГО ГРАЖДАНСКОГО КОДЕКСА РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Юрий ФРУНЗЭ, доктор права, конференциар Комратского государственного университета и Славянского Университета, начальник Центра национального законодательства Института юридических, политических и социологических исследований
Борис СОСНА, доктор права, и.о. профессора Комратского государственного университета, ведущий научный сотрудник Института юридических, политических и социологических исследований

***Аннотация.** Авторы освещают понятие гражданско-правовой ответственности, отличие этой ответственности от других видов юридической ответственности, основные виды гражданско-правовой ответственности в свете модернизированного гражданского кодекса Республики Молдова. При этом освещаются правовые нормы, которые, по мнению авторов, должны быть изменены.*

***Ключевые слова:** гражданско-правовая ответственность, договорная ответственность, деликтная ответственность, Draft Common Frame of Reference.*

***Abstract.** The authors highlight the concept of civil liability, the difference of this responsibility from other types of legal liability, the main types of civil liability in the light of the modernized civil code of the Republic of Moldova. At the same time, legal norms are covered, which, according to the authors, should be changed.*

***Key-words:** civil liability, contractual liability, tort liability, Draft Common Frame of Reference*

Актуальность темы обусловлена тем, что Гражданский кодекс РМ № 1107-XV от 06.06.2002 года был изменен законом РМ № 133 от 15.11.2018 года «О модернизации Гражданского кодекса и внесении изменений в некоторые законодательные акты».

Изложение основного материала. Закон РМ № 133 от 15.11.2018 года, основные положения которого вступили в силу с 1 марта 2019 года, внес существенные изменения и дополнения в Гражданский кодекс РМ. С 1 марта 2019 года Гражданский кодекс Республики Молдова (далее - ГК РМ) действует в редакции закона РМ № 133 от 15.11.2018 года.¹

Гражданско-правовая ответственность является одним из видов юридической ответственности. Юридическая ответственность подразделяется на дисциплинарную, материальную, финансовую, гражданско-правовую, ответственность за правонарушение (административную), уголовную, конституционную, процессуальную и др.² Юридическая ответственность рассматривается либо как санкция за неправомерное поведение лица, либо как институт права, т.е. как совокупность юридических норм, определяющих основания, условия и порядок применения санкций за неправомерное поведение субъекта правоотношения, а также порядок обжалования решений о применении санкций за неправомерное поведение.³ Юридическую ответственность рассматривают и как правоотношение, которое возникает в случае применения санкций за неправомерное поведение.

Гражданско-правовая ответственность отличается от других видов юридической

¹ Закон о модернизации Гражданского кодекса №133 от 15 ноября 2018 года. Опубликован: 01.06.2018 в Monitorul Oficial Nr. 181, статья № : 329. Дата вступления в силу : 01.09.2018.

² Frunză Iurie et al. Teoria generală a statului și dreptului. Chișinău, 2013, pag. 111. ISBN 9975-9631-7-X.

³ Сосна А. Финансовое право. Учебное пособие. Кишинэу, 2018, стр. 257. ISBN 9975-9631-7-X.

ответственности. Например, от ответственности за правонарушения (административной-прим авт.) гражданско-правовая ответственность отличается следующими признаками: 1) санкции за правонарушения могут быть установлены только законами, которые принимает Парламент РМ, а санкции за нарушения субъективных гражданских прав субъектами гражданских правоотношений устанавливаются не только Гражданским кодексом РМ и другими законами, но и письменными договорами. 2) ответственность за правонарушения (административная), установленная Кодексом Республики Молдова о правонарушениях (далее – КоП РМ) № 218-XVI от 24.10.2008 года, носит карательный характер. При этом санкции, установленные КоП РМ, выражаются в ограничениях не только имущественного характера, таких как штраф, но и в ограничениях личного характера, таких как арест за правонарушение.¹ Гражданско-правовая ответственность, в отличие от административной и уголовной ответственности, носит компенсационный характер, а не карательный характер. Все санкции, установленные гражданскими законами и договорами (возмещение вреда, взыскание неустойки) выражаются в ограничениях чисто имущественного, но не личного характера. При этом установленная законом или договором неустойка взыскивается с одного субъекта гражданского правоотношения в пользу другого субъекта, права которого были нарушены. А установленные КоП РМ штрафы за правонарушения взыскиваются с правонарушителя в доход бюджета, а не в пользу лица, потерпевшего от правонарушения; 3) сроки давности привлечения к ответственности за правонарушения, установленные ст. 30 КоП РМ составляют один год, лишь в одном случае за - несанкционированное строительство и вмешательство в существующие сооружения (ст. 179 КоП) - этот особый срок составляет 18 месяцев, а согласно части (1) ст. 391 ГК РМ общий срок, в течение которого лицо может защитить свое нарушенное право путем подачи иска в судебную инстанцию, составляет три года. Гражданский кодекс предусматривает больше специальных сроков исковой давности. Так, норма части (1) ст. 392 ГК РМ гласит, что срок исковой давности составляет шесть месяцев в отношении исков о возмещении вреда, причиненного нарушением права на судопроизводство в разумный срок или права на исполнение судебного решения в разумный срок, а по части (2) этой же статьи, в отношении исков по вещным правам, которые не признаны законом не подпадающими под действие исковой давности либо не подлежат иному сроку исковой давности и в отношении исков о возмещении вреда, причиненного окружающей среде, срок исковой давности составляет аж десять лет.

В этом контексте позволим себе заметить, что актуальная редакция части (1) ст. 392 ГК РМ противоречит смыслу редакции частей (2) и (3) ст. 3 закона РМ № 87 от 21.04.2011 года «О возмещении государством вреда, причиненного нарушением права на судопроизводство в разумный срок или права на исполнение судебного решения в разумный срок», согласно которым - по делам с предполагаемым нарушением права на судопроизводство в разумный срок исковое заявление может быть подано в ходе рассмотрения дела по существу либо в течение шести месяцев со дня вступления в силу постановления прокурора о прекращении уголовного преследования или о выведении из-под уголовного преследования либо постановления судебной инстанции, а - по делам с предполагаемым нарушением права на исполнение судебного решения в разумный срок исковое заявление может быть подано в период исполнения судебного акта, вступившего в законную силу, либо в течение шести месяцев со дня окончания исполнительного производства.²

Полагаем, что имеется противоречие (коллизия) между частью (1) ст. 392 ГК РМ (в редакции, действующей с 01.03.2019 года), который установлен 6-месячный срок исковой давности, и частями (2) и (3) ст. 3 закона РМ № 87 от 21.04.2011 года, которыми установлен 6-месячный пресекательный или преклюзивный срок, который в отличие от срока исковой давности не может быть ни приостановлен, ни продлен, независимо от причин пропуска пресекательного срока.

Также отметим, что Закон РМ № 87 от 21.04.2011 года является специальным нормативным актом, а ГК РМ – общим нормативным актом, а согласно части (3) ст. 5 закона РМ № 100 от 22.12.2017 года «О нормативных актах», в случае противоречия между общей нормой и специальной нормой, которые содержатся в нормативных актах одного уровня, применяется специальная норма.³

Тем не менее, по нашему мнению, законодатель должен устранить противоречие между

---

¹ Официальный монитор РМ № 3-6 от 16.01.2009 г.

² Официальный монитор РМ № 107-109 от 01.07.2011 г.

³ Официальный монитор РМ № 7-17 от 12.01.2018 г.

вышеуказанными нормами, и тем самым обеспечить единообразное применение закона.

Возвращаясь непосредственно к вопросу о гражданско-правовой ответственности, напомним, что современная доктрина подразделяет ее на договорную ответственность и на деликтную ответственность. В свою очередь, в специальной литературе отмечается, что существует субъективная гражданская ответственность и объективная. Субъективная это тогда, когда субъект (лицо) ответственен только за виновное его действие/бездействие. А объективная – когда ответственен без его прямой вины, т.е за действия/бездействия других лиц. Основатель субъективной ответственности это французский юристконсульт XVIII-го века, Pothier¹, работы которого вдохновили авторов Гражданского кодекса Франции 1804 года, именуемого еще кодексом Наполеона, который, в свою очередь, является вдохновителем всех гражданских кодексов континентальной Европы. Теория объективной ответственности появилась вследствие экономического развития общества, его индустриального и технического прогресса, который привел к многочисленным несчастным случаям на производстве (на рабочем месте), связанные с применением чужого труда. В этих случаях, работодатели стали отвечать за правильность действий станков, машин и т.д.

В случае договорной ответственности необходимо чтобы имелся в наличии действительный договор, ущерб, то есть вред (*имущественный и/или неимущественный, т.е. моральный*), факт его виновного неисполнения и/или ненадлежащего исполнения, а также причинной связи. А в случае деликтной ответственности необходимо неправомерное действия либо бездействие лица, причинившее вред, наличие самого вреда, его вины и причинной связи между наступившим вредом и его действием или бездействием.

Статья 2022 модернизированного ГК РМ дает понятие причинной связи по которой считается, что лицо причинило вред, если вред является следствием деяния этого лица или следствием источника опасности, за который это лицо отвечает согласно закону.

Договорная ответственность или ответственность в случае неисполнения договорного обязательства установлена ст. 901-934, 946 ГК РМ и применяется в случае нарушения субъектом относительного правоотношения субъективных прав и обязанностей другого субъекта этого правоотношения. Круг управомоченных и обязанных субъектов относительного гражданского правоотношения строго определен соответствующим договором или законом. Для абсолютных правоотношений, к которым относятся правоотношения собственности, характерно, что круг обязанных субъектов является неопределенным. Собственник имущества имеет субъективные права владеть, пользоваться и распоряжаться своим имуществом. Все остальные лица, круг которых не определен, обязаны не нарушать субъективные права собственника.

Так, согласно части (1) ст. 901 ГК РМ если должник неоправданно не исполняет свое обязательство, кредитор может в соответствии с законом и, по обстоятельствам, договором, по своему усмотрению: а) потребовать принудительного исполнения обязательства; б) приостановить исполнение встречного обязательства; в) уменьшить свое встречное обязательство; г) расторгнуть договор; д) потребовать возмещения убытков, причиненных неисполнением; е) использовать любое иное средство правовой защиты, предусмотренное законом или договором, для осуществления своего права, нарушенного неисполнением. При этом, отметим что возмещение убытков является одной из часто применяемых санкций, установленных за неисполнение договорных обязательств.

Согласно ст. 934 ГК РМ кредитор имеет право на возмещение всего ущерба, причиненного неисполнением обязательства, за исключением случая, когда должник доказывает, что неисполнение оправдано (т.е обязательство не исполнено не по его вине). Кредитору дается право взыскать как имущественный, так и неимущественный (моральный) ущерб. Отмечается, что возмещение должно покрывать лишь ущерб, причиненный кредитору прямым и необходимым последствием неисполнения, а убытки, подлежащие возмещению, включают в себя будущий ущерб, который, как можно разумно предполагать, возникнет. Также, устанавливается, что должник отвечает за действия своего представителя или лиц, которым он доверил исполнение обязательства, в той же мере, что и за собственные действия.

В соответствии со ст. 935 ГК РМ кредитор имеет право на возмещение *неимущественного (морального) ущерба*, причиненного неисполнением обязательства, в случае, если неисполнение нарушает неимущественное личное право, если кредитор является потребителем, а также в других

---

¹ Dogaru Ion. Drept civil. Idei producătoare de efecte juridice. București: Editura ALL BECK, 2002, p. 579.

случаях, прямо предусмотренных законом. Неимущественный ущерб, причиненного неисполнением обязательства, составляет денежная сумма, которая принесет, с учетом всех обстоятельств дела, справедливое удовлетворение кредитору. При этом, размер этой суммы определяется судебной инстанцией в зависимости от характера и тяжести морального вреда, причиненного потерпевшему, от степени вины причинителя вреда, если вина является условием ответственности, и степени, в которой это возмещение может обеспечить справедливое удовлетворение потерпевшего. А характер и тяжесть морального вреда также оцениваются судебной инстанцией с учетом обстоятельств, при которых был причинен вред, сужения возможностей семейной и общественной жизни, а также социального статуса потерпевшего (ст. 2037 ГК РМ). А согласно ст. 936 ГК РМ возмещение *имущественного ущерба*, причиненного неисполнением обязательства, составляет денежную сумму, которая достаточна для того, чтобы кредитор оказался насколько возможно в том положении, в котором он находился бы, если бы обязательство было исполнено надлежащим образом. Такое возмещение покрывает фактически причиненный ущерб (включая понесенные расходы и снижение стоимости вещи) и выгоду, которой кредитор лишился. Бремя доказывания размера ущерба, за который он требует возмещение, возлагается на кредитора. Гражданско-правовая ответственность за просрочку исполнения денежных обязательств установлена ст. 942 ГК РМ, которая предусматривает, что случае неуплаты денежной суммы в срок кредитор имеет право на процент за просрочку платежа по данной сумме начиная со дня, следующего за датой срока платежа, и до дня, когда был произведен платеж, по процентной ставке, предусмотренной ст. 874 ГК РМ, плюс 5 процентных пунктов в год в случае, если должник является потребителем, или 9 процентных пунктов в год – в прочих случаях. Вместе с тем, отмечается что если до наступления срока платежа денежное обязательство было в соответствии с договором процентным, то в целях определения процентной ставки за просрочку кредитор может заменить процентную ставку, предусмотренную ст. 874 ГК РМ, на процентную ставку, предусмотренную договором.

Другими санкциями за неисполнение договорных обязательств являются неустойка (ст.ст. 947-953 ГК РМ) и утрата или уплата удвоенной суммы задатка (ст. ст. 954-956 ГК РМ).

Другим видом гражданско-правовой ответственности является **деликтивная ответственность**, которая установлена ст. 1998-2054 ГК РМ. Здесь отметим, что молдавский законодатель, даже в модернизированном Гражданском кодексе, не определяет понятие гражданской ответственности, в том числе деликтивной, а установил ее общие основания и условия, которые вытекают из ст. 1998 ГК РМ - лицо, которое виновно совершило неправомерные действия по отношению к другому лицу, обязано возместить имущественный вред, а в предусмотренных законом случаях – также и моральный вред, причиненные действием или бездействием. Это правило воспринята из законодательства некоторых развитых государств¹.

Общие основания и условия деликтивной ответственности установлены ст. 1998 ГК РМ, в соответствии с которой лицо, которое виновно совершило неправомерные действия по отношению к другому лицу, обязано возместить имущественный вред, а в предусмотренных законом случаях – также и моральный вред, причиненные действием или бездействием. Вред, причиненный правомерными действиями или при отсутствии вины, подлежит возмещению только в случаях, прямо предусмотренных законом (ст. ст. 2001-2002 ГК РМ). Также, лицо, не являющееся причинителем вреда, обязано возместить его только в случаях, прямо предусмотренных законом (ст.ст. 2008, 2010, 2011, 2014) ГК РМ). Это называется ответственность за действия другого лица, названная еще ответственность без вины – объективная гражданская ответственность, при условии, что эта форма ответственности прямо предусмотрена законом. Вред не подлежит возмещению, если он причинен по просьбе или с согласия потерпевшего, при условии, что лицо знало или должно было знать о последствиях просьбы или согласия, а действия причинителя не противоречат основам нравственности.

По нашему мнению, ст. 1998 ГК РМ следует дополнить отдельной частью, согласно которой лицо, причинившее вред, считается виновным, если не докажет отсутствия своей вины в причинении вреда.

---

¹ Chirtoacă Leonid. Răspunderea civilă prin prisma reglementărilor legislației naționale și a statelor uniunii europene. În: Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităților de securitate și asigurarea a parcursului European. Chișinău, 2019 (F.E.-P. «Tipografia Centrală»)- p.397. ISBN 978-9975-3298-2-8.

Модернизированный ГК РМ, в редакции Закона РМ № 133 от 15.11.2018 года внедряет некоторые новеллы в институте деликтной ответственности. Эти новшества, в большинстве своем были рецептированы из Проекта т.н. Обще-европейского Гражданского кодекса (Draft Common Frame of Reference)¹, который был усовершенствован академическим сообществом Европы и опубликованным в 2008 году.

Так, в качестве новелл отметим ст. 2003 ГК РМ, которая устанавливает, что обязанность возмещения вреда исключается при наличии факта защиты общественного интереса, то есть если причинение вреда вызвано необходимостью защиты фундаментальных ценностей демократического общества, в частности в случае, когда вред причинен раскрытием информации через средства массовой информации; ст. 2017, которая устанавливает ответственность за оставление лицом здания или сооружения – источником повышенной опасности, пока другое лицо не вступит во владение зданием или сооружением либо не получит его юридическую охрану или не начнет его эксплуатировать; ст. 2018 – ответственность за вред вследствие доверия неправильной консультации или недостоверной информации; ст. 2019 - ответственность за вред вследствие незаконного посягательства на деятельность профессионала и вред, причиненный потребителю вследствие недобросовестной конкуренции; ст. 2020 которая устанавливает, что расходы, понесенные компетентным органом публичной власти для восстановления таких природных элементов окружающей среды, как воздух, вода, почва, флора и фауна, вследствие причинения им существенного вреда, возмещаются этому компетентному органу публичной власти.

В заключение отметим, что в принципе новшества приведенные в модернизированном Гражданском кодексе Молдовы актуальны и способствуют более четкой регулированию исследуемого вопроса. Однако, есть и издержки, как, например, тот факт, что законодатель не привел в его тексте определения понятия «тяжкий проступок» (ст. 2026) и не установил нижний и верхний пределы снижения размера возмещения вреда.

IMPORTANȚA INSTITUIRII TUTELEI CA MĂSURĂ DE OCROTIRE JUDICIARĂ

Zinaida GÎRNEȚ, avocat
al Cabinetului Avocatului „Gîrneț Zinaida”, Baroul Cahul

***Abstract.** The article analyzes the importance of the guardianship as a measure of protection and the impact of the guardianship system on people's life that is revolutionary not only for The Republic of Moldova, the way it develops issues regarding the treatment of persons with intellectual and mental disabilities, it shows up the directions in need to be reformed.*

***Key words:** guardianship measure, guardianship, tutore, guarded adult.*

***Rezumat.** În articol este supusă analizei importanța instituirii tutelei ca măsură de ocrotire și impactul sistemului de tutelă asupra vieții omenești fiind revoluționar, atât pentru Republica Moldova, cât și în general, prin faptul că dezvăluie problemele legate de tratamentul persoanelor cu dizabilități mintale și intelectuale și trasează direcțiile necesare de reformă.*

***Cuvinte-cheie:** măsură de ocrotire judiciară, tutela, tutore, adult ocrotit.*

Ca urmare a modificărilor operate prin Legea nr.66 din 13 aprilie 2017 se reformează capacitatea civilă și acesta s-a bazat pe Codul civil și codul de procedură civilă ale Franței.

Astfel din data de 2 iunie 2017, persoanele cu probleme mintale nu mai pot fi lipsite de capacitatea de exercițiu. Se modifică cadrul legal în privința capacității de exercițiu a persoanelor adulte care, din cauza unei dizabilități mintale, nu își pot exprima pe deplin consimțământul.

Pentru reformarea măsurilor de ocrotire judiciare au stat la bază și tendințele internaționale și anume Recomandarea nr. R (99)4 a Comitetului Miniștrilor Statelor Membre privind Principiile privitoare

---

¹ https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/2009_02_DCFR_OutlineEdition.pdf (vizitat la 09.05.2019). Смoтpи, в частности, ст. 51 и книгу IV с названием «Non contractual liability arising out of damage caused to another».

la protecția juridică a adulților incapabili (23 februarie 1999).

Reieșind din principiul flexibilității în măsura juridică, măsurile de ocrotire și alte mecanisme juridice destinate asigurării ocrotirii intereselor personale și economice ale adulților incapabili ar trebui să fie suficient de largi și flexibile pentru a permite adoptarea unei măsuri juridice potrivite pentru diferite grade de incapacitate și pentru o varietate de situații.

Potrivit principiului privind respectul dorinței și a sentimentelor persoanei vizate presupune că la instituirea sau punerea în aplicare a măsurii de ocrotire a adultului incapabil, ar trebui în măsură posibilă, de ținut cont și de a respecta în mod corespunzător dorințele din trecut și prezent și sentimentele celui interesat.

În conformitate cu Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități din 13 decembrie 2006, ratificată de Republica Moldova prin Legea nr.166 din 9 iulie 2010, art.12 alin.(2) „statele părți vor recunoaște faptul că persoanele cu dizabilități se bucură de capacitate juridică în condiții egale cu ceilalți în toate domeniile vieții”, alin.(4) al aceluiași articol „Statele părți se vor asigura că toate măsurile legate de exercitarea capacității juridice prevăd protecția adecvată și eficientă pentru prevenirea abuzurilor, conform legislației internaționale privind drepturile omului. O astfel de protecție va garanta că măsurile referitoare la exercitarea capacității juridice respectă drepturile, voința și preferințele persoanei, nu prezintă conflict de interese și nu au o influență necorespunzătoare, sunt proporționale și adaptate la situația persoanei, se aplică pentru ce mai scurtă perioadă posibilă și se supun revizuirii periodice de către o autoritate competentă, independentă și imparțială sau de către un organ juridic. Măsurile de protecție vor fi proporționale cu gradul în care asemenea măsuri afectează drepturile și interesele persoanei” [1 art.12 alin.(2 și 4)].

Cu scopul de a aduce legislația, politicile și practica Republicii Moldova în conformitate cu prevederile articolul 12 din Convenția ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, care garantează dreptul la capacitatea juridică egală pentru persoanele cu dizabilități, măsurile de ocrotire judiciare și în special tutela, așa cum aceasta este prevăzută și aplicată în conformitate cu Codul Civil al Republicii Moldova, necesitatea acestor modificări era esențială deoarece conform legislației anterioare, se înlătura personalitatea juridică a unei persoane și se investea într-o altă persoană sau instituție, numită “tutore”. Persoanele plasate sub tutelă, foarte frecvent, se aflau sau erau pe cale de a fi plasate în instituții, existând o legătură directă între măsurile de dezinstiționalizare și măsurile de aplicare a tutelei. De foarte multe ori, instiționalizarea se făcea pe viață. Chiar și în cazul în care nu era instiționalizată, o persoană plasată sub tutelă sau declarată “incapabilă”, în temeiul hotărârii emise în acest sens de către instanța judecătorească, își pierdea capacitatea de a se implica chiar și în cele mai de bază relațiile socio-juridice, cum ar fi încheierea unei căsătorii, divorțul, semnarea unui contract de muncă, posedarea bunurilor, beneficierea de alocații sociale, acordarea consimțământul pentru tratament medical sau chiar - paradoxul suprem – capacitatea de a apărea în fața instanței judecătorești pentru a ataca decizia de instituire a tutelei.

Potrivit prevederilor anterioare se vorbea despre persoană „incapabilă”, „persoană lipsită de capacitate de exercițiu”.

Noua terminologie este adult ocrotit, persoană adultă în privința căreia este instituită o măsură de ocrotire judiciară.

Conform termenului generic de persoană vulnerabilă poate fi atât persoana care beneficiază de o măsură de ocrotire, și care nu beneficiază de ea.

Introducerea în legislația internațională a garanției că orice măsuri de protecție destinate persoanelor cu dizabilități mintale sau intelectuale trebuie să respecte în mod explicit drepturile, voința și preferințele persoanei în cauză, aruncă o lumină clară asupra practicilor de instituire a tutelei, punând această instituție sub semnul întrebării în mod fundamental. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a urmat aceste evoluții, făcând referire din ce în ce mai des la cerințele privind capacitatea juridică egală în contextul prevederilor Convenției Europene a Drepturilor Omului, precum și într-un șir de cazuri recente, constatând că Statele membre ale Consiliului Europei încalcă Convenția. Cel puțin un caz împotriva Republicii Moldova în acest sens este în așteptarea unei decizii la Curtea de la Strasbourg. Cazul a fost înaintat de către o femeie care a fost în imposibilitatea de a solicita divorțul pentru că era plasată sub tutela soțului său. Prin urmare, în acest caz, numai el avea calitatea procesuală de a divorța (de el însuși). În cauzele Alajos Kiss c. Ungariei, Lashin c. Rusiei, Salontaji-Drobnjak c. Serbiei, Shtukaturov c. Rusiei, Stanev c. Bulgariei. Curtea a dedus aceste probleme în special din Articolul 8 din Convenția Europeană privind dreptul la viață privată și de familie.

Măsurile de ocrotire se instituie pentru persoanele fizice care au atins majoratul sau care au dobândit capacitate deplină de exercițiu pe altă cale legală și care în urma unei boli mintale ori a unei deficiențe fizice, mintale sau psihologice, nu poate în mod deplin, conștientiza acțiunile sale ori exprima

voința poate beneficia de o măsură de ocrotire, instituită în funcție de starea sau situația persoanei.

Instanța de judecată examinează cererile de instituire, reînnoire sau revocare a tutelei, cererile de modificare a condițiilor în care se exercită măsura de ocrotire judiciară tutela, cererea de desemnare și revocare a tutorelui, tutorelui supleant și tutorelui special, cererile de contestare a deciziilor consiliului de familie sau a autorității tutelare în orice aspect de ține de măsura de ocrotire tutele, cererile de soluționare a altor chestiuni privind măsura de ocrotire judiciară tutela.

Procedura de instituire a măsurii de ocrotire judiciare – tutela, poate depune cererea în instanța de judecată persoana fizică în privința căreia se cere instituirea măsurii de ocrotire judiciare tutela, soțul acesteia, persoana care locuiește împreună mai mult de 3 ani cu persoana fizică în privința căreia se cere instituirea măsurii de ocrotire judiciare tutela, ruda sau afinul persoanei fizice în privința căreia se cere instituirea măsurii de ocrotire judiciare tutela, mandatarul împuternicit printr-un mandat de ocrotire în viitor, indiferent dacă mandatul produce sau a încetat să producă efecte sau autoritatea tutelară.

Cererea adresată instanței de judecată trebuie să cuprindă date cu privire la identitatea persoanei în privința căreia se solicită instituirea măsurii de ocrotire, expunerea circumstanțelor care impun instituirea măsurii de ocrotire judiciare și argumentarea solicitării măsurii de ocrotire tutela, date cu privire la persoanele propuse a fi însărcinate cu ocrotirea, date cu privire la persoanele care fac parte din entourageul persoanei fizice, date cu privire la medicul care tratează persoana fizică în privința căreia se cere instituirea măsurii de ocrotire judiciare tutela și datele de contact ale acestuia, dacă îi sunt cunoscute solicitantului, situația familială, financiară și patrimonială a persoanei fizice în privința căreia se cere instituirea măsurii de ocrotire judiciare tutela în măsura în care îi este cunoscută.

Solicitantul poate lăsa la discreția instanței de judecată alegerea măsurii de ocrotire judiciare, indicând acest lucru în cerere. Dacă persoana fizică a întocmit un mandat de ocrotire în viitor sau în privința acesteia este instituită o măsură de ocrotire judiciară, petiționarul se va expune asupra informațiilor respective și după caz despre instanța de judecată care a dispus instituirea măsurii de ocrotire judiciare.

La cererea înaintată instanței de judecată de anexează obligatoriu raportul de expertiză extrajudiciară psihiatrică a persoanei fizice în privința căreia se cere instituirea măsurii de ocrotire judiciare tutela, eliberat cu cel mult 2 luni înainte de date depunerii cererii.

Competența jurisdicțională este la alegerea petiționarului și anume la instanța judecătorească de la domiciliul sau reședința persoanei fizice în privința căreia se cere instituirea măsurii de ocrotire judiciare tutela, locul aflării instituției de tratament sau a instituției sociale în care este stabilită persoana, la instanța de judecată de la domiciliul sau reședința tutorelui.

În conformitate cu prevederile art. 303 Cod de procedură civilă, „petiționarul este scutit de plata cheltuielilor aferente procesului privind măsura de ocrotire, dacă se constată că petiționarul a depus cu rea credință cererea de pornire a procesului privind măsura de ocrotire, instanța îl va obliga la plata tuturor cheltuielilor de judecată și la repararea prejudiciului cauzat”[art.303 CPC].

Persoana fizică în privința căreia se cere instituirea măsurii de ocrotire judiciare tutela are dreptul de a fi asistat de un avocat ales sau avocat care acordă asistență juridică garantată de stat, asistența garantată de stat este gratuită, avocatul desemnat dispune de împuternicirile unui reprezentant legal.

Termenul de judecare a cererii de instituire a măsurii de ocrotire judiciare tutela nu poate fi mai mare de un an din data depunerii cererii. În cazul în care a expirat un an și instanța de judecată nu s-a pronunțat prin hotărâre judecătorească a supra cererii de instituire a măsurii de ocrotire judiciare, cererea se scoate de pe rol.

Cauzele prin care se solicită instituirea măsurii de ocrotire judiciară tutela se examinează în procedură specială ori la cererea oricărei persoane interesate sau instanța de judecată din oficiu prin încheiere poate dispune ca examinarea cererii de pornire a procesului privind măsura de ocrotire să se desfășoare în contradictoriu.

Scopul acestui articol a fost de a reda importanța și necesitatea prin examinarea impactului măsurilor de ocrotire judiciare și anume tutela, precum și examinarea modului în care persoanele din acest sistem percep tutela. Ipoteza principală, pe bună dreptate sau nu, tutela este concepută, în principiu, ca o măsură de protecție. Nu în toate cazurile sistemul de tutelă funcționează și uneori nu este perceput ca o măsură de protecție judiciară.

Erau necesare modificările asupra măsurilor de ocrotire, deoarece prevederile legislației anterioare elucidau o serie de probleme și anume tutela se folosea în scopul unor abuzuri, cel mai frecvent pentru a obține acces și a profita de bunurile persoanei în cauză sau izolarea persoanelor percepute ca “periculoase” sau problematice în medii supravegheate. De multe ori, autoritățile implicate în instituirea și monitorizarea

tutorilor precum și tutorii înșiși nu-și realizează obligațiile de a facilita sau de a sprijini exercitarea drepturilor tutelatului, ci, mai degrabă, consideră tutela drept instrument de furnizare a serviciilor de îngrijire zilnică. Foarte puține persoane, dacă acestea există în genere, cred că instituția tutelei funcționează eficient ca un sistem de protecție a drepturilor sau a intereselor legitime ale persoanelor în cauză.

Există o problemă evidentă referitor la colectarea și administrarea de date, identificată prin faptul că datele statistice și alte informații disponibile din diferite surse ale administrației publice sunt contradictorii. Pe plan internațional, în Republica Moldova aceste probleme sistemice ale instituției tutelei au cauzat în mod direct abuzuri de drept foarte grave, atât în comunitate cât și în instituții. În raportul Centrului pentru Drepturile Omului și în primul raport al Ombudsmanului pentru Psihiatrie, înlăturarea capacității procesuale a persoanei o face vulnerabilă expunerii tratamentului medical forțat, abuzurilor fizice, inclusiv abuzurilor sexuale, detenției arbitrare, privării dreptului la viața privată, lipsirii arbitrare de proprietate, precum și expunerea la alte practici indezirabile. Aceasta presupune încălcarea unui număr însemnat de drepturi prevăzute în Convenția cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități, și are consecințe mult mai largi decât cele analizate prin prisma încălcărilor Articolului 12 CDPD. Încălcarile se extindeau și asupra unui număr de drepturi ale omului garantate printr-o serie de tratate internaționale, inclusiv interzicerea torturii și a tratamentelor inumane sau degradante, interzicerea detenției arbitrare, dreptul la viață privată și de familie,

Privită într-un context mai larg, reforma acestei instituții este în cele din urmă un test decisiv pentru realizarea unei societăți incluzive. În joc sunt puse, pe de o parte, un sistem moștenit prin care persoanele percepute ca fiind diferite, deviate sau care au nevoie de sprijin și asistență sunt ascunse de ochii publicului și condamnate la viața în afară societății și, pe de altă parte, viziunea Convenției CDPD, și anume: asigurarea că principiile proclamate în Carta Națiunilor Unite, care recunosc demnitatea și valoarea inerentă și drepturile egale și inalienabile ale tuturor membrilor familiei umane ca fiind fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume, sunt realizate în practică.

Referințe bibliografice:

1. Convenția ONU pentru Persoanele cu Dizabilități din 13 decembrie 2006, ratificată de Republica Moldova prin Legea nr.166 din 9 iulie 2010, accesat pe https://msmps.gov.md/sites/default/files/legislation/conventia_onu_dizab_ro.pdf;
2. Cod de procedură civilă a Republicii Moldova, art.303.
3. Cod civil al Republicii Moldova;
4. lex.justice.md/md/368715/;
5. Studiu privind aplicarea practică a sistemului de tutelă în Republica Moldova.

ПРИНЦИП РАВЕНСТВА ГРАЖДАН ПЕРЕД УГОЛОВНЫМ ЗАКОНОМ

Руслан ГРИГОРАШ,
Владимир РУСУ,

Бэлцкіі Государственный Университет им. «Алеку Руссо»
Факультет Права и социальных наук, Кафедра Права

Abstract. As is known, each sphere of human activity and society is based on certain principles. The legal sphere likewise submits to certain principles that determine the whole course of development of the legal system of society. The most important, in our opinion, are the principles of lawmaking. Equality before the law or equality is the most important principle of democracy and liberalism, according to which all citizens are equal before the law.

Ключевые слова: принцип, право, принцип права, уголовное право, равенство, демократизм, юриспруденция, закон.

Как известно, каждая сфера жизнедеятельности человека и общества базируется на определенных принципах. Юридическая сфера аналогично подчиняется некоторым принципам, определяющим весь ход развития правовой системы общества. При этом наиболее важными, на наш взгляд, являются принципы правотворчества.

По общему правилу правовые акты должны формулировать условия своей применимости в

абсолютно общих – абстрактных чертах, не указывая на конкретные лица, организации или различные группы¹. Следовательно, они не должны издаваться для решения конкретных задач, если при других обстоятельствах аналогичные действия властей были бы незаконными. Однако в ряде случаев требование обобщённости сталкивается с трудностями. Например, во многих государствах некоторые нормы относятся к лицам чётко обозначенного социально-экономического статуса, и поскольку часть общества не считает эти законы оправданными, с точки зрения критиков, они представляют собой форму правовой дискриминации². Данное обстоятельство является недопустимым, в связи с чем особое значение в правовом государстве приобретает принцип равенства граждан перед законом.

Принцип – это первоначало (от лат. *Principium* / *prīncēps*, греч. *αρχή*, дословно начало / основа³, первейшее / «первый») – постулат, утверждение, на основе которого создают научные теории и законы, юридические документы, выбирают нормы поведения в обществе⁴, основополагающие идеи правосознания⁵.

В гуманитарных науках под принципом права понимается центральное понятие того или иного предмета, процесса, деятельности, жизни, применения, реализации⁶.

Рассматривая принципы права в антропологическом ключе, их можно понять как основное, исходное положение, руководящая идея⁷, а также внутреннее убеждение, которое позволяет человеку занимать устойчивую моральную, правовую, мировоззренческую и др. позиции в самых различных ситуациях⁸, а также определяющее нормы его поведения в той или иной сфере⁹. Аристотель понимал принцип как первопричину, исходя из которой нечто существует или будет существовать.

В юриспруденции понятие принципа трактуется примерно так же, как и в философии. Принципы права – это основополагающие начала¹⁰, идеи¹¹, определяющие содержание и направления правового регулирования в целом и каждой из права отраслей в частности¹². Принципы права зависят от правопонимания, так как общая правовая идея является главной, «материнской» для остальных.

Равенство перед законом или равноправие – представляет собой важнейший принцип демократии и классического либерализма, согласно которому все граждане равны перед законом независимо от их расы, национальности, пола, сексуальной ориентации, места жительства, положения в обществе, религиозных и политических убеждений¹³. Нарушение этого принципа, как было указано ранее, называется дискриминацией.

Равенство перед законом включает одинаковую обязанность граждан соблюдать закон и равное отношение правоохранительных органов к различным нарушителям одних и тех же норм. Последнее тесно связано с принципом верховенства права, поскольку требует, чтобы законы в равной степени относились к тем, кто их издаёт, и кто обладает верховной властью¹⁴. Правосудие не должно принимать во внимание происхождение, власть, обеспеченность или общественное положение стоящих перед ним лиц. Юрисдикция судов, которые выносят постановления по делам обычных граждан, должна распространяться на всех граждан¹⁵.

¹ Фуллер Л. Мораль права. М. Ирисэн. 2007. / <https://ru.wikipedia.org/wiki/05.05.19>

² Хайек Ф. Право, законодательство и свобода: Современное понимание либеральных принципов справедливости и политики. М. Ирисэн. 2006. / <https://ru.wikipedia.org/wiki/05.05.19>

³ <https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc/05.05.19>

⁴ <https://ru.wikipedia.org/wiki/05.05.19>

⁵ Мальцев В. Принципы уголовного права и их реализация в правоприменительной деятельности. СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс». 2004. С.16

⁶ Гасанова А. Принципы права: Современные подходы // Вестник Поволжской академии государственной службы. №5. 2014. С.41-45

⁷ Giurgiu N. Drept penal generală. Iași, 2000. С.26; Lișcinschi G. Diferențierea răspunderii penale și principiile dreptului penal. // Legea și viața. nr.9, 2006. С.51

⁸ Лопухов А. Словарь терминов и понятий по обществознанию. 7-е изд. М., 2013. С.320

⁹ Гасанова А. Указ раб. С.41-45

¹⁰ Лопашенко Н.А. Основы уголовно-правового воздействия. Юридический центр-Пресс, 2004 С. 159.

¹¹ Simion L. Principiile răspunderii penale. Legea și viața. nr.12, 2008. С.25

¹² Там же.

¹³ <https://ru.wikipedia.org/wiki/10.05.19>

¹⁴ Krygier M. Rule of Law // International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences / Ed. N. J. Smelser, P. B. Baltes. Oxford: Elsevier, 2001. / <https://ru.wikipedia.org/wiki/10.05.19>

¹⁵ Дайси А. Основы государственного права Англии. Введение в изучение английской конституции. 2-е изд. СПб. 1907. / <https://ru.wikipedia.org/wiki/10.05.19>

У различных авторов можно встретить различные точки зрения, по поводу определения принципа равенства граждан перед законом. Например, Даламбер Ж. анализирует проблему равенства людей через призму законов и считает, что истинное равенство граждан состоит в том, чтобы все они одинаково были подчинены законам¹. Этим высказыванием он хотел сказать, что равное подчинение законам – это основа истинного равноправия граждан в стране².

Игнатов А., делает акцент на равенстве в ответственности и считает, что иммунитет депутатов, судей должен распространяться только на их служебную деятельность. Что же касается таких общеуголовных преступлений, как убийство, изнасилование и др., все граждане независимо от занимаемого положения должны привлекаться к ответственности на равных основаниях в соответствии с принципом равенства всех перед законом. Этот вопрос требует законодательного решения³.

Галиакбаров Р. также полагает, что принцип равенства перед законом при разрешении уголовных дел проявляется только в одном – все лица, совершившие преступления, одинаково подлежат уголовной ответственности. При этом реализация принципа равенства ответственности не исключает ее индивидуализации в процессе назначения наказания или при решении вопросов о пределах ответственности. Социальное положение человека, его пол, возраст и другие показатели могут повышать или понижать пределы ответственности⁴.

Как видим, при характеристике содержания принципа равенства граждан перед законом авторы приведенных высказываний делают акцент на одинаковых, единых, равных основаниях уголовной ответственности, порой даже называя этот принцип принципом «равенства ответственности»⁵.

Таким образом, равноправие делает акцент на правах человека и их ограничениях. Предметом особого внимания является законодательная защита прав и равный доступ всех граждан к правовой системе. В современных условиях, когда множатся конфликты, мотивированные идеологической, политической, расовой, религиозной ненавистью и враждой, когда усиливается имущественное неравенство, а общественные отношения поражены коррупцией, определение правовых гарантий принципа равенства приобретает особое социальное значение⁶. Сегодня равенство всех людей признается во многих странах, и данный принцип закреплен как в национальных нормах, так и международных.

Статья 7 Всеобщей декларации прав человека гласит: «Все люди равны перед законом и имеют право, без всякого различия, на равную защиту закона. Все люди имеют право на равную защиту от какой бы то ни было дискриминации, нарушающей настоящую Декларацию, и от какого бы то ни было подстрекательства к такой дискриминации»⁷.

Часть 2, статьи 16 Конституции Республики Молдова также определяет, что «Все граждане Республики Молдова равны перед законом и властями независимо от расы, национальности, этнического происхождения, языка, религии, пола, взглядов, политической принадлежности, имущественного положения или социального происхождения»⁸.

Более развёрнутый вариант данного принципа, для сравнения можно найти в статье 19 Конституции Российской Федерации. В частности, в ней указано: «Все равны перед законом и судом. Государство гарантирует равенство прав и свобод человека и гражданина независимо от пола, расы, национальности, языка, происхождения, имущественного и должностного положения, места жительства, отношения к религии, убеждений, принадлежности к общественным объединениям, а также других обстоятельств. Запрещаются любые формы ограничения прав граждан по признакам социальной, расовой, национальной, языковой или религиозной принадлежности. Мужчина и

---

¹ <https://www.kritika24.ru/page.php?id=10699> / 10.05.19

² Там же.

³ Игнатов А., Красиков Ю. Уголовное право России. В 2-х томах. Т. 1. Общая часть. Издательская группа НОРМА—ИНФРА Москва. 2000. С.9

⁴ Галиакбаров Р. Уголовное право. Общая часть. Краснодар. 1999. С.17

⁵ Мальцев В. Принципы уголовного права и их реализация в правоприменительной деятельности. СПб. Издательство «Юридический центр Пресс». 2004. С.143

⁶ Лактаева А. Принцип равенства перед законом, его реализация при назначении наказания. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Самара 2010. С.3

⁷ <https://www.un.org/ru/universal-declaration-human-rights/index.html> / 15.05.19

⁸ Конституция РМ от 29.07.1994 / МО РМ №1 от 12.08.1994 / №78/140 от 29.03.2016

женщина имеют равные права и свободы и равные возможности для их реализации»¹.

Выполнение основной задачи, стоящей перед уголовным правом Республики Молдова – охрана жизни, здоровья, прав и свобод личности, собственности, государственного строя, политической и экономической систем, а также всего правопорядка от преступных посягательств – также решается на основе его принципов, то есть основных исходных начал, в соответствии с которыми строится как его система, так и в целом уголовно-правовая политика². В этой связи Уголовный кодекс Республики Молдова³ также должен являться одним из необходимых гарантов реализации принципа равенства граждан перед законом, а также предупреждения нарушений равенства прав и свобод человека и гражданина.

Так в ч.1, ст.5 УК РМ изложен принцип равенства граждан перед законом (уголовным) но в более узком, уголовно-правовом смысле. В частности он предусматривает, что лица, совершившие преступления, равны перед законом и привлекаются к уголовной ответственности вне зависимости от пола, расы, цвета кожи, языка, религии, политических или иных убеждений, национального или социального происхождения, принадлежности к национальному меньшинству, имущественного, сословного или иного положения.

Первое на что следует обратить внимание, так это название статьи, в которой содержится принцип равенства граждан перед законом – ст.5 УК РМ – «Принцип демократизма». По общему правилу демократия (др.-греч. δῆμοκρατία «народовластие» от δῆμος «народ» + κράτος «власть») – политический режим, в основе которого лежит метод коллективного принятия решений с равным воздействием участников на исход процесса⁴ или на его существенные стадии⁵.

Часть 3, ст.1 Конституции Республики Молдова⁶ гласит: Республика Молдова – демократическое правовое государство, в котором достоинство человека, его права и свободы, свободное развитие человеческой личности, справедливость и политический плюрализм являются высшими ценностями и гарантируются.

Демократизм – это нравственно-этическое качество личности, выражающееся в умении мыслить и поступать в согласии и на основе мнений окружающих или работающих вместе людей. Демократизм – это восприятие себя как части целого, как условие благополучия близких и зависимых от себя людей. Демократизм – это служение другим – коллективу, учреждению, нации, народу, государству, это уважение их культуры и взглядов, их прав и обязанностей. Демократизм – это свободной дух, свободные поступки, сориентированные лишь на законы Божии и государственные. Это высочайшее качество учителя, составляющее его духовность. Только учитель, внутренне обладающий этим качеством, может воспитать свободных духом учеников⁷.

В статье 21 Всеобщей декларации прав человека 1948 г. отмечается, что каждый человек имеет право принимать участие в управлении своей страной непосредственно или через посредство свободно избранных представителей, воля народа должна быть основой власти правительства, эта воля должна находить себе выражение в периодических и нефальсифицированных выборах, которые должны проводиться при всеобщем и равном избирательном праве, путем тайного голосования или же посредством других равнозначных форм, обеспечивающих свободу голосования⁸.

По словам Шершеневича Г., принцип демократизма заключается в том, что в основе права должны лежать общие блага, «общепольность». Законы должны выражать волю и интересы подавляющего большинства общества. Демократизм предполагает участие населения в формировании этой воли, закрепление ее в процессе правотворчества, максимальный учет общественного мнения на всех этапах этого процесса, осуществление правотворческих полномочий и действий либо непосредственно населением, либо через своих представителей в органах государственной власти и местного самоуправления, демократические процедуры разработки,

---

¹ <http://www.constitution.ru/10003000/10003000-4.htm> / 15.05.19

² Макарь И. Уголовное право РМ. Часть общая. Кишинев. 2003. С.31

³ Закон № 985-XV от 18.04.2002 / МО №128-129/1012 от 13.09 / №72-74/195 от 14.04.2009

⁴ <https://ru.wikipedia.org/wiki/> / 15.05.19

⁵ Там же.

⁶ Конституция РМ от 29 июля 1994 года / МО №1 от 12.08.1994 / №78/140 от 29.03.2016

⁷ https://spiritual_culture.academic.ru/ / 20.05.19

⁸ <https://all-sci.net/gosudarstva-prava-teoriya/printsip-demokratizma.html> / 20.05.19

обсуждения, принятия и обнародования правотворческих решений¹.

Таким образом, принцип демократизма – это принцип, дающий гражданам возможность широкого участия в управлении общественными делами и государством² и большая часть юристов причисляют к нормотворческой деятельности. Это очевидно, т.к. он характеризуется ролью людей в данном процессе, степенью формирования процедурных общепризнанных норм, раскрытием настоящих устремлений и свободы граждан, активной заинтересованностью в законотворческой работе представителей от разных слоев населения и всех ветвей власти; практикой всеобщего голосования за законопроект; привлечения к оценке проектов законов социальных институтов³.

Принцип демократизма выражается в широком участии граждан в формировании и организации деятельности государственных органов, в политике государства, в учёте разнообразных интересов большинства населения, он предполагает, что право является выражением общей воли народа, и в этом заключается его сущность. Данный аспект можно справедливо назвать основополагающим⁴.

Принимая во внимание всё вышесказанное, приходим к выводу, что принцип равенства граждан перед законом является одним из важнейших принципов правового демократического государства, но ни в коей мере не отождествляется с принципом демократизма. В этой связи необходимо либо внести изменения в название ст.5 УК РМ соответственно её содержанию либо выделить ч.1 ст.5 УК РМ в отдельно взятую статью и соответствующим содержанием названием – «Принцип равенства граждан перед законом».

Второе на что следует обратить внимание, на наш взгляд – это дефиниция (определение) уголовно-правового принципа равенства граждан перед законом. В частности в ч.1 ст.5 УК РМ сказано, что лица, совершившие преступления, равны перед законом и привлекаются к уголовной ответственности вне зависимости от пола, расы, цвета кожи, языка, религии, политических или иных убеждений, национального или социального происхождения, принадлежности к национальному меньшинству, имущественного, сословного или иного положения.

Анализируя данное определение несложно заметить, что его конструкция позволяет сделать вывод о том, что перечень обстоятельств и критериев дискриминации, указанных в статье, является исчерпывающим. Данное же обстоятельство является недопустимым, так как невозможно в одной правовой норме перечислить все возможные обстоятельства и критерии дискриминации. Общественные отношения постоянно находятся в динамике. Поэтому в УК РФ, например, для охвата всех возможных вариантов дискриминации, после перечисления основных критериев употребляется выражение «а также других обстоятельств»⁵. В УК Армении используется выражение «или других статусов»⁶. Последнее, соответственно, позволяет охватить все возможные случаи дискриминации, которые не были перечислены в уголовно-правовой норме.

Также выходом из данной ситуации, на наш взгляд, было бы следующее определение принципа равенства граждан перед уголовным законом: «лица, совершившие преступления, равны перед законом и привлекаются к уголовной ответственности независимо от каких бы то ни было обстоятельств и критериев». Помимо охвата всех возможных вариантов дискриминации данное определение является и более лаконичным, что является немаловажным при конструкции правовых норм. Ведь только правильное конструирование законодательных принципов, понимание их сути, рассмотрение и применение способствует их эффективной реализации на практике, а также обеспечению законности и правопорядка.

---

¹ Бабаев В. Теория государства и права. М. Юрист. 2003. С.228

² <https://poznayka.org/s864t1.html> / 20.05.19

³ <https://cyberleninka.ru/article/n/printsip-demokratizma-pravotvorcheskoy-deyatelnosti-v-sisteme-printsipov-prava> / 20.05.19

⁴ Олинович Д. Текст научной статьи по специальности «Государство и право. Юридические науки» - Принцип демократизма как принцип формирования государственного аппарата. 2012. С.24

⁵ <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody&nd=102041891> / 25.05.19

⁶ <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349&lang=rus&12> / 25.05.19

UNELE REFLECȚII PRIVIND CARACTERISTICA CRIMINALISTICĂ A INFRAȚIUNILOR DE TRAFIC DE FIINȚE UMANE

Vitalie JITARIUC, doctorand
Universitatea de Stat „Dmitrie Cantemir” din Chișinău
lector universitar, Facultatea de Drept și Administrație publică
Universitatea de Stat „B. P. Hașdeu” din Cahul

Abstract. The 90's of the 20th century have seen a radical change in the life of society. With the beginning of the period of radical changes emerged the processes of activation of the criminal activity, determined by the uprising of new socially dangerous phenomena. Radical changes also leave a mark on crime, in whose structure begin to prevail the organizational-professional forms, ongoing training and "professionalization" tendencies, identification of new ways and means of committing and "camouflaging" offenses. These processes led to the emergence of a large number of crimes of new quality, which led to the need to develop specific methodologies to investigate them. These types of crimes are also referable to trafficking in human beings.

Taking into account the provisions of international acts, as well as the fact that human trafficking is a grave violation of human rights, dignity, freedom and security the Republic of Moldova has incriminated in its legislation this crime only in 2001.

Key-words: trafficking in human beings, victim, offense, witness, forensic feature, criminal mechanism, crime circumstances, forensic model, criminal group, protection measures, criminal prosecution officer, forensic version, methodology of crime investigation, criminal prosecution, methodological research schemes, criminal prosecution actions.

Traficul de ființe umane este un fenomen global, iar Republica Moldova, ca unul dintre cele mai sărace state din Moldova în ceea ce privește venitul pe cap de locuitor, a devenit și unul dintre principalele state de origine a victimelor traficului. În pofida faptului că problema traficului de ființe umane își are rădăcinile în anii 1991/1992, Republica Moldova „s-a trezit” abia în ultimii ani, elaborând un set de inițiative întreprinse spre combaterea traficului de ființe umane. Aceste inițiative au fost posibile doar după un șir de progrese recente în dreptul internațional¹.

Soluționarea sarcinilor justiției penale este indisolubil legată de nivelul cunoștințelor în ramurile dreptului, inclusiv criminalistica – știință despre legitățile mecanismului săvârșirii faptelor prejudiciabile, reflectările acestuia, precum și a persoanelor, obiectelor implicate în astfel de cazuri, despre tehnica și tactica acumulării și utilizării datelor referitoare la circumstanțele pregătirii, comiterii și tănuirii infracțiunilor².

Actualmente, una dintre cele mai importante provocări pentru organele de punere în aplicare a legii în cadrul procesului de investigare îl reprezintă natura ascunsă a traficului de persoane, ceea ce contribuie la identificarea cu dificultate a victimelor traficului de persoane. Investigatorii din domeniul traficului de persoane trebuie să se adapteze continuu la noile provocări legate de combaterea traficului de persoane prin elaborarea unor noi metodici, tehnici și procedee de investigare.

Procesul de investigare a traficului de persoane trebuie să fie centrat pe respectarea drepturilor și nevoilor victimelor. Organele de punere în aplicare a legii au obligația de a se asigura că măsurile pe care le adoptă în scopul prevenirii și combaterii traficului de persoane nu vor avea un impact negativ asupra respectării atât a demnității victimelor, cât și a altor drepturi pe care acestea le au în cadrul procesului penal³.

În cadrul acestui articol nu ne vom referi la noțiunea și conceptul traficului de ființe umane, ci vom încerca să facem o incursiune în materia criminalistici pentru a trece în revistă etapele și particularitățile elabărării unor metodologii specifice de combatere a acestui flagel global cum este traficul de ființe umane

În virtutea celor expuse, vom începe cu constatarea faptului că subiectul identificării unor metodologii particulare privind investigarea anumitor categorii de infracțiuni, la care se atribuie și traficul de ființe umane, are anumite premize sub aspectul apariției și evoluției comportamentului infracțional. Inițial, în doctrina criminalistică prognozarea apariției unor noi categorii de infracțiuni, încă necunoscute pe

¹ Ciobanu I. Criminologie. USM. Chișinău, 2013, p. 489.

² Gheorghiuță M. Tratat de metodică criminalistică. CEP USM. Chișinău, 2015, p. 9.

³ Moise A. C., Stancu Em. Criminalistica. Elemente metodologice de investigare a infracțiunilor. Ed. Universul Juridic. București, 2017, p. 323.

atunci, a modalităților de comitere a lor și, respectiv, crearea, în baza acestei „perspective” a unor recomandări metodologice a fost sesizată, justificată și analizată de cercetătorul B. Șafer¹.

Cele afirmate de B. Șafer a trezit interesul cercetătorilor în anii 80-70 ai secolului trecut când, în contextul evoluției conceptului clasificării criminalisticii a anumitor categorii de infracțiuni. Atunci mulți oameni de știință au identificat faptul apariției sistematice a unor noi categorii de infracțiuni, a fost efectuată analiza premizelor și cauzelor apariției lor, fiind prognozată apariția unor noi categorii de infracțiuni într-o perioadă relativă scurtă de timp. Autorul R. S. Belkin, a justificat apariția acestor noi categorii de infracțiuni prin: „apariția unor componente de infracțiune care ar atenta la mediul înconjurător; la folosirea irațională a resurselor naturale; apariția noilor modalități de comitere a infracțiunilor legate de schimbările radicale în contingentul și structura subiecților activității infracționale; schimbarea circumstanțelor și condițiilor care contribuie la comiterea infracțiunilor de un anumit gen².

Un alt autor, I. M. Luzghin, identificând direcțiile ulterioarelor cercetări pe segmentul cercetărilor în domeniul metodologiilor particulare de investigare a anumitor categorii de infracțiuni vorbește despre „noile metodologii determinate de revizuirea și perfecționarea legislației penale³”.

Examinând acest subiect, în contextul progresului tehnico-științific, autorul O. M. Glotov prezumă posibilitatea apariției infracțiunilor „în domeniul păstrării și transmiterii informațiilor din domeniul tehnologiilor avansate și al medicinei, al folosirii tehnicii de calcul performante în domeniul contabilității, a dirijării automate prin intermediul anumitor procese tehnologice⁴”.

Tot odată, apreciind starea lucrurilor în acest domeniu la etapa vizată, menționăm că aceste idei și concepte nu au fost analizate și dezvoltate în cele ce a urmat. Careva noi interpretări și soluții în această latură nu au fost înregistrate. Faptul dat poate fi explicat prin lipsa unei necesități practice stricte în elaborarea și aplicarea unor astfel de metodologii. După cum cunoaștem, necătând la baza teoretică substanțială de care dispune, criminalistica este o știință aplicativă, axată, în mare parte, pe cerințele și necesitățile activității practice. În anii 70-80 ai secolului trecut, în condițiile unui sistem politic și juridic stabil, inclusiv și a legii penale, predominarea infracțiunilor legate de condițiile obișnuite de trai erau o excepție. Din acest considerent, nu se simțea lipsa elaborării unor metodologii specifice destinate investigării unor astfel categorii de fapte⁵.

Anii 90 ai secolului XX au înregistrat o schimbare radicală în viața societății. Odată cu demararea epocii schimbărilor radicale au loc procese de activizare a activității infracționale, determinate de apariția unor noi fenomene socialmente-periculoase. Schimbările radicale își lasă amprenta și asupra criminalității, în a cărei structură încep să prevaleze forme organizațional-profesionale, tendințe de perfecționare și „profesionalizare” continuă, identificarea noilor modalități și mijloace de comitere și „camuflare” a infracțiunilor. Aceste procese au determinat apariția unui număr mare de infracțiuni calitativ noi, urmare a cărui fapt a apărut necesitatea elaborării unor metodologii specifice de investigare a lor. La aceste categorii de infracțiuni se atribuie și traficul de ființe umane.

Totodată, după cum susțin pe bună dreptate autorii Iu. P. Garmaev și A. F. Lubin, în condițiile actuale necesitatea elaborării unor metodologii corespunzătoare nu presupune de la sine simpla cercetare, percepere și conștientizare a lor⁶. După cum ne demonstrează practica de toate zilele în latura cercetării noilor categorii de infracțiuni (care fac față pe deplin noilor cerințe), metodologiile corespunzătoare de examinare sa acestor genuri de infracțiuni sunt elaborate abia după o perioadă de câțiva ani de la însuși apariția unei fapte infracționale noi⁷.

Urmare a acestui fapt, apare de la sine întrebarea care este cauza unei astfel de reacții tardive în

---

¹ Шавер Б. М. Методика расследования отдельных видов преступлений. // Криминалистика. Под редакцией С. А. Голунского и Б. М. Шавера. М., 1939, с. 372.

² Белкин Р. С. Курс советской криминалистики в 3-х томах. Том 3. М., 1979, с. 212.

³ Лузгин И. М. Проблемы развития методики расследования отдельных видов преступлений. // Методика расследования преступлений. М., 1976, с. 32-33.

⁴ Глотова О. М. Некоторые проблемы предварительного следствия в связи с научно-технической революцией. // 50 лет советской Прокуратуре и проблемы совершенствования предварительного следствия. Л., 1972, с. 8-9.

⁵ Смирнов Г. К. Методика расследования торговли людьми. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. М., 2008, с. 16.

⁶ Гармаев Ю. П., Лубин А. Ф. Проблемы создания криминалистических методик расследования преступлений: теория и практика. СПб, 2006, с. 6.

⁷ Жук О. Д. Уголовное преследование по уголовным делам об организации преступных сообществ (преступных организаций). М., 2004, с. 45.; Жамбалов Д. Б. Основы методики по расследованию легализации денежных средств или иного имущества, приобретенного преступным путем. Диссертация кандидата юридических наук. Красноярск, 2004, с. 73.

materia reacționării teoriei la necesitățile practicii cotidiene a organelor de drept?

După cum ni se pare, aceste cauze pot fi determinate de particularitățile tradiționale ale creării metodologiilor specifice particulare care presupun identificarea legităților criteriilor tipice și a legăturii mecanismului infracțional în temeiul corelării și analizei statistice a practicii de cercetare și examinare în instanțele de judecată a cauzelor penale. O astfel de metodologie creează posibilitatea efectuării unei cercetări a mecanismului infracțiunii și, respectiv, identificarea unor metodologii specifice de investigare a acestora în dependență de indicii calitativi a practicii organelor de urmărire penală și a instanțelor de judecată.

Urmare, însă, a caracterului novator a faptei infracționale, a lipsei unei metodologii eficiente de investigare a lor, necesară documentării corespunzătoare a activității infracționale, practica cercetării anumitor categorii de infracțiuni (la care se atribuie și traficul de ființe umane), de dezvoltă, uneori, din păcate, nu în tempoul dorit și necesar.

Mai mulți cercetători interesați de subiectul elaborării metodologiilor de investigare a noilor categorii de infracțiuni au susținut, de asemenea, că chiar și atunci persistă indicii calitativi suficienți și substanțiali în latura studierii și perfecționării acestui aspect, practica organelor judeciare a reacționat tardiv, înregistrând carențe sub aspectul calității. În ansamblu, însă, toate opiniile au corespuns în privința faptului că în condițiile unei practici neuniforme, a imperfecțiunii legii penale și de procedură penală, precum și în virtutea tendințelor reprezentanților organelor de drept de a prezenta statistici corespunzătoare, în această perioadă dificilă pentru organele de drept avea loc, de regulă începerea urmăririi penale cercetarea celor mai simple fapte infracționale din punct de vedere al probatoriului, cele mai simple componente ale mecanismului activității infracționale.

În una din lucrările sale, ieșite de sub tipar la începutul anilor 80 ai secolului trecut, cercetătorul R. Belkin susținea că valoarea de bază și caracterul novator al caracteristicii criminalistice a infracțiunii, care determină posibilitatea includerii ei în componența aparatului categoria al criminalistici, constă în faptul că această categorie nu pur și simplu sistematizează elementele studiate separat ale infracțiunii (modalitatea, circumstanțele, datele referitoare la infractor și victimă, urmele infracțiunii), adică evidențiază legăturile dintre ele, dar și le mai reflectă sub aspect corelatic-calitativ în raporturile dintre ele, determinând, în așa mod posibilitatea existenței unei legături între infracțiuni, inclusiv și referitor la cele cercetate în prezentul articol¹.

Anume careva date statistice de acest gen favorizează, în opinia unor cercetători, elaborarea și înaintarea celor mai eficiente și viabile versiuni de investigare a anumitor categorii de infracțiuni².

În acest context, trecem în revistă și faptul că organele de punere în aplicare a legii trebuie să cunoască care sunt mijloacele traficului de persoane cele mai frecvent utilizate de traficanți în scopul comiterii infracțiunilor de trafic de persoane, ce impact au aceste mijloace asupra procesului de investigare a traficului de persoane și care sunt posibilele probleme juridice care pot interveni pe parcursul acestui proces de investigare³.

Această poziție o putem accepta doar în parte. Fără a pune la îndoială importanța versiunilor criminalistice privind legitățile legăturilor anumitor elemente ale mecanismului infracțiunii cercetate în coraport cu caracteristica criminalistică, nu împărtășim doar opinia privind necesitatea reflectarea fatelor statistice referitoare la aceste legături. Urmare a acestui fapt, este corectă poziția cercetătorului I. M. Luzghin care susține, pe bună dreptate, că distanțarea de la componentele specifice caracteristicii criminalistice ca model generalizat a faptei infracționale poate crea dificultăți pentru un ofițer de urmărire neexperimentat să treacă cu vederea semnele specifice ale unei infracțiuni concrete, importante pentru cauză. Din acesten considerente, este necesar să ne determinăm în latura limitelor descrierii elementelor mecanismului activității infracționale și a legăturilor între ele⁴.

Nu stârnește careva dubii faptul că procesul elaborării și înaintării versiunilor, de fapt ca și procesul de investigare a infracțiunii în întregime, sub aspect de logică, reprezintă precese creative. În opoziție cu aceasta, orice metodologie particulară, de fapt ca și componenta criminalistică a acesteia reprezintă prin sine o încercare de formalizare a acestui proces, a adaptare a lui la anumite șabloane tipizate, care urmăresc, de fapt, de a ușura activitatea organului der urmărire penală. Anume aici se reflectă și latura

¹ Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы. От теории к практике. М., 1980, с. 180.

² Селиванов В. А. Советская криминалистика, система понятий. М., 1982, с. 135; Видоноа Л. Г., Федорченко Г. Н., Заградская А. П. Руководство по раскрытию умышленных убийств. Под редакцией М. А. Сергеева. Горький, 1973, с. 77.

³ Moise A. C., Stancu Em. Op. cit., p. 311.

⁴ Лузгин И. М. Некоторые аспекты криминалистической характеристики и место в ней данных о сокрытии преступления. // Криминалистическая характеристика преступлений. Сборник научных трудов. М., 1984, с. 26-27.

forte, și latura slabă a acestei activități. Dun acest considerent, o importanță enormă trebuie să o dețină subiectul asigurării unui comportament optimal în cadrul metodologiilor de investigare a infracțiunilor de diferit gen, lăsând, totodată, spațiu, pentru realizări și activități „creative”.

Cele specificate ar contribui la realizarea unui coraport optimal a bazelor formale și creative în latura elaborării și aplicării versiunilor criminalistice în activitatea organului de urmărire penale legată de cercetarea infracțiunilor.

În procesul descrierii caracteristicii criminalistice a infracțiunilor de trafic de ființe umane, vom trece în revistă doar indicii cantitativi a elementelor criminalistice de importanță majoră, care se întâlnesc de cele mai frecvente ori cu ocazia cercetării cauzelor penale de acest gen.

În vederea clarificării mai precise a structurii, precum și a dinamicii evoluției anumitor elemente modelate ale faptelor infracționale, este necesară antrenarea resurselor teoretice suplimentare. În calitate de astrel de resurse pot utilizate, după cum am susținut deja, studii și teorii generale și particulare elaborate de știința criminalisticii, precum și cunoștințe teoretico-practice din alte domenii ale științei. În particular, în caz de modelare a modalităților tipice de comitere a infracțiunilor pot fi folosite; cunoștințe referitoare la modalitatea comiterii infracțiunii, procedeele tipice de împotrivire urmăririi penale; scopurile tipice și sarcinile ale infractorilor și a altor paticipanți la comiterea infracțiunii; adte din domeniul criminologiei și psihologiei judiciare; privind comportamentul victimelor infracțiunii (cunoștințe din domeniul victimologiei); cunoștințele privind elementele tipice ale circumstanțelor comiterii infracțiunii; urmele tipice ale infracțiunii (prevederile teoriei reflectării urmelor infracțiunii); loegăturile tipice ale anumitor elemente ale mecanismului infracțiunii – categorii ce țin de domeniul logicii formale și dialectice.

Realizând delimitarea dintre interpretările tradiționale și cele descrise de noi, nu am urmărit obiectivul de a le confrunta. Dimpotriva, ele urmează a fi examinate ca un o componentă unică care se combină și se completează reciproc. Astfel, la faza inițială, în situația în care practica de urmărire penală se confruntă cu o insuficiență obiectivă pentru sistematizarea și analiza circumstanțelor cauzei, este posibilă efectuarea unor cercetări în limitele celor expuse *supra*, ceea ce ar permite crearea unei caracteristici specifice a infracțiunii și, ulterior, în baza acesteia, a unei metodologii particulare de investigare a acestor genuri de infracțiuni. La rândul său, în virtutea acumulării unui astfel de material practic, este posibilă, corectarea, precizarea și coompletarea metodologiei deja elabotrate, deja cu utilizarea matodelor tradiționale de cercetare.

În cadrul concluziilor, am dori să atragem un pic atenția și asupra locului prevederilor teoretice și a recomandărilor metodologice-particulare pe care le propunem în sistemulo științei criminalistice.

Are perfectă dreptate autorul M. Gheorghită vând susține căn sistemul științei criminalistice, metodică cercetării unor categorii de infracțiuni se află îân legătură indisolubilă cu introducerea în criminalistică sau în teoria generală, tehnica criminalistică și tactica criminalistică, totodată, având propriul conținut și importanță.

Metodica cercetării unor categorii de infracțiuni este compartimentul final al criminalisticii și reprezintă un sistem științific fundamentat de teze și recomandări (*în cazul nostru, caracteristici și modele specifice infracțiunilor de trafic de ființe umane – n.n.*) privind utilizarea prevederilor teoretice generale, a mijloacelor și metodelor tehnicii criminalistice, a tezelor și procedeeleor tacticii criminalistice la cercetarea, descoperirea și prevenirea unor categorii sau grupuri concrete de infracțiuni¹.

Infracțiunile de trafic de persoane prezintă un caracter transfrontalier, ceea ce impune ca probele să fie obținute din jurisdicția teritorială a mai multor state, prin utilizarea tehnicilor speciale de investigare penală, a cooperării internaționale și a cererilor de asistență judiciară reciprocă².

Atragem atenție și asupra faptului că, la etapa actuală a evoluției științei criminalistice, metodologia investigării diferitor categorii de infracțiuni, ca instituție separată a acesteia, constă din următoarele două compartimente:

- 1) Noțiuni generale³;
- 2) Metodologii criminalistice particulare⁴.

La rândul său, în conținutul prevederilor generale a metodologiei criminalistice putem evidenția:

---

¹ Gheorghită M. Op. cit., p. 11.

² Herz A. Human Trafficking and Police Investigation. In: Winterdyc J, Perrin B, Reichel Ph. Human Trafficking. Exploring the International Nature. Concerns and Complexites. Ed. CRC Press. Taylor&Francis Group. Boca Raton. Florida, 2012, p. 134.

³ Образцов В. А. Проблемы совершенствования научных основ методики расследования преступлений. Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. М., 1985, с. 37.

⁴ Василюв А. Н., Яблоков Н. П. Предмет, система и теоретические основы криминалистики. М., 1984, с. 65-66.

- a) baze metodologice de investigare a anumitor categorii de infracțiuni;
- b) baze teoretice de cercetare a anumitor genuri de infracțiuni¹.

Bazele metodologice cuprind sistemul de cunoștințe privind posibilitatea folosirii cunoștințelor procedeele din diferite domenii la elaborarea metodelor de cercetare, la identificarea principiilor schemelor metodologice ale cercetării anumitor infracțiuni asemănătoare, la aplicarea în privința anumitor categorii de infracțiuni și la elaborarea situațiilor de urmărire penală².

Bazele teoretice, după sum afirmă pe bună dreptate V. A. Obrazțov, înglobează în sine nemijlocit cunoștințe referitoare la obiectul unui anumit compartiment al criminalisticii³.

Termenul metodologic (*metodică*) – cale, modalitate de a soluționa probleme doctrinale ori practice cu care inevitabil se confruntă omul în activitatea sa creativă și de cunoaștere, se aplică în toate domeniile de interacțiune a omului cu mediul obiectiv. Termenului în cauză i se atribuie uneori și un înțeles determinat. În pedagogie, de exemplu, cu termenul metodică este denumită o ramură științifico-practică predestinată elaborării și aplicării în practică a didacticii, adică de predare a disciplinelor de studii în instituțiile de învățământ și asigurării unui grad înalt de însușire a materialelor predate sau formării unor deprinderi practice⁴.

Termenul „*metodologie*” (*metodică*) se aplică în doctrina și practica criminalistică, acesta semnificând aici ultimul compartiment, respectiv cel de-al patrulea și de închidere a științei criminalistice, în cadrul căruia se studiază întreaga gamă de probleme ce țin de organizarea și efectuarea cercetării prin mijloace criminalistice a faptelor ce constituie infracțiuni, a întemeierii metodologiei acestei complicate activități profesionale, precum este descoperirea și cercetarea infracțiunilor⁵.

Astfel, în virtutea analizei științifice a unor aspecte specifice metodologiei investigării infracțiunilor de trafic de ființe umane și a interpretărilor expuse pe acest segment, considerăm că este binevenită elaborarea și perfecționarea continuă a *caracteristicilor criminalistice tipice în condiții de deficit a practicii de urmărire penală și celei judiciare. Acest fapt ar constitui un temei solid pentru fortificarea compartimentului bazelor metodologice ale prevederilor generale a metodicii criminalistice de cercetare a diferitor categorii de infracțiuni, la care se atribuie și traficul de ființe umane.*

Detreminând locul prevederilor teoretice expuse și a recomandărilor metodologice în privința organizării și cercetării infracțiunilor de trafic de ființe umane, este necesar să atragem atenție asupra faptului că reprezentând prin sine, prin cumulul său o metodologie de investigare criminalistică independentă și particulară, ea urmează să fie inclusă în compartimentul „*metodologiilor criminalistice particulare*”.

ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE PRIVIND MOȚIUNEA DE CENZURĂ

Mihaela KRUGLIȚKI,
Facultatea de Drept și științe sociale
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Abstract. *Noțiunea de cenzură reprezintă manifestarea extremă a controlului exercitat de Parlament asupra Guvernului, dar și mijlocul de organizare a sistemului instituțional. Efectul votului pozitiv al moțiunii de cenzură fiind încetarea înainte de termen a mandatului executivului. Odată intrat în exercițiul funcției Guvernul se bucură de prezumția de încredere, obținută legal prin investire și care nu poate fi răsturnată decât printr-un vot de neîncredere.*

Cuvinte-cheie: *Guvern; moțiune; cenzură; simplă; responsabilitate; angajare; subordonare; răspundere; control; obligație; politică.*

Abstract. *The censure motion represents the extreme manifestation of Parliament's control over the Government, but also the means of organizing the institutional system. The effect of the positive vote of the censure motion is the premature ceasing of the term of office of the executive. Once in office, the*

¹ Образцов В. А. Оp. cit., p. 37.

² Васи́лиев А. Н., Яблоков Н. П. Оp. cit., p. 67.

³ Образцов В. А. Оp. cit., p. 38.

⁴ Doraș S. Criminalistica. Ed. Cartea Juridică. Chișinău, 2011, p. 512-513.

⁵ Ididem, p. 513.

Government enjoys a presumption of trust, legally obtained by investiture, which can only be overturned by a vote of mistrust.

Key-words: *Government; motion; censorship; simple; responsibility; employment; subordination; liability; control; obligation; policy.*

Constituția Republicii Moldova în art. 6 stabilește expres principiul separației și colaborării puterilor, astfel, între Parlament ca putere legislativă și Guvern ca putere executivă nu există raporturi de subordonare ci de echilibru și colaborare.

Regula de bază în constituirea Guvernului este ca legislativul să-l învestească cu autoritatea de guvernare pe întreaga durată a mandatului, fiind expresia indirectă a voinței poporului.

Atât legislativul cât și executivul sunt autorități supreme, dar fiecare în propria arie de activitate. Parlamentul deține supremația în dreptul său exclusiv de a adopta legi obligatorii pentru atât pentru guvernați cât și pentru guvernanți pe întreg teritoriul statului. Guvernul deține și el supremația în domeniul său de activitate, în autoritatea și forța sa de a pune în aplicare legile adoptate de legislativ.

Parlamentul în calitatea sa de organ reprezentativ suprem al poporului deține un rol deosebit în raport cu celelalte autorități ale statului, care îi dă dreptul să organizeze și să controleze activitatea acestora. Această misiune este realizată în special în raporturile sale cu Guvernul, prin exercitarea funcției de control parlamentar, care exclude existența unui raport de subordonare. Autoritatea Parlamentului se fundamentează pe dispozițiile constituționale care stabilesc principiul separației puterilor în stat, principiul reprezentării și principiul responsabilității guvernamentale. Controlul parlamentar asupra Guvernului este un control atotcuprinzător, în sensul în care „el poartă asupra tuturor faptelor săvârșite de la investitură și până la demitere”.¹ Controlul parlamentar exercitat asupra Guvernului se realizează prin diverse forme stabilite de lege de la solicitarea de informații prin întrebări la solicitarea de explicații prin interpelări, anchete parlamentare, rapoarte permanente obligatorii și prin forma supremă de control politic a moșionii de cenzură.

Moșionile se înscriu în cadrul mecanismelor de control parlamentar al legislativului asupra activității executivului. După cum remarcă profesorul Ioan Muraru, „termenul de moșionie este în general utilizat la denumirea unor hotărâri ale Parlamentului, prin care se exprimă atitudinea acestuia într-o problemă discutată.”²

Conform dispozițiilor constituționale: art.66 lit. (a) Parlamentul adoptă legi, hotărâri și moșionii; art. 105 alin(2) stabilește adoptarea de moșionie prin care Parlamentul își exprimă poziția față de obiectul interpelării; art. 106 și 106/1 stabilește moșionea de cenzură ca formă de exprimare a neîncrederii în Guvern³. Astfel, Parlamentul poate adopta două categorii de moșionii: moșionea simplă și moșionea de cenzură, fiecare cu semnificația și destinația proprie.

Printr-o moșionie simplă, se exprimă poziția Parlamentului într-o anumită problemă de politică internă sau externă ori, după caz, cu privire la o problemă ce a făcut obiectul unei interpelări. Cu ajutorul acesteia, Parlamentul își exercită dreptul de control asupra activității Guvernului, exprimând poziția față de activitatea și politica desfășurată de Guvern sau de un membru al acestuia. Ea poate viza atât activitatea în ansamblu a Guvernului, cât și politica sa într-un domeniu⁴

Efectele unei moșionii simple nu constau însă în înlăturarea Guvernului sau a ministrului responsabil de domeniul care a făcut obiectul moșionii simple, fiind obligatoriu doar ca Guvernul să țină seama de poziția exprimată în cuprinsul respectivei moșionii și să îndrepte aspectele semnalate ca fiind necorespunzătoare, prin punerea în executare a măsurilor propuse⁵.

Moșionea simplă este un mijloc de control parlamentar prin care deputații adresează critici Guvernului, fără a pune în pericol existența lui.

Sub aspect constituțional, moșionea de cenzură este prevăzută de art. 106 din Constituție care stabilește că Parlamentul la propunerea a cel puțin pătrime din deputați, își poate exprima neîncrederea în Guvern, cu votul majorității deputaților. Din această definiție constituțională a moșionii de cenzură se constată că această modalitate de control parlamentar este actul opus investirii Guvernului prin votul de încredere a Parlamentului. Astfel, după cum se apreciază în doctrină: „prezumția de încredere de care se bucură Guvernul din momentul investirii poate fi răsturnată numai cu votul expres al unei majorități

---

¹ Vida I. Puterea executivă și administrația publică. București : Editura Monitorul Oficial, 1994, p. 113

² Muraru I., Drept constituțional și instituții politice. București: Editura: ACTAMI, 1998, p. 188

³ Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În Monitorul Oficial nr. 1 din 12.08.1994, in vigoare: 27.08.1994

⁴ Constituția Republicii Moldova. Comentariu. Chișinău: Editura Arc. 2012. p. 375

⁵ Arseni Al., Drept parlamentar. Chișinău : Editura CEP USM, 2015, p. 265

contrare, având astfel semnificația pierderii încrederii majorității inițiale.”¹

Prin moțiunea de cenzură se urmărește aducerea în față a Guvernului declanșând o analiză publică a politicii de ansamblu a Guvernului pentru a evalua dacă acesta mai poate miza pe sprijinul majorității parlamentare. Motivul exprimării neîncrederii în Guvern o constituie destrămarea majorității parlamentare pe care se bazează Guvernul. Un executiv funcțional legitim există și poate realiza programul de guvernământ atâta timp cât dispune de susținerea unei majorități parlamentare. Exprimarea neîncrederii în Guvern este o situație extraordinară care are drept consecință determinarea unei crize guvernamentale ce se finalizează doar prin investirea unui nou Guvern. Un Guvern care și-a încetat activitatea ca urmare a unei moțiuni de cenzură nu mai poate exercita atribuțiile executive ci doar să îndeplinească funcții de administrare a treburilor publice până la depunerea jurământului de către membrii noului Guvern. Criza guvernamentală este o adevărată criză politică, declanșată ca urmare a adoptării moțiuni de cenzură în teorie poate fi extrem de lungă, până la 90 de zile în eventualitatea imposibilității formării noului Guvern. Conform dispozițiilor constituționale, art. 85 alin.(2), în eventualitatea în care Parlamentul nu a acceptat votul de încredere pentru formarea Guvernului în termen de 45 de zile de la prima solicitare și numai după respingerea a cel puțin două solicitări de investitură, acesta va fi dizolvat. În acest caz criza guvernamentală are o durată și mai prelungită, așteptând formarea noii componente parlamentare care va fi în stare să formeze Guvernul.

Moțiunea de cenzură, ca cea mai elocventă formă de manifestare în plan juridic a controlului parlamentar asupra activității executivului, se constituie într-o instituție cu dublă natură, politică și juridică:

- din punct de vedere juridic, exprimă forma cea mai gravă de sancțiune care poate fi aplicată Guvernului de către Parlament;

- din punct de vedere politic, dă expresie răspunderii politice a executivului în fața legislativului².

După modalitatea de declașare a moțiunii de cenzură, Constituția distinge două tipuri: moțiunea de cenzură care este determinată de voința deputaților, prevăzută de art. 106 din Constituție și care reprezintă dreptul comun în materie, atât din punct de vedere material, cât și procedural și moțiunea de cenzură provocată de Guvern, care pune Parlamentul în situația de a opta între acceptarea punctului său de vedere sau demiterea și care este prevăzută de art.106/1 din Constituție ca urmare a angajării răspunderii Guvernului în fața Parlamentului.

Astfel, exprimarea neîncrederii Guvernului prin adoptarea unei moțiuni de cenzură este procedura prin care Parlamentul pune în cauză răspunderea politică a Guvernului printr-un blam la adresa acestuia și a activității lui, având drept scop angajarea unei dezbateri publice asupra politicii de ansamblu a Guvernului, în vederea demiterii sale³. Această procedură parlamentară specială are loc cu respectarea strictă a următoarelor reguli stabilite de Constituție și de Regulamentul Parlamentului Republicii Moldova art. 112-119:

- Inițiativa exprimării neîncrederii poate veni doar din partea deputaților și nu poate fi decât colectivă. Numărul minim al celor care o inițiază este de cel puțin o pătrime din deputați. Este o condiție de admisibilitate al cărei sens constă în cerința ca însuși inițierea moțiunii să fie expresia unei opinii reprezentative în Parlament. Nerespectarea acestei condiții de către inițiatorii moțiunii de cenzură duce la invalidarea acestui demers parlamentar.

- Moțiunea de cenzură, trebuie să cuprindă motivarea și dispozitivul. Aceasta se depune la președintele ședinței, în plenul Parlamentului. După primire, președintele ședinței o aduce la cunoștința Parlamentului, care stabilește data dezbaterii și dispune remiterea ei de îndată Guvernului.

- Examinarea moțiunii de cenzură se va stabili după o anumită perioadă de timp, după 3 zile de la data depunerii în Parlament. Moțiunea de cenzură asupra activității Guvernului se supune dezbaterii în prima zi de ședință plenară a săptămânii următoare datei depunerii. Astfel, există răgazul necesar pentru pregătirea de către Guvern a apărării sale, precum și pentru clarificarea de către fracțiunile parlamentare și partidele pe care le reprezintă a atitudinii ce o vor avea, evitându-se adoptarea moțiunii printr-un acordare unui vot precipitat, determinat de emoții de moment, dintr-un accident.

- Parlamentul își exprimă neîncrederea în Guvern cu votul majorității deputaților. Moțiunea de cenzură se votează, printr-o soluție simetrică, cu aceeași majoritate cu care se investeste Guvernul, majoritatea deputaților aleși. Prezumția de încredere, constituită legal prin investire, nu poate fi răsturnată

---

¹ Tomescu C. R. Raportul dintre Guvern și Parlament. București: Editura C.H. Beck, 2012, p.144

² Muraru I., Tănăsescu E.S. Constituția României. Comentariu pe articole. București, 2008, p.1060

³ Constantinescu M., Muraru I. Drept parlamentar. București: Editura Gramar, 1994, p. 269

decât printr-un vot expres și masiv¹. Actul prin care Guvernul este demis îmbracă forma moțiunii de cenzură, aceasta fiind unicul act legislativ prin care Parlamentul își exprimă neîncrederea în Guvern. Moțiunea de cenzură produce efecte juridice din momentul adoptării și după adoptare nu poate fi modificată, completată sau abrogată.

- Ca rezultat al supunerii votului moțiunii de cenzură, în funcție de decizia adoptată de Parlament, poate interveni unul din următoarele scenarii: în cazul în care moțiunea de cenzură a fost respinsă, Guvernul își continuă activitatea, iar deputații care au semnat-o nu vor putea iniția în cadrul aceleiași sesiuni o nouă moțiune pe același motiv, iar în cazul adoptării moțiunii de cenzură, Prim-ministrul va prezenta, în termen de cel mult 3 zile, Președintelui Republicii demisia Guvernului. Dacă moțiunea de cenzură a fost respinsă, mandatul Guvernului ca continua deoarece acesta se bucură încă de sprijinul Parlamentului, mai mult chiar, se poate spune că Guvernul și-a întărit încrederea de care se bucură din partea legislativului. Aprobarea moțiunii de cenzură atrage în mod obligatoriu demiterea Guvernului, întrucât acesta nu se mai bucură de susținerea majorității deputaților, iar Președintele Republicii Moldova declanșează procedura constituțională a desemnării și investirii în baza votului de încredere a Parlamentului a unui nou Guvern.

- Guvernul demisionar va continua să administreze treburile publice până la investirea următorului Guvern. Între atribuțiile Guvernului demisionar și cele ale Guvernului investit prin votul Parlamentului există o diferență majoră cu însemnate semnificații juridice. Guvernul legal investit are deplinele puteri pentru asigurarea realizării în întregime a politicii statale pentru care este responsabil, Guvernul demisionar însă poate îndeplini doar funcțiile de administrare a treburilor publice. Odată cu adoptarea noii legi cu privire la Guvern s-a lămurit semnificația activităților ce nu intră în exercitarea funcției de administrare a treburilor publice. Astfel, Guvernul al cărui mandat a încetat nu este în drept: să adopte și să prezinte Parlamentului spre examinare proiecte de acte normative și proiecte ale documentelor de politici; să adopte ordonanțe și documente de politici; să avizeze inițiative legislative, inclusiv proiecte de legi, și să examineze propuneri legislative; să încheie tratate internaționale care implică angajamente financiare pentru Republica Moldova; să numească, să propună pentru numire sau să elibereze din funcție persoane cu funcții de demnitate publică sau funcționari publici, cu excepția cazurilor de imposibilitate obiectivă a persoanelor de a-și îndeplini atribuțiile; să încheie contracte și să-și asume angajamente pentru o perioadă nedeterminată sau pentru o perioadă ce depășește un an ori a căror valoare este disproporționată în raport cu cheltuielile necesare pentru administrarea treburilor publice curente sau pentru gestionarea unor situații de urgență; să decidă privind inițierea reorganizării sau modificarea structurii ori funcțiilor ministerelor, ale altor autorități administrative centrale subordonate Guvernului sau ale structurilor organizaționale din sfera lor de competență². Astfel, din momentul demiterii Guvernului: Guvernul demisionar își exercită atribuții limitate la funcțiile de administrare a treburilor publice. Numai având mandatul acordat de Parlament, Guvernul poate exercita atribuțiile de putere executivă, care, în ultimă instanță, se reduc la procesul de executare a legilor adoptate de același Parlament. Într-o hotărâre a Curții Constituționale cu privire la controlul constituționalității unor modificări la legea cu privire la Guvern a stabilit: „...că un Guvern demisionar continuă să administreze treburile publice în așteptarea unui nou Guvern, care să fie plenipotențiar. Aceasta înseamnă că Guvernul demisionar exercită doar o parte limitată a puterii, el „administrează”, și nu „guvernează”. În acest sens, administrarea treburilor publice de către un Guvern demisionar vizează trei categorii:

- *treburile banale*, uzuale, care permit statului să funcționeze;
- *treburile în curs*, care au fost începute atunci când Guvernul era plenipotențiar și care trebuie finalizate;
- *treburile urgente*, care trebuie în mod imperativ să fie soluționate pentru a evita pericole foarte grave pentru stat și cetățeni, pentru viața economică și socială.

...Guvernul care administrează treburile publice nu poate să-și asume inițiative politice importante *a fortiori* în privința unor chestiuni care au provocat dificultăți înainte de demisia sa sau au determinat în final această demisie. Sunt excluse, în special, deciziile care ar putea ulterior angaja durabil linia politică a viitorului Guvern”³.

---

¹ Deleanu I., Drept constituțional și instituții juridice. Tratat. Vol. I. București: Editura Europa Nova, 1996, p. 206

² Legea cu privire la Guvern nr. 136 din 07.07.2017. În 19.07.2017 în Monitorul Oficial Nr. 252 din 19.07.2017

³ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 7 din 18.05.2013 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr.64-XII din 31 mai 1990 cu privire la Guvern, în redacția Legilor nr.107 și nr.110 din 3 mai 2013, și a Decretelor Președintelui Republicii Moldova nr.634-VII și nr.635-VII din 16 mai 2013 și a Hotărârii Guvernului nr. 364 din 16 mai 2013. În

Mai mult într-o altă hotărâre a sa Curtea Constituțională a Republicii Moldova a interpretat înțelesul funcției de administrare a treburilor publice care poate fi efectuată prin emiterea actelor juridice cu caracter general obligatoriu în cazurile în care acestea țin de asigurarea securității interne și externe a statului, menținerea stării de legalitate, a stabilității sociale, economice și politice și evitarea efectelor fenomenelor naturale și faptelor imprevizibile care prezintă un pericol public.¹

Se poate constata că libertatea de activitate a Guvernului trebuie să fie proporțională încrederii de care de bucură acesta în cadrul Parlamentului. Reducerea competențelor Guvernului demisionar este proporțională ostilității Parlamentului. Or este evident că votul de neîncredere, exprimat de Parlament prin moțiunea de cenzură, este o consecință a refuzului Parlamentului de a accepta ulterioara activitate a Guvernului. În consecință, activitatea Guvernului demisionat după exprimarea votului de neîncredere exprimat depinde de natura crizei care a determinat demiterea, urmând ca activitatea Guvernului demisionat prin moțiunea de cenzură de către Parlament să fie limitată la maximum.

Adoptarea de către Parlament a moțiunii de cenzură determină declanșarea doar a consecințelor politice asupra Guvernului și nu poate fi motiv de inițiere a procedurii de tragere la răspundere juridică a reprezentanților puterii executive. Guvernul aflat în minoritate, ca regulă, urmează a fi înlocuit.

Practica parlamentară din Republica Moldova cunoaște inițierea mai multor moțiuni de cenzură declanșate în cea mai mare parte de reprezentanții opoziției parlamentare sau de reprezentanții alianțelor în asumarea guvernării în caz de destrămarea acestora. Din totalitate de moțiuni de cenzură promovate în Parlament, au fost adoptate până în prezent trei. Astfel, a fost demis Guvernul Sturza², ia fost retrasă încrederea acordată Guvernului Filat³ și a fost demis Guvernul Streleț.⁴

După profesorul Alexandru Arseni: „Moțiunea de cenzură este ultima treaptă în construcția raporturilor dintre Parlament și Guvern și se declanșează, de regulă, numai atunci când toate celelalte remedii încercate pentru a balansa politica în domeniul care a servit obiectul moțiunii de cenzură, nu au dat nici un efect”.⁵

În concluzie, putem constata că moțiunea de cenzură reprezintă un instrument deosebit al controlului parlamentar al Guvernului în cadrul democrației constituționale. Ea este supusă unor condiții de validitate rigurose stabilite de legislație, deoarece odată adoptată ea produce efectele celei mai dure sancțiuni în raporturile dintre Parlament și Guvern și care reprezintă garanția echilibrului dintre puterea legislativă și executivă. În vederea creșterii gradului de responsabilitate a Guvernului și prevenirea activităților inadecvate ale miniștrilor în exercitarea atribuțiilor lor legale susținem ideea adoptării unei legi cu privire la răspunderea ministerială, care ar permite Guvernului și Parlamentului să-i poată sancționa doar pe acei miniștri care se fac vinovați fără să necesite demiterea întregului Guvern prin moțiunea de cenzură.

CONDIȚII PROCEDURALE DE ADMISIBILITATE ȘI PERTINENȚĂ A PROBELOR

Tatiana CRUGLIȚCHI, lect. sup. univ.
Catedra de Drept Privat
Facultatea de Drept și Științe Sociale
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Abstract. The civil suit is an activity, which is unfolding in time and it consists of a complex procedural acts that be accomplished at random and they have to be thoroughly analysed by law.

As a rule, the conditions of civil procedural acts designate legal exigencies, which are to be respected and it also shows the fixed terms for them to take place.

Monitorul Oficial nr. 122-124 din 07.06.2013

¹ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 48 din 1 octombrie 1999 pentru controlul constituționalității Hotărârii Guvernului nr. 117 și a Dispoziției Guvernului nr.13-d din 10 martie 1999

² Hotărârea Parlamentului cu privire la aprobarea rezultatelor votării și la adoptarea moțiunii de cenzură, nr. 664-XIV din 9.11.1999. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.126 din 12.11.1999

³ Hotărârea Parlamentului nr. 28 din 5.03.2013, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.49-55/164 din 08.03.2013

⁴ Hotărârea Parlamentului nr. 181 din 29.10.2015 privind exprimarea votului de neîncredere Guvernului. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 302-305 din 06.11.2015

⁵ Arseni Al., Drept parlamentar...op. cit., p. 268

There are special procedural limits beyond which it isn't tolerable for the promotion and the development of the suit.

A brief presentation of the general conditions of probation acts is imposed without analyzing the relevance and admissibility of evidence.

Key-words: *civil action, right to action, premises, conditions, probation, evidence, relevance of evidence, admissibility of evidence.*

Problema probațiunii deține un loc central în dreptul procesual civil atât a dreptului național cât și a altor sisteme de drept. Abordat din perspectiva dreptului procesual civil, termenul „probațiune”, îmbracă conținutul activității de a demonstra prin probe o poziție de drept. Privită din perspectiva istorică a sistemului judiciar, probațiunea este instituția juridică care evoluează în corelație directă cu dezvoltarea factorilor economici, politici și de drept ai societății. Tratarea probațiunii reprezintă un subiect de maximă importanță deoarece, până în prezent, unele aspecte care la prima vedere păreau a fi arhicunoscute, prin natura lor, s-au dovedit, din punctul de vedere al doctrinei a fi mai puțin studiate și chiar controversate. În condițiile din prezent, când procesele integrării și globalizării au luat o amploare deosebită, e necesar să se elucideze, în parte, lacunele existente la nivelul acestei instituții juridice, să se clarifice o serie de controverse legate de implementarea regulilor legale referitoare la instituția probațiunii.

Interesul larg pe care îl ridică astăzi problematica probațiunii, în general, și a probațiunii în procesul civil, în special, a subiectului de drept (cercetând instituția juridică cu referire la persoana fizică dar și la persoana juridică) se constituie într-o recunoaștere incontestabilă a complexității și rolului acestei instituții juridice prin implicațiile pe care le are ca fenomen juridic, determinând posibilitatea persoanei de a fi subiect de drept al raporturilor juridice concrete de drept procesual civil, de a fi titular de drepturi și obligații, de a fi subiect al răspunderii civile delictuale etc.

La temelia dreptului procesual civil stă partea în proces și acel drept individual, care de obicei izvorăște din exercițiul liberei voințe, dar care este ținut de drepturile firești și voința colectivului. Normele juridice reglementează statutul legal al părții în proces în calitatea sa de persoană, căreia îi aparțin drepturi și obligații. În domeniul dreptului, persoana prezintă interes ca subiect de drepturi și obligații, iar reglementările legale, lumea dreptului la modul general, nu plutește desprinsă de orice legătură cu omul real, ci ordinea juridică are o puternică înrăurire asupra structurii persoanelor pe care le cărmuiește, prin reglementarea raporturilor juridice private pe principii de egalitate, de libertate a conștiinței, și exprimării opiniei de independență, integritate și inviolabilitate a personalității umane.

Dreptul procesual civil nu definește viața, dar o sesizează prin circuitul civil și litigiile care apar într-însa. Dreptul procesual civil trebuie studiat și înțeles în procesul evoluției sale, proces care a cunoscut exigențe sporite pe parcursul succesiunii orânduirilor și sistemelor social-politice. Într-o societate din ce în ce mai științifică, mai tehnologizată și tot mai informatizată, dreptul persoanelor și implicit dovedirea drepturilor lor constituie proba certă a continuității condiției și înfietății persoanelor, și totodată instrumentul principal al protecției lor. Pentru a fi calificată ca subiect de drept procesual civil, persoana trebuie să aibă capacitate juridică, adică să fie capabilă sub aspectul exigențelor legii în vigoare să-și afirme prin conduita exprimată în acțiuni de probațiune statutul, condiția juridică. În calitate de persoană fizică, subiectul de drept apare în procesul probațiunii din moment ce deține pe deplin ambele capacități juridice. Individul nu poate renunța la „persoana sa fizică”, decât dacă renunță la existență, însă la probațiune acesta poate renunța oricând pentru a pierde în proces, deși instanța îl poate obliga să aducă probe. Subiectul de drept, desemnat cu numele de persoană, calitate pe care legea o recunoaște nu numai indivizilor (persoanelor fizice), ci, în anumite condiții, și unor grupuri organizate (persoane juridice), intră în raporturi de probațiune.

Sarcina ce stă în fața instanței de judecată este de a soluționa în termen rezonabil, corect și sub toate aspectele cauza civilă. Aceasta presupune clarificarea tuturor circumstanțelor cauzei în ședința de judecată și aplicarea corectă a normei de drept privind rezolvarea conflictului apărut între părți. Înainte de a ajunge la concluzia despre existența dreptului sau interesului subiectiv pretins de către reclamant, instanța de judecată trebuie precis să stabilească acele fapte ce au importanță pentru cauză. Acest proces este numit probațiune judiciară.

*Probațiunea în procesul civil este activitatea logico-practică bazată pe principiul contradictorialității, îndreptată spre dobândirea unor cunoștințe juste despre circumstanțele fapt ce au importanță pentru soluționarea cauzei, desfășurată de către toți subiecții procesului civil.*¹

---

¹ Ciobanu V. M., Tratat teoretic și practic de procedură civilă, vol. I, Teoria generală, București, Ed. National, 1996, pag.225

Probațiunea în procesul civil este nu numai o activitate a părților în vederea prezentării dovezilor, combaterii probelor, părții adverse înaintarea cererilor, demersurilor, participarea la administrarea probelor, ci o activitate a tuturor subiecților procesului civil în vederea constatării prin mijloace procesuale legale a adevărului obiectiv ce ține de existența sau lipsa faptelor importante pentru soluționarea litigiului dedus judecății.¹

Așadar, probațiunea se compune din acțiuni procesuale ale instanței, ale părților, altor persoane cointeresate în vederea prezentării probelor, administrării și aprecierii lor în scopul stabilirii adevărului obiectiv și emiterea unei hotărâri legale și întemeiate de către instanța judecătorească.

Deci, scopul probațiunii rezidă, în primul rând, din sarcinile procedurii civile stabilite în art. 4 CPC. În mod special, scopul probațiunii judiciare nu se reduce doar la colectarea și prezentarea probelor, ci și la aprecierea acestora de către instanța de judecată, adică la formularea unor concluzii logice care ar permite motivarea hotărârii judecătorești.

Probațiunea judiciară, fiind un proces complex, constă din mai multe etape:

1) *determinarea circumstanțelor de fapt pe care se întemeiază pretențiile și obiecțiile părților.* Inițial, determinarea obiectului probațiunii este pusă pe seama părților, dar totuși determinarea definitivă a circumstanțelor importante pentru justa soluționare a cauzei revine instanței.

2) *determinarea, colectarea și prezentarea probelor care confirmă sau infirmă existența circumstanțelor de fapt pe care se întemeiază pretențiile și obiecțiile părților.*

Determinarea probelor constă în stabilirea surselor de informație care ar putea dovedi existența circumstanțelor de fapt pe care se întemeiază pretențiile și obiecțiile părților.

Colectarea probelor este realizată de către participanții la proces, care la rândul lor, pot solicita concursul instanței.

Prezentarea probelor ca act procesual constă în punerea lor la dispoziția instanței.

3) *cercetarea probelor – perceperea lor de către instanța de judecată.* Mijloacele de cercetare a probelor sunt acțiunile procesuale grație cărora probele devin accesibile pentru perceperea și înțelegerea lor de către instanța de judecată și de către participanții la proces.

4) *aprecierea probelor* se face prin admiterea unor probe și respingerea altor probe, precum și argumentarea preferinței unor probe față de altele.

CPC reglementează următoarele mijloace de probație: explicațiile date de părți și de intervenienți, depozițiile martorilor, înscrisurile, dovezile materiale, concluziile experților și specialiștilor, înregistrările audio – video.

În cadrul activităților desfășurate de instanță pentru aflarea adevărului în pricinile cercetate, aceasta trebuie mai întâi să examineze admisibilitatea probelor, să le administreze pe cele încuviințate, și apoi, cu ocazia deliberării, să aprecieze probele care au fost administrate.

Părțile și alți participanți la proces au dreptul de a prezenta orice probe pe care le consideră întemeiate în vederea susținerii pretențiilor din acțiune sau obiecțiilor împotriva acțiunii. Însă toate aceste persoane pot comite erori în vederea alegerii și prezentării unei sau altei probe sau intenționat să ducă în eroare și să sustragă atenția judecății cu probe neîntemeiate.²

Principiul aflării adevărului, principiu fundamental al dreptului procesual civil, implică posibilitatea de a fi admise orice probe, care îndeplinesc condițiile legale, necesare aflării adevărului în pricina cercetată.

Pentru a fi admisă în procesul civil, orice probă trebuie să îndeplinească următoarele condiții:

a) proba să fie pertinentă, adică să dovedească circumstanțele importante pentru cauză, să aibă legătura cu obiectul pricinii, în caz contrar, ar duce la tergiversarea judecății. *Pertinența probelor* e o condiție legală, exprimând cerința ca instanța de judecată să rețină spre examinare numai acele probe prezentate, care au importanță pentru soluționarea pricinii, ce au legătură cu obiectul probației, confirmă, combat ori pun la îndoială concluziile referitoare la existența sau inexistența de circumstanțe, importante pentru soluționarea justă a cauzei.³

Prin urmare, pentru a determina dacă o probă este pertinentă sau nu, trebuie să clarificăm care circumstanțe pot fi dovedite cu ajutorul acestei probe, după care verificăm dacă aceste circumstanțe fac parte din obiectul probațiunii în cauza dată. Astfel, prin pertinentă se subînțelege legătura cauzală între

¹ Треушников М.К. Судебные доказательства, Москва, Изд. Городец, 2015, стр. 167

² Ionașcu A., Probele în procesul civil, București, Ed. ALL BECK, 1999, pag.59

³ Коваленко А. Г. Исследование средств доказывания в гражданском судопроизводстве. Саратов, 1999, с.76

conținutul probei și obiectul probațiunii.

Dacă relevanța probelor se referă la conținutul probei, la informația pe care o utilizăm, atunci admisibilitatea mijloacelor de probație are incidență asupra formei procesuale, referindu-se la mijloacele de probație.

b) proba să fie legală, deci să nu fie oprită de legea de drept material sau procesual. *Admisibilitatea mijloacelor de probație* este o regulă care limitează folosirea mijloacelor de probație, stabilind că împrejurările pricinii, care după lege trebuie să fie confirmate cu anumite mijloace de probă, nu pot fi confirmate cu nici un fel de alte mijloace de probă.¹

Admisibilitatea probelor se determină în conformitate cu legea în vigoare la momentul eliberării lor. În ceea ce privește regula admisibilității, e necesar de a respecta două condiții:²

1) condiția utilizării numai a mijloacelor de probație prescrise de lege pentru dovedirea circumstanțelor respective (admisibilitate pozitivă) sau interzicerea utilizării unor mijloace de probație (admisibilitate negativă);

2) condiția respectării regulilor de procedură cu privire la colectarea, prezentarea și administrarea lor.

Se consideră inadmisibile probele obținute cu încălcarea prevederilor legii, cum ar fi inducerea în eroare a participantului la proces, încheierea actului de către o persoană neîmputernicită, încheierea defectuoasă a actului procedural, alte acțiuni ilegale. La fel, se consideră inadmisibile, probele ce nu au fost prezentate de participanții la proces până la data stabilită de judecător, cu excepția cazurilor prevăzute de lege.

Regula admisibilității mijloacelor de probație are pentru instanță un caracter imperativ (obligatoriu). Aplicarea greșită a acestei reguli în cadrul efectuării probației poate duce la emiterea de către instanță de judecată a unei hotărâri ilegale și neîntemeiate.³

Probele nu pot fi încuviințate de instanță dacă nu sunt admise de lege. Spre exemplu, legea nu admite nici un fel de probă împotriva prezumțiilor legale absolute, cum ar fi: prezumția de adevăr rezultând din puterea lucrului judecat.

Cu privire la aceleași dispoziții restrictive privind admisibilitatea probei cu martori, ele nu se aplică atunci când creditorul s-a aflat în imposibilitate materială sau morală să-și asigure o dovadă scrisă despre obligația ce o pretinde. Astfel, relațiile ce există în mod obișnuit între soți, părinți și copii, între frați și surori, între rude în general, sunt incompatibile cu comportări din care ar rezulta lipsa de încredere a unora față de alții, în sensul de a pretinde întocmirea unor înscrisuri pentru constatarea operațiunilor juridice ce le-au încheiat.⁴

În literatura de specialitate și în practică s-a admis că posesia, fiind un fapt, poate fi dovedită prin orice mijloc de probă, indiferent de valoarea bunului. Astfel că, în cazul urmăririi silite, terțul contestator poate dovedi cu martori că bunul mobil supus urmăririi silite, este proprietatea sa.⁵

c) proba să fie veridică, să tindă la dovedirea unor fapte reale, posibile, demne de a fi crezute, să nu contravină legilor naturii. Proba este declarată ca fiind veridică dacă instanța constată prin cercetare și comparare cu alte probe că datele pe care le conține corespund realității;

d) proba să fie concludentă, să conducă la soluționarea cauzei. Proba concludentă este și pertinentă, dar este posibil ca o probă pertinentă să nu fie și concludentă. Așa de exemplu, într-o cerere care are ca obiect repararea prejudiciului cauzat printr-o faptă ilicită, proba cu martori solicitată de către pârât pentru a dovedi că au mai fost și alți participanți, este o probă pertinentă, dar nu este și concludentă, deoarece în materie delictuală, răspunderea este solidară. Dacă pârâtul solicită încuviințarea unei probe pentru a dovedi culpa concurentă a victimei, proba este pertinentă, dar și concludentă, întrucât în acest caz răspunderea se împarte între autorul faptului prejudiciabil și victimă. Concludența probei se analizează prin examinarea împrejurărilor ce urmează a fi dovedite cu ajutorul probei respective. Dacă există pericol ca proba să se piardă prin întârziere, aceasta va fi încuviințată fără a se mai examina concludența ei.

Administrarea probelor se face în fața instanței de judecată în ordinea în care aceasta consideră că pot contribui la soluționarea pricinii. Dovada și dovada contrarie vor fi examinate (administrare) în același timp.

De la regula că administrarea probelor se face direct de către instanța care soluționează pricina sunt anumite excepții: - delegațiile judiciare și asigurarea dovezilor.

Aprecieră probelor. Instanța de judecată apreciază dovezile după intima ei convingere, întemeiată

¹ Ibidem, pag. 83

² Молчанов В. В. Собираание доказательств в гражданском процессе. М., 2001, с.54

³ Справочник по доказыванию в гражданском судопроизводстве/ под.ред. И. В. Решетниковой, Москва, 2012, с.98

⁴ Ionașcu A., op.cit, pag.133

⁵ Îndreptar interdisciplinar de practica judiciară, E.D.P., București, 1993, p. 419

pe cercetarea sub toate aspectele, completă și obiectivă în ședință a tuturor împrejurărilor pricinii în ansamblul lor, călăuzindu-se de lege. Nici un fel de dovezi nu au pentru instanța de judecată o forță probantă de mai înainte stabilită.

Fiecare probă se apreciază de instanță privitor la relevanța, admisibilitatea, veridicitatea ei, iar toate probele în ansamblu, privitor la legătura lor reciprocă și suficiența pentru soluționarea cauzei.

Ca rezultat al aprecierii probelor, instanța de judecată este obligată să reflecte în hotărâre motivele concluziilor sale privind admiterea/respingerea unor probe, precum și argumentarea preferinței unor probe față de altele.

Problemele probațiunii sunt centrate în orice proces civil, la examinarea fiecărui litigiu în instanța de judecată. Conform CPC la momentul actual, instanța de judecată nu mai este obligată să determine circumstanțele de fapt asupra acțiunii, adică să colecteze sinestătător probele. Instanța de judecată le valorifică după propria convingere, fondată pe imparțialitate, sub toate aspectele și completa examinare a probelor în ansamblul lor. În așa mod, instanța elaborează soluția în favoarea acelei părți, care a îndeplinit sarcina probațiunii, prezentând probele corespunzătoare. Însa nu se poate de afirmat că instanței îi este atribuit un rol pasiv în acest proces. Aceasta determină obiectul probațiunii în cadrul acțiunii civile și distribuie sarcina probațiunii.

În vechea reglementare procesual civilă din țara noastră, existau următoarele condiții pentru admisibilitatea probelor: „să fie vorba de un fapt concludent; să fie un fapt de acela, în privința căruia legea permite dovada, (judecătorul trebuie să refuze dovada pentru căutarea paternității naturale); să fie un fapt contestat de partea cealaltă; să fie vorba de fapte verosimile (posibile)”¹.

Pe baza cercetării doctrinei, legislației și a jurisprudenței din țara noastră și nu numai, în urma cercetărilor desfășurate, stabilirea faptului că probațiunea are un caracter complex și dinamic, dinamica ei rezumându-se la încărcătura nouă pe care legiuitorul o generează din conținutul noilor realități socio-politice (noile preocupări în apărarea drepturilor și demnității umane în cadrul mileniului trei.) Se constată faptul că termenul „probațiune” este un produs al tehnicii juridice, este o premisă reglementată, deci o condiție de logică juridică, nu una de logică morală, probațiunea este decisă în formele și conținutul ei de legea în vigoare, sigur în spațiul evoluției istorice a omenirii, conținutul ei diferențiindu-se de la o orânduire istorică la alta în funcție de progresul omenirii în apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Probațiunea poate fi privită atât din punct de vedere al instanței, cât și al părților litigante. Din punct de vedere al instanței, probațiunea este un mijloc pentru a ajunge la realizarea funcției jurisdicționale: stabilirea adevărului în cauzele supuse judecății. Din punct de vedere al părților, probațiunea reprezintă mijloace folosite pentru a convinge judecătorul asupra existenței sau inexistenței unor fapte relevante în procesul civil.

Probațiunea se califică drept o instituție ramurală. Dreptul procesual civil este ramura de drept unde reglementarea probațiunii este cea mai necesară, obținând importanță în cadrul tuturor instituțiilor de drept civil.

Cercetarea importanței juridice, a condițiilor de manifestare, a conținutului probațiunii și probelor dă posibilitatea de a elucida valoarea socială a acestei instituții în garantarea securității circuitului civil.

ANALIZA DOCTRINEI JURIDICE PRIVIND ASIGURAREA ȘI GARANTAREA DREPTULUI PERSOANEI VĂTĂMATE DE O AUTORITATE PUBLICĂ

Alina MACARENCO, magistru în drept
Facultatea de Drept și Științe Sociale
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Abstract. Rights and freedoms, in particular individual ones appeared as safeguards of the individual against arbitrary government introduced for the first time in the Universal Declaration of Human Rights and of the Citizen in 1789.

Fundamental rights are essential to human development. Due to their significance within the society, fundamental rights and freedoms are enshrined in constitutions and are intended for protection of basic rights of citizens gained during human evolution, hereby each of them was acquired at a particular

---

¹ Manualul judecătorului la examinarea pricinilor civile, coordonator: Mihai Poalelungi, Chișinău, Ed. Cartier juridic, 2006, p. 60

stage of its development.

In this sense, the right of a person aggrieved by a public authority has become a fundamental right within the guarantees of rights alongside the right to petition, which, incidentally, is in a strong correlation there to.

Key words: human rights, principle of universality, equal, constitutional law, international treaties, constitution.

Drepturile fundamentale sunt indispensabile pentru dezvoltarea umană. Datorită importanței lor, drepturile și libertățile fundamentale sunt înscrise în constituții și au menirea de a ocroti drepturile esențiale ale cetățenilor, fiind acumulate pe parcursul evoluției umane.

Este necesar de menționat că drepturile și libertățile, mai ales cele individuale, au apărut ca măsuri de protecție a individului contra arbitrarului guvernanților, fiind cuprinse pentru prima dată în Declarația drepturilor omului și cetățeanului din 1789¹.

După cum menționa prof. Dumitru Mazilu „, dintotdeauna, drepturile omului, libertățile publice au reprezentat o temă deosebit de sensibilă, greu de ocolit, imposibil de evitat în dezbateră publică. Explicația constă în faptul că nu este om pe această lume căruia sa-i fie indiferent modul în care îi sunt ocrotite drepturile și libertățile sale firești. „Libertatea personală a omului – atrăgea atenția Leon Bourgeois - , adică facultatea de a tinde spre deplina dezvoltare a cului este deopotrivă necesară dezvoltării societății ca și dezvoltării individului”, iar Pompiliu Constantinescu constata că „pierderea libertății degradează și ucide avânturile”².

În ceea ce privește categoriile de drepturi, unii autori propun următoarele clasificare ale drepturilor și libertăților fundamentale³:

a) **inviolabilități** (dreptul la viață, dreptul la integritate fizică și psihică, libertatea individuală, dreptul de apărare, dreptul la libera circulație, dreptul la ocrotirea vieții intime, familiale și private, inviolabilitatea domeniului);

b) **drepturi și libertăți social-economice și culturale** (dreptul la învățătură, dreptul la ocrotirea sănătății, dreptul la muncă și la protecția socială a muncii, dreptul la grevă, dreptul de proprietate, dreptul de moștenire (...), dreptul copiilor și tinerilor la protecție, dreptul persoanelor handicapate la o protecție specială);

c) **drepturi exclusiv politice** (dreptul de vot și de a fi ales);

d) **drepturi și libertăți social-politice** (libertatea conștiinței, libertate de exprimare, dreptul la informație, libertatea întrunirilor, dreptul de asociere, secretul corespondenței);

e) **drepturi garanții** (dreptul de petiționare, dreptul persoanei vătămate de către o autoritate publică).

În acest context, dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică este un drept fundamental, care se încadrează categoria **drepturilor garanții**, alături de dreptul de petiționare, cu care, de altfel, se află într-o strânsă corelație.

Astfel, autorii Ioan Muraru și Simina Tănăsescu în manualul de *Drept constituțional și instituții politice* Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică este un drept fundamental, încadrat de tradiție în marea categorie a **drepturilor garanții** alături de dreptul de petiționare, cu care, de altfel, se află într-o strânsă corelație⁴.

Art.53 din Constituția Republicii Moldova este **temeiul constituțional** al răspunderii autorităților publice pentru vătămările produse cetățenilor prin încălcarea sau nesocotirea drepturilor și libertăților acestora.

Așadar, răspunderea autorităților publice, potrivit articolului 53 intervine în situații clar definite și anume: când emit un act administrativ prin care vatămă o persoană; când nu soluționează în termenul legal o cerere a unei persoane, când prin erori judiciare săvârșite în procese penale se produc prejudicii. În a doua situație se pot surprinde două aspecte practice. Primul se poate datora rezolvării cererii **în afară** termenelor legale, deci cu depășirea lor. Dacă acțiunea este deja primită urmează să fie soluționată prin luarea în considerare și a justificărilor autorității. Dacă însă acțiunea nu s-a pus în mișcare urmează ca primirea și

¹ Rusu I. Drept constituțional și instituții politice. București: Lumina Lex, 2001. p. 251.

² Mazilu Dm. Drepturile Omului –Concept, exigențe și realități contemporane. București: Lumina Lex, 2000. p. 4-5.

³ Rusu I. Drept constituțional și instituții politice. București: Lumina Lex, 2001. p. 277-278.; Bădescu Mihai. Drept constituțional și instituții politice. București: Lumina Lex, 2001. p. 176.; Muraru Ioan. Drept constituțional și instituții politice. București: Lumina Lex, 2001.p. 178. Ionescu Cristian. Drept constituțional și instituții politice. Vol. I. București: Lumina Lex, 2001.p. 242. Cârnaț T., Cârnaț M. Protecția juridică a drepturilor omului. Chișinău: Reclama, 2006. p. 44-45.

⁴ Muraru, Ioan, Tănăsescu Simina. Drept constituțional și instituții politice, București: Lumina Lex, 2001. p. 249-252. ISBN 973-588-312-0

soluționarea sa să fie apreciate în funcție de faptul dacă s-a produs sau nu o vătămare. Al doilea aspect privește **tăcerea** autorității publice atunci când a fost sesizată cu o cerere. În acest caz textul constituțional dă tăcerii efectele juridice ale unui act administrativ. Reglementarea constituțională prezintă avantajul că nu permite autorității publice ca pur și simplu să ignore o cerere a unui cetățean.

Cât privește categoria de acte la care se referă art. 52 din Constituția României ea rezultă clar din text, fiind **acte administrative**. Trebuie însă să se observe că textul nu se referă la actele administrative emise **numai** de către autoritățile executive (administrative), ci toate actele administrative emise de autoritățile publice, fără deosebire de natura lor juridică.

Fiind vorba numai de acte cu caracter administrativ, în această categorie nu intră desigur, de exemplu, legea ca act juridic al Parlamentului, sau hotărârea unei judecătoria date într-o speță soluționată. Dar structurile interne ale Parlamentului precum și conducătorii instanțelor judecătorești pot emita și acte administrative.

Este, precum se observă, o ordine firească. Nu se poate obține repararea pagubei fără a se recunoaște dreptul și a se anula actul. Fără a intra în detalii, trebuie să subliniem că în realizarea acestor pretenții cetățeanul nu are obligația de a proba vinovăția (culpa) funcționarului public sau a autorității publice. El trebuie să justifice dreptul său și că actul emis de către autoritatea publică i-a produs o vătămare. Ca atare cetățeanul are în sarcina sa doar proba legăturii cauzale între actul autorității publice și paguba (vătămarea) produsă persoanei.

În același fel trebuie interpretate și dispozițiile alin.(3) care stabilesc răspunderea **patrimonială** a statului pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare săvârșite în procesele penale.

Dacă autoritățile publice vor dori să recupereze eventualele prejudicii ce rezultă, de la funcționarii proprii, vor putea face un asemenea lucru prin procedurile legale privind raporturile de muncă.

Formularea generală a art. 53 din Constituție poate ridica problema de a ști care este autoritatea publică care trebuie să rezolve cererile.

Tăcerea textului trebuie interpretată în sensul că rezolvarea acestor pretenții reveni organului competent potrivit legii. Dar acest articol trebuie coroborat cu art. 21 din constituție. Așa stând lucrurile urmează să observăm că în cazul în care legile nu dau soluții sau proceduri, sau aceste proceduri sunt considerate nesatisfăcătoare, urmează a se aplica dispozițiile art. 21 din Constituție privind accesul liber la justiție.

Față de conținutul complex al acestui drept, complexitatea semnificațiilor și implicațiilor juridice, art. 52 din Constituția României trimite la lege pentru stabilirea **condițiilor și limitele exercitării sale**¹. Prof. Mihai Bădescu în *Drept constituțional și instituții politice* menționează că potrivit art.52 din Constituția României “persoana vătămată într-un drept al său de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptățită să obțină recunoașterea dreptului pretins, anularea actului și repararea pagubei ”.

Analizând reglementarea constituțională putem aprecia că exercitarea dreptului prevăzut este supusă următoarelor condiții:

- în primul rând, este necesar să se facă dovada vătămării unui drept subiectiv;
- apoi, vătămarea dreptului subiectiv să fi fost cauzată de o atitudine publică;
- în al treilea rând, vătămarea dreptului subiectiv să se fi produs printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termen legal al unei cereri.

În al doilea alineat al art.52. Constituția se reglementează faptul că, limitele și condițiile exercitării acestui drept se stabilesc prin lege organică.

Astfel, legea organică (legea contenciosului administrativ, fiind abrogată prin adoptarea codului administrativ intrat în vigoare la 01.04.2019) reprezintă cadrul juridic de natură să asigure drepturile legitime ale cetățenilor împotriva abuzurilor unor autorități publice.

Potrivit acestei legi:

- orice persoană fizică sau juridică, dacă se consideră vătămată în drepturile sale printr-un act administrativ sau prin refuzul nejustificat al unei autorități administrative de a-i rezolva cererea referitoare la un drept recunoscut de lege se poate adresa instanței judecătorești competente, pentru anularea actului, recunoașterea dreptului pretins și repararea pagubei ce i-a fost cauzată; se consideră refuz nejustificat de rezolvare a cererii referitoare la un drept recunoscut de lege și faptul de a nu se răspunde petiționarului în

¹ Muraru, Ioan, Tănăsescu Simina. *Drept constituțional și instituții politice*, București: Lumina Lex, 2001. p. 249-252. ISBN 973-588-312-0

termen de 30 de zile de la data înregistrării gererii, dacă prin lege nu se prevede alt termen;

- nu pot fi atacate în justiție: actele care privesc raporturile dintre Parlament, Președintele României și Guvern; actele administrative referitoare la siguranța internă și externă a statului precum și cele referitoare la interpretarea și executarea actelor internaționale, la care România este parte; actele emise ca urmare a stării de necesitate sau pentru combaterea calamităților naturale, incendiilor de păduri, epidemiilor, epizootiilor și altor evenimente de aceeași gravitate; actele de comandament cu caracter militar etc.

- actele administrative jurisdicționale pot fi atacate cu recurs, după epuizarea căilor administrativ-jurisdicționale, în termen de 15 zile de la comunicare, la secția de contencios administrative a Curții Supreme de Justiție.

În același sens, Codul de procedură penală al României prevede în art.504 faptul că orice persoană care a fost condamnată definitiv are dreptul la repararea pagubei suferite dacă în urma rejudecării cauzei s-a stabilit prin hotărâre definitivă că nu a săvârșit fapta imputabilă ori că acea faptă nu există. Pentru obținerea reparației, potrivit art.506 C.pr.pen., persoana îndreptățită se poate adresa tribunalului în a cărui reză teritorială domiciliază, chemând în judecată civilă statul¹.

Astfel, conform prevederilor Protocolului nr. 7 al Convenției Europene se stipulează în art. 3 dreptul persoanei de a fi indemnizată conform legii sau uzanței în vigoare în statul respectiv, când o condamnare penală definitivă este anulată ulterior sau când este acordată grațierea în timp util, a faptului necunoscut îi este imputabilă total sau parțial acesteia.

Înainte de a cere instanței anularea actului sau obligarea la eliberarea lui, cel care se consideră vătămat, se poate adresa pentru apărarea dreptului său, în termen de 30 zile de la data când i s-a comunicat actul administrativ sau la expirarea termenului de 30 zile, autorității emitente, care este obligată să rezolve reclamația în termen de 30 de zile de la comunicarea soluției.

Dacă cel ce se consideră vătămat într-un drept al său s-a adresat cu reclamație și autorității administrative ierarhic superioare celei care a emis actul, termenul de 30 de zile prevăzut în aliniatul precedent se calculează de la comunicarea de către acea autoritate a soluției date reclamației.

Sesizarea instanței se va putea face și în cazul în care autoritatea administrativă emitentă sau autoritatea ierarhic superioară nu rezolvă reclamația în termen de 30 zile.

Legea fundamentală prevede că “Statul răspunde patrimonial, potrivit legii, pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare săvârșite în procesele penale”.

Codul de procedură penală prevede faptul că orice persoană care a fost condamnată definitiv are dreptul la repararea pagubei suferite, dacă în urma rejudecării cauzei s-a stabilit prin hotărâre definitivă că nu a săvârșit fapta imputabilă ori că acea faptă nu există.

În literatura juridică a Republicii Moldova, printre autorii autohtoni care au abordat probleme privind exercitarea dreptului persoanei vătămate de către organele autorității publice menționăm asemenea cercetători precum: Victor Popa, Ion Guceac, Sergiu Cobăneanu, Nicolae Osmochescu, Ion Creangă, Alexandru Arseni, Teodor Cârmaț etc.

Cercetătorii autohtoni Boris Negru, Nicolae Osmochescu, Andrei Smochină ș.a. menționează în *Constituția Republicii Moldova – Comentariu* că În cadrul oricărei activități sociale, sunt posibile încălcări și abuzuri. Nu fac excepție în acest sens nici autoritățile publice și nici persoanele ce activează în cadrul lor. Prin acte sau acțiuni, acestea pot leza drepturi ale persoanelor fizice sau juridice.

Temeiul constituțional al contestării actelor autorităților publice și al răspunderii acestor autorități pentru vătămarile aduse prin nesocotirea sau încălcarea drepturilor și libertăților legitime ale persoanei rezultă și din art. 52 din Constituție, dar este prevăzut expres în art. 53 intitulat Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică. Acest drept este garantat prin instituirea unui control asupra actelor administrative, dar și a răspunderii patrimoniale a statului pentru vătămarile aduse persoanelor prin fapte ilegale sau erori ale funcționarilor publici. Dreptul menționat este o garanție constituțională de asigurare a celorlalte drepturi și libertăți constituționale, un suport juridic pentru exercitarea diverselor forme de control asupra activității autorităților publice².

Textul constituțional prevede expres că statul răspunde patrimonial potrivit legii. Astfel, la 25 februarie 1998, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr. 1545-XIII privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de cercetare penală și de anchetă preliminară, ale

---

¹ Bădescu, Mihai. *Drept constituțional și instituții politice*. București: Lumina Lex, 2001. pp. 223-224. ISBN: 973-588-377-5.

² Negru Boris, Osmochescu Nicolae, Smochină Andrei, *Constituția Republicii Moldova – Comentariu*, Chișinău 2009, Editura ARC. 576p.

procuraturii și ale instanțelor judecătorești.

După cum menționează auorii sus-menționați, Legea în cauză conține prevederi referitoare la: cazurile și condițiile în care prejudiciul moral și material este reparabil (art. 1); cazurile și condițiile când prejudiciul nu se repară (art. 2); apariția dreptului la repararea prejudiciului (art. 4); ceea ce anume se repară și sumele reparabile (art. 5-6); obligațiile instanței care constată ilegalitatea actelor ce dau dreptul la repararea prejudiciului (art. 7); cererea de reparare a prejudiciului și modul ei de soluționare (art. 8-9); modul de executare a hotărârii privind repararea prejudiciului (art. 10-16) și dreptul autorităților publice care au reparat prejudiciul la acțiune în regres contra persoanei culpabile de cauzarea lui (art. 17). Din prevederile art. 53 alin. (2) din Constituție cu privire la prejudiciile cauzate prin erorile săvârșite în procesele penale de către organele de anchetă și instanțele judecătorești, pot fi deduse următoarele:

- 1) pentru acțiunile organelor statului, răspunderea în toate cazurile o poartă statul;
- 2) prejudiciul cauzat de acțiunile ilegale trebuie să fie reparat fiecăruia, indiferent de naționalitate, sex, vârstă etc.;
- 3) este supusă despăgubirii orice daună în întregime;
- 4) motivul reparării prejudiciului îl constituie faptele ilegale (acțiunile/ inacțiunile) ale organelor statului și reprezentanților lui, indiferent de existența sau nu a intenției sau a unei alte forme a vinovăției.

Deși legea fundamentală a Republicii Moldova prevede expres că poate fi considerată victimă persoana care a suferit efectele emiterii unui act administrativ ilegal sau neexaminarea în termen a unei cereri, dar și prin prejudiciile cauzate prin erorile săvârșite în procesele penale de către organele de anchetă și instanțele judecătorești, totuși mecanismele garantării și asigurării acestui drept sunt ambigue. Problema realizării acestui drept rezidă în constatarea și condamnarea de către instituțiile abilitate a acțiunilor/inacțiunilor comise de organele autorității publice centrale, locale, dar și autorității judecătorești. Prin urmare, realizarea acestui drept poate fi asigurată doar într-o societate de democratică și de drept, în care societatea civilă are posibilitatea de a-și apăra drepturile prin căi legale. Totodată, în cadrul cercetărilor ulterioare din domeniul sus-menționat pot fi extinse clauzele care ar cădea sub incidența art. 53 al constituției Republicii Moldova.

În opinia noastră, legiuitorul ar trebui să extindă statutul cetățeanului-victimă și în cazul emiterii unor acte legislative, care ulterior au fost declarate neconstituționale. Considerăm că orice act emis de o autoritate publică care a prejudiciat o persoană îi conferă statut de victimă, îi conferă dreptul de a pretinde restabilirea în drepturile sale prin recuperarea despăgubirilor cauzate de organele autorității publice.

Bibliografie:

1. Bădescu, Mihai. Drept constituțional și instituții politice. București: Lumina Lex, 2001. pp. 223-224. ISBN: 973-588-377-5.
2. Muraru, Ioan, Tănăsescu Simina. Drept constituțional și instituții politice, București: Lumina Lex, 2001. p. 249-252. ISBN 973-588-312-0.
3. Negru Boris, Osmochescu Nicolae, Smochină Andrei. *Constituția Republicii Moldova – Comentariu*. Chișinău: Arc, 2009. 576 p.
4. Rusu, Ion. Drept constituțional și instituții politice. București, Ed. Lumina Lex, 2001, p. 337-339. ISBN: 973-588-404-6.

DEZVOLTAREA ȘI EVOLUȚIA ARBITRAJULUI COMERCIAL

Andrei MUNTEANU, drd.
Universitatea de Studii Economice din Moldova

Abstract. Dintotdeauna dreptul a evoluat adaptându-se permanent schimbărilor produse în realitatea socială și politică din fiecare țară, respectând tradițiile și spiritul caracteristic diferitelor popoare, necesitățile speciale și istorice specifice.

Este indiscutabil faptul că, pe durata desfășurării relațiilor sociale între persoane există pericolul apariției a diverse litigii care reies din conținutul acestor relații. În fiecare dintre aceste cazuri este necesară intervenția unor organe care să soluționeze problemele apărute și să restabilească dreptatea.

De cele mai multe ori se apelează la ajutorul instanțelor de judecată, dar de regulă, în cadrul

soluționării unui litigiu prin intermediul acestor organe. se necesită mult mai mult timp, mijloace și eforturi. astfel că, pentru a facilita și cataliza soluționarea litigiului, se caută metode mult mai rapide și eficiente.

Cuvinte-cheie: *arbitrajul comercial, contestații, soluționarea litigiilor, judecător, arbitru, Comisia Națiunilor Unite pentru Dreptul Comercial Internațional*

Abstract. *It has always evolved to constantly adapt to the changes in the social and political reality of each country, respecting the traditions and the spirit characteristic of the different peoples, the specific and special historical needs.*

It is indisputable that during the course of social disputes between individuals there is a danger of the occurrence of various disputes arising out of the content of these relationships. In each of these cases, it is necessary to intervene with organs to resolve the problems and restore justice. Most of the time they appeal to the courts, but as a rule, in dealing with a dispute through these bodies, much more time, resources and efforts are needed, so that, in order to facilitate and catalyze the settlement of the dispute, looking for much faster and more effective methods.

Key-words: *commercial arbitration, appeals, litigation, judge, arbitrator, United Nations Commission on International Trade Law.*

Originile arbitrajului sunt cunoscute încă din evul mediu, dat fiind faptul că aspectul, sau mai bine zis caracterul comercial al arbitrajului, rezidă din obiectul propriu zis al acestuia și forma sa de materializare. Încă din cele mai vechi timpuri, disputele de natură comercială, apărute între negustorii comercianți erau rezolvate de către o persoană cu o reputațieștirbită¹, aleasă de către părți, la intima convingere a acestora. Există mai multe teze șiaccepțiuni cu privire la aparițiași dezvoltarea arbitrajului, de regulă acestea țin de evoluțiacomerțului ca îndeletnicire , mai târziu ca profesiune , ca mai apoi aceasta să devină o activitate permanentă de venit, cu o cotație de nivel mondial.

Totodată, evoluția arbitrajului este strâns legată de dezvoltarea statului și dreptului, de proclamarea dreptului la apărare ca și drept esențial, obligatoriu garantat oricărei persoane. Filosoful Hegel considera că adevărata istorie începe acolo unde apare statul și dreptul, acesta constituind punctul cel mai înalt al existențeiși dezvoltării unui popor. În ceea ce privește arbitrajul, acesta își are originile încă în primele forme de existență ale societății ca stat de drept. Profesorul Viorel Mihai Ciobanu, consideră că este imposibil ca oamenii să trăiască într-o societate fără ca interesele șinăzuințele lor să nu dea naștere la diferende. Acestea apar din nerespectarea dreptului obiectiv sau nesatisfacerea dreptului subiectiv și neonorarea obligațiilor².

Astfel, din momentul apariției primului germene al societății se pune problema rezolvării acestor interese contrare. Dat fiind faptul că nu din totdeauna, a existat o formă organizată a organelor de soluționare a problemelor apărute, această sarcină revenea jurisdicției private. Majoritatea autorilor menționează că arbitrajul a fost o formă primitivă a justiției, anterioară justiției publice. Astfel, profesorul și doctorul în drept, Anton Rautchimenționează faptul că: „instanțele arbitrale sunt premergătoare instanțelorjudecătorești”³ și „instanța arbitrală este forma rudimentară a instanțelor, comună multor națiuni”, ceea ce ne vorbește de fapt, că arbitrajul ca șiinstituție a apărut până la înființarea de drept a instanțelor de judecată, reprezentînd în sine un prim pas în vederea stabilirii dreptățișiiechității.⁴

Profesorul american Frank Elkourimenționează că „ Arbitrajul este cea mai veche metodă cunoscută pentru soluționarea litigiilor dintre oameni”⁵, iar Albert Fetweissușține că „arbitrajul este prima formă de justiție regulată care a existat”. Adepții acestei teze menționează că trecerea de la răzbunarea personală la justiția statală s-a efectuat în câteva etape: după o reglementare a răzbunării personale a urmat o epocă a arbitrajului facultativ, prin care părțile cereau unui terț să hotărască asupra litigiului dintre ele. După care a urmat o altă etapă, cea a arbitrajului obligatoriu, impus de stat și, în sfârșit, perioada în care statul și-a asumat el misiunea de a înfăptui justiția, stabilind domeniile în care părțile puteau opta pentru arbitraj. V. J. Jakubowski apreciază că arbitrajul a apărut în Grecia antică (secolele VI – IV î.Hr.) și că nenumărate arbitraje au avut loc între orașele state greceștiîncepînd cu secolul al IV-lea î.Hr. Această opinie poate fi apreciată ca fiind una verosimilă, deoarece încă Solon a introdus arbitrajul în reformele

---

¹ <http://e-juridic.manager.ro/articole/arbitraj-comercial-1559.html>

² Viorel Mihai Ciobanu, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, pag. 7.

³ Anatol Rautchi, *Arbitraj internațional*, All Beck, București, 2000, p.43.

⁴ *Ibidem*

⁵ Frank Elkouri, *How arbitration works*, Third Edition, p.3

sale, iar Aristotel distingea în lucrările sale noțiunea de judecător și arbitru. „Arbitrul, spunea Aristotel, urmărește echitatea, judecătorul umează legea. Arbitrajul a fost inventat ca echitatea să fie aplicată.” Platon, în lucrarea sa „Legile”, distingea 3 tipuri de tribunale, astfel că, pe lângă tribunalele civile pentru afaceri private și tribunalele pentru afaceri publice, mai distingea un al treilea tip de tribunale – cele arbitrale, care erau apreciate de Platon în felul următor: „cel mai sacru dintre toate tribunalele să fie acela pe care părțile și-l vor fi creat ele însele și pe care îl vor fi ales prin bună înțelegere”¹. În epoca medievală, în Europa, arbitrajul era răspândit în mai multe țări, mai ales în Franța, unde fusese pentru prima dată consfințit în anul 1510, printr-o ordonanță regală. Baza legală modernă a arbitrajului o constituie codurile de procedură civilă de la începutul secolului al XIX – lea, dominate de spiritul liberal al Revoluției Franceze. Prin decretul nr.12 din 24 august 1970 „arbitrajul era reglementat în termeni favorabili, fiind considerat „mijlocul cel mai rațional de a soluționa contestațiile dintre cetățeni” și nu prin intermediul judecătorilor, ci al unor persoane particulare investite cu încredere deplină a părților. Este necesar de a remarca faptul că, inițial, textul prevederilor franceze era rigid și complicat, însă pe parcurs, procedura a fost simplificată, conformizată, au fost limitate căile de atac ce țin de desființarea hotărârilor, aceasta devenind conformă, utilă și aplicabilă până în prezent. În *Legea celor XII Table* o referire la arbitri este formulată în Tabla a IX-a : „Dacă un judecător sau un arbitru numit de magistrat va fi primit bani pentru aceasta, să fie pedepsit cu pedeapsa capitală”, iar cu referire la procedura arbitrală este precizat, astfel : „cel ce reclama spunea următoarele: „ Eu afirm că tu trebuie să-mi dai 10000 de sesterti, potrivit angajamentului ce ți-ai luat solemn; eu aceasta cer, să recunoști sau să negi”. Adversarul spunea că nu trebuie. Reclamantul adăuga : „ De vreme ce tu negi, te rog, pretore, să ne dai un judecător, ori un arbitru”².

În Instituțiunile lui Gaius, în paragrafele 141, 163, 164 și 165 sunt reflectate veritabile norme procesuale ale procedurii arbitrale în dreptul privat roman, printre primele consemnate riguros în istoriografia dreptului.

„*Arbitrium litiaestimandae*” era mijlocul prin care „arbitri” fixa cuantumul reparațiilor după ce judecătorul pronunța o hotărâre asupra vinovăției. Charles Jarrousson afirmă că arbitrajul nu este o instituție exclusiv greco-romană, deoarece Coranul face distincție între „hakam” – arbitru și „caid” – judecător.

În epoca medievală, în Europa, arbitrajul era răspândit în mai multe țări, mai ales în Franța, unde fusese pentru prima dată consfințit în anul 1510, printr-o ordonanță regală. Baza legală modernă a arbitrajului o constituie codurile de procedură civilă de la începutul secolului al XIX – lea, dominate de spiritul liberal al Revoluției Franceze. Prin legea nr.12 din 24 august 1970 , arbitrajul era reglementat în termeni favorabili, fiind considerat „*le moyen le plus raisonnable de terminer les contestations entre les citoyens*” - „mijlocul cel mai rațional de a soluționa contestațiile dintre cetățeni” și nu prin intermediul judecătorilor, ci al unor persoane particulare investite cu încredere deplină a părților. Este necesar de a remarca faptul că, inițial, textul prevederilor franceze era rigid și complicat, însă pe parcurs, procedura a fost simplificată, conformizată, au fost limitate căile de atac ce țin de desființarea hotărârilor, aceasta devenind conformă, utilă și aplicabilă până în prezent. Pentru Țările Românești actele normative de bază care reglementau procedura arbitrală erau: în 1814 „Manualul lui Donici” pentru Moldova, în 1817 „Codul lui Calimach” în care Capitolul II în 11 articole institua reguli ale procedurii arbitrale și „Codul lui Caragea”, în 1818, în Țara Românească, care reglementa arbitrajul în 21 articole, în Capitolul XVIII – „Pentru eretocrisie” (ERETOCRITS. *v. arbitru, judecător.*)³ și Capitolul XVII – „Pentru învoială”.

Concepția Codului de procedură civilă francez din 1806 a stat la baza multor coduri de procedură civilă din alte țări. Un exemplu elocvent, a fost cazul Codului de procedură civilă din 1865 al României, care avea drept izvor legea franceză, alături de acel de procedură civilă a Cantonului Geneva din 1819.

Acesta fiind aplicabil până la instaurarea regimului comunist în România.

În toate edițiile oficiale ale Codului de procedură civilă din acea perioadă. Cartea a IV-a era însoțită de o notă în care se afirma că „instituția arbitrajului particular nu mai este practic folosită în prezent, cetățenii adresându-se exclusiv instanțelor judecătorești sau altor organe de stat sau obștești cu atribuții jurisdicționale, pentru rezolvarea litigiilor lor”. În realitate nota conținea nu atât o constatare ci, mai degrabă, un avertisment de a nu se mai folosi arbitrajul privat.

Ulterior, pe măsura dezvoltării interesului pentru arbitraj, drept o metodă alternativă de soluționare

¹ Monica Ionaș Sălăgean, *Arbitrajul Comercial*, București, editura ALL Beck, 2011, p.18.

² Gheorghe Coțofană, *Procedura arbitrală. Istoric, doctrină, jurisprudență*, ed. „Oscar Print”, București, 1999, p.14

³ *Dictionarul explicativ al limbii române*, Chișinău, 2012, p.607.

a problemelor, fiind o cale mai rapidă și mai simplificată, a apărut necesitatea de a crea primele instituții de acest gen, care să aibă la bază anume soluționarea litigiilor prin intermediul arbitrajului, în cadrul unor instituții specializate. Așadar, menționăm că în anul 1882 a fost înființată Curtea de Arbitraj Internațional din Londra, care asigura realizarea procedurii arbitrale și susținerea metodelor alternative de rezolvare a litigiilor, ulterior în 1917 a fost înființat Institutul de Arbitraj de la Camera de Comerț din Stockholm, care rezolva disputele din domeniul comerțului, industriei și transportului; după care, în 1923 a fost creată Camera Internațională de Comerț, care activând în temeiul legislației franceze, era unica instituție care își desfășura cu adevărat activitatea conform prevederilor scrise și singura în acea perioadă care dispunea de o structură organizatorică adecvată și specialiști în domeniu, care își exercitau atribuțiile conform legislației franceze. Ceea ce ține de continentul american, prima instituție de această categorie a fost creată în 1926, sub denumirea de Asociația Americană de Arbitraj, care a devenit una dintre instituțiile cele mai reprezentative din domeniul arbitrajului internațional, în cadrul spațiului american. Dezvoltarea continuă a arbitrajului internațional, atât ca metodă alternativă de soluționare a litigiilor, cât și ca instituție, a cunoscut o dezvoltare continuă și ascendentă, ceea ce a impulsionat crearea sau mai bine zis codificarea unui spectru de reguli uniformizate, general acceptate și bineînțelese aplicabile, pe un perimetru mai vast, ce ar putea facilita în mod considerabil rezolvarea litigiilor comerciale cu element de extraneitate. Astfel, cel mai recent ansamblu de reguli cu privire la arbitraj, este promovat de Comisia Națiunilor Unite pentru Dreptul Comercial Internațional (UNCITRAL), înființată în 1966 cu scopul de a asigura „armonizarea progresivă și unificarea legislației comerțului internațional”.¹ În iunie 1985, Comisia Națiunilor Unite pentru Dreptul Comercial Internațional a elaborat Legea Model pentru arbitrajul comercial internațional, pe care marea majoritate a statelor au preluat-o direct, încorporând-o în propriul sistem legislativ, concomitent folosind-o drept sursă principală în elaborarea propriului cadru legislativ. Convențiile reprezentative din cadrul arbitrajului comercial internațional, devin cea de-a doua coordonată utilă în procesul de analiză a evoluției arbitrajului ca și instituție, astfel încât după primul război mondial au fost adoptate 2 convenții multilaterale, care bineînțelese au avut un aport considerabil în cadrul codificării și uniformizării arbitrajului pe plan mondial. Primul act, care a avut un rol deosebit de important este reprezentat prin Protocolul de la Geneva din 1923, privind clauzele de arbitraj urmat în 1927 de Convenția de la Geneva pentru executarea sentințelor arbitrale străine. Ele au fost succedate de Convenția de la New York cu privire la recunoașterea și executarea hotărârilor arbitrale străine, adoptată la 10 iunie 1958²; Convenția europeană de arbitraj comercial internațional de la Geneva, din 21 iunie 1961³; privite în ansamblu au oferit un veritabil set de norme de drept, un cadru normativ substanțial, care au favorizat accesul la această cale de judecată și au scutit de dificultățile și uneori, neconcordanțele sistemelor de drept intrate în contact, facilitând existența raporturilor comerciale cu element de extraneitate. După cum observăm, uniformizarea cadrului normativ din domeniul arbitrajului s-a produs în mod rapid în majoritatea statelor din lume și cu toate că, în secolul XX, existau deja norme de drept aplicabile în arbitraj, acestea nu erau utilizate în cadrul relațiilor cu cetățenii Republicii Moldova.

Pentru Republica Moldova arbitrajul este o instituție relativ nouă și mai mult în devenire sau mai bine zis în curs de dezvoltare. Cu toate că, găsim încercări de a reglementa aproape concis legislația arbitrală în Republica Moldova, pe atunci RSSM, deja la sfârșitul secolului XX, unde, art. 6 din Codul Civil RSSM din 1964 prevedea: „Apărarea drepturilor civile se înfăptuiește, potrivit regulilor stabilite de instanța judecătorească competentă sau arbitrii aleși: prin recunoașterea acestor drepturi, etc.”⁴ La fel, în Codul de procedură civilă din 1964 se conținea o anexă (Anexa nr. 3), care prevedea Regulamentul arbitrilor aleși. Cu toate că norme în ceea ce privește arbitrajul existau la moment, acestea nu se aplicau în relațiile dintre cetățenii Republicii Moldova. Astfel, s-a simțit necesitatea de introduce noi reglementări juridice în legislația Republicii Moldova, așa dar, la 31 mai 1994, este adoptată Legea nr.129 cu privire la judecata arbitrală (arbitraj). Această lege a constituit un pas enorm pentru legislația țării noastre, deoarece a încercat să reglementeze un domeniu aproape necunoscut sistemului nostru de drept și să aplice norme total inovaționale pentru RM, ceea ce a constituit, în opinia mea o primă treaptă în cadrul procesului de perfecționare a legislației țării noastre. Promovarea reglementărilor arbitrale a continuat și după 1994, în anul 2008, în RM au fost adoptate două legi de rezonanță în ceea ce privește arbitrajul: Legea cu privire la

---

¹UNCITRAL (*din fr. CNUDCI*), Comisia Națiunilor Unite pentru Comerț Internațional.

²Aderat prin Hotărârea Parlamentului R.M. nr.87-XIV din 10.07.1998;

³Aderat prin Hotărârea Parlamentului R.M. nr. 1331-XIII din 26.09.1997;

⁴Aderat prin Legea nr.1107-XV din 6 iunie. 2002.

arbitraj¹ și Legea cu privire la arbitrajul internațional², acestea avându-și temelia în cadrul Codului de procedură civilă a Republicii Moldova. O tendință de promovare a instituției de arbitraj este regăsită în articolul 10 din Codul Civil al Republicii Moldova care stabilește formele de apărare a drepturilor. Observăm că legiuitorul menționează în acest articol doar forma judiciară și cea administrativă de apărare a drepturilor, forma arbitrală nefiind menționată. Alin.(2) al acestui articol prevede : „Modul de aplanare a litigiului dintre părțile la adresare în instanța de judecată poate fi prevăzut prin lege sau contract”. Această parte a art. 10 nu se referă la forma arbitrală de apărare a drepturilor, ci doar la forma prealabilă în cazul apariției unui litigiu. Adică, observăm o încercare de a introduce treptat forma arbitrală, drept formă de apărare a drepturilor. Făcând o analiză a Codului Civil al Federației Ruse vom observa că, în art.11 al Codului Civil e prevăzută, pe lângă celelalte forme de apărare a drepturilor, și forma arbitrală, unanim recunoscută și aplicată.

Analizând doctrina în problema arbitrajului, observăm că doctrinarii menționează trei teze ce privesc natura juridică a arbitrajului: contractualistă, jurisdicțională și dualistă sau cum mai găsim în alte surse mixtă sau eclectică.

Teza contractualistă a naturii juridice a arbitrajului. Potrivit acestei teze arbitrajul reprezintă un ansamblu de acte juridice, de natură contractuală, de la convenția arbitrală și până la hotărârea arbitrală, arbitrajul fiind un contract și hotărârea arbitrală este tot un contract. Arbitrii sunt mandatarii ai părților, având misiunea de a soluționa înțelegerea lor. Partizanii acestei teze menționează că “părțile, și nu arbitrii, controlează arbitrajul”³, adică părțile sunt cei care dirijează.

Soluționarea litigiului arbitral se face potrivit regulilor alese de părți, iar în lipsa unei astfel de alegeri, potrivit unor norme prevăzute special. Deci, acordul părților este primordial. În cadrul acestei concepții :

- *convenția arbitrală nu sustrage litigiul din competența instanțelor judecătorești, ci dimpotrivă împiedică nașterea unui proces judiciar;*

- *sentința arbitrală nu s-ar bucura de autoritatea lucrului judecat ca o hotărâre judecătorească, ci de irevocabilitate, iar efectul ei executoriu nu este relevant întrucât el poate fi întâlnit și în numeroase alte acte juridice de natură contractuală;*

- *intervenția instanței judecătorești pentru rezolvarea unor incidente procedurale se întemeiază pe respectul forței obligatorii a oricărui contract, instanța judecătorească asigurând, eficiența unor clauze ale convenției arbitrale;*

- *excepția de arbitraj care conduce la desesizarea instanței, în cazul existenței unei convenții arbitrale valabile și operante apare, de asemenea, ca o cerință impusă de respectarea voinței părților care au încheiat convenția arbitrală.*

Teza jurisdicțională. În cadrul acestei teze se susține că statul deține monopolul legislativ și jurisdicțional, autorizează părțile ca în anumite materii, să recurgă la arbitraj, arbitrajul reprezentând o formă – tip de justiție delegată. Procedura arbitrală are un caracter complex, iar în realizarea ei un rol important revine nu numai convenției arbitrale sau hotărârii finale, ci și celorlalte acte sau activități intermediare, cum sunt cele privitoare la cererile părților, excepțiile de procedură, administrarea dovezilor, etc. Caracterul jurisdicțional al arbitrajului și-a găsit confirmarea prin următoarele caracteristici:

- *arbitrii, soluționând litigiile dintre părțile care i-au ales, au comportamentul unui judecător, chiar dacă aceștia sunt aleși de părți ei sunt independenți, transparenți, imparțiali în soluționarea pricinii și absolut echitabili;*

- *sentința arbitrală are o natură asemănătoare cu cea a unei hotărâri judecătorești, bucurându-se, printre altele, de efectul puterii de lucru judecat și fiind susceptibilă de executare silită, caracterul executoriu fiind determinat de natura jurisdicțională a sentinței adoptate de arbitru sau arbitri după caz;*

- *hotărârea pronunțată în cadrul arbitrajului privat poate fi desființată pentru motivele limitative stabilite de legislația în vigoare și cadrul normative existent.*

Teza mixtă. Teza mixtă este apreciată ca dominantă în doctrina românească, potrivit căreia arbitrajul are o natură dublă, atât contractuală, cât și jurisdicțională. Temeiul juridic al arbitrajului este contractual, iar activitatea de arbitraj și sentința pronunțată au caracter jurisdicțional. În această concepție, arbitrul, chiar dacă deține puterile sale de la părți, totuși este independent și absolut imparțial, onest și

¹Monitorul Oficial al RM., nr.88-89/314 din 20.05.2008 ;

²Monitorul Oficial al RM., nr.88-89 /316 din 20.05.2008.

³V.Babiuc, I.Băcanu, Gr.Florescu, *Aspecte noi în arbitrajul comercial internațional*, “Revista de drept comercial”, nr.10/2002, ed. “Lumina Lex”, București, 2000

echitabil în exercitarea atribuțiilor sale și prin decizia care o va adopta, acționând ca un adevărat judecător. Dubla natură a arbitrajului se regăsește în toate actele și fazele arbitrajului.

Conform opiniei doctorului Gheorghe Beileu, arbitrajul are ca punct de plecare convenția arbitrală, iar ca punct de sosire un act jurisdicțional, adică are o natură contractuală în faza inițială și natură jurisdicțională în cursul desfășurării lui sau în faza finală¹. Hotărârea arbitrală este un act jurisdicțional în care este prezentă componenta contractuală, asimilat prin lege, în privința anumitor efecte cu hotărârea judecătorească. Calificarea naturii juridice a arbitrajului este importantă mai ales pe planul dreptului internațional privat. Dacă acceptăm teza precum că arbitrajul are o natură jurisdicțională, se va recunoaște prioritate de aplicare pentru legea forului de pe teritoriul statului unde se desfășoară procedura arbitrală, însă dimpotrivă, calificarea contractuală atrage competența legii determinate prin voința comună a părților, în vreme ce teza mixtă tinde spre o formulă de compromis, în cadrul căreia „lexcontractus” comportă o serie de corective decurgând din trăsăturile jurisdicționale ale arbitrajului. Astfel, izvorul arbitrajului este de natură contractuală dat fiind faptul că acordul, care intervine între părți cu privire la soluționarea unui litigiu, poate să apară în legătură cu obligațiile ce decurg din raporturi contractuale sau necontractuale, iar părțile pot consimți strămutarea litigiului care se află pe rol în instanța de judecată până la emiterea hotărârii, spre judecata arbitrală, dacă o astfel de strămutare nu este interzisă de lege (art.30 CPC). Când menționăm că instanța exercită funcția de coordonare, facem referire la art.27 CPC alin.(2), în cazul în care instanța nu admite folosirea modalității de apărare dacă aceasta contravine legii ori încalcă drepturile sau interesele legitime ale persoanei și la fel de important este că, la solicitarea părții care a susținut câștig de cauză a titlului executoriu în instanța de judecată, eliberarea acestuia se face cu respectarea art. 170 și 171 cod de procedură civilă, cu pregătirea pricinii pentru dezbateri judiciare, în ședință de judecată, pe când în cazul efectuării justiției de către instanțele judecătorești titlul se eliberează la cererea creditorului. Arbitrajul apare, de fapt, nu ca o exteriorizare a voinței părților, ci ca o formă delegată de justiție încredințată, prin voința puterii suverane a statului consacrată de legea fundamentală a statului, prin Constituție, unor persoane private ce nu au calitatea de funcționari publici și nu acționează în numele acestora. Chiar dacă arbitrul este desemnat de către părți, el se comportă la fel ca un judecător², el nu acționează în numele părților sau în numele uneia dintre părți. Sentința pe care arbitrul o pronunță trebuie să fie rezultatul cercetărilor și constatărilor făcute pe tot parcursul desfășurării procedurii arbitrale, cu respectarea principiului contradictorialității. Conceptul de arbitraj comercial internațional este susceptibil de mai multe accepțiuni: într-o prima accepțiune, acest concept desemnează corespunzător de a reglementa rapid și echitabil litigiile internaționale care pot să rezulte din tranzacțiile comerciale în domeniul schimburilor de bunuri și de servicii și din contractele de cooperare industriale. Într-o altă accepțiune, conceptual la care ne referim poate fi definit ca metoda de soluționare a litigiilor născute din realitățile comerciale internaționale.

Arbitrajul comercial internațional se analizează ca jurisdicție specială și derogatorie de la dreptul comun procesual, menită să asigure rezolvarea litigiilor izvorâte din raporturile comerciale internaționale și totodată să faciliteze participarea statului la diviziunea mondială a muncii. Doctrina juridică a formulat și alte definiții ale conceptului în discuție dintre care cea mai corectă pare a fi cea care oferă acestui concept semnificația de instituție juridică pentru soluționarea litigiilor Internaționale, de către persoanele investite cu această sarcină, chiar de către părțile contractante aflate în litigiu. Denumirea de arbitraj internațional a primit consacrare prin convenții Internaționale, ca și în practica de comerț internațional și în doctrina juridică de specialitate. Este suficient să amintim în acest sens că această denumire apare chiar în titlul Convenției europene asupra arbitrajului comercial internațional din 21 aprilie 1961 (semnată la Geneva). Pe de altă parte Convenția pentru recunoașterea sentințelor arbitrale străine, semnate la 10 iunie 1958 la New York a fost precedată de o conferință a Națiunilor Unite asupra arbitrajului comercial internațional. După cum am menționat anterior, denumirea de arbitraj comercial internațional este consacrată și în documentele Comisiei Națiunilor Unite pentru Dreptul comerțului internațional. Legislația României conține mai multe dispoziții normative aplicabile în materia arbitrajului. Unele dintre acestea sunt cuprinse în Cartea a IV-a din Codul de procedură civilă, modificată prin Legea nr. 59 din 26 iulie 1993. Ele se completează cu normele legale din Decretul –lege nr.139 din 12 mai 1990 privind camerele de comerț și industrie, precum și cu normele de procedură ale Curții de Arbitraj Comercial Internațional din București (C.A.B.), care funcționează ca instituție de arbitraj permanent pe lângă Camera de Comerț și Industrie a României. De

¹Gheorghe Beileu, *Hotărârea arbitrală și desfășurarea ei*, “Revista de drept comercial”, nr.6-1993, ed. “Lumina Lex”, București, p.14;

²Viorel Roș, *Arbitrajul comercial internațional*, Regia Autonomă Monitorul Oficial, București, 2000, p.77;

³Codul de procedură civilă al RM adoptat prin Legea RM nr.225 din 30.05.2003.

⁴Mircea N.Costin, Sergiu Deleanu, *Dreptul comerțului internațional*, ed. « Lumina Lex », București, 1994, p.169;

asemenea , prezintă o oarecare importanță în acest domeniu și reglementările adoptate în 1993, ale comisiilor de arbitraj de pe lângă camerele de comerți industrie din capitalele de județ. Dreptul comun în materia arbitrajului comercial internațional îl formează normele care reglementează arbitrajul comercial intern. Reglementările legale ce vizează nemijlocit arbitrajul comercial internațional – destul de puține la număr – se analizează ca dispoziții normative cu caracter special.

Referințe bibliografice:

1. <http://e-juridic.manager.ro/articole/arbitraj-comercial-1559.html>
2. Viorel-Mihai Ciobanu, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*.
3. Anatol Rautchi, *Arbitraj internațional*, All Beck, București, 2000.
4. Frank Elkouri, *How arbitration works*, Third Edition.
5. Monica Ionaș Sălăgean, *Arbitrajul Comercial*, București, editura ALL Beck, 2011.
6. Gheorghe Coțofană, *Procedura arbitrală. Istoric, doctrină, jurisprudență*, ed. „Oscar Print”, București, 1999.
7. *Dicționarul explicativ al limbii române*, Chișinău, 2012.
8. UNCITRAL (din fr. CNUDCI), Comisia Națiunilor Unite pentru Comerț Internațional.
9. Hotărârea Parlamentului R.M. nr.87-XIV din 10.07.1998
10. *Monitorul Oficial* al RM, nr.88-89/314 din 20.05.2008
11. V.Babiuc, I.Băcanu, Gr.Florescu, *Aspecte noi în arbitrajul comercial internațional*, “Revista de drept comercial”, nr.10/2002, ed. “Lumina Lex”, București, 2002
12. Gheorghe Beleiu, *Hotărârea arbitrală și desființarea ei*, “Revista de drept comercial”, nr.6-1993, ed. “Lumina Lex”, București.
13. Viorel Roș, *Arbitrajul comercial internațional*, Regia Autonomă Monitorul Oficial, București, 2000.
14. Codul de procedură civilă al RM adoptat prin Legea RM nr.225 din 30.05.2003.
15. Mircea N.Costin, Sergiu Deleanu, *Dreptul comerțului internațional*, ed. «Lumina Lex», București, 1994.

CONSACRAREA LEGISLATIVĂ INTERNAȚIONALĂ A DREPTULUI LA UN MEDIU SĂNĂTOS ȘI ECHILIBRAT ECOLOGIC

Daniela PÎRȚU, drd.
Universitatea de Studii Economice din Moldova

Abstract. Dreptul la un mediu sănătos este un drept fundamental, un drept al fiecărei persoane într-un stat care îl înrobește legal, în condițiile actuale, este normal ca orice persoană să pretindă că trăiește într-un mediu sănătos și nepoluat. Lupta pentru prevenirea poluării și eliminarea consecințelor acesteia trebuie să fie o datorie a tuturor locuitorilor unei țări, precum și dreptul la un mediu sănătos, exprimat în caracterul său universal. Atât Carta ONU, cât și Declarația Universală a Drepturilor Omului și alte documente comunitare și internaționale proclamă drepturile omului și libertățile fundamentale pentru toți oamenii în mod egal, fără nicio discriminare. La Conferința ONU privind mediul de la Stockholm din 1972, un drept fundamental la libertate, egalitate și condiții de trai satisfăcătoare a fost vorbit într-un mediu a cărui calitate le permite să trăiască vrednic și prosper.

Cuvinte cheie: directivă, populație, poluarea, protocol, negocieri, hotărâri, tratate.

Abstract. The right to a healthy environment is a fundamental right., a right of every person in a state who legally enslave him, under the current circumstances, it is natural for any person to claim to live in a healthy, unpolluted environment . The fight to prevent pollution and to eliminate its consequences must be a duty of all the inhabitants of a country, as is the right to a healthy environment, expressed in its universal character. Both the UN Charter and the Universal Declaration of Human Rights and other Community and international documents proclaim human rights and fundamental freedoms for all people equally, without any discrimination. At the UN Conference on the Environment in Stockholm in 1972, a fundamental right to freedom, equality and satisfactory living conditions was spoken in an environment whose quality allows them to live worthy and prosperous.

Keywords: directive, population, pollution, protocol, negotiations, decisions, treaties.

Dreptul la un mediu sănătos se înscrie printre cele mai recent recunoscute și garantate drepturi fundamentale ale omului, deosebit de complexe în privința semnificațiilor lor și dificil de asigurat în sens material sau procedural.¹

Într-adevăr, ca drept material, dreptul la mediu presupune asigurarea unui mediu de calitate „sănătos și echilibrat ecologic”, iar din punct de vedere procedural, reclamă recunoașterea și garantarea a cel puțin trei drepturi-garanții aferente așa-numitei „democrații ecologice”: accesul la informația de mediu (dreptul la informare), participarea publicului la procesul de luare a deciziei privind mediul (dreptul la participare) și accesul la justiție în probleme de mediu (dreptul la justiție).

În privința acestui din urmă aspect, justițiabilitatea dreptului la mediu presupune ca, în cazul oricărei violări a semnificațiilor sale, victima să poată acționa în justiție, să invoce principiul responsabilității și să solicite și să obțină repararea prejudiciului ecologic, în condițiile statului de drept.

El implică, totodată, obligația statului de a adopta măsurile legislative, administrative și de altă natură necesare și posibile într-o societate democratică în vederea garantării semnificațiilor unui asemenea drept.

În același timp, „justițiabilitatea” și promovarea pe această cale a semnificațiilor dreptului la un mediu sănătos fac astăzi parte din exigențele statului de drept, „existența unei Puteri Judecătorești și a unui proces independent este vitală pentru aplicarea, dezvoltarea și respectarea dreptului mediului”.

În concepția clasică, drepturile economice, sociale și culturale (de generația a II-a) cu care se confundă drepturile de solidaritate, de a treia generație, cărora le aparține și dreptul la un mediu sănătos în privința naturii și a modului de realizare, sunt văzute ca „obligații pozitive”, care presupun adoptarea de către fiecare stat, inclusiv pe calea cooperării internaționale, de măsuri pozitive în scopul asigurării lor, în cazul nostru a unui mediu de calitate (sănătos și echilibrat ecologic).

Prin particularitățile sale, în frunte cu postmodernitatea semnificațiilor, dreptul la un mediu sănătos se conformează mai greu matricei tradiționale a drepturilor umane fundamentale, construită în jurul noțiunii dreptului subiectiv, așa cum ne-a transmis-o dogmatica secolului al XIX-lea.²

Ele sunt considerate, în genere, ca „directive” ori „principii directoare” în atenția statelor și mai puțin ca drepturi individuale care pot să facă obiectul realizării prin justiție.

Caracterul programator este accentuat și prin imprecizia prevederilor legislațiilor raționale ori a reglementărilor internaționale și face, totodată, foarte dificilă posibilitatea pentru puterea judecătorească de a acoperi eventualele lacune, afectându-se astfel justițiabilitatea dreptului la mediu.

Un alt factor de întârziere a afirmării istorice a justițiabilității dreptului la mediu îl reprezintă asumarea sa inițială în contextul confruntărilor ideologice postbelice; primele care au cuprins dispoziții privind mediul au fost constituțiile țărilor comuniste, adică cele ale unor regiuni politice și ulterior cu o anumită prudență de către statele democratice.

La nivel internațional, reglementările aferente acestor drepturi sunt frecvent repetate ca expresie a unui program evolutiv, a cărui aplicare depinde aproape exclusiv de bunăvoința și de resursele statelor, și nu ca norme juridice care pot să primească sancțiunea din partea instanțelor judiciare. Această viziune asupra drepturilor sociale, economice și culturale (și a celor de solidaritate), prin care se neagă justițiabilitatea lor, s-a atenuat treptat, în condițiile tendinței de asimilare absolută a tuturor categoriilor (generațiilor) de drepturi umane fundamentale, în sensul recunoașterii, prin extinderea, ca unic, a regimului drepturilor civile și politice, ajungându-se astfel ca și dreptul la mediu să devină justițiabil prin natura sa.

Se cuvine, în acest sens, relevat faptul că în 1993, în cadrul Conferinței mondiale privind drepturile omului, au fost adoptate Declarația și Planul de acțiune de la Viena, unde s-a convenit că „Toate drepturile omului sunt universale, indisociabile, interdependente și intim legate. Comunitatea internațională trebuie să trateze global drepturile omului, de o manieră echitabilă și echilibrată, pe un picior de egalitate, acordându-le o valoare egală. Dacă se convine să nu se piardă din vedere importanța particularismelor naționale și regionale și diversitatea istorică, culturală și religioasă, este de datoria statelor, indiferent care este sistemul lor politic, economic sau cultural, să promoveze și să protejeze toate drepturile omului și toate libertățile sale fundamentale”.³

Așadar, drepturile economice, sociale și culturale sunt considerate a avea aceeași importanță și aceeași valoare precum drepturile civile și politice; în consecință, și mecanismele de punere în valoare sunt

---

¹ Duțu M., Despre necesitatea recunoașterii și semnificațiile dreptului fundamental al omului la un mediu sănătos, în *Dreptul* nr. 9-12/1990, p.124.

² Lupan E., *Dreptul mediului*. Tratat elementar, Ed. Lumina Lex, București, 2014, p.89.

³ Constantinescu M., Iorgovan A., Muraru I., Elena Simina Tănăsescu, *Constituția României revizuită (comentarii și explicații)*, Ed. All Beck, București, 2009, p.110.

aceleași, inclusiv în privința justițiabilității lor.

De altfel, constituțiile care prevăd un drept fundamental la mediu stipulează și dispoziții punctuale, precise și relativ suficiente în materie, ca elemente de realizare a semnificațiilor sale.

La nivel internațional, un rol extrem de important revine în acest sens Convenției de la Aarhus privind accesul la informație, participarea publicului la luarea deciziei și accesul la justiție în probleme de mediu (1998).

În sfârșit, în cazul în care legislațiile naționale nu adoptă măsuri corespunzătoare obligațiilor internaționale asumate de statele membre în privința protecției dreptului la mediu adecvat, o intervenție a puterii judiciare vizând acoperirea lacunei legislației existente rezultă conform normelor generale care guvernează numeroase sisteme juridice naționale, în primul rând cele de common law.

Intr-un asemenea context general, justițiabilitatea dreptului la mediu este definitiv consacrată și recunoscută, chiar dacă nu încă în mod perfect.

Dreptul la mediu este recunoscut și garantat în mod diferit la nivel regional. În timp ce Convenția europeană a drepturilor omului (1950), care deține și cel mai complex și efectiv mecanism de garantare a lor pe cale jurisprudențială, îl ignoră încă, alte convenții zonale de tip clasic, mai puțin dotate în acest sens, îl prevăd în mod expres.

Astfel, Carta africană a drepturilor omului (Nairobi, 28 iunie 1981) stipulează că toate popoarele au dreptul la un mediu satisfăcător care favorizează dezvoltarea lor (art. 24); în același context regional, Convenția africană privind conservarea naturii și a resurselor naturale (Maputo, 11 iulie 2003) prevede, de aceeași manieră, „dreptul tuturor popoarelor la un mediu satisfăcător, care favorizează dezvoltarea lor” (art. III. 1.), iar în mod oarecum corelativ, „îndatorirea statelor de a veghea ca nevoile în materie de dezvoltare și mediu să fie satisfăcute de o manieră durabilă, justă și echitabilă” (art. III.3.).

Așadar, dreptul la mediu este consacrat în cadru african mai ales ca un drept colectiv, atribuit al popoarelor. Totuși, consacrarea de Convenția din 2003, a unor „drepturi procedurale” precum: accesul publicului la informațiile de mediu ori participarea publicului la luarea deciziilor care pot avea un impact asupra mediului [art. XVI lit. a), b) și c)] ori mai ales recunoașterea accesului la justiție în ceea ce privește chestiunile legate de protecția mediului și a resurselor naturale [art. XVI parag. 1 lit. d)] sau garantarea nediscriminării accesului la procedurile administrative și judiciare în cazul unei daune de mediu transfrontaliere (art. XVI parag. 2) implică afectarea unui interes personal și existența corelativă a unui drept individual.¹

Protocolul adițional al Convenției americane a drepturilor omului (adoptat la San Salvador, la 17 noiembrie 1988) recunoaște dreptul individual de a trăi într-un mediu sănătos și de a avea acces la serviciile publice de bază (art. 11).

Desigur, fiecare dintre aceste documente stabilesc mecanisme de aplicare a drepturilor pe care le consacră; ele rămân însă prea slabe și oricum nu asigură un caracter justițiabil deplin dreptului la mediu (ca, de altfel, și pentru celelalte drepturi fundamentale pe care le prevăd) atâta timp cât nu se instituie un organ judiciar de control asupra modului cum acestea se respectă. Ca aspect pozitiv, se cuvine relevat mai întâi că un document regional precum Carta africană a drepturilor omului (intrată în vigoare în 1986) proclamă indivizibilitatea și interdependența tuturor drepturilor omului, valoarea egală și justițiabilitatea prin natura lor.

De asemenea, în cadrul mecanismului de control, Comisia africană a drepturilor omului primește rapoarte din partea statelor părți la Convenție, precum și reclamații provenind de la persoane individuale și/sau organizații neguvernamentale privind încălcări ale drepturilor recunoscute. Convenția africană privind conservarea naturii și a resurselor naturale (2003) merge mai departe, asimilând, cel puțin în parte, drepturile procedurale prevăzute de Convenția de la Aarhus (1998) și consacrandu-le expres (art. XVI).²

În privința situației americane, dreptul la mediu nu are aceeași valoare juridică și nici același grad de justițiabilitate.

Protocolul de la San Salvador stipulează obligația părților de a prezenta Comisiei interamericane a drepturilor omului periodic rapoarte asupra măsurilor luate progresiv pentru asigurarea respectării drepturilor recunoscute, iar aceasta poate formula și transmite statelor orice observație și recomandare pe care o consideră necesară.

O contribuție deosebită la afirmarea justițiabilității dreptului la un mediu sănătos la nivel european

---

¹ E. Lupan, *Dreptul la un mediu nepoluat*, revista *Iurisprudentia* nr. 1/1993, p.319.

² Marinescu D., *Tratat de dreptul mediului*, Ed. AII Beck, București, 2013, p.147.

a adus-o Convenția privind accesul la informație, participarea publicului la luarea deciziei și acordul la justiție în probleme de mediu, semnată la Aarhus, la 25 iunie 1998. Prin stipularea a trei drepturi procedurale - accesul la informația de mediu, participarea publicului la decizie și accesul la justiție în probleme de mediu - aferente unei democrații ecologice, documentul consacră astfel importante garanții, corelate obiectivului protejării „drepturilor oricărei persoane din generațiile actuale și viitoare de a trăi într-un mediu adecvat sănătății și bunăstării sale” (art. 1). În concepția Convenției, „accesul la justiție în probleme de mediu” reprezintă un mijloc de asigurarea dreptului la mediu, dar și de respectarea îndatoririi de a proteja și ameliora mediul, contribuind astfel la stabilirea unui regim de justițiabilitate comun și minim la nivelul continentului.

De altfel, el reflectă (preia) mai ales regulile general acceptate deja în această privință la nivelul statelor semnatare. Așa se face că, în definirea titularului dreptului de acțiune în justiție, a condițiilor de exercitarea acestuia și a procedurilor de urmat, se fac frecvent trimiteri la „legislația și/sau practica națională” (precum în cazul definirii „publicului” sau „publicului interesat”, determinării „interesului suficient” sau „afectarea unui drept”, „cerința procedurii prealabile”, „punerea informației la dispoziția publicului”).

Din punct de vedere al sferei de cuprindere, justițiabilitatea acordată apare relativ largă. Articolul 9 („Accesul la justiție”) se referă la trei situații: accesul la justiție pentru asigurarea procedurală a accesului la informație (art. 9.1.), accesul la justiție pentru garantarea participării publicului la decizia de mediu (art. 9.2.) și accesul la procedurile administrative sau juridice „pentru a contesta actele sau omisiunile persoanelor private și autorităților publice, care contravin prevederilor legislației naționale referitoare la mediu” (art. 9.3.).¹

În raport cu fiecare situație în parte, diferă și cei care se bucură de dreptul de a acționa în justiție pentru realizarea dreptului fundamental la mediu: orice persoană care consideră că solicitarea informației de mediu a fost ignorată, în mod greșit refuzată, parțial sau în totalitate, ori care consideră că a primit un răspuns inadecvat sau că cererea sa nu a fost considerată că are acces la o procedură de recurs în fața instanței de judecată sau a altui organism independent și imparțial prevăzut de lege; membrii publicului interesat: a) care au un interes suficient sau b) cărora li se afectează un drept; membrii publicului („una sau mai multe persoane fizice sau juridice și, în concordanță cu legislația sau practica națională, asociațiile, organizațiile sau grupurile acestora”) pentru orice încălcare a legislației naționale de mediu.²

Sub raport procedural, existența unei contestații administrative prealabile acționării în justiție este lăsată la latitudinea legislației naționale.

Ca orice tratat internațional, Convenția de la Aarhus depinde, în privința aplicării, de modul de preluare și „intemalizare” a prevederilor sale în dreptul național. Oricum, textul documentului nu stabilește mecanisme specifice de garantare a drepturilor procedurale pe care le reglementează.

În toate cazurile, procedurile trebuie să asigure remedierea adecvată și efectivă, inclusiv adoptarea unei hotărâri judecătorești, când este cazul, care să fie obiectivă, echitabilă, la timp și să nu coste foarte mult (art. 9.4.).

Pentru ca accesul la justiție în materie de mediu să fie efectiv, statele părți se angajează să asigure informarea publicului cu privire la accesul la procedurile de recurs administrativ sau judiciar și să instituie un mecanism de asistență pentru eliminarea sau reducerea obstacolelor financiare ori de altă natură în acest sens (art. 9.5.).

Unică prin mecanismul său original și eficient de garantare și dezvoltare a drepturilor și libertăților fundamentale pe care le consacră, Convenția europeană a drepturilor omului (1950) a adus o contribuție excepțională, mai ales prin jurisprudența CEDO, la afirmarea justițiabilității acestora. Deși textul formal al documentului se mărginea la enunțarea drepturilor și la un sistem de control de tip clasic, jurisprudența Curții a surprins și a relevat și o serie de garanții implicite, printre care dreptul de acces la un tribunal („element inerent drepturile pe care le enunță la art. 6 parag. 1, nu ar prezenta niciun interes în afara unui proces judiciar”) și garanțiile unei proceduri judiciare (exigența care decurge implicit din cuvântul „tribunal”).

În privința dreptului la mediu, contribuția jurisprudenței CEDO la asigurarea justițiabilității sale s-a manifestat printr-o dublă perspectivă: pe de o parte, în absența unei consacărți exprese a sa, a trebuit să fie asimilat prin recurgerea la interpretarea art. 8.1. din Convenție, iar pe de alta, să-i afirme realizarea jurisdicțională alături de celelalte drepturi și libertăți garantate.

Într-adevăr, în acest sens a fost utilizată tehnica pretoriană a „protecției prin ricoșeu”, care permite

---

¹ Lupan E, Dreptul mediului, Casa de Editură C + C, Cluj-Napoca, 1993, p.135.

² Ceterchi I, Drepturile omului în lumea contemporană, Ed. Politică, București, 2012, p.14.

extinderea protecției anumitor drepturi garantate de Convenție, la drepturi care nu sunt expres prevăzute de aceasta, dar a căror recunoaștere este impusă de evoluția realităților. În situația actuală, o atingere adusă mediului nu poate fi considerată o violare a unui drept specific, la mediu (sănătos), și acest fapt nu poate fi invocat cu acest titlu în fața CEDO, dar poate constitui o vătămare a altor drepturi protejate de convenție și, în consecință, supuse controlului organelor de la Strasbourg.¹

După mai multe căutări, jurisprudența europeană s-a stabilizat în sensul de a apela în acest scop la prevederile art. 8.2. din Convenție, care recunosc dreptul oricărei persoane la respectul vieții sale private, familiale și a domiciliului său. Iată cum, în sistemul Convenției europene a drepturilor omului, dreptul la mediu sănătos nu beneficiază de o garanție convențională decât prin „atracție” de către un alt drept și sub acoperirea acestuia.

Din perspectiva justițiabilității, o deosebită semnificație o reprezintă în acest context dreptul la un proces echitabil (stipulat în art. 6.1. din Convenție). În concepția jurisdicției europene, exigența echității cere ca fiecare parte la proces să-și poată susține cauza civilă ori penală, în condițiile care să nu-l fi dezavantajat în mod

Substanțial, pe întreg procesul, în raport cu partea adversă. Iar acest lucru nu se poate aprecia decât într-o „gândire recapitulativă”.

Aprecierea caracterului justițial al dreptului la mediu în legislațiile interne trebuie să aibă în vedere, mai întâi, particularitățile rezultate din apartenența țării respective la sistemul de drept continental (scris) ori la cel de common law (anglo-saxon).

Astfel, referitor la țările de civil law, asigurarea dreptului la acțiune în justiție pentru repararea prejudiciului ecologic presupune existența unor prevederi exprese vizând un asemenea drept, de regulă, de ordin constituțional.

În funcție de rolul acordat jurisprudenței (caracter obligatoriu, de izvor de drept al precedentului judiciar sau de simplă orientare, spre o practică uniformă), judecătorul poate îndeplini o funcție mai mult sau mai puțin însemnată în acoperirea eventualelor lacune ori adecvarea semnificațiilor respectivului drept la condițiile concrete și, deci, la afirmarea justițiabilității sale.

Referitor la statele de common law și la cele cu un sistem mixt (între dreptul scris și dreptul comunitar, precum cele nord-americane), jurisprudenței îi revine un loc central în sublinierea caracterului justițiabil al dreptului la mediu.

Judecătorul este cel care decide în aceste cazuri referitor la existența, conținutul și natura unui asemenea drept, precum și la recunoașterea posibilității garantării sale pe calea procedurilor jurisdicționale. Multe constituții (printre care și majoritatea celor din statele europene) adoptate ori revizuite după 1972 (când a avut loc prima Conferință a ONU privind mediul, la Stockholm), fie proclamă că un mediu de o anumită calitate constituie unul dintre drepturile fundamentale ale omului, fie impun statului îndatorirea de a proteja mediul. Atunci când nu există dispoziții constituționale vizând mediul, lacuna este suplinită de prevederile legislației ordinare ori, în alte cazuri, când nici aceasta nu o acoperă, de dezvoltările jurisprudenței și ale doctrinei.²

De regulă, textul juridic nu se limitează la a prevedea pur și simplu un „drept la mediu”, ci califică și starea cerută a acestuia: salubru, natural, curat, ecologic echilibrat, sigur, acceptabil. Recunoașterea acestui drept - indiferent de maniera în care aceasta se realizează - reprezintă o premisă esențială a justițiabilității sale. Dar asigurarea sa efectivă depinde și de alte elemente, precum: titularii dreptului la acțiune în justiție, accesibilitatea procedurii, regimul responsabilității și sfera daunelor ecologice reparabile.

În acest context, intervin și particularitățile sistemului juridic național legate de modul de realizare prin justiție a drepturilor omului, de statutul organizațiilor neguvernamentale.

Fundamentele politico-juridice ale Uniunii Europene, ca structură transstatală, și ale fiecărui stat membru sau pretendent la aderare sunt constituite de idealurile democrației pluralist-reprezentative, autoritatea legii (statul de drept), respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și controlul din partea justiției (ca putere independentă și necesară pentru realizarea echilibrului instituțional). Aceste valori, printre care se poate număra și dreptul la mediu, sunt consacrate și garantate prin Constituție, ca lege organică fundamentală a statului. De altfel, din cele 27 de state membre ale UE, în 21 de cazuri constituțiile cuprind dispoziții cu privire la mediu, iar altele sunt pe cale să o facă (precum Franța). Controlul constituționalității legilor prin proceduri adecvate reprezintă un aspect însemnat al justițiabilității

---

¹ Lupan E., *Dreptul la un mediu sănătos în lumina legislației actuale*, A.U.O, 2001, p.204.

² Marinescu E., *Tratat de dreptul mediului*, Ed. C.H. Beck, București, 2003, p.73.

acestui drept fundamental.

Totuși, în unele țări (de exemplu, în Danemarca, Olanda) invocându-se „suveranitatea parlamentului”, nu este admis controlul constituționalității legilor, în timp în cele mai multe, conformitatea cu Constituția reprezintă criteriul esențial al valabilității reglementărilor juridice (Austria, Belgia, Franța, Germania, Irlanda, Italia, România, Spania).

În acest ultim caz, controlul constituționalității legilor, efectuat de curți specializate care ocupă un loc aparte în sistemul autorităților publice, constituie un mijloc de realizare a semnificațiilor drepturilor fundamentale.

La nivelul dreptului comunitar, problema justițiabilității dreptului la mediu poate fi privită din două perspective: cea a mecanismului comunitar general de asimilare și garantare a drepturilor fundamentale ale omului și, respectiv, aspectele specifice relevate în documentele aparținând Uniunii Europene și garanțiile aferente acestora.

Exprimând poate reținerile încă existente în plan comunitar în a recunoaște și garanta pe deplin dreptul la mediu (datorită dificultății asigurării sale efective mai ales din punct de vedere material), Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (2000) se rezumă la a înscrie prevederile vizând mediul în capitolul „Solidaritate”, cel al reglementărilor proclamatorii, difuze, încă greu de concretizat și mai ales justițiabilizat și chiar conținutul său poartă o asemenea amprentă, reductibilă la abordarea politicilor integrate și semnificațiile unui concept imprecis: „Un nivel ridicat de protecție a mediului și al ameliorării calității sale trebuie să fie integrate în politicile Uniunii și asigurate conform principiului dezvoltării durabile” (art. 37).

Problematica accesului la Curtea de Justiție a Comunităților Europene (CJCE) și a calității procesuale de a cere repararea pagubelor de mediu se plasează în contextul interpretării art. 230 alin. 4 al Tratatului CE, în ceea ce privește calitatea de a acționa a particularilor și grupurilor care invocă un interes lezată de o violare a dreptului comunitar al mediului printr-un act al instituțiilor. Deși textul respectiv nu cuprinde nicio referire la luarea în considerare a intereselor lezate în materie de protecție a mediului, totuși, în ultima perioadă, jurisprudența CJCE, și sub impulsul doctrinei, manifestă tendința unei interpretări adecvate care reflectă specificitatea mediului și în privința calității de a acționa a particularilor și asociațiilor în recursul în anulare prevăzut de art. 230 al Tratatului CE.¹

Pentru a desprinde cât mai precis și divers aspectele definiției dreptului la mediu, se impune desprinderea unor elemente generale prin analiza câtorva cazuri concrete. Am ales, în acest sens, trei experiențe semnificative: două caracteristice pentru democrațiile occidentale de tip clasic și sistemele de drept aferente: Marea Britanie (matricea tradițională pentru sistemul de common law) și Italia (pentru dreptul continental) și, respectiv, cazul României pentru țările central și est-europene în tranziție.

Evaluarea relevă elemente importante: sistemele de drept cu tradiție occidental-democratică neîntreruptă se caracterizează printr-o asimilare treptată și durabilă a valorilor și particularităților juridico-procedurale specifice dreptului la mediu, în timp ce țările central și est-europene au făcut un salt, în cadrul procesului de revenire la democrație, prin care au preluat cele mai avansate reglementări și proceduri în materie, dar cu riscul unui grad ridicat de formalism determinat de o experiență redusă și o dorință exagerată de „occidentalizare” rapidă.

Important este faptul că, și din perspectiva experiențelor naționale, se manifestă aceeași tendință de accentuare a justițiabilității dreptului la un mediu sănătos, cu influențe reciproce asupra reglementărilor regionale și internaționale.

În Franța, consacrarea constituțională a dreptului la mediu (2004) a sporit considerabil garanțiile prevăzute de Legea din 2 februarie 1995 privind justițiabilitatea acestuia. Astfel, în privința dreptului la mediu, devin aplicabile procedurile de urgență în caz de atingere a unei libertăți fundamentale, precum ordonanța președințială (refere-liberte), creată prin Legea din 30 iunie 2000, pe care o poate dispune judecătorul administrativ, la sesizarea oricărui interesat, în termen de 48 de ore și prin care se dispun toate măsurile necesare apărării unei libertăți fundamentale căreia o persoană publică și o persoană privată gestionară a unui serviciu public i-au adus o atingere gravă și manifest ilegală.²

Ordonanța președințială de suspendare (refere-suspension) de drept comun poate fi utilizată prin invocarea Chartei mediului, dar cu respectarea condițiilor existenței unei stări de urgență și a unui mijloc capabil să creeze o îndoială serioasă asupra legalității actului atacat.

---

¹ Lupan E., I. Sabău-Pop, Tratat de drept civil român, vol. II. Persoanele, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p.67.

² Priscă N., Drepturile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 2008, p.67.

Asociațiile pentru protecția mediului joacă un rol din ce în ce mai important în materie, fie că este vorba de informarea publicului, asigurarea de expertiză specializată și independentă, gestionarea spațiilor naturale ori de exercitarea acțiunii în justiție. Astfel, ca persoană morală, orice asociație are posibilitatea de a apăra în justiție interesele colective pe care le reprezintă, conform statutului, lucru valabil și pentru organizațiile neguvernamentale de mediu și mai ales pentru cele acreditate (agregate) (care, în virtutea acestui statut acordat în condițiile legii, justifică în mod automat un interes pentru a acționa contra oricărei decizii administrative care are un raport direct cu obiectul ei și activitățile sale statutare, ce produc efecte prejudiciabile - Codul mediului, art. L-141-1 alin. 2).

Toate aceste asociații se pot constitui și pot exercita drepturile părții civile în proces, atunci când o infracțiune environmentală (inclusiv contravenție) le-a adus prejudicii. Acest drept este recunoscut și asociațiilor înscrise legal, dar neacreditate, după cel puțin 5 ani de activitate, în privința infracțiunilor în materie de apă și instalații clasate pentru protecția mediului (Codul mediului, art. 142-2). În sfârșit, asociațiile de mediu acreditate pot să exercite o acțiune în reprezentare conjunctă în numele a cel puțin 2 persoane fizice, victime ale prejudiciilor individuale cauzate de aceeași persoană ori având o origine comună, în scopul de a obține repararea daunelor.

Accesul la justiție pentru realizarea legislației de mediu este relativ bine reglementat și asigurat în dreptul italian și diferă în raport cu materia procesuală: civilă, penală sau de contencios administrativ. Sediul materiei problematice justițiabilității dreptului la mediu (prin accesul la tribunalele civile, penale și administrative) îl reprezintă Legea nr. 349/1986 și Decretul-lege din 18 august 2000.

Astfel, în privința recunoașterii dreptului la acțiune pentru repararea prejudiciului adus mediului și acordarea de compensații, acesta aparține în primul rând statului; alte entități teritoriale au un drept limitat, care depinde de relația directă dintre prejudiciu și raza lor teritorială de competență, iar cetățenii nu se bucură de dreptul de a cere prin justiție reparația daunelor ecologice suferite de teritoriul pe care trăiesc.

Unele drepturi limitate în acest sens sunt acordate organizațiilor neguvernamentale de mediu sub condiția acreditării (aprobării formale) de către ministerul mediului, după îndeplinirea anumitor cerințe precum: caracterul național al organizației, prezența sa în cel puțin cinci regiuni, scopuri definitorii legate de protecția mediului și un statut democratic, continuitatea în timp a activităților desfășurate și relevanța externă a activității lor. Acestea nu li s-a conferit dreptul la acțiune cu titlu principal și independent, ci numai posibilitatea de a interveni într-un proces deja declanșat de stat în domeniu și în interesul acestuia (în promovarea dreptului acestuia), poziția lor fiind dependentă de cea a autorităților. Anterior acestuia, ele pot numai să denunțe faptele de nerespectare a legislației ecologice și să facă presiuni asupra statului sau entităților teritoriale să inițieze procedurile legale convenite. Dacă aceștia apreciază și înțeleg că acest fapt nu se impune, ONG-urile nu pot să le constrângă pe calea judecătorească să o facă.¹

În materie penală, Codul de procedură penală din 1989 recunoaște expres dreptul asociațiilor de mediu de a interveni în cauză, pentru reprezentarea și apărarea intereselor încălcate printr-un delict, cu condiția consimțământului părții vătămate (art. 91). Intervenienții se bucură de aceleași drepturi ca și persoana vătămată în favoarea căreia acționează. Doctrina a optat pentru o interpretare mai largă a exigenței acordului persoanei vătămate, în sensul că acesta ar fi fost exprimat expres și pentru totdeauna prin actul de acreditare (aprobare) a ONG de către Ministerul Mediului, dar jurisprudența manifestă unele reticente în acest sens.

Organizațiile neguvernamentale ecologiste pot, de asemenea, potrivit art. 93 din Codul de procedură penală, să acționeze în justiție atunci când suferă un prejudiciu ca o consecință a unui delict de mediu; jurisprudența a precizat că dreptul la o acțiune se naște nu numai în ipoteza unei vătămări directe, materiale, dar și atunci când unul dintre drepturile legal protegute ale acestora este încălcat prin săvârșirea unei infracțiuni.

Astfel, într-o decizie a Curții de Casație, s-a stabilit că „Dacă prin infracțiune (crimă) a fost lezat un interes constat drept caracteristic și exclusiv al organizației, aceasta este îndreptățită să acționeze în justiție pentru despăgubiri. Dacă, dimpotrivă, există o simplă relație ideologică între un interes urmărit și cel lezat, ONG nu poate pretinde lezarea unui drept legal și, deci, nu poate nici căuta compensarea pagubei, nici interveni în procedurile penale în acest scop.

Această organizație poate totuși interveni în cadrul procedurilor, conform art. 93 din Codul de procedură penală, cu condiția să fie întrunite cerințele necesare.²

¹ Lupan E., Dreptul la un mediu sănătos în lumina legislației actuale, A.U.O, 2001, p.14.

² Priscă N., Drepturile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 2008, p. 218.

Referitor la jurisdicțiile administrative, accesul organizațiilor neguvernamentale ecologiste este mai larg și această cale este mai intens folosită. Conform art. 13 din Legea nr. 349/1986, organizațiile neguvernamentale de mediu legal acreditate au drept de acces în contencios administrativ pentru a cere anularea unui act administrativ pentru nelegalitate, drept nerecunoscut cetățenilor sau asociațiilor neacreditate dacă nu dovedesc o vătămare efectivă prin actul respectiv. Jurisprudența a lărgit sfera titularilor dreptului la acțiune în justiție, prin includerea în această categorie și a grupurilor și comitetelor de cetățeni, preocupați în mod deosebit de protecția mediului într-o zonă dată, cu condiția ca aceștia să poată arăta un interes direct în problema litigioasă respectivă.

În Marea Britanie, problema justițiabilității dreptului la mediu (în sensul de garantare și realizare a dispozițiilor legale privind protecția mediului și repararea și/sau reprimarea prejudiciilor ecologice) se pune în termeni specifici în cadrul sistemului de common law, cazul tipic fiind reprezentat, în acest sens, de Marea Britanie.

Pentru recunoașterea calității procesuale active, în vederea controlului judiciar, un subiect de drept trebuie să demonstreze că are un „interes suficient” în această privință. Jurisprudența s-a dovedit creativă în acest context, precum decizia în cauza Otten, J., în Rv Inspectorate of Pollution ex p Greenpeace Ltd (No 2).

În fapt, Greenpeace a solicitat justiției controlul și anularea unei decizii a Inspectorat of Pollution de a schimba autorizațiile deținute de British Nuclear Fuels (BNFL) pentru deversarea deșeurilor lichide și gazoase radioactive rezultate din reprocesarea nucleară de la Sellafield. Scopul modificării solicitate de BNFL era acela de a permite testarea unei noi fabrici de reprocesare (THORPO) înainte ca cea centrală nucleară să devină operațională.

Problema poziției Greenpeace de a ridica în fața tribunalului legalitatea actului administrativ a fost pusă de BNFL. În aprecierea (judgment) acestui punct, J. Otten a considerat că problema asupra căreia trebuie să se concentreze atenția în determinarea calității procesuale este aceea de a vedea dacă îndeplinește una dintre următoarele cerințe: natura applicantului, măsura în care este implicat în problema ridicată și natura reparației (remediului) cerut.

Din această perspectivă, tribunalul a constatat că Greenpeace este o organizație cu un număr considerabil de membri, mulți rezidenți în zona în care s-a propus să aibă loc experimentul, cu un statut militant respectabil. Referitor la cel de-al doilea factor, s-a reținut că Greenpeace a fost activ implicată în procesul de consultanță vizând eliberarea noii autorizații.

J. Otten a luat act că, dacă cererile Greenpeace sunt refuzate: „Cei pe care îi reprezintă n-ar putea avea o cale efectivă de a aduce în fața Curții aceste probleme”. Ar fi necesară fie o cerere a unui angajat individual al BNFL, fie a unui vecin din apropiere. În acest caz, este puțin probabil ca oricare dintre ei ar fi capabil să dispună de efectuarea expertizei aflată la dispoziția Greenpeace.

Drept urmare, s-ar putea ivi o situație în care absența unei informații calificate și suficiente nu ar permite Curții să acorde sprijinul necesar spre a face dreptate părților.¹

Ca atare, respingem argumentul că Greenpeace este un organism simplu sau incomod. Îi considerăm pe solicitanți ca deosebit de respectabili și responsabili și că interesul lor original în problemele ridicate este suficient pentru a le fi acordat locus standi.

Totodată, se cuvine relevat faptul că întotdeauna controlul justiției poartă asupra legalității actului administrativ și poate avea drept consecință anularea acestuia, iar decizia sa nu poate să țină locul celei administrative.

În mod frecvent însă, după evaluarea judecătorească, organul administrativ ajunge să reconsidere situația de drept și de fapt și să emită o decizie administrativă pe deplin corectă deopotrivă sub raportul oportunității și legalității sale.

Dezvoltarea concepției și practicii drepturilor fundamentale ale omului a cunoscut în ultimele decenii aspecte semnificative. La nivel procedural, consolidarea drepturilor individuale de participare a devenit un instrument important de a legitima politicile naționale de dezvoltare durabilă, cu implicații asupra litigiilor de interes public, standing-ul și accesul la justiție.

În plan substanțial, deși puțin relevantă și încă controversată, calitatea mediului a devenit un aspect al drepturilor omului și, totodată, tot mai mult un drept fundamental cu profil și statut propriu, independent.

Afirmat printre ultimele drepturi fundamentale, dreptul la mediu (sănătos și echilibrat ecologic) se dovedește cel mai rapid din generația sa (a treia, cea a drepturilor de solidaritate) în privința garantării și efectivității lui, în primul rând pe calea justiției. O premisă favorabilă în acest sens a constituit-o

---

¹ Dragoș C., Velișcu R, Introducere în politica de mediu a Uniunii Europene, Ed. Accent, Cluj-Napoca, 2004, p.287.

constituționalizarea lui la nivelul statelor în numai câteva decenii, ceea ce a favorizat dezvoltări corespunzătoare în plan regional și internațional.

Totodată, apariția unor probleme ecologice globale (efectul de seră și schimbările climatice, diminuarea stratului de ozon, sărăcirea biodiversității) a contribuit la consolidarea statutului său de drept fundamental, deopotrivă individual și universal, al umanității ca specie între specii și, înainte de toate, un drept la supraviețuire al omenirii.

El a beneficiat, de asemenea, de tendința existentă la nivel general al instituției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului de eliminarea diferențelor dintre cele trei categorii ale lor referitor la natura și, implicit, la căile și gradul de asigurare din punct de vedere procedural.

În ciuda deosebitei dificultăți de realizare a exigențelor dreptului la mediu sănătos și echilibrat ecologic de natură materială, globală, la nivel procedural s-au înregistrat progrese semnificative în toate planurile - național, regional (comunitar) și internațional - inclusiv în privința justițiabilității. Această din urmă ipostază prezintă avantajul că se referă la aspecte punctuale și individuale, la atingeri secvențiale ale dreptului și la reparații parțiale restrânse, legate de un anumit prejudiciu ecologic, și nu la ansamblul deteriorării aduse de om mediului.

O atare situație reprezintă șansa asigurării justițiabilității sale, dar, în același timp, în 'mod obiectiv, numai o etapă de început, fatalmente limitată și tranzitorie în privința garantării efective a unui drept esențial al speciei la un mediu de calitate, de supraviețuire.

Caracterul hibrid al naturii acțiunii ecologice - deopotrivă cu componente publice și private - ale cărei origini au fost identificate de unii autori în interdictele populare romane, o face încă destul de dificil de asimilat în practica tribunalelor europene de tip clasic, principalele dificultăți fiind legate de justificarea legitimității procesuale, poziția tradițională a judecătorului ca revizuiant, și nu de supleant al acțiunii administrative, posibilitatea ca hotărârea judecătorească să afecteze subiecte cu o poziție identică cu cea a reclamantului ori să ceară ceea ce nu face parte din judecată, acordarea de daune și prejudicii în baza principiului „daune cauzate”, care nu coincide întotdeauna cu „daune suferite” de victime, caracterul global al efectelor conduitelor ilicite.¹

Totodată, așa cum se arată în Declarația principiilor privind rolul Dreptului și al Dezvoltării Durabile (adoptate la 20 august 2002, la Johannesburg): „deficiențele în cunoașterea, în tehnicile pertinente și în informația relativă la dreptul mediului constituie una dintre cauzele principale ale efectivității reduse în aplicarea, dezvoltarea și realizarea dreptului mediului”.

Jurisprudența creată prin justițiabilizarea dreptului la un mediu sănătos are un rol deosebit în fixarea semnificațiilor acestuia, dezvoltarea procedurilor de afirmare a lor și promovarea conținutului său material. O prioritate o va constitui, în acest sens, preluarea și acreditarea dimensiunilor specifice ale regimului general de garantare a unui asemenea drept.

După această etapă a dezvoltării procedurale a semnificațiilor dreptului la mediu, va urma una și mai importantă: recunoașterea și garantarea unor drepturi substanțiale specifice, aferente conținutului acestui drept, precum: dreptul la apă, la aer pur, de a se bucura de peisaje, la beneficiul biodiversității, care cunosc deja o anumită urgență și constituie condițiile unui mediu sănătos.

Bibliografie:

1. Duțu M., Despre necesitatea recunoașterii și semnificațiile dreptului fundamental al omului la un mediu sănătos, în *Dreptul nr. 9-12/1990*.
2. Lupan E., *Dreptul mediului. Tratat elementar*, Ed. Lumina Lex, București, 2014.
3. Constantinescu M., Iorgovan A., Muraru I., Elena Simina Tănăsescu, *Constituția României revizuită (comentarii și explicații)*, Ed. All Beck, București, 2009.
4. E. Lupan, *Dreptul la un mediu nepoluat*, revista *Iurisprudentia* nr. 1/1993;
5. Marinescu D., *Tratat de dreptul mediului*, Ed. All Beck, București, 2013;
6. Lupan E., *Dreptul mediului*, Casa de Editură C + C, Cluj-Napoca, 1993;
7. Ceterchi I., *Drepturile omului în lumea contemporană*, Ed. Politică, București, 2012.
8. Lupan E., *Dreptul la un mediu sănătos în lumina legislației actuale*, A.U.O, 2001;
9. Marinescu E., *Tratat de dreptul mediului*, Ed. C.H. Beck, București, 2003;
10. Lupan E., I. Sabău-Pop, *Tratat de drept civil român, vol. II. Persoanele*, Ed. C.H. Beck, București, 2007.
11. Priscă N., *Drepturile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor*, Ed. Științifică și Enciclopedică,

¹ Lupan E., *Dreptul mediului. Tratat elementar*, Ed. Lumina Lex, București, 2014, p.49.

București, 2008.

12. Dragoș C., Velișcu R, Introducere în politica de mediu a Uniunii Europene, Ed. Accent, Cluj-Napoca, 2004.

INCRIMINAREA INFRAȚIUNII DE FALSIFICARE A PROBELOR ÎN LEGISLAȚIA ALTOR STATE

Eugeniu PETERSCHI, drd.

Academia „Ștefan cel Mare”

Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova

Abstract. Studierea faptelor infracționale de falsificare a probelor din perspectiva dreptului comparat aduce în fața juristului o nouă imagine de interpretare a normelor juridico-penale în diverse state. Domeniul sistemului de comparare a unei prevederi normative existente în legislația autohtonă cu alte norme din străinătate care remarcă aceleași fapte infracționale este unul actual și de primă necesitate. Această cercetare intervine în procesul redării unor prevederi mai adecvate în alte state, care ulterior pot fi cu certitudine, în caz de necesitate, propuse în calitate de lege ferenda pentru statul nostru.

Cuvinte-cheie: legea penală, drept comparat, falsificarea probelor, metode de cercetare, state independente.

Abstract. The study of the criminal offenses of falsifying evidence from the perspective of the comparative law brings to the jurist a new image of interpretation of the juridical-criminal norms in different states. The scope of the system for comparing a normative provision existing in the domestic legislation with other norms from abroad that remark the same criminal offenses is a current and first necessity. This research intervenes in the process of rendering more appropriate provisions in other states, which can later be certain, if necessary, proposed as a law window for our state.

Keywords: criminal law, the comparative right, falsification of evidence, research methods, independent states.

Introducere. Faptele care atentează la relațiile sociale cu privire la autenticitatea probelor într-un proces judiciar, în conformitate cu legislația țării noastre, o reprezintă falsificarea acestora, care sunt incriminate în art. 310 Cod penal al R. Moldova. Elaborarea unui argument constructiv cu privire la semnele acestei componente de infracțiune, și anume fiind unul justificat, este dictată de cunoașterea experienței acumulate de către alte state în lupta cu acest fenomen antisocial.

Diversificarea relațiilor sociale în domeniul justiției, prilejuită mai ales de evoluția instituțiilor de drept penal, precum ar fi cea de falsificare a probelor, a determinat efectuarea actuală a unei cercetări multilaterale și distincte în actele normative ale altor state.

Punctul forte în studierea complexă a infracțiunii de falsificare a probelor sub diverse reglementări normative, constituie examinarea legislației penale a altor state, fapt care ne permite să efectuăm o analiză comparativă între normele juridico-penale autohtone și cele de peste hotarele țării. Realizarea studiului de drept penal comparat, de asemenea permite și preluarea practicilor bune din legislația străină și înlăturarea lacunelor existente în legislația penală autohtonă, fapt ce va fi realizat pe parcursul cercetării respective unde autorul va elucida unele forme de *lege ferenda* propuse în cadrul studiului dat.

Materiale utilizate și metode aplicate. În procesul elaborării articolului științific, au fost consultate următoarele materiale legislative: atât Codul penal din fostele țări ex-sovietice cât și a altor state de pe continentul asiatic. De asemenea pentru a reda un conținut mai detaliat și aprofundat al acestei cercetări științifice, am făcut uz și de textul de lege a Republicii San Marino – situată pe Peninsula Italică pe versantul de nord-est al Munților Apenini.

Rezultatele analizei legislațiilor respective, concluziile și propunerile formulate au fost raportate la pozițiile doctrinare din acest domeniu. Iar, pentru atingerea scopului formulat au fost aplicate metodele de cercetare științifică cum ar fi: analiza logico-juridică, analiza comparativă, sinteza etc.

Scopul studiului constă în analiza multilaterală și complexă a fenomenului ce atentează la relațiile sociale cu privire la autenticitatea probelor într-un proces judiciar, sintetizarea prevederilor legislative din alte

state prin intermediul instituției de drept comparat și în baza acestuia ajustarea propriei legislații.

Rezultate obținute și discuții. La art. 310 Cod penal al R. Moldova este prevăzută răspunderea penală pentru două variante-tipice care implică acțiuni ilicite de falsificare a probelor:

1) *Falsificarea probelor în procesul civil de către un participant la proces sau de către reprezentantul acestuia* – art. 310 alin. (1) Cod penal. Pedepșa pentru o asemenea faptă poate fi: amendă în mărime de la 850 la 1150 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 până la 240 de ore în ambele cazuri cu (sau fără) privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 2 la 5 ani.

2) *Falsificarea probelor în procesul penal de către persoana care efectuează urmărirea penală, procuror sau de către apărătorul admis în procesul penal* – art. 310 alin. (2) Cod penal. O asemenea faptă se pedepsește cu: amendă în mărime de la 850 la 1350 unități convenționale sau cu închisoare de până la 3 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 2 până la 5 ani¹.

În legea penală a Federației Ruse, sediul normativ referitor la incriminarea falsului de probe într-un proces judiciar este dislocată în art. 303 cu denumirea generică „Falsificarea probelor și a rezultatelor activității speciale de investigație” din Capitolul 31 intitulat „Infrațiuni împotriva justiției” din Cod penal.

Astfel, în corespundere cu articolul sus-remarcat este posibilă de răspunderea penală fapta privind:

➤ *Falsificarea probelor într-o cauză civilă*, de către o persoană care participă la proces sau reprezentantul său, precum și falsificarea probelor într-o cauză contravențională de către un participant la o procedură contravențională, precum și falsificarea dovezilor de către un funcționar autorizat să întocmească procesul-verbal cu privire la contravenție. Pedepșa pentru asemenea faptă este inclusiv și tipul amenzii de la 100 000 până la 300 000 de ruble.

➤ *Falsificarea probelor într-o cauză penală*, de către un anchetator, persoană care efectuează cercetarea prealabilă, procuror sau avocat – la fel se pedepsește. În cazul dat, subiectul de drept va fi pedepsit cu privarea dreptului de a ocupa anumite funcții de până la 3 ani și cu/sau fără închisoare de până la 5 ani.

➤ *Falsificarea probelor într-o cauză penală cu privire la o infracțiune gravă sau deosebit de gravă*, precum și falsificarea probelor, care au generat consecințe grave – se pedepsește cu închisoare de până la 7 ani și cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții de până la 3 ani.

➤ *Falsificarea rezultatelor activității speciale de investigații* de către subiectul autorizat să desfășoare activitatea respectivă în cadrul urmăririi penale a unei persoane care, evident, nu este implicată în săvârșirea unei infracțiuni sau pentru a aduce prejudicii onoarei, demnității și reputației de afaceri. O asemenea faptă se pedepsește cu amendă de până la 300 000 de mii de ruble sau privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a se angaja în anumite activități de până la 5 ani, ori de închisoare de până la 4 ani².

Din cele menționate mai sus putem conchide că la capitolul „falsificarea probelor” reglementările existente în Codul penal al F. Ruse se aseamănă mult cu cele ale Codului penal al R. Moldova, îndeosebi în partea ce ține de componența de bază a infracțiunii la primele două fapte.

O deosebire esențială se observă în următoarele două cazuri:

• la art. 303 alin. (3) Cod penal al F. Ruse este specificată o variantă tipică de sancționare mai aspră, dacă acțiunile persoanei sunt însoțite de comiterea unei infracțiuni grave sau deosebit de grave, ceea ce în Codul penal al R. Moldova lipsește;

• la art. 303 alin. (4) din cadrul aceluiași act legislativ este prevăzută răspunderea penală pentru falsificarea rezultatelor activității speciale de investigații de către un subiect de drept abilitat să desfășoare o asemenea activitate. Acesta din urmă, în corespundere cu legislația R. Moldova poate fi supus răspunderii penale în baza art. 310 alin. (2) din Codul penal prin prisma prevederilor legale stipulate în secțiunea V din capitolul III al Codului de procedură penală.

Este important de menționat că aceleași prevederi ca și în Codul penal al F. Ruse le întâlnim în legea penală a Republicii Kazahstan. Prin urmare, în Codul penal al R. Kazahstan, răspunderea penală

¹ Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002 // Republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova în 2009, art. 310.

² Codul penal al Federației Ruse, adoptat de către Duma de Stat la 24.05.1996, cu ultimele modificări și completări din 27.12.2009. Poate fi accesat la:

http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/a9e28227f557dc1e6659c1d88613790bb3dddb5b/, (vizualizat la 14.03.2019), art. 303.

pentru falsificarea probelor este statuată la art. 416 *Falsificarea dovezilor și rezultatelor activități speciale de investigație* din capitolul 17 cu titlul *Infrațiuni penale împotriva justiției și procedura de executare a sentințelor*¹.

În Codul penal al Japoniei, infrațiunea de falsificare a probelor este instituită în cadrul capitolului 7, cu denumirea marginală *Infrațiuni de ascundere a unui infractor și distrugere a probelor*. Așadar, în conformitate cu art. 104 din Codul penal al Japoniei este sancționată persoana care *a distrus, a falsificat sau a modificat dovezile într-un caz penal al altei persoane sau a folosit dovezii falsificate sau modificate*. Pedepșa pentru o asemenea faptă este una de tipul închisorii, cu muncă fizică obligatorie de până la 2 ani sau cu amendă de până la 200 000 de yen².

Falsificarea probelor cunoaște o incriminare distinctă și în legea penală a R. Kârgâzstan. Prin urmare, art. 342 care este stipulat în capitolul 46 cu denumirea generică *Infrațiuni împotriva ordinii procedurale de obținere a probelor*, sancționează acțiunile ilicite de *falsificare a dovezilor într-o cauză civilă care este comisă de către o persoană implicată în proces sau reprezentantul său* – art. 342 alin. (1) Cod penal al R. Kârgâzstan. O asemenea faptă se pedepsește cu amendă sau cu închisoare. Iar, cea de-a doua variantă tipică de fals este prevăzută la art. 342 alin. (2) Cod penal al R. Kârgâzstan, care constă în *falsificarea probelor în cadrul efectuării acțiunilor speciale de investigație, a protocoalelor sau a anexelor acestora ori falsificarea dovezilor în procedurile penale de către ofițerul de urmărire penală, procuror sau avocat*. În cazul dat, subiectul de drept se pedepsește cu amendă ori cu închisoarea și cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții de până la 2 ani³.

Analizând această prevedere normativă a statului Kârgâzstan, putem remarca cu certitudine că norma juridică de incriminare a falsificării probelor este una asemănătoare cu cea prevăzută la art. 310 Cod penal al R. Moldova, în special, ceea ce ține de partea descriptivă. Urmează de remarcat faptul că la art. 342 alin. (2) Cod penal al R. Kârgâzstan este descrisă și modalitatea normativă de falsificare a rezultatelor activității speciale de investigație, precum și a protocoalelor sau a anexelor acestora, care în caz de necesitate poate fi propusă în calitate de *lege ferenda* pentru R. Moldova.

În legislația penală a R. Tadjikistan, fapta de falsificare a probelor este incriminată la art. 359 cu denumirea *Falsificarea probelor*. Ca și în textele de lege remarcate *supra*, în Codul penal al R. Tadjikistan sunt prevăzute două fapte-tipice de fals în probe, exprimate prin:

a) *falsificarea dovezii într-o cauză civilă de către o persoană care participă la proces sau reprezentantul său* – art. 359 alin. (1) Cod penal al R. Tadjikistan. Aceasta se pedepsește cu muncă obligatorie în folosul comunității pe o perioadă de la 160 până la 240 de ore sau cu o amendă.

b) *falsificarea dovezilor într-o cauză penală de către un ofițer de urmărire penală, procuror sau apărător* – art. 359 alin. (2) Cod penal al R. Tadjikistan. O asemenea faptă se pedepsește cu închisoare pe o perioadă de până la 3 ani și cu privarea dreptului de a ocupa anumite funcții pe o asemenea perioadă.

La art. 359 alin. (3) Cod penal al R. Tadjikistan sunt specificate și două variante agravante a infrațiunii date. Astfel, falsificarea probelor într-o cauză penală de către persoanele menționate la art. 359 alin. (2), poate fi:

I. în cazul unei infrațiuni grave sau deosebit de gravă;

II. care au cauzat din imprudență consecințe grave – se pedepsește cu închisoare de la 5 până la 8 ani și cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții de până la 5 ani⁴.

Un model asemănător de incriminare a infrațiuni de falsificare a probelor într-un proces judiciar cu cel instituit în Codul penal al R. Tadjikistan, este dislocat și în legislațiile penale ale altor state, de exemplu: Codul penal al Georgiei (art. 369 și art. 369⁵); Codul penal al Republicii Belarus (art. 395)⁶;

¹ Codul penal al Republicii Kazahstan din 21.05.1998, cu ultimele modificări și completări din 03.07.2014. Poate fi accesat la: <https://zakon.uchet.kz/rus/docs/K1400000226>, (vizualizat la 12.03.2019), art. 416.

² Codul penal al Japoniei din 24.04.1907, în vigoare cu ultimele modificări și completări din 11.01.2007. Poate fi accesat la: <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241616&subID=100097517,100097519,100097526,100097792#text>, (vizualizat la 24.04.2019), art. 104.

³ Codul penal al Republicii Kârgâzstan, în vigoare cu ultimele modificări și completări din 04.08.2018. Poate fi accesat la: http://continent-online.com/Document/?doc_id=30222833#pos=4207;-71, (vizualizat la 24.03.2019), art. 342.

⁴ Codul penal al Republicii Tadjikistan din 21.05.1998, cu ultimele modificări și completări din 03.07.2014. Poate fi accesat la: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/tj/tj023ru.pdf>, (vizualizat la 25.04.2019), art. 359.

⁵ Codul penal al Georgiei din 22.07.1999. Poate fi accesat la:

<https://matsne.gov.ge/ka/document/download/16426/143/ru/pdf>, (vizualizat la 11.04.2019), art. 369 și 369¹.

⁶ Codul penal al Republicii Belarus, adoptat de către Camera Reprezentanților la 09.07.1999, cu ultimele modificări și completări din 17.02.2018. Poate fi accesat la: <http://xn---ctbcgviccvibf9bq8k.xn--90ais/>, (vizualizat la 24.04.2019), art. 395.

Codul penal al Republicii Armenia (art. 349)¹; Codul penal al Republicii Azerbaidjan (art. 294)².

Legislația penală a Republicii Populare China, care poate fi numită pe bună dreptate una socialistă, bazată pe un sistem de drept romano-germanic, conține reglementări destul de specifice în ceea ce privește răspunderea penală pentru falsificarea probelor.

În Codul penal al R. Populare China infracțiunile ce atentează la relațiile sociale cu privire la autenticitatea probelor într-un proces judiciar sunt incriminate la art. 280 și art. 375. Așadar, se sancționează următoarele fapte ilegale:

❖ *falsificarea, cumpărarea, vânzarea, furtul sau distrugerea documentelor oficiale și/sau certificatelor de stat* – art. 280 alin. (1) Codul penal al R. Populare China. Pedepsa pentru o asemenea faptă este una de tipul închisorii pe o perioadă de la 3 la 10 ani.

❖ *falsificarea, cumpărarea, vânzarea, furtul sau distrugerea documentelor cu caracter juridic și/sau certificatelor instituțiilor de drept* – art. 375 alin. (1) Cod penal al R. Populare China. O asemenea faptă se pedepsește mai blând în comparație cu cea de la art. 280 alin. (1), adică cu închisoarea de până la 3 ani³.

În Codul penal al Elveției, falsificarea probelor este reglementată în art. 317 cu denumirea generică *Falsificarea documentelor în dependență de funcția deținută*. În textul normei respective se stipulează că, funcționarii sau persoanele care au dreptul de a certifica în mod public documente – *falsifică sau utilizează o reproducere ilegală și autentică a unei semnături sau a altui conținut de pe documentul dat*, este pasibil de răspunderea penală. Aceștia din urmă, pot fi pedepsiți cu închisoarea pe un termen de până la 5 ani. Iar, dacă persoana acționează prin neglijență, atunci pedeapsa acesteia este doar cu amendă⁴.

Analizând legislația Republicii San - Marino, observăm că acțiunile ilegale de falsificare a probelor sunt stipulate în art. 361 cu titlul *Distrugerea sau modificarea probelor*. În corespundere cu textul din lege, orice persoană care încearcă în mod deliberat să *inducă în eroare un judecător, distruge, retrage sau ascunde orice element sau parte dintr-o probă* – este pasibilă de răspunderea penală. Pedepsa pentru o asemenea abatere de la prevederile legale este una de tipul închisorii pe o perioadă de până la 2 ani⁵.

În urma cercetării acestor prevederi legislative, putem menționa că în legislația Republicii San-Marino acțiunile de falsificare a probelor sunt specificate într-o variantă tipică generală la art. 361. Pe când la art. 310 Cod penal al R. Moldova, acestea sunt descrise în detaliu și fac diferențierea dintre procesul penal și cel civil. Cert este faptul, că norma incriminatorie din Codul penal al R. San-Marino sancționează și modalitatea faptică de distrugere, retragere și ascundere a probelor într-un proces judiciar, ceea ce poate fi propusă în calitate de *lege ferenda* pentru R. Moldova.

Falsificarea probelor cunoaște o incriminare substanțială și în legea penală a Israelului. Așadar, la art. 242 din Codul penal al statului dat, este prevăzută pedeapsa cu închisoare de 5 ani pentru persoana care distruge în mod intenționat o probă, alterează conținutul unui document pentru ca acesta să nu poată fi citit, decodificat sau identificat ca dovadă într-un proces judiciar⁶.

Legiuitorul (Rada) de la Kiev a plasat infracțiunea de falsificare a probelor în mai multe norme juridice. Aceste fapte, în Codul penal al Ucrainei sunt prevăzute în două secțiuni: secțiunea 15 cu denumirea marginală *Infracțiuni împotriva autorității organelor de stat, a autorităților locale, a asociațiilor cetățenilor și a crimelor împotriva jurnaliștilor*, care cuprinde în sine art. 357-358 și secțiunea 17 cu denumirea generică *Infracțiuni în domeniul de execuție*, art. 366.

În conformitate cu prevederile normelor juridice sus-menționate se aplică răspunderea penală pentru următoarele fapte alternative:

① *răpirea, înșelăciunea, extorcarea documentelor oficiale sau confiscarea lor prin fraudă sau abuz de poziție oficială, precum și distrugerea ori ascunderea deliberată a acestora* – art. 357 alin. (1) Codul penal al Ucrainei. O asemenea faptă se pedepsește cu amendă de până la 50 de salarii minime pe economic.

② *falsificarea unui certificat sau a altui document oficial de către un notar, un registrator de*

¹ Codul penal al Republicii Armenia din 29.04.2003. Poate fi accesat la:

<https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/am/am012ru.pdf>, (vizualizat la 12.04.2019), art. 349.

² Codul penal la Republicii Azerbaidjan din 30 decembrie 1999, cu ultimele modificări până la 01.06.2018. Poate fi accesat la: http://continent-online.com/Document/?doc_id=30420353#pos=1366;-56, (vizualizat la 15.04.2019), art. 294.

³ Codul penal al Republicii Populare Chineze, adoptat la cea de-a 5-a sesiune a Adunării Naționale Chineze a celei de-a șasea Convoinți din 14.03.1997, cu ultimele modificări până 01.11.2016. Poate fi accesat la: <http://ru.china-embassy.org/rus/zflhz/zgflyd/t1330730.htm>, (vizualizat la 15.04.2019), art. 280 și 375.

⁴ Codul penal al Elveției din 21.12.1937, cu ultimele modificări până 11.07.2017. Poate fi accesat la: <https://wipolex.wipo.int/ru/legislation/details/17169>, (vizualizat la 15.04.2019), art. 317.

⁵ Codul penal al Republicii San-Marino din 01.01.2002, cu ultimele modificări până 12.12.2017, (vizualizat la 15.04.2019), art. 361.

⁶ Codul penal al Israelului din 10.10.2000, cu ultimele modificări până 12.12.2017, (vizualizat la 15.04.2019), art. 242.

stat, o persoană autorizată să îndeplinească funcțiile statului pentru înregistrarea persoanelor juridice/fizice, executorul de stat, executorul privat sau altă persoană care are dreptul să elibereze sau să certifice aceste documente, în scopul utilizării sale în calitate de document fals – art. 358 alin. (1) Cod penal al Ucrainei. Pedepsa pentru această încălcare este o amendă sau persoana poate fi arestată pe un termen până la 6 luni.

③ *folosirea unui document despre care se cunoaște că este fals* – art. 358 alin. (3) Codul penal al Ucrainei. În cazul dat, subiectul de drept se pedepsește cu amendă de până la 50 de salarii minime pe economie.

④ *falsul oficial, adică includerea în documentele oficiale a unor informații oficiale false, o altă falsificare a documentelor, precum și pregătirea și eliberarea unor documente false* – art. 366 alin. (1) Codul penal al Ucrainei. O asemenea faptă se pedepsește cu amendă de până la 50 de salarii minime pe economie sau cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții de până la 3 ani.

⑤ *acțiunile prevăzute la art. 366 alin. (1) care au consecințe grave* – art. 366 alin. (2) Codul penal al Ucrainei, se pedepsesc cu închisoare pe o durată de la 2 la 5 ani și cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții pe o perioadă de 3 ani.

Încadrarea faptelor alternative reiterate *supra* la capitolul infracțiuni de falsificare a probelor într-un proces judiciar se face în conformitate cu mențiunea prevăzută la art. 358 Codul penal al Ucrainei. Deci, documentul oficial în sensul articolelor 357, 358 și 366 trebuie înțeles ca document care conține informații înregistrate pe orice suport material ce confirmă ori certifică anumite evenimente, fenomene sau fapte care au condus sau pot avea consecințe juridice și pot fi utilizate ca documente – *dovezi în materie de aplicare a legii*, ce sunt întocmite, eliberate sau certificate de persoane plenipotențiare (competente) ale autorităților de stat¹.

Concluzie.

În lumina celor menționate, putem constata că infracțiunea de falsificare a probelor își găsește oglindirea în fostele țări ex-sovietice, din componența căreia făcea parte și Republica Moldova până la finele secolului trecut.

Sistemul normativ de incriminare a normelor juridice a faptei analizate, este practic unul asemănător, doar cu unele mici diferențieri. De exemplu, în Codul penal al Federației Ruse este prevăzută o variantă tipică de sancționare a rezultatelor măsurilor speciale de investigație, iar în Codul penal al R. Tadjikistan sunt specificate două variante agravante a infracțiunii de falsificare a probelor. Cea mai aspră pedeapsă fiind remarcată în legislația penală a Republicii Populare China – închisoare de până la 10 ani și în Codul penal al Ucrainei – amendă de până la 50 de salarii minime pe economie.

În acest context, cercetarea comparată a criminalității legate de falsificare a probelor ne-a permis de a evidenția particularitățile soluției legislative de sancționare a luptei cu aceste fapte ilicite în diferite state în funcție de particularitățile naționale ale sistemului de drept al statului.

Referințe bibliografice:

1. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002 // Republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova în 2009.
2. Codul penal al Federației Ruse, adoptat de către Duma de Stat la 24.05.1996, cu ultimele modificări și completări din 27.12.2009. Poate fi accesat la:
http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/a9e28227f557dc1e6659c1d88613790bb3ddd5b/, (vizualizat la 14.03.2019).
3. Codul penal al Republicii Kazahstan din 21.05.1998, cu ultimele modificări și completări din 03.07.2014. Poate fi accesat la: <https://zakon.uchet.kz/rus/docs/K1400000226>, (vizualizat la 12.03.2019).
4. Codul penal al Japoniei din 24.04.1907, în vigoare cu ultimele modificări și completări din 11.01.2007. Poate fi accesat la:
<http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241616&subID=100097517,100097519,100097526,100097792#text>, (vizualizat la 24.04.2019).
5. Codul penal al Republicii Kârgâzstan, în vigoare cu ultimele modificări și completări din 04.08.2018. Poate fi accesat la: http://continent-online.com/Document/?doc_id=30222833#pos=4207;-1, (vizualizat la 24.03.2019).
6. Codul penal al Republicii Tadjikistan din 21.05.1998, cu ultimele modificări și completări din

¹ Codul penal al Ucrainei cu ultimele modificări din 18 octombrie 2018. Poate fi accesat la:
<https://meget.kiev.ua/kodeks/ugolovnyj-kodeks/razdel-1-20/>, (vizualizat la 11.04.2019), art. 357, 358, 366.

- 03.07.2014. Poate fi accesat la:
<https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/tj/tj023ru.pdf>, (vizualizat la 25.04.2019).
7. Codul penal al Georgiei din 22.07.1999. Poate fi accesat la:
<https://matsne.gov.ge/ka/document/download/16426/143/ru/pdf>, (vizualizat la 11.04.2019).
  8. Codul penal al Republicii Belarus, adoptat de către Camera Reprezentanților la 09.07.1999, cu ultimele modificări și completări din 17.02.2018. Poate fi accesat la:
<http://xn---ctbcgfviccvibf9bq8k.xn--90ais/>, (vizualizat la 24.04.2019).
  9. Codul penal al Republicii Armenia din 29.04.2003. Poate fi accesat la:
<https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/am/am012ru.pdf>, (vizualizat la 12.04.2019). Codul penal la Republicii Azerbaidjan din 30 decembrie 1999, cu ultimele modificări până la 01.06.2018. Poate fi accesat la: http://continent-online.com/Document/?doc_id=30420353#pos=1366;-56, (vizualizat la 15.04.2019).
  10. Codul penal al Republicii Populare Chineze, adoptat la cea de-a 5-a sesiune a Adunării Naționale Chineze a celei de-a șasea Convoini din 14.03.1997, cu ultimele modificări până 01.11.2016. Poate fi accesat la: <http://ru.china-embassy.org/rus/zfhz/zgflyd/t1330730.htm>, (vizualizat la 15.04.2019).
  11. Codul penal al Elveției din 21.12.1937, cu ultimele modificări până 11.07.2017. Poate fi accesat la: <https://wipolex.wipo.int/ru/legislation/details/17169>, (vizualizat la 15.04.2019).
  12. Codul penal al Republicii San-Marino din 01.01.2002, cu ultimele modificări până 12.12.2017, (vizualizat la 15.04.2019).
  13. Codul penal al Israelului din 10.10.2000, cu ultimele modificări până 12.12.2017, (vizualizat la 15.04.2019).
  14. Codul penal al Ucrainei cu ultimele modificări din 18 octombrie 2018. Poate fi accesat la: <https://meget.kiev.ua/kodeks/ugolovniy-kodeks/razdel-1-20/>, (vizualizat la 11.04.2019), art. 357, 358, 366.

REGLEMENTĂRI PRIVIND EVOLUȚIA CONTRACTULUI COLECTIV DE MUNCĂ ȘI CONVENȚIEI COLECTIVE

Nicolai ROMANDAȘ, dr. în drept, prof. universitar
Universitatea Cooperatist Comercială din Moldova

Abstract. În acest articol s-a făcut o cercetare a evoluției contractului colectiv de muncă și convenției colective. S-a analizat: natura juridică și efectele contractului colectiv de muncă; doctrina occidentală de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea și au fost evidențiate mai multe teorii vis-a-vis de materia dată. Cum ar fi: teoriile contractualiste; teoria mandatului; teoriile reglementare sau extracontractuale. S-a făcut referire la mai multe definiții ale contractului colectiv de muncă expuse în literatura juridică de specialitate, la definiția legală a noțiunii de contract colectiv de muncă prevăzută în legislația Republicii Moldova. S-a argumentat faptul că, în sistemul general al izvoarelor de drept, contractul colectiv de muncă face parte din categoria contractelor normative, adică din categoria actelor juridice care îmbină trăsăturile contractului civil cu cele ale actului normativ.

Cuvinte cheie: contractului colectiv, convenție colectivă, clauze ale contractului, negocieri colective, izvor de drept, dialog social, organizație sindicală, organizație patronală.

Abstract. In this article there has been made a research of the evolution of the collective employment contract and of the collective convention. There has been analyzed: the legal nature and the effects of the collective employment contract; the Occidental doctrine from the end of the XIX-th century and the beginning of the XX-th century and there have been highlighted more theories related to this subject. Some of them would be: the contractual theories; the mandate theory; the regulated or extra-contractual theories. We have made reference to more definitions of the collective employment contract exposed in specialized legal literature and also to the legal definition of the notion of collective employment contract as stipulated in the legislation of the Republic of Moldova. There has been brought arguments of the fact that within the general system of the sources of law the collective employment contract belongs to the category of the legal acts that combine features of the civil contract with those of

the normative act.

Key –words: *collective employment contract, collective convention, contract's clauses, collective negotiations, source of law, social dialogue, syndicate's organization, patron's organization.*

Contractele colective de muncă și convențiile colective sunt acte de parteneriat social și au apărut ca urmare a dezvoltării industriale de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Constituirea primelor forme de organizare a muncitorilor a dus la negocierea colectivă a drepturilor angajaților. Contractul colectiv de muncă a reprezentat modalitatea concretă de a avea o certitudine cu privire la rezultatul negocierilor, drepturile salariaților fiind cuprinse într-un document scris și semnat de patroni. Încercările de a determina natura juridică și efectele contractului colectiv de muncă au dus la formularea în acest sens a mai multe opinii. Astfel, în doctrina occidentală de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea au fost conturate mai multe teorii, care pot fi grupate în modul următor(1):

1) *Teoriile contractualiste*, care considerau (priveau) contractul colectiv de muncă ca una dintre instituțiile dreptului civil. Cu alte cuvinte, susținătorii acestor teorii căutau să încadreze contractul colectiv de muncă în vechile principii contractuale. Drept urmare, contractul colectiv de muncă a fost considerat ca fiind: a) o pluralitate de contracte de locațiune a serviciilor; b) un contract de mandat; c) gestiune de afaceri; d) o stipulație pentru altul; e) un contract de drept comun.

Dacă ne referim la doctrina civilă franceză de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, vom observa că *determinarea naturii juridice și a efectelor convențiilor colective* întâmpina multe dificultăți. Astfel, potrivit savantului francez Planiol (2), în literatura de specialitate a fost exprimat, inițial, un punct de vedere potrivit căruia convențiile colective urmau să fie recunoscute ca adevăratele contracte, încheiate în numele salariaților de către sindicate. Ceea ce prezenta o importanță deosebită era faptul că aceste convenții trebuia să substituie, în situația dată, contractele individuale de locațiune a muncii și urmau să joace același rol, cu o singură diferență că, în locul unui grup de persoane diferite, negocierile le purta în numele lor doar un singur intermediar.

Așadar, conform acestei concepții, cu ajutorul convenției colective urmau să fie înlocuite toate contractele de locațiune a muncii, pe care muncitorii le-ar fi putut încheia personal cu întreprinzătorul. Cu alte cuvinte, cu ajutorul convenției colective urma să fie operată angajarea în masă a muncitorilor. În plus, în opinia savantului francez Planiol, consacrarea obligativității convenției colective pentru părțile contractante venea în contradicție cu interesele industriei, întrucât lipsea angajatorul și muncitorii de posibilitatea de a se adapta la situația pieței și la fluctuațiile economice în momentul încheierii contractelor de locațiune a muncii (3).

Teoria mandatului, emisă de către Valeroux și Bergeron, considera că sindicatul sau reprezentanții lucrătorilor negociază și încheie contractul colectiv de muncă pe baza unui mandat tacit sau expres primit de la colectivitate în scopul de a stabili viitoarele condiții de muncă ce vor fi executate de lucrător și în spiritul cărora se vor perfecta contractele individuale de muncă (4).

Teoria mandatului a fost susținută și de către savantul german Philip Lotmar, al cărui merit a fost de a consacra un principiu de bază ce va governa în viitor materia contractelor colective de muncă, și anume: contractul colectiv de muncă urmează să-și producă efectele asupra tuturor lucrătorilor din cadrul unității (întreprinderii), inclusiv asupra celor care nu au luat parte la ședința la care au fost aleși reprezentanții lucrătorilor în vederea inițierii și participării la negocierile colective. Totodată, se cere menționat că Philip Lotmar a distins trei categorii de clauze ale contractului colectiv de muncă(5):

a) clauzele tranzitorii (reluarea lucrului etc.); b) clauzele destinate să asigure aplicarea contractului colectiv de muncă (durata validității, comisiile arbitrale etc.); c) clauzele ce vizează nemijlocit condițiile de muncă.

Deși s-ar părea că teoria mandatului a avut o temeinică justificare, ea a fost supusă unor critici severe. Astfel, autorul român Constantin E. Sion(6) a subliniat că delegația sindicatului nu putea stabili condiții minime de muncă decât în numele său personal, ca persoană juridică. Mai mult, mandatul dobândit emană de la membri prezenți din sindicat, deci aceste condiții nu vor putea obliga pe cei absenți sau pe cei viitori, întrucât ei nu au dat împuternicirea cuvenită prin faptul absenței lor de la adunarea generală.

2) *Teoriile reglementare sau extracontractuale*, prin care s-a încercat să i se atribuie contractului colectiv de muncă un caracter de „regulament de fabrică” (care stabilește raporturi între două grupuri sociale). Totodată, mai erau și autorii care au prezentat acest contract ca pe o „convenție-lege”, un „act-regulă” sau „instituție corporativă” (7).

În literatura juridică de specialitate, au fost formulate mai multe definiții ale contractului colectiv de muncă. Astfel, s-a considerat că el este: „un fel de regulamentare a muncii convenită între cei doi factori ai producției: capitalul, reprezentat prin patroni, și munca, reprezentată prin lucrători”(8).

În legislația Republicii Moldova este consacrată definiția legală a noțiunii de contract colectiv de muncă. Astfel, în conformitate cu prevederile art. 30 alin. (1) CM al RM, contractul colectiv de muncă este actul juridic care reglementează raporturile de muncă și alte raporturi sociale în unitate, încheiat în formă scrisă între salariați și angajator de către reprezentanții acestora.

În practica de aplicare a legislației muncii se ivesc situații de interpretare eronată a naturii juridice a contractelor colective de muncă. Astfel, unii practicieni atribuie contractul colectiv de muncă la categoria actelor normative locale (sau, dacă preluăm noțiunea din CM al RM – la categoria „actelor normative la nivel de unitate”). O astfel de calificare drept una eronată, întrucât actele normative locale (regulamentul intern al unității, regulamentul cu privire la protecția datelor personale ale salariaților ș.a.) și contractele colective de muncă se diferențiază după conținut, precum și după modul de elaborare, intrare în vigoare și modificare a acestora(9).

Așadar, la elaborarea contractului colectiv de muncă participă două părți contractante (angajatorul și salariații prin intermediul reprezentanților lor), în timp ce emiterea actului normativ local constituie o prerogativă exclusivă a angajatorului. Actele normative locale pot fi supuse din inițiativa angajatorului unor modificări sau completări; clauzele din contractele colective de muncă nu pot fi revizuite, în mod unilateral, de către angajator.

Legislația muncii a Republicii Moldova face distincție între contractul colectiv de muncă și convenția colectivă. Astfel, în conformitate cu prevederile art. 35 din CM al RM, prin *convenție colectivă* se înțelege acel act juridic care stabilește principiile generale de reglementare a raporturilor de muncă și a raporturilor social-economice legate nemijlocit de acestea, care se încheie de către reprezentanții împuterniciți ai salariaților și ai angajatorilor la nivel național, teritorial și ramural în limitele competenței lor.

De menționat că definiția legală a noțiunii de convenție colectivă nu poartă un caracter exhaustiv și, drept urmare, necesită unele completări. Astfel, din cuprinsul definiției supuse analizei rezultă că la negocierea și încheierea convențiilor colective participă doar reprezentanții împuterniciți ai salariaților și ai angajatorilor. Însă, materia convențiilor colective este dominată de principiul tripartismului, care presupune dialogul, consultarea, colaborarea, coordonarea și controlul în care sunt antrenate partenerii sociali – patronatele și sindicatele, împreună cu puterea statală, ca participanți la activitatea economică și socială în scopul realizării sarcinilor și intereselor lor.

Așadar, convențiile colective se încheie ca urmare a negocierilor colective purtate între reprezentanții împuterniciți ai salariaților și ai angajatorilor, precum și ai autorităților publice. În plus, în calitate de argument pertinent ne poate servi Legea RM nr. 245-XVI/2006 „Privind organizarea și funcționarea Comisiei naționale pentru consultări și negocieri colective, a comisiilor pentru consultări și negocieri colective la nivel de ramură și la nivel teritorial”, potrivit căreia Comisia națională pentru consultări și negocieri colective și comisiile pentru consultări și negocieri colective la nivel de ramură și la nivel teritorial ca organe tripartite (compuse, în mod paritar, din reprezentanții împuterniciți ai partenerilor sociali (autorități publice, sindicate, patronate)) au atribuții importante în domeniul purtării negocierilor colective, elaborării și promovării convențiilor colective.

Referindu-ne în continuare la contractul colectiv de muncă, trebuie să menționăm că acesta poartă denumirea de contract colectiv datorită, în primul rând, sferei de persoane asupra căreia își produce efectele. Astfel, contractul colectiv de muncă își extinde efectele sale asupra tuturor salariaților din unitate, indiferent de data angajării lor, fie că s-au afiliat sau nu la o organizație sindicală din unitate. Această extindere reprezintă o excepție de la principiul relativității efectelor contractului.

Prevederile contractului colectiv de muncă, încheiat în cadrul unei anumite unități, pot fi extinse și în privința persoanelor care, la moment, nu dețin calitatea de salariat. O astfel de practică ce are drept scop aplicarea restrictivă a contractelor colective de muncă încalcă vădit prevederile art. 33 alin. (7) din CM al RM, care subliniază că acțiunea unui asemenea contract nu poate avea decât un caracter general (universal). Mai mult, cu ajutorul normei juridice, cuprinse în art. 33 alin. (7) din CM al RM, legiuitorul moldovean a transpus prevederile pct. 4 din Recomandarea OIM nr. 91/1951 privind convențiile colective. Prin această trăsătură, legislația muncii a Republicii Moldova diferă substanțial de alte sisteme naționale ale parteneriatului social în sfera muncii.

Revenind la problema semnificației juridice a contractelor colective de muncă și a convențiilor colective, vom reitera ideea potrivit căreia clauzele contractului colectiv de muncă și ale convenției

colective au o valoare normativă; ele alcătuiesc un „cod al muncii” propriu celor care îl încheie. Prin intermediul contractului colectiv de muncă și al convenției colective, se realizează nu numai reglementarea drepturilor și obligațiilor părților, ci și armonizarea unor interese ale salariaților și ale angajatorilor, promovarea unor relații de muncă echitabile de natură să asigure protecția socială a salariaților, prevenirea sau eliminarea conflictelor colective de muncă ori evitarea declanșării grevelor.

Mai mult, subliniem faptul că, în sistemul general al izvoarelor de drept, contractul colectiv de muncă face parte din categoria contractelor normative, adică din categoria actelor juridice care îmbină trăsăturile contractului civil cu cele ale actului normativ(10).

Potrivit autorilor Gheorghe Avornic, Elena Aramă ș.a., prin *contractul normativ* se înțelege „un act individual, un acord de voință, realizat, de obicei, pe baza unor norme juridice, care produce efecte juridice stabilind drepturi și obligații unor subiecți precis determinați. În cazul în care contractul dă naștere, modifică sau stinge raporturi juridice concrete, el nu constituie un izvor de drept”(11). Prin intermediul contractului colectiv de muncă nu sunt concretizate drepturile fiecărui salariat, acestea formând obiectul contractelor individuale de muncă. În principiu, obiectul contractului colectiv de muncă îl constituie măsurile de protecție ale unui grup de salariați. El este un act sui generis, fiind în același timp act juridic (contract, convenție), sursă de drepturi și obligații subiective și reciproce ale părților și, totodată, izvor de drept, fiind, sub acest aspect, o normă convențională, negociată. În plus, contractul colectiv de muncă și convenția colectivă, fiind acte juridice subsecvente legii, sunt principalul izvor normativ pentru contractele individuale de muncă – art. 49 alin. (3) CM al RM: Este interzisă stabilirea pentru salariat, prin contractul individual de muncă, a unor condiții sub nivelul celor prevăzute de actele normative în vigoare, de convențiile colective și de contractul colectiv de muncă.

În ceea ce privește corelația contractului colectiv de muncă cu cel individual de muncă, vom menționa că practica internațională din domeniul dat este una uniformă – astfel, în conformitate cu Recomandarea OIM nr. 91/1951 privind convențiile colective, clauzele contractelor individuale de muncă, care contravin contractului colectiv de muncă, trebuie considerate nule și înlocuite din oficiu cu prevederile corespunzătoare ale contractului colectiv de muncă. O prevedere asemănătoare se regăsește și în CM al RM, în art. 49 alin. (3).

Așadar, contractul colectiv de muncă se prezintă ca un veritabil izvor de drept cu referire la contractele individuale de muncă. Legătura dintre contractul individual de muncă și cel colectiv este una foarte strânsă, întrucât, în cadrul raporturilor colective de muncă, contractul individual de muncă poate fi considerat ca un contract de adeziune, care permite salariatului nou-angajat să adere la ordinea interioară a unității, la prescripțiile regulamentului intern al unității și, nu în ultimul rând, la prevederile contractului colectiv de muncă.

Având în vedere conținutul art. 30 alin. (2) din CM al RM, încheierea contractelor colective de muncă nu este obligatorie, adică reprezintă o decizie facultativă pentru partenerii sociali. Teza obligativității încheierii unor asemenea acte juridice ar încălca, în primul rând, principiul libertății contractuale și autonomia deplină a partenerilor sociali. Observăm, totodată, că reprezentanții părților, cărora li s-a transmis propunerea în formă scrisă de inițiere a negocierilor colective, sunt obligați să porceadă la acestea în decurs de 7 zile calendaristice de la data avizării (art. 26 alin. (2) din CM al RM).

Tergiversarea procesului de inițiere și desfășurare a negocierilor colective are loc, de regulă, din culpa angajatorului (ca parte contractantă mai puțin interesată în ceea ce privește încheierea contractului colectiv de muncă).

Așa dar, legiuitorul trebuie să introducă obligativitatea negocierii colective a contractelor colective de muncă. Sigur, această obligativitate este valabilă numai pentru negocierea, nu și pentru încheierea contractului colectiv de muncă. Însă referitor la o astfel de atitudine în literatura de specialitate sunt exprimate și unele critici. De exemplu, în viziunea autorului român Valer Dorneanu, „chiar dacă obligația negocierii nu poate fi una «de rezultat», ci trebuie calificată una «de diligență», negocierea colectivă trebuie privită ca parte a unui întreg respectiv a instituției contractului colectiv. Calificarea acestei faze ca fiind facultativă ar încuraja atitudinea negativă față de contractul colectiv de muncă”(12).

Semnificația juridică și sfera de aplicabilitate ale contractelor colective de muncă și ale acordurilor colective variază în funcție de cadrul legal care reglementează negocierea colectivă în fiecare stat, precum și în funcție de nivelul la care se practică aceasta. Astfel, negocierea colectivă la nivel de întreprindere vizează, în general, ansamblul salariaților întreprinderii și nu se aplică în afara acestui cadru. Acest lucru nu este valabil și pentru negocierile colective, desfășurate la un nivel superior unității, cum arată studiul comparativ ce vizează cazul Germaniei, Franței și Italiei.

Negocierea colectivă la nivel de unitate, în sensul strict al noțiunii, este puțin practică în Germania. În schimb, în acest stat se încheie acorduri de unitate între direcția întreprinderii și consiliul unității (organism de reprezentare non-sindical). Aceste acorduri nu au statut de contracte colective; de exemplu, salariile nu fac obiectul acestor acorduri, dar, în schimb, acestea reglementează probleme privind organizarea timpului de lucru și alte aspecte practice. În ceea ce privește contractele colective, acestea se încheie în general la nivel sectorial și exercită efecte normative între părțile semnatare și membrii respectivi ai acestora într-o sferă geografică determinată (de exemplu, un Länd sau mai multe Länder).

În cazul în care un angajator este membru al unei asociații patronale, el trebuie să aplice contractul colectiv tuturor salariaților, chiar dacă aceștia sunt sau nu membri ai sindicatului respectiv; în schimb, angajatorii care nu sunt membri ai asociației patronale nu au obligații decât dacă ministerul competent în domeniul muncii nu decide să extindă sfera de aplicare astfel încât contractul să se aplice și angajatorilor care nu sunt membri ai asociației patronale din regiunea geografică vizată. Totuși, această extindere nu este valabilă decât dacă contractul acoperă deja cel puțin 50% dintre lucrătorii incluși în câmpul de aplicare vizat inițial de contract. În afară de aceasta, un comitet special de negociere colectivă (tarifausschuss) trebuie să-și dea acordul în ceea ce privește extinderea, iar ministrul trebuie să considere extinderea contractului ca fiind de interes public

Referindu-ne la legislația Republicii Moldova, de menționat drept oportună instituirea, pe cale legislativă, a unei proceduri de extindere a convențiilor colective, comparabilă cu cea existentă în mai multe state membre ale Uniunii Europene. În acest caz, dispozițiile legale ar putea statua un drept pentru ministrul corespunzător de a extinde o convenție colectivă, încheiată, de exemplu, la nivelul unei ramuri a economiei naționale, pentru unitățile care nu au semnat, sub rezerva anumitor condiții. Acestea s-ar putea inspira din prevederile Recomandării OIM nr. 91/1951 privind convențiile colective, după cum urmează:

1) cererea de extindere trebuie să fie formulată de organizațiile semnatare; 2) contractul colectiv trebuie să fie reprezentativ, adică să fie semnat de cel puțin o organizație patronală și o organizație sindicală reprezentative și trebuie să vizeze cel puțin 50% de lucrători din sectorul sau ramura în cauză;

3) contractul colectiv trebuie să fie în conformitate cu legea; 4) un organism de dialog social trebuie să-și dea avizul sau acordul (în cazul Republicii Moldova, Comisia națională pentru consultări și negocieri colective); 5) hotărîrea de extindere ar putea face obiectul unui apel în fața tribunalului de către o organizație sindicală, o organizație patronală sau un angajator individual din cadrul sectorului, ramurii sau sferei geografice vizate de extindere.

Bibliografie:

1. Ion Poenaru, *Contractul colectiv de muncă*. Teză de doctorat, Iași, 1981, p. 37-38.
2. Марсель Планиоль. *Курс французского гражданского права. Часть вторая «Договоры»*, 1911, с. 699-700.
3. Pentru dezvoltări, a se vedea: Марсель Планиоль, указ. соч., 1911, с. 699-701.
4. Constantin E. Sion, *Convenția colectivă de muncă. Teză de doctorat în științele economico-sociale*. Iași, Librăria și Tipografia „Cultura românească” D. Ștaierman, 1931, p. 20-21.
5. Raoul Jay, *Qu'est-ce que le contrat collectif de travail?* Paris, Bloud, 1908, p. 10
În: http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k_76063r.r=Raoul+Jay%2C+Qu%27E%80%99est-ce+que+le+contrat+collectif+de+travail. langEN (accesat la 29 octombrie 2011).
6. Constantin E. Sion, *op. cit.*, p. 21.
7. G.I. Emandi, *Contractul colectiv de muncă*. București, Universul, 1935, p. 21-34.
8. G. Plastara, *Contractul colectiv de muncă*. În: *Democrația* nr. 10/1919, p. 3.
9. Ed. Boișteanu, N.i Romandaș, *Dreptul muncii. Partea generală: Manual*. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 17-18
10. Эдуард Боиштяну, *Некоторые аспекты правовой природы коллективного трудового договора по действующему законодательству Республики Молдова*. În: «Тенденції розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення». Зб. наук. праць. Матеріали I міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25-26 квіт. 2013 р.). – Київ: Ніка-Центр, 2013, с. 101.
11. Gh. Avornic, E. Aramă, B. Negru, R. Costas. *Teoria generală a dreptului*. Chișinău: Cartier, 2004, p. 283-284.
12. Valer Durneanu, *Dialogul social*, București, Lumina Lex, 2005, p.8

REPERE PRIVIND NOȚIUNEA DE ASISTENȚĂ SOCIALĂ

Ana SACARA, lector universitar, drd.
Universitatea de stat din Comrat

Există o necesitate substanțială pentru asistență socială în Republica Moldova cauzată de sărăcia pe larg răspândită, migrația în masă a cetățenilor RM, diminuarea veniturilor populației și sporirea inegalității în perioada tranziției la economia de piață.

Sistemul național de asistență socială reprezintă ansamblul de instituții și măsuri prin care statul, prin autoritățile administrației publice centrale și locale, colectivitatea locală și societatea civilă intervin pentru prevenirea, limitarea sau înlăturarea efectelor temporare ori permanente ale unor situații care pot genera marginalizarea sau excluderea socială a persoanei, familiei, grupurilor ori comunităților.

Asistența socială („*Social Work*”, în țările de limbă engleză) reprezintă ansamblul de instituții, programe, măsuri, activități profesionalizate de protejare a unor persoane, grupuri, comunități cu probleme sociale, aflate temporar în dificultate, în criză și deci vulnerabile. Acestea, datorită unor motive personale de natură economico-materială, socio-culturală, biologică sau psihologică nu au posibilitatea de a se integra prin mijloace și eforturi proprii în colectivitate, în limitele unui mod normal, decent de viață. Pentru o anumită perioadă de timp, ele nu pot duce o viață activă, auto-suficientă, fără un ajutor economico-material sau fără un suport fizic, moral, social din exterior.

În literatura de specialitate prin asistența socială se înțelege un „ansamblu de servicii sociale, în bani sau în natură, servicii medicale, diverse forme de recuperare socială și profesională, servicii de plasare în câmpul muncii, servicii sociale acordate familiei, bătrânilor invalizilor etc., având la bază principiul nominativ sau categorial,” „...o componentă esențială a securității sociale reprezentată de un sistem de norme juridice prin care se pun în aplicare măsurile de protecție și acordare a unor prestații familiilor cu copii, diferitelor categorii de minori și bătrâni, persoanelor cu handicap și altor beneficiari, suportate, după caz, din bugetul de stat sau bugetele locale”[7].

Discuții doctrinare au cauzat și aspectele sub care trebuie analizată asistența socială. Expunându-se în acest sens, M. Bulgaru, M. Dilion, E. Zamfir, C. Zamfir opinează că asistența socială trebuie privită din următoarele perspective: ca profesie cu un statut propriu cu obiective și caracteristici distincte; ca sistem educațional de formare și educare a specialiștilor; ca sistem instituțional-administrativ, incluzându-se aici sfera serviciilor, activităților practice desfășurate în vederea soluționării cazurilor[2,p.60].

A.Athanasiu menționează că noțiunea de asistență socială desemnează, într-un prim înțeles, principiile generale pe care se întemeiază ajutorul acordat comunităților sociale aflate în nevoie, iar într-o altă accepție, ansamblul mijloacelor tehnico-financiare utilizate de puterea publică pentru aplicarea politicilor sociale[1].

În opinia dlui N.Romandaș, asistența socială este totalitatea de norme juridice ce reglementează realizarea de către stat a unui ansamblu de servicii sociale, în bani sau în natură, servicii medicale, diverse forme de recuperare socială și profesională, servicii de plasare în câmpul muncii, servicii sociale acordate familiei, bătrânilor invalizilor etc., cu scopul prevenirii sau înlăturării unor evenimente considerate riscuri sociale[13].

Asistența socială, în sens juridic, constituie o instituție a dreptului securității sociale grupând ansamblul de norme juridice care reglementează raporturile sociale născute între o persoană sau familie, afectată de consecințele economice negative ale pierderii potențialului fizic, statutului ocupațional sau social (boală, accident, dizabilitate, îmbătrânire, deces, maternitate, șomaj, inadaptare socială etc.) și organele competente în vederea acordării prestațiilor și/sau serviciilor sociale[8,p58].

Legiuitorul moldav, în art.1 din Legea asistenței sociale nr.547 din 25.12.2003 concepe asistența socială ca pe o componentă a sistemului național de protecție socială, în cadrul căruia statul și societatea civilă se angajează să prevină sau să înlătore efectele temporare sau permanente ale unor evenimente considerate riscuri sociale, care pot genera marginalizarea ori excluderea socială a persoanelor și a familiilor aflate în dificultate[9].

Observăm că în această definiție noțiunea de asistență socială este corelată cu cea de risc social, astfel evidențiindu-se menirea economică a acestui sistem – ajutorarea materială a persoanelor afectate de situații de risc social. Convenția OIM 102/1952 cu privire la securitatea socială (standarde minime), unde se enumeră evenimentele care se califică drept riscuri sociale: boală, maternitate, accident de muncă, boală profesională, șomaj, invaliditate, bătrânețe, deces[3].

Conținutul și importanța instituției juridice a asistenței sociale este caracterizat prin principiile instituției care sunt prevăzute art.3 din Legea asistenței sociale.

Recunoașterea independenței și autonomiei personalității, respectarea demnității umane potrivit căruia fiecărei persoane îi este garantată dezvoltarea liberă și deplină a personalității, îi este respectată statutul social și individual, dreptul la integritate și protecție împotriva oricărui abuz fizic, psihic, intelectual, politic sau economic. În domeniul asistenței sociale, datorită particularităților beneficiarilor acestui sistem (copiii și tinerii ale căror sănătate, dezvoltare și integritate fizică, psihică sau morală sânt prejudiciate în mediul în care locuiesc; familiile care nu își îndeplinesc în mod corespunzător obligațiile privind îngrijirea, întreținerea și educarea copiilor; familiile fără venituri sau cu venituri mici; persoanele afectate de violență în familie; familiile afectate de violența intrafamilială; persoanele fără familie, care nu pot gospodări singure, care necesită îngrijire și supraveghere sau sânt incapabile să facă față nevoilor sociomedicale; familiile cu trei și mai mulți copii; familiile monoparentale cu copii; persoanele vârstnice; persoanele cu dezabilități; alte persoane și familii aflate în dificultate), el capătă o tratare specifică. Esența principiului constă în aceea, că în privința beneficiarilor nu se admite nici un fel de discriminări (în funcție de sex, vârstă, rasă, naționalitate, apartenență etnică sau religioasă etc.) deoarece “ fiecare din eu are dreptul să fie tratat ca o persoană demnă, rațională, înzestrată cu libertăți inalienabile, capabile să își controleze propria voință și să ia propriile decizii.”

Universalitatea dreptului la asistență socială, garantarea accesibilității acesteia potrivit căruia fiecare persoană are dreptul la asistență socială în condițiile prevăzute de lege. Analizând art.5 al Legii cu privire la asistență socială, putem observa că de asistență socială pot beneficia și cetățenii străini (străinii titulari ai dreptului de ședere provizorie pentru reîntregirea familiei; străinii titulari ai dreptului de ședere provizorie în scop de muncă; străinii titulari ai dreptului de ședere provizorie pentru studii; străinii titulari ai dreptului de ședere provizorie pentru activități umanitare sau religioase; străinii titulari ai dreptului de ședere permanentă; persoanele cărora li s-a recunoscut statutul de apatrid în Republica Moldova, străinii care au obținut protecție internațională sau azil politic în Republica Moldova)[10]. Legiuitorul moldav stabilește pentru toții beneficiarii, fără niciun fel de discriminare, acces în mod egal fără restricție sau preferință față de rasă, naționalitate, origine etnică limbă, origine etnică etc. la oportunitățile de împlinire și dezvoltare personală, dar și la măsurile și acțiunile de asistență socială. Găsindu-și consfințire în art.25 din Declarația Universală a Drepturilor Omului [5] și art. 47 din Constituția RM prevede “ Statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, lui și familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare”[4].

Solidaritatea socială. Potrivit Dicționarului explicativ al limbii române solidaritate reprezintă “Faptul de a fi solidar (cu cine sau cu ceva). Sentiment care îl determină pe oameni să-și acorde ajutor reciproc ”[6,p.1001], potrivit căreia întreaga comunitate participă la sprijinirea persoanelor vulnerabile care necesită suport și măsuri de protecție socială pentru depășirea sau limitarea unor situații de dificultate, în scopul asigurării incluziunii sociale a acestei categorii de populație. Acest principiu este prevăzut și pentru instituția asigurării sociale care se regăsește în art. 3 al Legii nr. 489 privind sistemul public de asigurări sociale conform căruia participanții la sistemul public își asumă conștient și reciproc obligații și beneficiază de dreptul pentru prevenirea, limitarea sau înlăturarea riscurilor sociale prevăzute de lege[11].

Flexibilitatea măsurilor de asistență socială, aducerea lor în concordanță cu necesitățile reale ale persoanei sau ale familiei aflate în dificultate; potrivit căreia măsurile de asistență socială trebuie adaptate situației particulare de viață a fiecărui individ; La etapa actuală asistența socială se acordă în baza analizei situației fiecărui caz în parte, evaluării trebuințelor beneficiarului, testării condițiilor de trai, mijloacelor, resurselor, posibilităților individuale de a soluționa problemele apărute. În conformitate cu alin.3 art.8 al Legii cu privire la asistența socială a Republicii Moldova “ Dreptul la asistență socială se stabilește în temeiul evaluării necesităților persoanei, confirmate prin ancheta socială și prin alte acte constatatoare”[11].

Parteneriatul social ca mijloc de realizare și evaluare a măsurilor de asistență socială, potrivit căruia autoritățile publice centrale și locale, instituțiile publice și private, organizațiile neguvernamentale, instituțiile de cult recunoscute de lege, precum și membrii comunității stabilesc obiective comune, conlucrează și mobilizează toate resursele necesare pentru asigurarea unor condiții de viață decente și demne pentru persoanele vulnerabile;

Responsabilitatea personală a beneficiarului de asistență socială. Pentru a beneficia de una dintre formele asistenței sociale, beneficiarul completează o cerere și o declarație pentru cererea depusă, unde se

obligă să prezinte informații veridice în caz contrar fiind nevoit să ramburseze suma primită incorect. În conformitate cu art. 16 al Legii nr. 133 cu privire la ajutorul material “ În cazul prezentării unor informații incomplete, greșite sau al neinformării despre schimbările ce au intervenit în structura și cuantumul veniturilor sau în circumstanțele familiei, fapt ce a influențat cuantumul ajutorului social și/sau acordarea dreptului la ajutor pentru perioada rece a anului, beneficiarul restituie întreaga sumă care i-a fost plătită nejustificat[12].”

Analizând conținutul principiilor instituției asistenței sociale putem afirma cu certitudine că instituția asistenței sociale contribuie la menținerea ordinii, stabilității sociale, la îmbunătățirea considerabilă a vieții oamenilor. Din această perspectivă asistența socială este o componentă principală și inalienabilă a organizării sociale din orice societate, indiferent de nivelul de dezvoltare.

Referințe bibliografice:

1. Athanasiu A., *Dreptul securității sociale*, București 1996
2. Bulgaru M., Dilion M. *Concepte fundamentale ale asistenței sociale*, Chișinău 2000, p. 60.
3. Convenția OIM nr. 102 privind securitatea socială
4. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994 (cu modificările ulterioare). În: MO al R. Moldova, nr.1 din 12.08.1994
5. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la New York la 10.12.1948. Ratificată prin Hotărârea Sovietului Suprem, nr.217 din 28.07.1990. *Tratate internaționale*. Vol. I. Chișinău, 1998.
6. Dicționarul Explicativ al Limbii Române, București 1998, p.1001
7. Ghimpu S., Țiclea A., Tufan C., *Dreptul securității sociale*. București 1998
8. Odinoakaia I. *Locul și rolul dreptului protecției sociale în sistemul de drept al Republicii Moldova*. Chișinău, 2010, p.58
9. Legea asistenței sociale, nr. 547 din 25.12.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.042 din 12.03.2004.
10. Legea cu privire privind integrarea străinilor în Republica Moldova nr. 274 din 27.12.2011 Publicat : 13.03.2012 în MO nr. 48
11. Legii nr. 489 privind sistemul public de asigurări Publicat : 06.01.2000 în Monitorul Oficial Nr. 1-4 Legea cu privire la ajutorul social, nr.133 din 13.06.2008. Publicat: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr 179 din 30.09.2008.
12. Romandaș N., I Odsinokaia, L.Proca *Dreptul Protecției Sociale*, tipografia Reclama, Chișinău 2011.

REGLEMENTARI PRIVIND UNELE METODE DE APARARE A DREPTURILOR OMULUI

Valeria CODREANU,
Facultatea de drept
Universitatea de Stat din Moldova

Drepturile omului sunt "drepturile și libertățile fundamentale la care au dreptul toți oamenii"[1]. Exemple de drepturi și libertăți care sunt adesea considerate drepturi ale omului includ drepturi civile și politice, cum ar fi: dreptul la viață, libertate și proprietate, libertatea de exprimare, și drepturile sociale, culturale și economice, inclusiv, dreptul la muncă și dreptul la educație.

Toate ființele umane se nasc liber și egale în demnitate și drepturi. Ei sunt înzestrați cu rațiune și conștiință și ar trebui să acționeze unul față de celălalt într-un spirit de fraternitate.

- articolul 1 din Declarația Universală a Drepturilor Omului (UDHR) a Organizației Națiunilor Unite [2].

Astfel de drepturi sunt atribuite "în mod natural", ceea ce înseamnă că ele nu sunt câștigate și nu pot fi negate pe baza rasei, crezului, etnicității sau genului. [3] Aceste drepturi sunt adesea avansate ca drepturi legale și protejate de statul de drept. Diverse drepturi "de bază" care nu pot fi încălcate în niciun caz sunt enunțate în documentele internaționale privind drepturile omului, cum ar fi: Declarația Universală a Drepturilor Omului, Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale și Pactul internațional privind drepturile civile și politice. Drepturile stabilite prin aceste documente includ drepturile economice, sociale, culturale, politice și civile [4].

Deși drepturile omului nu sunt întotdeauna interpretate în mod similar în societate, aceste norme formează totuși un vocabular comun în domeniul drepturilor omului, în care pot fi articulate pretențiile diferitelor culturi. Ratificarea pe scară largă a acordurilor internaționale privind drepturile omului, precum și cele enumerate mai sus, este considerată o dovadă a faptului că acestea sunt valori pe scară largă. [5]

Multe conflicte sunt provocate de o lipsă de protecție a drepturilor omului, iar trauma care rezultă din încălcările grave ale drepturilor omului duc deseori la noi încălcări ale drepturilor omului. Pe măsură ce conflictele se intensifică, ura se acumulează și restabilirea păcii este mai dificilă. Pentru a opri acest ciclu de violență, statele trebuie să instituie politici care vizează protecția drepturilor omului. Mulți autori consideră că protecția drepturilor omului "este esențială pentru realizarea durabilă a celor trei priorități globale ale păcii, dezvoltării și democrației convenite".

Responsabilitatea de a proteja drepturile omului se află în primul rând în fața statelor în sine. Cu toate acestea, în multe cazuri autoritățile publice și oficialii guvernamentali instituie politici care încalcă drepturile fundamentale ale omului. Astfel de abuzuri de putere din partea liderilor politici și a autorităților de stat au efecte devastatoare, inclusiv genocid, crime de război și crime împotriva umanității. În urma conflictului, violența și suspiciunea persistă adesea. Instituțiile guvernamentale și sistemul judiciar, care poartă principala responsabilitate pentru respectarea drepturilor omului, sunt deseori slăbite de conflictul sau complicitatea acestuia. Cu toate acestea, o îmbunătățire generală a situației drepturilor omului este esențială pentru reabilitarea societăților rupte de război. Unii autori susțin că vindecarea cicatricilor psihologice provocate de atrocități și reconciliere la nivelul comunității nu poate avea loc dacă adevărul despre crimele din trecut nu este dezvăluit și dacă drepturile omului nu sunt protejate. Deoarece toate normele internaționale sunt supuse interpretării culturale, agenții externi care ajută la restabilirea drepturilor omului în societățile postconflict trebuie să fie atenți să găsească termeni locali cu care să-și exprime normele privind drepturile omului. În consecință putem menționa că politicile de promovare și apărare a drepturilor omului trebuie adaptate din punct de vedere cultural pentru a evita neîncrederea și percepția privind pătrunderea în afacerile interne.

Pentru a promova standardele privind drepturile omului în societățile postconflictuale, trebuie abordate multe aspecte psihologice. E necesar să se introducă noi norme sociale, fie să restabilească standardele morale depășite. Programe elaborate trebuie să abordeze nedreptățile din trecut și să prevină viitoare încălcări ale drepturilor omului. Drepturile omului nu trebuie să devină doar un alt aspect compartimentalizat al recuperării, ci trebuie să fie infuzate în toate activitățile de consolidare a păcii și de reconstrucție. Democratizarea implică restaurarea drepturilor politice și sociale. Funcționarii guvernamentali și membrii forțelor de securitate și de poliție trebuie instruiți să respecte drepturile fundamentale în îndeplinirea îndatoririlor lor.

Pentru a cerceta o problemă de ordin internațional e necesar în primul rând să analizăm la nivel național problema ce vizează drepturile omului.

În rezultatul unor investigații s-a constatat că drepturile și libertățile fundamentale ale omului sunt destul de des încălcate în Republica Moldova. Mai respectate în Republica Moldova sunt drepturile copiilor, ale minorităților religioase și ale femeilor, iar mai puțin ale deținuților, ale persoanelor cu dizabilități și ale minorităților sexuale.^[4]

Diverse grupuri sociale se confruntă cu diferite probleme. Persoanele care trăiesc cu HIV se confruntă cu nerespectarea confidențialității în special de către personalul medical, ceea ce lezează dreptul de a nu fi supus discriminării și conduce la stigmatizare, fapt care afectează în special copiii acestora.^[1] Non-cetățenii reclamă persistența protecționismului și a corupției în prestarea serviciilor, problemele birocratice și de limitare a unor drepturi din cauza nivelului redus de informare a funcționarilor publici și prestatorilor de servicii.^[1]

Potrivit studiului „Percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova”, drepturile omului sunt încălcate cel mai des de Parlament și Guvern.^[2] De asemenea, informarea populației privind politicile în domeniul drepturilor omului este limitată. „Studiul prezentat astăzi reflectă ce cred oamenii despre respectarea drepturilor omului în Moldova și oferă o foaie de parcurs pentru promovarea drepturilor omului în țară. Acesta este cel de-al doilea studiu privind percepțiile privind drepturile omului, elaborat cu sprijinul ONU, primul fiind efectuat în 2016. Datele despre percepțiile oamenilor vor fi utilizate pentru elaborarea politicilor, pentru o mai bună canalizare a intervențiilor ONU în domeniul drepturilor omului în Moldova și evaluarea impactului acestora asupra dezvoltării țării și realizării Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă”, a menționat Dafina Gercheva, coordonatoare rezidentă ONU și reprezentantă permanentă PNUD în Republica Moldova.

Printre cele mai importante constatări ale studiului sunt:

- Situația privind drepturile omului nu s-a schimbat, în opinia a 43,8 la sută dintre respondenți. Totodată, în 2018 mai mulți participanți la cercetare au sesizat că situația privind drepturile omului mai degrabă s-a îmbunătățit (35,8%) decât s-a înrăutățit (16,4%);

- Ca și în studiul din 2016, în opinia participanților, principalul drept ce necesită atenția societății este dreptul la sănătate, doar că ponderea respondenților este mai mare în 2018 – 71,6% față de 61% în 2016. Dreptul la educație este al doilea în această listă, în creștere semnificativă față de anul 2016 (31,5%) – 43,5% dintre respondenți plasându-l printre cele mai sensibile trei drepturi care merită mai multă atenție.

- Pe a treia poziție în topul drepturilor care necesită mai multă atenție, la fel ca în 2016, este cel la protecție socială, urmat de dreptul la muncă și condiții prielnice de muncă, dreptul la informație, libertatea opiniei și a exprimării. Dreptul la informație, libertatea opiniei și a exprimării înregistrează o creștere a numărului de persoane (de la 7,9 la 14,5%) care îl plasează în categoria celor ce necesită o atenție sporită.

- În studiul din 2018 se atestă o percepție mai bună a populației privind dreptul la protecția socială și o ușoară îmbunătățire a situației privind protecția drepturilor persoanelor social-vulnerabile. Totuși, cea mai mare parte dintre respondenți (43,7%) continuă să creadă că drepturile acestei categorii de persoane practic deloc nu sunt protejate de autoritățile statului.

- Cel mai puțin respectat drept în Republica Moldova este dreptul la un proces echitabil, doar 21,8% din respondenți considerând că acesta este respectat.

- Cele mai respectate drepturi în Moldova sunt: dreptul la cultură, identitate culturală, la libera circulație, la proprietate, la libertatea personală și viață privată. Ca și în 2016, conform percepției respondenților, 57,7% consideră că drepturile copiilor sunt printre cele mai respectate, într-o măsură mare sau foarte mare.

- Din numărul total de respondenți, aproximativ o jumătate au declarat că li s-a încălcat cel puțin un drept în ultimii doi ani. Cel mai frecvent, ca și în 2016, a fost încălcat dreptul la sănătate, menționat de 22,6% din respondenți. Comparativ cu 2016, a crescut mult ponderea celor care consideră că li s-a încălcat dreptul de a alege și de a fi ales (de la 3,1% la 12,8%).

- Peste 80% din respondenți sunt de părere că persoanele în etate, cu dizabilități, copiii, femeile și victimele violenței în familie au nevoie de cea mai mare atenție pentru a le fi protejate drepturile.

- În opinia a două treimi din respondenți, la fel ca în 2016, cel mai frecvent încalcă drepturile omului Parlamentul și Guvernul, iar peste 62% din respondenți consideră că alte două instituții care încalcă drepturile omului sunt Judecătoriile și Poliția.

- În ultimii doi ani s-a schimbat percepția populației privind modul în care instituțiile asigură respectarea drepturilor omului. Astfel, mass-media rămâne pe primul loc, ca instituție ce asigură respectarea drepturilor omului (41,9% față de 35,1%), rolul ONG-urilor pare mai semnificativ în prezent (36,5%, față de 19,7%). Președintele țării se clasează pe locul 3 cu 36%, față de 5,6% în 2016. În această perioadă a crescut și încrederea persoanelor în Oficiul Avocatului Poporului, de la 20,7% la 35,1%.

- Nivelul de informare a populației privind drepturile omului în Republica Moldova nu s-a modificat considerabil față de anul 2016. S-a înregistrat o scădere nesemnificativă a ponderii celor care se cred foarte bine informați, dar și o creștere a ponderii celor care se consideră mai degrabă informați.

Pentru soluționarea problemelor apărute în domeniul acesta sunt disponibile diferite metode de avansare și apărare a drepturilor omului cum ar fi

educația despre drepturile omului trebuie să devină parte a educației publice generale. Ar trebui oferită asistență tehnică și financiară pentru a spori cunoștințele despre drepturile omului. Membrii poliției și forțele de securitate trebuie instruiți pentru a asigura respectarea standardelor în domeniul drepturilor omului pentru aplicarea legii. Institutele de cercetare și universitățile ar trebui consolidate pentru a pregăti avocații și judecătorii.

Cei care perpetuează încălcări ale drepturilor omului consideră că este mult mai ușor să facă acest lucru în cazurile în care activitățile lor pot rămâne în secret. Martorii internaționali, observatorii și reporterii pot exercita o presiune modestă de a aduce la cunoștința publicului încălcările drepturilor omului și de a descuraja violențele ulterioare. Monitorii ar trebui nu numai să expună încălcări, ci și să conștientizeze publicul despre orice progres înregistrat în realizarea drepturilor omului. Pentru a se asigura că acțiunile adecvate sunt luate după ce rezultatele investigațiilor au fost făcute publice, trebuie să existe mecanisme eficiente de abordare a nedreptăților.

Comisiunile de Adevăr sunt uneori stabilite după o tranziție politică. Pentru a le distinge de alte instituții înființate pentru a trata moștenirea încălcărilor drepturilor omului, comisiunile de adevăr pot fi

înțelese ca "organisme constituite pentru a investiga o istorie anterioară a încălcărilor drepturilor omului într-o anumită țară - care pot include încălcări ale armatei sau alte forțe guvernamentale sau forțe armate de opoziție ". Sunt organe temporare sancționate oficial care investighează un model de abuz în trecut. Scopul lor este de a descoperi detaliile abuzurilor din trecut ca un simbol al recunoașterii greșelilor din trecut. În mod obișnuit, aceștia nu au competența instanțelor judecătorești, nici ei, deoarece nu dispun de aceleași standarde de probă și protecție pentru inculpați. Ca atare, de obicei, aceștia nu "numesc numele" celor responsabili de încălcările drepturilor omului, ci mai degrabă indică deficiențele instituționale care au facilitat infracțiunile. În cele din urmă, acestea încheie cu un raport care conține recomandări pentru a preveni reapariția infracțiunilor și pentru a oferi despăgubiri victimelor.

Din cele menționate concluzionăm că extinderea dreptului internațional în domeniul drepturilor omului nu a fost adesea combinată cu practica. Cu toate acestea, există un consens mai mare că protecția drepturilor omului este importantă pentru rezolvarea conflictului și pentru procesul de reconstrucție ulterior. Pentru a atinge aceste obiective, comunitatea internațională a identificat o serie de mecanisme atât pentru a pune capăt abuzurilor drepturilor omului, cât și pentru a crea un mediu în care acestea vor fi respectate în viitor. Ele nu sunt alternative, dar fiecare oferă avantaje importante în abordarea trecutului, imaginând un viitor mai luminos.

Referințe bibliografice:

1. Jack Donnelly. "Universal Human Rights." COMELL UNIVERSITY PRESS UNITED KINGDOM / <https://www.amazon.com/Universal-Human-Rights.../080147...>
2. Samuel Moyn "Human Rights in an Unequal World" Harvard University Press Canada / <https://www.amazon.com/Not-Enough-Human-Rights-Unequal/dp/0674737563>
3. Priscilla B. Hayner, (1994). "Fifteen Truth Commissions - 1974 to 1994: A Comparative Study." Human Rights Quarterly. 16(4): 604./ <https://www.jstor.org/stable/762562>
4. „Percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova” de indicat: ONU în Moldova Chișinău Republica Moldova / www.md.undp.org/.../moldova/.../percep_ii-asupra-drepturil...

LIBERAREA DE RĂSPUNDERE PENALĂ CU TRAGEREA LA RĂSPUNDERE CONTRAVENȚIONALĂ

Igor ȘEVCENCO, lector univ.
Catedra de Drept
Universitatea de Stat „B.P.Hasdeu” din Cahul

Abstract. The general and special purposes of criminal punishment can often be achieved without the guilty person being held criminally liable.

According to the criminal law, the release of criminal liability is possible only if there are grounds for bringing the guilty criminal offense, ie when it is proved that he has committed a concrete offense, in other words if in the action (inaction) of the person there are all elements of the composition of the concrete crime. Therefore, if the crime of the person is not proved, this means that the person can not be subjected to criminal liability, and, accordingly, can not be released from criminal liability.

The criminal liability is subject only to the person guilty of the offense provided for by the criminal law.

Under the law, criminal liability for the offense can be replaced by another form of liability, extrapenal, which implies a sanction of contravention.

The release of criminal liability with contravention is possible if more than one condition is met cumulatively.

Scopurile generale și speciale ale pedepsei penale, prevăzute la art. 61 CP, de multe ori pot fi atinse și fără ca persoana vinovată să fie trasă la răspundere penală.

Potrivit legii penale, liberarea de răspundere penală e posibilă numai în cazul în care există toate temeiurile de a-l supune pe cel vinovat pedepsei penale, adică când este dovedit că el a comis o infracțiune concretă, cu alte cuvinte, dacă în acțiunea (inacțiunea) persoanei există toate elementele componenței

infracțiunii concrete. De aceea, dacă în fapta persoanei nu este dovedită existența componentei infracțiunii, aceasta înseamnă că persoana nu poate fi supusă răspunderii penale, și, respectiv, nu poate fi liberată de răspundere penală.

De asemenea, nu poate fi vorba de liberare de răspundere penală a persoanei care a săvârșit o faptă care nu prezintă gradul prejudiciabil al unei infracțiuni (alin. (2) art. 14 CP), precum și în prezența altor cauze care înlătură caracterul infracțional al faptei săvârșite de ea.

Liberarea de răspundere penală nu trebuie confundată cu clasarea dosarului penal când nu este dovedită participarea persoanei la săvârșirea infracțiunii, fiindcă în acest din urmă caz persoana se consideră nevinovată. După cum deja s-a menționat, de răspundere penală poate fi liberată numai persoana vinovată. Liberarea persoanelor vinovate se mai numește liberare de răspundere penală în baza temeiurilor nereabilitabile (care nu-l achită pe vinovat). Drept temei de clasare a dosarului penal servește lipsa componentei de infracțiune, lipsa faptei infracționale.

După cum e indicat la alin.(2) art.51 CP, răspunderii penale este supusă numai persoana vinovată de săvârșirea infracțiunii prevăzute de legea penală.

Conform legii, răspunderea penală pentru infracțiunea săvârșită poate fi înlocuită cu o altă formă de răspundere, extrapenală, care atrage o sancțiune cu caracter contravențional.

La noi, liberarea de răspundere penală cu tragerea la răspundere contravențională, ca instituție a dreptului penal, a fost stabilită pentru prima oară prin Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al RSSM din 7 aprilie 1977 “Cu privire la introducerea unor modificări și completări în Codul penal al RSSM”. Astfel, Codul penal din 24 martie 1961 a fost completat cu art. 48¹. Actualul Cod penal, prin art. 55, a păstrat această instituție supunând-o totodată unor modificări.¹ Potrivit prevederilor alin. (1) al art. 55 din CP al RM în redacția actuală, “persoana care a săvârșit pentru prima oară o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă, cu excepția infracțiunilor prevăzute la art. 181¹, 256, 303, 314, art. 326 alin. (1) și (1¹), art. 327 alin. (1), art. 328 alin. (1), art. 332 alin. (1), art. 333 alin. (1), art. 334 alin. (1) și (2), art. 335 alin. (1) și art. 335¹ alin. (1), poate fi liberată de răspundere penală și trasă la răspundere contravențională în cazurile în care și-a recunoscut vina, a reparat prejudiciul cauzat prin infracțiune și s-a constatat că corectarea ei este posibilă fără a fi supusă răspunderii penale.”²

Prin adoptarea noului Cod penal legiuitorul nostru a extins substanțial posibilitățile de aplicare a acestei instituții de drept, la un număr și mai mare de infracțiuni, concomitent cu introducerea unor noi condiții pentru aplicarea acesteia și cu majorarea sancțiunii contravenționale a amenzii și a arestului contravențional.

Recent, legiuitorul a impus totuși unele restricții la capitolul categoriilor infracțiunilor comise nu sub aspectul gravității acestora, dar sfera din care fac parte, prin introducerea unor infracțiuni comiterea cărora nu fac obiectul liberării de răspundere penală cu tragere la răspundere contravențională, fiind impuse excepții la art. art. 181¹, 256, 303, 314, art. 326 alin. (1) și (1¹), art. 327 alin. (1), art. 328 alin. (1), art. 332 alin. (1), art. 333 alin. (1), art. 334 alin. (1) și (2), art. 335 alin. (1) și art. 335¹ alin. (1) Cod penal.³

Potrivit prevederilor art.55 CP al RM, liberarea de răspundere penală cu tragerea la răspundere contravențională este posibilă în cazul în care sunt întrunite, cumulativ, mai multe condiții ce ar putea fi divizate în două categorii:

1) condiții privitoare la infracțiunea săvârșită: a) infracțiunea este săvârșită pentru prima oară; b) infracțiunea săvârșită este ușoară sau nu prea gravă;

2) condiții privitoare la persoana făptuitorului: a) persoana și-a recunoscut vinovăția; b) persoana a reparat prejudiciul cauzat prin infracțiune; c) corectarea persoanei este posibilă fără să fie supusă răspunderii penale.

Condițiile privitoare la infracțiunea săvârșită au fost deja analizate la modalitatea de liberare de răspundere penală a minorilor, ele fiind valabile și în acest caz.

Prin *comiterea pentru prima oară a infracțiunii* se înțelege fie comiterea în adevăr pentru prima dată a unei infracțiuni, fie comiterea repetată a unei infracțiuni, dar cu condiția că au expirat termenele de prescripție de tragere la răspundere penală ori sunt stinse antecedentele penale pentru infracțiunea comisă anterior ori alte condiții ce oferă posibilitatea de a stabili că fapta nu este comisă în mod repetat. Comiterea din nou a unei infracțiuni, după aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter contravențional, nu atrage

¹ S. Botnaru, A. Șavga, V. Grosu, M. Grama, Drept penal partea generală Volumul I, Editura Cartier, 2005, p. 409

² Codul penal al Republicii Moldova, art. 55

³ Legea nr. 93 din 13.05.2016 pentru modificarea articolului 55 din Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002, articol unic

după sine apariția unei stări de repetare, cu toate că instanța poate să aprecieze negative o atare situație și să aplice pentru infracțiunea din nou săvârșită o pedeapsă mai aspră.¹

Datele statistice denotă o altă abordare la capitolul aplicării liberării de răspundere penală cu tragerea la răspundere contravențională în cadrul urmăririi penale, de către reprezentanții Secției unificare a practicii în domeniul urmăririi penale și criminalistică a Procuraturii Generale, care interpretează aplicarea dreptului discreționar, strict conform normelor prevăzute la art. 55 Cod penal fără aprecierile și interpretările efectuate pe marginea circumstanței privind comiterea pentru prima dată a unei infracțiuni.

Astfel, potrivit raportului privind respectarea legislației la aplicarea în cadrul urmăririi penale a procedurilor discreționare în perioada octombrie 2016-martie 2017 s-a stabilit că în cazul în care persoana a comis două sau mai multe infracțiuni, prevederile art.55 și 54 din Codul penal nu se aplică. Unii procurori apreciază incorect acțiunile persoanelor vinovate în comiterea infracțiunilor, încadrează eronat faptele învinuitorilor, după care dispun încetarea urmăririi penale.

Astfel, potrivit dispoziției art.55 din Codul penal, persoana care a săvârșit pentru prima oară o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă poate fi liberată de răspundere penală și trasă la răspundere contravențională în cazurile în care și-a recunoscut vina, a reparat prejudiciul cauzat prin infracțiune și s-a constatat că corectarea ei este posibilă fără a fi supusă răspunderii penale.

Din sensul prevederilor legale citate *supra*, în mod imperativ este prescrisă aplicarea acestora în cazul săvârșirii doar a unei singure infracțiuni, ci nu pentru săvârșirea a două sau mai multor infracțiuni.

Potrivit materialelor cauzei, se atestă că învinuitul C.C. anterior a fost cercetat penal în cadrul cauzei nr.2015031097, fiind pus sub învinuire în baza art.186 alin.(2) lit.b), c), d) din Codul penal. Conform ordonanței Procuraturii sect.Buiucani mun.Chișinău din 14.09.2015, urmărirea penală în privința învinuitului C.C. a fost încetată, din motivul împăcării părților.

În speță, reieșind din cele evidențiate, dat fiind faptul că C.C. a săvârșit anterior o faptă penală, aplicarea instituției de liberare de răspundere penală prezentului caz era inadmisibilă.²

Prin *recunoașterea vinovăției* se înțelege depunerea benevolă de către persoana bănuită (învinuită) în săvârșirea unei infracțiuni, căreia i s-a explicat dreptul să tacă și să nu facă mărturisiri împotriva sa (p.2 din alin.2 al art.64 CPP al RM, p.2 din alin.2 al art.66 CPP al RM), mărturii și explicații referitoare la fapta socialmente periculoasă pentru care este bănuită (învinuită).

Repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune presupune micșorarea sau înlăturarea consecințelor faptei comise. În funcție de caracterul prejudiciului (fizic, material sau moral) repararea, potrivit teoriei și practicii judiciare, se poate exprima prin: achitarea tratamentului medical, restituirea obiectelor sustrate, compensarea în bani a averii distruse, etc.

De remarcat este faptul că părerea despre posibilitatea corectării persoanei fără a fi supusă răspunderii penale nu impune cu necesitate prezența tuturor circumstanțelor indicate anterior.

O problemă înfîlțită la capitolul aplicării normei art. 55 Cod penal și care nu este abordată de către specialiști, reprezintă posibilitatea aplicării liberării de răspundere penală cu tragere la răspundere contravențională a persoanei pentru comiterea unui concurs de infracțiuni. Pornind de la noțiunea concursului de infracțiuni și anume concursul real de infracțiuni, când persoana a comis prin două sau mai multe acțiuni două sau mai multe infracțiuni, și tototată ținând cont de circumstanța comiterii pentru prima oară a unei infracțiuni, ar rezulta că liberarea de răspundere penală nu ar putea fi aplicată în cazul dat, deoarece admitînd că persoana nu putea comite acțiunile simultan, respective faptele acestuia au fost consummate ca infracțiuni în timp diferit, reiese că persoana avea comise deja două sau mai multe infracțiuni.

Neclaritatea este și mai pronunțată în cazul concursului ideal de infracțiuni, deoarece persoana printr-o acțiune comite două sau mai multe infracțiuni, respective cum poate fi liberat de răspundere penală, dacă o condiție de aplicare a prevederilor art.55 Cod penal este comiterea pentru prima oară doar a unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave.

În cazul săvârșirii unei infracțiuni cu participarea mai multor infractori, se va examina aplicabilitatea înlocuirii răspunderii penale pentru fiecare participant în parte, procesul penal fiind posibil să înceteze în privința unor învinuiți și să continue în privința celorlalți.

În cazul îndeplinirii tuturor condițiilor arătate, procurorul în cadrul urmăririi penale sau instanța de

¹ A. Barbănegră, Comentariu la Codul penal al Republicii Moldova, Chișinău, Editura Arc, 2003, pag. 151

² Raportul Secției unificare a practicii în domeniul urmăririi penale și criminalistică a Procuraturii Generale, privind respectarea legislației la aplicarea în cadrul urmăririi penale a procedurilor discreționare în perioada octombrie 2016-martie 2017

judecată la judecarea cauzei, are doar facultatea de a înlocui răspunderea penală, nefiind obligat să facă acest lucru, ceea ce rezultă din expresia folosită de legiuitor în alin.1 al art.55 CP - „persoana *poate* fi liberată de răspundere penală”.

Potrivit art.55 alin.(2) din CP, persoanelor liberate de răspundere penală în conformitate cu alin.(1) li se pot aplica următoarele sancțiuni contravenționale:

- a) amendă în mărime de până la 500 unități convenționale;
- b) arest contravențional de până la 30 de zile;

De remarcat că cuantumul amenzii anterior reprezenta 150 unități convenționale cu calcularea unei unități convenționale de 20 lei, însă recent a fost modificat prin stabilirea unei amenzi în mărime de până la 500 unități convenționale, din necesitatea stabilirii unei sancțiuni echitabile în raport cu infracțiunea comisă și pentru pentru care persoana ar putea fi liberată de răspundere penală.¹

Aplicarea acestor sancțiuni nu atrag apariția antecedentelor penale.

Reieșind din prevederile Codului contravențional, precum și Convenției europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale (Roma, 4.XI.1950), unicul organ competent să aplice măsura arestării în calitate de pedeapsă este instanța de judecată.² Prin urmare rezultă că procurorul este împuternicit să libereze persoana de răspundere penală în baza art.55 CP și să aplice doar amenda în calitate de sancțiune contravențională.

Amenda este o sancțiune pecuniară ce se stabilește în unități convenționale și nu poate fi mai mică decât o unitate convențională. Unitatea convențională de amendă este egală cu 50 de lei. Durata arestului contravențional este de la 3 la 15 zile. În cazul concursului de contravenții sau al cumulului de hotărâri de sancționare, pentru care, conform legii, se prevede în calitate de sancțiune arestul contravențional, instanța de judecată poate aplica această sancțiune pe un termen de până la 30 de zile și nu poate fi aplicat persoanelor cu dizabilități severe și accentuate, militarilor în termen, militarilor și angajaților cu statut special ai Ministerului Afacerilor Interne, angajați în bază de contract, minorilor, femeilor gravide, femeilor care au copii cu vârsta de până la 8 ani, persoanei care este unicul întreținător al copilului cu vârsta de până la 16 ani și nici persoanelor care au împlinit vârsta generală de pensionare.³

Art. 55 alin. (2) Cod penal este la moment în așteptarea unei noi abordări, deoarece prin Legea nr. 163 din 20.07.2017 au fost operate modificări, care urmează a intra în vigoare la data de 20.12.2017, potrivit cărora, este lărgită sfera sancțiunilor aplicabile și anume: Persoanelor liberate de răspundere penală în conformitate cu alin. (1) li se aplică următoarele sancțiuni contravenționale:

- amendă în mărime de până la 150 de unități convenționale;
- privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate pe un termen de la 3 luni la un an;
- privarea de dreptul de a deține anumite funcții pe un termen de la 3 luni la un an;
- privarea de dreptul special de a conduce vehicule pe un termen de la 6 luni la 3 ani;
- privarea de dreptul special de a deține armă și de portarmă pe un termen de la 3 luni la un an;
- muncă neremunerată în folosul comunității pe o durată de la 10 la 60 de ore;
- arest contravențional de până la 30 de zile.

Totodată, va fi introdus alin. (3) cu următorul cuprins: privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate, privarea de dreptul de a deține anumite funcții, privarea de dreptul special pot fi aplicate și ca sancțiuni complementare.⁴

De remarcat este faptul că la moment nu este clară aplicarea normei prevăzute la art. 55 Cod penal persoanelor juridice, deoarece nici în literatura de specialitate și nici în rezultatul investigațiilor efectuate nu au fost stabilite dezvoltarea subiectului respectiv și nici aplicat, precum și nu au fost stabilite cazuri în care arestul contravențional în calitate de sancțiune prevăzută la art.55 CP să fie aplicat.

Bibliografie:

1. Codul penal al Republicii Moldova Nr. 985 din 18.04.2002 republicat: 14.04.2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74
2. Codul contravențional al Republicii Moldova, Nr. 218 din 24.10.2008 publicat : 16.01.2009 în Monitorul Oficial Nr. 3-6

---

¹ Legea nr. 207 din 28.07.2016 privind modificarea și completarea unor acte legislative, art. I

² Codul contravențional al Republicii Moldova, art. 395

³ Codul contravențional al Republicii Moldova, art. 34, 38

⁴ Legea nr. 163 din 20.07.2017 privind modificarea și completarea unor acte legislative

3. Legea nr. 207 din 28.07.2016 privind modificarea și completarea unor acte legislative, art. I
4. Legea nr. 163 din 20.07.2017 privind modificarea și completarea unor acte legislative Legea nr. 93 din 13.05.2016 pentru modificarea articolului 55 din Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002, articol unic
5. S. Botnaru, A. Șavga, V. Grosu, M. Grama, Drept penal partea generală Volumul I, Editura Cartier, 2005
6. Barbănegră, Comentariu la Codul penal al Republicii Moldova, Chișinău, Editura Arc, 2003
7. Raportul Secției unificare a practicii în domeniul urmăririi penale și criminalistică a Procuraturii Generale, privind respectarea legislației la aplicarea în cadrul urmăririi penale a procedurilor discreționare în perioada octombrie 2016-martie 2017

FENOMENUL CRIMINAL DIN PERSPECTIVA SOCIO – JURIDICĂ

Victoria ȘEVCENCO, lector univ.
Catedra de Drept
Universitatea de Stat „B.P.Hasdeu” din Cahul

Abstract. Analysis from the theoretical perspective of crime involves detaching the individual case and identifying processes and circumstances that, through their social impact and statistical repeatability over long periods of time, constitute causes and conditions that are both necessary and sufficient to produce the criminal act. That is why, through criminality, is meant the mass social phenomenon which encompasses the totality of the crimes committed during the entire human evolution or only in relation to certain civilizations, epochs, time intervals or determined geographical spaces.

Perioda de tranziție și instaurare a unui Stat de drept sunt însoțite de mari contradicții sociale și de „izbucnire” a multor fenomene negative, inclusive, a celor care organizează viața socială.

În Republica Moldova, care s-a proclamat stat suveran și independent, democratic și de drept, protecția prioritară a personalității, a vieții și sănătății omului sunt garantate de Constituție (art.1,16), iar demnitatea, drepturile și libertățile lui sunt considerate valori supreme inalienabile.

În acest sens, statul este chemat să apere bunurile vitale ale cetățenilor cu întreg arsenalul său de drept, cu toate măsurile și mijloacele de care dispune, inclusiv cele penale, contra atentatelor ilegale asupra proprietății, periculoase în aspect social. La drept vorbind, este o sarcină de stat și socială deosebit de complexă și de înaltă responsabilitate. Nu este deci de mirare că majoritatea insucceselor se înregistrează anume în realizarea acestei sarcini, dacă luăm în considerație tendințele de creștere în ultimul deceniu a criminalității în țara noastră, mai ales – a numărului de infracțiuni comise în scop de profit profesional și de obținere a câștigurilor prin aplicarea violenței, infracțiuni ce atentează la avutul proprietarului sau care pe o altă cale încalcă sau limitează dreptul acestuia de a dispune și a se folosi de bunurile materiale ce-i aparțin. Întru realizarea scopurilor propuse de către elementele interlope din diferite state, care se grupează în organizații și asociații „specializate”, promovând astfel fenomenul criminal.

Analiza din perspectiva teoretică a criminalității presupune desprinderea de cazul individual și identificarea proceselor și conjuncturilor care, prin impactul lor social și prin repetabilitatea statistică pe perioade mari de timp, se constituie în cauze și condiții atât de necesare, cât și suficiente producerii actului criminal. De aceea, prin *criminalitate*, se înțelege fenomenul social de masă care cuprinde totalitatea infracțiunilor săvârșite în decursul întregii evoluții umane sau numai în raport cu anumite civilizații, epoci, intervale de timp ori spații geografice determinate¹. Cât ține de ceea ce este numit în știința criminologică prin noțiunea de *act criminal*, în esență, este expresia concretă a unui ansamblu de fapte (acțiuni și inacțiuni) care intră în conflict cu normele penale prin care sunt protejate cele mai importante valori sociale referitoare la viața și integritatea individului, familiei, societății și statului. Actele criminale comise primesc o expresie cantitativă, numerică și statistică, împreună cuprinzând noțiunea de criminalitate².

Criminalitatea este un fenomen social, fiind alcătuită dintr-o serie de fapte, care sunt criminale,

---

¹ Ciobanu I.A., „Criminologie” vol.II, Ed. Cartdidact, Chișinău, 2004, p.4

² Oancea I., „Probleme de criminologie”, ed. ALL Educational S.A., București, 1994,1998, p.28

fapte ilicite comise în societate.

În fiecare stat modern se ține o evidență strictă a criminalității, pe perioade de timp, pe localități, pe țară. În felul acesta criminalitatea devine un fenomen cunoscut cantitativ, cu o anumită identitate și vizibil în manifestările și în consecințele sociale și individuale pe care le produce. Reieșind din această expunere de mai sus, se constată necesitatea de a cunoaște și de a studia criminalitatea și fenomenul criminal.

Conceptul de criminalitate este un concept multidimensional, astfel sunt cunoscute mai multe abordări în literatura de specialitate. Unii autori pornesc în definirea conceptului de la ideea că, sub aspect juridico-penal, criminalitatea desemnează ansamblul comportamentelor umane considerate infracțiuni, incriminate și sancționate ca atare, în anumite condiții, în cadrul unui sistem determinat, cunoscut istoric¹. De aceea, noțiunea de criminalitate este utilizată, în special, în cazurile analizei și studierii unui mare număr de infracțiuni. Astfel, unii autori definesc criminalitatea ca reprezentând ansamblul crimelor sau infracțiunilor săvârșite pe teritoriul țării într-un timp dat, ansamblu socio-uman-juridic în care crima (infracțiunea), crimele (infracțiunile) și infracționalitatea de orice fel, constituie elemente, momente, aspecte particulare și forme de manifestare a fenomenului criminalității societății contemporane².

Criminologii francezi R. Vouin și J. Leute definesc fenomenul criminalității ca fiind ansamblul infracțiunilor penale de toate felurile comise într-o societate și într-o perioadă³.

Statisticile mondiale evidențiază faptul că, în fiecare an, în întreaga lume, se pierd sute de mii de vieți umane, ca urmare a infracțiunilor comise prin violență, milioane de oameni sunt afectați din punct de vedere economic în urma fărâdelegilor contra patrimoniului.

Deci, ceea ce caracterizează societatea actuală, indiferent de gradul de dezvoltare și de forma organizării politice, este creșterea continuă a criminalității. Aceasta ar fi o primă tendință a criminalității în statele lumii.

O altă tendință, cu caracter general o constituie creșterea ponderii criminalității organizate. În acest context, problema criminalității organizate poate fi calificată, cu certitudine, drept o problemă de importanță ultra-majoră. Ea devine, în sfârșit, o problemă politică și sigur că o problemă socio-juridică, comunitatea umană fiind pomenită dezarmată în fața acestui fenomen.

Statisticile ultimelor deceni, analizele întreprinse în cadrul reuniunilor științifice organizate sub egida ONU și Societății Internaționale de Criminologie etc., demonstrează că în societatea contemporană criminalitatea organizată, tinde să se amplifice continuu⁴.

Criminalitatea organizată este un fenomen antisocial complex care nu ține cont de frontierele statelor. Multe decenii la rând ea „însoțește” dezvoltarea economică și culturală a multor țări din lume.

După gradul de periculozitate pe care îl prezintă pentru societate criminalitatea organizată se situează pe locul doi după războaie. Într-un document adoptat de Congresul al VIII-lea al ONU din 1990 pentru prevenirea criminalității se spune: ”Criminalitatea Organizată crează un pericol direct pentru securitatea și stabilitatea națională și reprezintă un atac frontal asupra puterii politice și legislative precum și pentru stabilitate. Ea împiedică funcționarea normală a instituțiilor sociale și economice și le compromite, ceea ce duce la pierderea încrederii în procesele democratice. Ea subminează procesele de dezvoltare și reduce la zero succesele obținute. Ea pune în calitate de victimă populația unor țări întregi și exploatează vulnerabilitatea umană, extrăgând din toate acestea venituri”⁵.

Într-o formă sau alta de manifestare, ca nivel de organizare după metodele activității criminale ca formă specifică a activismului criminal, ea a existat pe tot parcursul stărilor, fără să lase „în afara atenției” nici o societate, Republica Moldova în acest sens, nu este o excepție.

Experiența vieții sociale din Republica Moldova în ultimii ani a impus recunoașterea la nivel de stat a existenței criminalității organizate. Astfel, apreciind starea criminalității generale în țară, una din sarcinile principale în lupta cu criminalitatea organizată devine sporirea eficienței combaterii acesteia.

Termenul de *crimă organizată* semnifică activitățile infracționale ale unor grupuri constituite pe principii conspirative, în scopul obținerii unor importante venituri ilicite. Fiecare formă de violență înseamnă teroare față de persoanele, asupra cărora este aplicată. Dar nu fiecare tip de activitate criminală poate fi definit ca criminalitate organizată.

Tematica criminalității organizate, definirea exactă, care să cuprindă toate formele de manifestare,

---

¹ Loghin O., ”Curs de criminologie” (note de curs), Ed. Fundației Chemarea, Iași, 1974, p.25

² Ghiorghiu –Brădeț I., ”Criminologia general românească”, Ed. Tipocart Brașovia, Brașov, 1993, p.45

³ Ciobanu I.A., op.cit., p.7

⁴ Ibidem, p. 47

⁵ Rădulescu S., Banciu D. ”Sociologia crimei și criminalității”, ed. ”Șansa” – SRL., București, 1996, p.74

precum și caracterizarea lor, a reprezentat un subiect deschis pentru cercetători, și pe larg descris și explicat până în prezent. La moment există numeroase monografii care identifică punctele slabe în lupta împotriva criminalității organizate, iar autorii încearcă în permanență să vină cu propuneri și recomandări de îmbunătățire a cadrului legal, în ceea ce privește prevenirea și combaterea crimei organizate.

În opinia majorității analiștilor, crima organizată ca fenomen este o creație a ultimelor secole și a apărut în diverse puncte pe glob (SUA, China, Japonia, Italia), sub diverse nume: mafia, yakuza, triade etc. Aceste organizații criminale au practicat criminalitatea aducătoare de profit, cum ar fi traficul de arme, persoane, produse de contrabandă, jocurile de noroc.

Crima organizată s-a manifestat, totuși, cu mult înaintea acestei perioade, chiar dacă nu s-a folosit denumirea de „*criminalitate organizată*”, pentru comerțul ilegal cu sclavi sau piraterie.

Modificările intervenite în structura geopolitică a lumii, în cea de-a doua parte a secolului trecut, au generat o perfecționare și o internaționalizare a crimei.

Pentru rețelele criminale transnaționale lumea nu are frontiere, traficul ilegal de droguri, arme, resurse naturale și ființe umane reprezintă o sursă de îmbogățire pentru infractori, insurgenți, oficiali corupți și grupurile teroriste.

În acest context, au început să apară preocupări la nivel regional, continental și internațional cu privire la prevenirea și combaterea formelor grave de crimă, cum ar fi: crima organizată, corupția, spălarea de bani, traficul de droguri, traficul de persoane și fraudarea fiscală.

Astfel, au fost adoptate de către ONU sau de către Consiliul Europei mai multe convenții prin care statele membre se obligau să adopte măsuri de combatere a traficului de stupefiante, a traficului de ființe umane sau a unor forme speciale de terorism. Se poate spune că aceste convenții și recomandări au dat startul numeroaselor instrumente juridice, ce au fost adoptate ulterior de către ONU, UE, Consiliul Europei, dar și de către state, în scopul asigurării unui cadru juridic de prevenire și combatere a formelor de criminalitate gravă, din ce în ce mai coerent și coordonat¹.

În lumea contemporană globalizată, combaterea crimei organizate la nivel național a devenit insuficientă, impunându-se cu necesitate crearea acelor instrumente juridice care să permită realizarea cooperării internaționale și coordonarea eforturilor statelor pentru prevenirea și combaterea acestui fenomen.

Criminalitatea organizată poate fi definită ca formă de criminalitate a civilizației contemporane urbane, cu elementele unor astfel de activități mafioate ca excrocherii, corupția, controlul asuora jocurilor de noroc ș. a.

Factorul determinant esențial al criminalității organizate este instabilitatea politică. În ultimii ani în Republica Moldova, la fel ca și în alte țări ex-sovietice, au apărut multiple partide și mișcări. Pe de o parte e un caz firesc și pozitiv, iar pe de altă parte activitatea lor e orientată spre obținerea puterii cu orice scop, neglijând faptul că societatea se dezvoltă cu succes numai în cazul dacă e reunit de o idee națională comună.

Criminalitatea organizată e favorizată de asemenea de faptul că anume comportamentul ilegal a devenit un element al modului de viață al populației. Are loc reevaluarea valorilor sociale, interdicțiile juridico-penale nu funcționează, iar unele forme de comportament infracțional sunt tratate drept activitate de afaceri obișnuită și normală.

Un alt factor ce favorizează existența criminalității organizate este autodeterminabilitatea și reversibilitatea acesteia, adică capacitatea de a exercita o influență negativă asupra circumstanțelor sale determinate, inclusiv asupra economiei, situației sociale, politice și spirituale din stat.

La moment, în societatea noastră, criminalitatea este condiționată în mare parte de dezechilibrul între dezvoltarea socială și cea economică și intensificarea diferențierii social- economice a societății. Pe de o parte există un grup de persoane cu un înalt nivel de asigurare, iar pe de altă parte – un număr excesiv de persoane sunt la nivelul sărăciei. Din această cauză starea de spirit din societate e dominată de egoism excesiv, dezordine, neîncredere față de instituțiile statale și sociale și față de capacitatea lor de a asigura necesitățile populației.

Nu este întâmplător faptul că criza profundă care a cuprins Moldova s-a transformat din una economică în una social-politică, ajungând astăzi să îmbrace forma unei crize a întregii societăți, afectându-i toate sferile vitale, fără excepție.

În constituirea clanurilor criminalo-mafioate existente, un rol deosebit l-a avut și rămâne să fie privatizarea inechitabilă și împărțirea ilegală a patrimoniului, precum și interminabilul proces de redistribuire ilegală a acestuia; folosirea a tot feluri de tertipuri de creditare, ele fiind, de multe ori, sub garanția statului,

---

¹ Idem, p.77

fără să fie restituite¹.

Deocamdată nimeni nu a izbutit și este greu de a presupune că va reuși să clarifice cum de s-a produs o atare schimbare, ca urmare a căreia, peste o noapte, mulți au dobândit averi fabuloase, care astăzi, în mare măsură, lucrează pentru economia tenebră.

Înțelegând zădărnicia eforturilor restituirii pe cale legală a datoriilor, creditorii angajau și angajează în acest scop firme de securitate, protecție și pază, alte organizații formate, de regulă, din foștii funcționari ai organelor de poliție, securitate, procuratură etc., care deasemenea, au contribuit la constituirea organizațiilor criminale. De multe ori ajutorul unor atare „executori” se dovedeau și se dovedesc a fi și unii polițiști corupți, procurori, judecători, persoane de stat chemați să lupte cu aceste ilegalități.

Deși nu există statistice este foarte răspândită părerea că băncile, în majoritatea cazurilor, se folosesc de serviciile grupărilor criminale pentru a-și restitui de la răi-platnici împrumuturile acordate.

Acest gen de contract ilustrează, cum nu se mai poate, simbioza dintre forțele mafioate, financiare și criminale.

Vulnerabilitatea procedurii juridice, haosul organizatoric, care au afectat și mai continuă să afecteze sistemul organelor de drept, au generat, în consecință, acest sistem „paralel de ocrotire”.

În concluzie, menționăm că fenomenul criminal a fost și încă constituie o problemă majoră pentru societate. Unica modalitate de a suprima treptat efectele acesteia, și de a reduce acțiunea acesteia asupra omenirii este cooperarea statelor, învinerea în legislațiile naționale, armonizarea legislațiilor naționale cu cadrul normativ internațional, și sancționarea gravă a făptuitorilor, în special a organizatorilor (liderilor).

Bibliografia:

1. Constituția R.Moldova din 29.07.1994
2. Ciobanu I.A., „Criminologie” vol.II, Ed. Cartdidact, Chișinău, 2004
3. Oancea I., „Probleme de criminologie”, ed. ALL Educational S.A., București, 1994
4. Loghin O., „Curs de criminologie” (note de curs), Ed. Fundației Chemarea, Iași, 1974, p.25
5. Ghiorghiu –Brădeț I., „Criminologia general românească”, Ed. Tipocart Brașovia, Brașov, 1993, p.45
6. Rădulescu S., Banciu D. „Sociologia crimei și criminalității”, ed.„Șansa” – SRL., București, 1996
7. Бужор В., „О сущности преступности”, Chișinău, 1998, p. 47

ANALIZA ELEMENTELOR DE DREPT COMPARAT PRIVIND INFRAACȚIUNEA DE ACTIVITATE A MERCENARILOR DIN EXPERIENȚA ȚĂRILOR A COMUNITĂȚII STATELOR INDEPENDENTE (CSI)

Radion COJOCARU, dr. în drept, conf. univ.
Igor SOROCEANU, student
Facultatea de Drept, Academia „Ștefan cel Mare”
Ministerului Afacerilor Interne
Republica Moldova

Abstract. *Cunoașterea aprofundată a elementelor de drept penal privitoare la fapta de activitate a mercenarilor este indispensabil legată de studierea comparativă a diferitor legislații penale, mai ales a celor care au elemente comune cu legislația penală națională. Dată fiind conjunctura istorică comună de dezvoltare a legislației penale ale țărilor din cadrul Comunității Statelor Independente (CSI), în prezentul articol ne propunem drept obiectiv efectuarea unei analize comparativiste a respectivelor legislații în ceea ce vizează infracțiunea de activitate a mercenarilor. Un asemenea obiectiv este firesc, întrucât dreptul penal comparat reprezintă un domeniu al științei dreptului penal, care are drept obiect studiu normele și instituțiile juridice aparținând unor sisteme naționale diferite, în scopul cunoașterii semnificației și conținutului acestora, cât și a deosebirilor dintre aceste norme și instituții.*

Cuvinte-cheie: *stat democratic, câmp de luptă, arme militare, pregătire fizică, remunerare, voluntariat, etc.*

Abstract. *Proficiency elements of criminal activity of mercenaries are inextricably linked to the*

¹ Бужор В., „О сущности преступности”, Chișinău, 1998, p. 47

comparative study regarding various criminal legislation, especially those which have common elements with national criminal law. Given the historical context of criminal law common development of countries of the Commonwealth of Independent States (CIS), in this article we propose a comparative analysis aim of such legislation in what concerns the offense of mercenary activity. Such an objective is natural, since criminal law compared is an area of science of criminal law, which is intended study rules and legal institutions belonging to different national systems in order to know the meaning and content, and the differences between these rules and institutions.

Keywords: *democratic state, battlefield, military weapons, physical training, remuneration, volunteer, etc.*

Introducere. Infracțiunea de activitate a mercenarilor este incriminată în art. 141 C.pen. al Republicii Moldova, situat în Capitolul I cu titlul *Infracțiuni contra păcii și securității omenirii, infracțiuni de război*. Actuala formulare a incriminării este efectul angajamentelor asumate de către R. Moldova, prin care s-a încercat implementarea standardelor incriminatoare prevăzute de **Convenția internațională cu privire la lupta contra recrutării, utilizării, finanțării și instruirii mercenarilor**, semnată la New York la 4 decembrie 1989.

Din înseși denumirea Capitolului sus-menționat, reiese că infracțiunile pe care le încorporează, în funcție de obiectul juridic special, pot fi clasificate în trei categorii:

4. Infracțiuni contra păcii: planificarea, pregătirea, declanșarea sau ducerea războiului – art. 139 C.pen.; propaganda războiului – art. 140 C.pen.; utilizarea, dezvoltarea, producerea, dobândirea în alt mod, prelucrarea, deținerea, stocarea sau conservarea, transferarea directă sau indirectă, păstrarea, transportarea armelor de distrugere în masă – art. 140¹ C.pen.; atacul asupra persoanei care beneficiază de protecție internațională – art. 142 C.pen.;

5. Infracțiuni contra securității omenirii: genocidul – art. 135 C.pen.; infracțiuni împotriva umanității – art. 135¹ C.pen.; ecocidul – art. 136 C.pen.; clonarea – art. 144 C.pen.;

6. Infracțiuni de război: infracțiuni de război împotriva persoanelor – art. 137 C.pen.; infracțiuni de război împotriva proprietății și altor drepturi – art. 137¹ C.pen.; utilizarea de mijloace interzise de purtare a războiului – art. 137² C.pen.; utilizarea de metode interzise de purtare a războiului – art. 137³ C.pen.; utilizarea fără drept a semnelor distinctive de drept internațional umanitar – art. 137⁴ C.pen.; darea sau executarea unui ordin vădit ilegal; neexercitarea sau exercitarea necorespunzătoare a controlului convenit – art. 138 C.pen.; activitatea mercenarilor – art. 141 C.pen.

Această clasificare este una absolut necesară pentru cunoașterea faptelor penale precizate mai sus, mai ales atunci când se pune problema elucidării obiectului juridic special al acestora. Putem lesne observa că infracțiunea de activitate a mercenarilor este o faptă care atentează la relațiile sociale ce sunt condiționate de respectarea normelor dreptului umanitar internațional de ducere a războiului. Acest lucru rezultă în mod indubitabil din prevederile **Convenției internaționale cu privire la lupta contra recrutării, utilizării, finanțării și instruirii mercenarilor** care reglementează aceste reguli sub aspectul interdicției practicării unei asemenea activități.

Conținut de bază.

La art.141 C.pen. al R. Moldova prevede răspunderea penală pentru două fapte care implică activități de mercenar:

3. Activitatea propriu-zisă a mercenarilor, care în conformitate cu alin. (1) art.141 constă în *participarea mercenarului într-un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului*. Se pedepsește o asemenea faptă cu închisoare de la 3 la 7 ani.

4. Activitatea de susținere și folosire a mercenarilor, care în corespundere cu art. 141 alin. (2) constă în *angajarea, instruirea, finanțarea sau altă asigurare a mercenarilor, precum și folosirea lor într-un conflict armat, în acțiuni militare sau în alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului*. Fapta se pedepsește cu închisoare de la 5 la 10 ani¹.

În legislația penală a Federației Ruse, incriminarea este statuată la art. 359 C.pen. cu denumirea marginală de *răspunderea penală privind activitatea mercenarilor*. În esență infracțiunea poate fi săvârșită

¹Cojocar Radion, Soroceanu Igor, Trăsături ale personalității infractorului mercenar cetățean al R.Moldova – studiu cazuistic. În: *Legea și viața*, nr.11/2018, ISSN 1810-309X, pag. 10.

prin două variante tipice, care luate aparte formează infracțiuni distincte și care constau în:

⇒ *Recrutarea, instruirea, finanțarea sau sprijinul material al unui mercenar, precum și utilizarea lui în conflicte armate la acțiuni militare sau violente*. Se pedepsește cu închisoare pe o perioadă de 4 până la 8 ani [art. 359 alin. (1) Cod penal al FR];

⇒ *Participarea unui mercenar la un conflict armat la acțiuni militare sau violente*. Se pedepsește cu închisoare pe o perioadă de 3 până la 7 ani [art. 359 alin. (3) Cod penal al FR]¹.

La art. 359 alin. (2) Cod penal al FR este prevăzută o variantă agravată a faptei descrise la alin. (1) al aceluiași articol: *aceeași faptă comisă de o persoană care folosește funcția sa sau în raport cu un minor*. Forma agravată se pedepsește cu închisoare de la 7 la 15 ani cu amendă de până la 500 mii ruble.

Legislația penală a Republicii Beloruse prevede răspunderea penală pentru activitățile de mercenar în cadrul mai multor articole, amplasate în diferite Capitole ale Părții speciale a C.pen.:

* *Recrutarea, instruirea, finanțarea sau sprijinul material al unui mercenar, precum și utilizarea lui în conflicte armate la acțiuni militare sau violente* – art. 132 din Capitolul XVIII *Infracțiuni de război și alte fapte ilegale privind ducerea războiului*. O asemenea faptă se pedepsește cu închisoare de la 7 la 15 ani.

* *Participarea unei persoane pe teritoriul unui stat străin în conflicte armate, la acțiuni militare, care nu face parte din forțele armate ale beligeranților și acționează pentru a primi remunerații materiale fără acordul statului al cărui cetățean este sau pe teritoriul căruia își are reședința permanentă (mercenar)* art. 133 din Capitolul XVIII *Infracțiuni de război și alte fapte ilegale privind ducerea războiului*. Fapta se pedepsește cu închisoare de la 3 până la 7 ani.

* *Înrolarea unui cetățean al Republicii Belarus sau a unui apatrid cu domiciliul permanent în Republica Belarus într-o formațiune înarmată aflată pe teritoriul unui stat străin și care este parte la un conflict militar, precum și participarea propriu-zisă la un conflict armat, acțiuni militare sau alte acțiuni violente fără autoritatea statului, în absența semnelor infracțiunii prevăzute la art. 133*. Incriminarea este dislocată la art. 361.3 alin (1) din Capitolului 32, intitulat: *Crime împotriva statului*. Fapta se pedepsește o asemenea faptă cu închisoare de la 2 până la 5 ani.

* *Recrutarea, pregătirea, instruirea sau folosirea cetățenilor Republicii Belarus sau a apatrizilor care au reședința permanentă în Republica Belarus pentru a participa pe teritoriul unui stat străin într-o formațiune armată a uneia dintre părțile aflate în conflict, la conflicte armate, acțiuni militare sau alte acțiuni violente precum și finanțarea sau acordarea unei alte susțineri materiale în absența semnelor infracțiunii prevăzute la art. 132*. Această faptă este prevăzută la art. 361.3 alin (2) din Capitolului 32 intitulat *Crime împotriva statului*. Pedepsa ce poate fi aplicată pentru o asemenea faptă este închisoarea pe o perioadă de la 5 până la 10 ani².

Infracțiunea de activitate ilegală a mercenarilor este incriminată și la art. 375 C.pen. al Republicii Kârgâstan. Aceasta se poate prezenta sub forma a trei modalități normative, descrise cu conținut diferit. Astfel, potrivit art. 375 alin. (1) se sancționează cu închisoare de la 8 la 15 ani și cu confiscarea proprietății acțiunile ilicite de *recrutare, instruire, pregătire orientate spre dobândirea de deprinderi și abilități de comitere a unei infracțiuni cu caracter terorist sau extremist, precum și finanțarea sau alt sprijin material oferit unui mercenar ori utilizarea acestuia în conflicte armate sau la alte acțiuni militare*. La alin. 2 al aceluiași articol se pedepsește cu închisoare de la 8 la 15 ani și cu confiscarea bunurilor fapta de *participare a unui mercenar la un conflict armat sau la acțiuni militare ori violente*. Faptelor susmenționate le sunt caracteristice următoarele forme agravante, prevzute la art. 375 alin. (3) C.pen. al Republicii Kârgâstan:

- 5) *de către un grup de persoane printr-un acord prealabil;*
- 6) *de către un grup criminal organizat;*
- 7) *folosind funcția sa oficială;*
- 8) *în cazul folosirii unui minor.*

În prezența formelor agravante faptele se sancționează cu o pedeapsă de tipul închisorii pe o

¹ Codul penal al Federației Ruse, adoptat de către Duma de Stat la 24.05.1996, cu ultimele modificări și completări din 27.12.2009, art. 359.

http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/a9e28227f557dc1e6659c1d88613790bb3dadb5b/ (vizualizat la 14.03.2019).

² Codul penal al Republicii Belarus, adoptat de către Camera Reprezentanților la 09.07.1999, cu ultimele modificări și completări din 17.02.2018, art. 132, 133 și art. 361.3. <http://xn--ctbcgvicvibf9bq8k.xn--90ais/> (vizualizat la 24.03.2019).

perioadă de la 15 până la 20 de ani sau cu *detenție pe viață* și cu confiscarea bunurilor¹.

Un model asemănător de incriminare a activității mercenarilor cu cel instituit în legislațiile penale ale statelor sus-menționate, este consacrat și în legislațiile penale al altor state din spațiul ex-sovietic, cum ar fi: C. pen. al Republicii Tadjichistan (art. 401)²; C. pen. al Republicii Turcmenistan (art. 169)³; C. pen. al Republicii Cazahstan (art. 170)⁴; C. pen. al Republicii Armenia (art. 395)⁵; C. pen. al Georgiei (art. 410)⁶.

În legislația penală a Ucrainei, activitatea mercenarilor este pedepsită la art. 447 C.pen., situat în Secțiunea 20, *Crime împotriva păcii, securității omenirii, legi și ordinii internaționale*. Norma incriminatoare este structurată pe cinci alineate. Primele patru, sunt asemănătoare după conținut cu normele penale ale unora dintre legislațiile penale a statelor analizate mai sus, precum ar fi: Republica Moldova, Federația Rusă, Belarusia. În mod particular, la art. 447 alin. (5) Cod penal al Ucrainei este prevăzută o modalitate specială de liberare de răspunderea penală, care poate fi aplicată atunci când persoana *a încetat voluntar să participe la un conflict armat, la acte militare sau violente și a raportat participarea sa într-un conflict armat sau a contribuit în alt mod la oprirea sau descoperirea infracțiunilor privind activitatea mercenarilor înainte ca în privința ei să fie începută urmărirea penală*⁷. Pentru a beneficia de această normă mai este necesar ca în acțiunile persoanei să nu fie identificată o altă componentă de infracțiune prevăzută de C. pen. al Ucrainei.

În Capitolul XVII Codului penal al Republicii Azerbaidjan, cu denumirea generică de *Crime de război*, la art. 114 este prevăzută răspunderea penală pentru fapta de *activitate a mercenarilor*. Aceasta înglobează în sine trei modalități normative ce implică activități de mercenar:

- *Recrutarea, instruirea, finanțarea sau sprijinul material al unui mercenar, precum și utilizarea lui în conflicte armate la acțiuni militare sau violente* (art. 114 alin. (1) C.pen.);
- *Acțiunile prevăzute de alin. (1) comise de o persoană care folosește funcția sa oficială sau împotriva unui minor* (art. 114 alin. (2) C.pen.);
- *Participarea unui mercenar la un conflict armat la acțiuni militare sau violente* (art. 114 alin. (3) C.pen.)⁸;

În Codul penal al Republicii Uzbekistan sediul normativ este consacrat la art. 154 și 154¹. Potrivit art. 154 alin. (1), este supusă răspunderii penale, *persoana care participă de partea unui stat străin într-un conflict armat sau în acțiuni militare și care nu este cetățean sau soldat al unei țări aflate în conflict sau care nu locuiește permanent pe teritoriul controlat de partea aflată în conflict sau dacă nu este desemnat oficial de vreun stat la îndeplinirea sarcinilor oficiale ca parte a forțelor armate, cu scopul de a obține remunerații materiale sau alte beneficii personale*. Aceasta se pedepsește cu închisoare de la 5 la 10 ani. La art. 154 alin. (2) C.pen. al Uzbekistanului este consacrată răspunderea penală pentru activitatea mercenarilor săvârșită sub forma *recrutării, instruirii, finanțării sau sprijinul material al unui mercenar, precum și utilizarea lui în conflicte armate la acțiuni militare sau violente*. Pentru comiterea faptei poate fi aplicată o pedeapsă de la 7 la 12 ani.

Putem observa că spre deosebire de celelalte legislații penale, la art. 154 C.pen. Uzbekistanului, de tehnică legislativă, definiția de mercenar este descrisă chiar în conținutul normei incriminatorii. În legislațiile descrise anterior, noțiunea de mercenar este prevăzută într-o normă penală descriptivă, formulată fie în normele din partea generală, fie din partea specială a C.pen. Aceste noțiuni, de regulă, reprezintă o reproducere fidelă a noțiunii de mercenar prevăzute în **Convenția internațională cu privire la lupta contra recrutării, utilizării, finanțării și instruirii mercenarilor**. De exemplu, potrivit art. 130

¹ Codul penal al Republicii Kârgâstan, în vigoare cu ultimele modificări și completări din 04.08.2018, art. 375. http://continent-online.com/Document/?doc_id=30222833#pos=4207;-71 (vizualizat la 24.03.2019).

² Codul penal al Republicii Tadjichistan, din 21.05.1998, cu ultimele modificări și completări din 03.07.2014, art. 401. <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/tj/tj023ru.pdf> (vizualizat la 25.03.2019).

³ Codul penal al Republicii Turcmenistan, din 12.06.1997, cu ultimele modificări și completări din 09.11.2013, art. 169. <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/tm/tm015ru.pdf> (vizualizat la 12.04.2019).

⁴ Codul penal al Republicii Cazahstan, din 21.05.1998, cu ultimele modificări și completări din 03.07.2014, art. 170. <https://zakon.uchet.kz/rus/docs/K1400000226> (vizualizat la 12.04.2019).

⁵ Codul penal al Republicii Armeniei, din 29.04.2003, art. 395. <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/am/am012ru.pdf> (vizualizat la 12.04.2019).

⁶ Codul penal al Georgiei, din 22.07.1999, art. 410. <https://matsne.gov.ge/ka/document/download/16426/143/ru/pdf> (vizualizat la 12.04.2019).

⁷ Codul penal al Ucrainei cu ultimele modificări din 18 octombrie 2018. <https://meget.kiev.ua/kodeks/ugolovniy-kodeks/razdel-1-20/> (vizualizat la 10.04.2019).

⁸ Codul penal la Republicii Azerbaidjan din 30 decembrie 1999, cu ultimele modificări până la 01.06.2018, art. 114. http://continent-online.com/Document/?doc_id=30420353#pos=1366;-56 (vizualizat la 10.04.2019).

C.pen. al R. Moldova: prin mercenar se înțelege persoana special recrutată, în țară sau în străinătate, pentru a lupta într-un conflict armat, care ia parte la operațiunile militare în vederea obținerii unui avantaj personal sau a unei remunerații promise de către o parte la conflict sau în numele acesteia, care nu este nici cetățean al părții la conflict, nici rezident pe teritoriul controlat de o parte la conflict, nu este membru al forțelor armate ale unei părți la conflict și nu a fost trimisă de către un stat, altul decât partea la conflict, în misiune oficială ca membru al forțelor armate ale statului respectiv. Un model asemănător de incriminare a noțiunii de mercenar cu cel instituit în legislația penală a R. Moldova, este consacrat și în legislațiile penale al altor state din spațiul ex-sovietic, cum ar fi: C. pen. al Republicii Azerbaidjan (art. 114); C. pen. al Republicii Kârgâstan (art. 375); C. pen. al Republicii Armenia (art. 395); C. pen. al Georgiei (art. 410); C. pen. al Federației Ruse (art. 359); C. pen. al Ucrainei (art. 447); C. pen. al Republicii Turmenistan (art. 169); C. pen. al Republicii Populare Donețk (art. 421).

În conformitate cu art. 154¹ C.pen. al R. Uzbekistan, este supusă răspunderii penale, *persoana care fiind cetățean al Republicii Uzbekistan, se încadrează în serviciul militar, agențiilor de securitate, poliție, justiție militară sau alte organe similare din state străine*. Acesta din urmă se pedepsește cu amendă de până la 300 de salarii minime pe economie sau munca necondiționată în folosul comunității până la 3 ani. Potrivit alin. (2) al aceluiași articol este pedepsită persoana care efectuează *recrutarea unui cetățean al Republicii Uzbekistan în serviciul militar, pentru a servi în cadrul agențiilor de securitate, poliție, justiției militare sau alte organisme similare din state străine*. Persoana respectivă se pedepsește prin restrângerea libertății (arest la domiciliu ori interdicția de a părăsi țara) de la 3 la 5 ani sau prin închisoare de la 3 la 5 ani¹.

Situația tensionată care a avut loc în ultima perioadă de timp în Ucraina, a avut ca consecință separarea provinciei Donețk de regiunea Donbas, care până în anul 2014 erau un tot întreg. Prin urmare, Republica Populară Donețk devenind independentă de *facto*, însă nu și de *jure*, deoarece este produsul unei politici separatiste promovate de Federația Rusă, și-a adoptat propriul Cod penal, care la art. 421 prevede răspunderea penală privind activitatea mercenarilor². În pofida incriminării statuate, autoritățile separatiste din regiunea Donețk au fost învinuite cel mai des de utilizarea mercenarilor în acțiunile de luptă cu forțele armate ale Ucrainei.

Concluzie. O primă constatare firească care se impune, este că legislațiile penale ale statelor CSI folosesc o tehnică legislativă specifică și în același timp comună de incriminare a infracțiunii de activitate a mercenarilor, dictată de faptul că aceste legislații au evoluat în același spațiu istoric, având calitatea de foste republici unionale ale URSS. Totuși, între incriminările prezentate mai sus au fost evidențiate și anumite deosebiri de esență, determinate, pe de o parte de specificul național, regimul politic de guvernare și de experiența proprie avută în confruntarea cu asemenea fenomene, iar, pe de altă parte, de preocuparea legiuitorilor de a oferi criterii diferențiate de individualizare a pedepsei penale pentru activitatea mercenarilor.

Referințe bibliografice:

1. Cojocaru Radion, Soroceanu Igor, Trăsături ale personalității infractorului mercenar cetățean al R.Moldova – studiu cazuistic. În: *Legea și viața*, nr. 11/2018, ISSN 1810-309X, pag. 10.
2. Codul penal al Federației Ruse, adoptat de către Duma de Stat la 24.05.1996, cu ultimele modificări și completări din 27.12.2009, art. 359. http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/a9e28227f557dc1e6659c1d88613790bb3dddb5b/ (vizualizat la 14.03.2019).
3. Codul penal al Republicii Belarus, adoptat de către Camera Reprezentanților la 09.07.1999, cu ultimele modificări și completări din 17.02.2018, art. 132, 133 și art. 361.3. <http://xn---ctbcgfviccivbf9bq8k.xn--90ais/> (vizualizat la 24.03.2019).
4. Codul penal al Republicii Kârgâstan, în vigoare cu ultimele modificări și completări din 04.08.2018, art. 375. http://continent-online.com/Document/?doc_id=30222833#pos=4207;-71 (vizualizat la 24.03.2019).
5. Codul penal al Republicii Tadjichistan, din 21.05.1998, cu ultimele modificări și completări din 03.07.2014, art. 401. <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/tj/tj023ru.pdf> (vizualizat la 25.03.2019).
6. Codul penal al Republicii Turmenistan, din 12.06.1997, cu ultimele modificări și completări din

¹ Codul penal al Republicii Uzbekistan, din 12.06.1997, cu ultimele modificări și completări din 01.12.2015, art. 154, 154¹. <http://lex.uz/docs/111457> (vizualizat la 21.03.2019).

² Codul penal al Republicii Populare Donețk, adoptat prin rezoluția Președintelui Consiliului de miniștri din 17 august 2014, art. 421. <https://dnrsovet.su/zakonodatelnaya-deyatelnost/dokumenty-verhovnogo-soveta-dnr/ugolovnyj-kodeks-donetskoj-narodnoj-respubliki/> (vizualizat la 22.03.2019).

- 09.11.2013, art. 169. <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/tm/tm015ru.pdf> (vizualizat la 12.04.2019).
7. Codul penal al Republicii Cazahstan, din 21.05.1998, cu ultimele modificări și completări din 03.07.2014, art. 170. <https://zakon.uchet.kz/rus/docs/K1400000226> (vizualizat la 12.04.2019).
  8. Codul penal al Republicii Armeniei, din 29.04.2003, art. 395. <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/am/am012ru.pdf> (vizualizat la 12.04.2019).
  9. Codul penal al Georgiei, din 22.07.1999, art. 410. <https://matsne.gov.ge/ka/document/download/16426/143/ru/pdf> (vizualizat la 12.04.2019).
  10. Codul penal al Ucrainei cu ultimele modificări din 18 octombrie 2018. <https://meget.kiev.ua/kodeks/ugolovniy-kodeks/razdel-1-20/> (vizualizat la 10.04.2019).
  11. Codul penal la Republicii Azerbaidjan din 30 decembrie 1999, cu ultimele modificări până la 01.06.2018, art. 114. http://continent-online.com/Document/?doc_id=30420353#pos=1366;-56 (vizualizat la 10.04.2019).
  12. Codul penal al Republicii Uzbekistan, din 12.06.1997, cu ultimele modificări și completări din 01.12.2015, art. 154, 154¹. <http://lex.uz/docs/111457> (vizualizat la 21.03.2019).
  13. Codul penal al Republicii Populare Donețk, adoptat prin rezoluția Președintelui Consiliului de miniștri din 17 august 2014, art. 421. <https://dnrsoviet.su/zakonodatelnaya-deyatelnost/dokumenty-verhovnogo-soveta-dnr/ugolovnyj-kodeks-donetskoj-narodnoj-respubliki/> (vizualizat la 22.03.2019).

ДЕЙСТВУЮЩЕЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО, РЕГУЛИРУЮЩЕЕ ОХРАНУ ТРУДА

Александр СОСНА, доктор права
Препоод. Юридического Факультета
Молдавского Государственного Университета
Ремус МОРОЗ, доктор Honoris Causa
прокурор Хынчештского района

Аннотация. Авторы предприняли попытку дать общую характеристику законам и подзаконным нормативным актам, регулирующим охрану труда в Республике Молдова, а также юридическую ответственность за нарушение законодательства, регулирующего охрану труда.

Актуальность темы обусловлена многочисленными нарушениями правил охраны труда, вследствие которых в Республике Молдова имели место несчастные случаи на производстве, повлекшие причинение работникам телесных повреждений либо смерть работников по вине работодателей и органов публичной власти, обязанных обеспечить работникам право на справедливые и безопасные условия труда.

Ключевые слова: охрана труда, правила охраны труда, несчастный случай на производстве, материальный и моральный ущерб.

Abstract. The authors attempted to give a general description of the laws and subordinate legislation regulating labor protection in the Republic of Moldova, as well as legal liability for violation of the legislation regulating labor protection.

The relevance of the topic is due to numerous violations of labor protection rules, which resulted in accidents at work in the Republic of Moldova that resulted in injuries to workers or death of workers due to employers and public authorities obliged to ensure workers the right to fair and safe working conditions.

Key words: labor protection, labor protection rules, industrial accident, material and moral damage.

Изложение основного материала. Самое важное право человека - право на жизнь гарантировано ст. 2 Конвенции о защите прав человека и основных свобод, подписанной в Риме 4 ноября.

Данная Конвенция и ряд Протоколов к ней были ратифицированы постановлением Парламента РМ № 1298-ХІІІ от 24.07.1997 года.

Согласно ст. 2 этой Конвенции право каждого лица на жизнь охраняется законом. Никто не может быть намеренно лишен жизни иначе как во исполнение смертного приговора,

вынесенного судом за совершение преступления, в отношении которого законом предусмотрено такое наказание.

Лишение жизни не рассматривается как совершенное в нарушение данной статьи, если оно является результатом применения силы, не более чем абсолютно необходимой:

а. для защиты любого лица от противоправного насилия;

б. для осуществления законного ареста или предотвращения побега лица задержанного на законных основаниях;

с. в случае действий, предусмотренных законом, для подавления бунта или мятежа.

Согласно части (2) ст. 43 Конституции РМ работники имеют право на защиту труда. Меры по защите касаются безопасности и гигиены труда, режима труда женщин и молодежи, установления минимальной заработной платы в сфере экономики, еженедельного отдыха, оплачиваемого отпуска, труда в тяжелых условиях, а также других специфических ситуаций¹.

Согласно пункту d) ст. 5 Трудового кодекса Республики Молдова (далее – ТК РМ) № 154-XV от 28.03.2003 года одним из основных принципов регулирования трудовых отношений и иных непосредственно связанных с ними отношений является обеспечение права каждого работника на справедливые условия труда, в том числе отвечающие требованиям охраны здоровья и безопасности труда, и права на отдых, включая регулирование продолжительности рабочего времени, предоставление ежегодного оплачиваемого отпуска, ежедневного отдыха, выходных и нерабочих праздничных дней.²

Охрана труда регулируется ст. 5, 9, 10, 196, 222-225, 247-257, 239 ТК РМ, другими законами и подзаконными нормативными актами.

Охрану труда некоторые учёные определяют как охрану здоровья и безопасности работников в процессе их трудовой деятельности.

Под охраной здоровья и безопасности работников в широком смысле понимают систему сохранения жизни и здоровья работников в процессе трудовой деятельности, включающую правовые, социально-экономические, организационно-технические, санитарно-гигиенические, лечебно-профилактические, реабилитационные и иные мероприятия.

Под охраной здоровья и безопасности работников в узком смысле принято понимать систему правовых мероприятий и средств обеспечения безопасности жизни и здоровья работников в процессе их трудовой деятельности на производстве, в том числе и правовых норм по оздоровлению и улучшению условий труда. вся система таких мероприятий представляет собой институт охраны труда трудового права.³

Институт права представляет собой совокупность правовых норм, регулирующих однородные общественные отношения и входящих в соответствующую отрасль права.⁴

Правовой институт охраны труда представляет собой комплексный правовой институт, поскольку юридическая ответственность за нарушение законодательства об охране труда установлено не только нормами трудового законодательства, но и нормами гражданского, административного и уголовного законодательства.⁵

В институт охраны труда входят следующие законы:

1. Конституция РМ,

2. Трудовой кодекс РМ,

3. Гражданский кодекс Республики Молдова № 1107-XV от 06.06.2002 года,⁶

4. закон РМ «О страховании от несчастных случаев на производстве и профессиональных заболеваний» № 756-XIV от 24.12.1999 года,⁷

5. закон РМ «Об охране здоровья и безопасности труда» № 186-XVI от 10.07.2008 г.⁸

Охрана труда регулируется также Конвенциями Международной организации труда и

---

¹ Официальный монитор РМ № 1 от 12.08.1994 г.

² Официальный монитор РМ № 15-162 от 29.07.2003 г.

³ Капша Т., Сосна Б., Захария С., Трудовое право Молдовы. Учебно-практическое пособие, Германия, 2016, стр. 279

⁴ Большой юридический словарь, под ред. Сухарева А.Я., Крутских В.Е., Москва, 2004 г., стр. 231

⁵ Лушников А.М., Лушникова М.В. Охрана труда и трудовправовой контроль (надзор). Научно-практическое пособие, Москва, 2015, стр. 95-96

⁶ Официальный монитор РМ № 66-75 от 01.03.2019 г.

⁷ Официальный монитор РМ № 31 от 28.03.2000 г.

⁸ Официальный монитор РМ № 143-144 от 05.08.2008 г.

подзаконными нормативными актами, в том числе и постановлениями Правительства РМ.

Статья 6 закона РМ «Об охране здоровья и безопасности труда» уполномочивает Правительство РМ утверждать нормативные акты об охране здоровья и безопасности труда. Так согласно части (2) ст. 255 ТК РМ перечень тяжелых работ и работ с вредными и/или опасными условиями труда, на которых запрещается применение труда лиц в возрасте до восемнадцати лет, а также предельные нормы подъема и перемещения тяжестей для данной категории лиц утверждаются Правительством после консультаций с патронатами и профессиональными союзами.

В соответствии с частью (2) ст. 255 ТК РМ Правительство РМ приняло постановление № 541 от 07.07.2014 года, которым утвердило Перечень тяжелых работ и работ с вредными и/или опасными условиями труда, на которых запрещается применения труда лиц в возрасте до 18 лет, и предельные нормы подъема и перемещения тяжестей вручную, допустимых для лиц в возрасте до 18 лет.¹

Основные права работника установлены частью (1) ст. 9 ТК РМ.

Согласно пунктам b), c), d), e), f), f¹) части (1) ст. 9 ТК РМ работник имеет право на:

a) заключение, изменение, приостановление действия и расторжение индивидуального трудового договора в порядке, установленном настоящим кодексом;

b) работу согласно условиям индивидуального трудового договора;

c) рабочее место, соответствующее условиям, предусмотренным государственными стандартами организации, охраны здоровья и безопасности труда, коллективным трудовым договором и коллективными соглашениями;

d) своевременное и в полном объеме получение заработной платы в соответствии со своей квалификацией, сложностью, количеством и качеством выполненной работы;

e) отдых, обеспечиваемый установлением нормальной продолжительности рабочего времени, сокращенного рабочего времени для отдельных профессий и категорий работников, предоставлением еженедельных выходных дней, нерабочих праздничных дней, ежегодных оплачиваемых отпусков;

f) на полную и достоверную информацию об условиях труда до приема на работу или перевода на другую должность;

f¹) на информирование и консультирование по поводу экономического положения предприятия, охраны здоровья и безопасности труда, а также по другим вопросам, касающимся работы предприятия, в соответствии с положениями настоящего кодекса.

Пункт e) части (2) ст. 10 ТК РМ обязывает работодателя обеспечивать работникам условия труда, отвечающие требованиям охраны здоровья и безопасности труда.

В соответствии с частью (1) ст. 17 закона РМ «Об охране здоровья и безопасности труда» работодатель должен обеспечить условия, при которых каждый работник получает достаточную, адекватную, теоретическую и практическую подготовку в области охраны здоровья и безопасности труда, в частности, в виде информации, инструкций и/или лекций в следующих случаях:

a) при приеме на работу – общее вводное обучение и обучение на рабочем месте;

b) при изменении места работы, переводе или перемещении;

c) при вводе нового рабочего оборудования или изменения действующего оборудования;

d) при внедрении новой технологии или методов работы;

e) при выполнении специальных работ.

Обязанности работников в области охраны здоровья и безопасности труда установлены ст. 19 закона РМ «Об охране здоровья и безопасности труда»

В соответствии с частью (1) ст. 19 закона РМ «Об охране здоровья и безопасности труда» каждый работник должен осуществлять свою деятельность в соответствии с профессиональной подготовкой, обучением и инструкциями по охране здоровья и безопасности труда, полученными от работодателя, таким образом, чтобы не подвергать опасности травмирования или профессионального заболевания себя и других лиц, которые могут быть затронуты его действиями или упущениями во время работы.

В соответствии с частью (2) ст. 19 закона РМ «Об охране здоровья и безопасности труда» для реализации положений части (1) работники обязаны:

a) правильно использовать машины, аппараты, орудия, опасные вещества, транспортное оборудование и другие средства производства;

---

¹ Официальный монитор РМ № 185-199 от 18.07.2014 г.

b) правильно пользоваться предоставленными им индивидуальными средствами защиты, а после использования возвращать или складывать их в местах хранения;

c) воздерживаться от самостоятельного отсоединения, изменения или перемещения защитных устройств, установленных на машинах, аппаратах, орудиях, установках, зданиях и других сооружениях, а также правильно использовать эти устройства;

d) немедленно информировать работодателя и/или назначенных работников о любой производственной ситуации, в отношении которой они имеют веские основания считать наличие серьезной угрозы для безопасности и здоровья, а также о любых неисправностях в системах защиты;

e) информировать непосредственного руководителя и/или работодателя о любом заболевании на рабочем месте или любом несчастном случае на производстве, произошедшим с ними;

f) сотрудничать с работодателем и/или назначенными работниками в течение времени, необходимого для выполнения любых мер или требований, предписанных инспекторами труда, либо для того, чтобы дать работодателю возможность убедиться, что производственная среда безопасна и работники при осуществлении своей деятельности не подвергаются профессиональному риску;

g) освоить и соблюдать инструкции по охране здоровья и безопасности труда.

Согласно части (1) ст. 196 ТК РМ в случае повреждения здоровья или смерти работника вследствие несчастного случая на производстве или профессионального заболевания работнику возмещается упущенный заработок (доход), а также связанные с повреждением здоровья дополнительные расходы на медицинскую, социальную и профессиональную реабилитацию или семье умершего возмещаются соответствующие расходы в связи со смертью работника.

Под несчастным случаем на производстве принято понимать событие, в результате которого застрахованный работник, подлежащий страхованию от несчастного случая на производстве, получил увечье или иное повреждение здоровья при исполнении им обязанностей по трудовому договору и в других случаях как на территории страхователя, так и за её пределами либо во время следования к месту работы или возвращения с места работы на по нашему мнению, =транспорте, предоставленным страхователем, и которое повлекло необходимость перевода застрахованного на другую работу, временную или постоянную утрату им профессиональной трудоспособности либо его смерть.¹

Согласно части (2) ст. 196 ТК РМ размер и условия предоставления гарантий и компенсаций, предусмотренных частью (1), устанавливаются действующим законодательством.

Юридическая ответственность за повреждение здоровья установлена ст. 2028-2030, а ответственность за смерть потерпевшего установлена ст. 2031 Гражданского кодекса Республики Молдова (далее – ГК РМ) № 1107-XV от 06.06.2002 года (в редакции закона № 133/2018).

Согласно части (1) ст. 2028 ГК РМ в случае увечья или иного повреждения здоровья причинитель вреда обязан возместить потерпевшему заработок или доход, упущенный им в результате утраты или снижения трудоспособности, а также расходы, вызванные повреждением здоровья (на лечение, дополнительное питание, протезирование, посторонний уход, приобретение специальных транспортных средств, подготовку к другой профессии и др.).

Данные нормы ГК РМ применяются ко всем случаям причинения вреда здоровью и к случаям причинения смерти, в том числе и к несчастным случаям на производстве, повлекшим утрату трудоспособности или смерть работников.

CLAUZA DE NEDESCRIMINARE PRIN PRISMA INSTRUMENTELOR NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI

Oleg SPÎNU, drd.

Universitatea de Studii Economice din Moldova

Abstract. Analiza legislației, jurisprudenței și datelor existente în ceea ce privește practicile instituționale în domeniul combaterii discriminării și promovării egalității ne indică existența unui cadru legal comprehensiv, care necesită minime modificări pentru a asigura o mai mare claritate și o mai mare

---

¹ Юридический энциклопедический словарь. Под. ред. Малько А.В., Москва, 2017, стр. 629,

eficiență. Astfel, prezentul studiu reprezintă o analiză a compatibilității legislației în domeniul nediscriminării cu standardele Consiliului Europei și cele elaborate în cadrul Uniunii Europene.

Cuvinte-cheie: discriminare, drepturi, convenție, tratat, acord, principii.

Abstract. *The analysis of existing legislation, jurisprudence and data on institutional practices in the area of combating discrimination and promoting equality points to the existence of a comprehensive legal framework that requires minimal changes to ensure greater clarity and greater efficiency. Thus, the present study is an analysis of the compatibility of non-discrimination legislation with Council of Europe standards and those developed within the European Union.*

Key-words: *discrimination, rights, convention, treaty, principle agreements.*

Analizând în cadrul paragrafului dat instrumentele și mecanismele ONU privind nediscriminarea, vom porni de la afirmația că în ultima jumătate a secolului XX, organizațiile internaționale s-au proliferat și extins considerabil, constituindu-se, astfel, un complex de organizații. Datorită numărului extins de organizații internaționale și a varietății lor, s-a impus necesitatea clasificării lor după anumite criterii, cel mai profundat fiind criteriul universal.

Organizația cu caracter universal, conform statutului, este deschisă tuturor statelor, indiferent de situarea geografică a acestora, chiar dacă nu toate statele lumii participă la ea. Aceste organizații sunt impuse de imperativele globalizării, astfel că unele probleme nu pot fi abordate decât la scară globală. Singurul exemplu, în acest sens, este cel al Organizației Națiunilor Unite și al organizațiilor din sistemul său - instituțiile specializate.

În cadrul acesta de idei, încă din timpul celui de-al doilea război mondial, popoarele lumii - constatând că acțiunile anterioare de organizare a păcii și încercările de a preveni agresiunea n-au dat rezultate - și-au concentrat eforturile în direcția construirii unui sistem eficient de pace și securitate, care să țină seama de experiența trecutului și să aibă în vedere exigențele majore ale prezentului și viitorului. Sistemul proiectat pe parcursul acelor ani de grea cumpănă pentru întreaga omenire avea să se contureze într-o organizație globală, care a devenit Forumul mondial al păcii, într-un ansamblu de mecanisme menite să servească soluționării pașnice a diferendelor internaționale și într-o structurare regională adecvată fiecărei zone geografice a lumii.

La momentul actual se consideră că ONU este o formă de delegare a unor funcții și competențe ale statului. Având o competență generală ONU, se poate ocupa de orice problemă (politică, economică, socială, culturală), deoarece nu are limite de competență. Organizația dată poate atrage atenția comunității asupra unor probleme, le pot examina și face recomandări, dar deciziile lor au, de obicei, caracter de recomandare, exceptând caracterul obligatoriu al Rezoluțiilor Consiliului de Securitate al ONU în problema amenințării păcii și actelor de agresiune. La fel, ONU are importante atribuții și în domeniul combaterii **tuturor formelor de discriminare.**¹

Astfel, prin instrumente se înțeleg diferitele documente care conțin principii, norme (standarde) privind drepturile omului, inclusiv privind eliminarea discriminării, adoptate de organizațiile internaționale, regionale sau statale, cum ar fi: tratate, pacte, convenții, recomandări, rezoluții, legi. Termenul de „instrument” se utilizează în practica ONU, Consiliului Europei, UNESCO.²

Carta O.N.U., adoptată în scopul creării cadrului juridic necesar pentru menținerea păcii și securității internaționale, afirmă credința în drepturile și libertățile fundamentale ale omului, în demnitatea umană, în egalitatea în drepturi, promovând cooperarea internațională, respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Respectarea drepturilor omului se transformă într-un obiectiv al întregii comunități internaționale. Carta fiind documentul (cu forța juridică a unui tratat internațional) care a impulsionat apariția altor documente internaționale care au ca obiect de reglementare drepturile și libertățile fundamentale ale omului.³

Principiul nediscriminării nu apare în mod expres în cuprinsul Cartei, însă el poate fi dedus din sintagma „fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie”, principiu care presupune eliminarea diferențelor de tratament nejustificate obiectiv, întemeiate pe diferențe fizice, culturale. Carta ONU subliniază obligația statelor membre ale ONU de a asigura respectarea acestui principiu, precum și obligația de promovare a

---

¹ Declarația Universală a Drepturilor Omului, proclamată de adunarea Generală a Națiunilor Unite la 10 decembrie 1948, p.13.

² Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială 21 decembrie 1965.

³ Harding S., *The feminist standpoint theory reader: intellectual and political controversies*. New-York, Routledge, 2004, p.161.

drepturilor omului. În Preambul este afirmat principiul „egalității în drepturi a bărbaților și femeilor”, deci a nediscriminării pe motive de gender, Carta promovând toleranța și eliminând orice restricție asupra participării femeilor și bărbaților la orice funcție.

Textul Cartei face trimitere nu numai la o egalitate între oameni ci și la o egalitate între popoare, fiind document al unei organizații internaționale. Capitolul I, art. I al Cartei enunță „principiul egalității în drepturi a popoarelor”, conform căruia este exclusă orice diferențiere referitoare la statutul economic, politic al vreunui popor, cooperarea internațională fiind guvernată de respectarea acestui principiu al egalității în drepturi a popoarelor și de promovarea și încurajarea respectării drepturilor omului și libertăților fundamentale ale oamenilor. Organizația Națiunilor Unite fiind întemeiată pe „principiul egalității suverane a tuturor popoarelor” (art.2), principiu care stă la baza cooperării economice și sociale între state (art.55).

Carta internațională a drepturilor omului este denumirea sub care documentele O.N.U. reunes principalele acte internaționale referitoare la drepturile fundamentale ale omului. Aceste documente sunt: Declarația universală a drepturilor omului din 1948, cele două Pacte internaționale privind drepturile omului din anul 1976 și 2 protocoale facultative la pact printre care amintim Protocolul facultativ la Pactul privind drepturile civile și politice.

Declarația universală a drepturilor omului, reprezintă primul document cuprinzător în sfera drepturilor omului la nediscriminare adoptat de o organizație internațională universală. Datorită importanței juridice și politice dobândite de-a lungul timpului, Declarația constituie alături de Magna Charta, Declarația franceză a drepturilor și Declarația de independență a Americii, un reper important în lupta omului pentru libertate.

Deși cuprinsă într-un cadru nu întotdeauna sistematic, Declarația are meritul incontestabil de a fi proclamată ca fundamentale o gamă foarte largă de drepturi și libertăți. Din punctul de vedere al sferei acestor drepturi și libertăți, Declarația universală este mult mai cuprinzătoare și mai complexă decât oricare altă declarație de drepturi ale omului elaborată până în acel moment pe planul legislației interne.

Declarația universală nu este un tratat. Ea a fost adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. ca rezoluție, neavând putere de lege. Scopul său, conform preambulului este de a oferi un mod de înțelegere comun al drepturilor fundamentale și de a servi tuturor popoarelor și națiunilor drept standard comun de înfăptuire.

Însă, odată cu trecerea timpului, situația s-a schimbat, Declarația transformându-se dintr-o recomandare fără caracter obligatoriu într-un document cu valoare de normă juridică. Ceea ce a determinat acest lucru este faptul că O.N.U., organizațiile internaționale sau guvernele, de fiecare dată când doreau să invoce prevederi referitoare la drepturile omului sau să reclame o încălcare a acestora, făceau referire și se bazau pe Declarație ca reprezentând standardul ce trebuia respectat.

Declarația Universală cuprinde două categorii de drepturi: drepturi civile și politice pe de o parte și drepturi economice, sociale și culturale, pe de altă parte.

Declarația Universală proclamă următoarele drepturi civile și politice: dreptul oricărei persoane la viață, la libertate și la securitatea persoanei sale; nimeni nu va fi supus torturii, ori unor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante; toți oamenii sunt egali în fața legii și au dreptul să fie egali ocrotiți de ea; nimeni nu poate fi arestat, deținut sau exilat în mod arbitrar; orice persoană are dreptul să fie ascultată, în mod echitabil și public de către un tribunal independent și imparțial; orice persoană acuzată de comiterea unei infracțiuni este prezumată ca fiind nevinovată, până când vinovăția sa nu a fost dovedită, potrivit legii; nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau inacțiuni care, în momentul săvârșirii lor, nu constituiau infracțiuni; nimeni nu va fi supus unor imixțiuni arbitrare în viața sa particulară, în ceea ce privește familia, domiciliul sau corespondența sa și nici unor atingeri aduse onoarei sau reputației sale; dreptul la libera circulație; dreptul la azil politic; dreptul fiecărui om la o cetățenie, bărbatul și femeia au dreptul să se căsătorească și să întemeieze o familie; dreptul la proprietate și de a nu fi lipsit în mod arbitrar de ea; dreptul omului la libertatea de gândire, conștiință și religie, la libertatea de opinie și de exprimare, la libertatea de întrunire și asociere pașnică; dreptul oricărei persoane de a lua parte la conducerea treburilor publice ale țării sale și dreptul de acces la funcții publice.¹

În ceea ce privește drepturile economice, sociale și culturale, conform Declarației universale acestea sunt următoarele: dreptul la securitate socială, dreptul la muncă, la condiții de muncă echitabile și la protecție împotriva șomajului; dreptul la un salariu egal pentru o muncă egală, la o remunerare echitabilă și satisfăcătoare care să-i asigure lui și familiei sale o existență demnă; dreptul de a înființa sindicate, dreptul

---

¹ Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950 în vigoare la 3 septembrie 1953, p.103.

la odihnă și timp liber, precum și la concedii periodice, plătite; mama și copilul au dreptul la un ajutor și asistență socială etc.¹

De altfel, Declarația afirmă principiul nediscriminării și egalității în exercitarea acestor drepturi și libertăți. Declarația Universală a Drepturilor Omului face parte din domeniul drepturilor omului un domeniu comun al tuturor popoarelor și persoanelor, față de care se obligă la respectul demnității și valorii umane, la promovarea și protecția drepturilor și libertăților fundamentale indiferent de rasă, etnie, gender, vârstă, statut social, economic, juridic, la respectarea libertății, suveranității și independenței popoarelor.

În legătură cu „forța juridică” a Declarației din 1948, în literatura de specialitate s-au exprimat mai multe puncte de vedere. Astfel, unii autori entuziaști au susținut ideea obligativității generale a acestui document, în timp ce alții, mai degrabă pesimiști, i-au atribuit doar o valoare politică, de recomandare adresată statelor. Evoluțiile înregistrate în problemele drepturilor omului pe plan mondial în ultimii ani au mers însă în direcția recunoașterii valorii juridice a Declarației. Declarația reprezintă Documentul-cadru, care consacră drepturile și libertățile fundamentale ale oamenilor la nivel mondial.

Reafirmarea principiilor cuprinse în Declarația Universală a Drepturilor Omului prin numeroase documente internaționale (tratate, declarații comune, comunitare etc.) ca și referirile care se fac tot mai frecvent la valoarea juridică a promovării sale, atesta faptul că Declarația a devenit în prezent o componentă a Dreptului internațional cutumiar, prevederile sale de bază fiind consacrate de o practică de peste 40 de ani, de numeroase documente, interne și internaționale, care au reconfirmat forța universală a marilor idei cuprinse în acest document.²

Cu subiecte mai limitate, Pactul privind drepturile economice, sociale și culturale și Pactul privind drepturile civile și politice au fost adoptate de Adunarea Generală a O.N.U. și au fost deschise spre semnare la 16 decembrie 1966. Având statutul de tratat, aceste pacte crează obligații juridice pentru statele părți. Se cere menționat că ele cuprind anumite prevederi de substanță similară.

Două dintre acestea se referă la ceea ce poate fi descris ca „drepturi ale popoarelor” sau „drepturi colective”. De exemplu, ambele documente specifică în articolul 1 (2) că „toate popoarele” au dreptul de a dispune liber de resursele lor naturale și că „un popor nu poate în nici un caz să fie privat de propriile sale mijloace de subsistență”.

Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice din 16 decembrie 1966, Publicat în Buletinul Oficial nr. 146 din 20 noiembrie 1974, înscrie o serie de drepturi civile și politice ale omului, drepturi precum cel la viață, la libertate, la securitate personală, la opinii, la întruniri pașnice, la o familie, consacrand egalitatea tuturor în fața legii, egalitatea în drepturi, egalitatea în fața justiției.

Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice înscrie o largă gamă de drepturi, printre care dreptul la viață, interzicerea torturii, sclaviei, comerțului cu sclavi și muncii forțate, dreptul pe care îl are fiecare om la libertate și la securitatea persoanei sale, dreptul persoanelor arestate sau deținute de a fi tratate în mod uman, egalitatea în fața tribunalelor, dreptul oricărei ființe umane de a i se recunoaște pretutindeni personalitatea juridică, respectul vieții personale și de familie, libertatea conștiinței, gândirii și religiei, dreptul de asociere, dreptul la întrunire pașnică, dreptul de a întemeia o familie, dreptul de a lua parte la conducerea treburilor publice, de a alege și de a fi ales, de a avea acces la condiții generale de egalitate, la funcțiunile publice din țara sa.³

Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice prevede că: „statele părți la prezentul pact se angajează să respecte și să garanteze tuturor indivizilor care se găsesc pe teritoriul lor și țin de competența lor drepturile recunoscute în prezentul Pact, fără deosebire, în special de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, principiul nediscriminării trebuind să guverneze luarea măsurilor de restrângere a execuției drepturilor și libertăți. Pactul consacră egalitatea de gender, precizând că atât femeile cât și bărbații se pot bucura în condiții de deplină egalitate de aceleași drepturi civile și politice.

Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale adoptat și deschis spre semnare de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966 prin Rezoluția 2200 A (XXI) a intrat în vigoare la 3 ianuarie 1976, cf. dispozițiilor art. 27, consacră o serie de drepturi ale omului, drepturi incluse în categoria drepturilor economice, sociale și culturale, stipulând că exercitarea drepturilor economice, sociale, culturale se face fără deosebire de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie publică sau

---

¹ Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială 21 decembrie 1965, p.19.

² Zugravu G., Manual antidiscriminare pentru judecători, Chișinău 2014, p.64.

³ Harding S., The feminist standpoint theory reader: intellectual and political controversies. New-York, Routledge, 2004, p.138.

orice altă opinie, origine națională sau socială, naștere, consacrand dreptul fiecărei persoane de a beneficia de tratament egal în ceea ce privește condițiile de muncă, salariul echitabil, securitatea socială, ocrotirea intereselor profesionale.

Pactul vizează toate categoriile de persoane: copii, adolescenți, femei, bărbați cărora le sunt înscrise drepturi fără nici un fel de discriminare.¹

Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale prevede exercitarea acestor drepturi fără nici o discriminare întemeiată pe rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie publică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere sau orice altă împrejurare. El consacră, printre altele, dreptul pe care îl are orice persoană de a se bucura de condițiile de muncă juste și prielnice, care să asigure, îndeosebi, un salariu echitabil și o remunerație egală pentru o muncă de valoare egală, dreptul pe care îl are orice persoană în vederea favorizării și ocrotirii intereselor sale economice, de a forma împreună cu alte persoane sindicate, dreptul la securitate socială.

Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei a fost adoptată și deschisă spre semnare de Adunarea Generală a Națiunilor Unite prin Rezoluția 34/180 din 18 decembrie 1979 și a intrat în vigoare la 3 septembrie 1981, conform dispozițiilor art. 27(1). Convenția reafirmă principiile Cartei ONU și ale Declarației Universale a Drepturilor Omului, referitoare la drepturile fundamentale ale omului, la demnitatea umană și valoarea umană, principiul egalității între femei și bărbați și principiul egalității între toți oamenii indiferent de diferențele de rasă, etnie, gender.

Convenția consacră principiul egalității între femei și bărbați în exercitarea drepturilor economice, sociale, culturale, civile și politice, dorindu-se a fi un instrument juridic eficient în eliminarea tuturor formelor de discriminare pe motiv de gender care împiedică participarea femeilor, în aceleași condiții ca și bărbații la viața socială, economică, culturală din țara lor.

Instrumentul juridic vine în rezolvarea situațiilor în care femeile sunt victimele unor discriminări care le împiedică să aibă acces la un nivel minim de educație, la servicii medicale, la o pregătire profesională, precum și la angajarea în muncă.

Prin Convenție este recunoscută contribuția femeii la progresul societății, importanța socială a maternității, rolul femeii în familie în creșterea și educarea copiilor, exprimând opinia că rolul femeii în procreare nu trebuie să constituie un motiv de discriminare și că responsabilitățile trebuie împărțite în mod just între femei și bărbați fără vreo discriminare.

Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială adoptată prin Rezoluția 2106 (XX) a Adunării Generale a ONU la 21 decembrie 1965 semnată și ratificată în martie 1966, intrată în vigoare la 4 ianuarie 1969, întărește și dezvoltă ideile cuprinse în Carta Națiunilor Unite și în Declarația Universală a Omului, condamnând discriminarea sub toate formele sub care s-ar putea manifesta. Convenția internațională pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială condamnă discriminarea rasială și angajează statele părți să promoveze o politică de eliminare a oricărei forme a acesteia și să asigure fiecărei persoane egalitatea în față legii, fără deosebire de rasă, culoare, origine națională sau etnică.²

Declarația privind eliminarea discriminării față de femei, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 7 noiembrie 1967 prin Rezoluția 226, reconfirmă credința în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și în valoarea persoanei umane și egalitatea în drepturi a bărbaților și femeilor, consacrand în mod expres principiul nediscriminării, pornind de la faptul că toate ființele umane se nasc libere și egale în drepturi și de la faptul că fiecare om se poate prevala de drepturile sale indiferent de gender. Declarația completează celelalte rezoluții, declarații, convenții și recomandări ale Organizației Națiunilor Unite și a instituțiilor specializate, plecând de la realitățile care dovedeau că asupra femeilor se exercită discriminări ce au ca efect împiedicarea femeilor la participarea lor în viața publică.

Declarația Națiunilor Unite asupra eliminării tuturor formelor de discriminare rasială din 20 noiembrie 1963 (rezoluția 1904 (XVIII) a Adunării Generale) afirmă în mod solemn necesitatea de a se elimina rapid toate formele și toate manifestările de discriminare rasială în toate părțile lumii și de a asigura înțelegerea demnității persoanei umane, reprezintă un document internațional care consideră discriminarea nu numai o încălcare a drepturilor omului, dar și un act de natură să pună în pericol relațiile prietenești dintre popoare, localizând-o la nivelul relațiilor interumane cât și la nivelul relațiilor dintre popoare, document apărut ca urmare a unor manifestări de segregare și separare pe motive de rasă din diferite

---

¹ Declarația Universală a Drepturilor Omului, proclamată de adunarea Generală a Națiunilor Unite la 10 decembrie 1948, p.13.

² Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială 21 decembrie 1965.

regiuni ale lumii.

Activitatea Uniunii este bazată pe un instrument internațional și religios major pentru protecția drepturilor omului, inclusiv Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Aceste instrumente protejează valori comune cu privire la libertățile fundamentale și principiile fundamentale, care sunt universale, indivizibile și interdependente. Respectul pentru aceste valori este o condiție pentru dezvoltarea eficientă în orice societate. Alte surse importante cu privire la definirea priorităților Uniunii Europene, sunt declarația și programul acțiunilor Conferinței Internaționale a Drepturilor Omului (Vienna, 1993), declarația Conferinței Internaționale a Populației și Dezvoltării (Cairo, 1994), a Summitului Internațional pentru Dezvoltare Socială (Copenhaga, 1995) și A patra Conferința Internațională a Femeii (Beijing, 1995).¹

Un pas important în integrarea drepturilor omului și principiilor democratice în politica Uniunii Europene, a fost făcut cu intrarea în forță a *Tratatului Uniunii Europene* din 1 noiembrie 1993. Tratatul consideră că unul dintre obiectele politicii externe comune și de securitate ale Uniunii Europene este dezvoltarea și consolidarea „democrației și regulilor dreptului și respectul pentru drepturile omului și libertăților fundamentale”. În același timp noul titlu al cooperării în dezvoltare include o a doua referință directă asupra drepturilor omului și democratizării: „Regula politică în această zonă trebuie să contribuie la dezvoltarea obiectivă generală și la consolidarea democrației și a regulilor de drept și totodată respectarea drepturilor omului și libertățile fundamentale.”

În perioada imediat următoare adoptării Tratatului asupra Uniunii Europene din 1993, și anume în 1996, este revizuită Carta Socială europeană, care stabilește drepturile, libertățile și procedurile de control, garantând respectarea lor de către statele membre. Carta socială europeană, revizuită în 1996, a intrat în vigoare în 1999 și înlocuiește treptat tratatul din 1961.

Conform Cartei, toți europenii utilizează aceste drepturi care vizează orice aspect al vieții cotidiene, inclusiv locul de trai, sănătatea, educația, locurile de muncă, protecția socială, libera circulație a persoanelor și nediscriminarea. Comitetul european al drepturilor sociale (CEDS) verifică dacă statele membre și-au onorat obligațiile conform Cartei. Comitetul Miniștrilor al Consiliului Europei alege cei 15 membri independenți și imparțiali pentru o perioadă de 6 ani. Componenta CEDS se poate reînnoi o singură dată. CEDS apreciază dacă legislația și practica în statele membre sunt conforme cu recomandările Cartei.

Statele părți raportează anual cum implementează Carta la nivel legislativ și practic. CEDS examinează rapoartele, decide dacă aceste proceduri se supun Cartei și publică anual concluziile sale. Dacă un stat nu acționează ca urmare a deciziei CEDS, Comitetul Miniștrilor adresează o recomandare statului de a-și schimba legislația și practica.

Plangerile privind încălcările Cartei pot fi adresate CEDS conform protocolului deschis spre semnare în 1995, care a intrat în vigoare în 1998.²

- Pentru toate statele care au acceptat procedura, de către: Conferința europeană a sindicatelor (CTUS), Uniunea confederațiilor industriștilor și patronilor din Europa (UNICE) și Organizația internațională a patronilor; Organizațiile neguvernamentale (ONG-urile cu statut consultativ pe lângă Consiliul Europei, enumerate în acest scop de Comitetul guvernamental); organizațiile patronale și sindicale din țara respectivă.

- Pentru cazurile în care statele au acceptat, de către: ONG-urile naționale.

Plîngerile trebuie transmise libere de orice constrângere, preferabil în engleză sau franceză, dacă îndeplinesc cerințele formale. După declararea admisibilității urmează o procedură scrisă, care implică un schimb de memorii în urma cărora CEDS poate decide audierea publică. Apoi CEDS decide asupra cazului pe baza probelor și raportează concluziile sale Comitetului Miniștrilor și părților în cauză. Raportul este publicat în termen de 4 luni de la decizie. În final, Comitetul Miniștrilor adoptă o rezoluție. Dacă este cazul, el poate recomanda măsuri specifice pentru a aduce legislația și practica statului în conformitate cu Carta.³

Ca urmare a Summit-ului șefilor de stat și de guvern de la Viena (1993), Consiliul Europei a adoptat în 1994 Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale, primul instrument multilateral, obligatoriu din punct de vedere juridic, destinat protejării minorităților naționale în general. Această Convenție definește anumite obiective pe care statele contractante se angajează să le urmărească prin intermediul legislației și politicilor naționale, cum ar fi: egalitatea în fața legii, aprobarea măsurilor care

---

¹ Zugravu G., Manual antidiscriminare pentru judecători, Chișinău 2014, p.317.

² Macrinici S., Iordache R., Analiza compatibilității legislației naționale în domeniul nediscriminării în câmpul muncii cu standardele europene, p.188.

³ Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială 21 decembrie 1965, p.83.

vizează păstrarea și punerea în valoare a culturilor, protejarea identităților, religiilor, limbilor minoritare și tradițiilor, garantarea accesului la media, stabilirea unor relații transfrontaliere libere și pacifiste cu persoanele care sunt rezidente legal pe teritoriul altor state.

Convenția-cadru a intrat în vigoare la 1 februarie 1998. Statele contractante trebuie să pregătească un raport privind măsurile adoptate și să-l prezinte în termen de 1 an de la data ratificării și apoi o dată la fiecare 5 ani. Comitetul Miniștrilor, ajutat de un Comitet consultativ, alcătuit din 18 experți independenți, sunt implicați în monitorizarea Convenției cadru. Comitetul Consultativ evaluează aceste rapoarte și determină dacă obligațiile au fost complet îndeplinite. Opiniile lui sunt transmise Comitetului Miniștrilor, care informează statele părți asupra concluziilor și recomandărilor. Regulile care guvernează această procedură de monitorizare permit de asemenea organizațiilor neguvernamentale și asociațiilor minorităților să transmită informații și/sau rapoarte (shadow reports) alternative.¹

În data de 10 decembrie 1991, Uniunea Europeană, a adoptat o *Declarație cu ocazia a 50-a aniversări a Declarației Universale a Drepturilor Omului*, care susține că politica Uniunii Europene, pe subiectul drepturilor omului, trebuie să „continue și, când este necesar să fie întărită și îmbunătățită”. Declarația include 6 pași realistici în legătură cu îmbunătățirea în Uniunea Europeană a politicii drepturilor omului.

Încă dinaintea lui 1990, Consiliul European a inclus sistematic mai puțin sau mai mult așa numitele clauze ale drepturilor omului în programele sale bilaterale și acordurile de cooperare cu țările din lumea a treia, inclusiv acordurile de prietenie cum ar fi acordurile Europei, cele Mediteraniene și acordul Cotonou - fosta Convenție Lomé. O decizie a consiliului din mai 1995, face evidentă modalitatea de bază a acestor clauze, cu intenția de a asigura încrederea în folosirea textului și în aplicarea lui. De la această decizie a Consiliului, clauzele drepturilor omului au fost incluse în toate acordurile negociate bilaterale de natură generală care au urmat (exclusiv acordurile la textile, produse agricole și așa mai departe). Mai mult de 20 de asemenea acorduri au fost deja semnate. Acestea se alătură la cele peste 30 de acorduri care au fost negociate înainte de mai 1995, și care aveau clauzele drepturilor omului nu neapărat premergătoare modelului lansat în 1995.²

În iunie 1998 Uniunea Europeană a decis, ca parte integrală din politica drepturilor omului, să întărească activitățile internaționale în legătură cu pedeapsa cu moartea. Uniunea Europeană va face eforturi în legătură cu abolirea universală a pedepsei cu moartea, o politica tinută puternic, acum acceptată de toți membrii Uniunii Europene.

Cu intenția de a prezenta suportul pentru toate activitățile care cuprind drepturile omului, Comisia a redactat o serie de comunicate Consiliului și Parlamentului, comunicate care deschid noi subiecte și strategii menite să sublinieze consistența și efectivitatea drepturilor omului generale apropiate de Uniunea Europeană: „Uniunea Europeană și Dimensiunile Externe ale Politicii drepturilor omului: de la Roma la Maastricht și Beyond (noiembrie 1995) și Uniunea Europeană și problemele conflictelor din Africa: Construirea păcii, Prevenirea conflictului și în exterior (martie 1996), la fel ca Politica drepturilor omului în cooperarea cu țările din lumea a treia (mai 1995), Democratizarea, regulile dreptului, respectul pentru drepturile omului și o bună guvernare: provocarea parteneriatului între Uniunea Europeană și Statele ACP (martie 1998), cooperarea cu țările ACP implicate în conflicte armate (mai 1999) și Adunarea Alegerilor și Observațiilor a Uniunii Europene (mai 2000).

Cu intenția de a oferi baza legală pentru toate drepturilor omului și activităților de democratizare ale Uniunii Europene ale capitolului B7-70, Consiliul a adoptat două Politici în 29 Aprilie 1999 (975-1999 și 976-1999) în dezvoltarea și consolidarea democrației și regulilor dreptului și respectul drepturilor și libertăților fundamentale. Acest capitol B7-70, denumit „Inițiativa Europeană pentru democrație și drepturile omului”, a fost creat la inițiativa Parlamentului European în 1994, care au adus împreună o serie de titluri ale unor planuri financiare care tratează promovarea drepturilor omului.

Tratatul instituind Comunitatea Europeană, semnat la Lisabona, 13 decembrie 2007, reafirmă principiile Cartei Națiunilor Unite fixându-și ca obiectiv fundamental ameliorarea constantă a condițiilor de viață și de muncă, consacră principiul egalității, promovând egalitatea între femei și bărbați (art.2), Comunitatea urmărind să elimine inegalitățile și să promoveze egalitatea între bărbați și femei în privința drepturilor și libertăților menționate în cuprinsul Tratatului. În cuprinsul Tratatului se precizează că statele membre își propun să stabilească între ele o cooperare intensificată care să nu constituie o discriminare și

---

¹ Harding S., *The feminist standpoint theory reader: intellectual and political controversies*. New-York, Routledge, 2004, p.178.

² Fribergh E., Kjaerum M., *Manual de drept european privind nediscriminarea*, Consiliul Europei, 2010, p.293.

nici o piedică în calea schimburilor între statele membre și să nu provoace nici o distorsiune a condițiilor de concurență dintre acestea (art.11 fost art.5A).¹

Tratatul interzice în mod expres orice discriminare bazată pe naționalitate, în aplicarea prevederilor sale. Totodată Consiliului i se dă posibilitatea de a lua măsuri necesare pentru combaterea oricărei discriminări bazate pe sex, rasă sau origine etnică, religie sau convingeri, un handicap, vârstă sau orientare sexuală (art.13 fost art.6A), cu condiția ca măsurile luate să nu aducă atingere prevederilor prezentului Tratat, și care să fie la propunerea Comisiei și după consultarea Parlamentului European, precum și competența de a adopta orice reglementare în materia nediscriminării.

La fel, *Tratatul de la Amsterdam*, care a intrat în forță la 1 mai 1999, marchează un alt pas important în integrarea drepturilor omului în aranjamentul legal al Uniunii Europene. Acest tratat inserează un nou articol 6 în Tratatul Uniunii Europene, care reafirmă că Uniunea Europeană „este fondată pe principiile libertății, democrației, respectului pentru drepturile omului și libertăților fundamentale, regulilor dreptului, principii care sunt comune Statelor Membre”. Violând aceste principii, într-un mod „serios și persistent”, Statele Membre își asumă riscul de a vedea siguranța drepturilor lor care derivă din aplicarea corectă a Tratatului Universal. Tratatul de la Amsterdam de altfel a adus pe „primul piedestal” o clauză generală în combaterea discriminării, stipulații cu privire la azil, refugiați și imigranți și chestiuni convingătoare în domeniul angajării, condițiilor de servicii și protecției sociale.

În continuare vom menționa că prin Tratatul de la Amsterdam, se adaugă la Tratatul privind Uniunea Europeană unele chestiuni importante. Se confirmă atașamentul față de drepturile sociale fundamentale așa cum sunt definite în *Carta socială europeană*, semnată la Torino la 18 octombrie 1961 și în *Carta Comunitară a drepturilor sociale fundamentale ale lucrătorilor* din 1989.

Se hotărăște promovarea progresului economic și social al popoarelor, tinându-se cont de dezvoltarea pieții interne, al întăririi coeziunii și protecției mediului și progresul economic și al altor domenii cu ajutorul aplicării unor politici capabile să contribuie în acest sens. Se decide implementarea unei politici externe și securității comune, prin punerea la punct a unor principii de promovare a păcii și securității, a progresului în Europa și al Europei în lume. Se începe facilitarea circulației libere a persoanelor, acest lucru obligă și protejarea siguranței și securității popoarelor.

Tratatul de la Amsterdam crează impresia unui tot unitar care ajută la întocmirea unei uniuni strânse între popoarele europene, ceea ce marchează un alt punct important.

Uniunea își propune să se ocupe de forța de muncă și promovarea progresului economic și social ceea ce ajută la crearea unui spațiu fără frontiere interne și stabilirea unei monede unice. Se dorește instituirea unei cetățenii a Uniunii prin întărirea protecției drepturilor și intereselor cetățenilor care aparțin Statelor Membre. Controlul granițelor externe a azilului și imigrării, a criminalității, dezvoltarea Uniunii ca o zonă a libertății și securității unde se pune baza liberei mișcări a persoanei, face ca și controlul criminalității să fie mai aspru. Examinarea unor revizuri politice și a formelor de cooperare instituite prin acest tratat, prin menținerea acquis-ului comunitar și dezvoltarea lui.²

Uniunea Europeană asigură coerența tuturor măsurilor externe adoptate în cadrul politicilor sale cu privire la relațiile externe, la securitate, economie și dezvoltare, unde Consiliul și Comisia au responsabilitatea, conform propriilor competențe, asigurării acestei coerențe și obligația cooperării, totodată implementarea acestor politici. În condițiile și scopurile Tratatelor institutive ale Comunității Europene și actele care le-au precedat, care le-au modificat sau completat și acest Tratat de la Amsterdam, Parlamentul European, Consiliul, Comisia, Curtea de Justiție și Curtea de Conturi își exercită atribuțiile.

Uniunea este fondată pe principiul libertății, democrației, respectului drepturilor omului și libertăților fundamentale, precum și al statului de drept, principii care sunt comune statelor membre. Uniunea respectă identitatea națională a statelor membre.

Uniunea stabilește și implementează o politică externă și de securitate comună, care acoperă toate domeniile politicii externe și de securitate, a căror obiective sunt salvagardarea voturilor comune, a interesurilor fundamentale, a independenței și integrității Uniunii, în conformitate cu principiile Cartei Națiunilor Unite, consolidarea securității Uniunii, menținerea păcii, unde se pune în discuție întărirea securității internaționale și cea a frontierelor externe. Se promovează cooperarea internațională, dezvoltarea și consolidarea democrației și a statului de drept, precum și respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Statele membre vor coopera în vederea consolidării și dezvoltării solidarității lor politice

---

¹ Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială 21 decembrie 1965, p.83.

² Fribergh E., Kjaerum M, Manual de drept european privind nediscriminarea, Consiliul Europei, 2010, p.83.

mutuale.¹

Pe lângă dispozițiile asupra politicii externe și securității comune, dispozițiile asupra cooperării judiciare și polițienești în materie penală oferă cetățenilor un nivel ridicat de protecție, într-un spațiu al libertății, securității și justiției, prin elaborarea unei acțiuni comune a statelor membre în domeniul cooperării polițienești și judiciare în materie penală și prin prevenirea și reprimarea rasismului și a xenofobiei. Prevenind și combatând criminalitatea, terorismul, traficul cu ființe umane și infracțiunile împotriva minorilor, traficul de droguri, arme, corupția și fraudă, se pot atinge obiectivele propuse.

În Tratatul de la Amsterdam, se pune și problema privind cooperarea intensificată care se poate realiza prin recurgerea la instituțiile, procedurile și mecanismele prevăzute de acest tratat. Statele membre aplică actele și deciziile luate pentru punerea în practică a cooperării la care participă, în măsura în care acestea le privesc. Statele Membre neparticipante nu intervin în punerea în practică a cooperării de către statele membre participante.

Pentru a institui progresiv o zonă a libertății, securității și justiției, Consiliul adoptă într-o perioadă de cinci ani de la intrarea în vigoare a Tratatului de la Amsterdam, măsuri menite să asigure libera circulație a persoanelor, cu ajutorul măsurilor asupra controalelor la frontierele externe, azil și imigrație.

Statele membre și Comunitatea se angajează să elaboreze o strategie coordonată pentru ocuparea forței de muncă și pentru promovarea unei forțe de muncă competente, calificate și capabile de adaptare, precum și a unei piețe a muncii aptă să reacționeze rapid la evoluția economiei, în vederea atingerii obiectivelor puse în plan.

Consiliul hotărăște luarea măsurilor pentru a intensifica cooperarea vamală între statele membre și între acestea și Comisie. Aceste măsuri nu se vor referi la aplicarea dreptului penal intern, nici la administrarea justiției în statele membre.

În partea a treia, în dispozițiile generale și finale, articolul 13, se stipulează că prezentul act este încheiat pe o durată nelimitată. El va fi ratificat de Înaltele Părți Contractante, potrivit normelor constituționale respective. Instrumentele de ratificare vor fi duse la guvernul Republicii Italiene și va intra în vigoare în prima zi a celei de-a doua luni care urmează după depunerea instrumentului de ratificare de către ultimul stat semnatar care va îndeplini această formalitate.

Tratatul de la Amsterdam a fost redactat în 12 limbi, după cum urmează: daneză, engleză, finlandeză, franceză, germană, greacă, italiană, olandeză, portugheză, spaniolă și suedeză, textele autentice fiind depuse în arhivele guvernului Republicii Italiene, care va remite câte o copie certificată pentru conformitate fiecăruia dintre guvernele celorlalte state semnatare.

Uniunea Europeană s-a referit de altfel prin propria declarație cu privire la drepturile omului care, în armonie cu *Declarația Drepturilor Omului a Consiliului European din Luxembourg* din 28-29 Iunie 1991, sunt părți esențiale din relațiile internaționale și o piatră de temelie a cooperării Europene. La data de 28 noiembrie, Consiliul și reprezentanții Statelor Membre s-au întâlnit în interiorul Consiliului și au adoptat o rezoluție a drepturilor omului, democrației și dezvoltării strategiei, procedurilor și priorităților puse la punct pentru cultivarea consistenței și solidității tuturor inițiativelor diverse de dezvoltare.²

La fel, drepturile omului, egalitatea și non-discriminarea sunt elemente-cheie și preocupări principale ale Consiliului Europei. Cu toate acestea, a fost nevoie de cincizeci de ani pentru a introduce prevederea cu referire la interzicerea generală a discriminării în CEDO.

Astfel, Convenția Europeană a Drepturilor Omului nu a apărut dintr-un vid juridic: ea a fost precedată în același timp de Declarația Universală a Drepturilor Omului și de Declarația Americană a Drepturilor și Îndatoririlor Omului.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului a fost primul instrument internațional important în domeniul drepturilor omului, având ca scop protecția unui larg spectru de drepturi civile și politice, luând forma unui tratat care din punct de vedere juridic este obligatoriu pentru Înaltele Părți și care instaurează un sistem de control al aplicării drepturilor la nivel intern.

Probabil că cea mai revoluționară contribuție a sa se regăsește în includerea unei dispoziții conform căreia o Înaltă Parte Contractantă poate accepta controlul Curții Europene a Drepturilor Omului în cazul când procedura este inițiată de un individ - și nu de către un Stat - care începe procedura. Succesul Convenției rezultă în special din faptul că recunoașterea dreptului la recurs individual nu mai este facultativ: Statele care au ratificat Convenția sunt de acum înainte obligate să accepte această competență a

---

¹ Muscalu L., *Discriminarea în relațiile de muncă*, București 2015, p.36.

² Nicolae P., *Egalitatea în drepturi a cetățenilor și nediscriminarea*, București, 2010, p.111.

Curții.

Conform jurisprudenței Curții, o diferență de tratament este discriminatorie în sensul art. 14 dacă nu are obiectiv și justificare rezonabilă, adică nu urmărește un scop legitim sau dacă nu există un raport rezonabil proporțional între scopul urmărit și mijloacele folosite. Curtea reiterează în fiecare hotărâre că, în exercitarea drepturilor și libertăților garantate în Convenție, articolul 14 asigură protecție împotriva unui tratament diferit, dacă este aplicat fără scop și justificare rezonabilă unor persoane aflate în situații similare. În absența constatării unui raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul urmărit, Curtea se pronunță asupra existenței discriminării.

Din analiza jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, se poate concluziona că aceasta nu interzice toate tratamentele diferențiate, ci le sancționează doar pe cele ilicite. Caracterul ilicit al unui tratament discriminatoriu se stabilește în funcție de justificarea pe care statele o oferă în cauzele deduse judecății. Această justificare trebuie să fie în viziunea Curții obiectivă și rezonabilă, Comisia și Curtea apreciind asupra acestui caracter obiectiv și rezonabil al tratamentului diferențiat precum și asupra caracterului proporționalității în luarea unor măsuri concrete de către statul respectiv.¹

În cadrul Consiliului Europei există două tipuri de organe specializate în materia drepturilor omului. Primul tip este reprezentat de un organ subsidiar al Consiliului Europei, creat în temeiul puterilor conferite de Statutul Consiliului Europei, de Comitetul de Miniștri, și anume - Comisarul drepturilor omului.

Al doilea tip de organe sunt organele convenționale, create prin tratate internaționale distincte. C.E.D.O. a creat inițial două organe: Comisia și Curtea. După reforma operată prin Protocolul nr.11 la Convenție singurul organ rămas specializat este Curtea.

În materia asigurării respectării drepturilor omului, Comitetul de Miniștri a adoptat o procedură de monitorizare, cu caracter confidențial. Totodată, Comitetul de Miniștri are competența de a aplica sancțiunile prevăzute de Statutul Consiliului Europei împotriva statelor care încalcă grav principiile Organizației.

În concluzie, Convenția Europeană pentru Protecția Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, intrată în vigoare la Roma în anul 1951, constituie un instrument juridic fundamental prin care statele care au ratificat-o se obligă la respectarea drepturilor omului indiferent de deosebiri de gender, rasă, etnie, statut, naționalitate, etc.

Convenția europeană are ca izvor Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948 (dar și proiectul Pactului referitor la drepturile civile și politice, în forma sa din 1949) împreună constituind „primele mari unde de șoc ale cruciadei pentru protecția drepturilor omului, ca efect primordial al celui de-al doilea război mondial”, ulterior completate cu cele două Pacte Internaționale ale Națiunilor Unite din 1996.

Statele membre ale Consiliului Europei reafirmă atașamentul față de valorile și principiile Declarației Universale a Drepturilor Omului, considerând că respectul libertăților fundamentale ale omului reprezintă esența oricărui regim politic democratic, temelia justiției și păcii în lume. Ca document regional-european, Convenția reafirmă unitatea de idealuri a statelor europene care se angajează să recunoască și să asigure garantarea drepturilor enunțate, cu respectarea tradițiilor politice, a libertăților.

Bibliografie:

1. Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950 în vigoare la 3 septembrie 1953.
2. Declarația Universală a Drepturilor Omului, proclamată de adunarea Generală a Națiunilor Unite la 10 decembrie 1948.
3. Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei din 18 decembrie 1979.
4. Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială 21 decembrie 1965.
5. MACRINICI S., IORDACHE R., Analiza compatibilității legislației naționale în domeniul nediscriminării în câmpul muncii cu standardele europene.
6. Fribergh E., Kjaerum M, Manual de drept european privind nediscriminarea, Consiliul Europei, 2010
7. Harding S., The feminist standpoint theory reader: intellectual and political controversies. New-York, Routledge, 2004, 379 p.
8. Silverstone D., Nediscriminarea în dreptul internațional, manual pentru practicieni, București, 2011.

---

¹ Muscalu L., Discriminarea în relațiile de muncă, București 2015, p.397.

9. Zugravu G., Manual antidiscriminare pentru judecători, Chişinău 2014.
10. Nicolae P., Egalitatea în drepturi a cetătenilor și nediscriminare, Bucureşti, 2010.
11. Muscalu L., Discriminarea în relațiile de muncă, Bucureşti 2015.

НОРМАТИВНОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ОХРАНЫ ЗДОРОВЬЯ И БЕЗОПАСНОСТИ ТРУДА

Борис СОСНА, доктор права, и.о. профессора
Комратского университета Молдовы
ведущий научный сотрудник Института юридических,
политических и социологических исследований

Лилия СТЕФУ, научный сотрудник – стажер Института юридических,
политических и социологических исследований

***Аннотация.** В статье анализируются нормативные акты, регулирующие охрану здоровья и безопасности труда, в том числе Трудовой кодекс РМ, законы РМ «Об охране здоровья и безопасности труда», «О страховании от несчастных случаев на производстве и профессиональных заболеваний».*

***Ключевые слова:** охрана здоровья и безопасность труда, несчастный случай на производстве, единовременное пособие.*

***Abstract.** The article analyzes the normative acts regulating occupational health and safety, including the Labor Code of the Republic of Moldova, laws of the Republic of Moldova “On occupational health and safety”, “On insurance against industrial accidents and occupational diseases”.*

***Key-words:** occupational health and safety, industrial accident, lump sum benefit.*

Актуальность темы обусловлена тем, что в Республике Молдова довольно часто происходят несчастные случаи на производстве, которые причиняют физическим лицам материальный и моральный ущерб.

Изложение основного материала. Право на защиту труда установлено ст. 43 Конституции РМ, которая была принята Парламентом РМ 29.07.1994 года.¹ Согласно части (2) ст. 43 Конституции РМ работники имеют право на защиту труда. Меры по защите касаются безопасности и гигиены труда, режима труда женщин и молодежи, установления минимальной заработной платы в сфере экономики, еженедельного отдыха, оплачиваемого отпуска, труда в тяжелых условиях, а также других специфических ситуаций.

Это конституционное право развивается в положения **Трудового кодекса** Республики Молдова (далее – ТК РМ) № 154-XV от 28.03.2003 года.² Согласно пункту d) ст. 5 ТК РМ одним из основных принципов регулирования трудовых отношений и иных непосредственно связанных с ними отношений является обеспечение права каждого работника на справедливые условия труда, в том числе отвечающие требованиям охраны здоровья и безопасности труда, и права на отдых, включая регулирование продолжительности рабочего времени, предоставление ежегодного оплачиваемого отпуска, ежедневного отдыха, выходных и нерабочих праздничных дней. При этом, пункт k) ст. 5 ТК РМ закрепляет такой принцип как обязательность полного возмещения работодателем материального и морального ущерба, причиненного работнику в связи с исполнением им трудовых обязанностей.

Кроме этого, в соответствии с требованиями индивидуального трудового договора (ст. 45 ТК), работодатель обязуется обеспечить работнику условия труда, предусмотренные настоящим кодексом, иными нормативными актами, содержащими нормы трудового права, коллективным трудовым договором. А согласно части (1) ст. 9 ТК РМ работник имеет право на: [...] l) защиту своих трудовых прав, свобод и законных интересов не запрещенными законом способами; [...] n) возмещение причиненного ему в связи с исполнением трудовых обязанностей материального и

---

¹ Официальный монитор РМ № 1 от 12.08.1994 г.

² Официальный монитор РМ № 159-162 от 29.07.2003 г.

морального ущерба в порядке, установленном настоящим кодексом и иными нормативными актами; о) обязательное социальное и медицинское страхование в порядке, предусмотренном действующим законодательством [...]. В этом контексте, основные обязанности работодателя установлены частью (2) ст. 10 ТК РМ. А согласно пункту е) части (2) ст. 10 ТК РМ одной из основных обязанностей работодателя является обязанность обеспечивать работникам условия труда, отвечающие требованиям охраны здоровья и безопасности труда. При этом, часть (1) ст. 222 ТК указывает на основные направления государственной политики Республики Молдова в области охраны здоровья и безопасности труда. Из них, по нашему мнению, самыми злободневными являются обеспечение приоритета жизни, физической целостности и здоровья работников; распространение передового опыта в этой области; содействие созданию безопасных условий труда, разработке и использованию безопасных техники и технологий, производству средств индивидуальной и коллективной защиты работников; регламентирование обеспечения работников средствами индивидуальной и коллективной защиты, а также санитарно-бытовыми помещениями и устройствами, лечебно-профилактическими средствами за счет средств работодателя.

Согласно ст. 224 ТК РМ организация охраны здоровья и безопасности труда осуществляется в соответствии с органическим законом РМ «Об охране здоровья и безопасности труда» № 186-XV от 10.07.2008 года.¹

Данный закон регулирует конкретные правовые отношения, касающиеся введения мер по обеспечению безопасности и здоровья работников на рабочем месте, а также устанавливает общие принципы, касающиеся предупреждения профессиональных рисков, безопасности работников на рабочем месте, исключения факторов риска и травмирования, информирования, консультирования, пропорционального участия, обучения работников и их представителей, а также общие направления реализации этих принципов. Примечательно, что закон защищает право на здоровые и безопасные условия труда не только работников, с которыми работодатель заключил письменные индивидуальные трудовые договоры, но и физических лиц, с которыми данная формальность не соблюдена или же, заключены гражданско-правовые договоры. Например, с учениками, с которыми в соответствии с частью (2) ст. 216 ТК РМ заключается гражданско-правовой договор, а не индивидуальный трудовой договор. Таким образом, указанный закон приравнивает ученика к работнику. Несмотря на это, из содержания этого закона непонятно, какое физическое лицо, нанятое работодателем, является стажером. По нашему мнению, законодатель в ст. 1 закона (основные понятия) должен дать официальное толкование, определив и понятие «стажер».

Лица, с которыми работодатель в нарушение ст. 56 ТК РМ, не заключил индивидуальный трудовой договор в письменной форме, могут подтверждать наличие трудовых отношений при помощи таких средств доказывания как приказ о приеме на работу, табель учёта рабочего времени, ведомостей на получение заработной платы, свидетельских показаний.

Согласно ст. 6 этого закона нормативные акты об охране здоровья и безопасности труда утверждаются Правительством. Соответственно, во исполнение этой статьи Правительство РМ приняло, к примеру, постановление № 86 от 9 февраля 2012 года «О минимальных требованиях по охране здоровья и безопасности труда на временных или подвижных строительных площадках».²

Обязанности работодателей по охране здоровья и безопасности труда установлены ст. 9-18 закона РМ «Об охране здоровья и безопасности труда». При этом, работодатель обязан обеспечить охрану здоровья и безопасность труда работников, а также и других лиц по всем аспектам осуществляемой деятельности. Кроме этого, обязанности работников в области охраны здоровья и безопасности труда не должны затрагивать принцип ответственности работодателя. В контексте своих обязанностей работодатель обязан принять меры, необходимые для охраны здоровья и безопасности труда работников, включая предупреждение профессиональных рисков, обеспечение информации и обучения, а также обеспечение необходимой организации и средств. Он также, обязан следить за адаптацией вышеуказанных мер, с учетом меняющихся обстоятельств, в целях улучшения существующего положения. Конкретно, работодатель обязан в частности оценить профессиональные риски, в частности при выборе рабочего оборудования, используемых

---

¹ Официальный монитор РМ № 143-144 от 05.08.2008 г.

² Официальный монитор РМ № 34-36 от 7.02.2012 г.

химических веществ или препаратов, а также при оснащении рабочих мест; принимать во внимание возможности работников с точки зрения их безопасности и здоровья каждый раз, когда поручает им какое-либо задание; принять соответствующие меры для гарантирования доступа к зонам, где существует серьезная и особая опасность, только тех работников, которые получили соответствующие инструкции по охране здоровья и безопасности труда; принимать на работу только лиц, которые по результатам медицинского осмотра и, при необходимости, психологического тестирования способностей пригодны к выполнению порученных им трудовых заданий; обеспечивать проведение периодического медицинского осмотра и, при необходимости, периодическое психологическое тестирование работников; обеспечивать бесперебойное надлежащее функционирование защитных систем и устройств, контрольно-измерительной аппаратуры, а также установок по улавливанию, накоплению и обезвреживанию вредных веществ, выделяемых при выполнении технологических процессов; обеспечивать в установленные сроки и надлежащим образом сообщение, расследование и отчетность об имевших место на предприятии несчастных случаях на производстве, разработку и реализацию мер по их предупреждению; обеспечивать работников безопасным рабочим оборудованием; выдавать бесплатно работникам средства индивидуальной защиты; выдавать бесплатно работникам новые средства индивидуальной защиты в случае их деградации или утраты ими защитных качеств; принять надлежащие меры для того, чтобы работники и/или их представители на предприятии получали всю необходимую информацию о профессиональных рисках, а также действиях и мерах защиты и предупреждения как на уровне предприятия в целом, так и на уровне каждого типа рабочего поста и/или должности в частности и другие.

Следует учитывать, что работодатели обязаны учитывать требования закона РМ «О социальной интеграции лиц с ограниченными возможностями» № 60 от 30.03.2012 года.¹ Так, согласно части (7) ст. 33 закона № 60 от 30.03.2012 года, в целях обеспечения интеграции в трудовую деятельность лиц с ограниченными возможностями работодатели принимают специфические меры, связанные с: а) разумным приспособлением к рабочему месту; б) проектированием и приспособлением рабочих мест таким образом, чтобы они были доступны для лиц с ограниченными возможностями; с) поставкой новых технологий и вспомогательных приспособлений, инструментов и оборудования, позволяющих лицам с ограниченными возможностями получить и сохранить рабочее место; d) предоставлением этим лицам адекватного обучения и поддержки.

Как указали выше, обязанности работников в области охраны здоровья и безопасности труда не должны затрагивать принцип ответственности работодателя. Ответственность работодателя перед работниками установлена ст. 196 ТК РМ, согласно которой в случае повреждения здоровья или смерти работника вследствие несчастного случая на производстве или профессионального заболевания работнику возмещается упущенный заработок (доход), а также связанные с повреждением здоровья дополнительные расходы на медицинскую, социальную и профессиональную реабилитацию или семье умершего возмещаются соответствующие расходы в связи со смертью работника. Размер и условия предоставления этих гарантий и компенсаций устанавливаются действующим законодательством. Кроме этого, **имущественная (материальная) ответственность работодателя** за ущерб, причиненный здоровью или жизни работника, установлена ст. 18 закона РМ «Об охране здоровья и безопасности труда» и ст. 1998-1999, 2013-2035 Гражданского кодекса Республики Молдова (далее – ГК РМ) № 1107-XV от 06.06.2002 года.²

Согласно части (1) ст. 18 закона РМ «Об охране здоровья и безопасности труда» работнику, которому установлен процент сохранения трудоспособности в результате несчастного случая на производстве или профессионального заболевания, выплачивается за счет предприятия, виновного в несчастном случае на производстве или профессиональном заболевании, помимо установленного законом возмещения ущерба, единовременное пособие из расчета среднемесячной заработной платы по стране за каждый процент утраты трудоспособности, но не менее среднегодовой заработной платы пострадавшего. А согласно части (2), в случае смерти работника, наступившей в результате несчастного случая на производстве или профессионального заболевания, предприятие,

---

¹ Официальный монитор РМ № 155-159 от 27.07.2012 г.

² Повторно опубликован на основании Закона Республики Молдова № 133 от 15.11.2018 г. – Официальный монитор Республики Молдова, 2018 г., № 467-479, ст. 784.

виновное в несчастном случае или профессиональном заболевании, возмещает материальный ущерб лицам, имеющим на это право, в порядке и размерах, установленных законом, а также выплачивает за счет собственных средств единовременное пособие из расчета среднегодовой заработной платы умершего, помноженной на число полных лет, не дожитых им до возраста шестидесяти двух лет, но не менее десяти среднегодовых заработных плат. Согласно части (4) ст. 18 указанного закона, если ограничение трудоспособности или смерть работника в результате несчастного случая на производстве наступили по вине не только предприятия, но и пострадавшего, применяется в соответствии с законом смешанная ответственность и размер единовременного пособия уменьшается в зависимости от степени вины пострадавшего. В случае, если увечье или смерть работника имели место по вине предприятия и по вине пострадавшего применяется смешанная ответственность индивидуального трудового договора размер единовременного пособия уменьшается.

По нашему мнению, ст. 18 закона РМ «Об охране здоровья и безопасности труда» следует дополнить частью (4¹), в которой должно быть указано, что размер единовременного пособия может быть уменьшен не более чем на 10 %.

В свою очередь, ст. 2034 ГК РМ усматривает, что возмещение вреда, причиненного увечьем или иным повреждением здоровья либо связанного со смертью лица, осуществляется в виде ежемесячных платежей. При этом, возмещение расходов, которые будут понесены в связи с увечьем или иным повреждением здоровья, может быть установлено предварительно на основании заключения уполномоченного медицинского органа, в том числе при необходимости предварительной оплаты требуемых услуг и вещей (приобретение путевки в санаторий, оплата проезда, приобретение специальных транспортных средств и т.п.). При наличии обоснованных причин судебная инстанция по требованию лица, имеющего право на возмещение вреда, причиненного увечьем или иным повреждением здоровья либо связанного со смертью лица, с учетом возможностей ответственного за вред лица, может установить выплату возмещения в виде единовременного платежа, исчисленного за период не более трех лет. В случае ликвидации юридического лица, ответственного за вред, причиненный увечьем или иным повреждением здоровья либо связанный со смертью лица, соответствующие суммы капитализируются согласно закону.

Следует также учитывать, что в случае увечья или иного повреждения здоровья работника Национальной кассой социального страхования (CNAS) выплачиваются пособия, предусмотренные законом РМ «О страховании от несчастных случаев на производстве и профессиональных заболеваний» № 756-XV от 24.12.1999 года.¹

Страховщик, которым является Национальная касса социального страхования, обязан оплатить услуги и выплатить пособия, предусмотренные ст.9 указанного закона. А эти услуги и пособия являются: а) услуги по медицинской реабилитации; б) услуги по восстановлению трудоспособности; в) услуги по профессиональной реабилитации; г) пособие по временной нетрудоспособности; д) пособие в связи с временным переводом на другую работу; е) пособие по ограничению возможностей (для лиц, потерявшие трудоспособность полностью или как минимум на 35 % вследствие несчастного случая на производстве или профессионального заболевания) – (смотри ст.17 Закона); з) пособие по случаю смерти (которое выдается единовременно в фиксированной сумме соответственно числу и категории лиц, находившихся на иждивении застрахованного лица) – (смотри ст.18 Закона).

Следует отметить, что услуги по медицинской реабилитации и восстановлению трудоспособности являются приоритетными перед пособиями.

А согласно ст. 10 этого закона застрахованные лица имеют право на медицинское обеспечение, соответствующее повреждению здоровья, причиненному несчастным случаем на производстве или профессиональным заболеванием, которые являются: а) амбулаторное лечение; б) медицинские анализы и медикаменты; в) скорая медицинская помощь; г) медицинские услуги в специализированных больницах и клиниках; д) услуги по пластической и восстановительной хирургии; е) услуги по физиотерапии.

Также, страховщик обязан возместить расходы на медицинские услуги, оказываемые с целью лечения или реабилитации застрахованного лица, пострадавшего вследствие наступления страхового случая, и предоставляемые дополнительно к услугам, предусмотренным действующим

---

¹ Официальный монитор РМ № 31-33 от 23.02.2000 г.

законодательством. Так, для уменьшения или компенсации последствий повреждения здоровья, причиной которого явился несчастный случай на производстве или профессиональное заболевание, застрахованные лица в случаях, установленных врачом - экспертом страховщика, имеют право на:

а) специальный уход; б) санаторное лечение; в) покрытие транспортных расходов, связанных с посещением медицинских или санаторных учреждений, и расходов сопровождающего лица; д) получение медико-санитарных материалов и изделий для коррекции слуха и зрения; е) технические вспомогательные средства (любое изделие, инструмент, оборудование или техническая система специального или общего назначения, используемые лицом с ограниченными возможностями, которые предупреждают, компенсируют, мониторируют, уменьшают или нейтрализуют трудности лиц с ограниченными возможностями). Это право распространяется также на покрытие расходов по их ремонту. Список материалов, изделий и средств, предназначенных для уменьшения или компенсации последствий повреждения здоровья, причиненного несчастным случаем на производстве или профессиональным заболеванием, утверждается Правительством по предложению Национальной кассы социального страхования.

Данный закон также обязывает страховщика, т.е. Национальную кассу социального страхования, оплатить услуги *по восстановлению трудоспособности*, которое осуществляется по индивидуальной восстановительной программе составленное врачом- экспертом страховщика по согласованию с застрахованным лицом (это затраты на медицинское обеспечение, в том числе пребывание и питание в медицинском учреждении) , *услуги, предоставляемые с целью предупреждения снижения или утраты трудоспособности и необходимости постоянного ухода* (это, мероприятия по протезированию, а если это невозможно - повышение уровня самообслуживания), а также услуги *по профессиональной реабилитации* (это, например, курсы по восстановлению квалификации или переквалификации и выплата пособия в период обучения на этих курсах).

В заключение отметим, что в Республике Молдова нормативное регулирование охраны здоровья и безопасности труда в целом соответствует требованиям стандартов, соответствующим современному социальному государству.

ASPECTE JURIDICO-POLITICE PRIVIND DINAMICA MIGRAȚIEI LA NIVEL NAȚIONAL

Ioan TICU, drd.

Universitatea de Studii Economice din Moldova

Abstract. *Fenomenul migrației e firesc într-un anumit fel, dacă ne gândim că e întâlnit în toate perioadele istoriei: populațiile au migrat, s-au deplasat, s-au amestecat. Dacă acceptăm însă că nimic din ce-a fost nu se repetă sau nu se repetă întocmai, e normal să fim luați prin surprindere de actuala invazie. Noutatea este că am intrat într-o fază în care ritmul ei crește: trăim o epocă de accelerare continuă. O epocă începută odată cu cristalizarea civilizației occidentale, când pentru prima dată s-a afirmat ideea progresului, a unei zile de mâine altfel decât cea de azi. Începând cu ultimul deceniu al secolului trecut și până în prezent, Republica Moldova se confruntă cu un puternic flux de migrație a populației. Cetățenii Republicii Moldova, de multe ori tineri ași de muncă, pleacă în străinătate, fie din cauza sărăciei, fie a lipsei de perspective, în căutarea unei vieți mai bune și a unui loc de muncă mai bine plătit peste hotarele țării. Există multe dispute referitor la migrația populației și consecințele sale asupra țării și a familiilor,unii consideră că migrația trebuie privită ca fiind un proces ce trebuie bine gestionat, alții văd migrația ca o problemă care trebuie soluționată.*

Cuvinte-cheie: migrație, azil, teorii, economie, piață, sărăcie.

Abstract. *The phenomenon of migration is natural in a certain way, if we think it is encountered in all periods of history: the populations migrated, moved, mixed. However, if we accept that nothing has been repeated or repetitive, it is normal to be surprised by the current invasion. The novelty is that we have entered a phase in which its rhythm grows: we live an era of continuous acceleration. An era started with the crystallization of Western civilization, when the idea of progress, of tomorrow other than today, was asserted for the first time. Since the last decade of the last century to date, the Republic of Moldova faces a strong flow*

of population migration. Citizens of the Republic of Moldova, often young people who are able to work, go abroad either because of poverty or lack of prospects in search of a better life and a better paid job abroad. There are many disputes about population migration and its consequences for the country and for families, some consider migration to be a well-managed process, others see migration as a problem to be solved.

Key-words: *migration, asylum, theories, economy, market, poverty.*

Fenomenul migrației internaționale a existat dintotdeauna concretizat prin transhumanță, invazii, colonizări și cruciade. Nu există nici un exemplu în istorie al vreunei țări care să nu fi beneficiat de o demografie dinamică care să se răsfrângă într-o oarecare măsură asupra situației economice sau politice a țării sau care să fie constituită de o populație absolut omogenă.

Migrația populației este o lege a evoluției populației care poate fi pusă în evidență doar printr-un studiu metodic pentru a evita orice generalizare sau abordare subiectivă. Deoarece nu putem desprinde o analiză practică a unui proces de o anterioară definire și abordare teoretică a acestuia, lucrarea de față va începe prin a defini fenomenul migrației și a explica câteva noțiuni semnificative adiacente acestuia pe care autorul le va folosi în efectuarea cercetării intenționate. Pentru început este necesar a prezenta conținutul noțiunii de migrație, a emigra și a imigra din perspectiva a mai multe puncte de vedere.¹

Migrația este deplasarea unei populații dintr-o regiune în alta, pentru a se stabili acolo. Ea reprezintă deci deplasare și stabilire. Dacă *a emigra* semnifică acțiunea de părăsire a propriei țări pentru a te stabili în altă țară atunci *a imigra* reprezintă activitatea prin care intri într-o țară, alta decât a ta, pentru a te stabili acolo.

Dicționarul de *sociologie* desemnează prin migrație deplasarea populației unei regiuni în altă regiune, îndeosebi din zonele rurale către cele urbanizate, dar și dinspre o societate spre alta. În ambele cazuri cei care se deplasează nu sunt cei mai săraci, ci indivizi capabili să sesizeze decalajul dintre aspirațiile lor și posibilitățile de a le realiza, ce are ca efect schimbarea rolurilor celor care migrează, în cazul migrațiilor internaționale.

Având în vedere volumul impunător al migrației în societatea contemporană și rolul ei ca factor al schimbărilor sociale în sfera de activitate economică, politică și culturală a țărilor, și, în rezultat, a dezvoltării regiunilor lumii, anume reprezentanții sociologiei insistă asupra studierii sistematice a proceselor migraționiste. Un argument în favoarea sociologiei ca știință capabilă să întreprindă analiza complexă a procesului migratoriu este și faptul că acest proces s-a dezvoltat ca urmare a modernizării în proporții mari a societății, globalizării proceselor socioculturale, politice, socio-economice și demografice, care caracterizează dinamica proceselor contemporane în cadrul societății. În acest sens a fost dezvoltată teoria sociologiei migrației care abordează migrația drept un proces social ”deosebit” care are următoarele particularități: *caracter de masă* (procesul migratoriu se manifestă prin acțiuni în masă de schimbare a locului de trai); *durabilitate* (interdependența dintre cauzele și consecințele proceselor migratorii); *conținutul social al surselor și rezultatelor proceselor migratorii* (ele sunt generate de problemele sociale ale societății și urmăresc soluționarea acestora); *individualismul participanților la procesele migraționiste* (migrația se referă la procesele sociale spontane, generate de diverși factori și care se dezvoltă ca inițiativă socială). Procesul migratoriu include trei faze: formarea factorilor mobilității; însăși procesul de schimbare a locului de trai a migranților; adaptarea lor la noul loc de trai.²

Cercetarea sociologică a procesului migratoriu presupune analiza surselor generării acestuia și crearea în baza datelor obținute a modelului de dezvoltare a procesului; evidențierea și studierea componentelor și caracteristicilor de bază ale acestui proces social; evidențierea și analiza fenomenelor apărute în cadrul procesului; cercetarea schimbărilor în societate sau în comunități și grupuri apărute în timpul decurgerii procesului migratoriu; prognozarea în baza informațiilor obținute a durabilității și direcției de dezvoltare a fenomenului studiat, etc.

Astfel, sociologia migrației poate fi studiată ca o știință separată care are ca *subiect de cercetare* procesul migratoriu ca interacțiune socială a populației, antrenat în procesul de mobilitate social-geografică, iar subiectul de cercetare – dinamica schimbărilor obiective și subiective a aspectelor relațiilor sociale ale persoanelor strămutate în cadrul sociumului precedent și actual; precum și funcția socială a migrației de construire a vieții imprevizibile a subiecților proceselor migratorii prin realizarea intereselor lor în rezultatul schimbării locului de trai. Migranții, din punctul de vedere al sociologiei, sunt grupuri

---

¹ Manolo, I. Bella. Cum să gestionăm migrația forței de muncă. OIM. Geneva, 2005, p.27.

² Fuerea Augustin, *Tratatele fundamentale ale Uniunii Europene*, Editura C.H. Beck, București, 2013, p.250.

sociale, membrii cărora se autoidentifică ca subiecți integri la noul loc de trai și posedă sentimentul solidarității de grup.

În sens economic, migrația populației reprezintă deplasarea propriu-zisă a forței de muncă în alte țări, ca rezultat al disproporției dintre dezvoltarea economică și demografică a țării. Creșterea populației într-un ritm superior celui de dezvoltare economică a țării conduce la apariția surplusului forței de muncă și, în consecință, o parte din populație este nevoită să emigreze pentru a-și găsi un loc de muncă când migrația atinge dimensiuni de masă – aceasta indică nu doar lipsa de corespondență dintre nivelul de dezvoltare și creștere numerică a populației, ci reprezintă și o reflectare a contradicțiilor interne ale societății, a aprofundării și persistenței situațiilor de criză din țară. Astfel are loc deplasarea capitalului uman care a fost format și instruit prin investiții importante a făcute de către țara de origine. Țările de destinație – cele în care se deplasează forța de muncă – beneficiază de această forță de muncă ieftină, în care au investit alții. Din perspectiva economiei, peste hotare se deplasează ”un produs” cu proprietăți deosebite – forța de muncă, care se deosebește de alte produse prin faptul că ea însăși este un factor de producție a altor produse. Țara care exportă forța de muncă, adică țara de origine a migranților, este ”răsplătită” pentru exportul dat prin transferul înapoi, în țara de origine, a unei părți din veniturile migranților, ceea ce contribuie la reducerea șomajului și la intrarea în țară a unui flux important de mijloace valutare de peste hotare.¹

Din punct de vedere al *relațiilor economice internaționale*, migrația internațională a forței de muncă este fluxul circuitului economic mondial nesupus reglementărilor contractuale ale actelor de comerț și cooperare, fluctuant și neorganizat, cuprinzând forța de muncă activă în căutare de locuri de muncă. Însă pe lângă motivele economice migrația poate avea la bază și temeuri de ordin politic, cultural, familial, etc. În literatura de specialitate se disting 5 direcții de mișcare ale fluxului migratoriu.²

– *Dinspre țările mai puțin dezvoltate spre țările sau zonele înalt industrializate*, cu un standard de viață ridicat (caracteristic în special pentru țările în curs de dezvoltare, printre care și fostele republici sovietice).

– *Migrația între țările industrial dezvoltate* (acest tip de migrație are la bază mai mult factori neeconomici decât economici și este caracteristică mai ales pentru țările din Uniunea Europeană datorită implementării principiilor mișcării în interiorul comunității europene).

– *Migrația forței de muncă între unele țări în curs de dezvoltare* – cazul unor țări membre ale OPEC din Orientul Mijlociu, ca Arabia Saudită, Emiratele Arabe care atrag forță de muncă din țările învecinate ca urmare a unor programe vaste de investiții).

– *Migrația din țările dezvoltate spre cele în dezvoltare* – cazul migrației lucrătorilor științifici, a specialiștilor înalt calificați din țările Europei și Americii de Nord spre țările în dezvoltare, precum este și Republica Moldova. E vorba de specialiști, preponderent în domeniile financiar-bancar, educațional, agroindustrial și altele, care sunt invitați în țară pentru a asista implementarea unor proiecte finanțate din exterior.

– *Migrația între fostele țări socialiste și CSI* – cazul migrării populației din fostele republici sovietice spre Rusia. Unii cercetători (Olimova și Bosc, 2003) denumesc acest fenomen migrație de substituție, care presupune ocuparea locurilor de muncă rămase vacante după migrarea muncitorilor ruși în țările din Vest.

Plecând însă de la ideile *sociologiei relațiilor transnaționale*, relevate de James Rosenau, Bertrand Badie, vom observa cum fluxurile migratorii vor zdruncina categoriile clasice care stau la temelia ordinii statale. Principiile de teritorialitate și suveranitate sînt amenințate de noile fluxuri economice și culturale, care, luînd proporții incomensurabile, nu mai pot fi gestionate de stat. Astfel fluxurile migratorii sporește incertitudinile, limitează suveranitatea, și diminuează posibilitatea statului de a le regla, ceea ce duce la o necoincidență între logica statală și cea migratorie și alimentează fenomenul nedorit al migrației ilegale. O consecință a dezvoltării evenimentelor este și creșterea conflictualității în țările de imigrare.

Pornind de la o abordare *istorică* a relațiilor internaționale, Aristide Zolberg descrie cum se transformă în timp capacitatea statului de a controla, regla, sau chiar stimula fluxurile migratorii. Astfel dacă, în epoca revoluțiilor tehnico-științifice, migrațiile erau susceptibile reglării din partea statului, atunci în epoca contemporană, acestea se dedau din ce în ce mai greu controlului care devine o prioritate în condițiile dificultăților de adaptare la noile date mai complexe ale deplasărilor de populație.

¹ Rusnac, S. Preocupări contemporane ale psihologiei sociale. Chișinău, 2007, p.25.

² Stalker, P. Workers without frontiers (The Impact of globalization). Geneva: International Labour Organization, 2000, p.149.

James Hollifield privește fluxurile migratorii din perspectiva paradigmei *economiei politice*. Migrantul este văzut ca un bun care poate fi gestionat după regulile pieții, ca și oricare alt bun comercial, iar legislația statelor poate avea o influență decisivă asupra fluxurilor migratorii. Comportamentul acestuia depinde mai degrabă de rațiuni colective decât individuale, de rațiuni politice decât economice.

În abordările *neoliberale* migrația este privită ca un mecanism important al răspîndirii potențialului uman, cu modalități de dezvoltare din ce în ce mai rezultative (TH. Sowell), abordare care se limitează doar la estimarea abilităților resurselor de migranți, doar situația forței de muncă înalt calificate. În cercetările *marxiste*, însă migrația este analizată drept un o componentă a mecanismului de atragere a capitalului. Se pune accentul pe înlăturarea consecințelor negative a migrației, cât și pe legătura dintre migrație și dezvoltarea economiilor tenebre, care naște dihotomii în piețele forței de muncă naționale.

Pentru a ne face o imagine mai amplă asupra volumului fluxurilor mobile ale populației globului, vom releva câteva forme și tipuri ale migrației.

Ținând cont de direcția fluxurilor, distingem *migrație internă*, care se desfășoară între regiunile unei țări, și *migrație externă (internațională sau interstatală)* – care are loc între state.

În dependență de durata aflării în țara primitoare de migranți, migrația internațională poate fi *permanentă* (cu stabilire încununată de succes) sau *temporară* (cu posibilitatea întoarcerii în țara de origine după soluționarea problemelor de ordin economic sau politic).

După formele de organizare a proceselor migratorii, putem distinge migrații organizate (direcționate de organele de stat sau cu ajutorul lor) și neorganizate – individuale.

Organizația internațională a Muncii utilizează noțiunea de migrație a forței de muncă, conform căreia ”muncitorii migranți sunt persoanele cărora le este permisă angajarea în activitate economică în altă țară decât cea de origine, și care nu dețin cetățenia statului în care vor fi angajate”.

În conformitate cu clasificarea elaborată de Organizația Internațională a Muncii, există câteva tipuri de migranți:¹

- Migranții care își manifestă dorința de a-și schimba țara și în final naționalitatea. Aceștia sînt orientați să imigreze în țările dezvoltate industrial (SUA, Canada, Australia și altele). În Europa un loc important îl constituie Germania;

- Muncitorii migranți (sezonieri, temporari, necalificați sau puțin calificați, navetiști, care lucrează în baza unui contract de angajare și cei stabiliți care beneficiază de permisiunea de aflare și muncă în țara primitoare fără orice limitare;

- Specialiștii care se deosebesc prin o înaltă calificare și abilități. Aici se includ cadrele didactice și studenții. Acest tip de migrație e numit și ”exodul creierelor”;

- Refugiații – persoane obligate să-și părăsească țara din cauza unor amenințări de ordin politic, social sau economic, asupra vieții lor, cerând azil de la țările cu un climat politic sau social-economic favorabil.

O altă tipologie elaborată în cadrul Organizației Internaționale a Muncii (Böhling W.R.) se concentrează pe conținutul economic al diverselor circulații decât asupra imaginilor statelor trimitătoare sau asupra intențiilor individuale ale migranților:²

- Migrația în scop de instruire – circulația persoanelor pentru a obține noi calificări și pentru a se familiariza cu tehnologiile moderne, experiență ce poate fi folosită la întoarcere în țara lor. Acest tip de migrație are loc prin canale de business private și fără supravegherea statului.

- Profesioniștii, lucrătorii din domeniul tehnic, manageri, oameni de afaceri și persoane care asigură servicii transfrontaliere, care trec temporar frontiera sub auspiciile unei companii transnaționale, pentru desfășurarea unei activități economice independente sau îndeplinirea unei îndatoriri de serviciu, a cărui natură este tranzitorie sau de scurtă durată.

- Migrația în scopul muncii în baza contractului de muncă limitat în timp, fiind caracteristică în statele unde munca calificată sau necalificată este necesară, cel puțin temporar.

- Migrația în scopul muncii dar și al stabilirii este forma de circulație a lucrătorilor înalt calificați spre țările înalt industrializate.

De asemenea legislația internațională distinge între *migranți legali* și *ilegali*. Un migrant legal este definit ca o persoană străină, care are permisiunea legală de intrare, de aflare, pe parcursul unei perioade anumite de timp, și de muncă într-o țară. Migranții care nu respectă aceste condiții sunt calificați drept ilegali.

¹ Мопшняга, В., Руснак, Г. Мы строим Европу и не только. Chișinău: CEP USM, 2005, p.189.

² Rusnac, S. Preocupări contemporane ale psihologiei sociale. Chișinău, 2007, p.149.

Un fenomen caracteristic epocii contemporane este înăsprirea crizelor migraționiste, încununate de creșterea numărului refugiaților, a persoanelor în căutare de refugiu, și a migranților muncitori. Riscurile pe care le poate naște extinderea acestui fenomen în producerea unor crize, la nivel local, zonal, continental sau planetar ce ar putea influența în mod negativ ordinea social- politică, sau în declanșarea unor tulburări a echilibrelor etnice sau religioase au dus la apariția unei preocupări crescânde pentru problema demografică și a fenomenului migrației contemporane.

Migrația a constat dintotdeauna în mișcările indivizilor ca răspuns la diverse modificări în condițiile economice, politice și sociale. Este dificil de evaluat care este cu exactitate impactul schimbărilor de ordin demografic, economic, și politic asupra fenomenului migrației, dar anume în aceasta va consta sarcina ulterioară a cercetării actuale.

Una dintre tendințele actuale dominante este *globalizarea*, care a permis abolirea granițelor tradiționale între state suverane, pieți și indivizi, ceea ce sporește capacitatea indivizilor de a comunica, de a acumula cunoștințe. Revoluția comunicațiilor la nivel global, expansiunea electronică a mass-media, ce are ca efect idealizarea modului de viață occidental, determină tot mai mult persoane din țările sărace ale Sudului, unde majoritatea potențialilor migranți consideră că nu există speranță de ameliorare a condiției lor în țările natale, să migreze spre Nordul bogat.¹

Procesul de globalizare s-a soldat cu constituirea unui nou regim de migrații care tinde să faciliteze intrarea lucrătorilor înalt calificați și a migranților în posesie de capital și să reducă șansele de stabilire a migranților mai puțin calificați în țările dezvoltate, dar în același timp. Cea mai mare parte a forței de muncă migratoare - muncitorii mai puțin calificați – rămâne neprotejată ca grup, fiind tratați drept rezidenți de mână a doua.

Un efect negativ al globalizării care a stimulat migrația spre Vest a fost și constituirea rețelelor transnaționale de origine familială, economică, comerciantă sau mafiotică care pun în funcțiune mecanismul migrațiilor în lanț (cele mai active diaspore, în acest sens, fiind cea a Chinei, cu 50 milioane de persoane răspândite-n lume, a României, ale țărilor din Balkani). Împiedicate de controlul crescând exercitat de state, aceste migrații se desfășoară deseori pe căi clandestine, alimentând o întregă rețea de bussines legate de frontieră : traficul de forță de muncă și de droguri, produse de contrabandă, etc.

Căderea Zidului Berlinului, în noiembrie 1989, care, deși nu a condus la invazia anunțată a migranților din Est, totuși a declanșat dezvoltarea fenomenului „migrațiilor pendulare” dinspre Est spre Vest sau dinspre Sud la Nord. E vorba de plecări nu definitive, ci de scurtă durată, care i-ar permite migrantului să trăiască în condiții mai bune la sine acasă, dar să lucreze din greu în străinătate, astfel adoptând strategia „co-prezenței”.

Un alt factor care duce la crearea și menținerea forței de muncă a imigranților este cel *demografic*, și în special, îmbătrânirea populației din societățile industriale, pe de o parte și creșterea natalității în țările sărace, pe de altă parte. În anii 1990-1995, media fertilității în cele mai dezvoltate regiuni ale lumii era de 1,68 copii per femeie, în timp ce pentru reînnoirea populației era necesară o medie mai sus de 2,1, cea ce îngrijorează populația tânără lucrătoare care va trebui să suporte o populație bătrână consumatoare mult mai numeroasă. Rolul imigrației constă în a contribui la creșterea populației. Pentru țările OCDE în perioada 1990- 2005 imigrația a fost responsabilă pentru 18,9- 22,3 % din cifra totală a creșterii populației. În Europa, Moldova este una din țările cu densitate mare (119 persoane pe km², în 2003) și are una dintre populațiile cele mai tinere, plasându-se pe locul 3 pe continent, după Albania și Macedonia (*The progress of Nations*, UNICEF, 1999). Astfel, lipsa acută de oportunități de angajare în câmpul muncii pentru această categorie de populație a condiționat în mare parte migrația forței de muncă în țara noastră.²

O altă sursă de migrație este intensificarea cazurilor cererilor de azil politic, în număr nelimitat, venite din unele puncte fierbinți ale planetei (Balcani, Orientul Apropiat și Mijlociu, Asia de Sud – Est, regiunea Marilor Lacuri ale Africii), cele mai solicitate state europene fiind Germania, Franța și Marea Britanie. Astăzi numai Europa de Vest primește anual 400 000 solicitanți de azil.

Printre modelele propuse pentru explicarea migrațiilor internaționale sunt cele care pun accentul pe factorii „de stimulare” din partea țărilor trimitătoare (motivele individuale) și cele care relevă factorii de „necesitate” din partea țărilor primitoare. Iată câteva teorii de bază în acest sens:

Noua economie a migrației. Teoria argumentează ideea că migrația nu este o alegere individuală, ci

---

¹ Fuerea Augustin, *Tratatele fundamentale ale Uniunii Europene*, Editura C.H. Beck, București, 2013, p.116.

² Simion, D. M. *Globalizarea și migrația internațională a forței de muncă*.//Globalizarea vieții sociale (materialele Conferinței Internaționale din 19 martie 2004). UNFPA. Chișinău, 2004, p.136.

o decizie luată de grupuri, de obicei de familia sau casnici. Trimiterea unui sau a mai multor membri ai familiei în străinătate duce nu doar la creșterea veniturilor grupului, ci și diversifică sursele sale de venit, ceea ce-i va oferi siguranță. O dată cu liberalizarea comerțului se reduce stabilitatea în angajare, iar pentru șomerii, privați de securitate economică va spori necesitatea de a risca.

Teoria pieții duble a forței de muncă. Aceasta reflectă faptul că migrația nu este un fenomen de tranziție, ci a devenit o trăsătură necesară permanentă a societăților industriale moderne. În capitalism este întotdeauna nevoie de muncitori dornici de a lucra în condiții neprielnice și precare. În timp ce naționali, cu o formare din ce în ce mai superioară, și-au mărit aspirațiile și nu acceptă să lucreze în asemenea condiții (în Germania, de ex., în 1996 șomajul era de 12% și se aflau la evidență 200.000 de muncitori în construcție neangajați), imigranții, aflându-se în situație de criză, sunt gata să accepte tot ce li se oferă (Germania a angajat 500.000 de muncitori străini). Teoretic, această problemă ar putea fi rezolvată prin mărirea salariilor pentru muncile „inferioare”, dar aceasta ar putea duce la inflație, de aceea se optează pentru forța de muncă ieftină a imigranților.

Teoria sistemului global. Aceasta descrie interconexiunea dintre fluxurile de capital, de bunuri și de forță de muncă. Migrația este văzută drept rezultat al caracteristicilor economiilor naționale, fiind influențată și de penetrația capitalului economiilor bogate în cele sărace, creând un sistem global total. În țările sărace, astfel de penetrări distrug sursele tradiționale de venit și duce la apariția forței de muncă mobile, o parte din care este încadrată în procesul migrației internaționale.

Migrația masivă a populației din regiunile mai puțin dezvoltate în cele ce oferă condiții social-economice și politice mai favorabile pentru dezvoltare, poate fi explicată, de către *psihologia socială* prin intermediul *teoriei reprezentărilor sociale*. Potrivit lui W. Doise, „reprezentările sociale sunt concepțiile generatoare de atitudini, determinate de inserțiile specifice în ansamblul raporturilor sociale, care organizează procesele de simbolizare ce intervin în aceste raporturi”. Fiind mijloace de interpretare și cunoaștere spontană, naivă sau empirică a realității, distinctă de cunoașterea științifică, care permite indivizilor și grupurilor din care fac parte să-și stabilească atitudinea față de situațiile, evenimentele și comunicările abordate.

Astfel, ele contribuie la formarea de orientări și conduite în societate. Potrivit modelului structural al lui S. Moscovici, reprezentările sociale exercită influență asupra actorului social prin intermediul a trei modalități: difuzarea – transmiterea informației și; propagarea – consolidarea unei atitudini, credințe; propaganda – instituirea viziuni incompatibile cu cea a părții antagoniste. Difuziunea produce opinii, propagarea – atitudini, propaganda – stereotipuri.

Reprezentările sociale au o structură tridimensională, incluzând informația (suma cunoștințelor despre un obiect, fiind actul de impregnare a individului cu un anumit mod de gândire), câmpul reprezentării sociale (conținutul calitativ ale ei, care prezentat într-o formă mai mult sau mai puțin consistentă, vizează un anumit grup social) și directiva (componenta cea mai importantă a unei reprezentări, deoarece ea exprimă viziunea, aprecierea comună (pozitivă sau negativă) a unui anumit obiect, proces, eveniment etc.

Fiind formă a cunoașterii comune, formate din afirmații, aprecieri și cunoștințe căpătate prin învățare, asimilate din informațiile mass-media etc., reprezentările sociale posedă calități de călăuză în relațiile cu mediul, având menirea de soluționare a problemelor din cotidian și, astfel, contribuie la formarea conduitelor și comportamentelor sociale. În acest sens, dezvoltarea tehnologiilor informaționale, creșterea rolului mass-media ce facilitează considerabil transmiterea rapidă a informațiilor duce la idealizarea unui mod de viață occidental, ce oferă șanse de dezvoltare și sentimentul de siguranță a vieții pentru populația din țările mai puțin dezvoltate sau în curs de dezvoltare și dezvoltă la aceștia o dorință de un mod de viață mai bun în țările Occidentului. Ținta acestor reprezentări sociale sunt, de obicei, pe de o parte persoanele înalt calificate sau tinerii cărora țările bogate le promet oportunități de creștere și dezvoltare mai mari decât în țările lor de origine, iar pe de altă parte, sunt persoanele necalificate, care în țara de origine se încadrează în categoria șomerilor, în timp ce sunt foarte solicitate pe piața forței de muncă externă.¹

Din punct de vedere al științei psihologice, tendința emigraționistă a studenților poate fi, de asemenea, explicată prin intermediul *teoriei motivaționale* (McClelland), care argumentează că există un set de motive, și anume Aspirația, Puterea și Afilierea, care sunt suficiente pentru a descrie și explica majoritatea comportamentelor și experiențelor persoanelor, inclusiv a personalității migrantului. Motivul

---

¹ Simion, D. M. Globalizarea și migrația internațională a forței de muncă.//Globalizarea vieții sociale (materialele Conferinței Internaționale din 19 martie 2004). Chișinău: UNFPA, 2004, p.182.

Aspirației se caracterizează prin tendința de a îndeplini mai bine anumite sarcini și de a depune mai multe eforturi în muncă, cu scopul de a face față sau chiar a depăși propriile standarde de excelență, sau cu scopul de a produce ceva original. Motivul Afilierii caracterizează tendința de a fi acceptat în societate și dorința de a stabili și menține relații interpersonale durabile, precum și punerea accentului pe valorile familiale. Motivul Puterii caracterizează preocuparea pentru a obține și menține controlul și influența asupra altei persoane, sau asupra lumii întregi, dorința de a fi recunoscut drept autoritate și de a avea influență asupra deciziilor celorlalți.¹

Astfel, un studiu realizat asupra dorințelor emigraționiste a studenților universităților din Europa Centrală și de Est arată că studenții care doresc să emigreze în altă țară se deosebesc din punct de vedere psihologic de care doresc să rămână în țară, prin faptul că primii sunt influențați în luarea deciziilor lor de motivele Puterii și Aspirației, adică au o motivație internă de a munci, de a căuta să sarcini provocatoare și greu de îndeplinit, de a-și asuma anumite riscuri pentru a-și atinge scopurile și de a evita rutina. Dacă mediul nu oferă provocări și oportunități de a excela, cei ce au o motivația Puterii și Aspirației e posibil să dorească să emigreze cu scopul de a căuta oportunități mai bune de dezvoltare. De asemenea, studiul arată că motivul Afilierii și valorile familiale caracterizează în măsură mai mare pe studenții care vor să rămână în țară, decât pe cei care vor să emigreze din țară.

Astăzi Moldova este recunoscută ca fiind un important exportator de forță de muncă, o țară ce-și oferă excedentul de brațe de muncă pieței străine de forță de muncă. Printre cele mai atractive țări de destinație pentru migrații moldoveni, pe lângă regiunile tradiționale din Est – țările din spațiul postsovietic, sunt și statele europene.

După obținerea independenței Republicii Moldova fluxurile migratorii s-au amplificat datorită proceselor de repatriere a persoanelor în țările lor de origine, apariției unei noi categorii de migrații – a refugiaților ca urmare a agravării relațiilor interetnice și implicit a izbucnirii conflictului din Transnistria. Printre alte cauze relevante ale dezvoltării fenomenului migraționist în Republica Moldova la etapa contemporană putem menționa:²

– Căderea ”Cortinei de Fier” și inițierea proceselor de democratizare a statului independent moldovenesc a dus la liberalizarea procedurilor de intrare și ieșire din țară au favorizat emigrarea masivă din țară, în special spre Vest. Interesul cetățeanului ex-sovietic a fost suscitată, generând pentru început un turism masiv, ce s-a transformat cu timpul într-o modalitate legală de a emigra ilegal din țară.

– Desprinderea de URSS în 1991 și accesarea la independență a Republicii Moldova a afectat nu doar raporturile politice ale acesteia cu fosta metropolă, ci în primul rând cele economice, la cea dată puternic interdependente. În urma ruperii acestor legături au avut de suferit sectoare determinante ale economiei naționale, mai întâi de toate, industria și agricultura. Această stare de lucruri a dus la creșterea șomajului atât în localitățile urbane, cât mai ales în cele rurale, în care locuiește cea mai mare parte a populației țării. Criza social-economică și lipsa unor programe de stat bine articulate privind politica internă de ocupare a forței de muncă, a avut un impact negativ asupra condițiilor de trai ale populației, stimulând tendințele migraționiste ale unei bune părți din populația țării, în special, ale tineretului.

– Prelungirea perioadei de tranziție la economia de piață a noului stat a generat declinul economic. Transformările democratice ale sistemelor politic, economic și social moștenite de la Uniunea Sovietică nu s-au soldat într-un scurt timp cu rezultatele scontate, ci din contra au favorizat adâncirea crizei. Lipsa unei strategii de durată pentru economia națională, care ar fi asigurat continuitatea programelor economice a tuturor guvernelor, lipsa unei susțineri reale a antreprenoriatului a dus la agravarea situației economice a statului, ce s-a manifestat prin scăderea producției, creșterea inflației, șomajului, venituri mici ale populației în comparație cu costul coșului minim de consum (80% din populația țării se află sub limita sărăciei), reducerea mijloacelor financiare pentru sfera socială au factorii esențiali ce au motivat populația țării să plece la muncă peste hotare, mai ales că însuși guvernanții văd în migrație o soluție la aceste probleme lăsând responsabilitatea controlului ei pe umerii guvernanților țărilor de destinație. Nu șomajul este cea mai importantă cauză a migrației – majoritatea celor care migrează nu sunt șomeri, ci au un venit mult prea mic.

– Apariția conflictelor interetnice în spațiul postsovietic au favorizat creșterea mobilității solicitanților de azil.

– Pe lângă cauzele de ordin istoric și socioeconomice al apariției acestui proces, migrația masivă a

---

¹ Мопняга, В., Руснак, Г. Мы строим Европу и не только. Chișinău: CEP USM, 2005, p.134.

² Fuerea Augustin, Tratatul fundamental ale Uniunii Europene, Editura C.H. Beck, București, 2013, p.17.

forței de muncă din Moldova a fost favorizată și menținută ca o tendință dominantă și datorită unor factori specifici precum:

– Dezvoltarea la moldoveni a spiritului integrării europene și mediatizarea unui mod de viață occidental au stimulat plecarea peste hotare, nu doar cu scopul angajării temporare, ci și pentru stabilire permanentă sau studii în străinătate.

– Nivelul educațional relativ înalt al populației a favorizat, de asemenea, emigrarea forței de muncă din țară. Rata științei printre tinerii de vârstă cuprinsă între 15-24 de ani este de 99,7 %. Caracterul polilingv al societății este un alt factor educațional important: deși, conform statisticilor, circa 65% din populația țării vorbește cel puțin două limbi – româna și rusa – sondajele arată că acest procent este mult mai înalt. Astfel, emigranții moldoveni se adaptează ușor la realitățile lingvistice atât în Est, în special în Rusia, cât și în Vest, în special în țările cu limbi de origine latină, pe când etnicii găgăuzi nu întâmpină probleme de adaptare lingvistică în Turcia.

– În afară de factorii de stimulare („*push factors*”), asupra emigrării din Moldova influențează și factori de atragere a forței de muncă străine din țările de imigrație („*pull factors*”), (cererea de forță de muncă străină necalificată și ieftină pentru a înfăptui munci grele, murdare sau cu un anumit pericol pentru sănătate pe care muncitorii de acolo nu mai vor să le înfăptuiască).

Alți factori care au încurajat și menținut emigrarea cetățenilor moldoveni sunt: componența multiethnică a populației țării, descendentă din imigranți ruși, ucraineni, găgăuzi și bulgari, care vor să se întoarcă în țara strămoșilor lor; filierele de emigrare ilegală, inclusiv de trafic de persoane; frontiera de Est transparentă și mai puțin controlată prezintă oportunități de tranzitare a teritoriului țării noastre pentru migrații din Est; proximitatea geografică a țării noastre față de câteva zone importante din lume, cu o cerere importantă de forță de muncă ieftină dar calificată, fiind la intersecția a trei civilizații - europeană, slavă și musulmană.

Bibliografia:

1. Fuerea Augustin, *Tratatele fundamentale ale Uniunii Europene*, Editura C.H. Beck, București, 2013.
2. Ghencea, Boris, Gudumac, Igor. *Migrația de muncă și remitențele în Republica Moldova (2004)*. Chișinău, 2005.
3. Manolo, I. Bella. *Cum să gestionăm migrația forței de muncă*. OIM . Geneva, 2005.
4. Simion, D. M. *Globalizarea și migrația internațională a forței de muncă*.//Globalizarea vieții sociale (materialele Conferinței Internaționale din 19 martie 2004). UNFPA. Chișinău, 2004.
5. Rusnac, S. *Preocupări contemporane ale psihologiei sociale*. Chișinău, 2007, p. 188
6. Fuerea Augustin, *Tratatele fundamentale ale Uniunii Europene*, Editura C.H. Beck, București, 2013.
7. Jalbert, S. E. *Arta ca afacere*. Winrock International. Chișinău: Proiectul Noi Perspective pentru Femei, 2006.
8. Simion, D. M. *Globalizarea și migrația internațională a forței de muncă*.//Globalizarea vieții sociale (materialele Conferinței Internaționale din 19 martie 2004). Chișinău: UNFPA, 2004.
9. Stalker, P. *Workers without frontiers (The Impact of globalization)*. Geneva: International Labour Organization, 2000.
10. Мошняга, В., Руснак, Г. *Мы строим Европу и не только*. Chișinău: CEP USM, 2005.

CONSIDERENTE TEORETICE ȘI ASPECTE PRACTICE PRIVIND MODUL DE ÎNCETARE A CONTRACTULUI

Raluca TOMESCU, asist.univ.dr.
Universitatea Andrei Șaguna Constanța

Abstract. Nu de puține ori atât în doctrină, dar mai ales în practica judiciară am asistat la folosirea unor sintagme precum "rezilierea contractul prin acordul părților", ori "începând cu data de...va rugam fiți de acord cu intenția noastră de reziliere a contractului nr..." , însă la o analiză mai atentă, din punct de vedere juridic, această asociere morfologică se prezintă ca fiind total neinspirată. În primul rând rezilierea contractului este o sancțiune pe care numai creditorul o poate aplica debitorului, ca urmare a neîndeplinirii obligațiilor contractuale asumate, ceea ce în mod firesc ne conduc a sublinia că

desființarea bilaterală a contractului prin reziliere nu poate fi efectul unui acord de voință al părților. Așadar, atunci când ne vom referi la o încetare a contractului ca urmare a unui act unilateral sau bilateral de voință, nefiind deci vorba de o sancțiune, în mod corect se impune a folosi termenul de desființare sau eventual de reevocare a contractului. Sub imperiul celor prezentate mi-am propus ca în prezentul studiu să subliniez diferența esențială dintre aceste forme de încetare a contractului, respectiv acordul de voință versus ca sancțiune.

Abstract. *Because not only in the doctrine, but especially in the judicial practice, we have witnessed the use of syntagms such as "the termination of the contract (in the right of arezolutory clause) by agreement of the parties", or "starting with ... please agree to our intention to terminate (rezolution) the contract No ...", but on a more careful analysis, from a legal point of view, this morphological association appears to be totally uninspired. First, the termination (in the right of arezolutory clause) of the contract is a sanction that only the lender can apply to the debtor as a result of the non-fulfillment of the contractual obligations assumed, which naturally leads us to point out that the bilateral termination of the contract by termination can not be the effect of a will parties. Therefore, when we refer to a termination of the contract as a result of a unilateral or bilateral act of will, and therefore not a sanction, it is right to use the term of cancellation or eventual renegotiation of the contract. In the light of the above, I have proposed in the present study to emphasize the essential difference between these forms of termination of the contract, namely the will-versus-to-sanction agreement.*

Contractul, alături de actul juridic unilateral și faptele juridice rămâne unul dintre cele mai semnificative izvoare ale obligațiilor civile, instituția contractului autoimpunându-se ca o necesitate încă din cele mai vechi timpuri. Originile acestei instituții sunt extrem de adânci, încă din perioada vechiul drept roman, când inițial, acordul de voință s-a materializat printr-o simplă convenție a părților, dar care îmbrăcând o anumită formă, devenea ulterior obligatorie datorită formalităților și solemnităților efectuate cu ocazia încheierii ei. Însă, această simplă convenție a părților nu genera efecte juridice. Pe acest temei, romanii acelor timpuri, pozitivi înainte de toate și materialişti până la exces, nu puteau concepe, ca un simplu acord de voință să lege libertatea cuiva, obligându-l la îndeplinirea unui lucru, iar pentru această derogare de la starea naturală de libertate a unui om, ei voiau ceva sigur în schimb, ceva care să materializeze, pe cât se poate acel acord de voință¹.

Contractul nu este așadar, un produs al lumii moderne, cea mai valoroasă legislație a contractelor fiind elaborată de juriconsulții romani. Aceștia, cu pragmatismul, ingeniozitatea și finețea ce-i caracteriza, au creat un drept contractual empiric, dar logic, cu un grad mare de perfecțiune și cu valoroase constante pentru posteritate, atât prin conținutul lui bogat, cât și prin forma sa ireproșabilă de exprimare. Acelor timpuri trebuie să le recunoaștem statornicirea dată structurii tehnice a contractelor (capacitatea de a contracta, consimțământul părților, obiectul și cauza) și formularea a numeroase paradigme sub formă de maxime, care își găsesc aplicare și azi, martori fiind, de-a lungul secolelor, la o evoluție ascendentă a teoriei generale a contractelor. Pentru prima dată cel care a încercat să unească în jurul acordului de voință, ca element esențial al contractului, toate categoriile de convenții recunoscute de ordinea de drept și producătoare de efecte juridice este considerat de unii autori jurisconsultul Pedius care apare menționat de Ulpian (4 ad edictum) “...adeo autem conventionis nomen generale est ut eleganter dicat Pedius nullum esse contractum, nullam obligationem, quae non habeat în se conventionem, sive re sive verbis fiat: nam et stipulation, quae verbis fit, nisi habeat consensum, nulla est.”². Astfel că, numeroase pacte, simple acorduri de voință, au fost ridicate la rang de contracte. Cuvântul *contractus* a fost generalizat la început în sistemul de drept privat roman, pentru ca mai apoi să fie preluat de toate legislațiile lumii ce au urmat. Termenul de contract (*contractus*) îl întâlnim doar în dreptul roman clasic, deoarece grecii foloseau termenul de *synallagma* (de unde și denumirea de contracte sinalagmatice).

Dezvoltarea economică a Romei a impus forma scrisă a contractului, atât pentru dovedirea actelor juridice, dar mai ales pentru proba acestora, astfel luând naștere forma recunoscută și azi ca *ad probationem*. Inițial, *contractul litteris* se pare că ar fi provenit dintr-un obicei al bancherilor romani, care țineau un registru de încasări și plăți denumit *codex accepti et expensi*. În acest registru, ce era împărțit pe două coloane, se scriau, pe o coloană numită *accepta*, sumele primite de către bancher, iar pe a doua

---

¹ Popovici Constantin, Efectele conventiunilor in dreptul roman si roman, Ed.Noua tipografie”Tulcea”, Tulcea 1886

² Contractele În Dreptul Roman, Lector univ. dr. Mihai OLARIU, Universitatea Româno-Americană, București

coloană, ce se numea *expensa*, erau menționate plățile făcute de către bancher unor terțe persoane¹.

Necesitatea respectării cuvântului dat, fie el materializat în pacte, convenții sau contracte, a avut dintotdeauna nenumărate implicații morale, juridice și chiar religioase. Respectarea cuvântului dat, care în principiu echivalează cu îndeplinirea obligațiilor asumate, prin încheierea contractului bazat pe manifestarea de voință a părților capătă putere de lege pentru acestea. Tot dreptului roman îi datorăm formularea unuia dintre cele mai importante principii de drept, ce au stat și încă stau la baza sistemelor de drept din, probabil, întreaga lume, dar și în dreptul internațional, respectiv principiul forței obligatorii a contractului, exprimat și prin adagiul latin *pacta sunt servanda* și care reprezintă regula de drept potrivit căreia actul juridic civil, legal încheiat, se impune spre executare părților (în cazul contractelor) sau părții (în cazul actelor juridice unilaterale) întocmai ca legea.

Cu alte cuvinte, executarea actului juridic civil reprezintă pentru părți o obligație și nu o facultate.

Reglementările aduse de actualul Cod civil român, prin art.1322 ce privește efectele încetării contractului, se precizează că *”la încetarea contractului părțile sunt liberate de obligațiile asumate”*, ceea ce pe plan juridic, generează implicații de o importanță covârșitoare. Tocmai de aceea, am considerat că alături de o analiză riguroasă a reglementării legale se impune și o analiză atentă a cauzelor de încetare a contractului, cât și a efectelor ce intervin ulterior acesteia, pentru a nu da dreptul la abuzuri și a nu periclita siguranța și stabilitatea circuitului civil și a mediului de afaceri.

În cele ce urmează, voi încerca să fac o scurtă și concisă prezentare a cauzelor de încetare a contractului așa cum aceasta este reglementată în dreptul comun, respectiv în art. 1321 Cod Civil *”Contractul încetează, în condițiile legii, prin executare, acordul de voință al părților, denunțare unilaterală, expirarea termenului, îndeplinirea sau, după caz, neîndeplinirea condiției, imposibilitate fortuită de executare, precum și din orice alte cauze prevăzute de lege”*.

De principiu, **încetarea contractului prin executare**, ar reprezenta cazul ideal, respectiv acela în care raporturile juridice dintre părți vor înceta atunci când fiecare parte își respectă obligațiile asumate, la termenele și în condițiile prevăzute în contract. Prin excepție raporturile juridice dintre părți vor continua să supraviețuiască chiar și după executarea obligațiilor contractuale propriu-zise, atunci când este vorba de o răspundere post contractuală, cum ar fi de exemplu obligația de garanție a vânzătorului care se prezintă sub o dublă înfățișare: pe de o parte, acesta trebuie să îl garanteze pe cumpărător de liniștita folosință a lucrului² (garanția contra evicțiunii ce constă fie în pierderea proprietății lucrului, total sau parțial, fie în tulburarea cumpărătorului în exercitarea prerogativelor sale de proprietar, chiar și atunci când „provine din fapte imputabile vânzătorului, chiar dacă acestea s-au ivit ulterior vânzării” potrivit art. 1.695 alin. 3 Noul Cod Civil) și, pe de altă parte, de utila folosință a lucrului (garanția contra viciilor)³.

”Deoarece încheierea unui contract este rezultatul consimțământului reciproc al părților, mutuu consensus, tot acordul lor de voință poate conduce la încetarea sa, mutuu dissensus. Este o aplicare a principiului simetriei actelor juridice.”, precizează profesorul univ. Dr.Alexandru Țiclea în lucrarea sa *”Tratat de Drept Muncii. Legislație. Doctrină. Jurisprudență”*. Astfel că, **încetarea contractului prin acordul de voință al părților** va putea fi exprimat expres prin întocmirea unui înscris, dar va putea fi exprimat și prin consimțământul mutual al părților, deoarece dispozițiile art. 1270 Cod Civil, precizează în teza a II a următoarele:⁴(2) Contractul se modifică sau încetează numai prin acordul părților ori din cauze autorizate de lege⁵.

De altfel și jurisprudența în materie ne oferă aceiași soluție, de exemplu, într-una dintre soluțiile date de Curtea de Apel București, într-o speță similară, s-a specificat că posibilitatea revocării unei convenții legal făcute, va produce aceleași efecte juridice chiar și prin consimțământul mutual al părților, deoarece în aprecierea solicitării de constatare a încetării convenției, importantă va fi voința reală a părților,

¹ Lect. Univ. Drd. Ionuț Ciutacu Curs de Drept Roman, Universitatea Creștină “Dimitrie Cantemir” Facultatea De Științe Juridice Și Administrative Specializarea – Drept

² Art. 1695 alin. 1 Cod Civil, „vanzătorul este de drept obligat să îl garanteze pe cumpărător împotriva evicțiunii care l-ar împiedica total sau parțial în stăpânirea netulburată a bunului vândut”

³ Art. 1707, Condiții: (1) Vânzătorul garantează cumpărătorul contra oricăror vicii ascunse care fac bunul vândut impropriu întrebuințării la care este destinat sau care îi micșorează în asemenea măsură întrebuințarea sau valoarea încât, dacă le-ar fi cunoscut, cumpărătorul nu ar fi cumpărat sau ar fi dat un preț mai mic.

(2) Este ascuns acel viciu care, la data predării, nu putea fi descoperit, fără asistență de specialitate, de către un cumpărător prudent și diligent.

(3) Garanția este datorată dacă viciul sau cauza lui exista la data predării bunului.

(4) Vânzătorul nu datorează garanție contra viciilor pe care cumpărătorul le cunoștea la încheierea contractului.

(5) În vânzările silite nu se datorează garanție contra viciilor ascunse.

ca *negotium* și nu forma pe care aceasta o îmbracă (*instrumentum*), mai ales atunci când contractul dedus revocării este un contract consensual¹.

Contractul poate înceta de drept, prin expirarea termenului, așadar la finalul perioadei pentru care acesta a fost încheiat. În opinia mea, această regulă se va aplica cu precădere în cazul contractelor cu executare succesivă, încheiate pentru o perioadă determinată de timp. La sfârșitul perioadei pentru care a fost încheiat, contractul va înceta de drept, prelungirea acestuia fiind posibilă prin acordul de voință al părților, materializat de exemplu printr-un act adițional, înainte de expirarea termenului, ori ulterior prin încheierea unui nou contract. Prin excepție de la această regulă, contractul de locațiune este singurul contract numit care unde va opera de drept reînnoirea locațiunii. Art. 1810 din actualul Cod Civil reglementează tacita relocațiune

”(1) Dacă, după împlinirea termenului, locatarul continuă să dețină bunul și să își îndeplinească obligațiile fără vreo împotrivire din partea locatorului, se consideră încheiată o nouă locațiune, în condițiile celei vechi, inclusiv în privința garanțiilor.

(2) Noua locațiune va fi însă pe durată nedeterminată, dacă prin lege sau convenția părților nu se prevede altfel”.

În literatura juridică de specialitate au fost exprimate opinii conform cărora reînnoirea locațiunii (prin tacita relocațiune), ar trebui împiedicată de locator deoarece textul de lege face mențiunea că ”fără vreo împotrivire din partea locatorului”. Astfel că acesta din urmă, pentru a opri tacita relocațiune va trebui să notifice locatarul, anterior expirării termenului, despre voința sa de a nu încheia un nou contract de locațiune (fără a fi necesară vreo justificare).

Încetarea contractului ca efect al **împlinirii sau după caz, neîndeplinirea condiției** vine de fapt să sublinieze rolul juridic al condiției ca modalitate a actului juridic.

Condiția, ca modalitate a actului juridic, nu se bucura în vechiul Cod Civil, de o reglementare oficială, aceasta fiind inițial definită doar în doctrină, ca acel eveniment viitor și nesigur ca realizare, de care depinde însăși existența actului juridic. Actualul Cod Civil, însă oficializează această noțiune, prin art. 1399 care instituie că „este afectată de condiție, obligația a cărei eficacitate sau desființare depinde de un eveniment viitor și nesigur”. Deoarece contractul rămâne recunoscut ca fiind unul dintre cele mai importante izvoare de obligații, ineficacitatea obligației, va avea drept consecință, per a contrario, lăsarea fără obiect a actului juridic, condițiile de validitate ne mai fiind îndeplinite, iar practic ne mai existând rațiune pentru încheierea lui.

Remarcăm astfel, că după cum reiese din textul de lege, că nu se va pune problema de naștere sau de desființare a obligației, ci de eficacitatea sau desființarea obligației.

Îndeplinirea, respectiv neîndeplinirea condiției, se autoimpune, așadar, ca element esențial în determinarea efectelor contractului, în care obiectul obligației este afectat de modalitatea condiției. ”Esențial de reținut este faptul că, spre deosebire de termen, care se va împlini, cu siguranță (în mod cert), condiția, prin definiție, se poate îndeplini sau, dimpotrivă, este posibil să nu se îndeplinească niciodată”², de aici, importanța acestui element din care vor deriva toate efectele pe care le va produce faptul îndeplinirii / neîndeplinirii condiției. Însă potrivit art. 1.406 din Codul Civil, partea în al cărei interes exclusiv a fost stipulată condiția este liberă să renunțe unilateral la aceasta, atât timp cât condiția nu s-a îndeplinit. În mod automat, renunțarea la condiție face ca obligația să devină simplă, adică nu va mai fi afectată de condiție.

Încetarea contractului ca urmare a **imposibilității fortuite de executare**, se completează de reglementarea art. 1634, alin.1, care stabilește că ”Debitorul este liberat atunci când obligația sa nu mai poate fi executată din cauza unei forțe majore, a unui caz fortuit ori a unor alte evenimente asimilate acestora, produse înainte ca debitorul să fie pus în întârziere”. Așadar, remarcăm că efectul apariției uneia dintre situațiile enumerate de legiuitor în textul de lege citat anterior, va avea același efect asupra contractului precum cele enumerate în art.1322 care reglementează efectele încetării contractului ”La încetarea contractului părțile sunt liberate de obligațiile asumate...”, respectiv liberarea debitorului de obligație, imposibilitatea fortuită de executare vine mai mult să înlăture caracterul ilicit al neîndeplinirii obligației și în consecință să excludă răspunderea civilă a debitorului, deoarece pentru a putea fi imputabilă răspunderea civilă delictuală este necesar ca fapta cauzatoare de prejudiciu să aiba caracter ilicit.

---

¹ (Curtea de Apel București - Secția a V-a Comercială decizia comercială nr. 233/08 aprilie 2010)

² Gabriel Tița-Nicolescu/ Condiția și termenul – modalitățile actului juridic civil în reglementarea noului Cod civil

Însă, cea mai delicată variantă de încetare a contractului rămâne, în opinia mea, varianta **denunțării unilaterale**, aceasta impunând și cea mai atentă analiză.

Astfel, că în consecința reglementărilor aduse de actuala recodificare, reținem că denunțarea unilaterală va interveni diferit, în cazul contractelor cu executare succesivă față de cele cu executare dintr-o dată.

Într-un contract încheiat pe perioadă determinată, așadar cu executare succesivă, denunțarea unilaterală va putea interveni doar dacă părțile au stabilit în contract această posibilitate, a denunțării unilaterale. Modul în care va opera aceasta este reglementat de asemenea în norma de drept comun. Spre deosebire de cazul contractelor cu executare uno ictu unde denunțarea unilaterală nu mai poate fi declarată după începerea executării contractului, în cazul contractelor cu executare succesivă, dreptul de a fi denunțate unilateral, este recunoscut chiar și după începerea executării contractului, fiind condiționată doar de respectarea unui termen de preaviz, rezonabil și sub consecința ca prestațiile executate să nu se restituie („ce s-a executat rămâne bun executat”). Dacă s-a stipulat o prestație în schimbul denunțării, aceasta produce efecte numai atunci când prestația este executată.

Așa cu precizăm anterior, în cazul contractelor cu executare dintr-o dată, dreptul de denunțare unilaterală este recunoscut părții interesate numai atunci când încă nu a început executarea contractului, deoarece în mod logic, dacă executarea contractului cu executare dintr-o dată s-a realizat în întregime, în principiu denunțarea unilaterală va fi lipsită de interes, întrucât contractul și-a produs efectele și obligațiile părților au fost executate.

Rămâne de subliniat că dreptul de a denunța unilateral contractul reprezintă o clauză neuzuală potrivit art. 1203 din Codul Civil, ceea ce vine să instituie de drept, că respectiva clauză nu va produce efecte decât în măsura în care această clauză este acceptată în mod expres, în scris, de către cealaltă parte contractantă, în caz contrar clauza respectivă nu va mai produce efecte.

Contractul mai poate înceta prin declararea, de către partea îndreptățită (așadar tot unilateral), a rezilierii, respectiv a rezoluțiunii, însă aceasta numai ca sancțiune.

Prin definiție, rezoluțiunea reprezintă sancțiunea aflată la îndemâna creditorului, ce are ca efect desființarea contractului pentru neexecutarea culpabilă a obligațiilor asumate în cadrul unui contract cu executare dintr-odată (de pildă, vânzare, donație, schimb etc.). Rezilierea este sancțiunea aplicabilă debitorului, pentru neexecutarea culpabilă a obligațiilor asumate în cadrul unui contract cu executare succesivă (locațiune, leasing, rentă viageră etc.) și are ca principal efect desființarea contractului. Ambele instituții juridice reprezintă, așadar, o sancțiune civilă care constă în desființarea contractului și pot fi dispuse de instanță la cerere, pot fi declarate în mod unilateral de partea îndreptățită sau pot opera de plin drept.

Atunci când rezoluțiunea/rezilierea va fi judiciară, rolul instanței va fi în principiu, doar de a stabili dacă sunt îndeplinite condițiile pentru ca rezoluțiunea/rezilierea să opereze unilateral sau de drept.

În caz de rezoluțiune, contractul se considera ca nu a fost încheiat, iar în consecință, prestațiile se restituie în temeiul plății lucrului nedatorat, părțile fiind puse în situația anterioară încheierii contractului. Evident, deoarece suntem în prezenta unei culpe a debitorului, pe lângă rezoluțiunea contractului, creditorul are opțiunea de a cere și daune interese, pentru prejudiciul suferit ca urmare a neexecutării obligațiilor de către debitor. Rezoluțiunea poate fi și parțială, atunci când obligația este divizibilă.

În ceea ce privește efectele rezilierii, această sancțiune va duce de asemenea la încetarea contractului, însă va produce efecte doar pentru viitor. Desigur că și în această situație, creditorului îi este recunoscut dreptul de a pretinde daune interese, evident acestuia revenindu-i obligația de a proba prejudiciul produs, deoarece contractul fiind încetat ca efect al rezilierii, va fi vorba de o răspundere civilă delictuală și nu de o răspundere civilă contractuală.

Așadar, în concluzie, nu putem confunda sub nici o formă, acordul de voință al părților cu privire la revocarea contractului, cu rezilierea/rezoluțiunea contractului, deoarece aceasta din urmă este o sancțiune la îndemâna creditorului ce se va aplica debitorului, ca urmare a unei neexecutări culpabile a obligației contractuale.

REFLECȚII JURIDICE ASUPRA STRATEGIEI COMUNITARE EUROPENE ÎN DOMENIUL MEDIULUI

Cristinel TRIBOI-MIHĂIȚĂ, drd.
Universitatea de Studii Economice din Moldova

Abstract. Protecția mediului a devenit una dintre principalele preocupări ale secolului XX și reprezintă o provocare pentru actualul mileniu. Comunitatea internațională a fost pusă în fața unor evenimente care au avut un impact deosebit asupra mediului. Mai mult aspectele problematice ce țin de mediul înconjurător sunt integrate în problemele sociale, politice, economice cât și în activități desfășurate la nivel național, regional și global. Prin urmare, în condițiile actuale ale conturării unei politici comune de protecție a mediului Uniunii Europene și ale apropierii legislațiilor în materie ale statelor membre ale UE, susținem că, dreptul protecției mediului, inclusiv conștiința juridică, înainte de toate cea privitoare la mediu, este o garanție în privința culturii europene de care ne apropiem încet dar sigur.

Cuvinte cheie: directivă, emisii, gaze, ozon, populație, poluarea aerului, protocol.

Abstract. Environmental protection has become one of the main concerns of the 20th century and is a challenge for the current millennium. The international community has been faced with events that have had a great impact on the environment. Moreover, environmental issues are integrated into social, political, economic, and national, regional and global issues. Therefore, under the current conditions of shaping a common European Union environmental policy and the approximation of the legislation of the EU Member States, we argue that environmental protection law, including legal conscience, above all regarding the environment, is a guaranteeing the European culture we are approaching slowly but surely.

Key-words: directive, emissions, gases, ozone, population, air pollution, protocol.

Politica comunitară în domeniul mediului se înscrie în rândul așa-ziselor politici de „acompaniament”, denumite astfel pentru a se evidenția rolul lor secundar, în raport cu cele aferente „pieței unice”. Drept criteriu principal într-o asemenea clasificare (și de diferențiere față de „politicile comunitare majore”) este utilizată mărimea alocației din bugetul comunitar afectat, insuficient însă pentru a determina exact adevărata importanță a unei problematice. Și aceasta, din cel puțin din două puncte de vedere: pe de o parte, întrucât o politică comună puternică se poate exprima mai ales prin texte și decizii (ca în cazul politicii concurenței), iar, pe de alta, Banca Europeană de Investiții (BEI) acordă fonduri cu destinații pentru politicile sectoriale, suplinind astfel contribuțiile bugetare și semnificațiile lor ca un criteriu de determinare a importanței unui domeniu.¹

În același timp însă, ea face parte și din categoria politicilor de protecție (alături de protecția consumatorului sau de protecția socială) dezvoltate prin afirmarea ideii că piața interioară nu este numai un spațiu de creștere, ci și unul de protejare în care se aplică o legislație armonizată, care urmărește să ofere cetățenilor comunitari un minimum de garanții contra principalelor riscuri antrenate de societatea modernă, statele membre păstrându-și posibilitatea de a întări aceste garanții prin măsuri naționale mai proteguitoare.

Tratatele care au instituit, în anii 1950, cele trei comunități europene (economică, a cărbunelui și oțelului și Euroatomul) le-au conferit, ca misiune definitorie, ameliorarea condițiilor de viață și de muncă ale cetățenilor statelor membre și asigurarea unei dezvoltări armonioase a activității economice. Europa comunitară s-a construit pe ideea unei priorități acordate dezvoltării economice („un plan Marshall”) ca principal factor de integrare. Politica și dreptul comunitar al mediului sunt astfel profund marcate de această „amprentă ideologică” și au introdus într-un asemenea context alte dimensiuni ale interesului general, cu un puternic accent de solidaritate. Așadar, în primii ani, CEE a urmărit mai ales libertatea circulației produselor, serviciilor, persoanelor și dezvoltarea cantitativă a producției; abia ulterior, sub impactul exceselor civilizației industriale, Comunitatea s-a interesat și de dezvoltarea calitativă. În plus, protecția mediului, ca atare, nu era reflectată în tratatele constitutive, preocupările de acest gen fiind încă periferice din moment ce criza ecologică majoră, cu toate implicațiile sale, avea să izbucnească abia în anii 1960.²

Totuși, la numai câțiva ani după instituirea structurilor vest-europene, s-a recunoscut necesitatea stabilirii de norme comune pentru protejarea consumatorilor, în vederea garantării liberei circulații a

¹ Directiva 2008/50/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 mai 2008 privind calitatea aerului înconjurător și un aer mai curat pentru Europa publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene (JOUE) nr. L 152 din 11 iunie 2008, p.142.

² Marinescu D., Tratat de dreptul mediului Ediția a III, București, 2007, p.180.

mărfurilor între statele membre. Astfel, primele reglementări comunitare în materie de mediu s-au referit la produse (substanțe chimice periculoase, autovehicule și detergenți).

Legislația de mediu privind produsele și apoi industria s-a bazat, într-o primă perioadă, pe art. 100 din Tratat, care privea armonizarea legilor statelor membre ce aveau o incidență directă asupra stabilirii sau funcționării pieței comune. Alte dispoziții în domeniu aveau ca bază art. 235 care se referă la măsurile apărând necesare pentru realizarea unuia dintre obiectivele Comunității. Până în 1987, orice reglementare comunitară în materie de mediu s-a fondat pe unul sau altul dintre aceste articole. La sfârșitul anilor 1960, a devenit evident faptul că se impun o intervenție energetică și adoptarea unor măsuri globale pentru a proteja mediul Comunității în fața exigențelor creșterii economice. Caracterul planetar al fenomenului de poluare începe să fie perceput și reflectat în documentele comunitare abia la începutul deceniului opt al secolului trecut. În 1970, Comisia a declarat, pentru prima dată, într-un comunicat oficial adresat Consiliului, necesitatea elaborării unui program comunitar în materie de mediu.¹

Declarația Consiliului din 22 noiembrie 1973 a relevat necesitatea unei politici generale având ca scop protejarea și ameliorarea „cadrelor de viață” al omului, prin evitarea ori suprimarea poluărilor, protejarea mediului natural, menajarea resurselor naturale și, de o manieră generală, prin ameliorarea condițiilor de viață și de muncă.

Punctul de plecare l-a reprezentat, în acest sens, reuniunea de la Paris, din 19-20 octombrie 1972, a șefilor de stat și de guvern ai Comunității, câteva luni după Conferința ONU de la Stockholm (iunie 1972), și care, în urma unei comunicări a Comisiei din 24 martie 1972, a adoptat unele măsuri importante în direcția promovării protecției mediului printre preocupările CEE. Cu acest prilej, s-a recunoscut faptul că expansiunea economică nu este un scop în sine și că ea trebuie „să se traducă printr-o ameliorare a calității, cât și a nivelului vieții și o atenție particulară va fi acordată valorilor și bunurilor nemateriale și protecției mediului”. Ca atare, s-a hotărât dezvoltarea unei politici comune în domeniul mediului, iar instituțiile CEE au fost invitate să pregătească un prim program de acțiune în materie de mediu. Prin amploarea măsurilor pe care le implică, politicile de mediu, inclusiv cea comunitară, trebuie să fie, în mod necesar, programate. Această caracteristică se exprimă la două niveluri: programele generale (supuse procedurii de codecizie) și, respectiv, programele specifice.²

Din 1973 și până în prezent, în cadrul CEE și ulterior al UE, au fost elaborate și adoptate 6 programe de acțiune plurianuale, în 1973, 1977, 1983, 1987, 1993 și 2002. Ele au exprimat o veritabilă „filosofie” comunitară în privința protecției și ameliorării mediului și au stabilit un calendar de acțiuni specifice întreprinse în anii acoperiți de fiecare program în parte. Documentele respective nu au forță juridică și constituie numai declarații politice care prezintă obiective de atins conform unui calendar precis, dar au jucat și joacă un rol în stimularea reglementărilor în materie și precizarea semnificațiilor acestora.

Primul program de acțiune (1973-1976) a fost adoptat la 22 noiembrie 1973, printr-o declarație a Consiliului; el definea principiile de bază (precum cel al acțiunii preventive și „poluatorul plătește”) și obiectivele fundamentale ale politicii comunitare în domeniul mediului și identifică acțiunile generale de realizat.

Cel de-al doilea program de acțiune (1977-1981) a continuat și particularizat acțiunile generale stabilite anterior.

Primele două programe de acțiune în domeniul mediului au fost axate, mai ales, asupra căutării de răspunsuri imediate la problemele grave ridicate de poluare. Dar, în foarte scurt timp, s-a ajuns la concluzia că, în domeniul mediului, a preveni este mult mai important decât a combate, a repara răul înfăptuit.

Totodată, ele au prezentat listele detaliate ale acțiunilor necesare pentru controlarea marii diversități a problemelor ridicate de poluare. Au fost enunțate, de asemenea, 11 principii care au fost preluate și aplicate și în programele de acțiune care au urmat:

1. Este mai bine de prevenit decât de reparat. Acest principiu a devenit primordial în cadrul celui de-al patrulea program de acțiune.
2. Consecințele asupra mediului ar trebui luate în considerare la stadiul cel mai precoce posibil al procesului de decizie.
3. Orice formă de exploatare a resurselor și a mediului natural care provoacă pagube sensibile echilibrului ecologic trebuie evitată.
4. Nivelul cunoștințelor științifice trebuie să fie ameliorat pentru a permite o acțiune eficace în

¹ Bădescu V., Dreptul mediului. Sisteme de management de mediu, Editura C.H. Beck 2013, p.100.

² Cristian Jura, Rolul organizațiilor nonguvernamentale pe plan internațional, 2003, p.167.

acest domeniu.

5. Principiul „poluatorul plătește” costul prevenirii și eliminării vătămărilor trebuie să fie în sarcina poluatorului.
6. Activitățile întreprinse într-un stat membru nu trebuie să antreneze degradarea mediului într-un alt stat.
7. Politica de mediu dusă în statele membre trebuie să țină seama de interesele țărilor în curs de dezvoltare.
8. Comunitatea Europeană și statele membre trebuie să promoveze protecția mediului la eșalon internațional și planetar prin intermediul organizațiilor internaționale.
9. Protecția mediului este afacerea tuturor, astfel că un efort de educare devine necesar.
10. Măsurile de protecție a mediului trebuie luate la nivelul cel mai adaptat, ținând seama de tipul de poluare, de acțiunea care se impune și de zona geografică de protejat (principiul subsidiarității).
11. Programele naționale în materie de mediu trebuie coordonate între ele pe baza unui concept comun pe termen lung și politicile naționale trebuie să fie armonizate în interiorul Comunității.

Al treilea program (1983-1986) a stabilit, pentru prima dată, prioritățile acțiunii comunitare în domeniu și a introdus un anumit număr de noi concepte, precum: integrarea aspectelor ecologice în celelalte politici comunitare, abordarea preventivă etc.

Astfel, a fost definită o strategie globală și preventivă de salvare a mediului și a resurselor naturale. Ca atare, lupta împotriva poluării și degradării resurselor rare și mai puțin costisitoare, mai eficace și mai favorabilă unei dezvoltări economice sănătoase, și imperatiile ecologice au fost luate în calcul la debutul proceselor de concepere și de decizie a oricărei acțiuni economice, indiferent dacă este vorba de agricultură, energie, industrie, transporturi ori turism. Prioritatea a trecut de la controlul la prevenirea poluării, iar protecția mediului a devenit o misiune mai largă, înglobând și afectarea solului ori integrarea intereselor mediului în celelalte politici comunitare.¹

Această strategie preventivă s-a exprimat într-o directivă comunitară adoptată în 1985 (Directiva nr. 337/85), care a subordonat autorizarea construirii marilor lucrări industriale și de infrastructură unui studiu prealabil al impactului lor asupra mediului. Prevenirea a determinat, de asemenea, o revizuire a conceptelor numeroaselor procedee industriale, context în care Comisia CEE a lansat programul ACE care a vizat, între altele, promovarea dezvoltării de tehnologii curate și de reciclare. Totodată, programul a relevat necesitatea integrării nevoilor în materie de mediu în alte politici comunitare, în scopul de a atinge ceea ce denumim astăzi „o dezvoltare durabilă”.

Confirmând această strategie preventivă, *cel de-al patrulea program de acțiune* (1987-1992) a urmărit să facă din protecția mediului un element esențial al oricărei politici comunitare economice și sociale. Astfel, acesta conținea și o declarație relativă la necesitatea de a urmări o abordare mai integratoare în materie de control și reducerea poluării, în scopul de a evita transferul poluării dintr-o regiune în alta. Principalele direcții de acțiune ale acestei noi abordări s-au exprimat sub diverse forme și dimensiuni. Patru tipuri de activitate au fost considerate prioritare:²

- aplicarea completă și eficace a legislației comunitare în vigoare;
- controlul impactului asupra mediului al tuturor substanțelor și surselor de poluare;
- un acces mai bun la informare pentru public și o mai bună difuzare a informației;
- crearea de locuri de muncă.

Documentul a subliniat necesitatea armonizării legislațiilor pentru a se permite gestiunea riscurilor ecologice legate de utilizarea și diseminarea organismelor modificate genetic; se cerea, de asemenea, crearea unui nou instrument care să permită asigurarea integrării preocupărilor în materie de mediu în politica și în pregătirea programelor în toate sectoarele de activitate economică și socială. În sfârșit, *cel de-al patrulea program de acțiune* s-a dovedit deosebit de sensibil la necesitatea de a promova cooperarea internațională în domeniul mediului, mai precis, la ajutorul ce ar trebui acordat țărilor în curs de dezvoltare pentru a putea surmonta dificultățile particulare cu care se confruntă în materie.

Pomind de la „imperativul ecologic”, Declarația Consiliului CEE de la Dublin din iunie 1990, a exprimat preocupări crescânde față de amenințările care apăs asupra mediului natural și a recunoscut necesitatea intensificării eforturilor în vederea protejării și ameliorării mediului, specificând că „desăvârșirea pieței interioare în 1992 va da un puternic impuls dezvoltării economice în Comunitate”.

---

¹ Dușu M., Introducere în dreptul penal al mediului, Editura: Hamangiu, 2013, p.320.

² Costel Ene, dreptul mediului, Editura C.H. Beck, București, 2011, p.189.

Trebuia ca, în paralel, să se intensifice eforturile în scopul de a asigura o dezvoltare durabilă, fără pericol pentru mediu.

Multe din aceste idei au fost preluate și de *cel de-al cincilea program de acțiuni* (1993-2000), intitulat sugestiv: „Către o dezvoltare durabilă”, care prelua și noii dezvoltări teoretice în materie.

Astfel, programul s-a înscris mai ales în prelungirea documentului anterior d acest gen, dar a adoptat, în același timp, o nouă abordare a problemelor mediului Aceasta, fondată pe principiul dezvoltării durabile, implică nu numai autoritățile, ci și toți cetățenii care au o responsabilitate comună față de mediu. Documentul promova ca principii: dezvoltarea durabilă, recurgerea la măsuri preventive și răspundere: împărțită, enunțate în Tratatul de la Maastricht. El viza stabilirea unei structuri pentru aplicarea Agendei 21, la care au subscris Uniunea Europeană și statele membre, în cadrul Conferinței ONU privind mediul și dezvoltarea (Rio de Janeiro, 1992). Sul raportul conținutului său, Programul cuprindea trei părți, din care principalele două vizau acțiuni interne și externe (distincție efectuată pentru a se arăta ceea ce poate fi făcut pe plan politico-legislativ în sânul Uniunii Europene, conform puterilor și procedurilor prevăzute de actele constitutive, și ceea ce Uniunea și statele membre pot aduce ori face în cooperare cu alte țări dezvoltate ori în curs de dezvoltare, vizavi de anumite probleme regionale ori chiar mondiale).¹

Prima parte rezuma starea mediului în statele Uniunii Europene și amenințările crescânde ale viitorului (un veritabil raport asupra stării mediului) și expunea o nouă strategie menită să rupă cu tendințele anterioare și să promoveze cerințele dezvoltării durabile.

Partea a doua prezenta o sinteză a amenințărilor și problemelor ecologice în context internațional și indica ceea ce Uniunea Europeană și statele membre trebuiau să facă, în cadrul unei cooperări internaționale sau bilaterale, în ceea ce privește chestiunile care se puneau la nivel regional sau mondial.

Un loc aparte era acordat corelațiilor dintre obiectivele Uniunii Europene în materie de mediu și documentele Conferinței de la Rio de Janeiro, din 1992.

În sfârșit, în partea a treia a documentului, foarte scurtă și generală, erau tratate probleme precum: alegerea priorităților, costurile ori măsurile de a trece la realizarea lor.

O evaluare a aplicării și a rezultatelor programului s-a realizat la jumătatea termenului implementării sale, în 1995. Era prevăzută, de asemenea, o listă a măsurilor orizontale și a domeniilor de acțiune care trebuiau să fie urmărite cu prioritate. Documentul sublinia, cu precădere, dificultatea deosebită de a preciza costurile aplicării sale și prezenta, în acest sens, un plan în cinci puncte în vederea determinării unei structuri a costurilor corespunzătoare în viitor.

El exprimă nevoia lărgirii panopliei de instrumente menite să contribuie la aplicarea prevederilor sale. Unele dintre acestea erau instrumente economice și fiscale, care fac apel la legile pieței (fiind destinate transferării sarcinii costurilor în materie de mediu), altele se referă la angajamentele voluntare ale celui care poluează ori răspunderea civilă a poluatorului. Pentru prima dată se menționa printre acțiunile comunitare ameliorarea mediului urban.

În sfârșit, *cel de-al șaselea program de acțiune* (în curs), intitulat „Mediul 2010, viitorul nostru, alegerea noastră”, adoptat în 2002, nu poate fi perceput decât ca un instrument sectorial. Documentul prevede în mod expres că toate politicile economice trebuie să convergă, cu respectarea priorităților definite (lupta împotriva schimbărilor climatice, protecția naturii și conservarea biodiversității, legătura mediu/sănătate, utilizarea durabilă a resurselor naturale și gestiunea durabilă a deșeurilor), prin promovarea unei abordări novatoare și căutarea de noi maniere de a viza o cât mai mare parte a societății.

Cele patru domenii de acțiune prioritară sunt:²

1. eforturile sporite de atenuare a schimbărilor climatice (stabilizarea concentrațiilor atmosferice de gaze cu efect de seră la un nivel care să nu provoace variații artificiale ale climatului pe Terra);
2. protejarea naturii și biodiversității (protejarea și restaurarea funcționării sistemelor naturale și oprirea sărăcirii biodiversității în Uniunea Europeană și în lume; protejarea solurilor contra eroziunii și poluării);
3. mediul și sănătatea (atingerea unei calități a mediului în care nivelul de contaminanți artificiali, inclusiv diferitele tipuri de radiații, nu antrenează incidente ori riscuri notabile pentru sănătatea persoanelor);
4. utilizarea durabilă a resurselor naturale și gestiunea durabilă a deșeurilor (veghearea ca și

¹ Directiva 2008/50/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 mai 2008 privind calitatea aerului înconjurător și un aer mai curat pentru Europa publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene (JOUE) nr. L 152 din 11 iunie 2008, p.12.

² Anghel D., Răspunderea juridică privitoare la protecția mediului - Cu privire specială la răspunderea civilă, Editura: Universul Juridic, 2010, p.172.

consumul de resurse regenerabile și neregenerabile să nu depășească ceea ce poate suporta; disocierea utilizării resurselor naturale de creșterea economică, prin ameliorarea notabilă a eficacității utilizării lor, dezvoltarea unei economii mai puțin materialiste și prin prevenirea producerii de deșeuri).

Domeniul evidenței că aceste programe au o funcție esențialmente politică; ele nu servesc decât ca bază pentru adoptarea ulterioară a unor documente cu valoare juridică. Din această perspectivă, ele au avut însă un rol important în configurarea strategiei și acțiunii comunitare în materie și stimularea procesului de reglementare juridică.

Potrivit competențelor instituționale, Comunitatea Europeană adoptă și programe de cercetare specifice pentru protecția mediului, atașate marilor obiective definite prin programele generale. Atari programe au fost adoptate în domenii precum: protecția mediului, stocarea deșeurilor radioactive, tratamentul și utilizarea nămolurilor de epurare; cercetări asupra evoluției marilor aglomerări urbane; reciclarea hârtiei și cartonului; studii privind poluarea apei ori aerului ș.a. Pentru asigurarea realizării acestor programe, Consiliul instituie „acțiuni comune” în special pentru „proiecte de demonstrații”, finanțate de la buget.

Comunicatul Comisiei asupra *Zece ani după pregătirea summitului mondial privind dezvoltarea durabilă din 2002*, din 6 februarie 2001, a configurat o viziune globală în materie. Aceasta se axează, în principal, pe determinarea obiectivelor însoțite de măsuri eficiente. Căutarea asigurării efectivității propunerilor este o prioritate strategică. Printre plusurile documentului, pe care Uniunea dorea să devină „durabil”, putem menționa: acceptarea „globalizării”; ajutor financiar și tehnic dezvoltării durabile în cadrul cooperării; reafirmarea opțiunilor ecologice ale Uniunii.

Să mai adăugăm și faptul că a fost adoptată de Comisie și *Agenda 2000* care vizează remodelarea acțiunii sale în domeniul mediului, din perspectiva deschiderii către țările din Europa Centrală, Malta și Cipru. Documentul reconsideră politica agricolă comunitară și organizarea fondurilor structurale.

Ideea directoare a acestor documente programatoare o reprezintă ameliorarea calității și cadrul de viață, la care se adaugă necesitatea ca generațiile prezente să transmită generațiilor viitoare un mediu „care asigură curățenia și calitatea vieții” (cel de-al V-lea Program). Principalele obiective cuprinse în cele 6 programe de acțiune de până acum sunt:¹

1. prevenirea, reducerea și, pe cât posibil, suprimarea vătămărilor;
2. menținerea echilibrului ecologic și protejarea biosferei;
3. asigurarea unei bune gestiuni a resurselor și mediului natural;
4. orientarea dezvoltării în funcție de exigențe calitative;
5. luarea în calcul a mediului în amenajarea structurilor și a teritoriului;
6. căutarea, împreună cu statele terțe, de soluții comune la problemele de mediu.

De observat că aceste obiective au o arie mai largă decât protecția mediului propriu-zisă, vizând mai general calitatea vieții și preocuparea de a conserva resursele și mediul natural. Analiza politicilor și programelor de acțiune promovate la nivel comunitar în materia protecției mediului relevă afirmarea unor reguli cu valoare de principiu, care dau substanță și consistență activității Uniunii Europene în domeniu.

Multe dintre elementele acestora au cunoscut treptat o recunoaștere juridică, fără ca, prin aceasta, să se substituie principiilor generale ale dreptului comunitar al mediului. Ele rămân mai departe preponderent norme de conduită politică a statelor membre ale UE cu toate consecințele care decurg de aici (la nivelul obligativității, naturii sancțiunilor în caz de nerespectare ș.a.).

Totuși, principiile exprimate în documentele politice ale UE contribuie la precizarea și dezvoltarea semnificațiilor reglementărilor juridice comunitare existente și afirmarea regulilor dreptului comunitar.

Principiul promovării nivelului de acțiune cel mai adecvat (principiul subsidiarității). Exprimat pentru prima dată în Programul de acțiune lansat în 1973, principiul se bazează pe ideea că statele membre rămân responsabile pentru politica lor în domeniul mediului și, în consecință, nu numai că orice intervenție comunitară nouă presupune justificarea oportunității sale, dar și că numai acțiunile eficiente la nivel comunitar trebuie exercitate la acest nivel.

Așa, de exemplu, în 1985, patru state au justificat adoptarea unei directive (nr. 337) privind studiul de impact prin necesitatea asigurării prevenirii poluării, perfecționării procesului de decizie, armonizării acestuia din urmă și evitarea de noi distorsiuni ale concurenței.

Principiul prezervării, protecției și conservării calității mediului. A fost și el enunțat încă din 1973,

---

¹ Convenția privind poluanții organici persistenti, adoptată la Stockholm la 22 mai 2001, p.36.

când s-a constatat că a preveni este mult mai bine decât a reduce ori repara prejudiciile ecologice. Documentele de politică comunitară l-au dezvoltat și îmbogățit progresiv, mai ales sub aspectul conținutului, cu elemente precum: corectarea, cu prioritate la sursă, a atingerilor aduse mediului; luarea în calcul a imperativului conservării „cât mai în amonte posibil în procesul de concepere și de decizie al dezvoltării economice” (al treilea program de acțiune, Capitolul 9), în special prin evaluarea incidentelor posibile; un mai bun acces al tuturor părților interesate, inclusiv al publicului, la informații și cunoștințe; integrarea protecției mediului ca o componentă majoră a celorlalte politici promovate de UE. În acest context, un alt obiectiv îl constituie protecția sănătății persoanelor, precum și utilizarea prudentă și rațională a resurselor naturale.

Principiul „poluatorul plătește” Considerat ca un mijloc decisiv pentru a stimula poluatorii în a reduce impactul ecologic al activității lor, principiul a fost promovat pe larg în cadrul politicilor comunitare, mai ales pornindu-se de la faptul că „un regim bazat pe acest principiu este indispensabil pentru a evita distorsiunile concurenței” (Program III Capitolul 12). Aplicarea în practică a acestui principiu poate îmbrăca mai multe forme: instituirea de norme antipoluante, utilizarea unei fiscalități incitative ș.a. Unii specialiști consideră că industriașii care poluează nu vor schimba, în mod necesar, în urma aplicării unor asemenea măsuri, procedeele de fabricație și preconizează înlocuirea principiului „poluatorul plătește” cu altul - „prevenirea poluării plătite”.

Principiul abordării globale (plurimedii). Formulată în cadrul celui de-al treilea Program comunitar de acțiune, acest principiu exprimă nevoia de a nu se „compartimenta” excesiv măsurile de reducere și prevenire a poluării preconizate la nivelul „celor 15”. Se pornește de la existența riscurilor de transfer al poluării de la un mediu la altul și, ca atare, numai o abordare globală poate asigura o acțiune și un control eficace.

Stabilirea de norme ecologice mai stricte în cadrul realizării marii piețe interioare europene. Este vorba, din acest punct de vedere, de un imperativ atât ecologic, cât și economic; pentru a fi competitivă pe plan mondial, industria europeană trebuie să se adapteze cererii crescânde de norme mai severe și de produse nepoluante.

Se adaugă faptul că fabricarea de produse axate pe calitate presupune investiții care trebuie să aibă efecte benefice asupra forței de muncă. Aspirarea normelor europene asupra gazului de eșapament constituie o ilustrare a acestei politici.

Acest aspect este deja semnificativ în cadrul politicilor comunitare. Astfel, Banca Europeană de Investiții (BEI) acordă împrumuturi pentru realizarea de instalații de tratare a deșeurilor, stații de epurare, proiecte de ameliorare a calității apelor și de reducere a poluării atmosferice ori sonore etc., proiecte în favoarea mediului. Alte finanțări ale BEI pentru tehnologii de vârf, ale dezvoltării regionale ori energiei au frecvent efecte pozitive asupra mediului. În țările mediteraneene, BEI cooperează, între altele, cu Banca Mondială, pentru a stimula finanțarea. Numeroase ajutoare din partea Fondului European de Dezvoltare Regională au urmărit scopuri și au promovat numeroase programe speciale.

Programul ACE permite Comisiei să acorde, din 1984, o susținere financiară pentru acțiunile comunitare în materie de mediu care poartă asupra dezvoltării de tehnologii proprii, valorizarea deșeurilor ori conservarea biotipurilor importanți. Un program special, denumit Medspa, este consacrat ameliorării mediului mediteranean.

Crearea **Fondului European al Mediului** conferă noi dimensiuni acțiunii comunitare în materie. Utilizarea și coordonarea unei game largi de strategii de prevenire și de control al poluării, diversitatea și complexitatea problemelor impun folosirea unor metode foarte variate. Putem distinge, în acest sens, strategii axate pe sursa poluării, asupra substanței poluante ori mediilor, precum și de contramăsuri definind norme de produs, valori limită de emisie, obiective de calitate a mediului ori măsuri de stimulare economică, precum redevențele ori sistemele de accize. Această diversificare nu trebuie să ignore necesitatea unei coordonări a acțiunilor sectoriale, pentru a evita transferurile de poluare care pot, uneori, antrena măsuri foarte precise.¹

Pentru realizarea obiectivelor politicilor lor ecologice, instanțele comunitare au elaborat peste 300 de texte care cuprind reglementări diverse privind lupta împotriva poluării și contaminării lor, ameliorării gestiunii spațiilor naturale, mediului și resurselor naturale.

Este un adevăr de necontestat faptul că poluarea nu cunoaște frontiere. Mase de aer poluant și deșeurile toxice circulă de-a lungul întregii Europe, în timp ce numeroase lacuri și cursuri de ape sunt împărțite între mai multe state. În acest context, Uniunea Europeană apare ca un cadru propice rezolvării

---

¹ Convenția privind poluanții organici persistenti, adoptată la Stockholm la 22 mai 2001, p.87.

acestor multiple probleme. Structura vest-europeană se situează într-o poziție favorabilă, intermediară, între cadrul național, frecvent prea strâmt, și cadrul mondial lipsit de forța de constrângere, în care acțiunea comună a celor cincisprezece se exprimă printr-o singură voce în problemele-cheie ale zonei.

Aplicarea de politici ecologice divergente în diferitele state membre ale Comunității ar putea da naștere la decalaje calitative între condițiile de viață și de muncă ale cetățenilor țărilor respective. Ea poate, de asemenea, să antreneze disparități de ordin economic care să afecteze buna funcționare a pieței comune; definirea unor norme naționale diferite ar împiedica libera circulație a produselor între țările membre, în timp ce impunerea de sarcini inegale întreprinderilor creează distorsiuni de concurență. De aici rezultă interesul economic al unei politici comune, în special în contextul înfăptuirii pieței unice după 1992.

În același timp, se pune problema evaluării și prevenirii eventualelor efecte negative asupra mediului, ale pieței interioare comunitare europene. Toate aceste probleme și-au găsit și trebuie să-și găsească în viitor soluții juridice adecvate, mai ales la nivel comunitar.

Nu se poate vorbi cu adevărat despre existența unei fiscalități ecologice la nivel comunitar și nici despre o contribuție financiară cu destinație strict pentru mediu la bugetul Uniunii. Totodată însă, practic, toate instrumentele financiare gestionate de instituțiile comunitare ori Banca Europeană de Investiții pot servi atingerii unor obiective de protecție a mediului. În afară de prestațiile băncii, alte trei surse de finanțare în domeniu există la nivel comunitar. Astfel, cele patru programe-cadru de cercetare și dezvoltare tehnologică acordă o atenție specială problemelor de mediu și le alocă sume corespunzătoare.

Apoi, reforma declanșată în 1989 în privința fondurilor structurale, justificată prin dorința de a ameliora coeziunea economică și socială în Comunitate și de a face mai eficace ansamblul intervențiilor comunitare, chiar dacă nu citează protecția mediului printre obiectivele prioritare, definite prin Regulamentul din 24 iunie 1988, este suficient să se lege un aspect regional, agricol sau social la un dosar de mediu pentru ca unul din aceste fonduri să fie angajat.

În al treilea rând, UE poate crea pentru o anumită durată și de o manieră mai mult sau mai puțin experimentală așa-zisele „mini-fonduri” pentru susținerea de acțiuni specifice în domeniul protecției mediului.

În sfârșit, un rol tot mai important revine fondului LIFE, creat în 1992 pentru a acționa ca un catalizator în susținerea elaborării și aplicării legislației și politicii Uniunii în domeniul mediului. Cu un buget de 450 milioane ECU în perioada 1996-2000, fondul a fost folosit în proiecte vizând protecția naturii, promovarea noilor tehnologii, legislația, integrarea mediului și a industriei etc. Așa cum au remarcat deja specialiștii, exista riscul ca, din cauza problemelor concrete, să se acorde tot mai multă atenție acțiunii financiare în detrimentul acțiunii de reglementare și, totodată, imperativele ecologice să nu fie încă integrate în mod real de către ansamblul serviciilor Comisiei. Așa, de pildă, directiva referitoare la studiul de impact (1985) nu se aplică proiectelor finanțate prin fondurile structurale, iar „clauza ecologică” introdusă prin reforma din 1989 este deosebit de modestă.¹

Din 1972 și până în prezent, politica comunitară în materie de mediu a progresat deosebit de mult, chiar dacă au mai rămas încă lacune de acoperit și domenii de dezvoltat. În cursul celor aproape două decenii și jumătate de politică ecologică, în cadrul UE au fost adoptate, sub impulsul acestor preocupări tot mai intense, numeroase reglementări privind mediul (regulamente, directive, decizii, recomandări) în vederea prevenirii și combaterii poluărilor, limitării pagubelor și pierderilor cauzate mediului și rectificării abuzurilor din trecut.

Totodată, în virtutea aceleiași politici, Uniunea Europeană a participat la elaborarea și a semnat numeroase convenții internaționale, s-a implicat în realizarea diverselor măsuri întreprinse la nivel regional și global în vederea rezolvării problemelor comune ale protecției mediului.

În același timp, datorită programelor proprii de cercetare, acțiunea comunitară în domeniu se bazează pe date tehnice și științifice adecvate și se bucură de fonduri financiare din ce în ce mai consistente.

Tratatul de la Maastricht a completat lista obiectivelor și principiilor politicii în domeniul mediului a UE, pe de o parte, precizând că Uniunea trebuie să contribuie „la promovarea, în plan internațional, de măsuri destinate a face față problemelor regionale ori planetare ale mediului” iar, pe de alta, specificând că aceasta „vizează un nivel ridicat de protecție” și că „e fondată pe principiul precauției” după care incertitudinile științifice nu trebuie să servească drept pretext pentru inacțiune.²

---

¹ Anghel D., Răspunderea juridică privitoare la protecția mediului - Cu privire specială la răspunderea civilă, Editura: Universul Juridic, 2010, p.247.

² Directiva 2004/107/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 15 decembrie 2004 privind arseniul, cadmiul, mercurul, nichelul, hidrocarburile aromatice policiclice în aerul înconjurător publicată în Jurnalul Oficial al Comunităților Europene (JOCE)

La rândul său, Tratatul de la Amsterdam, din 1997, a amendat misiunea Comunității, al cărei scop principal a devenit „promovarea unei dezvoltări armonioase, echilibrate și durabile a activităților economice”. Inspirându-se din documentele Conferinței de la Rio de Janeiro, cel de-al V-lea Program de acțiune insista pe două idei esențiale ale strategiei în domeniul mediului: prima este cea a „parteneriatului”, dialogul cu toți partenerii, publici și privați, și concertarea activității acestora; cea de-a doua se referea la lărgirea panopliei instrumentelor de protecție a mediului (inclusiv prin amplificarea măsurilor de mediu fiscal și dezvoltarea unei „fiscalități verzi europene”).

Bibliografie:

1. Costel Ene, dreptul mediului, Editura C.H. Beck, București, 2011.
2. Dușu M., Tratat de dreptul mediului, Ediția a III, București, 2007.
3. Dușu M., Dușu A., Dreptul mediului, Editura C.H. Beck, București, 2014.
4. Dușu M., Introducere în dreptul penal al mediului, Editura: Hamangiu, 2013
5. Marinescu D., Tratat de dreptul mediului Ediția a III, București, 2007.
6. Bădescu V., Dreptul mediului. Sisteme de management de mediu, Editura C.H. Beck 2013.
7. Anghel D., Raspunderea juridica privitoare la protecția mediului - Cu privire specială la răspunderea civilă, Editura: Universul Juridic, 2010.
8. Cristian Jura, Rolul organizațiilor nonguvernamentale pe plan internațional, 2003.
9. Convenția privind poluanții organici persistenți, adoptată la Stockholm la 22 mai 2001.
10. Directiva 2008/50/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 mai 2008 privind calitatea aerului înconjurător și un aer mai curat pentru Europa publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene (JOUE) nr. L 152 din 11 iunie 2008
11. Directiva 2004/107/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 15 decembrie 2004 privind arseniul, cadmiul, mercurul, nichelul, hidrocarburile aromatice policiclice în aerul înconjurător publicată în Jurnalul Oficial al Comunităților Europene (JOCE) nr. L 23 din 25 ianuarie 2005.

OPERAREA UZUCAPIUNII PRIN PRISMA MODERIZĂRII CODULUI CIVIL AL REPUBLICII MOLDOVA

Corneliu VRABIE, conf. univ., dr.
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Oxana MELNIC, avocat
Cabinetului de Avocat ”Oxana Melnic” mun. Bălți

Abstract. Acquisitive prescription has been for centuries a consolidated institute through which becomes possible the acquisition of ownership. If the holder is in good faith he should have a greater protection from the legislation. The owner does not lose his right to property by not to using it, but because of the mere fact that someone else has exercised an unopposed right over the property during the term of prescription. As a result of this possession periods should be shorter. In the civil law countries there are applied different terms to the holder in good faith and to the possessor in bad faith.

Actualmente, la data de 01.03.2019, a intrat în vigoare **Legea** Nr.133 din 15.11.2018 privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative¹. Prin Ordinul Ministrului Justiției nr. 519 din 3 decembrie 2013 (cu modificările și completările ulterioare) a fost creat Grupul de lucru pentru modificarea și completarea Codului civil. Acesta cuprinde diverși specialiști ai dreptului atât teoreticieni cât și practicieni – profesori universitari, judecători, notari, avocați, precum și funcționari ai Ministerului Justiției. Grupul de lucru și-a desfășurat activitatea permanent în perioada decembrie 2013 – aprilie 2017, cuprinzând peste 70 de ședințe, pe lângă multiplele ședințe ale diferitor subgrupuri de discuție. Grupul de lucru, în comun cu Ministerul Justiției, a elaborat proiectul modificărilor și completărilor la Codul civil, precum și la alte acte legislative conexe.²

---

nr. L 23 din 25 ianuarie 2005, p.183.

¹ Legea Nr.133 din 15.11.2018, publicată în Monitorul Oficial Nr. 467-479/ Data intrării in vigoare : 01.03.2019.

² Nota informativă la proiectul Legii privind modificarea și completarea unor acte legislative //

Sușținem poziția celor care salută modernizarea legislației civile la nivelul Codului civil, chiar dacă avem o rezervă asupra termenului de *modernizare* folosit de legiuitorul nostru. Indiferent de acest fapt, suntem de acord că *revizuirea* Codului civil reprezintă un important pas înainte și un efort de amploare pe calea ajustării prevederilor cu caracter civil la noile cerințe sociale și aducerea acestora în linia reglementărilor de drept civil utilizate pe plan internațional, totodată ținând cont de problemele interpretării și aplicării redacției actuale a Codului civil.

Legea Nr.113 din 15.11.2018, a impus o nouă reglementare a posesiei ca stare de fapt generatoare de efecte juridice, urmând concepția reglementării existente, dar preluând unele soluții prevăzute de Cartea VIII din Cadrul Comun de Referință (DCFR), Codul civil german și Codul civil român. Delimitarea este relevantă pentru aplicarea regulilor uzucapiunii.

De asemenea, Legea Nr.113 din 15.11.2018, impune introducerea în Codul de procedură civilă capitolul XXXII intitulat UZUCAPIUNEA DREPTULUI CONTRAR CUPRINSULUI REGISTRULUI DE PUBLICITATE care cuprinde norme procedurale privind aplicabile cererilor de constatare a uzucapiunii reglementate în Codul civil și efectuării înregistrării corespunzătoare în registrul de publicitate prevăzut de lege. O asemenea reglementare este binevenită în contextul în care practica judecătorească este practic paralizată de *Avizul consultativ al Plenului Curții Supreme de Justiție din 15.04.2013 cu privire la modul de aplicare a prevederilor art. 332-336 Codul civil*¹, unde este prevăzut expres că *Bunurile imobile vor putea fi dobândite în proprietate prin uzucapiune numai în cazurile în care acestea nu sunt înregistrate în registrul bunurilor imobile ținut de către Oficiile Cadastrale Teritoriale.*

În conformitate cu art.509, al.1 Cod civil, uzucapiunea se enumeră printre modalitățile de dobândire a dreptului de proprietate. Principala modificare a acestei instituții constă în noua reglementare a uzucapiunii bunurilor mobile și imobile, precum și a dobândirii de bună-credință a bunurilor mobile. Aceste două instituții pereche sunt fundamentale pentru promovarea principiului certitudinii juridice și asigurării că, după o anumită perioadă, sau chiar fără trecerea unei anumite perioade, dreptul dobânditorului nu mai poate fi contestat din cauza unui viciu juridic al temeiului în baza căruia a dobândit dreptul.

Reglementarea uzucapiunii diferă după cum se uzucează un drept care se înregistrează într-un registrul de publicitate cu caracter constitutiv, cum ar fi registrul bunurilor imobile sau drepturi care nu se înregistrează în asemenea registre. Așadar, Codul se îndepărtează de clasificarea clasică între bunuri imobile și mobile pentru care se stabileau termene diferite de uzucapiune, și analizează în schimb modul de asigurare a publicității dreptului înregistrat, precum și situația dobânditorului dreptului (dacă a plătit ceva în schimbul dreptului sau nu și dacă cunoștea viciile dreptului pe care îl dobândește sau nu).

Termenele necesare pentru aceste două uzucapiuni au fost uniformizate în funcție de situația dobânditorului dreptului. Astfel, conform art.525, al.1 Cod civil, pentru a uzucapa dobânditorul trebuie să exercite o posesie sub nume de proprietar:

a) timp de 3 ani, în cazul în care a dobândit dreptul cu titlu oneros și, pe toată durata posesiei, a posedat cu bună-credință;

b) timp de 5 ani, în cazul în care a dobândit dreptul cu titlu gratuit și, pe toată durata posesiei, a posedat cu bună-credință; sau

c) timp de 10 ani, în celelalte cazuri.

Prin interpretarea prevederii de la lit.c), putem deduce că operează uzucapiunea în cazul în care dobânditorul este de rea-credință la momentul dobândirii sau a devenit de rea-credință înainte de împlinirea termenului corespunzător de la lit. a) sau, după caz, lit. b).

Pentru o clarificare, vin prevederile art.526 Cod civil (*Uzucapiunea dreptului contrar cuprinsului registrului de publicitate*) care prevăd că în temeiul hotărârii judecătorești prin care se constată uzucapiunea, în folosul posesorului sub nume de proprietar care l-a posedat timp de 10 ani, în una din următoarele situații:

a) proprietarul înregistrat în registrul de publicitate a decedat ori, după caz, și-a încetat existența juridică;

b) în registrul de publicitate a fost înregistrată declarația de renunțare la proprietate;

c) bunul imobil este un teren, cu sau fără construcții, care nu a fost supus înregistrării primare în registrul bunurilor imobile.

---

http://justice.gov.md/public/files/transparența_in_procesul_decizional/coordonare/2017/aprilie/Nota_informativ_proiect_amendare_Cod_civil_XXXXXX.pdf

¹http://jurisprudenta.csj.md/search_avize_csj.php?id=5

Astfel, uzucapiunea conform art.526 Cod civil, în coraborare cu art.525, al.1, lit. c), dreptul de proprietate asupra unui bun imobil sau mobil poate fi înregistrat în registrul bunurilor imobile sau, după caz, într-un alt registru de publicitate cu caracter constitutiv, numai în temeiul hotărârii judecătorești.

Recunoașterea uzucapiunii în folosul dobânditorului de rea-credință este o noutate în legislația actuală, dar corespunde cu tendința altor state. Chiar dacă dobânditorul era de rea-credință, trecerea termenului de 10 ani justifică aplicarea uzucapiunii, deoarece soluția protejează terții cu care tratează dobânditorul și, în special, creditorii săi și dobânditorii subsecvenți. Noul art.526 din Codul civil, reglementează o varietate specială a uzucapiunii de către posesorul de rea-credință – uzucapiunea dreptului contrar cuprinsului registrului de publicitate (cunoscută și sub denumirea de „uzucapiune extratabulară”). Această varietate a uzucapiunii este larg răspândită în sistemele de drept și a fost recunoscută compatibilă cu Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale în cauza *J.A. Pye (Oxford) Ltd și JA. Pye (Oxford) Land Lid vs Regatul Unit* (Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 30 august 2007).¹

În cazul uzucapiunii unui drept care se înregistrează într-un registru de publicitate cu caracter constitutiv (cunoscută și sub denumirea de „uzucapiune tabulară”), art. 525 din Codul civil, introduce condiția suplimentară, pe lângă durata respectivă a posesiei, ca dobânditorul să fi fost înregistrat în registru în cadrul aceleiași perioade.

În cazul art.525 Cod civil, în cadrul Grupului de lucru a fost pusă în discuție și opțiunea ca uzucapiunea să opereze doar cu condiția că dobânditorul a fost înregistrat perioada respectivă în registru, chiar dacă nu a exercitat posesia (sistemul Cehiei). S-a preferat însă soluția Germaniei care suplimentar solicită uzucapantul să exercite și posesia bunului, astfel se evită situația în care un terț ar uzucapa un bun imobil deși nu a intrat în posesia lui, iar fostul proprietar, deși nu mai este înregistrat în registrul bunurilor imobile, dar posedă bunul imobil, după un termen anumit pierde orice șansă de a mai contesta pierderea proprietății sale din careva circumstanțe viciate juridic.²

O poziție similară cu prevederile art.525 Cod civil, este acceptată asupra uzucapiunii bunurilor mobiliare, posibilitate prevăzută la art.529 Cod civil. astfel, conform al.1, Posesorul sub nume de proprietar dobândește dreptul de proprietate prin posesia bunului mobil:

a) timp de 3 ani, dacă posesorul a dobândit bunul cu titlu oneros și, pe toată durata posesiei, a posedat cu bună-credință;

b) timp de 5 ani, dacă posesorul a dobândit bunul cu titlu gratuit și, pe toată durata posesiei, a posedat cu bună-credință; sau

c) timp de 10 ani, în celelalte cazuri.

Conform al. 2), *Posesorul care invocă uzucapiunea de bună-credință se prezumă că a început să posede din data actului sau survenirii altui temei pe care își justifică îndreptățirea*, iar conform al.3, *Persoana care a intrat în posesia bunului mobil prin sustragere nu dobândește dreptul de proprietate în temeiul prezentului articol.*

O excepție de la aceste termene se prevede în art.530, al.1 Cod civil care, pentru oricare uzucapiune a bunurilor culturale mobile³, stabilește un termen de 30 de ani, iar conform al.2), în cazul bunurilor culturale mobile care aparțin cultelor sau părților lor componente, termenul prevăzut la alin. 1) va fi de 75 de ani.

Dobândirea proprietății asupra unui bun ca urmare a posesiei acestuia pentru o anumită perioadă de timp sau uzucapiunea, o găsim reglementată pentru prima în Codul civil al Republicii Moldova din 06.06.02, la capitolul ce reglementează modurile originale de dobândire a dreptului de proprietate (Titlul III, Capitolul II, Secțiunea 1). Fiind la acea etapă o instituție nouă pentru dreptul nostru, aceasta nu a cunoscut o interpretare doctrinară corespunzătoare.

Spre deosebire de instituția prescripției extinctive, uzucapiunea sau prescripția achizitivă privește în mod tradițional numai drepturile reale, respectiv dreptul de proprietate și pe cele construite după modelul său cărora li se atribuie același caracter absolut. Tocmai pentru că este titularul unui drept absolut,

¹ Nota informativă la proiectul Legii privind modificarea și completarea unor acte legislative, op. cit., p. 23.

² Nota informativă la proiectul Legii privind modificarea și completarea unor acte legislative, op. cit., p. 23.

³ Dispozițiile se bazează pe cadrul creat de Legea nr. 280 din 27 decembrie 2011 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil. Introducerea conceptului de bunuri culturale mobile este important și pentru aplicarea unor dispoziții în materie de uzucapiune care, la rândul lor, implementează unele dispoziții ale Convenției UNESCO din 14 noiembrie 1970 asupra măsurilor ce urmează a fi luate pentru interzicerea și împiedicarea operațiunilor ilicite de import, export și transfer de proprietate al bunurilor culturale, ratificată prin Legea nr.141-XVI din 21 iunie 2007 și a art. 8 din Directiva 2014/60/UE din 15.05.2014 privind restituirea obiectelor culturale care au părăsit ilegal teritoriul unui stat membru.

proprietarul poate pretinde oricui realizarea dreptului său, adică îndeplinirea obligației acestuia de a se abține de la orice acțiune prin care i s-ar aduce atingere. Opozabilitatea sa *erga omnes* apropie dreptul de proprietate de categoria drepturilor personale, nepatrimoniale care, fiind strâns legate de persoana titularului pot fi de asemenea opuse de acesta tuturor celorlalte subiecte de drept.

Asemenea acestora, dreptul de proprietate este exclus din domeniu prescripției extinctive. Dar dacă pentru drepturile nepatrimoniale, limitele existenței lor în timp sunt determinate de regulă, de acelea ale ființei omenești pe care o însoțesc, caracterul absolut al dreptului de proprietate vizează în principiu existența acestuia nelimitat în timp atâta vreme cât există și bunul pe care-l are ca obiect.¹

Perpetualitatea dreptului de proprietate se regăsește și într-un alt aspect al regimului său juridic: spre deosebire de alte drepturi reale, constituite prin dezmembrarea sa, el **nu se stinge prin neuz**. Simplul fapt că proprietarul nu și-a exercitat atribuțiile pe care i le conferea dreptul său de proprietate nu este prin el însuși de natură să conducă la stingerea acestui drept, în timp ce neuzul are această consecință asupra dreptului de uzufruct ori pentru servituți. Proprietarul poate cere și obține oricând protecția juridică a dreptului său, pe calea acțiunii în revendicare, chiar dacă a lăsat să treacă mai mult de 30 de ani fără să le exercite. Jurisprudența franceză este și ea constantă în a considera, că acțiunii în revendicare nu-i sunt aplicabile regulile prescripției extinctive.²

În privința bunurilor mobile, a căror stăpânire a fost pierdută de proprietar, conform art.527 Cod civil posibilitatea revendicării lor este restrânsă prin efectul dispozițiilor acestui articol, care face ca acțiunea proprietarului să fie inadmisibilă întrucât ar tinde să dovedească o situație contrară prezumției absolute de proprietate a dobânditorului de bună credință asupra bunurilor mobile. De îndată ce posesorul de bună credință a ajuns în stăpânirea bunului mobil, dreptul de proprietate așa cum exista el pentru vechiul proprietar se stinge, iar pentru posesor se naște unul nou, în persoana lui.

Justificată de ideea că merită mai multă protecție buna credință al posesorului, decât dreptul unui proprietar neglijent cu bunul ce-i aparține, această limitare a perpetuității dreptului de proprietate nu are nevoie pentru a se realiza de trecerea vreunui interval de timp.³ Când însă neglijența ce ar putea fi imputată proprietarului nu este atât de evidentă, respectiv în cazul în care bunul mobil ajuns în stăpânirea posesorului de bună credință a fost pierdut de către proprietar, i-a fost furat sau a ieșit din posesia proprietarului în alt mod contrar voinței lui sau dobânditorul l-a obținut cu titlu gratuit (art.527 Cod civil) legea îi pune la dispoziție un interval de timp pentru a acționa în vederea ocrotirii dreptului său. În acest caz, dacă proprietarul nu-și revendică bunul înăuntrul termenului de 5 ani el poate fi pus în situația de a pierde protecția juridică a dreptului său în favoarea posesorului de bună-credință care a uzucapat acest drept și care are dreptul, conform legii, de a-i impune fostului proprietar acest drept dobândit ca efect al prescripției achizitive.

În afara excepțiilor expres reglementate, proprietarul își va putea revendica bunul, fie el mobil sau imobil, indiferent cât timp ar fi trecut de la pierderea stăpânirii în fapt, dacă stăpânirea sa “nu întâlnește un alt drept, dobândit pe cale legală”, adică dacă asupra lui nu s-a exercitat, în condițiile cerute de lege, o posesie aptă să conducă la uzucapiune. Aceasta este legată de timp, de expirarea unui anumit termen prevăzut de lege. Dacă în cazul prescripției extinctive, condiția care se impune este aceea a inacțiunii titularului dreptului, în cazul celei achizitive este nevoie în primul rând de o posesie exercitată în condițiile cerute de lege împotriva proprietarului care, în același interval nu și-a exercitat prerogativele corespunzătoare dreptului său.

Uneori posesorul nu este proprietarul bunului și nici măcar un detentor precar: țărănul care lucrându-și terenul propriu se extinde și asupra unei fâșii din cel al vecinului sau acela care cumpără cu bună credință un imobil de la un neproprietar nu dobândesc prin aceasta proprietatea dar devin imediat posesori. Numai că în primul caz posesorul poate fi de rea credință, știind că fâșia de teren este proprietatea altuia sau de bună credință crezând că dreptul său de proprietate se extinde și asupra acestei fâșii, pe când în cel de-al doilea caz dobânditorul crede că a dobândit proprietatea bunului – fiind de bună credință. Se creează în acest fel o situație de “divorț” între faptic și juridic, o disociere între aparența creată prin stăpânirea efectivă a bunului de către o persoană care se comportă ca un veritabil titular de drept și facultatea, recunoscută juridic, unei alte persoane de a exercita o asemenea stăpânire, care nu se concretizează însă în fapt. Dreptul nu poate admite perpetuarea la nesfârșit a unei astfel de situații continuând să-i ofere protecție aceluia pe care l-a recunoscut ca titular, în ciuda neglijenței sale și respectiv refuzând această protecție aceluia care, deși nerecunoscut juridic,

---

¹Liviu Pop, *Dreptul de proprietate și dezmembrămintele sale*, Editura Lumina Lex, București, 2001., p. 229.

²Ana Boar, *Uzucapiunea, prescripția, posesia și publicitatea drepturilor*, Editura Lumina Lex, București, 1999, p. 50.

³Ibidem

exercită în fapt prerogativele titularului.¹

Două soluții ar putea fi imaginate pentru a se pune capăt acestui conflict. Prima ar consta în expulzarea posesorului, dar aceasta ar presupune ca titularul să iasă din pasivitate. Cea de-a doua soluție posibilă a conflictului vizat constă în aceea de a transforma faptul în drept, recunoscându-l juridic, aceluia care s-a purtat timp îndelungat ca un adevărat proprietar și a cărui activitate este, din punct de vedere social, mai utilă decât aceluia care, dezinteresându-se de bun, a lăsat să se creadă că nu mai este titularul lui. Cel mai important efect al uzucapiunii constă în faptul că posesorul imobilului sau bunului mobil dobândește dreptul de proprietate asupra bunului respectiv. Cel care a uzucapat se va putea adresa instanței judecătorești cu o acțiune în constatare a dreptului de proprietate sau al altui drept real dobândit prin uzucapiunii.

Făcând o analiză comparată a instituției uzucapiunii – reglementarea ei de către alte sisteme de drept (de exemplu, al României), putem conchide că legiuitorul nostru a înțeles uzucaparea atât a bunurilor imobile, cât și a celor mobile, acestea din urmă nefiind susceptibile uzucapiunii conform altor sisteme de drept. Lucrurile stau astfel în legislația noastră, deoarece așa cum s-a menționat mai sus, acțiunea în revendicare a bunurilor mobile dobândite de către dobânditorul de bună credință nu se prescrie în cazul dacă bunul a fost furat de la proprietar sau a fost pierdut de acesta, acțiunea fiind imprescriptibilă atât în cazurile bunurilor dobândite de la detentor precar, cât și de la hoț sau găsit. Astfel, dobânditorul de bună credință dobândește bunul în urma scurgerii termenului de prescripție extinctivă și nu ca urmare a prescripției achizitive. Din aceste considerente, alte sisteme de drept nu au mai socotit de cuviință să ofere dobânditorului posibilitatea uzucapării bunurilor mobile, ceea ce a considerat ca fiind necesar legiuitorul nostru (în acest sens mai amintim legislația civilă elvețiană care stipulează, la fel, uzucapiunea bunurilor mobile de 5 ani).

Concluzionând cele relatate, uzucapiunea poate opera cu privire atât la bunurile imobile (ceea ce găsim reglementat în sistemele juridice la majoritatea statelor), cât și la bunurile mobile, fiind o instituție mai puțin admisă de legislațiile altor țări.

În mod tradițional, pornind de la concepția “pură” a dreptului privat, în care posesia era atașată exclusiv dreptului de proprietate se consideră că numai bunurile pot forma obiectul posesiei, al unei stăpâniri fizice de fapt, drepturile fiind excluse de la aceasta din cauza naturii corporale. S-a admis, totuși, că posesia ar putea fi extinsă și la alte drepturi reale și chiar la drepturi personale, introducându-se o distincție între *possessio rei*, care corespunde dreptului de proprietate și *possessio juris*, care ar corespunde celorlalte drepturi.

Argumentul care justifică această extindere este acela că în realitate, ceea ce se posedă este mai puțin bunul însuși, cât dreptul asupra acestuia, posesia constând din exercitarea unor acte materiale, corespunzătoare exercițiului unui anumit drept cu intenția de a se comporta ca titular al acelui drept, oricare ar fi el.²

Deși este o stare de fapt, posesia corespunde de cele mai multe ori, dreptului de proprietate dar dovada proprietarului este o sarcină destul de dificilă, cu excepția cazurilor când se dovedește printr-un mod original, cum este uzucapiunea. Astfel, uzucapiunea are rolul de a înlătura dificultatea și inconvenientele probei dreptului de proprietate. Principiul însuși al uzucapiunii pare a nu mai fi astăzi contestat, de vreme ce ea este reglementată în majoritatea sistemelor de drept.

Cel mai important caracter al uzucapiunii este faptul că ea constituie o adevărată sancțiune împotriva proprietarului inițial, care a manifestat dezinteres față de bun, dând posibilitatea unei alte persoane să se comporte ca un adevărat proprietar față de bun. Uzucapiunea sancționează lipsa de diligență a proprietarului, neglijența sa, faptul de a fi abandonat bunul și a fi renunțat la exercitarea dreptului său de proprietate.

Este incontestabil că în timpul posesiei există doar o aparență de proprietate. În tot acest timp posesorul se află într-o situație incertă, deoarece permanent există pericolul ca adevăratul proprietar să facă acte de întrerupere a prescripției achizitive. De abia la împlinirea termenului dreptul de proprietate se consolidează când într-un eventual litigiu, proprietarul inițial nu are nici o șansă în fața celui care a dobândit proprietatea prin uzucapiune, considerat veritabil proprietar și atâta timp cât acela care-i contestă această calitate nu va dovedi contrariul.

Reunirea celor două elemente constitutive ale posesiei *corpus* și *animus* (prin actualul Cod civil și în legislația națională) nu este suficientă pentru ca stăpânirea exercitată de posesor în fapt să genereze consecințe în drept, eficacitatea sa juridică fiind subordonată și unor condiții referitoare la calitatea acestei stăpâniri. În lipsa acestor condiții, posesia ar rămâne în afara sferei dreptului.

---

¹ Ana Boaz, op. cit., p. 28.

²Ibidem.

Ca mod de dobândire a proprietății, uzucapiunea se întemeiază pe faptul posesiei îndelungate a imobilului sau a bunului mobil. Nu se poate vorbi de uzucapiune în absența posesiei. Pentru a produce efecte juridice, mai este necesar ca posesia să fie utilă, adică să îndeplinească următoarele condiții: posesia trebuie să fie continuă, netulburată, publică și sub nume de proprietar.

Conform art.524, 525 și 527 Cod civil, în cele mai multe cazuri ca să opereze uzucapiunea, urmează să fim în prezența unei bune-credințe. Aceasta reprezintă o condiție esențială pentru a putea uzucapa. Buna credință este credința posesorului că cel de la care a dobândit bunul avea toate însușirile cerute de lege spre ai putea transmite proprietatea. Posesorul l-a tratat pe transmitător ca și cum ar fi fost adevăratul proprietar al bunului. Cea mai mică îndoială a posesorului cu privire la calitatea de proprietar al transmitătorului, va face să fie considerat drept de rea credință. Buna credință se va întemeia pe un titlu, ale cărui eventuale vicii posesorul să nu le fi cunoscut.

În legislație și în doctrina juridică, buna credință însoțește tot timpul un just titlu, pe baza căruia posesorul capătă credința eronată că a devenit proprietar, concepție care permitea recunoașterea de efecte erorii de drept.

Este destul ca buna credință să fi existat în momentul câștigării bunului, care coincide cu cel al încheierii contractului. În cazul legatelor, buna credință va trebui să existe în momentul acceptării succesiunii și în cel al decesului testatorului. Referitor la această problemă că buna credință trebuie să existe numai în momentul intrării în posesie. Titlul este prin urmare just atunci când reprezenta unul din modurile de dobândire desemnate de dreptul civil, care însă nu și-a putut produce efectul translativ din cauza fie a lipsei calității de proprietar a transmitătorului, fie a nerespectării formelor solemne cerute pentru valabilitatea sa. Justul titlu este un act juridic prin care se transferă dreptul de proprietate de la o persoană la alta. Orice act care nu este translativ de proprietate nu este un just titlu.

Pe baza oricărui mijloc de probă (martori, înscrisuri, prezumții, etc.) judecătorul este liber să aprecieze în ce măsură posesorul dobânditor a fost sau nu de bună credință în momentul dobândirii bunului mobil sau imobil.

OFICII INTERNAȚIONALE CU ATRIBUȚII ÎN DOMENIUL DREPTULUI DE PROPRIETATE

Olesea BLAȘCU, lector universitar, drd.
Catedra de Drept
Facultatea de Drept și Administrație Publică
Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul

Abstract. If it is intended to sell some products outside the country, products that otherwise contain some original industrial designs or if it is intended to grant licenses for the production, marketing or export of such products to companies abroad, it appears imperatively the question how to defend our industrial design so that we enjoy the same rights as in the internal market.

Because the protection of industrial designs is territorial, resulting from the registration being valid in the territory of the country where the applicant's application was submitted, and where it was accepted. It follows that in order to protect our industrial design on export markets, we will have to anticipate in advance by applying for protection in the respective countries. However, I would like to specify that if the situation has not expired 6 months from the date of registration in the first country then the right of priority will be valid otherwise the drawing will no longer be considered new.

În cazul în care se intenționează a se vinde unele produse în afara țării, produse care de altfel conțin unele modele sau desene industriale originale sau dacă se intenționează a se acorda licențe pentru producerea, comercializarea sau exportarea unor astfel de produse către firme din străinătate, apare în mod imperativ întrebarea cum urmează să ne apărăm desenul sau modelul industrial astfel încât să ne bucurăm de aceleași drepturi ca și pe piața internă.

Deoarece protecția desenelor și modelelor industriale este teritorială rezultând din înregistrarea care se bucură de valabilitate pe teritoriul țării unde s-a înaintat cererea solicitantului, și unde respectiv a fost acceptată. Rezultă că pentru a ne proteja desenul sau modelul industrial pe piețe de export va trebui în mod anticipat să ne asigurăm prin solicitarea protecției în țările respective. Totuși țin a specifica că pentru situația în care nu au expirat 6 luni de la data de înregistrare în prima țară atunci va fi valabil dreptul de

prioritate ă n mod contrar desenul nu va mai fi considerat nou¹.

Așadar există trei căi de protecție internațională a desenului și modelului industrial, după cum urmează:

1. Calea națională:

Companiile pot solicita protecție depunând cerere la oficiile naționale de proprietate intelectuală ale fiecărei țări în care se dorește a obține protecția desenului sau modelului industrial. Deși țin să accentuez punctele negative a acestei căi de protecție care sînt: incomoditatea, costurile sporite pentru a merge în țara ce interesează, traducerea în limbile naționale precum și plata unor taxe administrative, alteori judiciare².

2. Calea regională:

Companiile pot solicita protecție într-un grup de țări membre ale acordurilor regionale care permit atât înregistrarea modelelor și desenelor industriale cât și protecția sigură a acestora. Această cale permite printr-o singură cerere la Oficiul regional de proprietate intelectuală protecția în mai multe state. Printre Oficiile regionale de proprietate industrială sînt:

➤ ”ARIPO”, Oficiul Regional African de Proprietate Industrială pentru protecția modelelor și desenelor industriale din țările africane de limbă engleză.

➤ ”BDO”, Oficiul de Desene și Modele din țările Benelux pentru protecția în țările Belgia, Olanda și Luxemburg.

➤ ”OHIM”, Oficiul pentru Armonizare pe Piața Internă, pentru desenele și modelele industriale pe piața internă ale țărilor din Uniunea Europeană.

➤ ”OAPI”, Organizația Africană de Proprietate Intelectuală, pentru protecție în țările africane de limbă franceză.

3. Calea internațională:

Companiile care doresc înregistrarea internațională a desenelor și modelelor industriale în mai multe țări pot utiliza procedura propusă de către Aranjamentul de la Haga cu privire la depozitul internațional al desenelor și modelelor industriale, administrat de OMPI. Solicitantul care este cetățean al unui stat membru a Acordului de la Haga poate depune o singură cerere internațională la OMPI, fapt prin care se va conferi protecție desenului sau modelului industrial în toate țările membre a tratatului sus-numit. Menționez că la etapa actuală sînt 191 țări membre, însă solicitantul va alege în care țări anume să i se valorifice drepturile asupra desenului sau modelului industrial. Acordul de la Haga oferă solicitanților un mecanism mai simplu și mai accesibil din punct de vedere a costului de solicitare a înregistrării desenului sau modelului industrial în diverse țări. Totuși suma ce urmează a fi plătită pentru înregistrarea desenului sau modelului industrial variază în dependență de numărul acestora și de numărul țărilor în care solicitantul solicită protecție. De exemplu: 5 desene sau modele industriale ce urmează a fi protejate de teritoriul a 11 state, este aproximativ de 900 franci elvețieni.

În 2001, cei mai importanți zece utilizatori ai sistemului de la Haga pentru depozitul internațional al desenelor și modelelor industriale, în funcție de numărul de cereri au fost: Swatch Group, Interior, Sony, Overseas, Hermes, Daimler Chrysler, Nokia, Villeroy + Boch A.G., Moulinex, Philips Electronics și Salomon. În 2001 Swatch Group, cel mai important utilizator al sistemului Haga, a depus 103 cereri de înregistrare. Companiile precum Swatch Group, care este o firmă cunoscută de ceasuri prin amplitudinea de modele scoase pe piață, investesc sume majoră în vederea protejării și dezvoltării desenelor și modelelor de performanță asigurându-se că le pot exploata cu siguranță în mai multe țări fiind în deplinătatea drepturilor urmate prin înregistrare. Cât privește topul celor mai activi solicitanți din 2017, pe primele locuri s-au plasat solicitanții – persoane fizice, acest fapt datorându-se reducerilor la achitarea tarifelor de care aceștia beneficiază (85% din cuantumul tarifului stabilit). În contrast cu solicitanții naționali, cei mai activi solicitanți străini sînt persoane juridice. De remarcat că, spre deosebire de anii precedenți, când primul loc era deținut de întreprinderea producătoare de ceasuri „SWAT CH AG (SWAT CH SA) (SWAT CH LT D.)”, în anul 2017, prima poziție a fost preluată de întreprinderea „PEUGEOT CITRO EN AUTO MOBILES S.A.”, implicată în industria constructoare de mașini. Potrivit legislației, drepturile titularilor DMI pe procedura națională sînt confirmate prin certificatul de înregistrare³.

În ceea ce ține de numărul cererilor depuse începând cu anul 2004 până în anul 2016 conform datelor afișate pe site-ul oficial al OMPI, sînt într-o creștere constantă, fapt care denotă importanța

---

¹ Aspecte ale protecției mărcilor, desenelor și modelelor industriale. Ch: AGEPI 2005. p. 81. ISBN 997-911-56-0.

² Protecția mărcilor și designului industrial (Biblioteca de proprietate intelectuală). Ediția AGEPI 2004, p. 27. ISBN 9975-911-36-6.

³ Olteanu Gabriel. Dreptul proprietății intelectuale. Editura CH. Beck, 2008. p.208. ISBN 978-973-115-350-6.

desenelor și modelelor industriale pe plan economic, astfel în perioada anului 2016 au fost depuse peste un milion de cereri.

Majorarea cererilor de brevete înregistrate la WIPO este explicată parțial de creșterea Chinei, fiind pe locul al doilea pe lista solicitanților de brevete în 2017, apropiindu-se de Statele Unite, până la vârful clasamentului. Două companii chineze de tehnologie, Huawei (1) și ZTE (2), se află pe lista celor mai importanți solicitanți de brevete internaționale în 2017, urmată de Intel, Mitsubishi și Qualcomm. În ciuda creșterii puternice din Japonia (+ 6,6%), creșterea chineză a fost mai puternică în 2017 și a fost scoasă din poziția a doua. Dacă această tendință continuă, China ar trebui chiar să depășească Statele Unite în următorii trei ani ca sursă principală de cereri depuse în temeiul Tratatului OMPI privind cooperarea în domeniul brevetelor (PCT)¹.

Belgia: EPO

Pe 5 octombrie 1973, după mai mult de douăzeci de ani de negocieri și discuții, șaisprezece țări semnează Convenția europeană privind brevetele. Acest tratat multilateral instituie Organizația Europeană de Brevete și Oficiul European de Brevete (EPO) și prevede un sistem juridic autonom pentru examinarea și acordarea brevetelor europene. Odată cu intrarea în vigoare a EPC în 1977, solicitanții pot depune o cerere de brevet unică la OEB. Brevetul care, dacă este necesar, este eliberat la sfârșitul procedurii este valabil în toate statele membre desemnate. Statele membre rămân competente pentru aplicarea și anularea brevetelor individuale. EPC reduce considerabil taxele și documentele pentru depunerea cererilor de brevet în mai multe țări europene, care anterior implicau costuri semnificative de traducere și proceduri lungi de căutare și emitere necesare în fiecare țară. EPC are precursori, și anume Convenția de la Paris din 1883, unul dintre primele tratate de proprietate intelectuală încă în vigoare, Tratatul de cooperare în domeniul brevetelor (PCT), semnat în octombrie 1970, care a intrat în vigoare abia în 1978, și Institutul Internațional de Brevete, care a fost ulterior încorporat în Organizația Europeană de Brevete. Tot în această perioadă este creat un comitet interimar pentru punerea în aplicare a CPE. Condușă de Kurt Haertel, președintele Biroului german de brevete, această comisie este responsabilă pentru recrutarea personalului și pentru infrastructura necesară înființării Oficiului European de Brevete (EPO).

În perioada anilor 1978-1982 are loc incorporarea IIB în EPO. Institutul Internațional de Brevete (IIB) din Haga și cei 714 de angajați ai săi sunt integrați în EPO. IIB a fost înființată în 1947 pentru a gestiona căutările de brevete pentru Belgia, Franța, Luxemburg și Țările de Jos, care au fost ulterior completate de alte cinci țări, și anume Turcia (1955), Monaco (1956), Elveția (1960), Regatul Unit (1965) și Italia (1974). Ca o componentă a EPO, Institutul este responsabil pentru examinarea în timpul depunerii, documentării și căutărilor din stadiul tehnicii.

În cuprinsul anilor 1983-1987 EPO, Oficiul de Brevete din Japonia și Oficiul pentru Brevete și Mărci din Statele Unite încep să digitizeze și să convertească 41,6 milioane de brevete de hârtie. Proiectul BACON (BACKfile Conversion - convertirea fondurilor de brevete) este unul dintre pietrele de temelie ale cooperării tripartite. În continuare în 1992 toate statele membre ale Uniunii Europene erau state contractante la EPC.

În ceea ce ține de etapa mai actuală în 2015 Marocul devine a 41-a țară pentru care protecția brevetului poate fi obținută pe baza unei cereri de brevet european. Tot pe parcursul aceluiași an statutul personalului, publicat anterior doar în cadrul instituțiilor interne, poate fi consultat deja și de către toate părțile interesate și potențialii candidați la angajarea la OEB. Această publicație a plasat OEP la același nivel de transparență ca și alte organizații internaționale majore în ceea ce privește cadrul său de reglementare intern. Statutul personalului, care reglementează recrutarea și pensionarea, drepturile și obligațiile de personal, sistemul de carieră, condițiile de muncă, remunerațiile și prestațiile, oferă un cadru juridic detaliat pentru carierele în câmpul muncii EPO².

Un moment cu precădere important din legislația EPO este Acordul privind aplicarea articolului 65 CEP - Acordul de la Londra - este un acord opțional pentru reducerea costurilor de traducere a brevetelor europene. Este rezultatul eforturilor lungi de obținere a unui regim de traducere post-livrare rentabil. Acest proces a început în anii '90 în cadrul Organizației Europene de Brevete, înainte de a se accelera la Conferința interguvernamentală, care a avut loc la Paris la 24 și 25 iunie 1999. Acordul a fost încheiat la Conferința interguvernamentală din Londra din 17 octombrie 2000 (a se vedea JOE 2001, 549). Statele

---

¹ Raport, indicator „Nombre de dessins ou modèles dans l'ensemble des enregistrements demandes directes et par le biais du système de La Haye” Disponibil: <https://www3.wipo.int/ipstats/ipsPiechart>

² Oficiul național al Belgiei, pentru protecția proprietății intelectuale.
Disponibil: http://www.epo.org/about-us/timeline_fr.html#year20142016

părți la CPE care au ratificat sau au aderat la acord se angajează să renunțe, în totalitate sau în mare măsură, la cerința de a produce traduceri ale brevetelor europene. În conformitate cu articolul 1 alineatele (1), (2) și (3) din Acordul de la Londra,

- un stat care are o limbă oficială în comun cu una dintre limbile oficiale ale OEP renunță total la cerințele de traducere prevăzute la articolul 65 alineatul (1) din CPE;
- un stat care nu are o limbă oficială în comun cu una dintre limbile oficiale ale OEB renunță la cerințele de traducere în conformitate cu articolul 65 alineatul (1) din EPC, în cazul în care brevetul european a fost eliberat în limba oficială a OEB EPO, prescris de statul respectiv, sau tradus în limba respectivă și furnizat în condițiile prevăzute la articolul 65 alineatul (1) din EPC. Cu toate acestea, aceste state pot solicita furnizarea unei traduceri a revendicărilor în una dintre limbile lor oficiale¹.

China: SIPO

În 1999, personalul care lucrează pentru brevetul de invenție, alături de oameni din toate grupurile etnice din China, a sărbătorit cea de-a 50-a aniversare a înființării Republicii Populare Chineze și a întoarcerii din Macao. În același an, președintele Jiang Zhemín și premierul Zhu Rongji au întâlnit, respectiv, Dr. Kamal Idris, directorul general al Organizației Mondiale a Proprietății Intelectuale (WIPO), și au subliniat importanța sistemului chinez de proprietate intelectuală (IPR), inclusiv a sistemului de brevete, în cursul interviurilor, liderii chinezi au subliniat în mod clar principiile și poziția guvernului privind consolidarea protecției drepturilor de proprietate intelectuală și extinderea cooperării și a schimbului cu comunitățile internaționale în domeniul drepturilor de proprietate intelectuală. "Vicepremierul Wen Jiabao și vicepreședintele al Comitetului Permanent al Congresului Național al Poporului, Pen Peiyun a inspectat succesiv Oficiul de Proprietate Intelectuală (SIPO) și a stabilit standarde mai înalte pentru viitoarea lucrare în domeniul brevetelor². Importanța și atenția atașată de liderii de stat în activitatea de brevete a inspirat în mare măsură tot brevetul funcționarii, accelerând astfel dezvoltarea în continuare a sistemului de brevete.

În acel an, SIPO și-a concentrat atenția asupra integrării activității de brevetare în eforturile mai mari ale țării de a înființa un sistem național de inovare. În Rezoluția Comitetului Central al Partidului Comunist Chinez și al Consiliului de Stat privind Consolidarea Inovării Tehnologice, Dezvoltarea Tehnologiilor de Sus și Promovarea Industrializării, se subliniază în mod special că administrarea și protecția proprietății intelectuale trebuie îmbunătățită în procesul tehnologic inovație. În plus, în Rezoluția privind rolul administrării și protecției DPI în inovarea tehnologică sunt stabilite cerințe explicite și concrete.

În 2016, Comitetul Central al Partidului Comunist din China (CPC) și Consiliul de Stat s-au fixat pe IP. Grupul central de conducere pentru aprofundarea completă a reformei a adoptat Schema generală pentru reforma experimentală privind administrarea integrată a proprietății intelectuale, care a stabilit o serie de implementări importante pentru activitatea legată de IP. "Accelerarea construcției unui IP Powerhouse" a fost inclusă în Compendiul Strategiei Naționale pentru Dezvoltare Inovată și al Compendiului celui de-al 13-lea cincinal de dezvoltare economică și socială națională, cele două documente de politici publicate de Comitetul Central CPC și Consiliul de Stat, ca una dintre cele mai importante desfășurări ale Comitetului Central CPC.

Promulgând Planul de protecție și utilizare intelectuală în cadrul celui de-al 13-lea plan cincinal, Consiliul de Stat a desfășurat o serie de politici, proiecte și programe importante. Este prima dată când IP a fost listat ca un plan național specializat. Conferința comună interministerială pentru punerea în aplicare a Strategiei naționale privind proprietatea intelectuală a fost modernizată ca un comitet mixt interministerial al Consiliului de Stat, capacitatea sa de coordonare fiind îmbunătățită semnificativ, deoarece unul dintre liderii Consiliului de Stat a servit ca adjunct. În același an SIPO a organizat formularea împărțirii sarcinilor în cadrul avizelor Consiliului de Stat privind accelerarea construirii unei Puteri de IP în noile circumstanțe, descompunerea lucrărilor desfășurate în Avize în 106 sarcini specifice și evidențierea ministerelor de conducere și participarea ministere. SIPO a formulat Planul anual de implementare a Strategiei naționale privind proprietatea intelectuală, care stabilește în mod clar 99 de proiecte-cheie³. Cei 31 de membri ai Comitetului Mixt Interministerial pentru Implementarea Strategiei Naționale de IP, împing în mod robust operele relevante în funcție de rolul lor stabilit în divizarea misiunilor: 24 de provincii, regiuni autonome, municipalități și Corpul de producție și construcții Xinjiang au formulat programe specifice de

¹ Accord sur l'application de l'article 65 CBE – accord de Londres.

Disponibil: http://www.epo.org/law-practice/legal-texts/london-agreement_fr.html

² State intellectual property office, China "Major Events and Important Activities"

Disponibil: <http://english.sipo.gov.cn/lawpolicy/annualreports/1999/915567.htm>

³ State intellectual property office, China "Legal Aifer" Disponibil: <http://english.sipo.gov.cn/lawpolicy/annualreports/2016a/index.htm>

implementare a construcției IP Powerhouse. 13 provincii au derulat programe pilot IP Powerhouse, au formulat avize orientative privind construirea IP Powerhouse și au impulsionează dezvoltarea capacității IP în întreprinderi. În acest fel, sa construit o configurație de construcție IP Powerhouse cu mai multe straturi, clasificate și coordonate.

În scopul implementării deciziilor și desfășurării Comitetului Central CPC privind aplicarea unei protecții mai stricte a PI, SIPO a formulat și a promulgat Avizele privind aplicarea protecției mai stricte a brevetelor. SIPO a îmbunătățit aplicarea administrativă a brevetelor și a efectuat operațiuni speciale de executare, cum ar fi "Convoi" și "Lightening". SIPO a început să construiască centre de protecție IP care integrează soluții rapide pentru acordarea, procedurile post-acordare și protecția drepturilor de proprietate intelectuală.

În 2016, numărul cazurilor de aplicare a brevetelor administrative administrate la nivel național a fost de 49.000, indicând o creștere anuală de 36.5%. Au fost create 7 centre de protecție rapidă a drepturilor de proprietate intelectuală și Centrul de Coordonare a Coordonării în domeniul E-Comerțului din China (Zhejiang), iar primul lot de 30 de piețe naționale de protecție a IP-urilor a fost determinat.

Semnătura acordului de cooperare interguvernamentală dintre China și Uzbekistan în domeniul IP a fost semnalată de președintele Xi Jinping, iar acordul de cooperare dintre China și Kârgâzstan în domeniul IP a fost asistat de Premierul Li Keqiang. Conferința la nivel înalt privind proprietatea intelectuală pentru țările de pe "Belt and Road" a avut loc. Au fost adoptate inițiativele comune pentru consolidarea cooperării între țările de pe "Belt and Road" în domeniul proprietății intelectuale, ceea ce înseamnă stabilirea unui mecanism durabil de cooperare "Belt and Road" în domeniul IP. SIPO a participat activ la afacerile multilaterale și bilaterale în cadrul Organizației Mondiale a Proprietății Intelectuale. SIPO a organizat Întâlnirea Anuală pentru Design Industrial între SIPO, Oficiul pentru Brevete și Mărci din Statele Unite (USPTO), Oficiul pentru Proprietatea Intelectuală a Uniunii Europene (EUIPO), Oficiul Japonez de Brevete (JPO) și Oficiul Coreei de Proprietate Intelectuală (KIPO) declarație comună¹.

Franta: INPI

Proprietatea industrială apare în Franța în timpul Revoluției Franceze. Este instituționalizată prin legea din 7 ianuarie 1791, care prevede crearea biroului de "brevete". Acest termen a fost folosit în acel moment pentru a desemna brevete, numele brevetului de scrisori prin care regele a atribuit privilegiile vechilor corporații. Legea sugerează să se vadă biroul de brevete încredințat lui Baron Claude-Urbain Retz de Servieres, director al companiei de invenții și descoperiri². O lege din 25 mai 1791 completează legislația înființată cu privire la "brevetele invenției", termenul căruia apare apoi. Administrarea brevetelor este apoi înființată în mai puțin de două luni, sub forma Directorului de Brevete, care este responsabilitatea Baron de Servieres. Biroul de Brevete și Mărci a fost înființat în 1900 și a luat numele Oficiului Național al Proprietății Industriale (ONPI) în 1902. Acesta a fost înlocuit de Institutul Național de Proprietate Industrială. (INPI) creat prin Legea nr. 51-444 din 19 aprilie 1951, autofinanțare integrală, sub supravegherea Ministerului Economiei, Finanțelor și Comerțului Exterior, Ministerului de Recuperări Productive și Ministrului Delegat pentru Mici și întreprinderile mijlocii, inovarea și economia digitală. Decretul nr. 2014-917 din 19 august 2014 a autorizat punerea la dispoziția publicului pentru reutilizare a informațiilor publice din bazele de date ale Institutului Național de Proprietate Industrială³.

În ceea ce privește protecția desenului sau modelului industrial în Franța, prin depunerea unui desen sau model la INPI, obțineți un monopol de exploatare pe teritoriul francez pe o durată minimă de 5 ani, care poate fi prelungită în trepte de 5 ani, până la o perioadă maximă de 25 de ani. Solicitantul fiind singurul care poate folosi și beneficia de creația sa ptându-se apăra de careva abuzuri din partea falsificatorilor⁴. De asemenea în Franța, depunerea proiectelor face parte dintr-un cadru juridic privilegiat, datorită teoriei numite "unitatea artei". Astfel, orice obiect industrial caracterizat printr-o estetică deosebită, indiferent de utilizarea sau valoarea sa artistică, beneficiază în dependență de cât de original este, de o protecție prin dreptul de autor, pe lângă protecția ca design sau model industrial. Dreptul de autor nu necesită formalități de depunere, este suficient ca autorul să demonstreze anterioritatea designului său. Dintre aceste mijloace de probă, este posibil să se folosească un plic sau o altă dovadă a depunerii modelelor. Avantajul depunerii unui proiect este

---

¹ State intellectual property office, China "Comisione's Message".

Disponibil: <http://english.sipo.gov.cn/lawpolicy/annualreports/2016a/index.htm>

² JOANA Schmidt-Szalewski, Droit de la propriete industrielle, Dalloz, Paris, 1997, p. 432.

³ COHEN Denis. Le droit des dessins et modes. Edition 2. Ediția Economia 2014.p.174.

⁴ Office national français de la propriété intellectuelle, "Comprendre les dessins et modèles". Disponibil: <https://www.inpi.fr/fr/comprendre-la-propriete-intellectuelle/les-dessins-modeles>

obținerea acestei protecții duble: drepturile de autor și proprietatea industrială. Deținând un document oficial va fi mai ușor de a-și extinde acoperirea (drepturile), în străinătate¹.

Germania: DPMA

Biroul german pentru brevete și mărci (Deutsches Patent- und Markenamt) este o instituție federală germană aflată sub jurisdicția Ministerului Federal al Justiției, cu sediul la München și sucursale din Berlin. În 2006, a angajat mai mult de 2500 de persoane, inclusiv 700 de examinatori de brevete. DPMA este instituția centrală pentru proprietatea industrială din Germania. El este responsabil pentru emiterea de brevete, înregistrarea mărcilor comerciale, a certificatelor de utilitate și a desenelor și a informațiilor publice privind drepturile de proprietate industrială existente.

DPMA colaborează în landuri cu centre de brevete (Patentinformatiionszentren) grupate la nivel federal în asociația Deutscher Patentinformatiionszentren. Temeiul juridic pentru DPMA se regăsește în secțiunea 26 din Legea germană privind brevetele (§26 PatG). La 1 octombrie 1949, Oficiul German de Brevete sa mutat la Muzeul German din München. În 1951, a fost deschisă o anexă în ceea ce era Biroul de brevete Reich. În 1959, Biroul sa mutat la München pe propriul său sit. În 1990, Oficiul pentru Invenții și Brevete din fosta RDG de la Berlin (Amt für Erfindungs- und Patentwesen der DDR) a fost integrat cu omologul său din Vest. În 1998, în Iena au fost deschise birouri și cea mai mare parte a administrației site-ului din Berlin a fost transferată acolo. În același an, instituția este redenumită pentru a-și prelua denumirea actuală: de la Oficiul German de Brevete (Deutsches Patentamt), trece la Oficiul German pentru Brevete și Mărci (Deutsches Patent- und Markenamt sau DPMA) pentru a semnifica integrarea gestionarea mărcilor comerciale în responsabilitățile instituției². În privința desenului și modelului industrial legislația germană specifică că pentru un design înregistrat, Oficiul German pentru Brevete și Mărci (DPMA) acordă un monopol temporar aspectului, adică forma și culoarea exterioară a unui produs³.

Cererile de proiect prezentate împreună cu o cerere determină obiectul și domeniul de aplicare al dreptului de proprietate intelectuală și, prin urmare, au o importanță centrală. Protejat fiind numai ceea ce este evident din reprezentări. Desenele înregistrate pot fi înregistrate de companii sau persoane fizice.

Protecția este asigurată prin înregistrarea desenului sau a modelului în registrul menținut de DPMA și se aplică pe întreg teritoriul Republicii Federale Germania. Termenul de protecție al unui desen sau model înregistrat este de maximum 25 de ani de la data depunerii. La fel ca și în cazul Republicii Moldova, în calitate de proprietar al unui design înregistrat, aveți dreptul exclusiv de a utiliza designul. Puteți interzice terților să utilizeze designul dvs. în fabricarea, vânzarea sau importul și exportul de produse. Aceasta înseamnă că, în calitate de proprietar al unui proiect, vă puteți opune oricărui design care nu oferă utilizatorului informat un aspect global diferit de designul dvs. înregistrat.

În ceea ce privește întinderea drepturilor asupra desenului sau modelului industrial, în Germania funcționează de asemenea aceeași schemă de protecție, astfel desenele înregistrate la DPMA se aplică exclusiv pe teritoriul Republicii Federale Germania. Dacă se dorește protejarea designul în statele membre ale Uniunii Europene sau în alte țări, se poate procesa în vederea înregistrării, de asemenea, un design comunitar la nivel european sau aveți designul dvs. înregistrat pe plan internațional⁴.

Rusia: ROSPATENT

Serviciul Federal pentru Proprietate Intelectuală (Rospatent) este un organism executiv federal, un serviciu care exercită funcții de control și supraveghere în domeniul protecției juridice și utilizării proprietății intelectuale, a brevetelor, a mărcilor și a rezultatelor de proprietate intelectuală implicate în cifra de afaceri economică și civilă, respectarea intereselor Federației Ruse, a persoanelor fizice și juridice din Rusia în distribuirea drepturilor asupra rezultatelor activității intelectuale, inclusiv a celor create în cadrul cooperării științifice și tehnice internaționale. Rospatent este sub jurisdicția Ministerului Dezvoltării Economice a Federației Ruse.

În 1918, un decret al Consiliului Suprem al Economiei Naționale a constituit Comitetul pentru Invenții la Consiliul Științific și Tehnic al Consiliului Suprem al Economiei Naționale. În 1931, el a fost redenumit Comitetul pentru Invenție în cadrul Consiliului Muncii și Apărării, iar în 1947 în cadrul

---

¹ Office national français de la propriété intellectuelle. „Bases de données DESSINS et MODÈLES”.

Disponibil: http://bases-modeles.inpi.fr/Typo3_INPI_Modeles/dessins_resultats_figuratifs.html

² Deutsches Patent- und Markenamt, „Designschutz”. Disponibil: <https://www.dpma.de/designs/schutz/index.html>

³ DOMINTE Nicoleta-Rodica. Drept de autor. Mărci. Desene și modele industriale. Brevete de invenție. Jurisprudență comparată. București Editura C.H. Beck, 2012, p.108. ISBN 978-606-18-0018-6.

⁴ Deutsches Patent- und Markenamt, „Gesetz über den rechtlichen Schutz von Design”.

Disponibil: https://www.gesetze-im-internet.de/geschmmsg_2004/index.html

Comitetului pentru Invenții și Descoperire. În 1955 a fost transformat în Comitetul de Stat pentru Invenții și Descoperiri din cadrul Comitetului de Stat pentru Știință și Tehnologie al URSS. Odată cu formarea Federației Ruse, Biroul pentru Brevete și Mărci (1992) a început să implementeze funcțiile relevante ale Oficiului de Brevete și, din 1996, Agenția Rusă pentru Brevete și Mărci. Prin Decretul președintelui Federației Ruse din 31 martie 2004 nr. 314 "Despre sistemul și structura organelor executive federale", Agenția rusă pentru brevete și mărci a fost redenumită Serviciul Federal pentru Proprietate Intelectuală, Brevete și Mărci¹.

În 24 mai 2011, departamentul a primit denumirea actuală - Serviciul Federal pentru Proprietatea Intelectuală și a început să se raporteze direct Guvernului Federației Ruse. Dar, la data de 27 iunie 2012, V. Putin a semnat un decret al președintelui Federației Ruse, care a reatribuit serviciul la Ministerul Dezvoltării Economice prin transferul către ministerul funcțiilor de supraveghere și supraveghere în domeniul corespunzător.

La 4 august 2015, prim-vicepremierul Igor Shuvalov a anunțat transferul de către Ministerul Culturii al Federației Ruse a problemelor legate de drepturile de autor către mega-reglementatorul în domeniul proprietății intelectuale, care urmează să fie creat pe baza Rospatent. În ceea ce privește desenul și modelul industrial legislația rusească prevede că un design industrial este un obiect al drepturilor intelectuale, care se referă la aspectul, designul și proprietățile ergonomice ale unui produs industrial sau artizanal. Condițiile pentru brevetabilitate sunt asemănătoare cu cele stabilite în majoritatea statelor și țin de noutatea și originalitatea desenului sau modelului industrial².

Conform părții a patra a Codului civil al Federației Ruse, desenul industrial este supus legii brevetelor.

Sub aspectul de noutate, legislația rusă se referă la noutatea tuturor caracteristicilor sale esențiale ("definirea caracteristicilor estetice și (sau) ergonomice ale aspectului produsului, în special forma, configurația, ornamentul și combinația de culori"). Iar originalitatea înseamnă că "trăsăturile esențiale ale designului industrial se datorează caracterului creativ al caracteristicilor produsului". Examinarea de către experți a cererilor de desene și modele industriale este un test, adică, pe lângă verificarea defectelor formale (examinare formală), se realizează conformitatea designului revendicat cu toate condițiile de brevetare (examinare pe merite)³.

Posibilitatea de a amâna examinarea în esență nu este asigurată (examinarea începe, în principiu, imediat după încheierea examinării formale). Publicarea informațiilor despre cerere înainte de acordarea brevetului nu este prevăzută. Perioada medie de examinare a unei cereri este de 12 luni, începând de la data depunerii unei cereri completate corect înainte de publicarea informațiilor privind acordarea brevetului într-un buletin oficial. La rândul său brevetul pentru desen sau model industrial este valabil 5 ani cu posibilitatea de prelungire timp de 5 ani în mod repetat, dar care să nu depășească mai mult de 25 de ani de valabilitate⁴.

România: OSIM

Oficiul de Stat pentru Invenții și Mărci (OSIM), este un organ de specialitate al administrației publice centrale în subordinea Guvernului și are autoritate unică pe teritoriul României. OSIM funcționează sub coordonarea Ministerului pentru Întreprinderi Mici și Mijlocii, Comerț, Turism și Profesii Liberale. La nivelul anului 2007 la OSIM au fost primite 10.988 de solicitări de înregistrare de marcă din partea firmelor românești și 883 din partea celor străine în același an, OSIM a primit la 1.673 de cereri de reînnoire a contractului⁵.

În ceea ce privește istoricul desenului și modelului industrial în România, ca primă formă de

¹ КАЛЯТИН В.О. Интеллектуальная собственность (Исключительные права). Учебник для вузов. - М.: Издательство НОРМА, 2000. Стр. 60.

² Приказ Минэкономразвития России от 30.09.2015 № 695, Об утверждении Правил составления, подачи и рассмотрения документов, являющихся основанием для совершения юридически значимых действий по государственной регистрации промышленных образцов, и их форм, Требований к документам заявки на выдачу патента на промышленный образец, Составы сведений о выдаче патента на промышленный образец, публикуемых в официальном бюллетене Федеральной службы по интеллектуальной собственности, Составы сведений, указываемых в форме патента на промышленный образец, формы патента на промышленный образец. Зарегистрировано в Минюсте РФ 25 декабря 2015 г.

³ Гражданский кодекс РФ/Глава 7. Условия патентоспособности промышленного образца. Статья 1352.

⁴ Федеральная служба по интеллектуальной собственности, "Государственная регистрация промышленного образца". Disponibil: <http://www.rupto.ru/ru/stateservices/gosudarstvennaya-registraciya-promyshlennogo-obrazca-i-vydacha-patenta-na-promyshlennyy-obrazec-dublikata>

⁵ Oficiul de stat a româniei pentru invenții și mărci, "Istoricul reglementării protecției Desenelor și Modelelor în România". Disponibil: <http://www.osim.ro/desene/istdmi.php>

protecție apare încă în anul 1800, când actele date de domnitori erau numite ”privilegii”. Astfel, domnitorul Alexandru Moruzi a acordat în acea perioadă un privilegiu lui Stănilă pentru o perioadă de 15 ani asupra unor materiale textile folosite în uzul casnic. Însă odata cu dezvoltarea economiei determinată de sporirea comerțului precum și datorită semnării unor convenții internaționale de exemplu Convenția de la Paris privind protecția proprietății industriale au determinat apariția unor reglementări juridice referitoare la desenele și modelele industriale. Astfel în anul 1922 apare un proiect de lege în acest sens însă din cauza faptului că situația în România în acea perioadă era una mai puțin prielnică, proiectul nu a fost adoptat. Au urmat careva încercări în realizarea unor noi proiecte de acte legislative între anii 1970-1990 însă nici acestea nu s-au bucurat de atenție¹.

Abia în anul 1992 o primă variantă a legii fusese adoptată de Camera Deputaților. Un moment important care doresc să-l accentuez ține de până la adoptarea unei legi speciale privind protecția desenului și modelului industrial, România adoptă Legea nr.44 din 28 aprilie 1992 pentru aderarea României la Aranjamentul de la Haga și abia la 1 septembrie, Guvernul României abrobă hotărârea privind asigurarea protecției desenelor și modelelor industriale prin care se aprobă și funcționarea Serviciului Desene și Modele Industriale. În ceea ce ține de modificările legii nr. 192 din 1992, menționez că a suportat careva modificări ale formei inițiale de două ori, prima în anul 2002 prin legea nr. 582 și a doua în anul 2007 prin legea nr.280².

Bibliografie:

1. Olteanu Gabriel. Dreptul proprietății intelectuale. Editura CH. Beck, 2008
2. Raport, indicator „Nombre de dessins ou modèles dans l'ensemble des enregistrements demandes directes et par le biais du système de La Haye” Disponibil: <https://www3.wipo.int/ipstats/ipsPiechart>
3. COHEN Denis. Le droit des dessins et modeles. Edition 2. Ediția Economia 2014
4. DOMINTE Nicoleta-Rodica. Drept de autor. Mărci. Desene și modele industriale. Brevete de invenție. Jurisprudență comparată. București Editura C.H. Beck, 2012
5. КАЛЯТИН В.О. Интеллектуальная собственность (Исключительные права). Учебник для вузов. - М.: Издательство НОРМА, 2000
6. VIOREL Roș, Dr. proprietății industriale, Ed. Global Lex, București, 2001

TEMEIURILE CASĂRII ȘI MODIFICĂRII HOTĂRÎRII DE INSTANȚA DE APEL ÎN CODUL DE PROCEDURĂ CIVILĂ AL REPUBLICII MOLDOVA

Alexandru PRISAC,
USEM, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
Angela CORJAN, avocat

Abstract. The article provides the grounds for the cassation and amendment of the judgment by the appeal court. In other words, the grounds for the application of procedural sanctions (cassation or amendment) for failure to comply with the legality requirements and the merits of the first instance decision are stipulated. If the grounds for cassation and modification of the decision of the first instance related to its non-terimity are specified in the art. 386 of CPC, the ones referring to the illegality of the decision of the first instance are stipulated at a general level, their detailed regulation is contained in art. 387 and 388 of the CPC.

Keywords: grounds, cassation, amendment, judgment, instance, illegality.

Cerințele esențiale impuse de lege față de hotărârea judecătorească este legalitatea și temeinicia acesteia (art. 239 din CPC). În art. 386 din Codul de procedură al Republicii Moldova sunt prevăzute temeiurile casării și modificării hotărârii de către instanța de apel. Cu alte cuvinte sunt stipulate temeiurile aplicării sancțiunilor procesuale (casarea sau modificarea) pentru nerespectarea cerințelor de legalitate și temeinicia hotărârii primei instanțe. Dacă temeiurile de casare și modificare a hotărârii primei instanțe legate

¹ VIOREL Roș, Dr. proprietăți industriale, Ed. Global Lex, București, 2001, p. 488.

² ADA Petrescu, LUCIAN Mihai, Drept de proprietate industrială. Introducere în dreptul de proprietate industrială. Invenția. Inovația. Universitatea din București, 1987, p. 11

de netemeinicia ei sunt prevăzute în concret în art. 386 din CPC, atunci cele referitor la ilegalitatea hotărârii primei instanțe sunt stipulate la nivel general, reglementarea lor detaliată se conține în art. 387 și 388 din CPC.

Hotărârea primei instanțe se casează sau se modifică de instanța de apel dacă:

a) *circumstanțele importante pentru soluționarea cauzei nu au fost constatate și elucidate pe deplin.*

a) *Circumstanțele importante pentru soluționarea cauzei nu au fost constatate și elucidate pe deplin.*

Se consideră că circumstanțele importante pentru soluționarea cauzei nu au fost constatate și elucidate pe deplin atunci când de către prima instanță obiectul probațiunii a fost determinat incorect. Circumstanțele, care au importanță pentru soluționarea justă a cauzei, urmează a fi determinate de către prima instanță pornind de la temeiul pretențiilor și obiecțiilor părților și ale altor participanți la proces, precum și de la normele de drept material și procedural ce urmează a fi aplicate (art.118 alin. (3) din CPC)¹.

Instanța de judecată trebuie să-și îndeplinească rolul său diriguitor în proces, astfel nu trebuie să ignore dreptul să propună părților și altor participanți la proces, după caz, să prezinte probe suplimentare și să dovedească faptele ce constituie obiectul probațiunii pentru a se convinge de veridicitatea lor.

Drept exemplu privitor la acest temei de casare sau modificare a hotărârii primei instanțe ar fi: într-un proces de reziliere a contractului de locațiune la inițiativa locatorului, prima instanță nu a stabilit dacă locatorul a informat despre aceasta printr-un preaviz locatarul.

b) *Circumstanțele importante pentru soluționarea cauzei, pe care prima instanță le consideră constatate, nu au fost dovedite cu probe veridice și suficiente.*

Veridicitatea probelor este acea calitate a probelor caracterizată prin furnizarea unei informații ce corespunde realității. Suficiența probelor este calitatea totalității probelor necesare pentru examinarea și soluționarea cauzei civile.

Nedovedirea cu probe veridice și suficiente a circumstanțelor importante pentru soluționarea cauzei, pe care prima instanță le consideră constatate, pot avea loc atunci când prima instanță nu consideră stabilite circumstanțele dovedite prin probele administrate sau când concluzia instanței este bazată pe existența unui fapt ce intră în obiectul probațiunii, iar probele care ar justifica asemenea probațiune lipsesc sau sunt insuficiente sau inadmisibile. Instanța judecătorească urmează să motiveze în hotărâre concluzia sa cu privire la admiterea unor probe și respingerea altora, precum și să argumenteze preferința unor probe față de altele. În caz contrar, hotărârea emisă va fi considerată ca neîntemeiată.²

Un exemplu cu privire la nedovedirea cu probe veridice a circumstanțelor importante pentru soluționarea cauzei ar fi dispunerea de prima instanță a încasării din contul pârâtului a datoriei confirmate de reclamant printr-o recipisă falsă.

Exemplu cu privire la nedovedirea circumstanțelor cauzei cu probe suficiente ar fi în cazul când la baza constatării circumstanțelor cauzei privind demolarea unei construcții au fost puse doar depozițiile unui martor.

c) *Concluziile primei instanțe, expuse în hotărâre, sunt în contradicție cu circumstanțele cauzei.* Această încălcare presupune că prima instanță a determinat corect obiectul probațiunii, iar constatarea existenței sau inexistenței circumstanțelor importante ale cauzei s-a bazat pe „probe calitative”, însă a fost admisă o eroare logică, care a dus la o concluzie greșită legată de existența sau inexistența anumitor circumstanțe ale cauzei. Toate acestea au condus la convingerea greșită a instanței despre admiterea sau respingerea (parțial sau total) a acțiunii³. Acest temei de casare și modificare se referă la o sferă largă de situații când datorită unei astfel de erori logice hotărârea primei instanțe va fi apreciată ca neîntemeiată și legală.

d) *normele de drept material sau normele de drept procedural au fost încălcate sau aplicate eronat.* (a se vedea art. 387 și art. 388 CPC). Alin. (2) al art. 386 din CPC stipulează niște limite de apreciere a legalității și temeiniciei hotărârii care conține anumite erori judiciare.

Astfel, o hotărâre legală în fond nu poate fi casată numai din motive formale. Codul de procedură

¹ Hotărârea Plenumului CSJ nr. 6 din 11.11.2013 privind procedura de judecare a cauzelor civile în ordine de apel. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2014, nr. 1-2, p. 4.

² Hotărârea Plenumului CSJ nr. 6 din 11.11.2013 privind procedura de judecare a cauzelor civile în ordine de apel. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2014, nr. 1-2, p. 4.

³ Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу Российской Федерации. Под. общ. ред. В. И. Нечаева, 4-е изд., перераб. и доп. Москва: Норма: ИНФРА-М, 2013, с. 618.

civilă nu definește noțiunea de „motive formale”. În viziunea noastră, sensul acestei sintagme urmează a fi dedus raportat la prevederile alin. (2) art. 388 CPC. Adică anumite încălcări, în special de ordin procesual, nu pot determina casarea ei dacă nu au dus sau nu au putut duce la soluționarea eronată a cauzei, dacă a fost pronunțată¹ cu respectarea normelor de drept material și procesual (art. 388 alin. (1) CPC).

Încălcarea sau aplicarea eronată a normelor de drept material. În art. 387 din CPC legiuitorul explică sensul cuvintelor „încălcarea sau aplicarea eronată a normelor de drept material”, care constituie un temei de casare și modificare a hotărârii primei instanțe. Deci, instanța de apel va stabili că hotărârea primei instanțe este ilegală, din punctul de vedere al încălcării sau aplicării eronate a normelor de drept material, în unul din următoarele cazuri:

a) *prima instanță nu a aplicat legea care trebuia să fie aplicată.* Deși legiuitorul a prevăzut acest caz pentru a da claritate într-o anumită privință semnificației aplicării eronate a normelor de drept material, totuși în practica judiciară au apărut dificultăți referitor la aplicarea corectă și uniformă a acestui temei de casare a hotărârii primei instanțe. Astfel în pct. 25 din Hotărârea Plenului CSJ nr. 6 din 11.11.2013, privind procedura de judecare a cauzelor civile în ordine de apel, s-a explicat că neaplicarea legii care trebuia să fie aplicată are loc atunci când instanța judecătorească:

- nu a aplicat nici o normă de drept material, pronunțând o hotărâre ce contravine legislației în vigoare. Cazul respectiv există atunci când norma ce reglementează raportul material juridic deferit judecării nu a fost aplicată. De exemplu, prima instanță a respins integral acțiunea privind constatarea nulității absolute a actului juridic civil, deși acesta contravine unor norme juridice imperative, care nu a fost aplicată de instanța judecătorească (art. 220 Cod civil);

- a aplicat acte normative subordonate legii, adoptate cu încălcarea competenței, procedurii stabilite sau contrare prevederilor legii;

- a aplicat un act normativ declarat neconstituțional sau contrar normelor constituționale de aplicare directă (însă acest temei deja este prevăzut expres în art. 387 lit. b¹ CPC);

- a aplicat unul dintre mai multe acte normative ce reglementează raportul material litigios, neaplicând pe celelalte.

b) *prima instanță a aplicat o lege care nu trebuia să fie aplicată.* Această încălcare are loc atunci când instanța judecătorească:

- a dat o calificare juridică incorectă raportului în litigiu, aplicând o lege care nu trebuia să fie aplicată;

- a încălcat regulile aplicării actului legislativ în timp, spațiu sau cercului de persoane;

- cauza a fost soluționată în baza normei de drept interne, ce contravine aplicarea tratatului internațional cu aplicare directă;

- instanța judecătorească a aplicat normele juridice ce contravin Convenției Europene și jurisprudenței CtEDO;

- a determinat incorect legea aplicabilă raportului litigios cu element de extraneitate (capitolul XLI CPC);

- greșit a interpretat conflictul dintre normele cuprinse în actele normative interne.

b¹) *prima instanță a aplicat o lege care a fost declarată neconstituțională.* Indiferent de momentul declarării neconstituționale a legii, până la pronunțarea hotărârii în prima instanță sau după pronunțarea ei în interiorul termenului de declarare a apelului, în orice caz hotărârea primei instanțe va fi casată de instanța de apel. Or, prima instanță este împuternicită de a dispune ridicarea excepției de neconstituționalitate și din oficiu (art. 12¹ alin. (1) CPC), iar omisiunea de a sesiza Curtea Constituțională constituie o eroare de aplicare a legii.

c) *prima instanță a interpretat eronat legea.* Se consideră că instanța judecătorească a interpretat eronat legea în cazul când instanța dă o calificare juridică corectă raportului litigios, corect determină norma aplicabilă, însă din cauza înțelegerii incorecte a sensului acesteia, trage concluzie greșită cu privire la drepturile și obligațiile părților. Interpretarea eronată a legii poate fi condiționată și de necunoașterea esenței legislației străine, a practicii de aplicare a acesteia în statul respectiv².

d) *prima instanță a aplicat eronat analogia legii sau analogia dreptului.*

Aplicarea eronată a analogiei legii sau a analogiei dreptului are loc în cazul când instanța

² Pct. 27 din Hotărârea Plenului CSJ nr. 6 din 11.11.2013, privind procedura de judecare a cauzelor civile în ordine de apel. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2014, nr. 1-2, p. 4.

judecătorească încalcă principiile aplicării analogiei:

- aplicarea analogiei se admite doar în cazul lipsei normei de drept;
- circumstanțele cauzei și circumstanțele prevăzute în norma aplicabilă prin analogie trebuie să fie asemănătoare după esență și regim juridic;
- aplicarea analogiei este inadmisibilă în cazurile când aceasta este expres interzisă de lege sau când legea stabilește producerea unor efecte juridice numai în caz de aplicare a unor norme concrete;
- aplicarea analogiei presupune căutarea normei în aceleași ramuri de drept și numai în cazul inexistenței – referirea la alte ramuri sau la legislație în general¹.

Încălcarea sau aplicarea eronată a normelor de drept procedural. Dat fiind faptul că încălcarea sau aplicarea eronată a normelor de drept procedural poate duce la soluționarea eronată a cauzei și la violarea anumitor garanții procesuale ale participanților la proces. Din aceste considerente legiuitorul a prevăzut în Codul de procedură civilă al RM temeuri de casare și modificare a hotărârii primei instanțe legate de încălcarea sau aplicarea eronată a normelor de drept procedural.

În literatura de specialitate s-a menționat, pe bună dreptate, că în funcție de gradul importanței încălcărilor normelor de drept procedural, acestea se împart în trei grupe²:

- încălcări formale, care nu constituie temei de casare a hotărârii contestate, fiind legală în fond (art. 386 alin. (2) CPC);
- încălcări semnificative, care au dus sau care au putut duce la soluționarea eronată a cauzei (art. 388 alin. (2) CPC);
- încălcări care reprezintă temei necondiționat și obligatoriu de casare a hotărârii, independent de corectitudinea soluționării cauzei în fond (art. 388 alin. (1) CPC).

Temeurile de drept procedural de casare a hotărârii de către instanța de apel le vom analiza într-un alt articol.

În cele din urmă, menționăm că în ansamblu toate temeurile de casare a hotărârii de către instanța de apel în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, nu permit a concluziona că în procesul civil moldovean instanța de judecată ar putea stabili adevărul absolut, și numai cel relativ pornind de la probele existente în materialele dosarului.

Bibliografie:

1. Avizul consultativ al Plenului Curții Supreme de Justiție din 18 mai 2015 cu privire la modul de aplicare a prevederilor art. 388 alin. (1) lit. d) din Codul de procedură civilă ca temei de casare a hotărârii judecătorești contestate cu remiterea pricinii la rejudecare pentru admiterea intervenției în proces, invocată în apel, de către o persoană care nu este în drept să declare apel. http://jurisprudenta.csj.md/search_avize_csj.php?id=28 (vizitat 03.07.18).
2. Hotărârea Plenului CSJ nr. 6 din 11.11.2013 privind procedura de judecare a cauzelor civile în ordine de apel. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2014, nr. 1-2, p. 4.
3. PRISAC, Alexandru. Drept procesual civil. Partea generală. Ed. Cartier, Chișinău, 2013, 372 p.
4. Гражданский процесс: учебник/ под. ред. В.В. Яркова, Москва, 1999, с. 416-417.
5. Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу Российской Федерации. Под. общ. ред. В. И. Нечаева, 4-е изд., перераб. и доп. Москва: Норма: ИНФРА-М, 2013, с. 1100 с.
6. Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу Российской Федерации. Под. ред. Вукот М. А. Москва: Издательство Юрайт, 2012, 900 с.

---

¹ Pct. 27 și 28 din Hotărârea Plenului CSJ nr. 6 din 11.11.2013.

² Гражданский процесс: учебник/ под. ред. В.В. Яркова, Москва, 1999, с. 416-417.

III. ȘTIINȚE ECONOMICE

CERCETAREA EMPIRICĂ A GRADULUI DE IMPLICARE CIVICĂ TINERILOR DIN MUNICIPIUL CAHUL

Ana NEDELICU, dr., conf.univ.
Departamentul de Științe Economice
Svetlana CIOBANU, director general
A.O. „Pas cu Pas Regiunea Sud”

***Abstract.** The civic participation is considered the core element of democracy as it ensures the best correlations between public policies and people necessities. Moreover, we consider that the high level of participation of young people is utmost important for social and economic development on national level as well as on local one.*

This research paper aims to estimate the level of civic participation of young people in Cahul by the means of a survey.

***Key-words:** civic participation, young people, Cahul municipality.*

Introducere. Participarea civică se referă la oportunitatea oferită cetățenilor să influențeze procesul decizional public, precum și elaborarea, dezvoltarea politicilor publice. Participarea civică, în sine, prezintă o componentă esențială a democrației, deoarece nu presupune limitarea influenței cetățenilor asupra guvernării doar prin mecanismul alegerilor, ci permite participarea activă permanentă a cetățenilor în soluționarea diverselor probleme de interes public.

Participarea civică a tinerilor constituie un subiect de cercetare de actualitate sporită, deoarece, conform datelor cercetărilor anterioare¹, tinerii din Republica Moldova manifestă un dezinteres față de viața politică și socială mai mare decât media populației. Nivelul scăzut al participării civice a tinerilor se explică prin neîncrederea acestora față de instituțiile de stat, lipsa unei culturi participative și reprezentarea redusă a acestora în organele de decizie.

În acest context, considerăm deosebit de necesară cercetarea gradului de implicare a tinerilor din mun. Cahul în vederea identificării posibilităților de sporire a participării civice în rândul tinerilor.

Metodologia cercetării. Cercetarea implicării civice a tinerilor din mun. Cahul se bazează pe analiza datelor primare, colectate prin metoda sondajului empiric, eșantionul de cercetare fiind format din 1005 tineri (20-35 de ani) din mun. Cahul, chestionarea fiind realizată în lunile aprilie - mai 2019. Chestionarul conține întrebări demografice pentru structurarea eșantionului după vârstă, gen, starea civilă, ocupația, gradul de dizabilitate etc., de scală de tip rating în vederea identificării priorităților în contextul problemelor comunității; de tip închis pentru identificarea potențialilor lideri ai grupurilor de inițiativă civică și de tip deschis pentru colectarea datelor de contact.

Corpul lucrării. În cadrul chestionării au participat 1005 de tineri din municipiul Cahul, dintre care 467 bărbați (46,47 %) și 538 femei (53,53 %). Structura după categorii de vârstă este următoarea: 20-25 ani - 57,61 % din respondenți, 26-30 ani - 25,57 %, 31-35 ani - 16,82 %.

Totodată, după ocupație, 411 respondenți sau 40,82 % sunt studenți, 295 sau 29,59 % sunt angajați, 278 respondenți sau 27,55 % sunt neîncadrați în câmpul muncii și 21 de respondenți sau 2,04 % gestionează propria afacere.

În ceea ce privește starea civilă, 693 de respondenți sau 68,96 % au declarat că sunt celibatari, pe când 28,86 % au indicat că sunt căsătoriți, 1,69 % sunt divorțați și 0,5 % sunt văduvi. Din total respondenți, 20,5 % sau 206 persoane au copii, 45 % au indicat un copil, 43 % au menționat 2 copii și doar 12 % au indicat 3 și mai mulți copii.

Totodată, sub aspectul gradului de dizabilitate, 847 de respondenți sau 84,85 % din respondenți au

---

¹ Voicu O., Cojocariu V., Implicarea tinerilor pentru o schimbare socială pozitivă în Republica Moldova. Centrul pentru Inovare Publică, România. 2017, 28 p.

declarat cu nu au dizabilități, iar 126 de persoane sau 12,12 % posedă o dizabilitate dobândită și 32 persoane sau 3,03 % au o dizabilitate înăscută.

În cele din urmă, tinerii chestionați prezintă o varietate etnică considerabilă: moldoveni - 66,32 %, români - 6,32 %, ucraineni - 4,2 %, ruși - 9,47%, găgăuzi - 7,37 %, bulgari - 2,11 % și romi - 2,11 %.

În vederea conturării contextului subiectului cercetat, am considerat necesar să analizăm, în primul rând, atitudinea tinerilor față de următoarele domenii: *educație, încadrare în câmpul muncii, sănătate și protecție socială, infrastructură și mediul înconjurător*.

Respondenții au fost rugați să evalueze mai multe competențe, ce au fost formate în timpul studiilor, utilizând scara numerică de la 1 la 10, unde 1 semnificând cel mai slab nivel, Astfel, tinerii au evaluat peste nivelul mediu toate competențele menționate, oferind un punctaj mai mare, competențelor „spirit de inițiativă” și „abilitatea de a lucra în echipă”, pe când un scor mai mic este acordat abilității de a rezista la stres și competenței de comunicare și negociere.

Datele statistice¹ relevă că nivelul șomajului în rândul tinerilor (15-34 ani) înregistrează un nivel de 20 %, ceea ce se consideră un nivel destul de înalt. În acest context, respondenții au fost întrebați privind cauzele ce au condus la șomaj înalt în rândul tinerilor. Astfel, în opinia acestora, cel mai semnificativ factor de influență este dezinteresarea tinerilor în angajare din cauza posibilității de emigrare, urmat de neatractivitatea locurilor de muncă. Totodată, în ceea ce privește măsurile de eficientizare a ocupării tinerilor în câmpul muncii, respondenții consideră că cele mai eficiente măsuri ar fi stimularea angajatorilor să angajeze tinerii absolvenți, educarea noilor generații în spiritul civic și al responsabilității sociale., precum și organizarea cursurilor de antreprenariat pentru tineri.

În continuare, tinerii au fost întrebați cu privire la gradul de acceptare a tinerilor cu dizabilități în societate și despre egalitatea șanselor. Rezultatele relevă o diferență semnificativă dintre rezultatele pe eșantion și cele ale categorii de tineri cu dizabilități. Astfel, tinerii fără dizabilități sunt predispuși să considere că persoanele cu dizabilități sunt destul de acceptate și posedă șanse cât de cât egale, pe când în opinia celor ce au un grad de dizabilitate, situația este opusă, ei se simt mult mai puțin acceptați, având șanse mai mici decât celelalte categorii sociale.

În ceea ce privește eficientizarea domeniului de protecție socială, tinerii consideră că toate măsurile propuse în chestionar sunt eficiente, atât cele active, cât și pasive.

Tinerii respondenți apreciază nivelul de sănătate ca unul bun, deși nivelul frecvenței activităților fizice este mediu, ceea ce, în sine, reprezintă un factor de risc considerabil. Totodată, calitatea serviciilor este apreciată la nivel mediu, pe când persoanele cu dizabilități atribuie un punctaj mai mare acestuia.

Rezultatele chestionării arată că tinerii din mun.Cahul sunt destul de mulțumiți de infrastructură și mediul înconjurător, un nivel mai apreciat au primit: amenajarea spațiilor publice, asigurarea condițiilor pentru organizarea timpului liber, infrastructura educațională, sportivă și culturală, spații verzi și locuri de joacă. O apreciere mai redusă s-a înregistrat pentru salubritate și managementul deșeurilor, transport public și starea drumurilor.

În continuare, tinerii respondenți au fost rugați să aprecieze măsura în care se confruntă cu probleme din domeniile analizate în cadrul capitolului precedent. În acest context, tinerii au apreciat 29 de probleme cu punctaj de la 1 la 10, 1 semnificând că nu întâmpină deloc probleme., Ca rezultat, am obținut un punctaj mediu pe eșantion pentru fiecare domeniu specificat, ceea ce ne-a permis formarea unui Top-10 a problemelor cu care se confruntă tinerii din mun.Cahul.

Analiza detaliată a acestor rezultate ne permite să concluzionăm că tinerii din mun.Cahul se confruntă în mare parte cu probleme din următoarele categorii:

- *Deprinderi nocive și mod de viață nesănătos*: fumatul, consumul de alcool, consum de droguri și substanțe toxice, neprotejarea contra infecțiilor sexual transmisibile și sarcinilor nedorite, alimentare neechilibrată;

- *Ocuparea neeficientă a tinerilor în câmpul muncii*: insuficiența locurilor de muncă, neatractivitatea acestora, insuficiența experienței de muncă;

- *Nivelul de trai indecent*: sărăcia și lipsa locului de trai.

În continuare, ne-am propus să conturăm atitudinea tinerilor cu privire la implicarea civică, precum și analiza gradului actual de implicare și disponibilitatea de implicare în soluționarea problemelor locale.

Respondenților i-a fost propus să aprecieze de la 1 la 10 un șir de caracteristici, care ar descrie cetățeanul activ, 1 semnificând neimportant, iar 10 puncte – foarte important. Astfel, în viziunea tinerilor,

---

¹ Statistica.gov.md.

cetățeanul activ este cel care, în primul rând, respectă legile, se informează despre situația economică și social-politică din localitate/ țară, precum și participă la toate alegerile. Un punctaj mai mic, dar totuși semnificativ, au primit celelalte opțiuni, cum ar fi: implicarea în activitățile de voluntariat, comunicarea eficientă cu autoritățile publice locale, promovarea interesului local, participarea la proteste/ petiții/ consultări, precum și apartenența la un grup de inițiativă civic. Totodată, menționăm că opțiunea „face parte dintr-un partid politic” a primit cel mai mic punctaj, ceea ce relevă că tinerii asociază mai puțin promovarea politic prin intermediul partidelor cu activismul civic.

În continuare, tinerii au fost întrebați în ceea ce privește implicarea în activitățile de voluntariat în ultimele 12 luni, astfel rezultatele dezvăluie că 57,73 %, adică majoritatea din ei, nu s-au implicat în astfel de activități în perioada menționată, 31,96 % s-a implicat de câteva ori pe an, 8,25 % de câteva ori pe lună, doar câte 1 % de câteva ori pe săptămână și 1 % zilnic.

De asemenea, respondenții au fost chestionați pe ceea ce ține de implicarea în diverse organizații și evenimente. Astfel, 77,71 din tineri chestionați au răspuns că au participat la alegeri în ultimii 12 luni, circa 16 % sunt membri a unui ONG sau membrii unei organizații religioase/ etnice, circa 14 % au semnat o petiție și circa 13 % fac parte dintr-un grup de inițiativă civică.

Analiza rezultatelor cu privire la implicarea tinerilor în organizarea a diferitor manifestări cu caracter civic sau la participarea în acestea dezvăluie că, în mare parte, participarea civică a tinerilor se rezumă la votarea în cadrul alegerilor, căci 77,71 % din respondenți au indicat că au participat în ultimele 12 luni la alegeri, pe când nivelul celor, care s-au implicat altfel este mult mic. Doar 14,43 % din respondenți au indicat că au semnat o petiție, 12,94 % au organizat un grup de inițiativă civic, 12,24 % din tineri chestionați au indicat că au participat la manifestații de protest și doar 10,95 % au participat la consultări publice.

În ceea ce privește apartenența la diverse organizații, circa 16 % au indicat că sunt membrii unui ONG sau a unui grup religios/ etnic, 12 % sunt membrii unui club sportiv, circa 10 % sunt membrii unui sindicat și a unui grup de inițiativă civică și circa 6 % au declarat că sunt membru a unui partid politic.

În cele din urmă, din 1005 respondenți, 404 persoane sau 40,2 % au răspuns afirmativ la întrebarea dacă doresc să se implice în soluționarea problemelor locale, din care 32,84 % au indicat ca formă de implicare – voluntariatul, 21,29 % sunt gata să se implice prin comunicarea cu locuitorii, circa 19 % prin intermediul unui grup de inițiativă civică, scrierea proiectelor comunitare sau donații. Din aceste 404 persoane, doar 83 de persoane au lăsat date de contact, astfel manifestând atitudine de a participa în prezent la soluționarea problemelor de interes public.

Concluzii și recomandări. Tinerii sunt afectați de situația actuală din societate și resimt dezinteresul, dezamăgirea și pasivitatea comunității, APL ca răspuns la schimbările nefaste ce se produc în jurul lor. Nivelul scăzut de informare și conștientizare a tinerilor reprezintă o barieră care limitează participarea tinerilor în procese decizionale, ceea ce cauzează crearea unei atitudini indiferente față de practicile participative existente.

Tinerii au în față mai multe probleme social-economice, iar pentru soluționarea acestora este necesară atât o mai mare implicare din partea autorităților publice locale, cât și stimularea însuși a tinerilor să se implice în viața comunitară. Astfel, considerăm că nivelul de participare al tinerilor depinde, într-o măsură considerabilă, anume de interesul administrației publice locale față de promovarea participării. În acest context, constatăm că cadrul normativ care reglementează modul de creare și funcționare a structurilor de participare ale tinerilor din domeniul educației și sectorului de tineret nu utilizează un limbaj sensibil la gen, ceea ce îngreunează și limitează participarea tinerilor în procesele decizionale. Tinerii nu cunosc despre oportunitățile de participare existente la nivel local.

În contextul prezentat, rezultatele chestionării cu privire la problemele tinerilor din mun. Cahul sunt explicabile, căci relevă un șir de probleme sociale, aflate într-o relație cauză-efect între ele. Astfel, nivelul indecent de trai, determinat de sărăcie și lipsa locului de trai pentru tineri, precum și oportunitățile limitate de dezvoltare a carierei condiționează o implicare redusă a tinerilor în viața comunitară. Toate acestea conduc la apariția unor probleme sociale mult mai grave, cum ar fi deprinderile nocive și modul de viață nesănătos. Tinerii chestionați au evidențiat 10 problemele cu care ei se confruntă cel mai mult. Aceste probleme au fost prioritizate în trei grupuri:

- *Deprinderi nocive și mod de viață nesănătos*: fumatul, consumul de alcool, consum de droguri și substanțe toxice, neprotejarea contra infecțiilor sexual transmisibile și sarcinilor nedorite, alimentare neechilibrată;

- *Ocuparea neeficientă a tinerilor în câmpul muncii*: insuficiența locurilor de muncă,

neatractivitatea acestora, insuficiența experienței de muncă;

- *Nivelul de trai indecent*: sărăcia și lipsa locului de trai.

De asemenea, rezultatele obținute ne permit să afirmăm că deși tinerii din mun. Cahul, la particular, cât și din țară, la general, sunt demotivați de situația economico-politică din țară, ei prezintă un potențial considerabil în ceea ce privește creșterea implicării civice și dezvoltarea conceptului de bugetare participativă. Aceasta se argumentează prin faptul că tinerii chestionați au dat prioritate măsurilor active de eficientizare a ocupării în câmpul muncii și a domeniului de protecție socială, precum și au manifestat disponibilitatea de a se implica în viața comunitară.

Totodată, observăm o tendință negativă în autoacceptarea tinerilor cu dizabilități, care afirmă că sunt respinși, discriminați, dezavantajați și nu posedă șanse egale în realizarea aspirațiilor sale și în integrarea socială. Aceste rezultate invocă o situație paradoxală, când tinerii fără dizabilități nu recunosc această situație, considerând că tinerii cu dizabilități sunt acceptați în societate, dar au un comportament autodistructiv.

Astfel, în urma celor relatate, considerăm necesar să se ia în considerare în elaborarea politicilor publice de tineret următoarele recomandări:

1. Includerea promovării unui mod sănătos de viață în Strategia de dezvoltare a sectorului tineret 2017-2020 a mun. Cahul prin intermediul implementării programelor de profilaxie, care vor include campanii de informare și sensibilizare cu privire la sănătatea reproductivă, educație sexuală etc.

2. Reconsiderarea mecanismului de ocupare a tinerilor în câmpul muncii prin îmbunătățirea relației angajatorilor cu tinerii, ceea ce va asigura sporirea calității și nivelul de pregătire profesională a tinerilor ocupați pe piața muncii datorită formării unei experiențe în domeniu a tinerilor pe parcursul studiilor.

3. Stimularea agenților economici care iau la muncă persoane tinere, în special cele din grupuri defavorizate.

4. Corelarea calificării tinerilor cu exigențele pieței muncii, ceea ce se poate realiza prin următoarele: modernizarea curriculumului școlar și universitar, incluzând dezvoltarea și a competențelor de comunicare, negociere, lucrul în echipă, digitale și gândire critică; promovarea educației non-formale; creșterea gradului de implicare civică a tinerilor prin programe de voluntariat, mecanisme de bugetare civică și audit social.

5. Acordarea suportului pentru inițierea afacerilor precum cursuri antreprenoriale de inițiere a afacerii, consultări și facilitarea accesului la finanțări nerambursabile.

6. Dezvoltarea antreprenorialului social ce va promova, cu prioritate, activitățile care pot genera sau asigura locuri de muncă pentru încadrarea persoanelor din grupurile defavorizate, precum și dezvoltarea unor programe eficiente de formare dedicate persoanelor din grupurile defavorizate.

7. Dezvoltarea serviciilor sociale pentru creșterea capacității de inserție pe piața muncii a persoanelor din grupurile defavorizate, transformând astfel persoanele defavorizate din consumatori de resurse în generatori de valoare. Astfel, încât accentul să fie pus pe promovarea practicilor de incluziune socială, decât pe asistență socială.

8. Implicarea tinerilor în promovarea unei participări eficiente prin stimularea acestora să creeze organizații prin care să participe într-o varietate de moduri, inclusiv prin mass-media, în dezvoltarea durabilă a comunităților locale, ceea ce va contribui la dezvoltarea unei societăți incluzive și a responsabilității sociale.

9. Dezvoltarea unor programe de stimulare și încurajare a participării tinerilor prin crearea de organizație de tineret și dezvoltarea de proiecte sociale care să corespundă intereselor lor.

10. Asigurarea din punct de vedere legislativ a participării transparente, benevole, bazate pe principiul respectului, relevante, prietenoase tinerilor, incluzive, susținute prin instruire, sigure, ce țin cont de riscuri, și responsabilități. Astfel, în baza unui mecanism de reglementare și bună guvernare, tinerii, în formatul grupurilor de inițiativă civică, vor putea fundamenta un parteneriat consolidat cu autoritățile administrației publice locale, precum și cu alți actori sociali din comunitate și din afara ei.

Cercetarea a fost realizată în cadrul Proiectului ” UN PAS ÎNAINTE SPRE DEZVOLTAREA COMUNITĂȚII”, implementat de AO „Pas cu Pas regiunea Sud” în cooperare cu Fundația Est-Europeană și Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare din resursele financiare acordate de Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare (SDC).

**ПРОИЗВОДСТВ ПРОДУКЦИИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА В ДИНАМИКЕ:
ОСОБЕННОСТИ РАСЧЕТА И АНАЛИЗА**

Дмитрий ПАРМАКЛИ, д.х.э.н., проф.
Татьяна ДУДОГЛО, д.э.н., преподаватель
Людмила ТОДОРИЧ, д.э.н., конференциар
Комратский государственный университет

Abstract. *It was emphasized that the production of agricultural products is subjected to cyclical development. In this regard, it is necessary to evaluate such production results as stability and sustainability not only for a year, but also for a number of years, which will allow to smooth the influence of unfavorable conditions on the reproduction process. There was presented the dynamics of wheat grain production in Autonomous Territorial Unit (ATU) of Gagauzia for 1995-2016 and underlined the low stability. The necessity to calculate the average annual three-year and / or five-year moving indicators was justified. The level of yield stability is an indicator of the riskiness of the enterprise.*

Keywords: *yield, wheat, stability, sustainability, average annual indicators, moving average, weather and climate conditions.*

Высокая нестабильность годовых показателей производства характерна, к примеру, для сельскохозяйственных предприятий Республики Молдова, расположенных, как известно, в зоне рискованного (неустойчивого) земледелия. Зачастую неблагоприятные погодные условия влияют не только на качество, но и не дают возможности произвести запланированный объем продукции, и как следствие получить необходимую прибыль. Сложные погодные условия, такие как жара и продолжительные периоды отсутствия осадков часто приводят к потерям урожая сельскохозяйственных культур. В результате чего могут полностью погибнуть посевы гороха, кукурузы на зерно, озимых культур или настолько снизить урожайность, когда их использование по назначению становится нецелесообразным [1, с.26-27]. Специалисты, оценивая современную тенденцию изменения климата, приходят к выводу о наступающем потеплении. Проблемы опустынивания в таких условиях кажутся ныне не праздными.

Анализ производства продукции в сельском хозяйстве выполним на примере возделывания озимой пшеницы в Автономно-территориальном объединении Гагаузия (АТО Гагаузия). Результаты производства зерна за последние 23 года представлены в таблице 1.

Выясним изменения валового сбора зерна за исследуемые 23 года, для чего сравним показатели 2017 года с 1995 годом. Абсолютные изменения находим по формуле:

$$\Delta ВП = \frac{ВП_n - ВП_1}{n-1} \quad (1)$$

где: $ВП_n$ и $ВП_1$ – соответственно показатели последнего и первого года;
 n – число лет исследуемого периода.

$$\Delta ВП = \frac{100422,2 - 79739,6}{22} = 940,1 \text{ т}$$

Относительный показатель роста валового сбора обычно определяют по формуле:

$$\Delta ВП = \sqrt[n-1]{\frac{ВП_n}{ВП_1}} \quad (2)$$

$$\Delta ВП = \sqrt[22]{\frac{100422,2}{79739,6}} = 1,0105$$

Следовательно, в среднем за год производство зерна увеличивалось на 940,1 т или примерно на 1,1% ($1,0105 \cdot 100 - 100 = 1,05 \approx 1,1\%$).

Показатели урожайности представим на графике и выявим динамику изменения (рис. 1).

Как показывает уравнение тренда, урожайность пшеницы в среднегодовом исчислении в первой половине периода носила убывающий характер, снижаясь с 33,3 ц/га в 1995 году до 22,4 ц/га к 2006 году. Далее наступил период роста продуктивности полей и к концу периода достиг исходного рубежа – 33,3 ц/га. В связи с этим важно исследовать показатели производства ведущей продовольственной культуры отдельно в первом (1995-2006 годы) и втором (2006-2017 годы)

периодах. Построим графики и выявим уравнения трендов (рис.2 и 3). Так, в первом и втором периодах уравнения тренда валового сбора зерна примут вид соответственно:

$$y_1 = -1656x + 85496, \quad y_2 = 5180x + 40914$$

Уравнения трендов посевных площадей:

$$y_3 = -137,8x + 27781, \quad y_4 = 689x + 23170.$$

Уравнения трендов урожайности:

$$y_5 = -0,598x + 30,84, \quad y_6 = 1,076x + 19,28.$$

Таблица 1

Показатели производства пшеницы в
АТО Гагаузия за 1995-2017 годы

Год	Площадь , га	Валовой сбор, т	Урожай ность, ц/га	Скользящие 5-летние значения		
				площадь, га	валовой сбор, т	урожай- ность, ц/га
1995	22548	67427	29,9			
1996	27221	62856	23,1			
1997	31005	107504	34,7			
1998	25327	78071	30,8			
1999	27132	82840	30,5	26646,6	79739,6	29,9
2000	26769	65221	24,4	27490,8	79298,4	28,8
2001	35153	130138	37	29077,2	92754,8	31,9
2002	36267	82919	22,9	30129,6	87837,8	29,2
2003	15014	8620	5,7	28067	73947,6	26,3
2004	22330	75187	33,7	27106,6	72417	26,7
2005	31129	76844	24,7	27978,6	74741,6	26,7
2006	22722	59126	26	25492,4	60539,2	23,7
2007	26377	39541	15	23514,4	51863,6	22,1
2008	31241	105950	33,9	26759,8	71329,6	26,7
2009	27431	43358	15,8	27780	64963,8	23,4
2010	25276	51851	20,5	26609,4	59965,2	22,5
2011	21247	57800	27,2	26314,4	59700	22,7
2012	23018	26987	11,7	25642,6	57189,2	22,3
2013	28121	85110	30,3	25018,6	53021,2	21,2
2014	28550	89628	31,4	25242,4	62275,2	24,7
2015	30613	83549	27,3	26309,8	68614,8	26,1
2016	34973	123232	35,2	29055	81701,2	28,1
2017	32384	120592	37,2	30928,2	100422,2	32,5
В среднем	27472	74972	27,3	27114	71175	26,3
Стандоткло н	5075	30406	8	1841	13465	3,4
Козффци. вариации, %	18,5	40,6	30,5	6,8	18,9	12,9

Источник: формы 29 с.х. АТО Гагаузия за 1995-2017 годы

В соответствии с уравнениями трендов, в течение 1995-2006 годов в АТО Гагаузия наблюдалась тенденция снижения производства зерна. Так, валовой сбор пшеницы сократился в среднегодовом исчислении с 83840 т в 1995 году до 65624 т к 2006 году или на 21,7%, а площади посевных площадей и урожайности снижались в среднем за год соответственно на 138 га и 0,6 ц/га или на 5,5 и 21,5 %.

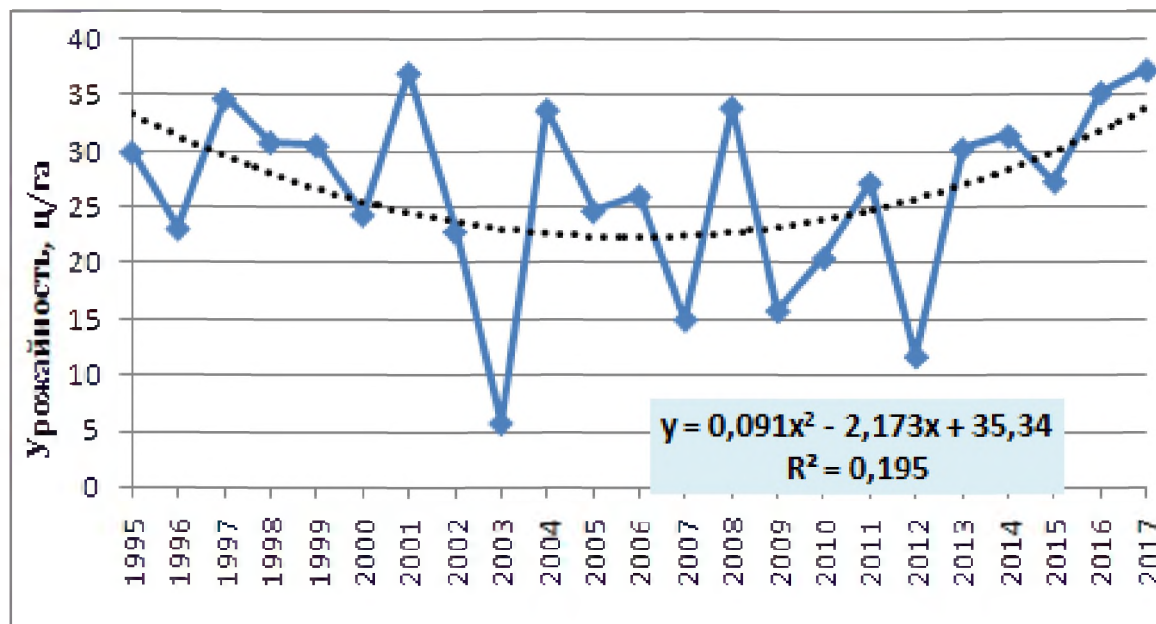

Рис.1. Динамика урожайности пшеницы в АТО Гагаузия за 1995-2017 годы
 Источник: выполнено по данным таблицы 1

Во втором периоде продуктивность полей характеризуется стабильным ростом. Урожайность посевов пшеницы за 12 лет возросла с 26,0 ц/га в 2006 до 37,2 ц/га в 2017 году, т.е. прирост достиг 43,1 %. В среднем за год, как показывает уравнение тренда, продуктивность полей увеличивалась более чем на 1 ц/га

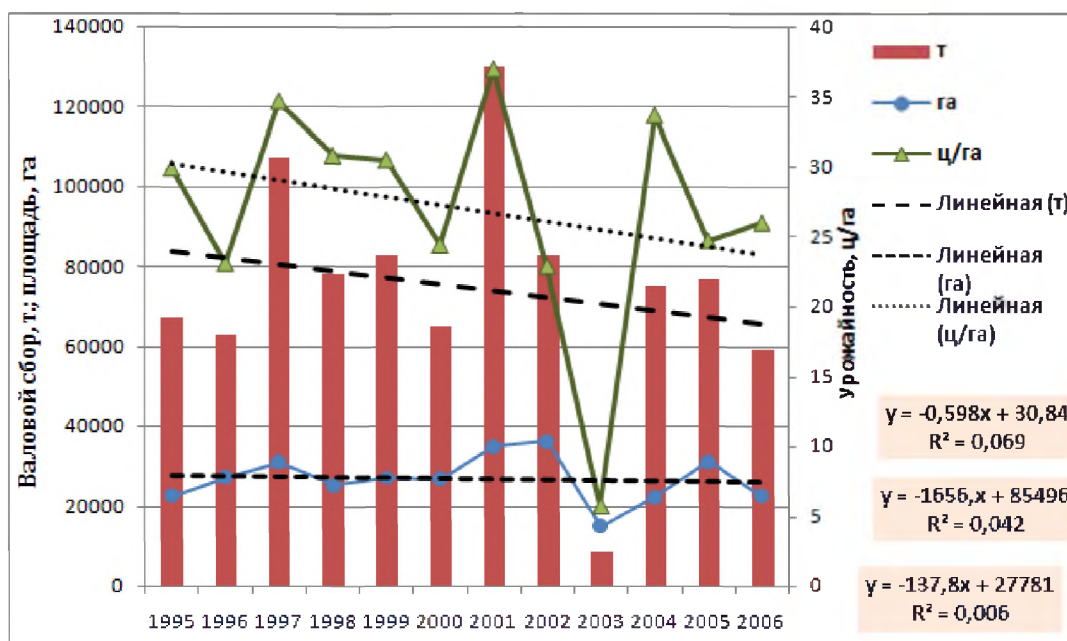

Рис.2. Динамика урожайности пшеницы в АТО Гагаузия за 1995-2006 годы
 Источник: выполнено по данным таблицы 1

При анализе производства продукции в динамике важно выявить насколько эффективно использовались потенциальные возможности отрасли. В этом случае следует обосновать величину потенциала. Под производственным потенциалом земельных ресурсов следует понимать максимально возможный выход продукции по качеству и количеству в условиях наиболее эффективного использования всех имеющихся средств производства и труда в течение трех-пяти летисследуемого периода.

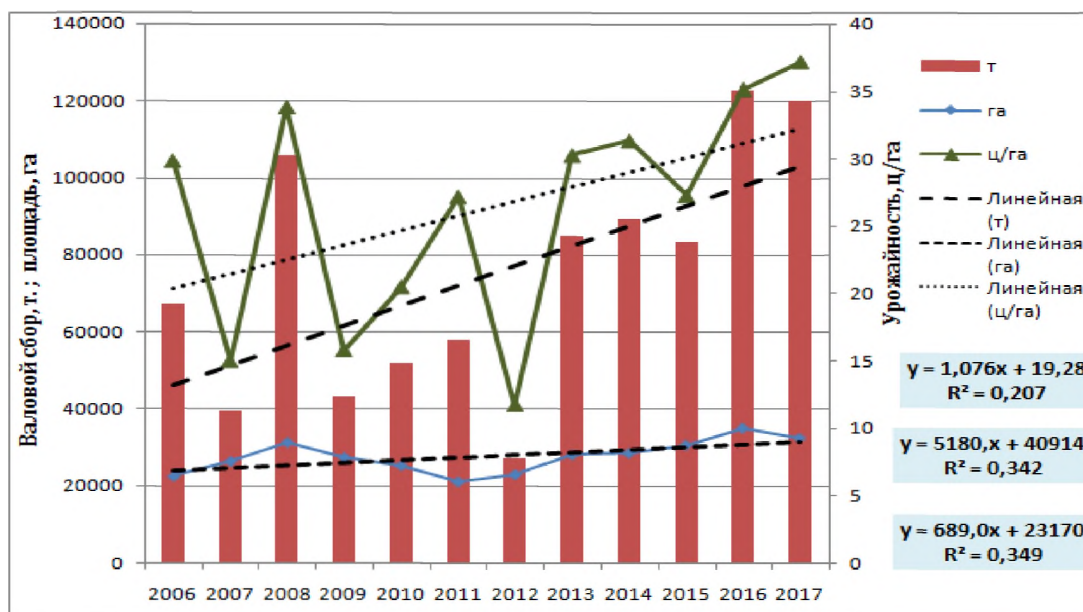

Рис.3. Динамика урожайности пшеницы в АТО Гагаузия за 2006-2017 годы

Источник: выполнено по данным таблицы 1

Потенциальные показатели выхода продукции с единицы площади за определенный период рекомендуется рассчитывать по формуле [2, с.15-19]:

$$q_{\text{пот}} = \sqrt[k]{\Pi}, \text{ ц/га}$$

(3)

где: $k = \sqrt[k]{T}$ (T – число лет в анализируемом периоде);

Π – произведение наивысших показателей урожайности за «к» лет.

При определении показателя «к», следует полученные расчетные величины округлять до целой величины. Например, из 23 анализируемых лет в расчет принимаем показатели пяти лет ($k = \sqrt[23]{22} = 4,8 \approx 5$).

Проведем расчеты потенциала продуктивности земли при производстве пшеницы в АТО Гагаузия за 1995-2017 годы.

Потенциал продуктивности земли при производстве пшеницы формируется на базе показателей урожайности за 1997, 2004, 2008, 2016 и 2017 годы:

$$q_{\text{пот}} = \sqrt[5]{37,2 \cdot 35,2 \cdot 34,7 \cdot 33,9 \cdot 33,7} = 34,9 \text{ ц/га}$$

Дальнейший анализ динамики производства зерна потребует выполнить расчеты среднегодовых показателей урожайности и стабильности. Важно также определить среднегодовые скользящие показатели урожайности, например, в среднем за 5 лет. Вышеперечисленные значения показателей представлены в таблице 2.

Практика показывает, что как ежегодные, так и среднегодовые показатели не отражают в полной мере реальное состояние экономики возделывания данной культуры. Особенно это заметно в тех отраслях и регионах, в которых показатели производства носят нестабильный характер в силу целого ряда объективных причин.

Для этого следует проводить расчеты скользящих среднегодовых показателей, то есть кроме показателей текущего года использовать данные за последние 5 лет. Среднегодовые скользящие показатели позволяют более объективно оценить полученные результаты, в определенной мере нивелировать влияние погодно-климатических условий и иных факторов внешней среды на достигнутые результаты. Другими словами, показатели календарного года не могут отразить влияние факторов внутренней и внешней среды так, как это по силе скользящим среднегодовым данным.

В связи с этим произведем расчеты пятилетней среднегодовой скользящей по озимой пшенице и сопоставим с годовыми данными (рис.4).

Как показывают данные таблицы 2, в среднем за 1995-2017 годы урожайность пшеницы составила 27,3 ц/га, что на 7,4 ц/га или на 21,2% меньше потенциального показателя. Обратим

внимание на низкие показатели стабильности производства пшеницы. Так, коэффициент вариации валового сбора зерна составил 40,6%, что, разумеется, подчеркивает низкую стабильность производства. На это повлияли существенные колебания площадей возделывания (коэффициент вариации превысил 18%) и особенно урожайности. Коэффициент вариации продуктивности полей достиг 30,5%, что относит регион возделывания зерна к зонам рискованного земледелия.

Из таблицы 2 также следует, что при использовании пятилетних скользящих показателей коэффициент вариации урожайности пшеницы уменьшился с 30,5 % до 12,9 %, что почти в 2,4 раза. При этом коэффициент устойчивости валового сбора возрос с 59,4 % (100-40,6%) до 81,1 % (100-18,9%) или почти в 1,4 раза.

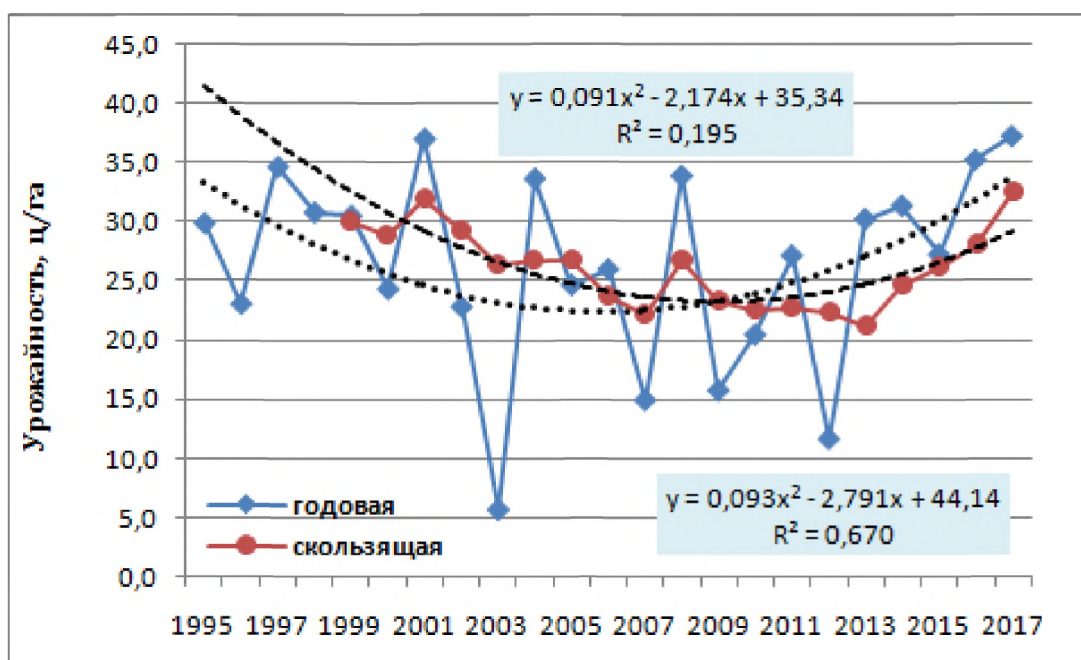

Рис.4. Динамика урожайности пшеницы в АТО Гагаузия за 1995-2017 годы

Источник: выполнено по данным таблицы 2

Сравниваем производство зерна пшеницы за последние и первые 5 лет исследуемого периода, т.е. 2013-2017 гг. с 1995-1999 гг.

Валовой сбор пшеницы за 2013-2017 годы $ВП_1 = 32,5 \times 30928,2 = 100422,2$ т.

Фактический за 1995-1999 гг. $ВП_2 = 29,9 \times 26646,9 = 79739,6$ т

Условный валовой сбор $ВП_{усл} = 32,5 \times 26646,9 = 86602,4$ т

$\Delta ВП = ВП_1 - ВП_2 = 100422,2 - 79739,6 = 20682,6$ т

Прирост производства за счет увеличения площадей:

$\Delta ВП_3 = 100422,2 - 86602,4 = 13819,8$ т

за счет роста урожайности $\Delta ВП_4 = 86602,4 - 79739,6 = 6862,8$ т

Тогда $\Delta ВП = \Delta ВП_3 + \Delta ВП_4 = 13819,8 + 6862,8 = 20682,6$ т

В том числе за счет увеличения площадей посева

$$\Delta ВП_3 = \frac{13819,8}{20682,6} \cdot 100 = 66,8\%$$

$$\text{За счет роста урожайности } \Delta ВП_4 = \frac{6862,8}{20682,6} \cdot 100 = 33,2\%$$

Следовательно, увеличение валового сбора зерна было обеспечено на 2/3 за счет наращивания площадей посева и лишь на 1/3 более высокой урожайностью. Это говорит о том, что производство зерна пшеницы было обеспечено преимущественно экстенсивными методами.

Выводы. Проведенный в статье краткий анализ производства озимой пшеницы за 1995-2017 годы включает оценку:

- изменения объемов производства за исследуемые 23 года в абсолютных и относительных показателях;
- стабильности производства на основе выявления коэффициентов вариации или

стабильности;

- среднегодовых показателей, в том числе по периодам (в случае продолжительности периода анализа 12 и более лет);
- состояния эффективности производства, т.е. выявление типов наращивания объемов (экстенсивный или интенсивный тип);
- потенциальных показателей и выяснения на этой основе резервов производства;
- средних показателей стартового (в нашем случае первые 5 лет) и завершающего периодов (2013-2017 годы);
- среднегодовой скользящей (обычно 3-5 летних);
- графического изображения показателей за исследуемый период.

Вышеперечисленные восемь показателей, безусловно, не могут быть исчерпывающими, но, как правило, при проведении анализа являются достаточными для характеристики исследуемого экономического явления, как в учебных, так и производственных целях.

Литература:

1. Вронских М.Д. Изменение климата и риски сельскохозяйственного производства Молдовы, - К.: «GrafemaLibris» SRL, 2011.- 560p.
2. Пармакли Д.М., Тодорич Л.П., Дудогло Т.Д. Оценка использования потенциала продуктивности земли в АТО Гагаузия. III Национальная научно-практическая конференция Комратского государственного университета, 2018 год

COMUNICAREA AUDITORULUI CU PERSOANELE ÎNSĂRCINATE CU GUVERNANȚA

Anatolie IACHIMOVSKI, conf. univ., dr.
Academia de Studii Economice a Moldovei

Abstract. In most entities, governance is the collective responsibility of a governance structure, such as the board of directors, as outlined in the above scheme. Because in the given case governance is a collective responsibility, the Internal Audit Division is entrusted with certain duties to support the governance body in fulfilling its responsibilities.

Key words: auditor, professional standards, financial statement authenticity, application control, audit evidence.

În anumite cazuri, unele sau toate persoanele responsabile cu guvernarea sunt implicate în conducerea entității. În alte situații, persoanele responsabile cu guvernarea și conducerea sunt persoane diferite. În unele cazuri, persoanele responsabile cu guvernarea sunt responsabile de aprobarea situațiilor financiare ale entității (în alte cazuri, conducerea este cea care deține această responsabilitate). De obicei, în unele entități mici, poate exista o singură persoană responsabilă cu guvernarea, de exemplu, proprietarul-manager atunci când nu există alți proprietari, sau un administrator unic.

La entități pentru care structura de guvernare nu este definită în mod formal, nu poate fi identificată în mod clar pe baza cadrului legal, auditorul va discuta și va convinge cu partea contractantă, care sunt persoanele relevante cu care va comunica. Este importantă înțelegerea auditorului în ceea ce privește structura și procesele de guvernare ale entității. În funcție de aspectele ce trebuie comunicate, persoanele corespunzătoare cu care va comunica pot varia.

De obicei, la întreprinderile mici toate persoanele responsabile cu guvernarea sunt implicate în conducerea entității. De exemplu, un proprietar unic conduce entitatea și nimeni altcineva nu deține un rol în cadrul guvernării. În aceste cazuri, nu mai este nevoie ca respectivele aspecte să fie comunicate din nou, aceluiași persoane, în funcția lor de guvernare.

Dacă există comitete de audit, discuțiile auditorului cu reprezentanții acestor comitete constituie un element cheie în comunicarea auditorului cu persoanele responsabile cu guvernarea. Principiile de bună guvernare sugerează că [ISA 260, A7]:

- Auditorul va fi invitat să participe în mod periodic la ședințele comitetului de audit;
- Președintele comitetului de audit și, atunci când este relevant, ceilalți membri ai comitetului de audit, vor lua periodic legătura cu auditorul;

- Comitetul de audit se va întâlni cu auditorul, în absența conducerii, cel puțin o dată pe an.

Tabel 1

Aspectele de bază comunicate persoanelor însărcinate cu guvernarea

<i>Aspectele comunicării</i>	<i>Prevederile ISA¹</i>	<i>Forma comunicării</i>
AC1. Responsabilitățile auditorului	Responsabilitățile auditorului în raport cu auditul situațiilor financiare	Scrisoarea de misiune sau altă formă corespunzătoare de acord scris [A9, ISA 260]
AC2. Planificarea domeniului de audit	Planificarea domeniului de aplicare și a plasării în timp a auditului	Strategia generală de audit [ISA 315, anexa], întâlniri cu conducerea și cu persoanele responsabile cu guvernarea [ISA 230, pct.10]
AC3. Constatările auditului	Constatări semnificative ale auditului	Se comunică în scris sau verbal în dependență de raționamentul profesional [ISA 260, pct.19]
AC4. Independența auditorului	Respectarea principiului de independență	Comunicarea în scris în cazul entităților cotate [ISA 260, pct.17]

AC1. Comunicarea responsabilităților auditorului se documentează prin intermediul scrisorii de misiune sau a unei alte forme corespunzătoare de acord scris. Această formă de comunicare constituie un mod adecvat de comunicare către persoanele responsabile cu guvernarea a următoarelor aspecte de bază [A9, ISA 260]:

- responsabilitatea auditorului de a efectua auditul în conformitate cu ISA-urile, care are drept scop emiterea unei opinii asupra situațiilor financiare;
- faptul că ISA-urile nu prevăd că auditorul trebuie să proiecteze proceduri cu scopul de a identifica aspectele suplimentare ce trebuie comunicate persoanelor responsabile cu guvernarea.

De exemplu, această responsabilitate poate fi formulată după cum este prezentat în modelul scrisorii de misiune din Anexa 1, ISA 210. Existența unei scrisori de misiune semnate în dosarul de audit demonstrează faptul că auditorul a convenit cu membrii conducerii sau, după caz, cu persoanele responsabile cu guvernarea, asupra termenilor misiunii de audit [A7, ISA 230].

AC2. Auditorul trebuie să comunice persoanelor responsabile cu guvernarea un rezumat al planificării domeniului de aplicare și a plasării în timp a auditului [A11-A15, ISA 260]. Această comunicare ajută persoanele responsabile cu guvernarea în a înțelege mai bine consecințele auditului. Discuțiile în cauză constituie un sprijin pentru auditor în a înțelege mai bine entitatea și mediul său. În cazul în care unele sau toate persoanele responsabile cu guvernarea sunt implicate în conducerea entității comunicarea naturii și plasării în timp a procedurilor de audit detaliate poate reduce eficacitatea acestora, făcându-le prea previzibile.

Deseori, în scopul facilitării derulării și gestionării misiunii de audit apare necesitatea de a discuta elemente ale planificării cu conducerea entității. În conformitate cu ISA 315, pct.A3 auditorul poate decide să discute elemente ale planificării cu conducerea entității. De exemplu, pentru a coordona cu activitatea personalului entității unele proceduri de audit planificate. Deși aceste discuții au loc deseori este nevoie de atenție pentru a nu compromite eficacitatea auditului.

Totodată, cu persoanele responsabile cu guvernarea se discută aspectele legate de risc și conceptul de prag de semnificație pentru a identifica domenii în care acestea ar putea cere auditorului să îndeplinească proceduri suplimentare. De aceea, se mai comunică modul de abordare a:

- riscurile de denaturare semnificativă;
- controlul intern relevant pentru audit;
- conceptul de prag de semnificație.

Conform ISA 260 revizuit, pct.A12 „Comunicarea riscurilor semnificative identificate de auditor sprijină persoanele responsabile cu guvernarea să înțeleagă acele aspecte și de ce acestea au nevoie de o

considerare specială din partea auditorului. Comunicarea privind riscurile semnificative poate sprijini persoanele responsabile cu guvernanta în realizarea responsabilităților lor legate de supravegherea procesului de raportare financiară”.

ISA 260 revizuit, pct.A13 accentuează domeniile cu riscuri mai mari de denaturare semnificativă în comunicarea auditorului cu persoanele responsabile de guvernanta. De asemenea, comunicarea mai include și aspecte precum o anumită specializare a aptitudinilor sau cunoștințelor necesare efectuării procedurilor de audit planificate sau evaluării rezultatelor auditului. Precum și luarea în vedere a schimbărilor importante în cadrul de raportare financiară aplicabil, sau în mediul, condiția financiară sau activitățile entității.

În Anexa la ISA 315 se prezintă exemple de factori care pot fi luați în considerare în stabilirea strategiei generale de audit. Un exemplu de factor care se ia în considerare la elaborarea strategiei de audit constituie organizarea de întâlniri cu conducerea și cu persoanele responsabile cu guvernanta.

Astfel la documentarea strategiei generale de audit trebuie să se înscrie informația referitor la:

- întâlnirile cu conducerea și cu persoanele responsabile cu guvernanta pentru a discuta natura, plasarea în timp și amploarea activității de audit;
- așteptările legate de tipul și plasarea în timp a rapoartelor care vor fi emise și la alte comunicări, atât scrise cât și verbale.

La aceste întâlniri se documentează discuțiile referitor la așteptările legate de tipul și plasarea în timp a:

- a) raportului auditorului și alte rapoarte care vor fi emise;
- b) scrisorilor către conducere;
- c) comunicările cu persoanele responsabile cu guvernanta.

ISA 230 „Documentația de audit”, pct.5 prevede de a întocmi o documentație care furnizează dovada faptului că auditul a fost planificat și efectuat în conformitate cu ISA-urile. Totodată, la pct.10 al

ISA 230 este stabilit cerința conform căreia auditorul trebuie să documenteze discuțiile asupra aspectelor semnificative purtate cu membrii conducerii, cu persoanele responsabile cu guvernanta și cu alții, incluzând natura aspectelor semnificative discutate, precum și momentul și persoana cu care au fost purtate discuțiile.

Astfel la documentarea întâlnirilor cu persoanele responsabile cu guvernanta în cadrul cărora se discută planificarea domeniului de aplicare și a plasării în timp a auditului este necesar să se precizeze:

- data întâlnirii și persoanele participante;
- aspectele discutate (natura, plasarea în timp și amploarea activității de audit; *aspectele legate de risc* și conceptul de prag de semnificație; plasarea în timp a rapoartelor care vor fi emise și alte comunicări).

Documentația nu se limitează la înregistrările întocmite de auditor, ci poate include și alte evidențe adecvate, precum minute ale ședințelor, întocmite de personalul entității și asupra cărora s-a convenit cu auditorul.

Alte aspecte legate de planificare care ar putea fi discutate, în mod adecvat, cu persoanele responsabile cu guvernanta constituie măsura în care auditorul extern și auditorii interni pot lucra în mod constructiv și complementar, inclusiv natura și dimensiunea oricărei utilizări planificate a auditorilor interni pentru a asigura asistență directă (pct.20 și 31, ISA 610).

În cadrul discuției se va solicita punctele de vedere ale persoanelor responsabile cu guvernanta cu privire la [A14, ISA 260]:

- persoanele adecvate din cadrul structurii de guvernanta a entității, cu care se va comunica;
- alocarea responsabilităților între persoanele responsabile cu guvernanta și conducere;
- obiectivele și strategiile entității, precum și riscurile aferente ale afacerii, care ar putea genera denaturări semnificative;
- aspectele cărora persoanele responsabile cu guvernanta le vor acorda o atenție specială în timpul auditului, precum și domeniile în care acestea solicită derularea unor proceduri suplimentare;
- comunicări importante cu autoritățile de reglementare;
- atitudinile, cunoștințele și acțiunile persoanelor responsabile cu guvernanta, cu privire la controlul intern al entității și importanța acestuia în cadrul entității, inclusiv modul în care persoanele responsabile cu guvernanta supraveghează eficacitatea controlului intern;
- răspunsurile persoanelor responsabile cu guvernanta la comunicările anterioare cu auditorul.

AC3. Constatări semnificative ale auditului.

Auditorul este obligat să efectueze auditul în conformitate cu prevederile standardelor de audit și ale

legislației în vigoare, să notifice proprietarul, solicitantul de audit și/sau persoana responsabilă de conducerea entității auditate despre denaturările semnificative depistate și despre acțiunile recomandate în urma efectuării auditului asupra rapoartelor financiare. Totodată, auditorul este obligat să prezinte adunării generale a entității auditate raportul său, precum și informație referitoare la denaturările depistate. Entitatea auditată este în drept să primească de la societatea de audit, de la auditorul întreprinzător individual recomandări privind înlăturarea cazurilor de încălcare a cerințelor actelor normative.

ISA260, pct.16 prevede comunicarea către persoanelor responsabile cu guvernanta a constatărilor semnificative rezultate în urma efectuării auditului:

- 1) aspectele calitative semnificative ale practicilor contabile ale entității;
- 2) dificultățile semnificative întâlnite pe parcursul auditului;
- 3) aspectele semnificative care au fost discutate sau au făcut obiectul unei corespondențe cu conducerea;
- 4) independența auditorului;
- 5) alte aspecte semnificative pentru supravegherea procesului de raportare financiară.

Aspectele calitative semnificative ale practicilor contabile ale entității includ:

- a) politicile contabile;
- b) estimările contabile;
- c) prezentările de informații din situațiile financiare.

Auditorul va explica persoanelor responsabile cu guvernanta de ce consideră că o practică contabilă importantă, care este acceptabilă conform cadrului de raportare financiară aplicabil, nu este cea mai potrivită în circumstanțele specifice ale entității.

Deseori astfel de discuții apar în cazul când entitatea aplică raționamente asupra politicilor contabile și prezentărilor situațiilor financiare sau în raport cu ipotezele principale la elaborarea estimărilor contabile dacă există careva dubii cu privire la măsurare. De regulă, cadrul de raportare financiară prevede de a furniza utilizatorilor informații suplimentare referitoare la cele mai dificile, subiective sau complexe raționamente aplicate de conducere în întocmirea situațiilor financiare

Persoanele responsabile cu guvernanta, fiind responsabile de supravegherea procesului de raportare financiară, sunt cointeresate de punctele de vedere ale auditorului referitor la aspectele subiective din situațiile financiare.

Exemple de practici contabile comunicate persoanelor responsabile cu guvernanta:

- a) politici contabile:
  - modificarea politicilor contabile semnificative, inclusiv aplicarea unor noi reguli în domeniul contabil, efectul modificărilor în timp privind câștigurile curente și viitoare ale entității;
  - politici contabile alternative acceptabile cu identificarea elementelor din situația financiară care sunt afectate de alegerea unei politici contabile semnificative, precum și informații asupra politicilor contabile utilizate de entități similare;
  - efectul pe care îl are plasarea în timp a tranzacțiilor în legătură cu perioada în care sunt înregistrate.

- b) estimări contabile:
  - modul de abordare de către entitate a condițiilor care pot genera necesitatea ca estimările contabile să fie recunoscute sau prezentate în situațiile financiare;
  - necesitatea revizuirii estimărilor contabile existente și a modificării situațiilor financiare;
  - decizia conducerii de a recunoaște sau nu estimările contabile în situațiile financiare în conformitate cu standardele de raportare financiară;

- modificarea efectuată față de perioada anterioară a metodelor referitoare la efectuarea estimărilor contabile, care a fost motivul și rezultatul estimărilor contabile din perioadele anterioare;

- rezonabilitatea ipotezele semnificative utilizate de conducere în elaborarea estimărilor contabile;

Prezentările de informații din situațiile financiare sunt abordate în comunicarea auditorului cu persoanele responsabile cu guvernanta în special în cazul unor prezentări deosebit de sensibile, precum:

- respectarea prezumției continuității activității;
- evenimente ulterioare datei de raportare financiară;
- recunoașterea veniturilor și cheltuielilor.

Dificultățile semnificative întâlnite pe parcursul auditului. Comunicarea către persoanelor responsabile cu guvernanta a dificultăților întâlnite în procesul de exercitare a misiunii se referă la următoarele aspecte:

- refuzul conducerii de a furniza informațiile necesare auditorului;
- lipsa de disponibilitate a personalului entității sau întârzieri semnificative din partea conducerii;

- termeni restrânși în finalizarea auditului;
- restricții impuse auditorului de către conducere, indisponibilitatea unor informații așteptate

Astfel de dificultăți pot constitui o limitare a domeniului de aplicare care conduce la modificarea opiniei auditorului

Aspectele semnificative care au fost discutate sau au făcut obiectul unei corespondențe cu conducerea. Exemple de aspecte pentru discuție cu persoanele responsabile cu guvernarea:

- evenimente sau tranzacții semnificative care au avut loc în timpul anului;
- preocupări referitoare la consultările conducerii cu alți contabili, asupra aspectelor contabile sau de audit;
- practicile de contabilitate, aplicarea standardelor de audit.

Dacă comunicarea verbală nu ar fi adecvată, conform raționamentului profesional al auditorului, se va comunica în scris persoanelor responsabile cu guvernarea constatările semnificative ale auditului. Conform pct.19 ISA260 nu este necesar ca aceste comunicări scrise să includă toate aspectele apărute pe parcursul auditului.

Pct.18, ISA260 cere ca auditorul să comunice persoanelor responsabile cu guvernarea forma, plasarea în timp și conținutul general preconizat al comunicărilor. De aceea, forma comunicărilor și conținutul lor se stabilește de comun acord cu persoanele responsabile cu guvernarea. De exemplu, conținutul general preconizat al comunicărilor poate fi documentat în baza procedurii de stabilire procesului de comunicare.

Comunicările scrise pot include o scrisoare de misiune care este transmisă persoanelor responsabile cu guvernarea.

AC4. Independența auditorului. În cazul entităților cotate, auditorul trebuie să comunice persoanelor responsabile cu guvernarea o declarație potrivit căreia echipa misiunii și alte persoane din cadrul firmei, după caz, firma și, în funcție de circumstanțe, firmele din cadrul unei rețele au respectat cerințele etice relevante privind independența [ISA260, pct.17].

Referințe bibliografice:

1. Legea privind auditul situațiilor financiare nr.271 din 15.12.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 7-17 din 12.01.2018.
2. Legea privind societățile pe acțiuni nr.1134 din 02.04.1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1-4 din 01.01.2008.
3. Indicațiile metodice aferente întocmirii și prezentării Informației privind respectarea procedurilor de control al calității lucrărilor de audit, stabilite de Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova în anexa 1 la ordinul nr.115 din 26.12.2008 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.237-240 din 31.12.2008.
4. Manual de Standarde Internaționale de Audit și Control de Calitate. Codul Etic al Profesioniștilor Contabili [online]. Disponibil: [http // www.minfin.md](http://www.minfin.md).
5. Manual de Reglementări Internaționale de Audit, Asigurare și Etică [online]. Disponibil: [http // www.minfin.md](http://www.minfin.md).

ЦЕНОВОЙ И НАТУРАЛЬНЫЙ ОПЕРАЦИОННЫЙ ЛЕВЕРИДЖ: ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ

Дмитрий ПАРМАКЛИ, д.х.э.н., проф.
Людмила ТОДОРИЧ, д.э.н., конференциар
Татьяна ДУДОГЛО, д.э.н., преподаватель
Комратский государственный университет

Abstract. It is emphasized that development of a method of evaluation of economic stability of production and output sales is in high demand from both a theoretical and practical points of view. In

pursuit of generating maximal profits enterprises have to take into account increasing production risks. The level of operating leverage is an indicator of riskiness of an enterprise. Price operating leverage is determined by the ratio of sales revenue to the total amount of attained profits. However, the given relationship serves as an inverse indicator of sales profitability. Therefore, it is possible to evaluate the stability and riskiness of output sales by applying both the measure of price-based operating leverage and the coefficient of sales profitability.

Key words: *stability, riskiness, operating leverage, sales profitability, revenue, profit.*

Жизнеспособность предприятия предусматривает устойчивое развитие, благодаря эффективному использованию всех видов ресурсов и предпринимательских возможностей. Предприятие развивается в том случае, когда результаты деятельности позволяют ему за счет собственных средств вести непрерывное воспроизводство. В погоне за достижением максимальной прибыли, предприятия должны учитывать возрастающие производственные риски [1, с.26-27]. Уровень *операционного левериджа* является показателем рискованности предприятия. Именно этим объясняется важность оценки данного показателя при определении жизнеспособности предприятия.

Как известно, на предприятии существуют два вида затрат: переменные и постоянные. Их структура может значительно влиять на тенденцию изменения прибыли или издержек. Это происходит из-за того, что каждая дополнительная единица продукции приносит некоторую дополнительную доходность, которая идет на покрытие постоянных затрат, и в зависимости от соотношения постоянных и переменных затрат в структуре издержек, общий прирост доходов от дополнительной единицы товара может выразиться в резком изменении прибыли. Как только достигается уровень безубыточности, появляется прибыль, которая начинает расти быстрее, чем объем продаж. Здесь на помощь нам приходит операционный анализ, который позволяет анализировать влияние структуры затрат и объемов производства (реализации) на финансовые результаты предприятия. На его основе можно выявлять взаимосвязи между затратами и доходами при различных объемах производства, определить наиболее выгодное сочетание цены и объема реализации, соотношение постоянных и переменных издержек, минимизировать предпринимательские риски, и соответственно способствовать повышению экономической безопасности предприятия.

Операционный анализ включает в себя ряд важных показателей: точка безубыточности, запас финансовой прочности и операционный рычаг.

Важно выявлять на уровне каждого предприятия так называемую точку безубыточности, то есть тот уровень реализации продукции, при котором объем реализации равен общим затратам.

Степень устойчивости предприятия по отношению к возможным изменениям условий реализации может быть охарактеризована показателями границ безубыточности и предельных значений таких параметров деятельности организации, как объем производства, цены производимой продукции и пр.

Расчет критического объема производства и реализации продукции в натуральном выражении находим, используя уравнение:

$$Q_{кр} = \frac{FC}{p - AVC}$$

(1)

где: $Q_{кр}$ – критическое количество продукции (т);
FC – условно-постоянные затраты (лей);
p – цена реализации продукции (лей/т);
AVC – удельные переменные затраты (лей/т).

Аналогично находим размер критической урожайности (q_{min}) продукции (при условии ее реализации в полном объеме):

$$q_{min} = \frac{FC}{p - AVC}, \text{ ц/га} \quad (2)$$

где: FC – условно-постоянные затраты в расчете на гектар посева (лей);

Расчет критического объема реализации продукции ($N_{кр}$), при котором доход от продаж продукции равен сумме затрат на ее производство, может быть рассчитано по выражению:

$$N_{кр} = \frac{FC}{1 - \frac{AVC}{p}} \quad (3)$$

Более объективную оценку об устойчивости и экономической безопасности возделывания культур дает анализ запаса финансовой прочности. Запас финансовой прочности – один из показателей финансового состояния предприятия, то есть того, насколько предприятие финансово устойчиво. Чем выше запас финансовой прочности, тем больше возможностей для сохранения относительного уровня прибыльности при уменьшении выручки от реализации, что положительно влияет на экономическую безопасность предприятия.

Обычно рассчитывают процентное отношение запаса финансовой прочности в натуральном или денежном выражении к фактическому (запланированному) объему. Эта величина показывает, на сколько процентов может снизиться объем реализации, чтобы предприятию удалось избежать убытков. Чем выше показатель запаса финансовой прочности, тем устойчивее предприятие, и тем меньше для него риск потерь.

$$D = \frac{N - N_{кр}}{N} \cdot 100, \% \quad (4)$$

$$D = \frac{Q - Q_{кр}}{Q} \cdot 100, \% \quad (5)$$

где: N и Q – соответственно фактические показатели объема реализации в денежном и натуральном выражении.

Ключевым показателем, по которому можно говорить о состоянии экономической безопасности предприятия, является эффект операционного рычага или операционный леве́ридж (L). Он количественно характеризуется соотношением между постоянными и переменными затратами в общей их сумме и вариабельностью показателя полученной прибыли. Он выше в тех компаниях, в которых выше соотношение постоянных затрат к переменным, и соответственно ниже в обратном случае. Понимание механизма действия операционного рычага позволяет целенаправленно управлять соотношением постоянных и переменных затрат в целях повышения эффективности текущей деятельности предприятия. Это управление сводится к изменению значения силы операционного рычага при различных тенденциях конъюнктуры товарного рынка. Показатель операционного леве́риджа позволяет достаточно быстро (без наличия отчета о прибылях и убытках) определить, как повлияют изменения объема продаж на прибыль от реализации продукции:

$$L = \frac{\Delta P}{\Delta N}, \text{ п.п/п.п} \quad (6)$$

где: ΔP - прирост валовой прибыли,

ΔN - прирост дохода от продаж.

Операционный леве́ридж показывает на сколько процентных пункта изменится прибыль предприятия при изменении дохода на один процентный пункт.

Различают два вида операционного рычага: *ценовой и натуральный*.

Ценовой операционный леве́ридж определяют по формуле:

$$L_{цен} = \frac{N}{P} \quad (7)$$

где: N – доход от реализации продукции,

P - прибыль реализованной продукции.

Важно также обратить внимание на формулу 7 ($L_{цен} = \frac{N}{P}$), которая показывает, что ценовой леве́ридж есть отношение объема реализованной продукции в стоимостном выражении к сумме полученной прибыли. Нам известно также, что отношение прибыли к объему реализованной продукции есть рентабельность продаж. Таким образом, ценовой леве́ридж есть обратный показатель рентабельности продаж: высокая рентабельность подтверждает низкое значение ценового леве́риджа, что подчеркивает стабильность бизнеса.

$$L_{\text{цен}} = \frac{1}{R_{\text{продаж}}} \quad (8)$$

Таким образом, оценка степени риска может проводиться как с использованием значения операционного ценового левеиджа, так и показателей рентабельности продаж. Чем ниже показатель операционного левеиджа и, соответственно, выше рентабельность реализуемой продукции, тем выше экономическая устойчивость возделывания зерна, подсолнечника, винограда и других культур. Данная зависимость наглядно представлена на графике (рис.1).

Натуральный операционный рычаг принято измерять отношением маржинального дохода (М) к валовой прибыли (Р):

$$L_{\text{нат}} = \frac{M}{P} \quad (9)$$

Поскольку маржинальный доход, кроме валовой прибыли, содержит еще и сумму постоянных затрат, то операционный левеидж всегда больше единицы. Эффект операционного рычага характеризует степень рискованности бизнеса. Прибыль предприятия, у которого уровень операционного левеиджа выше, более чувствительна к изменениям выручки и считается более рискованным. При резком падении продаж такое предприятие может очень быстро «упасть» ниже уровня безубыточности. Деятельность предприятия с низким операционным рычагом сопряжена с меньшим риском, но и с меньшим вознаграждением (прибыли).

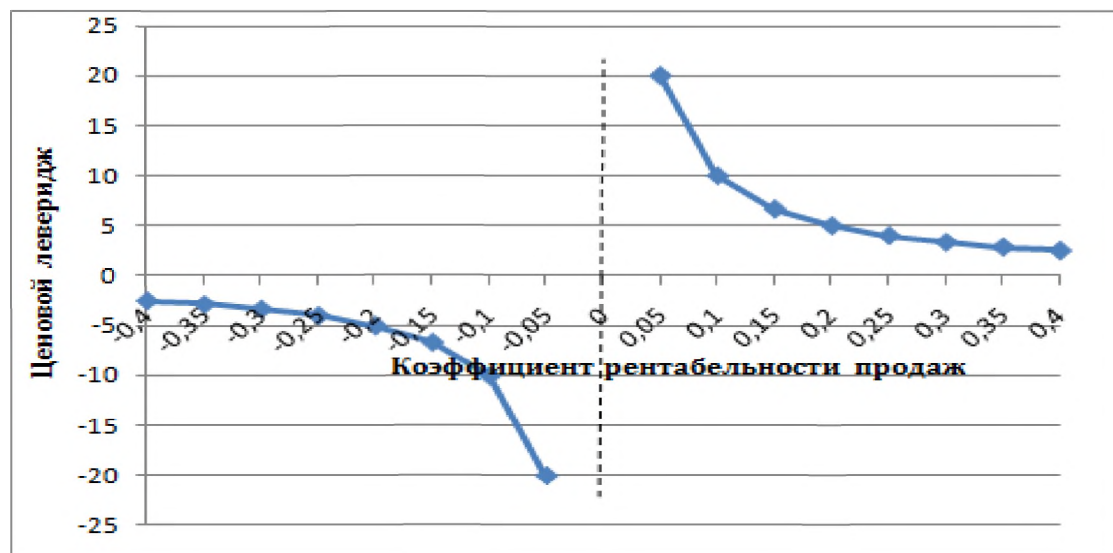

Рис.1. Зависимость ценового операционного левеиджа от коэффициента рентабельности продаж

Источник: выполнено по формуле 8

Существует множество различных критериев, по которым можно определить экономическое состояние предприятия. Так, ценовой операционный рычаг — это показатель, который демонстрирует зависимость динамики изменения темпов прибыли от объема реализованной продукции в денежном выражении.

Ценовой операционный рычаг отражает ценовой риск, то есть влияние изменения цены на размер прибыли от продаж. Натуральный операционный рычаг показывает производственный риск, то есть изменчивость прибыли от продаж в зависимости от объемов выпуска. При увеличении выручки от реализации и превышении ее фактического значения по сравнению с критическим уровнем сила воздействия операционного рычага убывает. Каждый процент прироста выручки дает все меньший процент прироста прибыли. При этом доля постоянных затрат в их общей сумме снижается. С помощью ценового операционного левеиджа можно получить ответ на вопрос о возможном пределе снижения цен, с помощью натурального рычага - выявить границы уменьшения объемов реализации продукции в натуральном выражении.

Далее выявим взаимосвязь между ценовым и натуральным левеиджем.

Согласно формулы 9 $L_{\text{цен}} = \frac{N}{P}$, тогда $L_{\text{цен}} = \frac{FC+VC+P}{P} = 1 + \frac{FC}{P} + \frac{VC}{P}$

Так как в соответствии с формулой 10 $L_{\text{нат}} = 1 + \frac{FC}{P}$, тогда

$$L_{\text{цен}} = L_{\text{нат}} + \frac{VC}{P}$$

(10)

Следовательно, ценовой левеидж всегда больше натурального на величину прямо пропорциональной переменным затратам и обратно пропорциональной сумме прибыли. Другими словами, чем выше прибыль и ниже переменные затраты, тем ближе по своему значению показатели ценового и натурального левеиджа. Взаимосвязь между коэффициентом рентабельности продаж и ценовым, и натуральным опереционным левеиджем показана на рисунке 2.

Как известно запас финансовой прочности есть обратная величина натурального операционного левеиджа. Тогда рисунок 2 может быть дополнен данной зависимостью (рис.3).

Исследования показали, что в условиях южной зоны Республики Молдова, чтобы обеспечить расширенное воспроизводство предприятиям необходимо стабильно обеспечивать среднюю рентабельность продаж на уровне не ниже 22 % [2,с.107]. Следовательно, величина ценового левеиджа, обеспечивающего стабильность производства и реализации продукции не должна превышать 4,55.

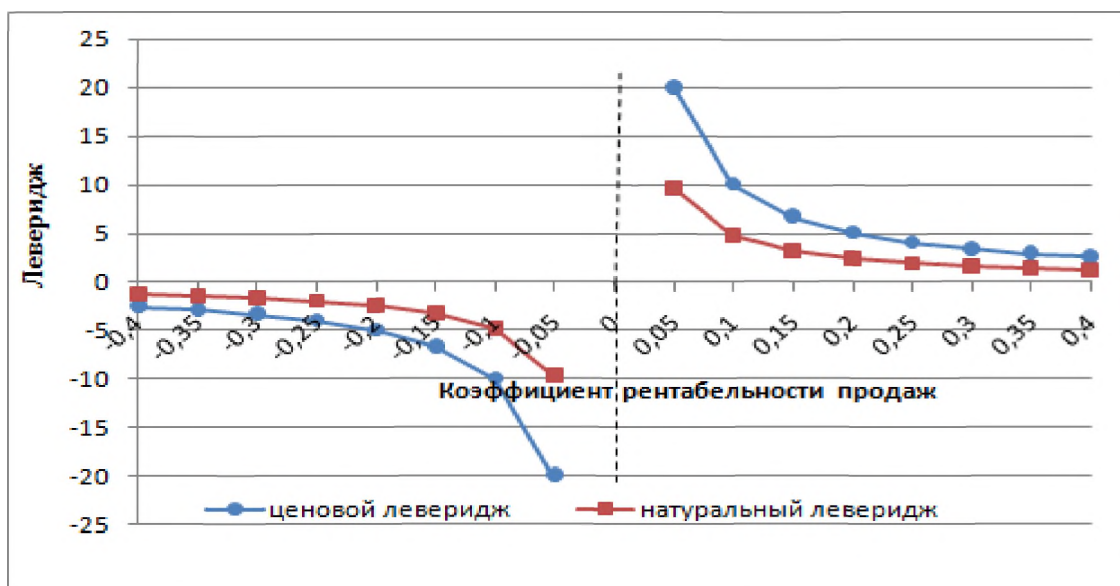

Рис.2. Зависимость ценового и натурального операционного левеиджа от коэффициента рентабельности продаж

Источник: выполнено по формулам 8 и 10

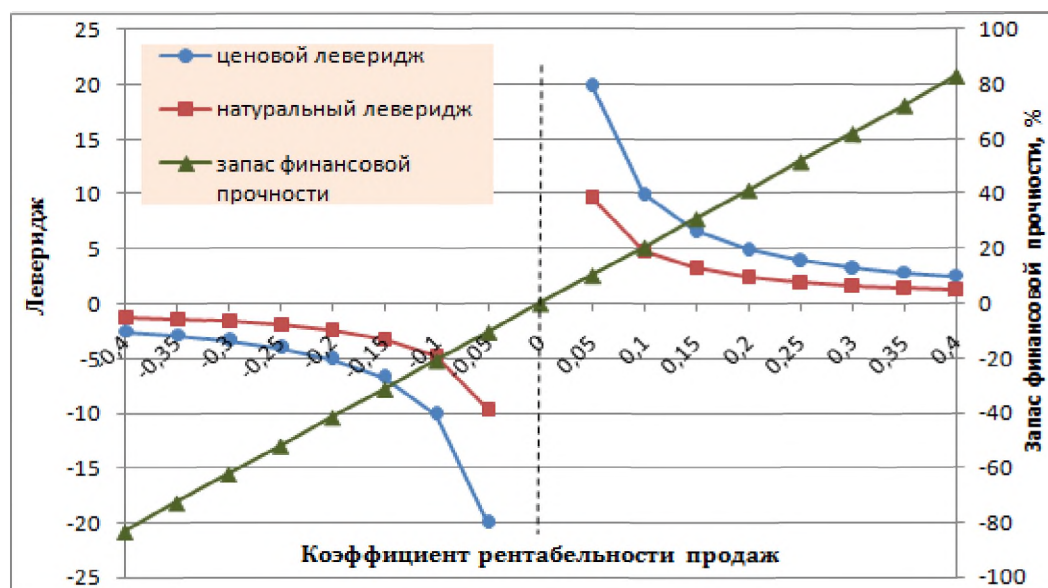

Рис.3. Зависимость запаса финансовой прочности, ценового и натурального операционного лeverиджа от коoeffициента рентабельности продаж

Источник: выполнено авторами

Справедливость вышеизложенного рассмотрим на примере SRL «Agrogled» Тараклийского района за 2017 год. Сложившиеся показатели производства и реализации основных культур представлены в таблице 1.

Применяя формулу 2 определим точку безубыточности (критическую урожайность), формулу 5 – запас финансовой прочности, формулы 7 и 9 – операционный ценовой и натуральный лeverидж при производстве пшеницы, кукурузы, подсолнечника и винограда в выбранном предприятии. Результаты расчетов сведем в таблицу 2. Они показывают, что в 2017 году самый низкий операционный риск имело предприятие при производстве пшеницы и подсолнечника, так как значение ценового лeverидже ниже контрольного показателя 4,55, а коoeffициент рентабельности продаж выше минимального порога (0,22), необходимого для ведения расширенного воспроизводства. Возделывание же кукурузы и винограда при ценовом лeverидже соответственно 111,5 и – 122,8 оказалось убыточным.

Таблица 1. Исходные показатели производства и реализации продукции основных культур в SRL «Agrogled» за 2017 год

Показатели	Пшеница	Кукуруза	Подсолнечник	Виноград
Цена реализации (р), лей/ц	246,7	190,2	477,8	405,7
Себестоимость. лей/ц	169,1	188,5	371,3	407,9
Постоянные затраты (FC), лей/га	3350	6261	7284	18201
Удельные переменные затраты (AVC), лей/ц	109,93	91,43	133,30	135,83
Удельный маржинальный доход (d), лей/ц	136,77	98,77	344,5	269,87
Урожайность (q), ц/га	56,6	64,5	30,6	66,9
Себестоимость (z), лей/ц	169,1	188,5	371,3	407,9

Источник: формы 7 и 9 АПК SRL «Agrogled» за 2017 год

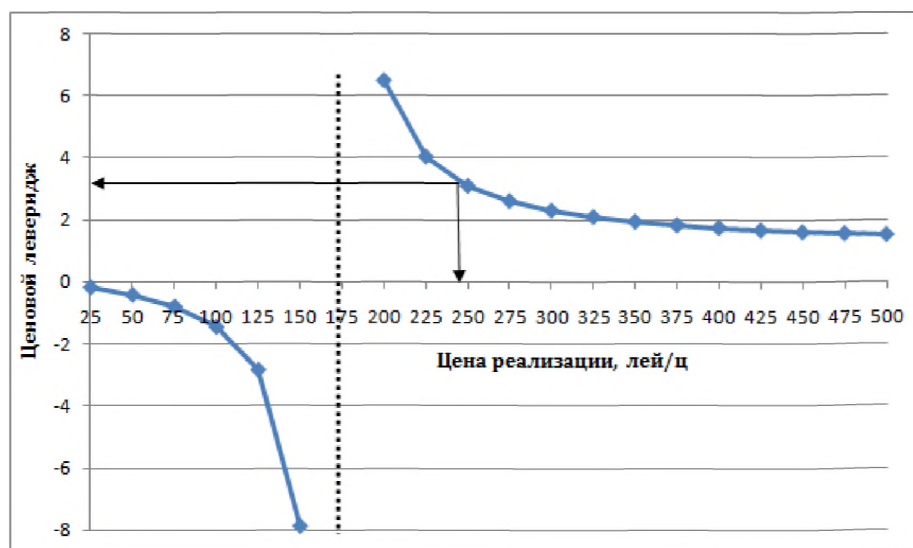
Зависимость ценового операционного левериджа от уровня цен реализации можно наглядно представить на графике. На рисунках 4 и 5 представлена указанная зависимость при производстве соответственно пшеницы и подсолнечника в SRL «Agrogled» за 2017 год. Важно заметить, что кривая левериджа делится на две части: первая отражает отрицательные значения, которая располагается до порога рентабельности (точки безубыточности), вторая – положительная зона, имеет тенденцию снижения. На графиках точка безубыточности показана вертикальной пунктирной линией, а фактическое значение ценового левериджа и цены реализации, стрелкой, связывающей кривую левериджа с горизонтальной и вертикальной осью.

Таблица 2. Расчетные показатели производства и реализации продукции основных культур в SRL «Agrogled» за 2017 год

Показатели	Пшеница	Кукуруза	Подсолн.	Виноград
Выручка (N), лей/га	13693	12268	14621	27141
Затраты (ТС), лей/га	9572	12158	11363	27288
Прибыль (P), лей/га	4121	110	3258	-147
Критическая урожайность, (q _{min}), ц/га	24,5	63,4	21,1	67,4
Леверидж натуральный (L _{нат})	1,81	57,9	3,24	-122,8
Леверидж ценовой (L _{цен})	3,32	111,5	4,49	-184,6
Коэффициент рентабельности продаж	0,301	0,009	0,22	-0,005

Источник: выполнено по данным таблицы 1

В заключении отметим, что специалисты сельскохозяйственных предприятий, а также преподаватели и студенты высших учебных заведений могут оценивать степень риска производства и реализации продукции, применяя как показатель ценового операционного левериджа, так и коэффициент рентабельности продаж.

Рис.4. Зависимость ценового левериджа от цены реализации при производстве пшеницы в SRL «Agrogled» за 2017 год
Источник: выполнено по формуле 7 и данными таблицы 2

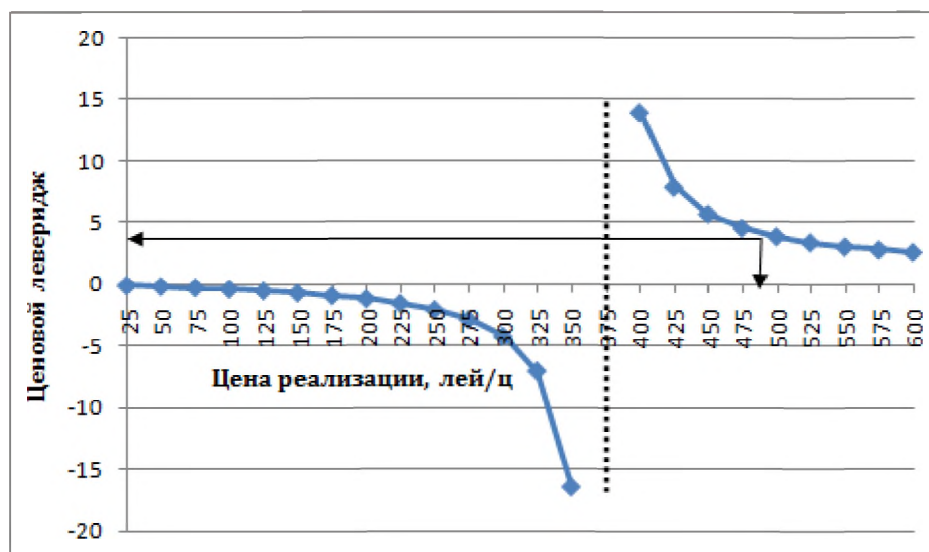

Рис.5. Зависимость ценового левэриджа от цены реализации при производстве подсолнечника в SRL «Agrogled» за 2017 год

Источник: выполнено по формуле 7 и данными таблицы 2

Литература:

1. Вронских М.Д. Изменение климата и риски сельскохозяйственного производства Молдовы, - К.: «Grafema Libris» SRL, 2011.- 560р.
2. ПармаклиД.М.,ТодоричЛ.П.,Дудогло.Т.Д.,ЯниоглоА.И. Эффективность землепользования: теория, методика, практика. Монография. - Комрат : Б. и., 2015 (Tipogr."Centrografic"). – 274 р.

CONSOLIDAREA RELAȚIILOR DE COLABORARE DINTRE MEDIUL ECONOMIC ȘI UNIVERSITATE PRIN PROIECTE EUROPENE

Liudmila ROȘCA-SADURSCHI,
Departamentul Științe Economice

Abstract. The economic environment has always had a great value in forming and developing a strong society. A strong society creates a strong country with a developed economy. In order to form and develop a strong state, good cooperation relationships must be established between more constituent elements of this state, such as the academic environment (research, education, science, innovations), the political environment (strategies, policies, laws, directions priority of development), the economic environment (entrepreneurship, financing, places of practice, manufacturing), but also other areas that make up the whole society. Currently all these can be achieved with the support of the EU and its funds allocated through development projects. An example of such a successful project is presented in this article.

Cuvinte cheie: proiecte europene, cercetare-inovare, antreprenoriat, PBLMD.

Competitivitatea în mare parte depinde gradul de dezvoltare și nivelul de perfecțiune atât pentru mediul de afaceri, cât și pentru mediul academic. Dezvoltarea, la fel ca și perfecțiunea necesită investiții în personal, în tehnologii, în inovații la general. Drept o sursă de idei și de investiții vin proiectele internaționale (în special proiectele Europene).

De regulă, apariția unui proiect este asociată cu existența unei nevoi în cadrul unei organizații/instituții/companii sau a societății, cu alte cuvinte acesta este un răspuns la o problemă apărută, de aceea, una din caracteristicile cele mai pregnante ale proiectului este noutatea sa. Orice proiect aduce un element de noutate, o schimbare față de situația existentă.¹ Proiectele, de regulă, au un obiectiv stabil, pe

¹Natalia Monica BALOGH, Martin BALOGH, Valentin Ciprian FILIP, IMPLEMENTAREA PROIECTELOR CU FINANȚARE EUROPEANĂ – PROBLEME ȘI CAUZE ALE APARIȚIEI ACESTORA, Revista Transilvană de Științe Administrative 1

termen lung, deoarece pun bazele dezvoltării în continuare a potențialului partenerilor implicați și consolidează relațiile de colaborare și dezvoltare a acestora. Activitățile proiectului contribuie, de asemenea, la dezvoltarea dialogului și a încrederii reciproce între partenerii proiectului, la schimbul de bune practici, la întărirea cooperării și la conștientizarea problemelor intersectoriale, precum criza economică cu care se confruntă toți afiliații.

În Republica Moldova, în mare parte, proiectele existente în domeniul educației, dar și în dezvoltarea antreprenorialului sunt finanțate din fondurile europene. Fondurile structurale și de investiții europene (FSIE) ajută regiunile să își depășească handicapurile și să contracareze fenomenul „exodului de inteligență” și alte dezavantaje de care suferă. Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (UE) dedică cinci articole „coeziunii economice, sociale și teritoriale”(articolele 174-178). Politica regională a Uniunii Europene vizează reducerea decalajelor economice, sociale și teritoriale dintre regiunile UE, susținând crearea de locuri de muncă, competitivitatea, creșterea economică, sporirea calității vieții și dezvoltarea durabilă.¹

Astfel, susținerea creșterii economice viitoare în Europa, poate fi realizată și prin dezvoltarea modalităților de intensificare a impactului cercetării și inovării (C-I), care joacă un rol important. Plus, că potențialul de creștere al Europei stă în dezvoltarea de noi produse și servicii și Europa este bine poziționată pentru a valorifica acest potențial.

Făcând referire la strategia Europa 2020 și la recente analize anuale ale creșterii, Comunicarea (Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor: Cercetarea și inovarea ca surse de reînnoire a creșterii [COM(2014) 339 final, 10.6.2014 - nepublicată în Jurnalul Oficial]) recomandă ca guvernele să pună accent pe cheltuielile care stipulează creșterea, în special acelea cu privire la C-I - chiar în condițiile în care acestea depun eforturi de reducere a deficitelor și a datoriilor naționale.

Astfel de investiții trebuie să fie însoțite de reforme ale sistemelor de C-I în vederea creșterii calității, eficienței și impactului cheltuielilor publice pentru C-I, tot odată aceste reforme trebuie să fie adaptate la caracteristicile fiecărei țări.

Țările UE ar trebui să elaboreze reforme în trei domenii principale:

1. îmbunătățirea calității dezvoltării de strategii și a procesului de elaborare de politici;
2. îmbunătățirea calității programelor, a concentrării resurselor și a mecanismelor de finanțare;
3. optimizarea calității instituțiilor publice care desfășoară activități de cercetare și inovare.

În susținerea țărilor UE la elaborarea reformelor reușite privind C-I, Comisia se va baza pe experiența obținută în cadrul inițiativei emblematice intitulată „Uniunea inovării” și al , exploatând facilitățile disponibile în *Orizont 2020*².

Comunicarea afirmă că succesul inovării depinde de calitatea politicilor publice, dar și de un mediu inovator puternic. Documentul evidențiază reușitele UE în materie de C-I, cum ar fi lansarea Uniunii inovării, dar afirmă că sunt necesare eforturi suplimentare în domenii precum aprofundarea pieței unice, consolidarea capacității de inovare a sectorului public, facilitarea accesului la finanțe, dezvoltarea competențelor oamenilor și promovarea cercetării de frontieră, (adică a cercetării în domenii noi și emergente, care poate fi interdisciplinară și poate implica abordări neconvenționale).³

Principalele obiective, de fapt, ale Comunicării sunt:

- Comunicarea propune consolidarea și concentrarea activităților de cooperare internațională ale Uniunii Europene (UE) în domeniul cercetării și inovării printr-o **dublă abordare**.
- Dubla abordare bazată pe o combinație între **deschidere și activități de cooperare internațională focalizate** va fi dezvoltată pe bază de interese comune și beneficii reciproce, la scară și cu sferă de aplicare optime, de parteneriat și de acțiuni sinergice.

Obiectivele cooperării internaționale a UE, prevăzute în Comunicare, în domeniul cercetării și al inovării sunt:

1. Consolidarea **exceleței și atractivității UE în domeniul cercetării și inovării**, precum și a competitivității sale economice și industriale, prin:

- crearea de situații reciproc avantajoase și cooperarea pe bază de beneficii reciproce;
- accesul la surse de cunoștințe din afara UE;

---

(36)/2015, pp. 3-16 file:///D:/Users/Office/Downloads/504-999-1-SM%20(1).pdf

¹[https://eur-](https://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/regional_policy.html?root_default=SUM_1_CODEID%3D26&locale=ro&locale=ro)

[lex.europa.eu/summary/chapter/regional_policy.html?root_default=SUM_1_CODEID%3D26&locale=ro&locale=ro](https://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/regional_policy.html?root_default=SUM_1_CODEID%3D26&locale=ro&locale=ro)

² https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=LEGISSUM:2701_8

³ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=LEGISSUM:2701_8

➤ atragerea de talente și de investiții în UE;
➤ facilitarea accesului la piețe noi și emergente;
➤ stabilirea de comun acord a unor practici comune pentru desfășurarea activităților de cercetare și exploatarea rezultatelor.

2. Abordarea **provocărilor societale globale** prin:

- dezvoltarea și implementarea mai rapidă a unor soluții eficiente;
- optimizarea utilizării infrastructurilor de cercetare.

3. Susținerea **politicilor externe ale UE** prin: realizarea unei coordonări strânse între politicile de *extindere*, de *vecinătate*, de *comerț*, *politica externă și de securitate comună*, *politica privind ajutorul umanitar* și politica de *dezvoltare* și prin integrarea cercetării și inovării într-o formulă cuprinzătoare de acțiune externă.¹

Directivele politicilor UE prevăd atât intensificarea reformelor în domeniul cercetării și inovării, cât și a învățământului în general, dar și a sectorului practic, unde toate aceste inovații vor fi implementate. Astfel de politici sunt preconizate, la nivelul UE, pentru sectorul antreprenorial, care este baza oricărei economii naționale. Pentru a dezvolta economia unei țări este nevoie să stimulăm „coloana vertebrală” a acestei economii, și anume Întreprinderile Mici și Mijlocii (IMM).

Regulamentul (UE) nr. 1287/2013 – programul pentru competitivitatea întreprinderilor și a întreprinderilor mici și mijlocii (COSME) (2014-2020), vizează consolidarea sprijinului acordat întreprinderilor mici și mijlocii (IMM-uri) prin crearea și dezvoltarea condițiilor care pot stimula dezvoltarea antreprenorialului.²

Principalele direcții de acțiuni a acestui Regulament sunt:

➤ Deoarece, IMM-urile contribuie la **creșterea economică și la ocuparea forței de muncă** în EU, prin programul COSME, aceste întreprinderi își pot menține mai ușor competitivitatea datorită accesului la finanțare și la piețe de desfacere, se poate ajunge la o reglementare mai simplificată și la promovarea antreprenoriatului.

➤ Programul dat va furniza un **canal de comunicare direct** între IMM-urile europene și Comisia Europeană.

➤ Programul va susține acțiunile care **îmbunătățesc accesul IMM-urilor la finanțare** (creșterea capitalului propriu, granturi, garantarea împrumuturilor, programul Orizont 2020), de la crearea afaceri și până la etapa de dezvoltare.

➤ **Facilitarea, de către program, a accesului la piețe din interiorul și din afara UE.** Oferirea de informații privind:

- oportunitățile de afaceri disponibile;
- obstacole existente la intrarea pe piață în zone din afara UE;
- consiliere privind practicile juridice și vamale.

➤ Asigurarea cu serviciile de sprijin cu privire la **drepturile de proprietate intelectuală**, inclusiv asistență pentru cooperarea transfrontalieră în domeniul afacerilor, pentru transferul de tehnologie, pentru cercetare și dezvoltare și pentru parteneriate în domeniul inovării.

➤ Menținerea competitivității și a durabilității întreprinderilor, se va realiza prin **îmbunătățirea elaborării și a punerii în aplicare** a politicilor existente care afectează IMM-urile. De asemenea, acesta va promova **cooperarea transfrontalieră** și va sprijini **dezvoltarea de produse și servicii și de tehnologii**.

➤ IMM-urile vor fi încurajate să funcționeze într-o **manieră durabilă din punctul de vedere al mediului și să practice responsabilitatea socială**.³

De fapt, dacă să vorbim despre programul care unește sau face o paralelă dintre Cercetare -Dezvoltare și dezvoltarea antreprenoriatului, și anume, programul Orizont 2020, care este un programul UE de cercetare și inovare pentru perioada 2014-2020. Acesta este menit să pună în aplicare Uniunea Inovării, strategia de inovare a Europei și una dintre inițiativele emblematice din cadrul strategiei Europa 2020. Orizont 2020 vizează consacrarea UE ca economie de prim rang bazată pe cunoștințe, care creează produse științifice și inovatoare de nivel mondial, pentru a asigura competitivitatea globală a Europei.⁴ Comisia Europeană vizează sprijinirea parteneriatelor la nivelul UE ca parte a obiectivului strategiei Europa 2020 de a investi 3 % din

¹ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=LEGISSUM:270101_1

² https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=LEGISSUM:1901_3

³ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=LEGISSUM:1901_3

⁴ https://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/research_innovation.html?root_default=SUM_1_CODED=27

produsul intern brut (PIB) în cercetare-dezvoltare (CD). În ansamblu, Comisia Europeană, țările UE și industria planifică să investească peste 22 de miliarde EUR în cercetare și inovare.¹

În vederea realizării prevederilor politicilor UE până în anul 2020, sunt alocate mai multe fonduri de finanțare a proiectelor și activităților acestora de sprijinire a învățământului, cercetării și inovării, precum și a dezvoltării antreprenoriatului.

Un astfel de proiect este și proiectul implementat la 6 universități din Republica Moldova, 561884-EPP-1-2015-1- DK-EPPKA2-CBHE-JP Introducing Problem Based Learning in Moldova: Toward Enhancing Students' Competitiveness and Employability (*PBLMD*), din cadrul programului european ERASMUS +. PBLMD este o abreviere ce semnifică „Introducerea învățării bazate pe probleme în Moldova: Spre consolidarea competitivității și șanselor de angajare ale studenților”.

PBLMD este un proiect național, de consolidare a capacităților care are ca scop îmbunătățirea calității metodologiilor de predare și învățare și a programelor de învățământ superior din Republica Moldova, și în același timp sporirea relevanței acestora pentru piața forței de muncă și a grupurilor dezavantajate în societate. Proiectul are de asemenea un fir special de mobilitate în care studenții de la nivel de licență și cadrele didactice din Republica Moldova vor face vizite la partenerii de proiect din UE pentru a studia și pentru a beneficia de instruire.

Proiectul a fost, de asemenea, bazat pe rezultatele proiectului structural finanțat de TEMPUS “Consolidarea Autonomiei Universitare în Moldova” (EUniAM), cum ar fi:

- Necesitatea de predare bazată pe cercetare,
- Necesitatea pentru noi metodologii de predare,
- Necesitatea pentru o calitate îmbunătățită a predării,
- Necesitatea pentru expunerea internațională a universităților,
- Necesitatea pentru cooperare cu industria.

PBLMD intenționează să abordeze aceste necesități prin introducerea de noi metodologii și metode de predare și învățare inovatoare (pentru contextul universităților din Moldova), cum ar fi: Învățarea Bazată pe Probleme (PBL), Învățarea Bazată pe Cercetare (EBL), simulări și re-proiectarea a 6 programe de studii pe baza acestor metode la 6 universități.²

În cadrul Universității de Stat „B.P.Hasdeu” drept program - pilot pentru implementarea acestui proiect a fost ales programul „Business și Administrare”, după care a urmat și programul „Contabilitate”. Pentru aceste programe au fost modernizate planurile de învățământ, au fost modificate curriculele universitare, au fost elaborate strategia și planul de dezvoltare.

Începând cu 1 septembrie 2017 în cadrul Facultății Economie, Inginerie și Științe Aplicate au fost puse în aplicare planurile de studii modernizate conform prevederilor metodologice ale PBL. Planurile de studii au fost modernizate conform prevederilor legale din Republica Moldova, conform recomandărilor partenerilor proiectului din UE. Aceste planuri au fost consultate de către reprezentanții întreprinderilor, în vederea identificării disciplinelor incluse în planuri, numărul de ore contact direct și studiu individual, astfel ca să fie satisfăcute cerințele pieței muncii.

Din motiv că mai multe discipline ale programelor de studii din cadrul Facultății sunt predate în serii de grupe, metodologia PBL s-a implementat la două programe: „Business și Administrare” și „Contabilitate”. Respectiv, pentru a dezvolta abilitățile de predare la profesori prin metoda PBL, mai multe cadre didactico-științifice, care predau la ambele programe au beneficiat de mobilități academice în cadrul proiectului. De mobilități academice în UE au beneficiat 12 persoane. În afară de mobilități academice au fost organizate vizite de studiu în UE, dar și cursuri de instruire și workshopuri atât în țară (de către partenerii UE), cât și în țările UE.

Printre modernizările efectuate la nivel de program și la nivel instituțional putem enumera: introducerea în primul semestru a anului I de studii în toate programele aprobate în anul 2017(4 programe) a disciplinei „Principii de studiu prin metoda „Învățarea prin Cercetarea Problemei” (*PBL – Problem Based Learning*)”; pentru fiecare program de studiu la început de an se aprobă, prin ședința Departamentului, *directorul de program*; pentru fiecare semestru se stabilește tema semestrului, din care reiese temele pentru mini proiectele interdisciplinare.

În vederea introducerii modernizărilor și a coordonării acestora cu cerințele pieței muncii au fost organizate mai multe întruniri ale cadrelor didactice de la Facultatea de Economie, Inginerie și Științe

---

¹ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=LEGISSUM:2701_6

² <http://pblmd.usch.md/>

Aplicate cu antreprenorii locali, care au susținut modificările în planul de învățământ pentru programul de studii „Business și Administrare” și au încurajat învățământul bazat pe probleme. La aceste întruniri au participat reprezentanții întreprinderilor: S.A. „CahulPan”, S.A. „Modernus” și SRL „ALL4GO”. În cadrul acestor întruniri au fost discutate modificările în modul de instruire a studenților, căile de îmbunătățire a pregătirii studenților, modul de realizare a activităților practice și modalitățile de intervenție și sprijin din partea antreprenorilor în procesul de studii. Reprezentanții întreprinderilor au salutat ideea de bază a proiectului și sau oferit să fie partenerii universității în implementarea cu succes a proiectului PBLMD la USC.

Aceste modernizări au fost efectuate sub coordonarea partenerilor UE, în timpul vizitelor efectuate la Universitate. Tot odată au fost efectuate consultări cu antreprenorii și studenții de la programul de studii „Business și Administrare”.

Lecțiile învățate în primii doi ani de implementare a programelor modernizate, cu implementarea metodologiei PBL, au fost analizate după șase criterii (Formarea grupurilor; Alegerea și formularea problemelor pentru studiu; Elaborarea calendarului de timp (repartizarea timpului pentru prelegeri, seminare, laboratoare, lucrul la proiect; Monitorizarea activității de elaborare a proiectelor; Modul de evaluare a studenților; Legătura dintre disciplinele incluse în proiect/planul de studii). Cadrele didactice, care au predat la programele „Business și Administrare” și „Contabilitate” s-au expus referitor la problemele identificate în procesul coordonării grupurilor de studenți și au dat unele recomandări. Susținerea proiectelor la finele fiecărui semestru se face în prezența cadrelor didactice, care au coordonat proiectele, dar și 1-2 profesori, care nu au fost implicați în ghidare. După susținerea proiectelor, la ședința departamentului, se discută atât momentele pozitive, cât și negative, întâlnite în coordonarea activității studenților la elaborarea mini proiectelor interdisciplinare. Recomandările primite de către profesori-colegi, dar și din partea studenților sunt luate în considerație la stabilirea modalităților de lucru cu studenții pentru următorul semestru. La finele fiecărui semestru Serviciul Managementul Calității, Ghidare și Consiliere în Carieră al USC efectuează un sondaj al studenților, respectiv obiecțiile și recomandările studenților sunt luate în considerație la perfecționarea metodelor de predare și evaluare a studenților.

Se așteaptă ca până în 2022 programul *Business și Administrare* să devină recunoscut la nivel internațional și să atragă studenți europeni și internaționali ca studenți la cursuri și la cursuri de schimb. De asemenea, se preconizează că până în 2022 mai multe programe de studii de licență de la Facultatea de Economie, Inginerie și Științe Aplicate la universitatea noastră, vor fi re-proiectate pe baza PBL, metodologii și metode active de predare și învățare centrate pe student. Se are în vedere o aliniere mai bună a cunoștințelor, competențelor și abilităților studenților pe piețele forței de muncă.

Implementarea cu succes a metodologiei PBL în cadrul programelor de studii superioare de licență (ISCED 6) și de master (ISCED 7) va consolida colaborarea universităților cu mediul de afaceri (inclusiv incubatoarele de afaceri, parcuri/platforme industriale) și centrele de cercetare-dezvoltare, în vederea sporirii relevanței procesului de formare a abilităților, competențelor și cunoștințelor specialiștilor solicitați de piața forței de muncă (Figura 1).

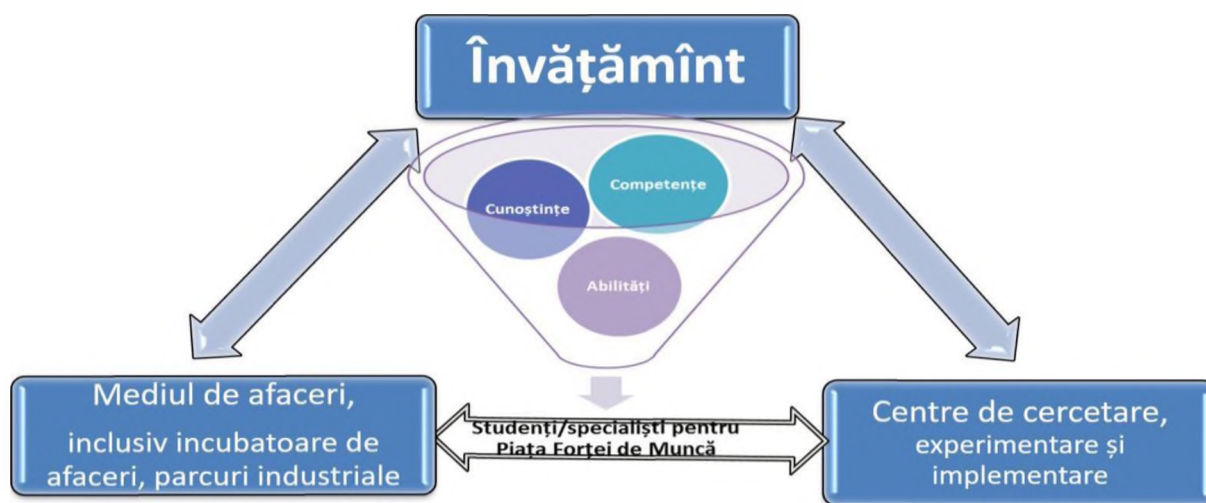

Figura 1. Interdependența dintre elementele mediului social și formarea specialiștilor

Sursa: elaborat de autor

În vederea dezvoltării acestui proiect în cadrul instituției sunt preconizate spre realizare un șir de activități grupate în trei perioade importante:

- Perioada 1: Perioada de pregătire a modernizării;
- Perioada 2: Implementarea modernizărilor
- Perioada 3: Evaluarea și perfecționarea activităților

Perioada 1. Perioada de pregătire a modernizării

Perioada de pregătire este preconizată pînă în luna septembrie 2019 (inclusiv). Aceasta este perioada în care se vor face pregătirile principale pentru asigurarea unor condiții bune de implementare pe larg a proiectului. În această perioadă se preconizează autorizarea programului de formare a cadrelor didactice de la instituție, și a tinerilor specialiști privind aplicarea metodologiei PBL. **Programul de formare continuă: „Învățarea axată pe rezolvarea problemelor”** va fi aprobat la Senatul universitar 2019, după care urmează să fie autorizat de către ANACEC (Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare) și coordonat cu ministerul Educației, Culturii și Cercetării a Republicii Moldova.

Până la finele anului de studii 2018-2019 este preconizată aprobarea de către Senatul instituțional a Strategiei de implementare a PBL la nivel de universitate (facultate) pentru perioada 2019-2021.

Perioada 2. Perioada implementării modernizărilor

A doua etapă este caracterizată prin acțiunile ce țin direct de implementarea modernizărilor aprobate.

Imediat ce se va autoriza programul de formare continuă „Învățarea axată pe rezolvarea problemelor”, pot începe cursurile de instruire a cadrelor didactice a USC. Responsabil de realizarea și desfășurarea cursurilor programului „Învățarea axată pe rezolvarea problemelor” va fi Centrul de Formare Continuă (în continuare CFC) - o subdiviziune structurală și din punct de vedere funcțional este asimilat cu facultatea.

Perioada 3. Perioada de evaluare și perfecționare

În a treia etapă ne propunem modificarea planurilor de studii pentru toate programele de studii de licență din cadrul Facultății de Economie, Inginerie și Științe Aplicate, cu implementarea metodologie PBL:

- Contabilitate
- Finanțe și Bănci
- Informatică
- Inginerie și Management în Industria Alimentară
- Inginerie și Management în Construcția de Mașini

Pentru aceste planuri vor fi elaborate curricule noi, cu mai multe elemente de predare interactivă, învățământ la distanță.

Tot odată vor fi stabilite mai multe metode de implicare a studenților și reprezentanților mediului de afaceri în evaluarea funcționării programelor, metodelor de predare, temelor de cercetare, aplicarea practică a rezultatelor cercetărilor studenților.

Din exemplu real expus observăm că proiectele europene aduc investiții nu doar în infrastructură, dar și direct în învățământ, cercetare și inovare, cât și stabilirea și consolidarea relațiilor de colaborare dintre mediul de afaceri și mediul economic. Aportul adus de UE prin proiecte și fonduri europene este foarte mare și contribuie la dezvoltarea potențialului de inovare și de creare a infrastructurii antreprenoriale.

РОЛЬ ГЛОБАЛЬНЫХ ГОРОДОВ КАК МЕЖДУНАРОДНЫХ ФИНАНСОВЫХ ЦЕНТРОВ

Татьяна МАРЕНА, к.э.н., доцент
Мариупольский государственный университет (Украина)

Summary. The article considers the relation between the notions of a metropolis, a world city, a global city and an international financial center. The scientific approaches to the definition of the content and the main features of the category of "international financial center" and the interpretation of concepts that are used to determine the cities important for the world economy are investigated. It is stated that the international financial center does not necessarily have to be formed on the basis of a metropolis, for which the size of territory and population matter, or a world city, for which the good geographical location and developed trade infrastructure are important. Financial component in defining the concept of a global city is identified. It is proved that there is a close correlation between the notions of the global city and the international financial center.

Key words: metropolis, world city, global city, international financial center, financial capital, financial services.

Исследование феномена международных финансовых центров вызывает интерес у различных наук, что связано с многоаспектным характером сущности и функций современных финансовых центров. Как следствие, теоретико-методологическая база исследования международных финансовых центров имеет междисциплинарный характер и представлена как экономическими направлениями научных поисков (региональная экономика, экономическая география, международная экономика), так и подходами других наук – социологических, культурологических, правовых, урбанистических и других. Сегодня существуют различные подходы к определению категории международного финансового центра, которые рассматривают финансовый центр как: элемент глобального финансового рынка; систему финансовых институтов; совокупность финансово-экономических отношений; центр финансовой ответственности; центр сосредоточения большого финансового капитала; действующий международный рыночный механизм; звено единой цепи, формирующей мировой капитал и т.д.^{1,2}

Учитывая тот факт, что международные финансовые центры в основном формируются на основе городов, особенно важными для интерпретации их сущности являются теории градостроительства и формирования городских систем. Неслучайно первые научные работы, направленные на изучение международных финансовых центров, были связаны с исследованиями, которые концентрировали внимание на определении городов, имеющих мировое значение.

Научные концепции, которые идентифицировали глобальные города в качестве международных финансовых центров, получили развитие в 70-80 гг. XX в. после того, как особое значение в развитии процессов глобализации и транснационализации приобрел фактор вывоза капитала. С территориально-пространственной точки зрения и учитывая современную роль крупных городских образований, финансовый центр трактуется как:

- город, для которого характерна высокая финансовая активность, с развитым кластером финансовых услуг, где сосредоточены банки, финансовые и страховые компании, представительства бирж, инвестиционных фондов и т.д.^{3,4};

- городская или пригородная территория, где сосредоточены участники рынка⁵;

- глобальный город с инфраструктурой, которая позволяет привлекать и перераспределять финансовые ресурсы и обслуживать участников финансового рынка⁶.

Таким образом, концептуальные исследования международных финансовых центров, прежде всего, связаны с изучением категорий мегаполисов, мировых и глобальных городов. Для обозначения крупного города традиционно применяются термины «мегаполис», «мегалополис» или «мегагород». Так, С. Сассен рассматривает мегагород как город огромных размеров⁷. Город получает статус мегаполиса не только в зависимости от размера территории, численности населения, объема ресурсов, но и с учетом его функций на мировом рынке⁸. Однако базовыми критериями отнесения города к мегаполису все же остаются размер территории и количество населения.

Наряду с категорией мегаполиса особым типом городского образования является мировой город. Мировые города рассматриваются как города, которые играют особую роль в мировом развитии⁹. П. Холл определяет мировые города как «места, в которых осуществляется весьма

¹ Ліфанова М.І. Міжнародні фінансові центри: поняття, умови та стадії формування / М.І. Ліфанова // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. – 2016. – Вип. 17. – С. 21-24.

² Ухналь Н.М. Особливості розвитку міжнародних фінансових центрів в умовах глобалізації фінансової системи / Н. М. Ухналь // Наукові праці НДФІ. – 2015. – Вип. 2. – С. 17-32.

³ Хватов Ю.Ю. Сравнительный анализ рейтингов конкурентоспособности глобальных городов / Ю.Ю. Хватов // Европейський вектор економічного розвитку. – 2015. – № 1(18). – С. 195–201

⁴ Financial Centre: Cambridge Dictionary. URL: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/business-english/financial-centre>

⁵ Моисеев С.Р. Что нам стоит финансовый центр построить? / С.Р. Моисеев // Рынок ценных бумаг. – 2008. – № 10(361). – С. 46–50.

⁶ Ліфанова М.І. Міжнародні фінансові центри: поняття, умови та стадії формування / М.І. Ліфанова // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. – 2016. – Вип. 17. – С. 21-24.

⁷ Sassen S. The Global City: New York, London / S.Sassen. – Princeton: Princeton University Press, 2001. – 312 p.

⁸ Федотова М.С. Роль мегаполисов в современной мировой экономике / М.С. Федотова // Молодой ученый. – 2016. – №24. – С. 244-247. URL: <https://moluch.ru/archive/128/35600/>

⁹ Geddes P. Cities in Evolution / P. Geddes. – London: Williams & Norgate, 1915. – 446 p.

непропорциональная часть всемирно важных дел»¹. Как правило, для мирового города крайне важно его выгодное расположение в стратегически важном месте мира.

С конца XX в. в мире наблюдается углубление процессов глобализации и рост значимости отдельных городов, в результате чего в научную терминологию вводится понятие глобальных городов. Они являются стратегическими центрами концентрации хозяйственной деятельности, управления трансграничными финансовыми потоками и предоставления высокотехнологичных услуг. В отличие от мегагорода, который является городом огромных размеров, глобальный город – это город, имеющий огромную власть или влияние; центр, который занимает стратегическое положение в мировой экономике за счет концентрации функций управления и контроля, а также специализируется в сфере профессиональных бизнес-услуг и имеет наиболее интернационализированную экономику и социальную структуру². Глобальные города выступают гиперцентрами принятия политических и экономических решений, значимых для всего человечества; основным их признаком является наличие штаб-квартир крупных ТНК, международных организаций, мировых бирж, ведущих международных выставок и т.д.³

Таким образом, для получения статуса глобального города его физические размеры и величина занимаемой территории не имеют определяющего значения. Однако выгодное географическое положение города все же может обеспечивать ему дополнительные преимущества. В частности, П. Тейлор рассматривает глобальные города как взаимосвязанные центры корпоративных услуг, которые используют все преимущества своего географического положения и экономические возможности⁴. В то же время, М. Кастельс исследует феномен глобального города в контексте информационной экономики, рассматривая его как «узел производства информации и управления информационными потоками»⁵.

Учитывая многоаспектность роли глобальных городов, П. Холл определяет их как: центры сосредоточения национальной и международной политической силы и правительственных организаций; центры концентрации внутренней и внешней торговли; центры банковского дела, страхового дела и других финансовых услуг; центры, в которых сконцентрированы разнообразные виды профессиональной деятельности высокого уровня и происходит воплощение научных разработок в производство новейших технологий; центры концентрации и распространения информации; центры, в которых сконцентрированы значительные объемы потребления – как товаров роскоши, так и товаров массового производства; центры искусства, культуры, развлечений и сопутствующих услуг⁶.

Если главным признаком мирового города является его многовековая история (С. Сассен указывает на то, что категория мирового города принадлежит к такому типу города, позиции которого сложились много веков назад), то глобальный город является относительно новым понятием, которое соответствует современному этапу мирохозяйственного развития, и продолжительность его существования не имеет существенного значения⁷.

Для мировых городов, которые выступали центрами международной торговли, традиционно значимыми были выгодное географическое расположение и особенности исторического развития (город считался мировым, если в нем была соответствующим образом налажена торговая деятельность). Для глобального города первостепенное значение имеет концентрация в нем возможностей применения информационных технологий⁸. Учитывая то, что для международного финансового центра более важным является уровень использования информационных технологий, чем выгодное географическое положение, можно заключить, что категория финансового центра больше коррелирует с понятием глобального города, чем мирового.

В исследованиях, посвященных глобальным городам, как правило, подчеркивается их

---

¹ Hall P. The World Cities. London / P. Hall. – Weidenfeld and Nicolson. Third Edition, 1984. – 276 p.

² Sassen S. The Global City: New York, London / S. Sassen. – Princeton: Princeton University Press, 2001. – 312 p.

³ Антонюк Б.О. Конкурентный статус світових мегаполісів / Б.О. Антонюк // International scientific journal. – 2015. - № 8. – С. 86-92.

⁴ Taylor P.J. Specification of the World City Network / P.J. Taylor // Geographical Analysis. – 2001. – 33(2). – P. 181-194.

⁵ Castells M. Technopolies of the world. The making of 21st century industrial complexes / M. Castells, P. Hall. – London: Routledge, 1994. – 288 p.

⁶ Hall P. The World Cities. London / P. Hall. – Weidenfeld and Nicolson. Third Edition, 1984. – 276 p.

⁷ Sassen S. The Global City: Introducing a Concept / S. Sassen // Winter/Spring. – 2005. – Volume XI, Issue 2. – P.27-43.

⁸ Скавронська І. Світові й глобальні міста: подібності та відмінності / І. Скавронська // Економіка. – 2014. - № 4 (130). – С. 61-65.

особая роль в мировой финансовой системе. Так, С. Сассен рассматривает глобальный город как «стратегический центр концентрации хозяйственной деятельности, управления трансграничными финансовыми потоками и предоставления высокотехнологичных услуг»¹. П. Холл указывает, что глобальный город – это центр банковского дела, страхового дела и других финансовых услуг; город интенсивного прироста населения, централизованной политической силы и основных коммерческих, финансовых и транспортных функций². Дж. Биверсток, Р. Смит и П. Тейлор считают глобальный город «особой постиндустриальной производственной территорией, где инновации вместе с услугами и финансами являются неотъемлемой частью реструктуризации мировой экономики, ныне известной как глобализация»³. Дж. Фридман одним из признаков настоящего глобального города определяет его роль как мирового финансового центра⁴.

Таким образом, учитывая основные признаки, характеризующие сущность категорий «мегаполис», «мировой город», «глобальный город» и «международный финансовый центр», можно констатировать наличие более тесной связи между понятиями глобального города и международного финансового центра. Принимая во внимание основные параметры глобального города, можно заключить, что практически любой глобальный город одновременно выступает важным международным финансовым центром. С другой стороны, международный финансовый центр не обязательно должен формироваться на базе мегаполиса или мирового города. Для финансового центра первоочередное значение имеют не размер территории и численность населения (как для мегаполиса) и не выгодное географическое положение (как для мирового города), а другие критерии, такие как: высокая финансовая активность и высокий уровень интернационализации финансовой деятельности; значительная концентрация финансово-кредитных учреждений; широкие возможности использования информационных технологий для предоставления профессиональных бизнес-услуг, в частности, в финансовой сфере; способность осуществлять эффективное управление трансграничными финансовыми потоками.

ANALIZA GENERALĂ A INDUSTRIEI VINICOLE DIN REPUBLICA MOLDOVA

Irina ȘCHIOPU, lect. univ.
Departamentul Științe Economice

Abstract. In this article, the author presents the general analysis of the wine industry in the Republic of Moldova, which is considered one of the most strategic domains of the country. This diagnostic analysis summarizes that the companies in this field develop a profitable activity, but at the same time they face a series of problems and threats, which, mainly, are related to the financial field, caused by poor financial management. The situation of the enterprises of this industry could be rectified by the qualitative use of strategic planning.

Industria vinicolă este considerată o ramură de bază și strategică pentru economia Republicii Moldova. Acest fapt este un rezultat al contribuției directe a acestei ramuri la formarea principalilor indicatori de performanță a economiei, cât și al contribuției indirecte, reflectată prin influența acesteia asupra altor sectoare ale economiei, prin intermediul lanțului valoric ce asigură funcționarea sectorului respectiv, tradițiile, istoria, implicațiile culturale și sociale. Totodată, produsul finit al industriei vinicole deține o cotă preponderentă în exporturile țării, cca 90-95% din întregul volum de vin produs este exportat. De exemplu, în anul 2017, din 18 mil. decalitre de vin produs, cca 14 mil. decalitre de vin au fost exportate [2], în felul următor constituind una din cele mai mari surse de venit a bugetului statului. De asemenea, impozitele și taxele aferente băuturilor alcoolice, care au fost colectate la bugetul statului în anul 2017, au constituit cca 9% din total impozite și taxe sau 535,5 mil. lei, ceea ce indică contribuția semnificativă financiară a acestei ramuri în fondurile de venit ale statului.

Principalii factori de dezvoltare a industriei vinicole și de susținere din partea statului sunt:

---

¹ Sassen S. The Global City: Introducing a Concept / S. Sassen // Winter/Spring. – 2005. – Volume XI, Issue 2. – P.27-43.

² Hall P. The World Cities. London / P. Hall. – Weidenfeld and Nicolson. Third Edition, 1984. – 276 p.

³ Beaverstock J.V. A Roster of World Cities / J.V. Beaverstock, R.G. Smith, P.J. Taylor // Cities. - 1999. - 16 (6). – P. 445-458.

⁴ Friedmann J. The World City Hypothesis / J. Friedmann // Development and Change. – January. – 1986. – Vol. 17. – Issue 1. – P. 69-83.

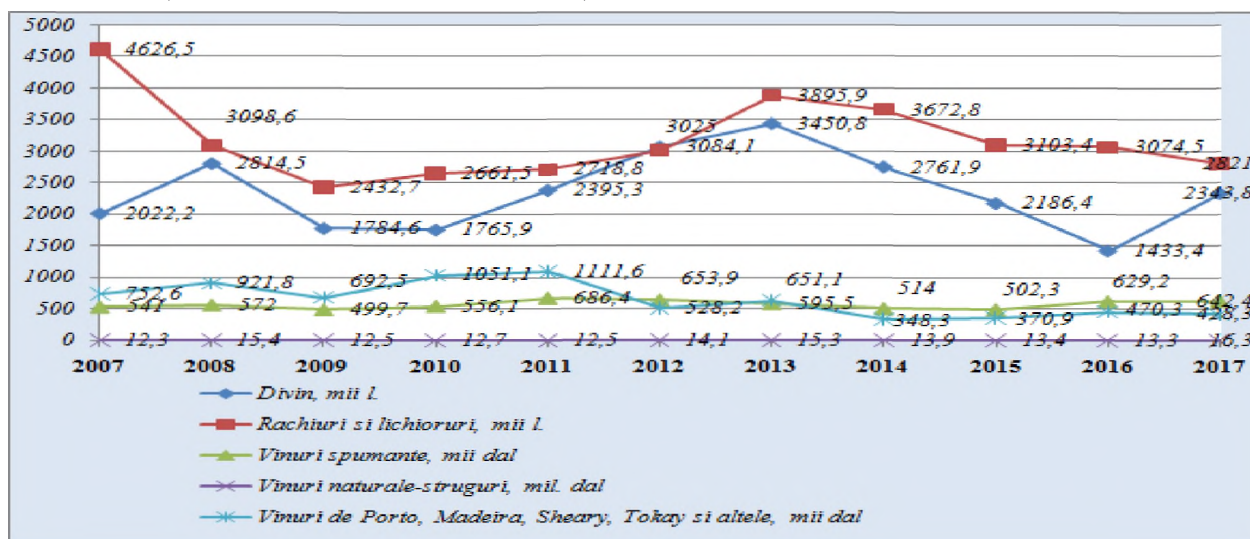
existența unui potențial economic înalt care poate fi valorificat într-o perioadă relativ scurtă de timp; caracterul intensiv al muncii care asigură o sporită încadrare în câmpul muncii a populației rurale; avantajul cultivării viței de vie în raport cu alte culturi pe terenurile cu productivitate scăzută și amplasare pe pantă, care sunt neeficiente pentru utilizarea în alte scopuri agricole. [7, p.42]

Astfel, grație condițiilor naturale prielnice și politicii bine orientate a statului în domeniul viticulturii, în perioada postbelică, ramura dată a înregistrat o dezvoltare intensă și a căpătat un pronunțat caracter industrial, caracterizat printr-o înaltă specializare și concentrare a producției, printr-un nivel ridicat de mecanizare a lucrărilor de prelucrare și îngrijire a solului și plantațiilor [5, p.7-13]. Cu toate acestea, comparativ cu industria mondială a vinurilor, evoluția acestei industrii în țara noastră a fost mult timp lipsită de dezvoltare și progres accentuat. Dacă, pe plan mondial, întreprinderile vinicole, provocate de competiția acerbă și supraproducția de vinuri, își revedeau strategiile, investind mijloace considerabile în branding-ul și promovarea vinurilor prin intermediul asociațiilor de profil, cu sprijin din partea guvernelor țărilor respective, întreprinderile moldovenești se aflau sub adăpostul confortabil al celor peste 80% din totalul vinurilor fabricate, livrate pe piața Rusiei. Ultimele se simțeau favorizate pe această piață datorită moștenirilor din trecut nu prea îndepărtat comun, a legăturilor financiare cu întreprinderile de distribuție rusești și investițiilor majore din partea lor în acest sector, a regimului de liber schimb cu această țară și, nu în ultimul rând, a nivelului scăzut de sofisticare a consumatorilor ruși.

Au urmat câteva etape de declin provocate de embargo-urile stabilite de alte țări (anul 2006 și 2008), fapt ce a defavorizat dezvoltarea industriei vinicole și, mai mult, aceasta conducând spre reorientarea gestiunii întreprinderilor vinicole, precum și a intervențiilor din partea statului. Cu acest scop, în anul 2013, Guvernul, conform Legii nr.57 din 2006, a dispus crearea Oficiului Național al Viei și Vinului în Republica Moldova și, respectiv, a Fondului Viei și Vinului, ca sprijin în realizarea tuturor strategiilor sectorului vitivinicol pentru a promova și comercializa vinurile pe piețele externe și interne.

Oficiul își desfășoară activitatea pe lângă Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare și implementează politica statului în sectorul vitivinicol, inclusiv în stabilirea regulilor în utilizarea și gestionarea brandului de țară pentru vinuri. Totodată, înaintează propuneri privind perfecționarea legislației cu privire la circulația produselor vitivinicole. Mijloacele fondului sus menționat sunt formate prin cofinanțare în proporție de 50% din partea statului și 50% din partea sectorului privat, iar prin urmare cca 80% sunt redirecționate pentru finanțarea necesităților sectorului vitivinicol.

În acest context, prezentăm în continuare evoluția structurii volumului de producție fabricată al industriei vinicole pe tipuri de produse din Republica Moldova pentru perioada anilor 2007-2017, prezentată în figura 1. Aceasta a avut de înfruntat pe parcursul a 10 ani mai multe obstacole, de aceea trendul acestei evoluții este cu caracter instabil. Totodată, prioritatea în structura volumului de producție nu a suferit modificări, rămânând aceeași, cu o predominanță în producerea rachiurilor și lichiorurilor, precum și a divinurilor. În evoluția lor, vinurile de toate felurile (spumante, naturale din struguri sau specifice) nu și-au schimbat poziția în structura volumului de producție fabricată, fiind precedate de băuturile spirtoase tari.

Figura 1. Evoluția structurii volumului de producție fabricată al industriei vinicole pe tipuri de produse din Republica Moldova pe perioada anilor 2007-2017

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor BNS din Republica Moldova, www.statistica.md

Informația prezentată în figura 1 denotă că toate tipurile de produse ale industriei viticole, pe parcursul perioadei 2007-2017, au înregistrat creșteri și diminuări la volumul producției fabricate, manifestând instabilitate în axa evoluției. Această situație este determinată de influența unei multitudini de factori care țin atât de natură economică, cât și socială. Factorul de influență predominant este climatul economic de dezvoltare a țării care își pune amprenta asupra nivelului de dezvoltare al acestei industrii, dar, de asemenea, și modul de gestiune a întreprinderii orientat spre obținerea rezultatelor considerabil mai bune și pentru o activitate în continuă dezvoltare.

Fiind o țară mică, cu climat continental și cu soluri foarte fertile, Republica Moldova este unul din puținii producători de vinuri din Europa, capabilă să producă vinuri într-un asortiment foarte vast. În Republica Moldova sunt câteva vinării specializate în producerea vinurilor liniștite, spumante și distilate. Aproximativ 2/3 din totalul producției obținute este exportat, iar circa 40 de întreprinderi viticole, din cele 149 în total, produc și exportă vin îmbuteliat. Comercializarea produselor viticole peste hotare se consideră a fi cea mai sigură cale de creștere a economiei naționale. În confirmarea celor expuse prezentăm în figura de mai jos, evoluția exporturilor Republicii Moldova, în dinamică pe perioada anilor 2012-2018.

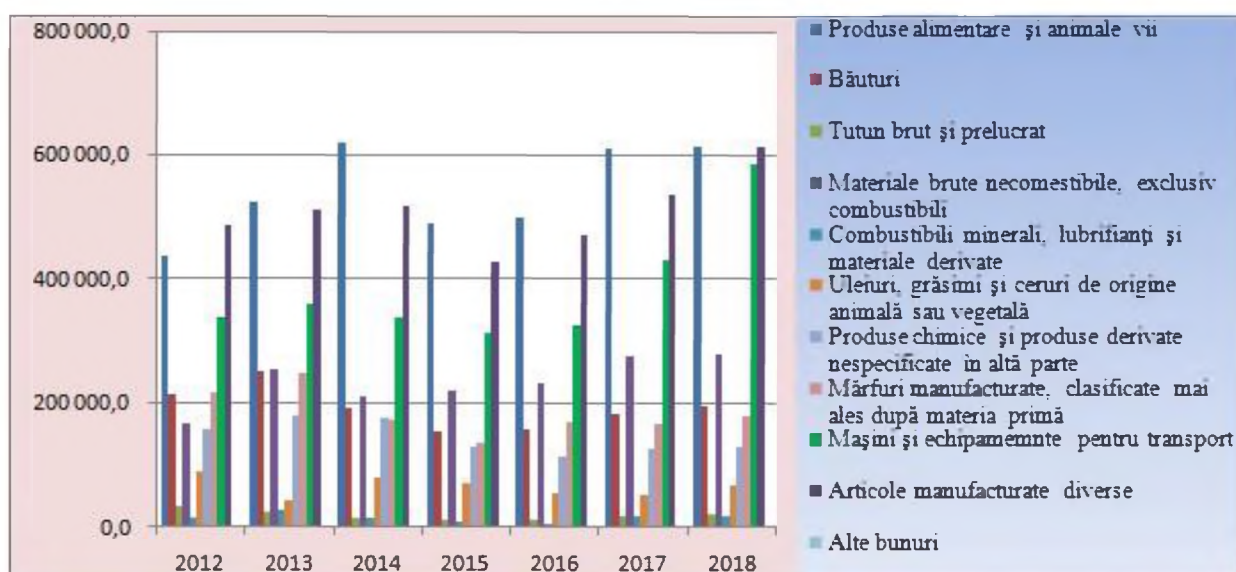

Figura 2. Dinamica exporturilor în Republicii Moldova pentru anii 2012- 2018 (mii dolari SUA)

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor BNS din Republica Moldova, www.statistica.md

Conform datelor din figura 2, autorul concluzionează că tendința exporturilor înregistrează un trend neuniform pe parcursul anilor 2012-2018, având atât creșteri cât și descreșteri. Această tendință poate fi aliniată către fiecare tip de produs sau bunuri exportate, inclusiv și asupra băuturilor. Exporturile Republicii Moldova sunt foarte dependente de factorii politici, în special industria viticolă, care este supusă deseori riscului interdicției exporturilor datorită embargourilor impuse de către alte țări importatoare de vinuri moldovenești [5, p.7-13]. Cu toate acestea, putem menționa că exportul băuturilor deține o pondere semnificativă în total exporturi. Industria viticolă se plasează în total exporturi pe locul 4-5 de la an la an, deținând o pondere de cca 8-10% anual din total exporturi, ceea ce indică importanța semnificativă a acestei industrii pentru întreaga economie națională și contribuția sporită asupra regularizării balanței comerciale [5, p.7-13].

Pentru obținerea unei dezvoltări social-economice echilibrate și durabile pe întreg teritoriul Republicii Moldova, pentru reducerea dezechilibrelor nivelului de dezvoltare social-economică dintre regiuni și din interiorul lor, pentru consolidarea oportunităților financiare, instituționale și umane și pentru dezvoltarea social-economică a țării, Republica Moldova este divizată în anumite regiuni de dezvoltare, dar care nu sunt unități administrativ-teritoriale și nu au personalitate juridică. Astfel, delimităm Regiunea de Dezvoltare: Nord, Centru, Sud, UTA Găgăuzia, și Municipiul Chișinău. [5, p.7-13].

În patru din cele cinci Regiuni de Dezvoltare menționate mai sus (exclusiv Regiunea de Dezvoltare Nord), industria viticolă are însemnătate industrială, iar cca 90% din total activitate revine Regiunii de Dezvoltare Sud, Centru și municipiul Chișinău.

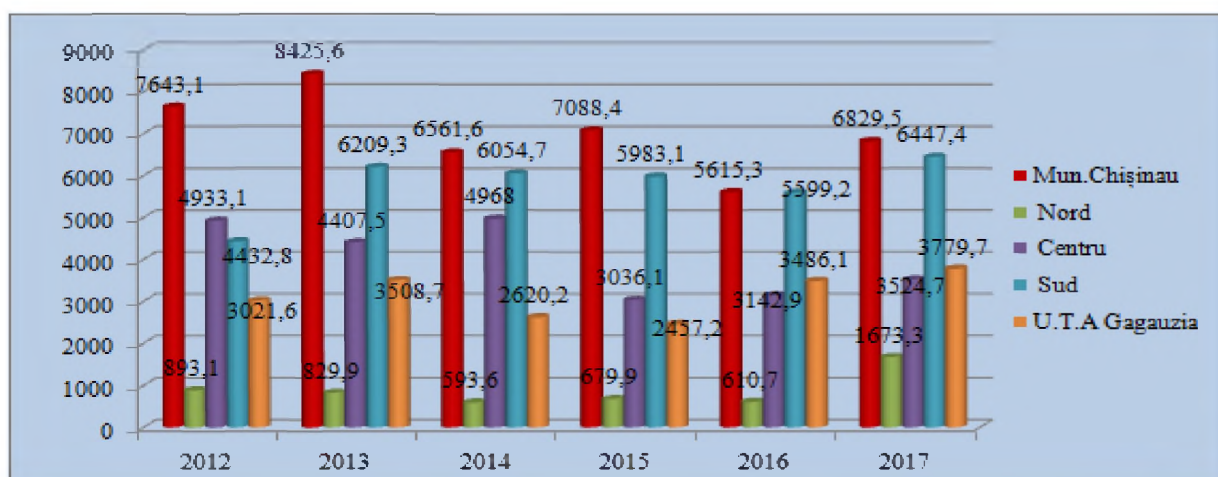
Pentru a specifica importanța regională a acestui domeniu, autorul, în continuare prezintă care este

repartiția pe regiuni a produsului finit, a cifrei de afaceri și a rezultatului financiar obținut de industria vinicolă din Republica Moldova.

Așadar, pentru început vom analiza care este dinamica cantitativă volumului producției vinicole fabricate pe regiuni ale Republicii Moldova.

În baza datelor figurii 3, autorul menționează că evoluția volumului producției fabricate a industriei vinicole pe Regiuni de Dezvoltare este instabilă, astfel până în anul 2013 a înregistrat creșteri (până la 23381,0 mii l.), apoi a urmat o perioadă de descreșteri până în anul 2016 (până la 18454,2 mii l. pe total regiune), iar începând cu anul 2017 volumul producției fabricate a crescut până la 22254,6 mii l. Această creștere este rezultatul îmbunătățirii mediului economic, care favorizează această industrie.

Conform datelor figurii 4, autorul concluzionează că industria vinicolă obține cea mai mare pondere în dezvoltare în Regiunea municipiului Chișinău și Regiunea de Sud a Republicii Moldova, după care este urmată de Regiunea de Centru a țării și pe locul patru este plasată Regiunea UTA Găgăuzia, iar Regiunea de Nord plasându-se pe cel din urmă loc, înregistrând o pondere nesemnificativă în total volum producție fabricată a industriei vinicole, de cca 2,5-3,5% anual. Însuși tendința anuală a volumului producției vinicole este instabilă, înregistrând atât creșteri, cât și descreșteri, aceasta se datorează atât factorilor de natură economică, politică, cât și climaterică.

Figura 3. Dinamica producției vinicole pe regiuni de dezvoltare a Republicii Moldova în perioada anilor 2012-2017 (mii litri)

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor BNS din Republica Moldova, www.statistica.md

Totodată, analizând repartiția pe regiuni de dezvoltare, autorul menționează că volumul producției fabricate a industriei vinicole are o evoluție diversificată față de cea care se înregistrează pe total industrie. Această tendință se reflectă în figura de mai jos.

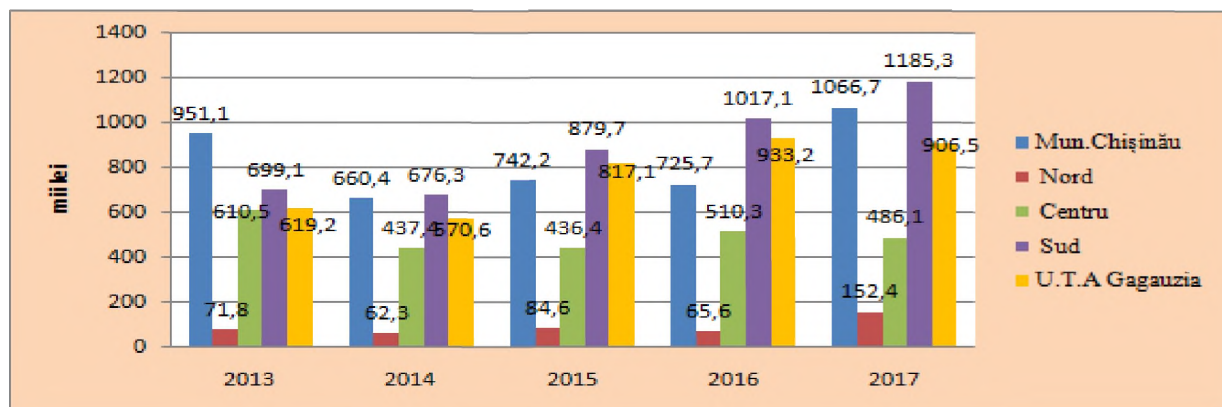
Figura 4. Dinamica structurală a producției vinicole pe regiuni de dezvoltare a Republicii Moldova în perioada anilor 2012-2017 (%)

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor BNS din Republica Moldova, www.statistica.md

Pentru o analiză mai amplă, în continuare se va recurge la analiza din punct de vedere financiar,

adică al cifrei de afaceri și al rezultatului financiar până la impozitare obținut de regiunile: Municipiul Chișinău, Nord, Centru, Sud și UTA Găgăuzia în domeniul vinicol pe parcursul anilor 2012-2017.

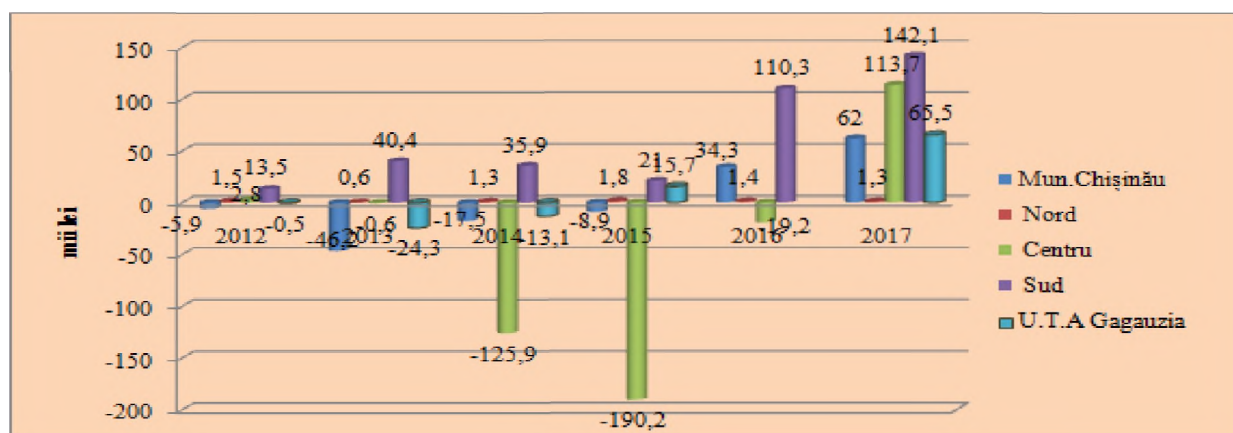
În baza informației prezentată în figura 5, autorul constată că cifra de afaceri are o dinamică instabilă pe parcursul perioadei analizate, astfel, în anul 2013, cifra de afaceri este în creștere față de anul 2012 cu 275,2 mil. lei, în anul 2014 față de anul 2013 se înregistrează o scădere cu 544,7 mil. lei pe întreaga industrie, iar începând cu anul 2015, iarăși are o tendință de creștere. În ceea ce privește structura pe regiuni, putem menționa că în anul 2012-2013 cifra de afaceri preponderent revine regiunii de dezvoltare municipiul Chișinău (cca 32-27%), fiind urmată de Regiunea de Dezvoltare Sud (cca 24%).

Figura 5. Dinamica cifrei de afaceri a industriei vinicole pe regiuni de dezvoltare a Republicii Moldova în perioada anilor 2012-2017 (%)

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor BNS din Republica Moldova, www.statistica.md

Începând cu anul 2014, situația s-a schimbat, Regiunea de Sud se plasează pe locul întâi, atât după cifra de afaceri, cât și după rezultatul financiar înregistrat. Această zonă deține cca 28-31% din total venit din vânzări pe ramură, urmează municipiul Chișinău, UTA Găgăuzia și Regiunea de Dezvoltare Centru. Cel mai scăzut rezultat a fost înregistrat în Regiunea de Dezvoltare Nord. Aceste rezultate permit să înțelegem în care regiuni de dezvoltare ale Republicii Moldova industria vinicolă are prioritate.

Figura 6. Dinamica profitului (pierderii) industriei vinicole până la impozitare, pe regiuni de dezvoltare ale Republicii Moldova, în perioada anilor 2012-2017 (%)

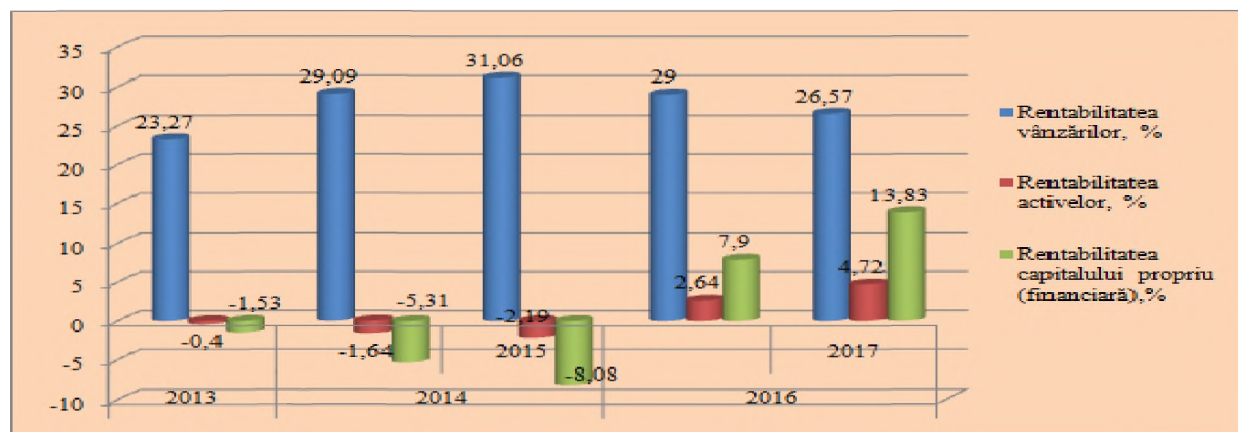
Sursa: Elaborat de autor în baza datelor BNS din Republica Moldova, www.statistica.md

În ceea ce privește rezultatul financiar al industriei vinicole până la impozitare pe ansamblu, acesta a înregistrat valori negative pe perioada anilor 2013-2015 și doar începând cu anul 2016 a înregistrat valori pozitive, astfel devenind rentabilă. În ultimii ani, profitul a crescut considerabil, de la 160,6 mil. lei pierdere în anul 2015 până la 201,3 și respectiv 384,6 mil. lei profit în anul 2016 și 2017.

Contribuția cea mai însemnată în obținerea acestei performanțe o are Regiunea de Dezvoltare Sud, care, în toți cei șase ani 2012-2017, a generat rezultate financiare pozitive, iar în anul 2017 ponderea rezultatului obținut de această zonă a constituit circa 40% din ansamblul rezultatului financiar înregistrat de industria vinicolă [5, p.7-13], ce a contribuit, prin acest fapt, la dezvoltarea atât a domeniului, cât și a

regiunii în general.

Analiza rezultatelor financiare exprimate prin prisma indicatorilor cifra de afaceri și profit reprezintă doar o fațetă a dimensiunii performanței financiare. Cealaltă fațetă, mult mai importantă, este eficiența utilizării resurselor, care măsoară rezultatul financiar prin prisma efortului depus. În contextul dat de idei, în continuare vom prezenta analiza rentabilității industriei viticole pe perioada anilor 2013-2017.

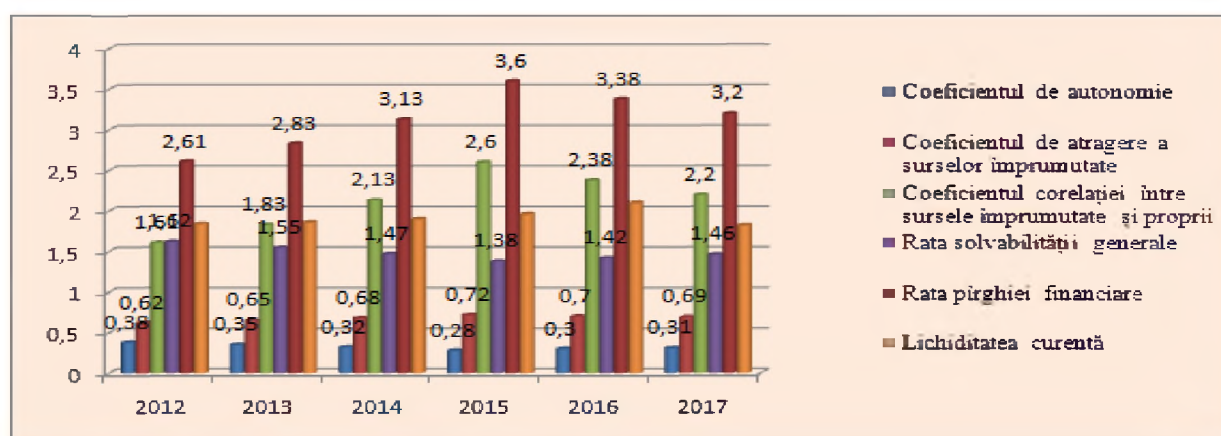

Figura 7. Dinamica indicatorilor de rentabilitate ai industriei viticole pe perioada anilor 2013-2017

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor BNS din Republica Moldova, www.statistica.md

Conform datelor prezentate în figura 7, autorul concluzionează că rentabilitatea vânzărilor este pozitivă și înregistrează creșteri pe parcursul perioadei analizate, chiar dacă de la an la an deviază, în timp ce rentabilitatea activelor și rentabilitatea capitalului propriu sunt negative, fapt ce denotă că potențialul economic și financiar din sectorul viticol nu este eficient valorificat. Această situație este ilustrată în figura 7, în care se observă o ameliorare abia începând cu anul 2016 și 2017, când de la fiecare leu investit în active s-a reușit să se obțină profit în valoare de 2,64 bani și, respectiv, 4,72 bani, iar acționarilor le-a revenit câte 7,9 bani și, respectiv, 13,83 bani de la fiecare leu investit.

Revigorarea situației economico-financiare din domeniul industriei viticole are loc în rezultatul conjugării eforturilor conducerii întreprinderilor și instituțiilor de stat, eficientizării politicii financiare atât la nivelul fiecărei întreprinderi, cât și la nivel de ramură. Obținerea profitului, rentabilizarea tuturor proceselor din cadrul ciclului operațional reprezintă obiectivul principal al managementului financiar, realizarea cărora necesită resurse financiare. Analiza surselor de formare a activelor activității pornește de la aprecierea generală a structurii pasivelor. În acest scop se calculează și se interpretează un șir de indicatori ce caracterizează gradul de independență financiară, capacitatea de atragere a resurselor financiare externe, capacitatea de plată etc. [5, p.7-13]

Figura 8. Dinamica indicatorilor surselor de finanțare ai industriei viticole pe perioada anilor 2012-2017

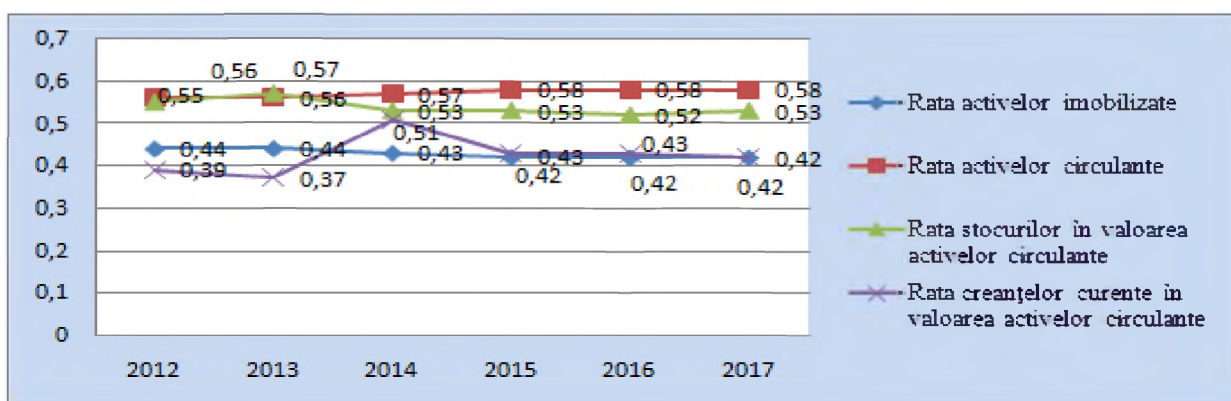
Sursa: Elaborat de autor în baza datelor BNS din Republica Moldova, www.statistica.md

Indicatorul cel mai des folosit al structurii financiare este coeficientul de autonomie. Acesta măsoară, pe de o parte, cota capitalului propriu în suma totală a surselor de finanțare, iar pe de altă parte – ponderea patrimoniului format pe seama mijloacelor proprii în sumă totală a activelor întreprinderii. Industria vinicolă a Republicii Moldova a înregistrat, pe parcursul anilor 2012-2017, după cum este ilustrat în figura 8, valori ale coeficientului de autonomie cuprinse în intervalul 0,38 și 0,28, având o tendință de reducere, ceea ce semnifică că industria vinicolă este dependentă de resursele financiare externe. În același timp, coeficientul de atragere a surselor împrumutate, care caracterizează structura surselor de finanțare a activelor din punctul de vedere al cotei surselor împrumutate este în creștere, de la 0,62 în anul 2012 până la 0,69 în anul 2017, ceea ce indică sporirea capacității de a recurge la finanțare externă, adică la credite și împrumuturi provenite de la persoane terțe și de la instituțiile financiare [5, p.7-13].

Rata solvabilității generale, care exprimă gradul de acoperire a datoriilor cu active totale de către întreprinderi, a înregistrat valori cuprinse între 1,38 și 1,62, nivelul optimal fiind ≥ 2 , fapt ce indică existența riscului de incapacitate de plată, respectiv capacitate redusă de suplinire a resurselor financiare prin intermediul creditelor. Dar, pe de altă parte, lichiditatea curentă, ce exprima capacitatea de a-și acoperi obligațiile pe termen scurt din activele circulante, înregistrează mărimi de la 1,84 până la 2,1 coeficient, ceea ce indică că, în caz de necesitate, întreprinderile industriei vinicole sunt în stare să-și acopere obligațiile curente.

Analiza economico-financiară a părții de activ a patrimoniului întreprinderilor vinicole se realizează prin analiza ratelor activelor imobilizate, activelor circulante și ale creanțelor. Astfel, evoluția lor pentru perioada anilor 2012-2017 este prezentată în figura de mai jos.

Figura 9. Analiza activelor patrimoniului întreprinderilor industriei vinicole pe perioada anilor 2012-2017

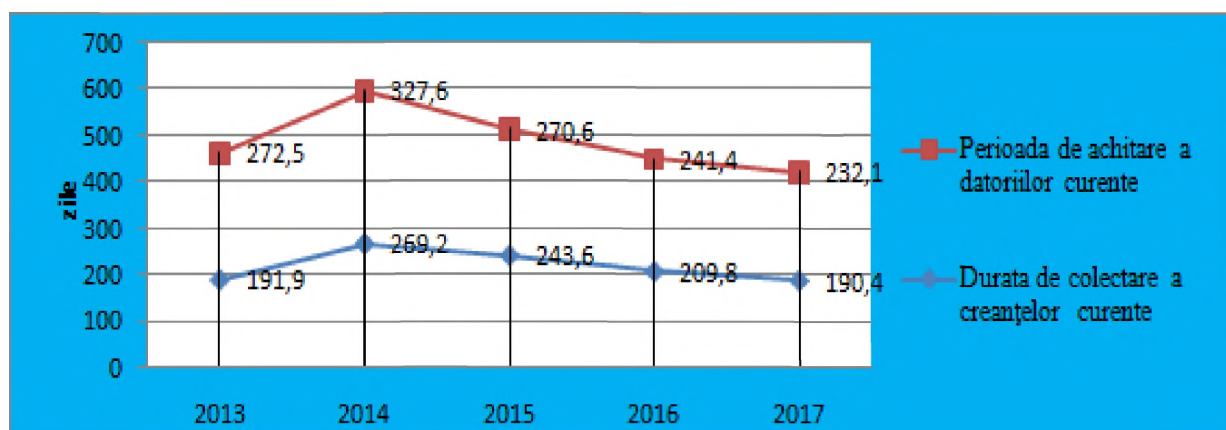
Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Situațiilor financiare a întreprinderilor industriei vinicole pe perioada anilor 2012-2017

Sistematizând datele din figura 9, autorul menționează că pentru analiza stării părții de activ al patrimoniului întreprinderilor vinicole s-au analizat câteva rate, și anume: rata activelor imobilizate, care reprezintă, de fapt, ponderea elementelor patrimoniale ce servesc întreprinderea în mod permanent și reflectă gradul de investire al capitalului în întreprindere, și rata activelor circulante, care reprezintă ponderea activelor circulante în totalul bilanțului. Rata activelor circulante, preponderent, este mai mare ca partea de active imobile și această tendință se menține pe toată perioada de analiză (0,56-0,58). Totodată, autorul menționează că din componența activelor circulante importanță economică dețin stocurile și creanțele. Așadar, rata stocurilor în valoarea activelor circulante trece peste 0,5 pe întreaga perioadă analizată, iar rata creanțelor curente în valoarea activelor circulante are o evoluție instabilă, fluctuând de la 0,37 până la 0,51. Aceasta denotă despre faptul că întreprinderile vinicole dispun de o pondere mare a creanțelor curente în total patrimoniu, ceea ce le defectează activitatea. Din această cauză, în continuare vom prezenta care este durata de recuperare a creanțelor curente și a datoriilor curente.

Durata de colectare a creanțelor curente la întreprinderile industriei vinicole pe perioada anilor 2013-2017 fluctuează între 190 și 269 de zile, ceea ce afectează starea financiară a întreprinderilor și le impune să recurgă și ele, la rândul lor, la creșterea perioadei de achitare a datoriilor curente, care, în medie, este de 269 de zile.

În urma analizelor elaborate, autorul deduce că industria vinicolă din Republica Moldova se

plasează pe locul 2-3 în cadrul industriilor, demonstrând importanța sa atât ca contribuție la formarea profitului, cât și la îmbunătățirea imaginii țării, această ramură devenind, în ultimii ani, un obiectiv turistic atractiv. Cu toate acestea, reieșind din analizele de mai sus, se apreciază că industria vinicolă deține o implicare insuficientă a managementului în fortificarea rezultatelor și efectelor de obținut. Este nevoie de o regenerare a ei, fapt ce impune eficientizarea managementului financiar intern și, nu în ultimul rând, susținerea de către stat nu doar la nivel de politici și strategii, ci și implicarea necondiționată în promovarea producției pe piața externă, prin stimulente fiscale, etc. Totodată, autorul menționează că activitatea de succes a unei întreprinderi este rezultatul unui management financiar implicabil, prin diverse instrumente care vor stimula dezvoltarea ei din interior spre exterior. Anume aceasta lipsește la întreprinderile industriei vinicole la etapa actuală, iar implicarea managementului financiar înseamnă gestiunea orientată spre realizarea obiectivului general al întreprinderii și al derivatelor lui, obiectivele financiar-strategice, adică, a ști unde tinde ea, care sunt țelurile și prin ce mijloace vor fi realizate.

Figura 10. Analiza convertibilității creanțelor și a datoriilor curente la întreprinderile industriei vinicole pe perioada anilor 2013-2017

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Situațiilor financiare a întreprinderilor industriei vinicole pe perioada anilor 2013-2017

Pe parcursul evoluției, industria vinicolă a obținut îmbunătățiri, dar insuficiente. Întreprinderile acesteia, încă mai au multe de realizat pentru a deveni un sector cu adevărat eficient și întreprinderi care nu sunt supuse foarte mult riscurilor de diferită natură, inclusiv și riscurilor financiare, după cum se vede din analizele prezentate mai sus. Anume din aceste motive se propune ca întreprinderile să recurgă la gestiunea eficientă internă a întreprinderii, la un management financiar implicabil în toate activitățile, la un management de previziune, aceasta fiind posibil de realizat prin planificarea activității și, în special, activitatea strategică pe perioadă medie și lungă de timp, în urma căreia să se determine strategia întreprinderii, obiectivele de realizare a ei și, prin urmare, și monitorizarea permanentă a realizărilor sale.

Astfel, mult timp, conceptul de strategie a intrat în vocabularul cotidian al managerilor atunci când se refereau la conducerea întreprinderii, iar planificarea strategică a devenit parte integrantă a funcționării marilor întreprinderi. La etapa actuală, aceasta este considerată ca unul din instrumentele de bază ale managementului financiar care poate oferi întreprinderii, mai întâi de toate, determinarea obiectivelor și scopurilor ei și apoi modul de realizare a lor.

Interesul pentru strategie, manifestat în cadrul întreprinderilor, a fost provocat și de faptul că mediul extern a devenit din ce în ce mai imprevizibil, fără legătură cu trecutul, întreprinderea confruntându-se cu amenințări și oportunități noi, impunându-se o nouă abordare a dezvoltării acestora. Cu atât mai mult, elaborarea strategiei de dezvoltare este considerată ca prima implicație a managementului financiar care este posibilă doar prin determinarea obiectivelor strategice ale întreprinderii.

Așadar, prin strategia întreprinderii desemnăm ansamblul acțiunilor de determinare a obiectivelor strategice ale întreprinderii pe termen lung, modalitățile de realizare a acestora (orientările strategice), acțiunile de alocare a resurselor necesare (financiare, materiale, umane și de timp), prioritățile și modalitățile de a răspunde schimbărilor de mediu, toate acestea în scopul obținerii avantajului concurențial și asigurării îndeplinirii misiunii întreprinderii.

Fixarea obiectivelor și elaborarea strategiilor pot fi realizate pe baza diagnosticării întreprinderii

din interior și de a analiza mediul concurențial. Acestea se pot realiza prin intermediul metodei tradiționale de analiză-SWOT.

Analiza SWOT reprezintă o importantă tehnică managerială utilizată pentru înțelegerea poziției strategice a unei întreprinderi. Analiza SWOT furnizează informație care ajută alinierea resurselor și capacităților întreprinderii la condițiile și riscurile din mediul extern foarte complex și competitiv în care operează. Obiectivul analizei SWOT este de a recomanda obiectivele care asigură cea mai bună aliniere între mediul extern și mediul intern, iar prin alegerea strategiei corecte de dezvoltare se poate influența impactul acestor forțe în avantajul ei. Deci, în continuare se va recurge la analiza SWOT a industriei viticole din Republica Moldova, realizată în baza analizelor prezentate mai sus.

Tabelul 1. Analiza SWOT a industriei viticole din Republica Moldova

Puncte forte	Puncte slabe
<ul style="list-style-type: none"> - Creșterea cifrei de afaceri; - Industrie aducătoare de profituri; - Rentabilitatea este în creștere; - Coeficientul de atragere a surselor împrumutate este în creștere; - Asortiment larg al producției fabricate. 	<ul style="list-style-type: none"> - Dependența sporită de resursele financiare externe; - Solvabilitatea generală este în scădere; - Piețe de desfacere instabile; - Lipsa mecanismului de stimulare a unei dezvoltări inovaționale a acestei industrii; - Lipsa planificării strategice la întreprindere.
Oportunități	Amenințări
<ul style="list-style-type: none"> - Amplasare economico-geografică pozitivă; - Susținerea prin subvenții de stat a cultivării viței-de-vie, a soiurilor speciale pentru producerea vinurilor de calitate; - Sporirea rolului marketingului; - Majorarea volumului de producție exportată. 	<ul style="list-style-type: none"> - Micșorarea perioadei de scadență a datoriilor față de furnizori, ceea ce va conduce la scăderea și mai mult a capacității de lichiditate pentru a-și onora obligațiunile față de creditorii bancari; - Apariția concurenților externi cu costuri mai reduse; - Formarea stocurilor de produse destabilizează situația financiară a întreprinderii; - Instabilitatea politică poate conduce la apariția riscului de retragere a principalilor investitori din industria viticolă; - Dependența exporturilor de factorii politici; - Înfruntarea viitorului în mod arbitrar, fără pregătire, fără planificări pe o perspectivă de termen mediu sau lung.

Sursa: Elaborat de autor în baza analizelor prezentate mai sus.

Sintetizând cele prezentate anterior, autorul menționează că fiecare din întreprinderile domeniului industriei viticole deține puncte forte și oportunități, dar, totodată, se confruntă mai mult sau mai puțin cu probleme și amenințări legate de mediul în care activează, specificate în analiza SWOT. Așadar, latura puternică a acestei industrii este caracterizată de obținerea de performanță pe seama creșterii cifrei de afaceri, a rezultatului financiar și evident a rentabilității activității, de asemenea se nominalizează și posibilitatea de atragere sporită a surselor de finanțare, dar acestea sunt dominate și de anumite riscuri, care sunt specificate ca puncte slabe, și anume: dependența sporită de sursele de finanțare externe care conduc și la o reducere a solvabilității generale, de asemenea lipsește mecanismul de stimulare a unei dezvoltări inovaționale a acestei industrii, piețele de desfacere sunt instabile, iar managementul financiar nu este unul eficient, ci este unul deficitar, aceasta vorbește și lipsa planificării și anume planificarea strategică, care i-ar oferi un plus de siguranță pentru viitor.

O altă latură a activității economico-financiare sunt oportunitățile și amenințările, deduse în analiza SWOT. Astfel, se înțelege că în această industrie amenințările sunt suficiente și prevalează oportunitățile. Așadar, ca oportunități se pot menționa: amplasarea economico-geografică pozitivă, susținerea financiară statală din partea Oficiului Național al Viei și Vinului și Fondului aferent lui, destinat pentru susținerea

financiară a întreprinderilor industriei viticole, o altă oportunitate este că, în ultima perioadă, tot mai mult este apreciat rolul marketingului, care, de asemenea, este susținut de stat prin diverse programe, pentru a face cunoscut produsul vinicol autohton cât mai mult și mai departe de hotarele țării noastre, ceea ce conduce la sporirea exporturilor. Dar toate aceste oportunități sunt amenințate de dependența exporturilor de factorii politici, fapt ce poate conduce la formarea stocurilor de produse ce vor destabiliza situația financiară a întreprinderilor, instabilitatea politică, ce poate conduce la apariția riscului de retragere a principalilor investitori din industria viticolă autohtonă, apariția concurenților externi cu costuri mai reduse, micșorarea perioadei de scadență a datoriilor față de furnizori, ceea ce va conduce la scăderea și mai mult a capacității de lichiditate pentru a-și onora obligațiunile față de creditorii bancari și va conduce la o scădere a capacității de atragere a surselor împrumutate sau atragerea lor la prețuri mai mari și, desigur, înfruntarea viitorului în mod arbitrar, fără pregătire, fără planificări pe perspectivă de termen mediu sau lung. În final toate acestea denotă despre o situație integră la nivel de industrie, dar care se reflectă și asupra fiecărei întreprinderi, totodată relatează despre un management financiar care necesită o implicare majoră prin instrumentele sale, deoarece modul de gestiune financiară utilizat de manageri este cel care poate face din fiecare amenințare o oportunitate și invers.

CONCLUZII:

În rezultatul analizei generale a industriei viticole din Republica Moldova, menționăm că industria viticolă deține o importanță semnificativă pentru țară, dar, în ultimii ani, devine tot mai considerabilă, în special, pentru Regiunea de Dezvoltare Sud. Valoarea industriei viticole constă în faptul că posedă o contribuție semnificativă la formarea surselor de venit ale statului cu cca. 1/10 parte – prin achitarea impozitelor și a taxelor aferente băuturilor alcoolice. De asemenea, deține locul 5 după volumul producției exportate din Republica Moldova, fiind depășită de exportul produselor alimentare, diverse articole manufacturate, mașini și echipamente pentru transport și materiale brute necombustibile, ceea ce evidențiază valoarea expresivă a acestei ramuri pentru întreaga economie națională și contribuția sporită asupra regularizării balanței comerciale.

Cu toate acestea, industria viticolă, conform evaluărilor se confruntă cu mai multe probleme și amenințări ce pot fi evitate sau rezolvate dacă managerii ar implica în activitatea sa *planificarea strategică*, dacă ei ar încerca să previzioneze viitorul, iar în momentul formulării obiectivelor financiar-strategice aferente strategiei întreprinderii trebuie să se conducă de acele puncte forte și oportunități pe care le are, pe de o parte, și punctele slabe și amenințări, pe de altă parte. Astfel, apreciem că managementul financiar este unul deficitar la întreprinderile viticole din cauza insuficienței valorificării instrumentarului necesar. În felul următor, fiecare întreprindere, practicând o gestiune prin planificare strategică va obține rezultate comparabil pozitive. Așadar, elaborarea strategiei prin planificarea strategică este absolut inevitabilă pentru o activitate de succes, care prin urmare, va oferi întreprinderilor industriei viticole o dezvoltare durabilă și realizarea obiectivului general de maximizare a valorii de piață, și al derivatelor acestuia, obiectivele financiar-strategice determinate prin strategia întreprinderii.

Bibliografie:

1. ANDRONIC, B.G., Performanța firmei, Abordare transdisciplinară în analiza microeconomică, Iași, Ed.Polirom, 2000, p.264, ISBN: 973-683-522-7
2. Biroul Național de Statistică, disponibil: www.statistica.md
3. BOTNARI, N., Analiza financiară – instrument de apreciere și fundamentare a strategiei financiare a întreprinderilor industriale, Teză de doctorat în științe economice, Chișinău, ASEM, 2000, p.131
4. BOTNARI, N., Finanțele întreprinderii, Chișinău, ASEM, 2006, pag.240, ISBN 978-9975-78-482-5
5. BOTNARI, N., ȘCHIOPU, Irina, „Analiza situației financiare a întreprinderilor din domeniul industriei viticole din Republica Moldova”. În: Conferința Științifică Internațională ”Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii”, ASEM, 22-23 septembrie 2017, Vol.III, Chișinău, ASEM, p. 7-13, p.0,60, ISBN 978-9975-75-896-3
6. Legea Republicii Moldova «Viei și Vinului», nr.57 din 08.03.2006, publicat în Monitorul Oficial Nr. 75-78 din 19.05.2006.
7. SERDUNI, S., Strategii manageriale pentru întreprinderile subcomplexului viti-vinicol, Teza de doctor în științe economice, Chișinău, 1999.

PARTICULARITĂȚI DE REGLEMENTARE A CASELOR DE AMANET ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Ana LITOCENCO, drd.
Academia de Studii Economice din Moldova

Abstract. *Precious metals have always been very attractive, as well as in investing purposes, as in personal purposes like wearing jewellery. All global financial crises have demonstrated that gold and other precious metals are quite secure investment and no matter how many new financial instruments will be developed worldwide, precious metals investment will always be popular. Therefore, this article aims to present the main regulation particularities of the precious metals market and of the activity developed by the pawn shops in our country.*

Cuvinte-cheie: *reglementare, amanetare, case de amanet, lombard, metale prețioase, pietre prețioase.*

Din cele mai vechi timpuri, metalele prețioase, în special, aurul, au constituit un mijloc sigur de investiție, acest fapt fiind confirmat de numeroasele crize financiare la nivel global. Deținerea obiectelor din metale prețioase garantează oricând deținerea de mijloace financiare. În zilele de astăzi, achiziționarea și deținerea obiectelor din metale și pietre prețioase se efectuează mai mult în scopuri de consum și denotă lux, bunăstare, frumusețe etc. Cu toate acestea, deținerea acestor obiecte garantează și astăzi accesul la mijloace financiare prin amanetarea acestor obiecte.

Conform legislației Republicii Moldova, *amanetarea* articolelor din metale prețioase și pietre prețioase reprezintă depunerea articolelor din metale prețioase și pietre prețioase în case de amanet (lombarduri) în vederea obținerii unui împrumut (credit)¹. Reglementarea activității caselor de amanet în Republica Moldova se efectuează conform prevederilor Legii privind regimul metalelor prețioase și pietrelor prețioase nr.282/2004 și Hotărârii Guvernului pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de organizare și funcționare a caselor de amanet (lombardurilor) nr.204/1995.

Conform actelor normative prenotate, casele de amanet sînt instituții de creditare, care oferă populației posibilitatea de a-și păstra obiectele de uz personal și casnic, precum și de a primi împrumuturi cu amanetarea acestor obiecte. Totodată, acestea trebuie să întrunească anumite particularități de funcționare, iar unul dintre acestea este licențierea. *Autoritatea de licențiere* a caselor de amanet în Republica Moldova este Agenția Servicii Publice². Actele ce se depun în vederea obținerii licenței sunt:

- copia actului juridic ce atestă dreptul de proprietate sau de locațiune a imobilului destinat desfășurării activității licențiate;

- copiile documentelor ce confirmă constituirea capitalului social minim.

La *constituirea capitalului statutar*, casele de amanet trebuie să țină cont de următoarele cerințe:

- capitalul social al lombardului nou înființat trebuie să constituie o sumă echivalentă cu cel puțin 250 mii lei pentru localitățile municipale și 150 mii lei pentru localitățile rurale, conform cursului Băncii Naționale a Moldovei la data fondării lombardului;

- capitalul social se majorează, o dată cu creșterea numărului filialelor casei de amanet, pentru fiecare filială, cu 40% de la quantumul de bază stabilit;

- capitalul social al lombardului se formează din mijloace bănești (în numerar și prin virament) și bunuri imobiliare;

- în momentul fondării lombardului, cota bunurilor imobiliare nu trebuie să depășească 25 la sută din capitalul social;

- depunerea aportului fondatorilor în capitalul social se efectuează integral, până la data primirii licenței pentru practicarea activității în domeniu.

În cazul reperfectării licenței, în legătură cu extinderea activității licențiate într-o nouă filială, capitalul social urmează să fie majorat și depus la contul respectiv pînă la depunerea cererii de reperfectare a licenței.

!Lombardul este autorizat să practice următoarele genuri de activități:

Activitățile pe care casele de amanet le pot desfășura în baza licenței primite sunt:

¹ Legea privind regimul metalelor prețioase și pietrelor prețioase nr.282/2004.

² <https://servicii.gov.md/ServiceDetails.aspx?id=6dcb9717-0afd-4c71-8151-f9f1dc5420f6>.

- păstrarea obiectelor de uz personal și casnic, care aparțin persoanelor fizice cu drept de proprietate privată;

- acordarea împrumuturilor cu amanetarea obiectelor menționate.

În vederea desfășurării activităților prenotate, casele de amanet trebuie:

• să asigure obiectele primite în păstrare și cele amanetate în suma valorii bunurilor conform evaluării efectuate la amanetarea sau primirea lor în păstrare prin înțelegerea părților;

• să efectueze cântărirea obiectelor primite/ eliberate cu mijloace de cântărire de tipul și clasa de exactitate corespunzătoare, legalizate și verificate metrologic anual;

• să fie dotate cu depozite (safeuri) speciale, sisteme de semnalizare de pază, alarmă și incendiu, care să asigure integritatea valorilor primite în amanet. În acest context, se remarcă faptul că, casele de amanet poartă răspundere materială deplină pentru cantitatea și calitatea obiectelor primite spre păstrare și celor amanetate;

Totodată, se enunță că, lombardul are dreptul să deschidă puncte de recepție și birouri de deservire pentru recepționare la domiciliu a obiectelor amanetate și a celor depuse în păstrare contra unei plăți suplimentare pentru serviciile de transport, conform tarifelor practice de lombard. Pentru chemarea la domiciliu a reprezentantului lombardului, legalizarea recepției obiectelor spre păstrare sau ca amanet, de la client se percepe suplimentar o plată în mărime de 10 la sută din salariul minim în vigoare la data întocmirii comenzii, indiferent de numărul obiectelor predate. În partea ce ține de primirea obiectelor din metale prețioase și pietre prețioase, acestea se primesc numai în localul casei de amanet. De serviciile caselor de amanet pot beneficia atât cetățenii Republicii Moldova, cât și cei străini.

Obiectele ce nu pot fi primite de către lombarduri, și respectiv, nici nu pot fi amanetate sunt:

- valuta străină;

- hârtiile de valoare;

- obiectele ce nu aparțin persoanelor fizice cu drept de proprietate privată;

- bunurile imobiliare;

- obiectele de anticariat sau alte obiecte vechi;

- monede din metale prețioase;

- metale și pietre prețioase, care constituie materie primă, deșeuri sau obiecte cu destinație tehnică și de producție;

- mijloace de transport (exceptând bicicletele și motoarele);

- resturi și deșeuri ce conțin metale prețioase, extrase din utilaj la casarea acestuia¹.

În vederea desfășurării activităților prevăzute de licență, casele de amanet sunt obligate să stabilească Reguli de lucru, coordonate cu Agenția Servicii Publice și aprobate de organul administrației publice locale, pe teritoriul căruia este amplasat sediul. Regulile prenotate trebuie să fie accesibile clienților, să corespundă cerințelor legislației Republicii Moldova și prezentului Regulament și să prevadă condițiile recepționării și restituirii obiectelor din metale și pietre prețioase.

Prețurile și tarifele pentru serviciile prestate se stabilesc de către casele de amanet de sine stătător. De asemenea, la recepționarea de către lombard a obiectelor de uz personal și casnic în păstrare, plata se percepe pentru tot termenul de păstrare convenit. În același timp, în cazul amanetării, plata pentru păstrarea obiectelor amanetate, precum și dobânda aferentă împrumutului se percepe la rambursarea integrală a acestuia pentru întreg termenul de aflare a obiectelor în lombard.

Acordarea împrumuturilor bănești de către casele de amanet se efectuează pentru un termen stabilit prin înțelegerea părților. Conform cererii în scris a debitorului gajist, dacă există motive întemeiate, lombardul poate să prelungească termenul de rambursare a împrumutului. Rambursarea împrumutului poate fi efectuată în rate, iar mărimea împrumutului eliberat cu amanet nu trebuie să fie mai mică de 75 la sută din suma evaluării obiectelor de uz personal și casnic amanetate. În același timp, la amanetarea obiectelor din metale și pietre prețioase, inclusiv cu mărgăritare, și a ceasurilor în corp de aur, împrumutul trebuie să constituie cel puțin 90 la sută din suma evaluării. Totodată, se remarcă faptul că mărimea sumei evaluării obiectelor, recepționate de către lombard spre păstrare, și a sumelor împrumuturilor, acordate cu amanetarea obiectelor, nu trebuie să depășească volumul capitalului social al casei de amanet.

Împrumuturile eliberate de către casele de amanet pentru obiectele amanetate se efectuează la prezentarea actelor de identitate a solicitantului și doar prin intermediul biletelor nominative de amanet.

¹ Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de organizare și funcționare a caselor de amanet (lombardurilor) nr.204/1995.

Numărul împrumuturilor, acordate unei persoane pe bilete de amanet separate, nu se limitează. De altfel, obiectele evaluate în sumă sub 10 lei nu se primesc în păstrare sau ca amanet. În partea ce ține de recepționarea obiectelor spre păstrare, lombardul eliberează chitanțe nominative de depozit, care au putere de contract, încheiat între părți. Formularele chitanțelor de depozit și a biletelor de amanet se eliberează de către lombard. Textul formularelor se coordonează cu Ministerul Justiției. În caz de pierdere a chitanței nominative de depozit sau a biletului nominativ de amanet pentru obiectele predate în păstrare sau ca amanet, lombardul eliberează un duplicat conform cererii scrise a posesorului, la prezentarea actelor de identitate.

Chitanțele de depozit și biletele de amanet sînt blanchete de evidență strictă, se completează în patru exemplare sub un număr anumit. Primul exemplar se înmînează clientului, al doilea se transmite la depozit împreună cu articolul amanetat, al treilea - casierului pentru eliberarea împrumutului, al patrulea rămîne la recepționar pentru dare de seamă contabilității. Eliberarea și restituirea lor se consemnează într-un registru. Registrul respectiv trebuie să fie șnuruit, numerotat, semnat de conducătorul lombardului și ștampilat. Atât în biletele nominative de amanet, chitanțele nominative de depozit, cât și în registru se reflectă lista detaliată a obiectelor luate în păstrare sau ca amanet, precum și modul de rambursare a împrumutului de către client. Pentru obiectele din metale și pietre prețioase este obligatorie specificarea descrierii generale, greutatea, titlului, cantității pietrelor și denumirii lor, caracteristicii, culorii și tipului de fixare.

Înscrierile în registru, pe biletele nominative de amanet, chitanțele nominative de depozit și în alte documente trebuie să se facă citeț. Dacă se operează corectări, acestea se confirmă prin sintagma „certific rectificarea”, prin semnăturile personale ale lucrătorului responsabil de perfectarea documentului, a clientului și prin ștampila lombardului. Registrele, chitanțele nominative de depozit, biletele nominative de amanet și celelalte documente se prezintă, la cerere, persoanelor oficiale, care au efectuat controlul asupra activității lombardului, clienților acestora, precum și a altor organe interesate pentru a lua cunoștință de conținutul lor.

Răspunderea pentru păstrarea și ținerea registrului, completarea biletelor nominative de amanet și a chitanțelor nominative de depozit o poartă angajații lombardului, conform ordinului emis de conducătorul acestuia.

Lombardul nu are dreptul să folosească obiectele depuse în păstrare sau ca amanet și nici să le dea în folosință altor persoane fizice și juridice. Obiectele recepționate spre păstrare sau ca amanet trebuie să fie depozitate în încăperile lombardului în condiții care să asigure integritatea lor calitativă.

Odată cu expirarea termenului prevăzut în contract, casa de amanet este în drept să-și satisfacă creanțele din valoarea bunurilor depuse în păstrare sau ca amanet în modul stabilit în contract. Din suma încasată de la vânzarea obiectelor se achită plata pentru păstrare, împrumuturile acordate și dobînzile pentru ele și cheltuielile de vânzare, iar soldul sumei se restituie posesorului chitanței nominative de depozit sau al biletului nominativ de amanet, la prezentarea lor. Sumele încasate de la vânzarea bunurilor nereclamate, plătibile persoanei care a dat obiectele în păstrare sau ca amanet, dar care nu le-a primit în termenele stabilite de prezentul Regulament, se transmit spre păstrare la depozitul biroului notarial pe numele persoanei care le-a depus. Soldurile sumelor, nereclamate timp de trei ani din ziua comercializării obiectelor, cel tîrziu la o lună de la expirarea acestui termen se fac venit la bugetul de stat.

Pe parcursul activității sale, casele de amanet trebuie să-și creeze un fond de rezervă în mărime de cel puțin 15% din mărimea capitalului social, fond ce se formează din contul beneficiului rămas după impozitare (profitului net).

În cazul lichidării sau reorganizării casei de amanet, clienții urmează să fie anunțați cu cel puțin 30 zile înainte, iar obiectele predate spre păstrare sau amanetate urmează a fi restituite posesorilor.

Pe lângă cele expuse, se enunță că lombardurile cad sub incidența prevederilor Legii cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului nr.308/2017 și respectiv, sunt obligate să respecte cerințele aferente măsurilor de precauție privind clienții¹.

Suplimentar, se remarcă faptul că toți agenții economici ce practică activități cu metale prețioase și pietre prețioase trebuie să se înregistreze la organul responsabil de supravegherea marcării de stat (I.P. „Camera de Stat pentru Supravegherea Marcării”) odată cu obținerea licenței corespunzătoare. În același timp, I.P. „Camera de Stat pentru Supravegherea Marcării” reprezintă organul de control al caselor de amanet în partea ce ține de respectarea cerințelor aferente supravegherii marcării de stat și a cerințelor prevăzute de legislația privind spălarea vbanilor și finanțarea terorismului.

Conform datelor autorității prenotate², se enunță că la finele anului 2018, pe teritoriul Republicii

---

¹ Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului nr.308/2017.

² www.cssm.md

Moldova activau 149 case de amanet (vezi figura 1).

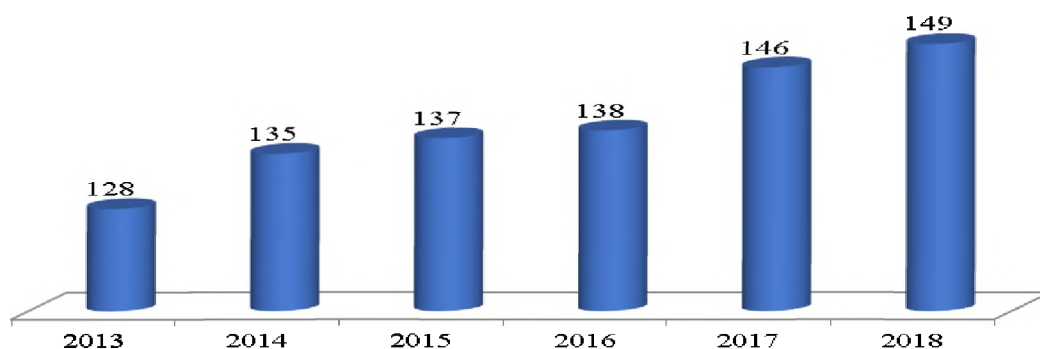

Figura 1. Numărul caselor de amanet din Republica Moldova, în dinamică

După cum se observă, numărul caselor de amanet ce funcționează în Republica Moldova este în continuă creștere, de la 128 unități în anul 2013, la 149 case de amanet în anul 2018. Creșterea respectivă comunică despre o dezvoltare a segmentului de activitate cu metale prețioase și pietre prețioase. În acest context, se evidențiază necesitatea asigurării unei reglementări riguroase a sectorului dat atât la nivel de politici, prin actualizarea acestora la realitățile actuale, cât și la nivelul controlului de către organele de resort în vederea prevenirii riscurilor financiare aferente.

Bibliografie:

1. Legea privind regimul metalelor prețioase și pietrelor prețioase nr.282/2004. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2004, nr.171-174, art.777;
2. Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului nr.308/2017. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2018, nr.58-66, art.133;
3. Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de organizare și funcționare a caselor de amanet (lombardurilor) nr.204/1995. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 1995, nr.23, art.191;
4. <https://servicii.gov.md/ServiceDetails.aspx?id=6dcb9717-0afd-4c71-8151-f9f1dc5420f6>;
5. <http://cssm.md/ro/content/darea-de-seama>.

THE BANKS' BUSINESS MODEL ANALYSIS AS AN ELEMENT OF THE SUPERVISORY REVIEW AND EVALUATION PROCESS (SREP)

Anastasia BEJAN,
National Bank of Moldova

Abstract. *The stability of the banking sector directly depends on how effective and viable are the business models of credit institutions. Evaluation of business models of commercial banks should be carried out primarily from the point of view of their sustainability as a key characteristic of efficiency and financial stability, that is, a state in which a bank, through the efficient use of disposable resources, can ensure an uninterrupted process of its operations as well as qualitative and quantitative indicators of its activities. Through the business model analysis, the supervisory authority seeks to understand the importance of the different business areas a bank is operating, evaluate the bank's ability to generate profits and issue an opinion on the institution's viability and sustainability. The article presents the main aspects on which a supervisor must focus on while analyzing a bank's business model and profitability. The business model and profitability analysis is a supervisory tool that is used by the supervisory authorities to identify the main vulnerabilities of the bank that have the highest probability of significant/material impact on the bank or determine its failure in the future.*

Key-words: *business model, profitability, supervisory review and evaluation process, return on equity, return on assets, cost to income ratio, supervisory strategy, score.*

The Supervisory Review and Evaluation Process (SREP) is a complex supervisory activity performed by the supervisory authority in order to determine to what extent the arrangements, strategies, processes and mechanisms implemented by banks and the own funds and liquidity held by them ensure a sound management and coverage of their risks against the risk profile of the bank.

In December 2014 the European Banking Authority published the Guidelines on common procedures and methodologies for the supervisory review and evaluation process, which describes in details all aspects of the SREP as an ongoing supervisory process that combines the findings from all supervisory activities performed on a banking institution into a comprehensive supervisory overview.

The SREP gives supervisors a harmonized set of tools to examine a bank's activity and its risk profile from different perspectives. The following aspects of the banks' activity are analyzed in details in the framework of SREP: business model, internal governance, capital adequacy and liquidity adequacy. So, the supervisory evaluation process should end by answering to the following questions: (1) Is the bank's business strategy sustainable? (2) Do the management bodies deal with the risks properly and is the internal governance adequate for the bank's size, complexity and risk profile? (3) Is the bank's capital sufficient to cover all the potential losses from the bank's activity? (4) Is the bank able to cover the short term and long term liquidity needs?

The overall goal of SREP is to give the bank an evaluation score on a scale from 1 (the best score) to 4 (the worst score), which represents the supervisory view of the institution's risk profile and viability.

According to a general definition, the business model is a model of the business regarding the processes, data, events and planned resources in the past, present, or future. If we detail this definition to apply it to the concept of the business model of a bank, there should be highlighted the main elements (concepts) that make up the content of the banking business. These are customers, products (services) and products delivery channels to customers. Like any other, banking business needs to be managed, supported and maintained. In relation to the bank, the above definition of the „business model” concept can be represented as follows. The business model of a bank is a complex informational object - system whose main elements are: business activity model; business management model; business support model; providing services model. The business model of the bank determines the basic concepts and objects that make up the content of the banking business, as well as the relationship between them.¹

The banking business model should be understood as a general scheme for organizing a bank's activities and its constituent parts, outlining internal and external interactions carried out to satisfy customer requests, the order of combining resources and determining target market segments, mechanisms for obtaining economic benefits from operations and the management of a bank's value.

The business model is always analyzed together with the bank's profitability, as these two elements are in a strong dependence: a viable business model and a sustainable strategy gives bank the capacity to generate future profits. The business model analysis is linked with the fact that it reveals a bank's key vulnerabilities and the sustainability of its strategic plans, given the external challenges the banks are facing (macroeconomic environment, increasing competition, tighter regulation). The banking business environment puts always a pressure on the banks' profitability, the supervisory authorities reinforcing the assessment of the business or strategic risk faced by institutions through the use of business model analysis.

The importance of the business model and profitability analysis (BMP) is presented in the table 1.

Table 1

The main reasons of the business model and profitability analysis

Supervisory strategy	Risk-to-capital	Financial Stability
A bank's risk profile to a large extent depends on its business model. Understanding the business model and profit sources is key for setting the right supervisory priorities.	Profit&Loss volatility combined with low overall profit could result in unexpected losses for which a bank needs to capitalize.	Strong, stable banks that are able to: generate their own capital and continue their operations through the cycle are key for the stability of the financial sector / economy as a whole.

S

Source: elaborated by the author

¹ Business model analysis, an essential management tool //www.managementsolutions.com

In the framework of the business model and profitability analysis it should be defined the business model/strategic risk. So, the business model risk is the risk that an institution is not able to generate acceptable returns from a supervisory perspective, not because of a particular risk, but due to the sheer nature of the institution's business model. The risk can result from both internal factors (such as inefficient design or pricing of key products, inadequate targets, reliance on an unrealistic strategy, excessive risk concentrations, poor funding and capital structures or insufficient execution capabilities) and external factors (such as a challenging economic environment or a changed competitive landscape).

The assessment of business model risk comprises two perspectives:

- business model viability is the ability to generate acceptable returns from a supervisory perspective over the next 12 months.

- business model sustainability is a more forward-looking concept which refers to the ability of an institution to generate acceptable returns from a supervisory perspective over a period of three years and through an entire cycle.

The figure 1 represents the business model and profitability analysis from 3 different supervisory angles: holistic, forward-looking and peer benchmark.

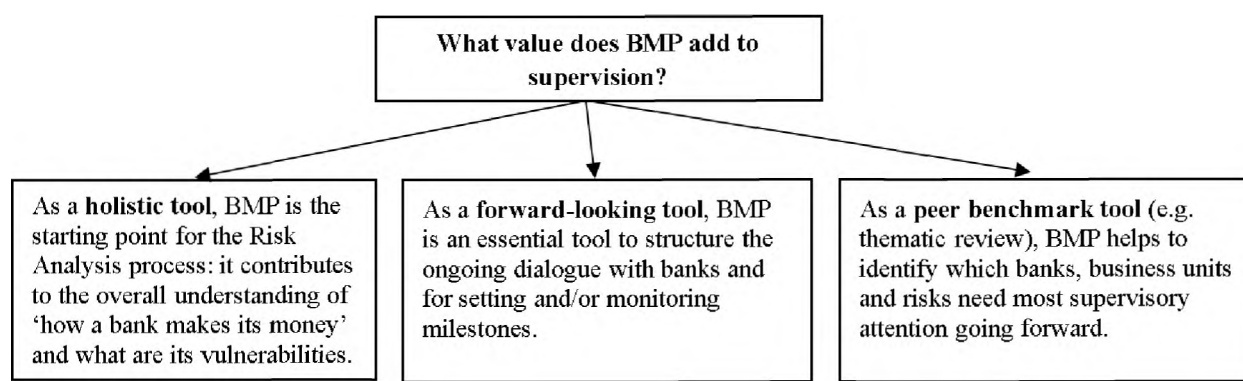

Figure 1. The role of business model and profitability analysis in the supervisory process

Source: elaborated by the author

According to the SREP guidelines, for an exhaustive analysis of the BMP, the supervisory authority should follow the following steps:¹

- a) preliminary assessment, identification of relevant areas and analysis of the business environment
- b) quantitative and qualitative analysis of the existing business model
- c) analysis of the business strategy and future business plans
- d) assessment of the business model viability and strategy sustainability
- e) identification of the main vulnerabilities to which the bank is or can be exposed
- f) summarizing the results and scoring.

The business model and profitability analysis should be based on a set of information submitted by the bank. This information includes policy documents (business plan and bank's strategy, recovery plan, risk appetite statement, pricing policy, etc.), as well as management information (monthly/quarterly reports on financial developments, monthly/quarterly reports on risk developments).

As it was mentioned above, the main directions of the BMP analysis are the viability and sustainability assessment. The key aspects of these features are presented in the table 2.

When analyzing the quantitative indicators of the BMP analysis it is important to understand their interpretation. So, concerning **the levels of return ratios**, low or negative return ratios (absolute or compared to peers), as well as high volatility levels may imply low levels of business model viability. Regarding **cost-to-income ratio**, high ratios (absolute or relative to peers) as well as high volatility levels may imply low levels of business model viability. Concerning **the growth ratios**, high ratios (absolute or relative to peers) may imply low levels of business model viability or vice versa; low growth can have a negative impact due to operating leverage.

In order to perform a qualitative analysis, in the process of assessment of the bank's BMP the

¹Guidelines on common procedures and methodologies for the supervisory review and evaluation process (SREP), EBA/GL/2014/13

supervisors should particularly examine the following topics:¹

1) Business environment (The business environment is the context in which an institution operates and seeks to generate profits. It can be affected by a range of factors that may critically impact the profit drivers of the financial institution: macroeconomic, competitive, as well as “industry-related risk factors” (e.g. geopolitical, regulatory, technology, and sociodemographic).

2) Strategy process (In order to effectively support the institution’s business model, it should be in accordance with the institution’s risk culture and appetite, addressed group-wide and should integrate relevant factors, both internal and external. The strategy process should be characterized by well-defined objectives which are regularly reviewed and clearly communicated within the bank).

3) Risk appetite & culture (Banks should put in place an effective risk appetite framework which is consistent with their business model and strategy and which enables strategic decision-making by the management body which is aligned with the risk appetite. The risk culture of an institution should be consistent with its risk appetite. Misalignment of risk appetite and strategy may indicate a weak risk culture, which could have negative implications for the sustainability of a bank over the long term).

4) Strategy execution capabilities (In implementing its business strategy, an institution should ensure the coordination of daily operations with long-term strategic goals. With respect to processes, resources and technologies which are critical for the successful implementation of strategy, the bank should demonstrate both the sustainable use of current capabilities, and the development of future capabilities, to enable both the current operational and longer-term strategic objectives of the bank).²

Table 2

Business model – attention points and indicators

	Main considerations	Main indicators
Viability assessment	<ol style="list-style-type: none"> 1. Strength and stability of returns for one year ahead and their acceptability given the risk appetite and funding structure, also compared to peers 2. Concentration risk in assets or sources of income 3. Competitiveness in core markets/activities 4. The proper identification of threats to the viability and the adequacy of possible responses to them 	<ul style="list-style-type: none"> • RoE, RoA, C/I, general expenses and total assets • RoE core versus non-core activities • stated risk appetite, observed risk appetite and risk capacity • growth ratios of the balance sheet, loan portfolio, etc.
Sustainability assessment	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identify and understand how the institution is generating income or losses (and related stocks, flows, prices and margins) and identify the key drivers, dependencies and vulnerabilities 2. Identify and understand the assumptions used by the bank in its forecasts of income and costs, and assess their plausibility and consistent use 3. If the institution’s forecasts are not considered to be realistic, this needs to be taken into account and the potential impact should be estimated based on expert judgement 	<ul style="list-style-type: none"> • changes in macro-economic climate • changes in regulations • changes in technology • changes in customer base/behavior • developments in costs • continued compliance with regulatory requirements • continued compliance with risk appetite

Source: elaborated by the author

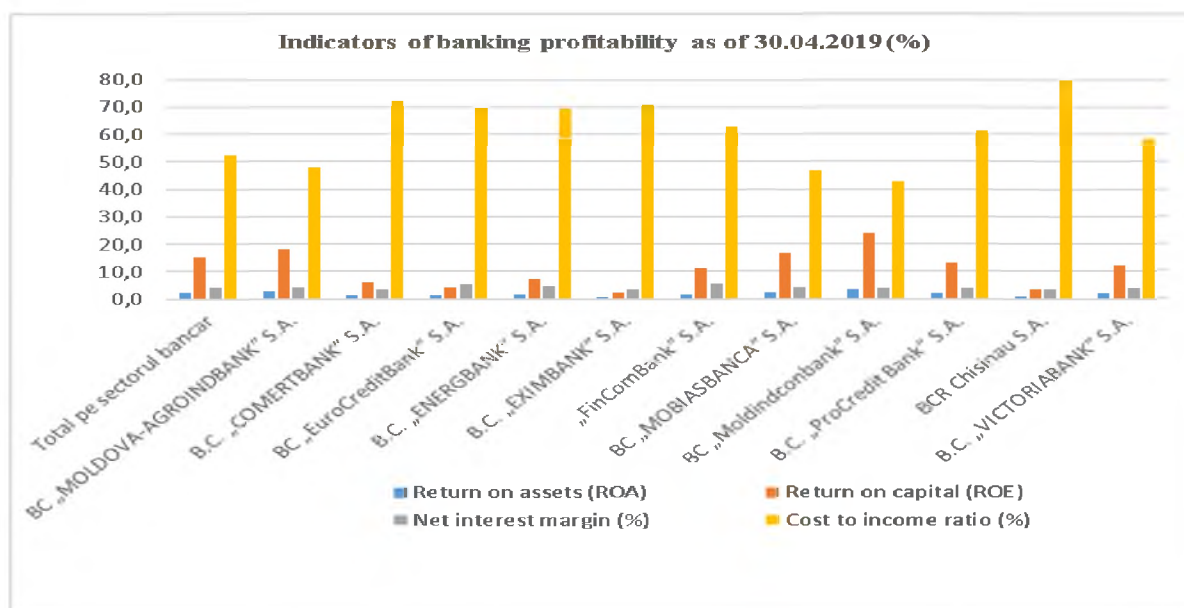
5) Profitability analysis (It facilitates understanding of the main risks to the institution's viability and sustainability, and the factors to which the institutions profitability is most vulnerable. In order to understand the profitability of the institution and offer credible challenge to its management, it is necessary to analyze: (i) the profit generation drivers, (ii) the allocation of income and costs, and (iii) whether the business model and strategy of the institution is coherent with current profits).

6) Financial projections (Ineffective business or strategic decisions might be made if the institution is not able to react to changes in its profitability. The institution should continuously monitor its profitability by tracking KPIs and management accounting. Furthermore, the institution should review and update the key drivers influencing its profitability to be able to mitigate adverse events).

¹ Зинина М. М., Подходы к оценке бизнес-моделей коммерческих банков, The Eurasian Scientific Journal

² Исаев Р., Бизнес-модель коммерческого банка

Taking into account that the qualitative part of the BMP analysis is based on the banking internal documents that are not disclosed for the public, in the present research will be analyzed some quantitative indicators of the profitability of the banking sector of the Republic of Moldova, according to the last available financial data: return on assets, return on equity, net interest margin and cost to income ratio (figure 1).

Source: elaborated by the author, based on the National Bank of Moldova available data¹

Concerning the **return on assets (ROA)**, an indicator of how profitable a bank is relative to its total assets, as of 30.04.2019 the average on the banking sector constituted 2.5%. Only 2 banks have this indicator higher than the average (BC „MOLDOVA-AGROINDBANK” S.A. – 2.9% and BC „Moldindconbank” S.A. – 3.6%).

Regarding the **return on equity (ROE)**, a measure of how effectively management is using a bank’s assets to create profits, 3 banks have this indicator higher than the average on the banking sector (15.2%): BC „MOBIASBANCA” S.A. – 16.8%, BC „MOLDOVA-AGROINDBANK” S.A. – 18.2% and BC „Moldindconbank” S.A. – 24.0%.

As it can be seen, BC „Moldindconbank” S.A. has the highest ROA and ROE. From the numerical point of view, it is good. However, in order to be sure that these are real numbers, it should be done an analysis of the profitability drivers. The analysis of profitability drivers will facilitate the identification of banks with structurally low profitability. In this context, a supervisory aspect will be examining whether profitability is achieved through a weakening of credit standards, greater reliance on short-term funding, or a disproportional increase in risk exposures comparing with the bank’s stated risk appetite.

The net interest margin measures how effective is the bank in taking investment decisions, making a comparison between the interest income and funding costs. In other words, it calculates the return on interest bearing assets. Concerning the **interest net margin**, even if a half of the banks have this indicator lower than the average on the banking sector (4.2%), the value of all banks is close to the average, varying from 3.4% (BCR Chişinău S.A.) to 5.7% („FinComBank” S.A.).

Concerning the **cost to income ratio**, that shows a company’s operating costs in relation to its operating income, the average on the banking sector is relatively high, representing 52.3%. Only 3 banks have a value of this indicator lower than the average: BC „MOLDOVA-AGROINDBANK” S.A. – 48.0%, BC „MOBIASBANCA” S.A. – 46.7% and BC „Moldindconbank” S.A. – 43.0%.

As it was mentioned above, these 3 banks have also the highest level of ROA and ROE. In order to be sure of the banks’ profit quality, it should be analyzed the income structure in order to avoid the probability that these banks can have unsustainable concentrated sources of income.

According to the SREP guidelines, after assessing the BMP the supervisory authority should form

¹ <http://bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRS131.xhtml?id=0&lang=ro>.

an overall view on the business model viability, strategy sustainability and any potential risks to the viability of an institution stemming from this assessment. This view should be reflected in a summary of findings, accompanied by a score, from 1 to 4, where: 1 - insignificant level of risk to the viability of the institution, 2 - low level of risk to the viability of the institution, 3 - medium level of risk to the viability of the institution, 4 - high level of risk to the viability of the institution.

In conclusion, is important to reveal the fact that the stability of the banking system determines the effectiveness of the implementation of the intermediation function in the national economy, and, consequently, the effectiveness of economic development as a whole. The accelerating cyclical nature of the economy and high exposure to financial and economic crises must make commercial banks to take a more responsible approach to business planning and goal-setting.

The degree of elaboration and adequacy of the business strategy and business model, which serves as a mechanism for its implementation, determines the sustainability of the credit institution. Recently it has become obvious that merely observing the prudential standards of the regulator is not a sufficient condition for the effective existence and development of the banking business, it is necessary to form a model capable of finding the optimal ratio between profitability and risk accepted. At the same time, a business model should be distinguished by high flexibility and adaptability to rapidly changing environment.

Bibliography:

1. Business model analysis, an essential management tool //www.managementsolutions.com, 52 pages;
2. Guidelines on common procedures and methodologies for the supervisory review and evaluation process (SREP), EBA/GL/2014/13, 218 pages;
3. Зинина М. М., Подходы к оценке бизнес-моделей коммерческих банков, The Eurasian Scientific Journal; 2018, No 5, Vol 10, 8 pages;
4. Исаев Р., Бизнес-модель коммерческого банка// https://www.cfin.ru/management/practice/bank_bmodel/;
5. <http://bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB1.xhtml?id=0&lang=ro>.

ACTIVITATEA AGENȚIILOR DE TURISM: ASPECTE CONTABILE, JURIDICE ȘI FISCALE

Viorica GUȚAN,
UCCM

***Abstract.** Tourism is a field of activity with a complex profile that brings together a range of services and goods, owned by several sectors, ensuring the link between providers and tourists by selling the services they require. Thus, a series of relationships arise between the organizers of tourism activities and various producers of goods, tour operators or their beneficiaries, which requires a series of operations to ensure the correct and efficient deployment of tourism activities. In this article, we will focus on legal and fiscal issues related to the tourist market of Moldova.*

***Keywords:** tur-operator, agenție de turism, acte legislative, documente, contabilitate.*

Actualmente, turismul nu este doar o ramură importantă a economiei, dar și o particularitate definitorie a societății moderne, pentru care odihna și călătoriile, petrecerea activă a timpului liber au devenit acțiuni și forme de manifestare prioritare. În ultimul timp, modernizarea considerabilă a infrastructurii de transport și cazare a condiționat răspândirea masivă a fenomenului turistic. Politicile turistice trebuie să ia în calcul un ansamblu de variabile exogene, cum ar fi schimbările demografice și sociale, situația economică și financiară a țărilor emițătoare, variațiile taxelor de schimb, transformările politice și legislative, progresele tehnologice, evoluția relațiilor comerciale, infrastructura transporturilor, securitatea călătorilor și protecția mediului.

Turismul în Republica Moldova, ca domeniu economic, își accelerează ritmurile de dezvoltare în ultimii ani. Tot mai mulți agenți economici practică acest gen de activitate. În anul 2017, Parlamentul RM a votat Legea nr. 185 privind modificarea și completarea unor acte legislative¹, potrivit căreia activitatea de turism poate fi desfășurată în continuare fără licențe.

---

¹ MO nr. 371-382/632 din 27.10.2017;

Cadrul legal care reglementează activitatea agenților economici din turism este următorul: Legea nr. 352 din 24.11.2006 cu privire la organizarea și desfășurarea activității turistice în RM (în continuare Legea nr. 352), Legea nr. 231 din 23.09.2010 cu privire la comerțul interior (în continuare Legea nr. 231), Legea nr. 160 din 22.07.2011 privind reglementarea prin autorizare a activității de întreprinzător (în continuare Legea nr. 160), Legea nr. 105 din 13.03.2003 privind protecția consumatorilor (în continuare Legea nr. 105), Legea nr. 845 din 03.01.1992 cu privire la antreprenariat și întreprinderi (în continuare Legea nr. 845), Codul civil al RM nr. 1107 din 06.06.2002 (CC), versiune intrată în vigoare la 01.03.2019, Codul fiscal al RM nr. 1163-XIII din 24.04.1997 (în continuare CF).

În conformitate cu legislația în vigoare „personalul încadrat în industria turistică (tur-operatori, agenții de turism, structuri cu funcții de cazare și deservire a mesei), cu excepția funcțiilor de jurist, contabil, personalului tehnic și de deservire, este obligat, o dată la 3 ani, să absolve cursurile de perfecționare profesională”¹. Astfel, personalul în cauză nu poate activa în domeniu fără posesia *certificatului* care atestă absolvirea cursurilor de perfecționare. Prin urmare, certificatul poate fi considerat ca act permisiv pentru activitate de turism.

Actul permisiv poate avea denumirea de: licență, autorizație, permis, certificat, aviz, aprobare, brevet, atestat de calificare.²

Actul permisiv întrunește, cel puțin, unul din următoarele criterii:

a) constituie o condiție și/sau o cerință pentru inițierea, desfășurarea sau încetarea activității de întreprinzător în unul sau în mai multe domenii concrete;

b) confirmă și/sau atestă competențele profesionale ale angajaților unei întreprinderi, care sunt valabile doar pentru activitatea întreprinderii respective și indispensabile pentru activitatea de întreprinzător desfășurată de aceasta.

Agenți economici care pot desfășura activități turistice în Republica Moldova sunt de 2 tipuri: tur-operatorii și agențiile de turism³.

Tur-operator - este persoana fizică sau juridică care organizează pachete de servicii turistice și le vinde sau le oferă spre vânzare direct sau prin intermediul unei agenții de turism.

Agenzie de turism denumită, de asemenea, *detailist* – persoana fizică sau juridică care vinde sau oferă spre vânzare servicii turistice proprii sau contractate de la alți furnizori, precum și pachete de servicii turistice stabilite de tur-operator.

După înregistrarea de stat a persoanei juridice sau a persoanei fizice-întreprinzător individual la Agenția Servicii Publice și finalizarea procedurilor de înregistrare fiscală, statistică, medicală și socială a acestora, confirmate prin recepționarea înștiințărilor respective, tur-operatorul sau agenția de turism își poate demara activitatea comercială.

Legislația în vigoare specifică principala distincție între tur-operatori și agenții de turism prin prisma naturii activității pe care o desfășoară, astfel încât tur-operatorii formează și distribuie spre comercializare pachete de servicii turistice, iar agențiile de turism intermediază vânzarea pachetelor de servicii turistice organizate de tur-operator și/sau vând servicii turistice proprii care însă nu constituie pachete turistice. Concretizăm, că tur-operatorul este în drept să comercializeze pachetele de servicii turistice și direct consumatorilor-turiști.

Raporturile juridice între subiecții activității turistice se reglementează prin contracte, în conformitate cu prevederile Codului civil.

Dacă este să analizăm raporturile juridice dintre tur-operatori, agenții de turism și consumatorii-turiști privind prestarea serviciilor, tipurile de contracte utilizate sunt următoarele⁴:

1. **Contractul de mandat.** Prin contractul de mandat o parte (mandant) împuternicește cealaltă parte (mandatar) de a o reprezenta la încheierea de acte juridice sau în alt mod de a afecta direct poziția juridică a mandantului în raport cu un terț, iar mandatarul, prin acceptarea mandatului, se obligă să acționeze în numele și pe contul mandantului.

2. **Contractul de comision.** Prin contractul de comision, o parte (comisionar) se obligă să încheie acte juridice în nume propriu, dar pe contul celeilalte părți (comitent), iar aceasta să plătească o remunerație (comision).

3. **Contractul de prestări servicii.** Prin contractul de prestări servicii, o parte (prestator) se obligă să

---

¹ Legea nr. 352 cu privire la organizarea și desfășurarea activității turistice în RM, art. 38, alin. (4);

² Legea nr. 160 privind reglementarea prin autorizare a activității de întreprinzător, art. 2.

³ Legea nr. 352 cu privire la organizarea și desfășurarea activității turistice în RM;

⁴ Codul civil al RM nr. 1107 din 06.06.2002, versiune intrată în vigoare la 01.03.2019.

presteze celeilalte părți (beneficiar) anumite servicii, iar aceasta se obligă să plătească retribuiția convenită.

4. **Contractul privind pachetul de servicii de călătorie.** Prin contract privind pachetul de servicii de călătorie un profesionist (organizator) se obligă să ofere celeilalte părți (călător) un pachet de servicii de călătorie, iar călătorul se obligă să plătească organizatorului prețul convenit al pachetului.

5. **Contractul de intermediere.** Prin contract de intermediere, o parte (intermediar) se obligă față de cealaltă parte (client) să acționeze în calitate de mijlocitor la încheierea unui sau mai multor contracte între aceasta și terț.

Examinând practica pieței turistice din RM, putem menționa că cel mai răspândit mod de comercializare a pachetului de servicii turistice de la tur-operator către consumatorul-turist se realizează prin intermediul agențiilor de turism. Tur-operatorul plasează prețul produsului turistic în inventarul turistic. Schema de comercializare este următoarea:

- tur-operatorul încheie contract de mandat sau contract de comision cu agențiile de turism detaliste;

- în contract sunt indicate modalitățile de comercializare a produsului turistic, prețul, perioada, structura pachetului (transportul, cazarea, alimentarea, agrementul, asigurarea medicală), drepturile și obligațiile părților incluse în tranzacția respectivă;

- în baza contractului încheiat agențiile de turism primesc codul de acces la inventarul turistic al tur-operatorului;

- în cazul indicării prețului brut al pachetului de servicii turistice în inventarul turistic, tur-operatorul de comun acord cu agenția de turism stabilește mărimea comisionului cedat ca recompensă pentru comercializarea produselor turistice;

- după identificarea consumatorului-turist, agenția de turism achită pachetul de servicii turistice contractat de la tur-operator;

- tur-operatorul emite factura fiscală pentru serviciile turistice contractate de către agenția de turism;

- agenția de turism comercializează produsul turistic consumatorilor — turiști, eliberând contractul privind pachetul de servicii de călătorie¹, voucher-ul turistic², asigurarea medicală și bonul de casă de la mașina de casă și control.

- în cazul comercializării directe a produselor turistice către consumatorii finali, tur-operatorul emite de sine-stătător contractul privind pachetul de servicii de călătorie, voucher-ul turistic și asigurarea medicală, bonul de casă de la mașina de casă și control (aparat de casă).

În cazul comercializării directe a produselor turistice către consumatorii finali se comercializează acestora prin debitul contului 221 „Creanțe comerciale” cu creditul contului 611 „Venituri din vânzări”. Costul serviciilor prestate pot fi acumulate în debitul contului 811 „Activități de bază” cu creditul conturilor 531 „Datorii privind retribuirea muncii”, 533 „Datorii privind asigurările sociale și medicale”, 521 „Datorii comerciale curente” sau 544 „Datorii privind alte operații” etc. La comercializarea serviciilor se va reflecta debitul contului 711 „Costul vânzărilor” cu creditul contului 811 „Activități de bază”.

Responsabilitatea pentru calitatea produsului turistic comercializat prin intermediul agențiilor de turism o poartă tur-operatorul, iar responsabilitatea privind complexitatea și veridicitatea informației oferite consumatorilor – turiști, o poartă agențiile de turism.

În cazul în care tur-operatorul comercializează prin intermediul agenției de turism detaliste pachetul de servicii turistice la preț net către consumatorul-turist, atunci agenția de turism aplică adaosul comercial, în dependență de politica de preț adoptată la entitate, raportată la conjunctura pieței. Specificăm că „*adaosul comercial* reprezintă component al prețului cu amănuntul, care reprezintă diferența dintre prețul de comercializare și prețul de achiziție a serviciilor sau a pachetului de servicii turistice, indicat în documentele contabile”.

În contabilitate pachetele turistice procurate se includ în componența mărfurilor potrivit SNC „Stocuri”. La vânzarea acestora se va reflecta debitul contului 221 „Creanțe comerciale” cu creditul contului 611 „Venituri din vânzări”. Mărimea adaosului comercial aferent pachetelor turistice comercializate se reflectă la debitul contului 831 „Adaos comercial” și creditul contului 217 „Mărfuri”. Costul pachetelor turistice vândute se înregistrează în debitul contului 711 „Costul vânzărilor” cu creditul contului 217 „Mărfuri”.

În caz că tur-operatorul comercializează prin intermediul agenției de turism detaliste pachetul de

---

¹ Codul civil al RM nr. 1107 din 06.06.2002;

² Legea nr. 352 cu privire la organizarea și desfășurarea activității turistice în RM;

servicii turistice la preț brut către consumatorul-turist, atunci agenția de turism primește comisionul indicat în contractul de comision. „Comisionul reprezintă remunerație (procentuală) primită de agenția de turism detailistă, care a intermediat comercializarea pachetului de servicii turistice către consumatorul-turist”.

În cazul încheierii unui contract de comision venitul recunoscut de agențiile de turism va include suma comisionului de încasat, care se va reflecta prin debitul contului 221 „Creanțe comerciale” cu creditul contului 611 „Venituri din vânzări”. Suma datoriei față de tur-operator se va reflecta prin debitul contului 221 „Creanțe comerciale” cu creditul contului 521 „Datorii comerciale curente”.

O altă modalitate de intermediere privind comercializarea pachetelor de servicii turistice de către agenția de turism, se atestă atunci, când aceasta nu încheie contract cu tur-operatorul local, ci cu tur-operatorul străin. În situația respectivă transmiterea pachetului se efectuează prin *Invoice*, în care sunt indicate serviciile și costul acestora. Indiferent cu ce tur-operator colaborează agenția de turism, cu cel din străinătate sau cu cel local, aceasta este în drept să completeze pachetul de servicii turistice numai cu asigurarea de călătorie. *Asigurarea de călătorie a turiștilor*¹ este obligatorie și se efectuează de către agenții economici din industria turismului prin încheierea contractelor cu companiile de asigurare abilitate să efectueze acest gen de asigurare, iar cheltuielile pentru asigurare sunt incluse în prețul pachetului turistic.

Condiția de bază care trebuie să întrunească organizatorul de călătorie în raport cu clienții constă în aceea că, consumatorul primește statut de turist numai în cazul în care, se deplasează în orice loc, altul decât locul său de reședință, pe o durată de cel puțin 24 de ore și în alt scop decât desfășurarea unei activități remunerate în locul vizitat. În caz contrar, dacă durata sejurului este mai mică de 24 de ore și nu prevede o noapte cazare, atunci consumatorul primește statut de excursionist, și modalitatea de fiscalizare a veniturilor este cu totul alta.

Apare întrebarea rațională în ce caz tur-operatorul are obligația să se înregistreze ca subiect al impunerii cu TVA și în ce caz agenția de turism trebuie să se înregistreze în calitate de contribuabil al TVA?

Conform legislației fiscale *pachetele de servicii turistice* sunt scutite de TVA². Tur-operatorii sunt împuterniciți cu dreptul legal de formare a pachetului de servicii turistice. În acest caz, indiferent de volumul de vânzări care poate fi înregistrat de tur-operatori, în cazul formării și comercializării pachetelor de servicii turistice, aceștia nu au obligația înregistrării ca contribuabil al TVA.

În cazul în care aceștia comercializează separat serviciile turistice, fără ca acestea să fie oferite ca un singur produs, ei sunt obligați să se înregistreze ca contribuabil al TVA, dacă într-o oricare perioadă de 12 luni consecutive, au efectuat livrări de servicii în sumă ce depășește 1,2 mil. lei. Situația dată se răspândește și în cazul în care tur operatorii comercializează produse excursioniste. Practica afacerilor turistice arată că în Republica Moldova, majoritatea tur-operatorilor comercializează bilete avia la cursele internaționale regulate pentru pasageri. În aceste condiții, ei de asemenea au obligația să devină subiecți ai impunerii TVA, dacă într-o oricare perioadă de 12 luni consecutive, au efectuat livrări scutite de TVA cu drept de deducere, în sumă ce depășește 1,2 mil. lei.

Conform art. 96 din CF *serviciile de cazare, indiferent de categoria de confort în hotel, hotel-apartament, motel, vilă turistică, bungalow, pensiune turistică, pensiune agroturistică, camping, sat de vacanță sau tabără de vacanță – pentru agenții economici a căror activitate operațională se constituie exclusiv din activități de cazare și alimentație publică, conform secțiunii I a CAEM se impozitează cu TVA la cota redusă de 10 %.*

În concluzie, putem menționa că, veniturile tur-operatorilor reprezintă încasările totale obținute din comercializarea pachetelor de servicii turistice, serviciilor turistice comercializate separat, serviciilor excursioniste și asigurării de călătorie. În cazul comercializării biletelor avia, la cursele internaționale regulate pentru pasageri, veniturile tur-operatorilor reprezintă mărimea comisionului obținut.

Agențiile de turism urmează să se înregistreze în calitate de contribuabil al TVA, în cazul în care mărimea comisionului obținut sau/și a adaosului comercial aplicat, depășește 1,2 mil. lei într-o oarecare perioadă de 12 luni consecutive. Astfel, veniturile agenției de turism sunt considerate acelea care sunt obținute ca comision sau ca adaos comercial de la activitatea de intermediere, întrucât suma pachetului serviciului turistic este scutit de TVA și nu intră în calculul stabilirii plafonului de înregistrare.

Modul de impozitare a agențiilor de turism și a tur-operatorilor sunt următoarele:

1. **Tur-operatorii** pot să utilizeze regimul fiscal al agențiilor economice subiecți ai sectorului întreprinderilor mici și mijlocii, cu cota impozitului pe venit de 4 % din obiectul impunerii în cazul în care,

---

¹ Legea nr. 352 cu privire la organizarea și desfășurarea activității turistice în RM.

² Codul fiscal al RM nr. 1163-XIII din 24.04.1997, art. 103 alin. 10;

volumul vânzărilor acestora nu depășește 1,2 mil. lei într-o oarecare perioadă de 12 luni consecutive. În cazul în care, conform situației din data de 31 decembrie a perioadei fiscale precedente perioadei fiscale de declarare, au obținut venit din activitatea operațională de livrări scutite de TVA, în mărime ce depășește 1,2 mil. lei se aplică regimul de impozitare în modul general stabilit, cota fiind de 12 %¹. De regulă, tur-operatorii devin subiecți ai impunerii cu TVA.

2. **Agențiile de turism** înregistrează venituri din mărimea comisionului obținut, sau adaosului comercial atribuit produselor și serviciilor turistice. Acestea pot deveni subiecți ai sectorului întreprinderilor mici și mijlocii, cu cota impozitului pe venit de 4 % din obiectul impunerii, cu condiția că mărimea veniturilor nu a depășit 1,2 mil. lei. Odată aprobat acest regim de impozitare în politicile de contabilitate, acesta nu poate fi modificat pe parcursul anului și nu permite deducerea cheltuielilor suportate de contribuabil pe parcursul perioadei fiscale. Dacă veniturile încasate în baza adaosului comercial, sau a comisionului obținut au depășit 1,2 mil. lei într-o oricare perioadă de 12 luni consecutive, atunci agenția de turism trebuie să se înregistreze ca contribuabil al TVA, iar cota impozitului pe venit achitată va constitui 12%.

Indiferent de regimul de impozitare a agențiilor de turism și a tur-operatorilor impozitul pe venit din activitatea de întreprinzător se va înregistra în debitul contului 731 „Cheltuieli privind impozitul pe venit” cu creditul contului 534 „Datorii față de buget”, subcontul 5341 „Datorii privind impozitul pe venit din activitatea de întreprinzător și profesională”.

În final concluzionăm că agenții economici care practică activitate de turism trebuie să stabilească tranșant tipul de servicii turistice oferite pentru a determina corect modul de tratare juridică, fiscală și contabilă.

Bibliografia:

1. Codul civil al RM nr. 1107 din 06.06.2002. Disponibil pe <http://lex.justice.md/md/325085/>
2. Codul fiscal al RM nr. 1163-XIII din 24.04.1997 (CF). Disponibil pe <http://www.fisc.md>.
3. Legea nr. 352 din 24.11.2006 cu privire la organizarea și desfășurarea activității turistice în RM. Disponibil pe [http://lex.justice.md/document_rom.php?id=0B88BC64:70678 DCD](http://lex.justice.md/document_rom.php?id=0B88BC64:70678 DCD;);
4. Legea nr. 231 din 23.09.2010 cu privire la comerțul interior. Disponibil pe <http://lex.justice.md/md/336378/>;
5. Legea nr. 160 din 22.07.2011 privind reglementarea prin autorizare a activității de întreprinzător. Disponibil pe <http://lex.justice.md/md/340497/>;
6. Legea nr. 105 din 13.03.2003 privind protecția consumatorilor. Disponibil pe [http://lex.justice.md/document_rom.php?id=546986A0%3A88685EC5](http://lex.justice.md/document_rom.php?id=546986A0%3A88685EC5;);
7. Legea nr. 845 din 03.01.1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi. Disponibil pe <http://lex.justice.md/viewdoc.php?id=311735&lang=>;
8. Planul general de conturi contabile, aprobat prin Ordinul Ministerului Finanțelor al RM nr.118 din 06.08.2013. În: Monitorul Oficial al R.M. nr. 233-237 din 22.10 2013.
9. Platon Nicolae. Activitatea agențiilor de turism și a tur-operatorilor: norme juridice și fiscale. În: Monitorul fiscal FISC.md, nr. 3 (51) din 2019.
10. Standardele Naționale de Contabilitate. În: Monitorul Oficial al RM, 22.10.2013, nr. 233-237. Disponibil pe www.mf.gov.md.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОЦЕССОВ ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИИ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

Елена БУЛАТОВА, д.э.н., проф.
Мариупольский государственный университет
Олег ЗАЙКОВСКИЙ, директор
Николаевский политехнический колледж

Abstracts. The research paper deals with peculiarities of higher school development in terms of globalization. It highlights modern development tendencies of world educational system of global nature. The article considers forms of international cooperation of universities.

¹ Codul fiscal al RM nr. 1163-XIII din 24.04.1997, art. 541, alin. 31.

Key words: globalization, higher education internationalization.

Процессы интернационализации и глобализации высшей школы обусловлены объективным действием законов эволюции общества. Эти процессы всегда были предметом научных дискуссий, что позволяет говорить об отсутствии концептуальной определенности интернационализации, глобализации высшего образования [6, с.44]. Интеграция выступает новым этапом интернационализации, а ее высшей степенью проявления становится глобализация [8]. В свою очередь, глобализация стала фундаментальным вызовом для высшего образования за всю историю его развития [1,5]. Интернационализация является объективным процессом, в который вовлечены все страны мира. Этот процесс имеет логику своего развития, что определяет взаимосвязь и взаимозависимость процессов интернационализации, интеграции и глобализации. Анализ научных источников позволяет сделать вывод, что интеграция выступает новым этапом интернационализации, а высшей степенью ее проявления становится глобализация [8].

Принципиально важным при определении сущности интернационализации высшего образования является выделение его международной составляющей, которая касается не только всех составляющих образовательной сферы, но и того места и роли, которую играет образования в развитии общества в целом [9].

Несмотря на то, что интернационализация высшего образования относительно новое явление в современном мировом хозяйстве, актуальность разработки этой проблематики обусловила появление значительного количества исследований. Историческая эволюция интернационализации высшего образования представлена в исследованиях Ф.Дж. Альтбаха, Л.Рамблей, Л.Рейзберга. Определение его моделей и основных тенденций представлены в работах Х.де Вита, Ф. Хантера, Л.Ховарда. Современные национальные политики и программы обеспечения интернационализации высшего образования представлены в исследованиях Р.Хелмса, Л.Рамблей и др.

В глобальной экономике знаний, высшие учебные заведения обеспечивают распространение университетами непрерывных потоков мобильности, информации, знаний. Определяя дефиницию интернационализации в национальном, отраслевом и институциональном аспекте, необходимо акцентировать внимание именно на цели, функции высшего образования в контексте интеграционного процесса (в международном, межкультурном или глобальном измерении) [9, с.2].

В научных исследованиях украинских ученых особое внимание уделяется изучению опыта становления университетов мирового класса, оценке существующих моделей международного сотрудничества, исследованию механизмов формирования конкурентных преимуществ университетов на глобальном рынке образовательных услуг [2,4].

Развитие современного высшего образования характеризуется рядом глобальных тенденций [3, с.21]. Поскольку сфера высшего образования становится субъектом глобального образовательного пространства, то, вполне логично, что на глобальном рынке образовательных услуг существенно обостряется конкуренция между университетами. Одновременно наблюдается активизация межуниверситетского сотрудничества в научной и образовательной сферах, транснационализация высшего образования.

За последние 17 лет количество иностранных студентов, участвующих в программах академической мобильности возросло в 2,5 раза до 5 миллионов. По данным ОЭСР [7]. Доля иностранных студентов, обучающихся в высших учебных заведениях, постепенно увеличивается с ростом уровня образования. В среднем по странам ОЭСР на долю иностранных студентов приходится 6% от общего числа студентов, 26% докторантов. Студенты из азиатских стран составляют самую большую группу иностранных студентов, обучающихся по программам высшего образования ОЭСР на всех уровнях (1,9 миллиона или 55% всех иностранных студентов в 2016 году, из которых 0,86 млн. студентов — выходцев из КНР).

Из европейских стран 0,845 млн. студентов обучаются за рубежом. При этом, если студенты-азиаты предпочитают обучение в Австралии (15%), Великобритании (11%) и США (38%), то европейские студенты отдают предпочтение европейским университетам — порядка 80% остаются в Европе и продолжают обучение.

Наиболее привлекательными для иностранных студентов являются университеты США, в которых обучаются 0,971 млн. иностранных студентов, Великобритания (0,432 млн. иностранных студентов), Австралия (0,336 млн. иностранных студентов), Канада (0,189 млн. иностранных студентов).

Помимо международной мобильности студентов, активно развиваются и другие ее формы: индивидуальная (преподаватели, исследователи), институциональная (развитие совместных образовательных проектов), интеграционная (внедрение международных образовательных стандартов), виртуальная (разработка совместных дистанционных программ). Важной формой проявления интернационализации высшего образования становится распространение институционального партнерства, в том числе за счет создания образовательных и исследовательских консорциумов, объединений.

В современных условиях развития глобального образовательного пространства наблюдается массовость высшего образования, образование приобретает общемировой характер, происходит его адаптация к запросам на рынке образовательных услуг, как со стороны потребителей образовательных услуг, так и со стороны рынка труда, с которым существенно углубляется взаимодействие.

Интернационализация стала не только неотъемлемой частью непрерывного процесса изменений в высшей школе. Интернационализация высшего образования относительно новое явление в современном мировом хозяйстве, которое стало не только неотъемлемой частью непрерывного процесса изменений в высшем образовании, фактически процессы интернационализации высшего образования стали важной детерминантой развития и реформирования высшей школы. Интернационализация образования обеспечивает преимущества как непосредственно университетам, так и национальным экономикам в целом.

Включение национальных образовательных систем в общемировые процессы развития глобализации влияет на уровень конкурентоспособности любой страны. Именно это становится основой разработки целенаправленных национальных политик интеграции в мировое образовательно-научное пространство, интернационализации высшего образования.

Литература:

1. Деланти Д. Новые модели университетов / Д. Деланти // <http://socio.tamp.ru/1.ht>
2. Дослідницькі університети: світовий досвід та перспективи розвитку в Україні : монографія / [А. Ф. Павленко, Л. Л. Антонюк, Н. В. Василькова, Д. О. Ільницький та ін.] ; за заг. ред. д.е.н., проф. А. Ф. Павленка та д.е.н., проф. Л. Л. Антонюк. — К. : КНЕУ, 2014. — 350, [2] с.
3. Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження : аналітичний звіт. — К. : Міжнародний фонд досліджень освітньої політики, 2014. — 144 с.
4. аух П. Ю. Сучасна освіта: портрет без прикрас: монографія. Житомир, 2012. 382 с.
5. Скотт П. Глобализация и университет / П. Скотт // «Alma Mater». — 2000. — № 4. — С. 3–8.
6. Callan H. Internationalization in Europe / H. Callan // *The Globalization of Higher Education*. — Buckingham: SRHE and Open University Press, 1998. — P. 44-57
7. *Education at a Glance 2018: OECD Indicators*, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2018-en>
8. *Globalization and Higher Education: Eight Common Perceptions From University Leaders* By Van R. Wood // <http://www.iienetwork.org/page/84658/>
9. Knight J. Updating the Definition of Internationalization / [Електронний ресурс] / J. Knight // *International Higher Education*. 2003. — № 33. http://www.bc.edu/bc_org/avp/soe/cihe/newsletter/News33/text001.htm

BITCOIN – UN DECENIU DE CRIPTO-ENTUZIASM ȘI CRIPTO-SCEPTICISM

Igor BALAN,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
Vlad HARTI,
Universitatea din Kent, Canterbury, Regatul Unit

Abstract. The last century has been remarked by the surprising evolution of various sectors of the world economy, particularly information technologies. The rapid development of technologies for processing, transmitting and accessing information in the light of profound globalization processes has

generated the emergence and application of various innovative information tools in different sectors of the economy. All this, in turn, is increasingly causing the international monetary system, primarily through the emergence of electronic coins. The further development of these technologies will surely lead, in the near future, to the fact that the money itself will disappear, and will totally come into the realm of virtual reality. It is worth mentioning that most of the financial regulators of the developed countries in the world with "force" currencies and not only are far from the enthusiasm about this perspective. In this context, we will discuss some issues that have arisen over the last decade on one of the world's most known and controversial virtual currencies.

Key words: *bitcoin, mining, electronic money, regulation, capitalization, payments, cryptocurrency, politics.*

Ultimul secol a fost remarcat de o evoluție surprinzătoare a diferitor sectoare a economiei mondiale, în particular a tehnologiilor informaționale. Dezvoltarea rapidă a tehnologiilor de prelucrare, transmitere și accesare a informațiilor, prin prisma proceselor profunde de globalizare, au generat apariția și aplicarea diverselor instrumente inovatorii de informare în diferite sectoare ale economiei. Toate acestea, respectiv, provoacă din ce în ce mai mult și sistemul monetar internațional, în primul rând prin apariția monedelor electronice. Dezvoltarea în continuare a acestor tehnologii cu siguranță va duce, în viitorul apropiat, la faptul că banii ca atare vor dispărea, și vor intra totalmente în domeniul realității virtuale. De menționat că, majoritatea autorităților de reglementare financiară a țărilor dezvoltate din lume cu valute din categoria „forte” și nu numai sunt departe de entuziasmul cu privire la această perspectivă. În această ordine de idei vom pune în discuție unele aspecte care au apărut pe parcursul ultimului deceniu privind una din cele mai cunoscute și controversate monede virtuale ale lumii - **Bitcoin**.

Bitcoin (creat în 2009 de către Satoshi Nakamoto) este o monedă virtuală, ce nu are o valoare reală și nu este asigurată de rezervele de aur a unei țări. Totodată, valoarea acesteia pe piața valurilor virtuale la sfârșitul lunii mai 2019 constituie 8900 USD¹.

Acesta are ca bază tehnologia Blockchain², care păstrează informația despre toate tranzacțiile în așa numite blocuri și le securizează cu ajutorul instrumentelor de criptare. Cea mai importantă caracteristică a unei asemenea tehnologii este decentralizarea. Moneda dată nu are un centru de emisie și nu depinde de economia unei țări, formând astfel o alternativă pentru întregul sistem bancar mondial.

Pentru ca această tehnologie să funcționeze, este nevoie de așa zisul proces de mining. Acest proces nu este alt ceva decât folosirea memoriei operative a calculatorului pentru a efectua calcule matematice și a confirma veridicitatea tranzacțiilor și a securiza rețeaua Bitcoin. În schimb, persoana care minează, primește o recompensă sub formă de criptomonede a cărei tranzacții a confirmat. Astfel, „minând” Bitcoin, primești o sumă mică în bitcoin pentru fiecare tranzacție confirmată. Acest proces, în scurt timp a evoluat într-o industrie complexă de producere a aparatului specializat pentru mining. Spre exemplu, Bitmain Technologies Ltd. compania care produce utilajul de minat Bitcoin, ASIC, fiind fondată abia în 2013, a făcut un profit anual mai mare de 3 mlrd. \$ în anul 2017, iar acțiunile companiei Nvidia au crescut cu peste 1700% în ultimii 5 ani datorită vânzării de plăci video folosite pentru mining.

Pentru a începe să te folosești de Bitcoin ca metoda de plată, în primul rând trebuie să ai un portmoneu în care să-l stochezi. Portmoneul e înregistrat cu ajutorul datelor din pașaport al proprietarului și îi oferă un cod secret, numit cheie, care îi permite proprietarului accesul la criptomonede sale. Există mai multe tipuri de portmonee pentru criptomonede. Portmoneele hardware sunt cele mai sigure, mecanismul acestora permite stocarea cheilor tale private offline, evitând complet probabilitatea unui atac cibernetic. Cele mai populare portmonee hardware sunt Ledger Nano S, TREZOR, KeepKey. Portmoneele virtuale operează pe un dispozitiv cu conexiune la internet, ca computer, laptop sau smartphone, de aceea cheile private nu pot fi considerate 100% securizate. Cele mai populare portmonee virtuale sunt Bitcoin Wallet, breadwallet, Mycelium și Edge. Sunt o varietate de metode de procurare a bitcoin-ului, cea mai simplă din ele fiind folosirea serviciilor unei platforme de schimb. Aceste platforme vând și cumpără criptomonede în schimb la Dolari SUA, Euro și alte valute naționale, dar și oferă posibilitatea de a schimba o criptomonedă pe alta. Cele mai mari Platforme de schimb la momentul dat sunt Bitfinex, Coinbase, Binance, Bitstamp și Poloniex. Majoritatea acestora acceptă plăți prin transfer bancar sau credit card, unele din ele operând chiar și cu transferuri Paypal. Odată ce platforma primește plata, ea va procura cantitatea de bitcoin dorită

---

¹ Bitcoin Hits New 2019 High Above \$8,900. <https://www.coindesk.com/bitcoin-hits-new-2019-high-above-8900>.

² Какой Bitcoin-кошелек лучше? Полное руководство. <https://www.buybitcoinworldwide.com/ru/bitcoin-koshelki/>.

și o va depozita într-un portmoneu generat automat în cadrul platformei date. Durata acestui proces poate varia de la câteva minute pînă la câteva ore în dependență de cît de încărcată este rețeaua. Nu este recomandabil de păstrat criptomonede în portmoneul platformelor de schimb din cauza atacurilor frecvente asupra securității lor. O altă metodă de cumpărare a criptomonedelor, în particular a Bitcoinului este procurarea cu numeral. Platformele ca LocalBitcoins, Paxful, BitQuick te vor ajuta să găsești persoane în apropierea ta, care doresc să schimbe bitcoin, sau te vor îndrepta spre o filială de bancă la care depozitând numeral, primești bitcoin în decurs de câteva ore. O altă metodă de procurare a bitcoinului cu numeral sunt aparatele ATM, similare celor bancare, la care introducând numeral și scanând QR codul portmoneului tău primești cantitatea de bitcoin dorită. Odată ce dispui de bitcoin în portmoneul tău, poți face orice tranzacție indiferent de sumă sau destinație în doar câteva ore.

Valoarea de piață a unei criptomonede este calculată prin intermediul unei formule matematice simple și anume împărțind capitalizarea acesteia la numărul de monede aflate în circulație¹. Valoarea primelor tranzacții în Bitcoin erau negociate direct pe forumul Bitcoin. Prima tranzacție făcută pentru a procura un bun fizic a fost în valoare de 10000 BTC, pentru a comanda pizza. Primul preț definit pentru activul dat îl întâlnim abia în martie 2010, odată cu apariția schimbului BitcoinMarket.com, care vindea 1 BTC la preț de 0,003\$. Un an mai târziu, în martie - aprilie 2011, bitcoinul ajunge să fie cotelat la egal cu dolarul. În noiembrie 2013 acesta atinge pragul de 1000\$, urmând un declin total și o stabilizare ulterioară a prețului în limita intervalului 300-700 \$ pentru o perioadă îndelungată. Anul 2017 a fost un an glorios pentru criptomonede. Valoarea unui bitcoin crește cu mai mult de 1900%, depășind 19000 în Decembrie. Capitalizarea întregii pieți de valute digitale crește considerabil, de la 17 mlrd. \$ la începutul anului la peste 800 mlrd. \$ în Decembrie, reprezentând o creștere de peste 4700%. Dominanța Bitcoin-ului pe piață a scăzut considerabil, căzând sub limita de 40% în comparație cu 86% înregistrată în Ianuarie 2017. Acest fenomen este o urmare a creșterii popularității altcoin-urilor cum ar fi Ethereum, Ripple, care au la baza o tehnologie mai performantă decât cea a Bitcoinului, reducând considerabil timpul necesar pentru efectuarea tranzacțiilor. Criptomonedele încep a fi percepute mai mult ca investiții decât mijloc de plată. Apar multe startup-uri, care prezintă idei inovative de a implementa tehnologia Blockchain în diverse domenii. Descrierea detaliată a planului de implementare, inclusiv strângerea capitalului și debutarea pe bursă a criptomonedei sunt descrise în *Whitepaper*². Acest document este cartea de vizită a unui proiect, iar inventoriul analizând-ul, iau decizia de a investi sau nu în proiectul dat. Așa zisul ICO (Initial Coin Offering), este principalul instrument de strângere de fonduri, care propune investitorilor un preț redus pentru criptomoneda dată în schimbul riscului asumat de a investi. În 2017 doar 48% din toate ICO-urile au avut succes, adunând suma de fonduri minimă necesară pentru a continua proiectul, expusă în *Whitepaper*. Aceste proiecte au adunat 5.6 mlrd. \$ într-un singur an conform raportului prezentat de FabricVentures și TokenData. În medie aceste proiecte au generat 12.8x din investiția inițială. Criptomonedele sunt promovate din ce în ce mai mult, pentru a atrage mai mulți investitori. Oamenii, auzind de succesul prietenilor săi investesc banii pe care nu sunt gata să-i piardă, supunându-se astfel unui risc major. Acest fenomen poate fi comparat cu febra aurului din secolul al XIX-lea din SUA.

Anul 2018 începe nu prea bine pentru valutele digitale, capitalizarea întregii pieți scade înregistrând o minimă sub 200 mlrd. \$, iar valoarea bitcoinului scade considerabil, stabilizându-se ulterior în jurul valorii de 6000 \$. Acest declin a alertat majoritatea investitorilor care au decis să-și vândă investițiile și să iasă de pe piața criptomonedelor. Unele dintre principalele cauze ale unei asemenea crize sunt măsurile severe de reglementare întreprinse de unele țări. Un alt factor ce a dus la declinul pieții de valute digitale și la mărirea neîncrederii în rândurile investitorilor este lipsa securității față de atacurile cibernetice. Doar de la începutul anului 2018 suma furată prin intermediul atacurilor cibernetice depășește 1 mlrd. \$. Cel mai mare furt fiind înregistrat la unul dintre cele mai mari platforme de schimb din Japonia, CoinCheck, în valoare de 534 mil. \$, în NEM (a zecea după capitalizare valută digitală la momentul furtului). Un caz similar a avut loc în 2014 după ce o altă platformă de schimb Japoneză, MtGox, a dat faliment constatând că din rețeaua sa au fost furați în jur de 400 mil. \$. La momentul de față, toate platformele dezvoltă intensiv securitatea cibernetică, unele chiar oferă recompensă pentru depistarea bagurilor și a punctelor slabe³.

Odată cu creșterea capitalizării valutilor digitale, multe state au realizat necesitatea de a interprinde

---

¹ Datele statistice privind valoarea și capitalizarea pieței de criptomonede. <https://coinmarketcap.com/>.

² <https://blockgeeks.com/guides/crypto-whitepaper/>.

³ Coincheck: World's biggest ever digital currency 'theft'. <https://www.bbc.com/news/world-asia-42845505>.

anumite măsuri de reglementare. Astfel în majoritatea țărilor sunt aprobate proiecte de lege privind legalitatea folosirii criptomonedelor ca mijloc de plată și legalizarea sau interzicerea platformelor de schimb și orice altă activitate în domeniul dat.

Japonia este cea mai mare piață pentru Bitcoin din lume. Aproximativ jumătate din volumul zilnic total al acestei criptomonede este operat în valuta națională japoneză, JPY. Japonia deține cea mai progresivă ambianță de reglementare a criptomonedelor din lume, astfel în Aprilie 2017 recunoaște Bitcoin-ul și alte valute digitale ca metodă de plată legală. În Decembrie 2017, Agenția Națională de Taxare a Japoniei anunță că veniturile de pe criptomonede ar trebui categorizate ca „venituri miscelanii”, adoptând taxe de 15-55% în dependență de venit. Reglementările vizând platformele de schimb de valute virtuale sunt la fel de progresive. Acestea activează legal pe teritoriul Japoniei doar dacă sunt înregistrați la FSA (Agenția de Servicii Financiare a Japoniei) și se conformează condițiilor acesteia. După atacurile cibernetice asupra celor mai mari burse de criptomonede japoneze, MtGox și CoinCheck, FSA impune condiții mai stricte ce vizează securitatea cibernetică și Combaterea spălării de bani și a finanțării terorismului.

Este greu de gasit o abordare consistentă din punct de vedere legal a valurilor digitale în Statele Unite ale Americii. Legile diferă de la stat la stat, iar autoritățile federale nu pot găsi un numitor comun în definirea termenului de criptomonede. Astfel, FinCEN (Rețeaua de combatere a crimelor financiare din SUA) nu consideră Bitcoin-ul și alte criptomonede ca metode legale de plată. Pe de altă parte IRS (Internal Revenue Service), recunoaște criptomonedele ca proprietate și emite în martie 2014 ghidul de impozitare pentru acestea¹. Conform acestui ghid, deținătorii trebuie să achite impozite ca cele pentru avere și sunt obligați să informeze IRS despre toate schimbările făcute. Persoanele ce fac mining la fel se supun impozitării din venitul brut anual. Din cauza volatilității excesive a criptomonedelor, utilizatorii din SUA sunt obligați să achite și impozite pentru veniturile dobândite din creșterea valorii acestora. În concluzie, Statele Unite ale Americii s-a impus cu o politică de reglementare severă a criptomonedelor, influențând puternic asupra pieții.

Australia duce o politică progresivă de implementare a reglementarilor ce vizează criptomonedele. În 2017 guvernul acesteia a declarat că folosirea criptomonedelor este un lucru legal specificând că ele ar trebui tratate ca proprietate nu ca mijloc de plată. Anterior, valutele digitale au fost subiect al unei taxări duble. Astfel impozitele se achitau pentru schimbarea acestora în valute naționale și pentru achitarea bunurilor și a serviciilor. În septembrie 2017, dubla impozitare este scoasă, guvernul Australiei dând astfel dovadă de formarea unei ambianțe prielnice pentru activitatea valurilor digitale. Platformele de schimb, pe teritoriul dat, sunt legale doar dacă sunt înregistrate și se supun condițiilor și standardelor AUSTRAC (Australian Transaction Reports and Analysis Centre).

China duce o politică direcționată evident împotriva dezvoltării valurilor digitale. Pe 5 Decembrie 2013, Banca Populară Chineză, face primul pas în reglementarea criptomonedelor, interzicând instituțiilor financiare să opereze cu tranzacțiile acestora. Aceasta continuă prin interzicerea vânzării de monede și tokenuri prin intermediul ICO (Initial Coin Offering) în 2017, acestea fiind principala modalitate de strângere de fonduri pentru proiectele noi din domeniul dat. Bursele și platformele de schimb autohtone, ce operează cu valutele digitale, sunt supuse închiderii. Doar platformele străine ce nu sunt detectate de securitatea digitală a Chinei au mai rămas posibile de accesat. Necâtând la toate aceste restricții, activitatea de mining în China nu este interzisă deocamdată.

În Uniunea Europeană, activitatea legată de valutele digitale este legală cu o singură excepție: Nici un stat membru al UE nu are dreptul de a introduce moneda proprie. Dacă o platformă de schimb este autorizată de către o instituție regulatorie a unui stat membru cum ar fi BaFin (Germany's Financial Supervisory Authority), AMF (Autorité des Marchés Financiers) sau Ministerul de Finanțe al Italiei, aceasta poate opera ulterior pe întregul teritoriu UE. Măsurile de reglementare variază în dependență de stat, dar în majoritate țărilor aceste măsuri sunt foarte liberale, favorizând astfel dezvoltarea și prosperarea acestei ramuri.

Elveția are o poziție extrem de progresivă în privința valurilor digitale. SFTA (Swiss Federal Tax Administration) consideră criptomonedele a fi un activ, care se supune taxării și care trebuie inclus în declarația anuală fiscală. Aceasta a impus un proces de înregistrare pentru platformele de schimb, care sunt obligate să obțină licența de la FINMA (Swiss Financial Market Supervisory Authority) pentru a începe activitatea. În februarie 2018 FINMA, publică un ghid care prevede reglementările implementate cu referire la ICO, care are drept scop securizarea investițiilor și diminuarea probabilității de fraudă.

---

¹ Reglementările IRS privind valutele digitale. <https://www.irs.gov/newsroom/irs-virtual-currency-guidance>.

În urma decretului privind dezvoltarea economiei digitale, elaborat de Parcului de Tehnologii Înalte și semnat de către președintele Aleksandr Lukașenko, Republica Belarus se impune prompt pe arena mondială a valurilor digitale. Acest decret prevede liberalizarea și legalizarea tuturor activităților legate de criptomonede și Blockchain inclusiv platformele de schimb și tranzacționare, ICO, mining-ul, crearea și promovarea noilor monede, schimbarea acestora pe ruble beloruse și alte valute străine, dar și scutirea de impozite pe venit și profit generat din industria dată pînă pe 1 Ianuarie 2023. În privința peroanelor fizice, achiziționarea și vânzarea monedelor nu este considerată o activitate antreprenorială, iar venitul dobândit din tranzacțiile cu ele nu necesită declarații. Unica particularitate a acestui regim este că orice operațiune trebuie făcută prin intermediul companiilor rezidente ale Parcului de Tehnologii Înalte. Decretul a intrat în vigoare pe 28 martie 2018.

La momentul de față, Republica Moldova nu a întreprins nici o măsură de reglementare ce ar viza activitatea criptomonedelor pe teritoriul său. Banca Națională a Moldovei, în calitate de regulator, și-a expus de repetate ori poziția asupra investițiilor în criptomonede, evidențiind riscurile de volatilitate excesivă, prăbușire a prețurilor, închiderea platformelor de schimb și probabilitatea înaltă a unei fraude¹. BNM reamintește că valutele digitale nu sunt reglementate, de aceea sunt folosite des la spălare de bani și finanțarea diferitor organizații teroriste. Pe teritoriul Republicii Moldova, activează momentan 6 locații care acceptă tranzacțiile cu bitcoin, dintre care 2 magazine online Logo.Prom.md și Fasttech.com, două companii de hosting, fablab și aplica hosting, și două puncte terminale ale rețelei Bpay, toate fiind localizate în Chișinău. Primind achitarea în criptomonede, aceste întreprinderi nu sunt obligate să achite impozite pe acest venit sau să-l declare. Cea mai intensă activitate în industria dată, are loc în stînga Nistrului, pe teritoriul Transnistriei. Legislativul regiunii separatiste, Sovietul suprem, a adoptat în regim de maximă urgență o lege ce vizează valutele digitale. Pe data de 23 ianuarie 2018, liderul regiunii Vadim Krasnoselski a prezentat acest proiect de lege. Pe 24 ianuarie, acesta a fost votat în prima lectură, iar după încă o săptămână, pe 31 ianuarie, documentul a trecut și de lectura finală. Acesta prevedea deschiderea unei zone economice libere cu facilități fiscale și tarife speciale la curent electric pentru agenții economici care vor deschide așa numitele ferme de *mining*. Legea interzice activitatea de mining pentru persoanele fizice și nu permite libera circulație și schimbul valurilor digitale în orice altă valută, ceea ce ar însemna că toate criptomonedele dobândite în urma activității de mining, vor părăsi teritoriul. Energia electrică este unul dintre principalele componente necesare pentru procesul de mining. Krasnoselski asigură că regiunea va putea asigura necesarul de curent electric din contul capacităților de generare care aparțin administrației sau concernului Sheriff. Principalele centrale electrice din regiune sunt hidrocentrala de la Dubăsari, de pe râul Nistru, trei centrale electrice cu termoficare ale Sheriff-ului de la Tiraspol și centrala electrică de la Cuciurgan, care aparține concernului rus RAO ES. Cea din urmă funcționează pe baza gazului furnizat de Federația Rusă, dar pentru care regiunea Transnistreană nu achită. Astfel Moscova încearcă să impună datoria Transnistriei de peste 6 mlrd \$, Chișinăului.

Luând în considerare faptul că tranzacțiile valurilor digitale nu sunt monitorizate, iar legile cu privire la taxarea veniturilor de pe baza acestora sunt vagi, întregul proiect de lege, inclusiv formarea zonei libere și facilitarea agenților economici prin scutirea de impozite și prețuri reduse la energia electrică, nu este alt ceva decât o nouă „afacere” bine structurată, unde ca beneficiari principali apar oameni de afaceri și persoane afiliate înalților demnitari de stat ai Federației Ruse².

În concluzie, conchidem că criptomonedele au avut un impact mare asupra societății mondiale, acesta având aspecte atât pozitive cât și negative. Principalul aspect pozitiv este implementarea tehnologiei pe care sunt bazate valutele digitale, Blockchain, care este o tehnologie total inovativă, caracteristica sa fundamentală fiind decentralizarea. Au apărut multe proiecte de folosire a acestei tehnologii în domenii total diferite decât cel financiar. De exemplu, în statul african Sierra Leone au avut loc primele alegeri electorale, la baza funcționalității cărora a fost tehnologia Blockchain, iar în Puerto Rico se discută construcția primului oraș bazat în totalitate pe tehnologia dată. Pe de altă parte criptomonedele, din cauza tehnologiei sale, sunt folosite des pentru acțiuni ilegale, cum ar fi vânzări de droguri, spălare de bani și finanțarea organizațiilor teroriste. Această problemă a forțat majoritatea țărilor să adopte proiecte de legi privind reglementarea valurilor digitale. Platformelor de schimb, pentru a primi licența, le sunt impuse

---

¹ BNM avertizează că investițiile în criptovalute implică riscuri înalte. <https://www.bnm.md/ro/content/bnm-avertizeaza-ca-investitiile-criptovalute-implica-riscuri-inalte>.

² Regiunea transnistreană și „minele” de criptomonede în care vor „săpa” unii ruși. <https://www.europalibera.org/a/regiunea-transnistreana-bitcoin-lina-grau/29015333.html>.

unele condiții ce corespund standardelor de combatere a spălării de banii și a finanțării terorismului mondiale. Cu toate acestea, valutele digitale rămân în continuare un activ nesigur și extrem de volatil din punct de vedere investițional.

REGULI NOI DE CALCUL A AMORTIZĂRII MIJLOACELOR FIXE ÎN SCOPURI FISCALE ȘI IMPACTUL ACESTORA ASUPRA CONTABILITĂȚII

Djulieta PRODAN,
Universitatea Cooperatist Comercială din Moldova

***Abstract.** Accounting in the Republic of Moldova is always trying to change and accountants are constantly improving. At the moment, accounting is again in a transition period. In 2019, the entities are obliged to pass the new tax rules for calculating the fixed assets amortization and from 01.01.2020 the new National Accounting Standards are implemented. In this article, the author aims to study and document the main changes in tax legislation regarding the order of calculation of the fixed assets amortization and to analyze the impact of these changes on the accounting.*

***Key words:** fixed asset, amortization, material property, service life, amortization rate.*

Contabilitatea în Republica Moldova are mereu tendința de schimbare și contabilii mereu sunt în continuă perfecționare. La moment contabilitatea din nou se află în perioadă de tranziție. În anul 2019 în mod obligatoriu entitățile trec la noile reguli fiscale de calcul a amortizării mijloacelor fixe, iar din 01.01.2020 se implimentează noile Standarde Naționale de Contabilitate. În prezentul articol autorul își propune să studieze și să releve principalele modificări în legislația fiscală privind ordinea calculării amortizării mijloacelor fixe, la fel să analizeze impactul acestor modificări asupra contabilității.

În anul 2018 au fost elaborate un șir de legi, care au operat modificări atât în Codul Fiscal¹, cât și au adus în concordanță alte acte normative cu prevederile acestor modificări. Foarte multe modificări se referă la ordinea calculării amortizării mijloacelor fixe și la mijloacele fixe în general. Astfel în Monitorul Oficial nr. 499-503 din 21.12.2018 a fost publicată Hotărârea Guvernului nr. 1251 din 19.12.2018 cu privire la modificarea Hotărârii Guvernului nr. 289/2007 pentru aprobarea Regulamentului privind evidența și calcularea amortizării mijloacelor fixe în scopuri fiscale Nr. 289 din 14.03.2007². Si dacă pentru anul 2018 entitățile puteau folosi la alegere: metoda existentă de calcul a uzurii sau metoda nouă de calcul a amortizării în scopuri fiscale, atunci începând cu 01.01.2019 regulile vechi sunt abrogate, fiind obligatorii regulile noi.

Potrivit modificărilor operate prin Legea nr. 288 din 15.12.2017³, în Codul Fiscal cuvântul “uzură”, la orice formă gramaticală, a fost substituit cu cuvântul “amortizare”, armonizând noțiunile din Codul Fiscal cu cele din Standardele Naționale de Contabilitate. La fel Codul Fiscal a fost completat cu articolul 26¹ “Deducerea amortizării mijloacelor fixe”, potrivit căruia mijloacele fixe pe care se calculează amortizarea este proprietatea materială reflectată în bilanțul contribuabilului în conformitate cu legislația și folosită în activitatea de întreprinzător, a căror valoare scade prezumtiv ca urmare a uzurii fizice și morale și a cărei perioadă de exploatare este mai mare de un an, iar valoarea ei depășește suma de 6000 de lei. La fel, sânt considerate mijloace fixe supuse amortizării în scopuri fiscale investițiile efectuate în mijloacele fixe care fac obiectul unui contract de leasing operațional, locațiune, concesiune, arendă, comodat, sublocațiune. Compararea metodelor de evidență și amortizare a mijloacelor fixe poate fi efectuată în următorul tabel:

---

¹ Codul fiscal nr. 1163-XIII din 24.04.1997

² Regulamentul privind evidența și calcularea amortizării mijloacelor fixe în scopuri fiscale Nr. 289 din 14.03.2007

³ Legea nr. 288 din 15.12.2017 cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative

Tabelul 1. Modificările prevederilor legale cu privire la amortizarea mijloacelor fixe

<i>Criteriul luat la baza comparării</i>	<i>Reguli în vigoare până la 01.01.2018</i>	<i>Reguli în vigoare din 01.01.2019</i>
Obiectul de calcul al amortizării	Amortizarea se calculează pe fiecare categorie în parte, cu excepția I categorii ¹ .	Amortizarea se calculează pe fiecare obiect de mijloace fixe separate ² .
Norma de amortizare	Norma de amortizare se stabilește conform art. 26 din Codul Fiscal reieșind din 5 categorii de proprietate astfel: ✓ categoria I-5% ✓ categoria II-8% ✓ categoria III-12,5% ✓ categoria IV-20% ✓ categoria V-30%.	Norma de amortizare se determină ca raport dintre 100% și durata de funcționare utilă a acestuia stabilită de Guvern.
Metoda de calcul a amortizării	Metoda soldului degresiv	Metoda liniară
Perioada de calcul	Amortizarea mijloacelor fixe se calculează pentru întregul an în ansamblu, indiferent de luna punerii în funcțiune.	Amortizarea mijloacelor fixe se calculează începând cu luna următoare celei în care mijlocul fix se pune în funcțiune.
Tratamentul mijloacelor fixe conservate	Mijloacele fixe conservate sunt excluse din registrul de calcul a amortizării în scopuri fiscale și amortizarea nu se calculează, în caz de reintrare de la conservare-invers.	Mijloacele fixe conservate nu sunt excluse din registrul de calcul a amortizării în scopuri fiscale și amortizarea se calculează.
Tratamentul mijloacelor fixe primite cu titlu gratuit	Începând cu perioada fiscală 2014, se permite deducerea amortizării mijloacelor fixe primite cu titlu gratuit și puse în funcțiune în perioadele fiscale anterioare anului 2014, a căror valoare a fost inclusă la venituri impozabile ale contribuabilului. Amortizarea acestor mijloace fixe se calculează reieșind din valoarea reflectată în bilanțul contribuabilului conform situației din 31 decembrie 2013.	Nu se permite deducerea amortizării mijloacelor fixe primite cu titlu gratuit, cu excepția cazurilor în care valoarea acestora a fost inclusă în venitul impozabil al contribuabilului.

Astfel din 01.01.2019 evidența mijloacelor fixe și în scopuri fiscale se ține separat pentru fiecare obiect, amortizarea calculându-se prin metoda liniară începând cu luna următoare celei în care mijlocul fix a fost pus în funcțiune. În cazul în care entitatea alege aceleași opțiuni pentru calculul amortizării în politicile sale contabile, ordinea de calcul a amortizării în contabilitatea financiară și în scopuri fiscale poate fi unică (pentru mijloacele fixe intrate din 01.01.2019).

Mărimea lunară a amortizării mijloacelor fixe ce urmează a fi dedusă se determină prin înmulțirea bazei valorice a mijloacelor fixe cu norma de amortizare respectivă și raportarea la 12 luni:

$$A_{m.f.} = (BV_{m.f.} * N_a) / 12,$$

unde:

$A_{m.f.}$ – amortizarea calculată în scopuri fiscale;

$BV_{m.f.}$ – baza valorică a mijlocului fix supus amortizării;

N_a – norma amortizării pentru fiecare mijloc fix¹.

Pentru stabilirea normei amortizării pentru fiecare obiect de mijloace fixe la fel ne ghidăm de durata de funcționare utilă a acestuia stabilită în Catalogul mijloacelor fixe și activelor nemateriale, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 338, care totuși are multe neajunsuri și se așteaptă aprobarea noului Catalog în cursul anului 2019. Reeșind din aceasta, ar fi rezonabil ca contabilii să mai aștepte cu tranziția la noua ordine de calcul a amortizării mijloacelor fixe în scopuri fiscale până la aprobarea noului Catalog.

Durata de funcționare se stabilește astfel:

✓ pentru mijloacele fixe nou-procurate începând cu 01.01.2019 - se folosește durata de funcționare din Catalogul anterior menționat²;

✓ pentru mijloacele fixe amortizate anterior - durata de funcționare reprezintă diferența dintre durata stabilită în Catalogul menționat și numărul perioadelor fiscale în care a fost calculată amortizarea potrivit art. 26 din Codul fiscal;

✓ pentru mijloacele fixe constatate conform art. 26¹ alin. (3) din Codul fiscal (investițiile efectuate în mijloacele fixe care fac obiectul unui contract de leasing operațional, concesiune, arendă, comodat, sublocățiune) - durata de funcționare reprezintă durata contractului încheiat.

Codul fiscal permite revizuirea duratei prestabilite în Catalogul menționat. Și anume, durata de funcționare utilă a obiectelor mijloacelor fixe din toate grupele poate fi sporită sau redusă cu până la 25% față de durata stabilită în Catalog. Aceasta decizie se ia de către conducerea întreprinderii sau organizației în funcție de intensitatea și condițiile de exploatare a activului, de reparațiile ulterioare pentru îmbunătățirea stării acestuia, de modificările tehnologice care influențează asupra duratei de funcționare utilă a obiectelor, de uzura morală a activului respectiv etc.

Dacă pe parcursul exploatării activului întreprinderea, organizația constată că durata de funcționare utilă normală conform Catalogului nu este adecvată, atunci aceasta va putea fi corectată la sfârșit de an, în baza unei analize pertinente, cu aprobarea de către organul de administrare.

Durata de funcționare utilă a obiectelor mijloacelor fixe poate fi majorată cu până la 25% față de durata prevăzută de Catalog în cazul:

✓ efectuării reparației capitale a obiectelor de mijloace fixe sau realizării investițiilor capitale ulterioare pentru îmbunătățirea stării acestora;

✓ modificărilor tehnologice care influențează asupra duratei de funcționare utilă a obiectelor;

✓ implementării unei politici eficiente de întreținere și de reparații, adoptată de întreprindere, organizație, care poate asigura o durată mai mare de funcționare rentabilă, cu venituri mai mari decât cheltuielile de exploatare.

Durata de funcționare utilă a obiectelor mijloacelor fixe poate fi redusă cu până la 25% față de durata prevăzută în cazul:

✓ exploatării în condiții nocive și/sau modificării condițiilor de utilizare (de exemplu pentru exploatarea în condițiile nefavorabile, de umiditate, pentru construcții de transmisie și pentru demontare, pentru mașini și utilaje de turnătorie care activează în condițiile de producere în serii mici, pentru autoturismele cu remorcă, pentru cele care sînt utilizate în cariere și în condiții nefavorabile);

✓ modificărilor tehnologice care influențează asupra duratei de funcționare utilă a obiectului.

Pentru argumentarea duratei de funcționare utilă a activelor care nu sînt indicate în Catalog se poate utiliza experiența proprie a întreprinderii sau organizației de exploatare a activelor similare, experiența altor întreprinderi sau pot fi atrași în aceste scopuri specialiști competenți³.

O altă dilemă ce necesită rezolvare din partea contabililor odată cu tranziția la noile reguli de calcul ale amortizării mijloacelor fixe, este stabilirea bazei valorice pentru mijloacele fixe existente la data tranziției în bilanțul entității. În acest sens Regulamentului privind evidența și calcularea amortizării mijloacelor fixe în scopuri fiscale Nr. 289 din 14.03.2007 a fost completat cu capitolul XII “Modul de determinare a bazei valorice a mijloacelor fixe deținute în cazul aplicării pentru prima dată a prevederilor art. 26¹ din Codul fiscal”, care prevede că baza valorică a fiecărui mijloc fix la începutul perioadei fiscale de tranziție va constitui:

1) pentru mijloacele fixe raportate la categoria I de proprietate – baza valorică determinată la data de 31 decembrie (ultima zi) a perioadei fiscale anterioare;

---

¹ art. 8¹ din Regulamentul privind evidența și calcularea amortizării mijloacelor fixe în scopuri fiscale Nr. 289 din 14.03.2007

² Catalogul mijloacelor fixe și activelor nemateriale nr. 338 din 21.03.2003

³ Art.80-84 din Catalogul mijloacelor fixe și activelor nemateriale nr. 338 din 21.03.2003

2) pentru mijloacele fixe raportate la categoriile II-V de proprietate – baza valorică determinată prin calcul, având în vedere ponderea procentuală a valorii de bilanț a mijlocului fix respectiv în suma totală a valorii de bilanț aferente mijloacelor fixe atribuite categoriei respective la data de 31 decembrie (ultima zi) a perioadei fiscale anterioare, aplicată la baza valorică a categoriei la care a fost atribuit mijlocul fix respectiv¹.

Trebuie să conștientizăm, că pentru entitățile cu un număr mare de mijloace fixe determinarea bazei valorice a fiecărui mijloc fix la începutul perioadei fiscale de tranziție impune un volum mare de muncă contabilă.

La fel, sânt considerate mijloace fixe supuse amortizării în scopuri fiscale investițiile efectuate în mijloacele fixe care fac obiectul unui contract de leasing operațional, locațiune, concesiune, arendă, comodat, sublocațiune. Comodatul și sublocațiunea apar doar în urma modificărilor operate în Codul fiscal. Prin investiție se înțelege excedentul cheltuielilor ce țin de reparație, îmbunătățire și altele asemenea în privința mijloacelor fixe respective asupra cheltuielilor menționate, permise spre deducere în perioada fiscală conform modului stabilit în art. 26¹ alin.(11). Deducerea cheltuielilor menționate se permit în limita a 15% din suma calculată a locațiunii, arendeii sau redevenței (plății pentru concesiune), suportată pe parcursul perioadei fiscale, iar în cazul cheltuielilor de reparație a mijloacelor de transport aerian internațional – în mărime de 100% din suma calculată a ratei de leasing operațional, suportată pe parcursul perioadei fiscale².

S-a armonizat pe multe poziții și ordinea de calcul a valorii de intrare a mijloacelor fixe. Astfel valoarea de intrare a mijloacelor fixe conform contabilității financiare va coincide cu valoarea de intrare a mijloacelor fixe conform prevederilor fiscale cu excepția următoarelor cazuri:

✓ în cazul finanțării parțiale a mijloacelor fixe pe contul entității, în scopuri fiscale la intrări se va include doar partea suportată de către întreprindere;

✓ în cazul intrării autoturismului cu o valoare ce depășește 200000 lei, în scopuri fiscale valoarea lui va constitui 200000 lei;

✓ dacă la procurarea sau crearea cu forțe proprii a mijloacelor fixe au fost folosite mijloace împrumutate, atunci în scopuri fiscale suma dobânzilor aferente perioadei până la punerea în funcțiune a mijlocului fix se vor include în valoarea acestuia. În contabilitatea financiară entitatea poate raporta aceste dobânzi la cheltuieli sau le poate capitaliza conform prevederilor SNC “Costurile îndatorării”³.

Încă o armonizare substanțială se referă la deducerea cheltuielilor de reparație a mijloacelor fixe. Potrivit art. 26¹ alin.(10) deducerea cheltuielilor pentru reparația proprietății se efectuează în conformitate cu Standardele Naționale de Contabilitate. Costurile ulterioare aferente întreținerii, asistenței tehnice și reparației mijloacelor fixe ce corespund definiției de proprietate materială din Codul fiscal, suportate pentru menținerea lor în stare funcțională, de la care nu se așteaptă beneficii economice suplimentare și care, potrivit prevederilor Standardelor Naționale de Contabilitate, sânt reflectate ca costuri/cheltuieli curente, de asemenea, în scopuri fiscale, vor fi recunoscute la deducere. Costurile ulterioare suportate în procesul de reparație sau dezvoltare a mijloacelor fixe în scopul îmbunătățirii caracteristicilor inițiale ale acestora și, respectiv, al majorării beneficiilor economice așteptate din utilizarea obiectului, care, potrivit Standardelor Naționale de Contabilitate, sânt capitalizate prin adăugarea acestora la valoarea contabilă a obiectului respectiv, de asemenea, în scopuri fiscale, vor fi reflectate la majorarea bazei valorice a respectivului mijloc fix⁴. Amortizarea valorii capitalizate se calculează începând cu luna următoare celei în care a avut loc capitalizarea. Și această modificare înlesnește mult munca contabilă.

Stabilirea metodei liniare presupune câteva avantaje:

- simplificarea modului de calcul atât pentru agentul economic cât și pentru organele de control;
- reducerea timpului și personalului necesar pentru calculul și evidența amortizării în scopuri fiscale;
- excluderea riscului admiterii unor erori la efectuarea calculului și a riscului sancționării de către organele de control;
- asigurarea echilibrului și previzibilității estimării cheltuielilor permise spre deducere în scopuri fiscale, în contextul în care reportarea pierderilor fiscale se realizează în mărimi arbitrare;

¹ art. 29 din Regulamentul privind evidența și calcularea amortizării mijloacelor fixe în scopuri fiscale Nr. 289 din 14.03.2007

² alin.11 art. 26¹ din Codul fiscal nr. 1163-XIII din 24.04.1997

³ SNC “Costurile îndatorării”

⁴ art.20¹ din Regulamentul privind evidența și calcularea amortizării mijloacelor fixe în scopuri fiscale Nr. 289 din 14.03.2007

- răspândire largă în majoritatea statelor;
- metoda degresivă nu a răspuns așteptărilor privind efectul investițiilor în mijloacele fixe.

Chiar dacă perioada de tranziție la noile prevederi de evidență și calcul a amortizării în scopuri fiscale va avea un impact de creștere a volumului muncii contabile și a cheltuielilor entității prin operarea modificărilor în programele automatizate de prelucrare a informațiilor contabile, totuși este o schimbare spre binele contribuabilului. Pe multe poziții, indicate anterior, s-au armonizat terminologia, tratamentul privind deducerea cheltuielilor în contabilitatea financiară și conform prevederilor fiscale. Cele menționate ne permit să conchidem că schimbarea metodologiei de calcul a amortizării mijloacelor fixe în scopuri fiscale va înlesni munca contabilă.

Referințe:

1. Codul fiscal nr. 1163-XIII din 24.04.1997.
Disponibil pe: <http://www.lex.md/fisc/codfiscaltxtro.htm>;
2. Catalogul mijloacelor fixe și activelor nemateriale aprobat prin Hotărârea guvernului nr.338 din 21.03.2003. Disponibil pe: <http://lex.justice.md/md/296151/>;
3. Standardul Național de contabilitate “Costurile îndatorării”.
Disponibil pe: <https://monitorul.fisc.md/NAS/standardele-nationale-de-contabilitate.html>;
4. Standardul Național de contabilitate “Imobilizările necorporale și corporale”. Disponibil pe: <https://monitorul.fisc.md/NAS/standardele-nationale-de-contabilitate.html>;
5. Legea nr. 288 din 15.12.2017 cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative. Disponibil pe: <http://lex.justice.md/md/373510%20/>;
6. Regulamentul privind evidența și calcularea amortizării mijloacelor fixe în scopuri fiscale Nr. 289 din 14.03.2007. Disponibil pe: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?id=322138&lang=1>;

AVANTAJELE UTILIZĂRII METODEI PBL ÎN PROCESUL DE PREDARE-ÎNVĂȚARE ÎN CADRUL ASEM

Tatiana GAUGAȘ, lect. univ.
ASEM

Abstract. *This article focuses on the importance of introducing Problem-based Learning in the higher education system of Republic of Moldova, based on the AESM experience. Problem-based learning (PBL) is an instructional method that is based on student centered learning. This new learning model helps students to be part of the learning process, to understand the relevance of knowledge they acquire, to become cross disciplinary and to be able to make appropriate use of what they have learned. It is providing students with knowledge and helping acquire skills suitable for problem solving. PBL is recognized all over the world as a successful educational method in Higher Education.*

Cuvinte-cheie: metode inovative de predare, PBL, învățarea centrată pe student

Ultimele tendințe din învățământul superior arată o orientare tot mai profundă spre responsabilitatea predării, așa încât procesul de predare nu este văzut doar ca responsabilitatea individuală a profesorului, dar ca o responsabilitate a întregii instituții, cu politici, strategii de dezvoltare a personalului și metode de asigurare a calității a procesului de predare. Fiind preocupate de îmbunătățirea procesului de predare, multe universități creează și finanțează centre de dezvoltare a personalului sau centre pentru predare și învățare, și se concentrează asupra cercetării în domeniul creșterii calității de predare în învățământul superior. Specialiștii din domeniu susțin că una din cele mai reușite metode de îmbunătățire a procesului de predare este schimbarea accentului de la profesor spre cel care învață, adică definirea clară a rezultatelor învățării pe care studenții ar trebui să le atingă la finele temelor predate de profesori.

În condițiile actuale tot mai multe universități se axează pe învățarea și predarea axată pe student, bazată pe elaborarea curriculumului reieșind din rezultatele pe care studenții trebuie să le atingă la diferite nivele.

Rezultatele învățării trebuie reflectate pe 3 nivele:

- La nivel instituțional, ca afirmație a ceea ce absolvenții universității se presupune că trebuie să

poată face;

- La nivel de program, ca afirmație a ceea ce absolvenții a unui program de studii trebuie să fie capabili să facă;
- La nivel de fiecare disciplină, ca afirmație a ceea ce studenții trebuie să fie capabili să cunoască și să utilizeze la finele unui curs.¹

Finalitățile procesului de învățare pentru absolvenți la specialitățile economice sunt concepute în două direcții: cunoștințe și abilități generice care trebuie afișate în toate circumstanțele sau ca atribute încorporate în domeniu sau în cadrul unei discipline.

Specialiștii recomandă următorii pași înainte de elaborarea finalităților de învățare:

1. decizia referitor la ce cunoștințe trebuie implicate;
2. selectarea temelor ce trebuie predate;
3. decizia referitor la obiectivele predării temei și determinarea nivelului de performanță atins de studenți.

După ce sunt stabilite finalitățile cursului, se verifică dacă există o corespundere și coordonare între rezultatele absolvirii programului și a cursului. Se poate de realizat acest lucru prin reprezentarea hărții curriculumului, care este revizuirea sistematică între rezultatele învățării preconizate programului și rezultatele finale la absolvire, și rezultatele vizate ale cursului și ale programului. Eficiența predării la profesori depinde de modul de gândire și apreciere a ceea ce este procesul de predare. Sunt cunoscute trei nivele ale filosofiei predării. Primele două sunt modele de învinuire, în primul caz al studentului, în al doilea al profesorului. Al treilea model integrează predarea și învățarea, apreciind predarea eficientă ca încurajarea studenților să folosească activitățile de învățare pentru realizarea finalităților propuse.²

Primul nivel se focusează pe diferențele dintre studenți: sunt studenți buni și slabi. Astfel, profesorii văd responsabilitatea lor drept cunoașterea cursului și expunerea clară a acestuia. Transmiterea informației are lor prin predare tradițională, așa că diferențele în asimilarea materialului și învățare între studenți se explică prin abilități, motivare, ce școală au absolvit etc.

Profesorii ce adoptă nivelul doi, se focusează pe ce fac profesorii. Acest model este la fel bazat pe transmitere, dar transmiterea conceptelor și înțelegerii, nu doar a informației. Procesul de învățare este apreciat în funcție de ce face profesorul și nu de tipul de student cu care interacționează. Această metodă de predare este centrată pe profesor.

Al treilea nivel se concentrează asupra a ceea ce face studentul și cum se referă aceasta la procesul de predare. Acest model de predare este centrat pe student și scopul predării este în a oferi suportul pentru învățare. Pentru a atinge acest scop, e necesar de a stabili următoarele aspecte:

- Ce studenții trebuie să învețe pentru a realiza finalitățile cursului;
- Ce înseamnă pentru studenți să înțeleagă conținutul predat în felul în care este stipulat în finalitățile dorite;
- Ce tipuri de activități de învățare-predare sunt necesare pentru a atinge nivelele dorite de înțelegere.

Deci conform acestui model, rolul profesorului se schimbă, el deja nu este factorul decisiv și expertul, și acest lucru poate să creeze bariere psihologice pentru mulți profesori ce sunt obișnuiți cu sistemul tradițional de predare.

Tehnologiile educaționale oferă activități de predare-învățare care se pot adresa unei varietăți mari de finalități de învățare. E-learning poate fi o alternativă predării tradiționale în clasă și poate implica studenții în activități specifice ca de ex. conferințe mediatice prin calculator, forumuri ale cunoștințelor. Studenții pot lucra on-line și utiliza rețelele de socializare sau skype-ul pentru organizarea lucrului în echipă, interacțiunea cu profesorii sau colegii săi, precum și pentru postări după reflecții serioase. *Implimentarea tehnologiilor în procesul de predare-învățare* – utilizarea tehnologiilor și crearea unei instituții ce promovează învățarea bazată pe tehnologii. Tehnologiile au un rol important atât la nivel de predare, de exemplu platforma Moodle este utilizată pentru plasarea tuturor suporturilor de curs, referințelor bibliografice și a sarcinilor, proiectelor elaborate de student. O noutate în procesul predării este predarea electronică: se înregistrează video lecțiile teoretice și se plasează pe Moodle, respectiv studentul

---

¹ John Biggs and Catherine Tang, *Teaching for Quality Learning at University*, 4th edition, Open University Press, 2011, ISBN 13:978-0-33-524275-7,p.113

² John Biggs and Catherine Tang, *Teaching for Quality Learning at University*, 4th edition, Open University Press, 2011, ISBN 13:978-0-33-524275-7,p.16

se poate uita de cite ori are nevoie și pune pauză atunci când are nevoie, fiind și o abordare mai individuală. La fel, se utilizează pe larg rețelele de socializare și Skype-ul pentru asistența digitală a studenților de către profesor, iar prezentările prealabile a proiectelor studenților tot sunt înregistrate video și plasate on-line, pentru a avea feedback-ul colegilor și a putea îmbunătăți proiectele pînă la prezentarea finală. În urma analizei nivelului de satisfacție a studenților, s-a observat că 86% de student sunt mulțumiți de cursuri, însă nu au același nivel de satisfacție și pentru evaluarea și feedbackul profesorului, studenții nu primesc suficientă atenție pentru evaluarea scrisă și nu primesc suficientă explicație pentru notele în cazul evaluării scrise. Pentru a ameliora situația, profesorii au pus accent pe tehnologii și utilizînd camera de la calculator sau telefon mobil, au început să înregistreze video remarcile și obiecțiile față de lucrările scrise ale studenților. Astfel, cheltuind 2 minute per feedback, ceea ce este mult mai rapid, se obține și o individualizare a procesului, deoarece studentul poate vedea profesorul, iar acesta i se adresează personal. Un alt avantaj este că studentul poate accesa de la telefonul său mobil când dorește și unde dorește, studenții fiind mult mai deschiși să înregistreze video pe skype și să partajeze aceste material, drept rezultat aprecierea studenților a evaluării și procesului de feedback a crescut cu 9%. Este comod și pentru examinatorii străini, care pot accesa și ei. Tehnologiile sunt pe larg utilizate pentru colaborarea cu practicienii, care fiind oameni de afaceri sunt foarte ocupați și nu au timp, prin Skype, videoblog sau interviuri video se facilitează procesul de comunicare. Toate aceste materiale sunt plasate pe Moodle și pot fi accesate ușor, așa metode ca Kahoot, dar și predarea într-o manieră interactivă cu participarea concomitentă a studenților din auditoriu.

PBL (învățarea bazată pe probleme) ca o metodă inovativă de predare, este cel mai des utilizată în învățămîntul profesional, dar poate fi utilizat și în predarea disciplinelor de bază și tot mai mult se regăsește în învățămîntul superior din domeniul economic.

Sunt câteva modificări și versiuni ale PBL, dar trebuie să se concentreze asupra 5 obiective:

1. Structurarea cunoștințelor pentru utilizarea în contexte lucrative. PBL este preocupat de accentuarea cunoștințelor care pot fi utilizate în practică.
2. Elaborarea proceselor de justificare, așa procese includ soluționarea problemelor, ipotezele, procesul de luare a deciziilor.
3. Dezvoltarea abilităților proprii de învățare: abilități generice din domeniu, abilități specifice de conținut și mai ales abilități de auto-gestiune.
4. O motivare mai mare pentru învățare, studenții sunt plasați într-un context care cere implicarea lor imediată.
5. Dezvoltarea abilităților de lucru în grup.

Modelul PBL include proiectul bazat pe probleme reale, autentice, organizarea individuală a lucrului în grup și colaborare. Acest model oferă studenților posibilități pentru acumularea independentă a cunoștințelor, abilităților și competențelor la un nivel academic avansat. Aplicînd modelul PBL se creează oportunități pentru studenți de a coopera cu partenerii externi în soluționarea problemelor, utilizînd cunoștințe teoretice și bazate pe cercetare într-un mediu real. Astfel, se încurajează dezvoltarea competențelor de comunicare și colaborare a studenților. Una din lecțiile învățate este că metoda PBL necesită o implicare mai activă a studenților prin aplicarea cunoștințelor teoretice în analiza unei probleme reale, elaborînd și soluții reale. Studenții sunt mai motivați, deoarece înțeleg utilitatea proiectului și capătă abilități practice necesare unui specialist bun. Un alt avantaj al acestei metode este că studenții capătă abilități de a lucra în echipă, ceea ce este foarte important pentru angajatori și abilități personale de ex. convingere, comunicare, prezentarea materialului etc.

Trebuie de menționat că această experiență a demonstrat că și rolul profesorilor devine mai important, deoarece nu doar transferă cunoștințe, ci participă la dezvoltarea intelectuală a tinerilor încurajînd creativitatea și colaborarea în grup. Proiectele, fiind interdisciplinare, impun dezvoltarea atît a cunoștințelor teoretice, cît și a aplicării cercetării în cunoașterea mediului real din partea profesorilor. O noutate ar fi modul de implicare a profesorului în procesul de predare- învățare: el devine mai mult un mentor, care observă și ghidează studentul, dar nu îi dă instrucțiuni exacte ce anume trebuie să facă. La orele teoretice, sarcina profesorul nu este de a transmite materialul, ci de arăta utilitatea lui, de aceea profesorii plasează materialele cursului pe Moodle, iar la lecție dau exemple actuale, discută cu studenții pentru a verifica dacă au înțeles teoria.

Avantajele metodei PBL sunt: proiectul este bazat pe o companie concretă, care necesită implicarea activă a studenților prin oferirea de informații detaliate despre activitatea sa, reprezentanții companiei se întîlnesc cu studenții și participă și la evaluarea acestora, deci studenții lucrează asupra unei probleme reale

elaborând și soluții reale, deci sunt mai motivați deoarece înțeleg utilitatea proiectului și capătă abilități practice necesare unui specialist bun în economia reală.

Analizând rezultatele implementării metodei PBL în cadrul disciplinei Marketing, se pot evidenția următoarele impresii:

- Atât profesorii cât și studenții apreciază PBL la un nivel mai înalt decât predarea tradițională, deoarece este actuală și permite soluționarea problemelor reale
- În PBL studenții utilizează strategii mai complexe pentru a înțelege materialul și pentru lucrul individual;
- Studenții PBL devin mai aprofunțați în abordările lor de învățare, deoarece folosesc surse mult mai variate, în comparație cu studenții obișnuiți care se bazează de obicei pe note de curs sau manualul de referință.

În procesul de predare utilizând metoda PBL am întâlnit următoarele dificultăți:

1. Profesorii trebuie să își schimbe mentalitatea și să fie deschiși spre învățarea continuă, deoarece ei pierd poziția de expert.
2. PBL are nevoie de flexibilitate instituțională, deoarece presupune studierea multidisciplinară și o infrastructură corespunzătoare organizării procesului de învățare în grup.
3. Interesul scăzut la mediul de afaceri de a conlucra cu mediul academic, ceea ce necesită timp și efort suplimentar din partea profesorilor de a găsi studii de caz și probleme reale.

Concluzii

Sistemul de învățământ din Republica Moldova la etapa actuală necesită schimbări radicale și rapide. În țară există 29 de instituții de învățământ superior dintre care 19 sunt de stat, iar competitivitatea acestora este în scădere din cauza metodelor tradiționale de predare axate pe profesor și bazate pe transmiterea cunoștințelor de la profesori la studenți. Odată cu concurența tot mai acerbă atât la nivel național (numărul studenților scade cu 5-9% în fiecare an datorită exodului populației peste hotare), cât și la nivel internațional (posibilitățile tot mai numeroase ale studenților de a învăța în universitățile de peste hotare). Pentru a deveni mai competitivi se impune necesitatea implementării metodelor inovative de predare-învățare: metodelor axate pe studenți, învățarea activă sau modelul PBL. În procesul de predare trebuie să ne axăm nu numai pe ce să predăm, ci pe ceea ce am dori ca studenții noștri să știe și cum putem să-i ajutăm să realizeze aceste finalități. Predarea și asimilarea materialului sunt elaborate și implementate pentru a se alinia acestor finalități. Rolul managementului universității în motivarea profesorilor și studenților de a utiliza metoda PBL în predare și învățare este foarte important. Totul trebuie să pornească de la schimbarea mentalității, profesorii trebuie să fie mai deschiși pentru provocări noi, să schimbe rolul de conducere cu cel de ghidare. Ar fi o provocare mare pentru Academia de Studii Economice din Moldova și cred că pentru întreg sistem de învățământ superior, deoarece se bazează preponderent pe predare și transferul de cunoștințe, mai puțin încurajând învățarea individuală.

Bibliografia:

1. De Graaff E.(2015) Empowerment of the Students in Problem Based learning. Lecture notes - COBENGE,Sao Paulo.
2. John Biggs and Catherine Tang, Teaching for Quality Learning at University, 4th edition, Open University Press, 2011, ISBN 13:978-0-33-524275-7
3. Papageorgiou A., McCrorie P., Georgiades S. and Perdikogianni M.(2015) Psychology for Psychologists.A Problem Based Approach to Undergraduate Psychology Teaching. PALGRAVE MACMILLAN, ISBN 978-1-137-38764-6,17-252 p.
4. Peterson, M. (1996). A team-based approach to problem-based learning: An evaluation of structured team problem solving. Journal on Excellence in College Teaching, 7(3), 129-153
5. Yorke, M 2006, 'Employability in higher education: what it is – what it is not' Learning and Employability Series: Higher Education Academy.
http://www.heacademy.ac.uk/assets/York/documents/ourwork/tla/employability/id116_employability_in_higher_education_336.pdf
6. <http://www.pblmd.aau.dk>

CALITATEA ȘI SISTEME DE MANAGEMENT AL CALITĂȚII – SOLUȚII VIABILE DE CREȘTERE A COMPETITIVITĂȚII SERVICIILOR HOTELIERE DIN REPUBLICA MOLDOVA

Ala BACIU – CAZACU,
Universitatea Cooperatist-Comercială din Moldova

Abstract. *Increased competition both globally and nationally requires tour operators to take rehabilitation and rehabilitation measures to maintain their profile on the market by linking quality to the price of the tourist product.*

In a highly competitive hotel environment, hoteliers have to find ways to make the products and services they offer better than those of competition. To achieve this, hoteliers need to understand the needs and desires of their customers and thus adapt their services to the requirements of their customers.

A tool that can help hoteliers know what customers need is SERVQUAL, developed in 1988 by Parasuramau, Leithaml and Borry.

A hotel is competitive on a certain market when it succeeds in obtaining certain economic indicators: turnover, profit, market share, market segment, comparable or superior to those of other competitors operating on the same market.

Hotel managers are concerned about the fact that the services they offer are not sufficiently differentiated from competing offers, especially if it is considered that the competitiveness of the hospitality industry is also reflected in the pricing of the services offered.

One of the key paths for competitive differentiation is the constant provision of services that are qualitatively detached from other competitors' offers.

Key-words: *quality, SERVQUAL, quality management, hotel products.*

Noțiunea de calitate a fost utilizată inițial în domeniul economică-tehnic pentru a desemna acest „fel de a fi”, plecându-se de la latinescul „qualitas” în traducere „proprietate”.¹

Organizația Internațională de Standardizare definește calitatea în felul următor:

Ansamblul proprietăților și caracteristicilor unui produs sau serviciu care-i conferă aptitudinea de a satisface nevoile exprimate sau implicite.²

Standardul ISO 9000:2000 aduce o nouă viziune asupra conceptelor specifice calității. Calitatea este definită aici ca „măsura în care un ansamblu de caracteristici îndeplinesc cerințele”.

În aprecierea de către clienți a calității serviciilor hoteliere o mare importanță o au impresiile, ca și împrejurările în care sunt prestate serviciile (de exemplu, în împrejurări „normale” clienții unităților de cazare apreciază caracteristici ca: preț, confort, curățenie etc.)³

Așteptările consumatorilor sunt determinate de o mulțime de factori dintre care se detașează ca importanță:

- ✓ *Comunicațiile verbale* - consumatorii (turiștii) sunt mult mai receptivi la opiniile prietenilor, rudelor, colegilor, decât la publicitatea realizată de hoteluri;
- ✓ *Experiența trecută* – poate influența așteptările consumatorilor. Astfel un turist care î-și petrece prima dată concediul într-un hotel poate să aprecieze foarte mult o caracteristică a serviciilor oferite (ospitalitatea personalului, promptitudinea serviciu),
- ✓ *Exigențele personale ale consumatorilor* pot influența într-o măsură așteptările acestora; acestea depind de personalitatea consumatorului, de educația lui, obiceiurile personale;
- ✓ *Imaginea corporală* – imaginea și atractivitatea globală a hotelului;
- ✓ *Calitatea tehnică* – atributele esențiale ale serviciilor corespunzătoare nevoilor satisfăcute;
- ✓ *Calitatea funcțională* – modul de oferire a serviciilor.

Parasuramau, Leithaml și Borry au conceput un model de evaluare a calității serviciilor.⁴ În acest model calitatea serviciilor este definită ca fiind diferența între așteptările clientului cu privire la serviciile respectivi și percepția calității serviciului după utilizarea acestuia.

1. Primul component al modelului – se referă la perceperea managementului asupra așteptărilor

¹ Moceanu, R. (2008), Standardizarea pe piața europeană. Politura Tribuna Economică, București, p.88

² Niță, V., Butnaru, G. (2005), Gestiunea hotelieră, Politura Tehndress, Iași, p.98

³ Tonică, M. (2006) Economia serviciilor, abordări teoretice și aplicații practice. Editura Uranus, București, pp.230-231

⁴ Parasuramau, A., Leithaml, V., Borry, L.L. (1985) Conceptual Model of Service Quality and its Implicații for Service Quality Research, Journal of Marketing, no 49, p.44

clienților.

2. Al doilea component – se referă la specificațiile calitative ale serviciilor și cum sunt percepute ele de management.

3. Al treilea component – se referă la furnizarea serviciilor, respectiv la prestarea lor efectivă.

4. Al patrulea component - se referă la discrepanțele posibile dintre furnizarea efectivă a serviciilor și specificațiile pe care le reține clientul din argumentele promoționale.

5. Ultimul interval – se referă la serviciile percepute, comparate cu serviciile așteptate.¹

Autorii modelului calității au conceput de asemenea un ansamblu de cinci dimensiuni, măsurate pe o scară denumită SERVQUAL, și care, prin intermediul percepției clientului, analizează calitatea întregului serviciu. Cele cinci dimensiuni SERVQUAL² sunt:

➤ Tangibilitatea – starea facilităților fizice, a dotărilor, personalului și a materialelor de comunicații.

➤ Încredere – capacitatea hotelului de a realiza corect serviciile promise și de a inspira încredere.

➤ Promptitudinea – dorința de a servi clientul și de a furniza servicii promte.

➤ Asigurarea – cunoștințele și politețea angajaților, și capacitatea acestora de a inspira încrederea.

➤ Empatia – grija, atenția personalizată pe care o acordă hotelul clienților săi.

Pentru a vinde servicii de calitate, managerii și angajații ar trebui să urmărească, să fie capabili și să știe cum să dobândească calitatea, să o evalueze și să o amelioreze continuu. Pentru a putea face acest lucru, potrivit standardelor ISO 9000:2008, este necesar implementarea unui sistem de management al calității în cadrul hotelului, un sistem care necesită planificarea, controlul, asigurarea și ameliorarea calității serviciilor oferite turiștilor.³

La baza constituirii, funcționalității, și a eficienței unui sistem de management al calității stau principii călăuzitoare:⁴

– Clientul este situat pe primul loc, în centrul atenției tuturor activităților organizației (hotelului);

– Toate compartimentele, întregul personal au importanță și participă la realizarea calității, fiecare reprezentant câte o verigă care poate întări sau slăbi lanțul calității, toți furnizorii externi participă activ la realizarea calității produselor organizației;

– Activitățile și realizările obținute trebuie argumentate cu date concrete;

– Activitățile și dezvoltarea acestora trebuie să se facă urmărindu-se constant rentabilitatea și eficiența organizației.

Un sistem de management al calității trebuie documentat deoarece astfel se evită omisiunile, se asigură posibilitatea verificării sistemului, poate servi la audituri și certificări.

Principalele documente ale sistemului de management al calității sunt:

• Manualul calității;

• Procedurile;

• Planurile calității;

• Înregistrările;

• Ghidurile;

• Specificațiile.

Un hotel care implementează un sistem de management al calității dovedește că are nevoie să demonstreze capacitatea sa de a furniza consecvent servicii care să satisfacă cerințelor clienților, cerințelor reglementărilor aplicate și, totodată, urmărește să crească satisfacția clientului prin aplicarea eficace a sistemului.

Un sistem de management al calității îndeplinește două funcții de bază:

▶ Funcția internă – de management al calității;

▶ Funcția externă – de asigurare a calității.

Sistemul de management al calității contribuie la:

1. Creșterea responsabilității conducerii hotelului;

2. Crearea unui mediu în care personalul este încurajat pentru asumarea responsabilității individuale;

¹ Neacșu, n., Baran, P., Spak, O. (2006) Economia turismului. Editura ProUniversitaria, București, pp.393-394

² Ziglier, P. (2004), Marketing et Strategic des Services. Editura Economica. Paris. pp.76-77

³ Butnaru, E. (2009) The quality of services in tourism and in the Romanian accommodation system. Analele științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, p.253

⁴ Suci, O., Oprean, C. (2007). Calitatea globală concurențială. Editura Mgr, București. p.25

3. Identificarea, ținerea sub control și îmbunătățirea continuă a proceselor derulate în firmă;
4. Introducerea unor mecanisme de evaluarea internă în toate compartimentele;

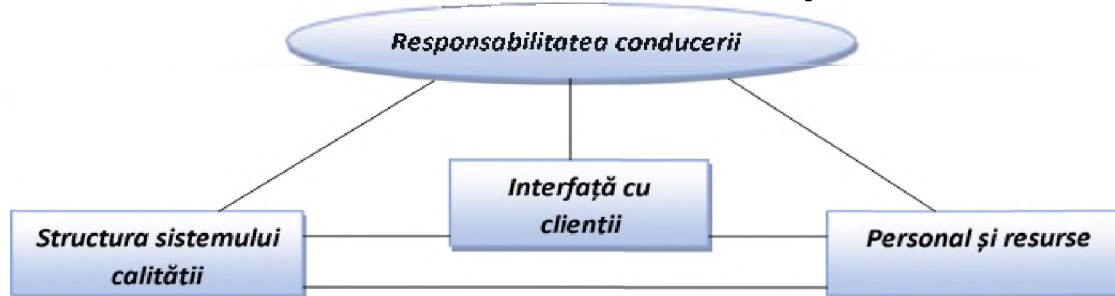

Figura 1. Aspecte cheie ale unui sistem de management al calității.

Sursa: Brakhalm, W. (1998). ISO9000 pentru servicii. Rapid și sigur pentru certificare. Editura Tehnică, București, p.115

Aplicarea cu succes a sistemului calității creează posibilități importante pentru:

- ✓ Îmbunătățirea prestării serviciului și creșterea satisfacției clientului;
- ✓ Îmbunătățirea productivității, eficienței și reducerea costului;
- ✓ Îmbunătățirea segmentului de piață.

Pentru a obține aceste avantaje, un sistem de management al calității ar trebui să răspundă și aspectelor umane implicate în prestarea unui serviciu, prin:

- Conducerea proceselor sociale implicate într-un serviciu;
- Considerarea relațiilor umane ca o parte esențială a calității serviciului hotelier;
- Recunoașterea importanței percepției de către un client a imaginii, a culturii și a realizărilor hotelului;
- Dezvoltării calificării și capabilității personalului.

NECESITATEA ASIGURĂRII SERVICIILOR PUBLICE, ÎN VEDEREA SATISFACERII NEVOILOR PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

Tincuța GUDANĂ (VRABIE), drd.
Universitatea “Dunărea de Jos” Galați

Abstract. *The need to provide public services in an administrative-territorial unit contributes to the elimination of some shortcomings in certain areas of the life of the respective community. It is necessary to change the mentality of providing and ensuring the provision of public services regarding the importance of satisfying public interest. The setup and development of the public service system cannot be fathomed without state regulation and public authorities funding to achieve the purpose for which they were created, as well as their expansion to civil society partners. The diversity and complexity of the needs in a community determines the emergence and development of public services as well as the decrease or elimination of the disturbing factors that have triggered the emergence of social needs and the attainment of a public interest in meeting the needs of disabled people.*

Key words: *public service, social services, disabilities, administrative-territorial unit*

Problematika serviciilor publice locale furnizate și asigurarea furnizării acestora către cetățeni și problematica nevoilor persoanelor cu dizabilități, a fost larg dezbătută începând cu dreptul constituțional, dreptul civil, dreptul administrativ, dreptul familiei și continuând cu politicile manageriale și strategice astfel încât fiecare disciplină să vină cu plus valoare, atât în domeniul noului management cât și în domeniul social.

De altfel, asistăm la o schimbare permanentă a rolului pe care îl are un serviciu public, atât pentru totalitatea cetățenilor unei comunități mai mari sau mai mici, dar și față de persoanele cu dizabilități. Evoluția și dezvoltarea serviciilor publice au determinat adaptarea și implementarea actelor normative, a regulamentelor, a procedurilor de proces sau de lucru, a indicatorilor de performanță, a resurselor pentru satisfacerea nevoilor cetățenilor.

Managementul public a pus bazele atingerii unor indicatori de performanță la un nivel ridicat,

întrucât a crescut și rolul autorităților și/sau instituțiilor care desfășoară activități de furnizare și asigurare a serviciilor publice. În funcție de activitățile pe care le desfășoară pentru atingerea obiectivelor sale, serviciile publice, mai mult sau mai puțin vizibile, dau naștere, la un moment dat unor relații materiale, bănești și informaționale. Deci, importanță foarte mare, o are elementul uman și satisfacerea multiplelor necesități trebuie să răspundă pozitiv, concret și eficient la necesitățile și exigențele pragmatice ale societății, pentru satisfacerea interesului public și asigurarea unei performanțe manageriale.

Existența **triadei cetățean-manager-serviciu public local**, scoate în evidență faptul că *interesul public este factorul esențial*. Astfel, managerii care sunt în structura societăților comerciale, a regiilor autonome, a instituțiilor și serviciilor publice, au ca principal obiectiv furnizarea și asigurarea furnizării serviciilor publice, indiferent de natura acestora, așa cum sunt enumerate în art.36, alin. (6), lit.a) a legii administrației publice locale nr.215/2001¹, republicată, cu modificările și completările ulterioare: *educația, serviciile sociale pentru protecția copilului, a persoanelor cu handicap, a persoanelor vârstnice, a familiei și a altor persoane sau grupuri aflate în nevoie social, sănătatea, cultură, tineretul, sportul, ordinea publică, situațiile de urgență, protecția și refacerea mediului, conservarea, restaurarea și punerea în valoare a monumentelor istorice și de arhitectură, a parcurilor, grădinilor publice și rezervațiilor naturale, dezvoltarea urbană, evidența persoanelor, podurile și drumurile publice, serviciile comunitare de utilitate publică: alimentare cu apă, gaz natural, canalizare, salubritate, energie termică, iluminat public și transport public local, după caz, serviciile de urgență de tip salvamont, salvamar și de prim ajutor, activitățile de administrație social-comunitară, locuințele sociale și celelalte unități locative aflate în proprietatea unității administrativ-teritoriale sau în administrarea sa, punerea în valoare, în interesul comunității locale, a resurselor naturale de pe raza unității administrativ-teritoriale, alte servicii publice stabilite prin lege.*

O definiție completă și incluzând, în mod generic enumerarea de mai-sus, este dată de Preda M.: *“Serviciul public este o structură organizatorică, cu sau fără personalitate juridică, înființată în condițiile legii de către stat, comună, oraș, sau județ ori de către particulari, înzestrată cu mijloace materiale și bănești corespunzătoare, care desfășoară o activitate sau un complex de activități omogene stabilite prin actul de înființare, în scopul satisfacerii în mod continuu și permanent a unor interese generale ale unei colectivități”².*

Beneficiarul întregului sistem de servicii publice, este tot cetățeanul. Este important ca autoritățile publice locale, să asigure managementul serviciilor publice, pentru ca acestea să fie cu caracter neîntrerupt pentru satisfacerea nevoilor de interes general al cetățenilor. O întrerupere, chiar și temporară a unui serviciu public, poate aduce grave tulburări în viața colectivității locale și din acest motiv serviciile publice, în sens general, nu se înființează pentru a răspunde unor nevoi cu caracter temporar. Totuși, dacă interesul public pentru care a fost înființat, organizat și bugetat un serviciu public, nu mai justifică funcționarea acelui serviciu public, acesta poate fi desființat, în condițiile legale.

Managementul serviciilor publice se dezvoltă de la zi la zi și se bazează pe responsabilitate financiară și creșterea calității serviciilor publice.

Deși, legea administrației publice locale enumeră toate serviciilor publice ce pot fi furnizate unei comunități, totuși, în funcție de numărul populației din acea unitate administrativ-teritorială dar și de necesitatea asigurării lor în regim de continuitate, corelate cu resursele economice și bugetare existente, se pot înființa sau desființa servicii publice. Dacă pe parcursul evoluției vieții sociale apar modificări, în ceea ce privește adaptarea serviciilor publice la nevoile comunității, autoritatea deliberativă locală care a luat decizia înființării serviciului public respectiv, poate lua hotărârea de a modifica, în tot sau în parte, natura serviciului public furnizat către cetățeni, implicit modificarea, completarea și actualizarea tuturor actelor administrative care au stat la baza reglementării acestuia.

În ultimele decenii, se observă o creștere a numărului de entități, din sectorul public sau sectorul privat, care acordă asistență socială diferitelor categorii de persoane. Serviciile sociale sunt organizate, administrate și/sau monitorizate sub tutelă administrativă de stat, ceea ce este justificat întrucât acordarea serviciilor de asistență socială este concepută ca un sistem de acțiuni specific pentru realizarea unui obiectiv major și anume asistarea persoanelor care, din cauza unor motive de natură economică, fizică, psihică sau socială, nu au posibilitatea să-și asigure nevoile sociale, să-și dezvolte propriile capacități și

¹ Legea nr.215/2011 a administrației publice locale, republicată în Monitorul Oficial al României nr.123 din 20 februarie 2007, cu modificările și completările ulterioare

² Preda M., *Autoritățile administrației publice – Sistemul constituțional român*, Editura Lumina Lex, București, 1999, p.616

competențe pentru integrarea socială.

Odată cu adoptarea Legii nr.292/2011 a asistenței sociale, se aduc o serie de modificări în ceea ce privește cadrul general de organizare, funcționare și finanțare a sistemului național de asistență socială din România. Pentru asigurarea aplicării politicilor sociale în domeniul protecției copilului, familiei, persoanelor vârstnice, persoanelor cu dizabilități, precum și altor persoane, grupuri sau comunități aflate în nevoi sociale, autoritățile administrației publice locale au ca atribuții, printre altele, și: administrarea și acordarea beneficiilor de asistență socială, pe de o parte, dar și organizarea, administrarea și acordarea serviciilor sociale, pe de altă parte.

Astfel, fiecare unitate administrativ-teritorială are înființat un departament care să asigure realizarea ansamblului de măsuri, programe, servicii specializate de protejare a persoanelor, grupurilor vulnerabile și grupurilor cu oportunități reduse, aflate în dificultate, pentru a răspunde nevoilor individuale, familial și de grup, în vederea prevenirii și depășirii unor situații de dificultate, vulnerabilitate sau dependență pentru prezevarea autonomiei și protecției persoanei, pentru prevenirea marginalizării și excluziunii sociale, pentru promovarea incluziunii sociale și în scopul creșterii calității vieții.

Protecția socială se definește în contextul principiilor, valorilor și tradițiilor ce guvernează relațiile sociale dintre indivizi, grupuri, comunități și instituții în statele Uniunii Europene și reprezintă un ansamblu de măsuri și acțiuni care au ca scop asigurarea unui anumit nivel de bunăstare și securitate socială pentru întreaga populație și în mod special pentru anumite grupuri sociale. Protecția socială cuprinde două componente de bază: asigurările sociale în sistem contributiv și asistența socială noncontributivă. (conform art. 6 , lit. ee) din Legea nr. 292/2011 - Legea asistenței sociale).¹

Serviciile publice, în speță serviciile sociale, pot fi asigurate direct prin departamentele de specialitate ale autorităților administrative (direcție, serviciu, birou sau compartiment), sau indirect prin unitățile de asistență socială sub autoritatea autorităților deliberative locale (cantină de ajutor social, cămine pentru persoane vârstnice, centre de urgență pentru persoane fără adăpost, centre medico-sociale, centre de locuință și sprijin pentru tineri aflați în situații de risc, centre multifuncționale de servicii sociale – centre Alzheimer, centre de recuperare, centre de îngrijire la domiciliu, centre de zi) și/sau prin furnizorii de servicii sociale de drept privat (subvenționați sau finanțări acordate cultelor religioase).

Categoriile sociale sprijinite prin managementul serviciilor sociale susținute financiar de la bugetele locale sau ca urmare a proiectelor cu finanțare nerambursabilă sunt persoanele cu venituri reduse care nu își pot asigura nevoile de bază, persoane cu nevoi socio-medicale, persoane în situații de urgență, familii în situații de risc de abandon familial sau școlar, vârstnici singuri, copii în dificultate, persoane singure fără susținători legali, persoane cu dizabilități.

Așadar, se observă atât diversitatea serviciilor publice, în sensul larg, dar și diversitatea serviciilor sociale asigurate prin intermediul serviciilor publice. Pas cu pas, fiecare dintre ele, au parcurs etapele reformei sociale, mai mult sau mai puțin adaptate în triada **cetățean-manager-serviciu public**. Deși serviciile sociale sunt mai puțin vizibile decât serviciile publice, în general, și acestea se ghidează după aceleași funcții ale managementului public, respectiv previziunea, organizarea, coordonarea, antrenarea, controlul. Implicit managerii care gestionează serviciile sociale trebuie să adopte o atitudine umană, o conduită profesională și o orientare socială, astfel încât serviciile specializate să sporească eficiențizarea și eficacitatea relației între persoana beneficiară de serviciu social și serviciul public pus la dispoziție.

Conform dicționarului de specialitate², dizabilitatea – însumează un număr de limitări funcționale ce pot fi întâlnite la orice populație.

Legea privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap³, utilizează noțiunea de “dizabilitate”, ca fiind “termenul generic pentru afectări/deficiențe, limitări de activitate și restricții de participare, definite conform Clasificării internaționale a funcționării, dizabilității și sănătății” și pentru noțiunea de “incluziune socială”, are în vedere “setul de măsuri și acțiuni multidimensionale din domeniile protecției sociale, ocupării forței de muncă, locuirii, educației, sănătății, informării și comunicării, mobilității, securității, justiției și culturii, destinate combaterii excluziunii sociale”.

Așadar necesitatea înființării unor “servicii sociale” care sunt asigurate și furnizate cetățenilor cu

---

¹ Legea asistenței sociale, nr.292 din 20 decembrie 2011, publicată în Monitorul Oficial al României nr.905, din 20 decembrie 2011, cu modificările și completările ulterioare

² Racu A., Racu S., *Dicționar enciclopedic de psihopedagogie specială*, Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, pag. 312

³ *Legea nr. 448 din 6 decembrie 2006 (**republicată**) privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap*, Emitent: Parlamentul României, publicată în Monitorul Oficial al României, nr. 1 din 3 ianuarie 2008

dizabilități, este justificată în măsura în care dizabilitatea este identificată, este diagnosticată, este înregistrată și supusă unor evaluări/monitorizări, iar sfera de acțiune a serviciilor publice are suport financiar, medical, logistic, etc.

În funcție de dimensiunea fenomenului și numărului identificat de persoane cu dizabilități, la un moment dat, într-o unitate administrativ-teritorială, serviciile publice, respectiv serviciile sociale se pot înființa, se pot dezvolta sau se pot desființa. Întrucât serviciile sociale, suportă și rigorile de organizare și funcționare ale serviciilor publice, acestea vor avea aceleași instrumente de management, respectiv act normativ sau act administrativ de înființare, regulament de organizare și funcționare, organigramă și stat de funcții, regulament de ordine interioară, fișe de post, rapoarte de evaluare, proceduri de lucru, strategii și prognoze, etc.

În funcție de tipul de organizare, serviciul public care asigură serviciile sociale pentru persoanele cu dizabilități este pionul central al funcției de coordonare. Pe de o parte, serviciul public este coordonat de către autoritatea tutelară care l-a înființat și pe de altă parte, serviciul public, prin managerul său, coordonează compartimentele și managerii din subordine. Din orice parte ar fi privit serviciul public, coordonat sau coordonator, acesta are în prim plan ducerea la îndeplinirea scopului pentru care a fost înființat și a îndeplinirii obiectivelor stabilite. Pentru asta, trebuie să existe o comunicare bilaterală - de sus în jos și de jos în sus, o comunicare colaterală și o comunicare interdisciplinară între departamentele serviciului public, astfel încât necesitatea asigurării serviciului să fie doar pentru satisfacerea unor nevoi ale comunității.

Dimensiunea unui serviciu public nou-înființat sau modificarea unui serviciu public, se face doar înțelegând particularitățile resurselor din unitatea administrativ-teritorială, și anume,:

- câte persoane cu dizabilități sunt în unitatea administrativ-teritorială
  - care sunt categoriile de dizabilități ale persoanelor din comunitate
  - care sunt nevoile sociale care trebuie asigurate de către serviciu public pentru persoanele cu dizabilități
  - care sunt serviciile de specialitate care pot veni în sprijinul persoanelor cu dizabilități
  - care sunt factorii determinanți care au dus la creșterea numărului de persoane cu dizabilități
  - ce particularități au persoanele cu dizabilități - deficiențe fizice, mintale, intelectuale, etc.;
- dizabilitate medie, severă sau accentuată
- ce capacități au persoanele cu dizabilități – capacitatea locomotorie, capacitatea de autoservire și de autoîngrijire, etc.

Servicele sociale, ca servicii publice sunt și trebuie să fie supuse unor forme de control, de evaluare și de monitorizare. Și este firesc să fie așa, atâta timp cât serviciul public este înființat pentru “o necesitate socială”. Or, identificarea timpurie sau prevenirea unui eventual factor perturbator în atingerea scopului pentru care a fost înființat, împiedică orice obstacol ce ar duce la o deficiență managerială. Este bine venită, oricând, și forma de control care identifică abaterile de la atingerea scopului serviciului public și a satisfacerii nevoilor persoanelor cu dizabilități.

Pentru creșterea performanței și a vizibilității serviciilor publice care satisfac nevoile persoanelor cu dizabilități, este important să se țină seama, ca în elaborarea actelor normative sau a actelor administrative a căror obiect au persoanele cu dizabilități, acestea să fie consultate, la nivel de reprezentativitate, crescând astfel gradul de responsabilitate socială a managerilor serviciilor publice dar și a autorităților administrative deliberative sau executive, față de necesitatea asigurării serviciilor publice de specialitate. De asemenea, o accesibilitate asigurată la logistica serviciilor de specialitate, la componenta socio-economică și culturală a autorităților publice în funcție de tipul și severitatea dizabilității, precum și implicarea persoanelor cu dizabilități, ca actori sociali, prin identificarea și soluționarea problemelor acestora, ar determina societatea civilă să recunoască oportunitatea înființării serviciilor publice în vederea satisfacerii nevoilor persoanelor cu dizabilități.

Bibliografie:

1. Baltă N., *Asistența socială în boli cornice*, Editura Universității din București, 2006
2. Crăciun C., Collins P., *Managementul politicilor publice. Transformări și perspective*, Editura Polirom, 2008
3. Legea asistenței sociale, nr.292 din 20 decembrie 2011, publicată În Monitorul Oficial al României nr.905, din 20 decembrie 2011, cu modificările și completările ulterioare
4. Legea nr. 448 din 6 decembrie 2006 *privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu*

- handicap*, Emitent: Parlamentul României, publicată în Monitorul Oficial al României, nr. 1 din 3 ianuarie 2008, republicată
5. Legea nr.215/2011 a administrației publice locale, republicată în Monitorul Oficial al României nr.123 din 20 februarie 2007, cu modificările și completările ulterioare
  6. Preda M., *Autoritățile administrației publice – Sistemul constituțional român*, Editura Lumina Lex, București, 1999, p.616
  7. Racu A., Racu S., *Dicționar enciclopedic de psihopedagogie specială*, Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, pag. 312

IMPACTUL INVESTIȚIILOR INTERNE ȘI EXTERNE ASUPRA DINAMICII PIB ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Corina NICHITCIN, lect. univ.

Ianina CAZAC, lect. univ.

Universitatea de Stat ”Alec Russo” din Bălți, Moldova

Abstract. *Mobilizing investment resources is one of the key elements in the economic equation that favors and anticipates achieving the strategic goals of any country's development. This process contributes both to the increase of the industrial production, to the complex improvement of the national economy, to solving the problems related to the retechnologization of the enterprises, but also to the sustainable development of the regions (localities), implicitly the solving of the social problems.*

Keywords: *investment, economy, finance, investment climate, investment projects, internal and external investment.*

În viața economică investițiile ocupă un loc central atât în sfera producției cât și în sfera consumului, de regula fiind factorul care influențează simultan cererea și oferta. Deci în cadrul economic național investițiile joacă un rol dublu: în primul rând, agenții economici declanșatori de acțiuni investiționale care implementează diverse proiecte de investiții își sporesc oferta de bunuri iar în al doilea rând, orice proiect de investiție va genera nevoi suplimentare în sectoare conexe. Așadar, investițiile constituie instrumentul principal de realizare a modernizării economice prin crearea de noi structuri mai performante.

Este de remarcat că deopotrivă cu investițiile autohtone, investițiile străine directe sunt un factor considerabil în asigurarea creșterii economice atât în ansamblu, cât și pentru fiecare țară aparte. Investițiile străine directe influențează creșterea economică atât prin contribuția lor la formarea volumelor și îmbunătățirea calității lor, cât și prin alți factori, cum ar fi transferul de tehnologii moderne, dezvoltarea și perfecționarea resurselor umane, implementarea noilor forme manageriale și organizatorice, extinderea piețelor de schimb și internaționalizarea producției. Țările receptoare de investiții străine, prin intermediul corporațiilor transnaționale, sunt incluse în rețeaua mondială de schimburi și de comercializare a producției. Toți acești factori influențează și asigură creșterea economică. Investițiile corporale, precum și cele necorporale (practici manageriale, organizatorice și altele) integrează multitudinea factorilor care determină creșterea economică¹.

Particularitățile și eficacitatea politicii de dezvoltare și asigurare a creșterii economice se reflectă și se exprimă printr-un sistem de indici macroeconomici, printre care un rol important revine dinamicii nominale și reale a PIB-ului țării și a PIB-ului pe cap de locuitor, impactul PIB-ului asupra depășirii disproporțiilor economice și creșterii reale a bunăstării populației.

În teoria economică, noțiunea de PIB este definită ca fiind o mărime sau un indicator macroeconomic ce măsoară în expresie bănească activitatea economică a unităților economice ale unei țări desfășurată în decursul unei perioade, de regulă, într-un an, din care s-a scăzut consumul intermediar².

În Republica Moldova, ca și pretutindeni, baza creării PIB-ului o constituie activitatea organizată pentru producerea bunurilor materiale și a serviciilor. În economia de piață, majoritatea absolută a acestora

---

¹ BURBULEA, R. *Investițiile străine și rolul lor în stabilizarea și creșterea economiei naționale*. [on-line]. [cit. 01.04.2018]. Disponibil: <http://ulim.md/digilib/assets/files/Reviste%20/Studii%20Economice/2012/2.pdf>. p.118.

² OGLINDĂ, L. *Procesul investițional și intervenția statului în activitatea investițională a întreprinderilor*. [on-line]. [cit. 01.04.2018]. Disponibil: http://utm.md/meridian/2012/MI_1_2012/14_Art_Oglinda.pdf. p.63

îmbracă forma de marfă și sunt destinate pieței. În acest context ne propunem să examinăm evoluția PIB-ului dar și evoluția investițiilor în scopul determinării ponderii investițiilor în volumul PIB-ului.

Tabelul 1

Dinamica PIB-ului și a investițiilor în capitalul fix

Indicatori	2014	2015	2016
PIB, mln lei (prețuri curente)	112 049, 578	122 562, 742	135 396, 791
Ritmul creșterii PIB față de anul 2014, % (prețuri curente)	100	109,38	120,84
Ritmul creșterii PIB față de anul precedent, % (prețuri curente)	111,48	109,38	110,47
Ritmul creșterii PIB față de anul precedent, % (prețuri comparabile)	104,80	99,60	104,5
Investiții în capitalul fix, mln lei	21 158,5	21 123,3	19 664,1
Ritmul creșterii investițiilor în capitalul fix față de anul 2014, %	100	99,83	92,94
Ritmul creșterii investițiilor în capitalul fix față de anul precedent, %	100	99,83	93,09
Cota investițiilor în PIB, %	18,88	17,23	14,52

Sursa: elaborat de autor în baza datelor BNS

În baza datelor din tabelul 1 constatăm că PIB-ul în perioada examinată înregistrează o evoluție moderată. În anul 2014 nivelul PIB-ului constituia 112049,578 mln lei, în anul 2015 acesta sporește cu 9,38 puncte procentuale față de anul 2014 și atinge valoarea de 122562,742 mln lei. În anul 2016 se observă o sporire a PIB-ului cu 20,84 puncte procentuale față de anul 2014 și, respectiv cu 10,47 puncte procentuale față de anul 2015, atingând nivelul de 135396,791 mln lei. Totodată, examinând evoluția PIB-ului în prețuri comparabile influențate de indicele inflației, se constată că în anul 2015 acest indicator înregistrează un ritm al creșterii de 99,60%, iar în anul 2016, nivelul ritmului creșterii se apropie de nivelul anului 2014 și constituie 104,5%.

Concomitent cu sporirea PIB-ului se observă o reducere în dinamică a investițiilor efectuate în capitalul fix. Astfel, în anul 2014 investițiile efectuate în capitalul fix constituie 21158,5 mln lei, în anul 2015 ritmul creșterii investițiilor este de 99,83 % și acestea ating nivelul de 21123,3 mii lei. În anul 2016 investițiile descresc în continuare cu circa 7,06 puncte procentuale față de anul 2014 și respectiv cu 6,91 puncte procentuale față de nivelul acestora înregistrat în anul 2015. În această ordine de idei constatăm că în anul 2016 pentru dezvoltarea economiei naționale și a sferei sociale, întreprinderile și organizațiile de toate formele de proprietate, din contul tuturor surselor de finanțare, au utilizat 19664,1 mln lei (în prețuri curente) investiții în active materiale pe termen lung.

Fluctuația indicatorilor nominalizați au impact asupra cotei investițiilor în PIB. În acest context constatăm o cotă de 18,88 % a investițiilor în valoarea totală a PIB. În anul 2015 investițiile înregistrează o pondere de 17,23% în valoarea PIB-ului, iar în anul 2016 - cota investițiilor în valoarea PIB-ului este de 14,52%.

În linii generale se poate de menționat că reducerea cotei investițiilor în PIB în ultimii ani denotă o încetinire a activității investiționale în Republica Moldova. Această reducere poate fi explicată prin înrăutățirea climatului investițional, inclusiv ca urmare a crizei financiar - bancare declanșată în anul 2014, sporirea ratei dobânzii pentru creditele contractate, instabilitatea politică și economică, accentuarea migrației etc.

Pentru Republica Moldova este foarte importantă învierea investițiilor, deoarece acestea constituie un factor vital pentru economia națională în întregime. Concomitent cu aceasta, se cere nu numai sporirea volumului investițiilor, dar și folosirea lor mai eficientă în direcțiile prioritare ce determină ritmul de dezvoltare a acestui sector în întregime. Nivelul de dezvoltare mai adecvat a diferitelor ramuri ale economiei naționale poate fi caracterizat prin locul acestora în structura PIB-ului pe economie în întregime¹.

¹ NAZAR, N. Problemele politicii investiționale în economia Republicii Moldova. In: *Administrarea Publică*, nr. 2, 2016. pp. 81-85. p.70.

Tabelul 2

Contribuția principalelor activități economice la formarea PIB

Indicatori	2014		2015		2016	
	mln lei	%	mln lei	%	mln lei	%
Produsul intern brut	112 050	100,0	122 563	100,0	134 937	100,0
Valoarea adăugată brută – total	94 504	84,3	103 873	84,8	114 971	85,2
din care:						
Agricultură, silvicultură și pescuit	14 619	13,0	15 002	12,3	16 443	12,2
Industria extractivă; industria prelucrătoare	13 526	12,1	15 063	12,3	16 500	12,2
Producția și furnizarea de energie electrică și termică, gaze, apă caldă și aer condiționat; distribuția apei; salubritate, gestionarea deșeurilor, activități de decontaminare	3 373	3,0	3 608	2,9	3 914	2,9
Construcții	4 008	3,6	4 414	3,7	4 395	3,3
Comerț cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor	15 306	13,7	16 818	13,7	19 022	14,1
Transport și depozitare	5 477	4,9	6 070	5,0	6 912	5,1
Informații și comunicații	6 608	5,9	7 269	5,9	7 899	5,9
Tranzacții imobiliare	5 868	5,2	6 374	5,2	6 870	5,1
Activități profesionale, științifice și tehnice	2 032	1,8	2 352	1,9	2 895	2,1
Administrație publică și apărare; asigurări sociale obligatorii; învățământ; sănătate și asistență socială	11 030	14,0	12 088	14,1	13 089	13,7
Alte activități	12 657	9,0	14 815	11,2	17 032	10,1
Serviciile intermediarilor financiari indirect măsurate	-2 082	-1,9	-4 009	-3,2	-2 339	-1,7
Impozite nete pe produse	17 546	15,7	18 690	15,2	19 966	14,8

Sursa: elaborat de autor în baza datelor BNS

Este necesar de a remarca că volumul PIB inclus în tabel cuprinde date rotunjite pînă la întregi comparativ cu tabelul 1, iar în anul 2016 au fost folosite datele semidefinite, din acest motiv apare o abatere a valorii PIB-ului. În acest context, menționăm că contribuții pozitive la creșterea PIB, în anul 2016 față de anul 2015, au înregistrat următoarele activități economice: Agricultură, silvicultură și pescuit (+2,2%), cu o pondere de 12,2% la formarea PIB și cu o majorare a valorii adăugate brute (VAB) cu 18,2%; Comerț cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor (+0,9%), cu o pondere de 14,1% la formarea PIB și cu o creștere a VAB cu 6,4%; Industria extractivă și industria prelucrătoare; Transport și depozitare; Informații și comunicații; Activități profesionale, științifice și tehnice (cu câte +0,3%) cu o pondere la formarea PIB de 12,2%; 5,1%; 5,8% și 2,1%, respectiv și cu o majorare a VAB cu 2,3%; 5,2%; 4,6% și 13,4%, corespunzător. Valoarea adăugată brută pe economie a depășit cu 4,8% nivelul anului precedent, contribuind la creșterea și formarea PIB cu 4,1% și 85,2%, respectiv. Volumul impozitelor pe produse s-a majorat cu 3,1% în raport cu anul anterior, contribuind la creșterea și formarea PIB cu 0,5% și 14,8%, corespunzător.

Impact negativ asupra indicelui volumului fizic al PIB au avut-o următoarele activități economice: Construcțiile (-0,2%) cu o pondere la formarea PIB de 3,3% și o reducere a valorii adăugate brute cu 6,7%; Administrația publică și apărare; asigurări sociale obligatorii; învățământ; sănătate și asistență socială (-0,1%) cu o pondere de 13,7% la formarea PIB și cu o diminuare a valorii adăugate brute cu 0,8%; Alte activități (-0,7%) cu o pondere de 10,1% la formarea PIB și cu o scădere a valorii adăugate brute cu 6,0%. În această ordine de idei considerăm oportun de a evidenția structura investițiilor în capitalul fix pe ramuri ale economiei.

Tabelul 3

Dinamica și structura investițiilor în capitalul fix pe ramuri ale economiei naționale

Indicatori	2014		2015		2016	
	mln lei	%	mln lei	%	mln lei	%
Total investiții în capitalul fix, inclusiv:	21 158,5	100,0	21 123,3	100,0	19 664,1	100,0
Agricultură, silvicultură și pescuit	2 332,7	11,0	1 801,8	8,5	1 933,8	9,8
Industria extractivă	80,1	0,4	64,2	0,3	81,1	0,4
Industria prelucrătoare	2 342,6	11,1	2 530,4	12,0	2 497,5	12,7
Producția și furnizarea de energie electrică și termică, gaze, apă caldă și aer condiționat	1 154,3	5,5	688,8	3,3	1 198,6	6,1
Distribuția apei; salubritate, gestionarea deșeurilor, activități de decontaminare	880,6	4,2	799,3	3,8	612,5	3,1
Construcții	2 381,7	11,3	1 801,1	8,5	1 713,6	8,7
Comerț cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor	2 511,0	11,9	2 856,9	13,5	2 375,6	12,1
Transport și depozitare	1 062,8	5,0	1 045,9	4,9	1 174,0	6,0
Activități de cazare și alimentație publică	257,7	1,2	481,4	2,3	335,2	1,7
Informații și comunicații	1 365,2	6,5	1 766,6	8,3	1 362,8	6,9
Activități financiare și de asigurări	205,6	1,0	421,0	2,0	487,5	2,5
Tranzacții imobiliare	2 856,2	13,5	3 197,8	15,1	3 352,7	17,0
Activități profesionale, științifice și tehnice	149,1	0,7	145,7	0,7	165,7	0,8
Activități de servicii administrative și activități de servicii suport	63,0	0,3	52,8	0,3	69,6	0,4
Administrație publică și apărare; asigurări sociale obligatorii	811,3	3,8	693,3	3,3	770,3	3,9
Învățământ	927,0	4,4	730,0	3,5	758,1	3,9
Sănătate și asistență socială	1 297,4	6,1	1 677,5	7,9	448,5	2,3
Artă, activități de recreere și de agrement	417,1	2,0	250,8	1,2	209,3	1,1
Alte activități de servicii	63,1	0,3	117,9	0,6	117,7	0,6

Sursa: elaborat de autor în baza datelor BNS

În baza datelor din tabelul 2 constatăm că volumul preponderent al investițiilor în anul 2016 a fost îndreptat pentru dezvoltarea următoarelor sectoare economice: tranzacții imobiliare – 17,0%, industria prelucrătoare – 12,7%, comerț cu ridicata și cu amănuntul – 12,1%, agricultură, silvicultură și pescuit – 9,8% din volumul total al investițiilor realizate.

Ponderea investițiilor în tranzacții imobiliare a crescut în anul 2016 cu 1,9 puncte procentuale față de anul 2015, iar în anul 2015 a crescut cu 1,6 puncte procentuale față de anul 2014. În industria prelucrătoare se observă o creștere a ponderii investițiilor cu 0,7 puncte procentuale comparativ cu anul 2015, și cu 0,9 puncte procentuale se înregistrează sporirea indicatorului în anul 2015 comparativ cu anul 2014. În agricultură, silvicultură și pescuit în anul 2016 se observă o sporire a investițiilor cu 1,3 puncte procentuale față de anul 2015, iar în anul 2015 se observă o reducere a ponderii investițiilor în ramura respectivă cu 2,5 puncte procentuale față de anul 2014.

Totodată ponderea investițiilor utilizate în comerț cu ridicata și cu amănuntul a scăzut cu 1,4 puncte procentuale față de nivelul anului 2015, pe când acest indicator în anul 2015 înregistra o sporire față de nivelul înregistrat în anul 2014 cu 1,6 puncte procentuale.

În această ordine de idei ne propunem să examinăm evoluția comparativă a PIB-ului realizat în sectoarele cu cea mai înaltă contribuție în PIB și a investițiilor efectuate în aceste sectoare ale economiei.

Tabelul 4

Dinamica PIB-ului și a investițiilor în capitalul fix pe unele sectoare ale economiei

mln lei

PIB-ul și investițiile realizate în anumite sectoare economice	2014		2015		2016	
	PIB	Investiții	PIB	investiții	PIB	Investiții
Agricultură, silvicultură și pescuit	14 619	2 332,7	15 002	1 801,8	16 443	1 933,8
Industria extractivă; industria prelucrătoare	13 526	2422,7	15 063	2594,6	16 500	2578,6
Comerț cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor	15 306	2 511,0	16 818	2 856,9	19 022	2 375,6
Transport și depozitare	5 477	1 062,8	6 070	1 045,9	6 912	1 174,0
Administrație publică și apărare; asigurări sociale obligatorii; învățământ; sănătate și asistență socială	11 030	3035,7	12 088	3100,8	13 089	1976,9

Sursa: elaborat de autor în baza datelor BNS

În baza datelor din tabelul 4 constatăm că contribuția absolută a sectorului agricol, silvic și de pescuit în formarea PIB-ului sporește în dinamică de la 14619 mln lei în anul 2014 la 16443 mln lei în anul 2016. În același timp investițiile în capitalul fix îndreptate în acest sector înregistrează o evoluție moderată. În anul 2014 acestea constituie 2332,7 mln lei, în anul 2015 volumul investițiilor efectuate în sectorul agricol se reduce cu 530,9 mln lei comparativ cu anul 2014, iar în anul 2016 investițiile sporesc față de nivelul înregistrat în 2015 și ating valoarea de 1933,8 mln lei. Examinând volumul PIB-ului realizat de industria extractivă și prelucrătoare, constatăm o sporire a acestuia într-o perioadă de 2 ani cu circa 22 puncte procentuale, pe când volumul investițiilor realizate în acest sector sporesc în aceeași perioadă cu 6,43 puncte procentuale. Volumul PIB-ului realizat în sectorul comercial înregistrează în ultimii 2 ani o sporire de circa 24,27%, iar nivelul investițiilor efectuate în acest sector în ultimii 2 ani se reduce cu 5,39 puncte procentuale. Sectorul de transport și depozitare în ultimii 2 ani sporește nivelul PIB-ului cu 1435 mln lei sau cu circa 26,20 puncte procentuale, iar nivelul investițiilor - cu 10,46 puncte procentuale. Sectorul public contribuie la formarea PIB-ului în anul 2014 cu 11030 mln lei, iar în anul 2016 cu circa 13089 mln lei, investițiile efectuate în ultimii ani în sectorul public, inclusiv medicină și învățământ se reduc cu circa 35 puncte procentuale.

În această ordine de idei vom prezenta Cota investițiilor în valoarea PIB-ului realizat în sectoarele anterior nominalizate.

Tabelul 5

Evoluția cotei investițiilor în PIB-ul realizat în anumite sectoare ale economiei

Indicatori	2014	2015	2016
Cota investițiilor în PIB-ul din agricultură, silvicultură și pescuit,%	15,96	12,01	11,76
Cota investițiilor în PIB-ul din industria extractivă; industria prelucrătoare,%	17,91	17,22	15,63
Cota investițiilor în PIB-ul din comerțul cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor,%	16,41	16,99	12,49
Cota investițiilor în PIB-ul din transport și depozitare,%	19,40	17,23	16,98
Cota investițiilor în PIB-ul din administrație publică și apărare; asigurări sociale obligatorii; învățământ; sănătate și asistență socială, %	27,52	25,65	15,10

Sursa: elaborat de autor în baza datelor BNS și calculelor proprii

Cota investițiilor în PIB examinată pe sectoarele care contribuie preponderent la formarea PIB-ului atinge, în unele cazuri depășește chiar cota investițiilor în PIB pe republică, păstrându-și tendința descrescătoare în anul 2016. Evidențiem o cotă înaltă a investițiilor în PIB-ul realizat de sectorul de transport

și depozitare de circa 16,98% în anul 2016, cu 0,25% mai puțin ca în anul 2015, totodată pondere de 15,63% din nivelul PIB-ului sectorului industriei extractive și prelucrătoare revin investițiilor efectuate în acest sector în anul 2016, cu 1,59% mai puțin ca în anul 2015. Cota investițiilor realizate în sectorul public constituie 15,10% din valoarea contribuției PIB-ului din acest sector, cu 10,55% mai puțin ca în anul 2015.

Este de remarcat rolul investițiilor publice în dezvoltarea economiei și asigurarea creșterii economice. „Evidence from a Structural Model of Social and Economic Development” (Fielding, 2003), arată că inegalitatea de venituri și sănătatea sunt factori importanți ai creșterii economice măsurați prin produsul intern brut pe locuitor, și aceștia sunt influențați de investițiile din sectorul public. Nivelul de competență al administrației publice care este însărcinată cu realizarea unei investiții publice este de asemenea foarte important în realizarea condiției de eficiență. Astfel, Esteller și Sole (Esteller, Sole, 2005) demonstrează că eficiența anumitor tipuri de investiții publice crește dacă ele sunt realizate de către administrațiile locale și nu de către cele centrale, iar Dall’Ebra (Dall’Ebra, 2003) atrage atenția că investițiile realizate din fonduri europene eșuează de multe ori în realizarea obiectivelor de reducere a disparităților regionale datorită slabei cunoașteri a necesităților zonale¹.

Din punctul de vedere al perioadei de timp în care diferitele tipuri de investiții publice își manifestă efectele asupra dezvoltării economice se observă că investițiile publice în sănătate au efect aproximativ imediat, în timp ce investițiile publice în infrastructură determină o creștere economică semnificativă în anul următor alocării fondurilor. Referitor la investițiile publice în educație, acestea determină o creștere economică întârziată cu două perioade, fapt ce își găsește explicația logică în existența unei perioade de timp de la momentul beneficiilor de servicii publice de învățământ până la fructificarea aptitudinilor dobândite de elevi sau studenți în activități productive. Pe de altă parte, marea majoritate a acestor cheltuieli reprezintă salarii acordate cadrelor didactice, care se consumă imediat și se reflectă în creșterea economică din perioadele imediat următoare.

În acest sens, creșterea investițiilor publice ca pondere în produsul intern brut și implicit în formarea brută de capital fix, ar asigura un echilibru investițional, reducând eventualele riscuri la nivelul mediului de afaceri, fiind totodată o chestiune ce ține de securitatea națională.

Analiza dinamicii PIB-ului și a investițiilor în capitalul fix permite identificarea unei reduceri în dinamică a investițiilor și existența unei reticente cu privire la investirea capitalului în sectoarele economiei din partea investitorilor. Totodată evidențiem o ușoară creștere a PIB-ului în dinamică ceea ce ne vorbește despre ușoară semne de creștere economică înregistrate la nivel de stat. Prezența investițiilor susțin această creștere economică înregistrată, dar sporirea acestora ar influența pozitiv ritmul creșterii PIB-ului. Totodată investițiile efectuate într-o perioadă de gestiune au efecte asupra creșterii economice viitoare, cu alte cuvinte resursele financiare alocate cu scop investițional în anul curent vor contribui la sporirea nivelului PIB-ului în anii viitori, iar creșterea PIB-ului la rândul său contribuie la dezvoltarea ulterioară a investițiilor².

În acest context, menționăm că investițiile sunt baza materială a dezvoltării economico-sociale a oricărei țări. Ele asigură creșterea cantitativă și calitativă a capitalului fix, sporirea randamentului tehnic și economic al capitalului existent, dar și crearea de noi locuri de muncă. Ele asigură un grad mai mare de ocupare a forței de muncă, locuri de muncă cu utilaje performante, perfecționarea proceselor tehnologice, extinderea și generalizarea principiilor de conducere ale economiei de piață. Prin transferul de tehnologie are loc și transferul de know-how, care contribuie la creșterea productivității, la creșterea producției, care va determina creșterea schimburilor comerciale, care va contribui la echilibrarea Balanței de Plăți a țării respectiv³.

Rolul investițiilor în dezvoltarea economică a unei țări este deosebit de complex, pentru că ele influențează structurile de proprietate, structurile economice pe ramuri și subramuri, structurile tehnologice, structurile ocupării forței de muncă, cu consecințe directe și indirecte în plan social, influențând ritmul de creștere și de dezvoltare a țării. Pe de o parte investițiile contribuie la crearea producției competitive pe piață, iar pe de altă parte implică resurse care urmează a fi alocate în susținerea dezvoltării economice. Investițiile reprezintă stimulentele ce generează noi activități economice și are ca finalitate obținerea de bunuri și servicii indispensabile unei economii viabile.

---

¹ MORARU, C. Investițiile străine directe și creșterea economică în România. In: *Economie teoretică și aplicată Volumul XX, Nr. 5(582), 2013. pp. 123-133*

² ȚĂRUȘ, V. *Influența investițiilor străine asupra procesului de stabilizare economică*. In: *STUDIA UNIVERSITATIS Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, nr.2(22), 2009. pp. 81-85*

³ NAZAR, N. *Rolul și sistematizarea investițiilor în economia Republicii Moldova*. [on-line]. [citat 10.03.2018]. Disponibil: <http://dspace.uasm.md/bitstream/handle/123456789/785/181-184.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

INDICATORII DEZVOLTĂRII RURALE DURABILE CA EXPRESIE CANTITATIVĂ ȘI CALITATIVĂ A PROCESELOR IMPLICATE

Alina CARADJA, doctorandă
Universitatea Agrară de Stat din Moldova

Abstract. *This investigation contains an insight into the emergence of the concept of sustainable development. It elucidates the essence and role of sustainable rural development. It made a review of the global indicators of sustainable development, as well as those adapted by the Republic of Moldova. In the same context, the indicators of enterprise-level development are also examined, the latter being the primary economic link in which the benchmarks of the given process are placed.*

Key words: *durability, indicators, Republic of Moldova, rural, sustainable development.*

Investigând problema dezvoltării rurale durabile, constatăm că, la momentul actual, aceasta este una dintre tematicile cele mai complexe. Dezvoltarea durabilă are rolul de a armoniza necesitatea conservării spațiului rural economic, ecologic și socio-cultural cu aspirațiile de modernizare. Problema ia valoare maximă prin faptul că dezvoltarea și amenajarea rurală se află la confluența dintre tendința de expansiune a urbanului.¹

În scopul înțelegerii mai comprehensive a semnificației conceptului de „dezvoltare rurală durabilă” vom analiza termenii în mod separat.

Abordările conceptuale privind termenul de “dezvoltare” reflectă diverse moduri de definire a acesteia. Începând cu anii 1990, în definirea dezvoltării pătrund obiective politice și indicatori de performanță, fiind cuprinse orizonturi mai scurte de timp.²

Berca (2003)³ susține că dezvoltarea este o acțiune cu caracter strategic care are ca scop creșterea durabilă a productivității individuale, comunitare și internaționale, ceea ce poate duce la asigurarea unor venituri mai mari pentru indivizi.

Termenul “rural”, conform dicționarului explicativ al limbii române, reflectă: *care ține de sat, propriu satului, sătesc.*⁴

Durabilitatea reprezintă elementul care vizează ca dezvoltarea și progresul economic trebuie să se mențină de-a lungul timpului, în limitele stabilite de ecologie în sensul cel mai larg - prin interdependența ființelor umane și a slujbelor lor, a biosferei și legilor fizicii și chimiei care o guvernează.⁵

Dezvoltarea durabilă, numită și dezvoltare sustenabilă, a apărut ca concept pentru prima dată cu aproape cinci decenii în urmă. Apariția conceptului dat a avut loc ca urmare a conștientizării problemelor de mediu și a crizei resurselor naturale.

În anul 1983 se creează și își începe activitatea Comisia Mondială pentru Mediu și Dezvoltare, care se impune prin raportul „Viitorul nostru comun” (numit și Raportul Brundtland). Ulterior dezvoltarea durabilă a fost în centrul atenției mai multor cercetători și politicieni, fiind oferite peste 60 de definiții ale dezvoltării durabile.⁶

Actual, dezvoltarea rurală durabilă este vizată de marea majoritate a țărilor lumii ca un principiu de bază, acesta fiind și factorul primar în dezvoltarea globală. Din acest motiv se acordă o atenție majoră problemelor rurale, demarându-se o mulțime de programe care vizează efectul de minimizare a problemelor vizate pe un termen lung.

Conceptul dezvoltării durabile poate fi caracterizat prin următoarele elemente:

✓ economie: eficiență, creștere, stabilitate;

¹ Otiman P. Dezvoltarea rurală durabilă a României în contextul integrării europene. 2005. Disponibil: www.acad.ro/com2005/pv1031/Otiman.doc (Accesat la 11.04.2019)

² Summer A., Tribe M. International Developments Studies. Theories and Methods in Research and Practice. London: SAGE Publications Ltd. 2008, p. 12

³ Berca M. Ingineria și managementul resurselor pentru dezvoltarea rurală. București: Ceres, 2003

⁴ Dicționar Explicativ al Limbii Române. Disponibil: <https://dexonline.ro/> (Accesat la 13.04.2019)

⁵ Chicinaș L., Blaga A. Ghid metodic interdisciplinar - Educație pentru dezvoltare durabilă. Tema integratoare: Dezvoltare durabilă. Cluj, 2013, p. 11

⁶ Prisacaru V., Caradja A. Dezvoltarea durabilă a agriculturii ca componentă și factor al dezvoltării durabile a mediului rural în Republica Moldova. În: *Materialele Simpozionului Științific Internațional "Dezvoltarea durabilă a mediului rural – realizări și perspective"*, dedicat aniversării a 85 de ani de la fondarea Universității Agrare de Stat din Moldova., Universitatea Agrară de Stat din Moldova. Chișinău, 2018, vol. 48, Seria cadastru și drept, 0,60 c.a., p. 46

✓ societate: nivel de trai, echitate, dialog social și delegarea responsabilităților, protejarea culturii/patrimoniului;

✓ ecologie: conservarea și protejarea resurselor naturale, biodiversitate, evitarea poluării.¹

După cum am mai enunțat, procesul de dezvoltare durabilă este unul complex, de aici reieșind și caracterul indicatorilor, reprezintă diferite valori statistice care măsoară colectiv capacitatea de a satisface nevoile prezente și viitoare, astfel furnizând informații esențiale pentru deciziile politicii naționale și pentru publicul larg.² Indicatorii respectivi au o semnificație deosebită:

✓ la înțelegerea sistemelor sociale, economice și de mediu;

✓ în generarea de noi cunoștințe și informații despre legăturile și interacțiunile acestora;

✓ pentru abordarea problemelor critice legate de integritatea mediului;

✓ la stabilirea și prioritizarea intervențiilor, evaluarea impactului, armonizarea politicilor și acțiunilor;

✓ pentru elaborarea strategiilor de dezvoltare pe termen lung.³

În ultimul timp s-a observat o creștere globală a preocupărilor privind elaborarea indicatorilor dezvoltării durabile cât mai relevanți. În acest context, în anul 1995 a fost aprobat Programul de lucru privind indicatorii dezvoltării durabile de către Comisia pentru Dezvoltare Durabilă, primele două sisteme de indicatori fiind elaborate între anii 1994 și 2001. La momentul dat, determinarea nivelului dezvoltării durabile se face în baza celor 241 indicatori elaborați de grupul de experți ai obiectivelor dezvoltării durabile, creat de Comitetul pentru Statistică al Organizației Națiunilor Unite, corespunzând cu cele 17 obiective ale dezvoltării durabile din Agenda 2030⁴.

---

¹ Băltărețu A. Arii protejate. Ecoturism. Dezvoltare durabilă. București: Pro Universitaria, 2014, p. 7

² NASA. Disponibil: <https://www.hq.nasa.gov/iwgsdi/> (Accesat la 07.09.2018)

³ DESA: New York. October 2007. Indicators of Sustainable Development: Guidelines and Methodologies. III edition. Disponibil: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/guidelines.pdf> (Accesat la 13.04.2019)

⁴ The 2030 Agenda for Sustainable Development. 2015. Disponibil: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf> (Accesat la 14.04.2019)

Tabel 1. Repartizarea numerică a indicatorilor dezvoltării durabile a Republicii Moldova pe obiective

Nr.	Obiectivele dezvoltării durabile	Nr. de indicato
1	Eradicarea sărăciei în toate formele sale și în orice context	15
2	Eradicarea foametei, asigurarea securității alimentare, îmbunătățirea nutriției și promovarea unei agriculturi durabile	8
3	A asigurarea unei vieți sănătoase și promovarea bunăstării tuturor la orice vârstă	30
4	Garantarea unei educații de calitate și promovarea oportunităților de învățare de-a lungul vieții pentru toți	20
5	Realizarea egalității de gen și împuternicirea tuturor femeilor și a fetelor	16
6	A asigurarea disponibilității și managementului durabil al apei și sanitație pentru toți	12
7	A asigurarea accesului tuturor la energie la prețuri accesibile, într-un mod sigur, durabil și modern	6
8	Promovarea unei creșteri economice susținute, deschise tuturor și durabile, a ocupării depline și productive a forței de muncă și a unei munci decente pentru toți	17
9	Construirea unor infrastructuri rezistente, promovarea industrializării durabile și încurajarea inovației	15
10	Reducerea inegalităților în interiorul țărilor și de la o țară la alta	8
11	Dezvoltarea orașelor și a așezărilor umane pentru ca ele să fie deschise tuturor, sigure, reziliente și durabile	14
12	A asigurarea unor tipare de consum și producție durabile	7
13	Luarea unor măsuri urgente de combatere a schimbărilor climatice și a impactului lor	3
14	Conservarea și utilizarea durabilă a oceanelor, mărilor și a resurselor marine pentru o dezvoltare durabilă	2
15	Protejarea, restaurarea și promovarea utilizării durabile a ecosistemelor terestre, gestionarea durabilă a pădurilor, combaterea deșertificării, stoparea și repararea degradării solului și stoparea pierderilor de biodiversitate	10
16	Promovarea unor societăți pașnice și incluzive pentru o dezvoltare durabilă, a accesului la justiție pentru toți și crearea unor instituții eficiente, responsabile și incluzive la toate nivelurile	32
17	Consolidarea mijloacelor de implementare și revitalizarea parteneriatului global pentru dezvoltarea durabilă	10

Sursa: Elaborat de autor în baza: Naționalizarea indicatorilor pentru Obiectivele de Dezvoltare Durabilă

La nivel global, indicatorii dezvoltării durabile sunt clasati în trei categorii (cu excepția a 4 indicatori, care au fost caracteristici pentru mai multe categorii în același timp):

I. 81 indicatori conceptual clari, cu metodologie și standarde stabilite disponibile și date produse regulat de țări;

II. 57 indicatori conceptual clari, cu metodologie și standarde stabilite disponibile, datele însă nefiind produse regulat de țări;

III. 88 indicatori pentru care nu există metodologii și standarde stabilite sau metodologiile/standardele sunt în proces de elaborare/testare.¹

În ceea ce privește categoria I și II, au fost elaborate metadate, fiind disponibili în procesul de cartografiere a indicatorilor la nivel național fiecărei țări.

În urma cartografierii indicatorilor dezvoltării durabile a Republicii Moldova în baza Agendei 2030², s-a ajuns la un număr de 225 indicatori naționalizați (Tabelul 1).

¹ Agenda Item 4. Tier system for the indicators, Plenary 4th Meeting of the Inter-agency and Expert Group on Sustainable Development Goal Indicators (IAEG-SDGs), 17-18 November 2016. Switzerland, p. 10. Disponibil: <https://unstats.un.org/sdgs/files/meetings/iaeg-sdgs-meeting-04/4.Tier%20system%20Plenary%20session.pdf> (Accesat la 12.04.2019)

² The 2030 Agenda for Sustainable Development. 2015. Disponibil: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>

Tabel 2. Indicatorii dezvoltării durabile la nivel de întreprindere

Subdomeniu	Indicatori
1. Dezvoltarea durabilă a mediului de producție (ecologică):	
Diversitatea activităților	1. Diversitatea culturilor anuale 2. Diversitatea culturilor perene 3. Diversitatea altor culturi vegetale asociate 4. Diversitatea șeptelului de animale 5. Evaluarea și îmbunătățirea patrimoniului genetic 6. Dezvoltarea de activități neagricole
Organizarea teritoriului	7. Tipul de asolament 8. Mărimea soarelui 9. Conservarea mediului natural 10. Gospodărirea suprafețelor furajere
Tehnologia de producție	11. Cantitatea de îngrășăminte chimice 12. Nivelul pesticidelor și produselor de uz veterinar 13. Protecția solului 14. Gospodărirea resurselor de apă 15. Gradul de autonomie energetic
2. Dezvoltarea durabilă a mediului social:	
Calitatea produselor și a spațiului rural	16. Calitatea alimentelor produse 17. Tratarea deșeurilor agricole 18. Valorificarea clădirilor și peisajului 19. Calitatea drumurilor
Dezvoltarea serviciilor rurale	20. Servicii complexe 21. Valorificarea directă 22. Asocierea producătorilor
Dezvoltarea umană	23. Formare 24. Gradul de ocupare a forței de muncă 25. Calitatea vieții 26. Igiena și securitatea muncii
3. Dezvoltarea durabilă economică:	
Nivelul venitului	27. Nivelul venitului
Independență economică	28. Autonomie financiară 29. Influența ajutoarelor directe
Eficiență	30. Rata profitului

Sursa: Lazăr I. et al. (2007)

Pentru a obține rezultate considerabile privind dezvoltarea durabilă este necesară implicarea întregii populații a țării. O influență majoră în acest sens o au agenții economici, aceștea fiind cel mai important element al economiei unei țări, aceștea contribuind prin utilizarea eficientă a resurselor. Un rol aparte îl au și întreprinderile cu profil agricol, întrucât este imposibilă dezvoltarea rurală durabilă fără aportul nemijlocit al acestora. Măsurile care pot fi luate de către entitățile agricole, conform Lazăr I. et al. (2007)¹, se referă la trei domenii: economic, ecologic și social. Fiecare din domeniile sus numite reflectă un șir de indicatori (Tabelul 2) în scopul determinării durabilității fiecărei unități economice în parte.

În urma analizei se poate concluziona că, indiferent de caracterului complex, dezvoltarea rurală durabilă este determinată de un șir de factori al căror influență exactă este practic imposibil de dedus, însă fiind posibilă constatarea existenței influenței factorilor ca rezultat al dezvoltării rurale durabile. Deci, pentru a obține o dezvoltare durabilă la nivel global este necesară începerea prin participarea fiecărei companii, mai cu seamă cele implicate în sectorul agrar, având ca reper desfășurarea activității în baza indicatorilor de dezvoltare durabilă.

Referințe bibliografice:

1. Agenda Item 4. Tier system for the indicators, Plenary 4th Meeting of the Inter-agency and Expert

- Group on Sustainable Development Goal Indicators (IAEG-SDGs), 17-18 November 2016. Switzerland, p. 10. Disponibil: <https://unstats.un.org/sdgs/files/meetings/iaeg-sdgs-meeting-04/4.Tier%20system%20Plenary%20session.pdf> (Accesat la 12.04.2019).
2. Băltărețu A. Arii protejate. Ecoturism. Dezvoltare durabilă. București: Pro Universitaria, 2014, p. 360.
  3. Berca M. Ingineria și managementul resurselor pentru dezvoltarea rurală. București: Ceres, 2003, p. 192.
  4. Chicinaș L., Blaga A. Ghid metodic interdisciplinar - Educație pentru dezvoltare durabilă. Tema integratoare: Dezvoltare durabilă. Cluj, 2013, p. 145.
  5. DESA: New Yourk. October 2007. Indicators of Sustainable Development: Guidelines and Methodologies. III edition. Disponibil: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/guidelines.pdf> (Accesat la 13.04.2019).
  6. Dicționar Explicativ al Limbii Române. Disponibil: <https://dexonline.ro/>. (Accesat la 13.04.2019).
  7. Lazăr I., Mortan M., Vereș V. Un posibil model de evaluare a durabilității exploatațiilor agricole din zona de Nord Vest a României. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, 20/2007, p.52-67.
  8. NASA. Disponibil: <https://www.hq.nasa.gov/iwgsdi/> (Accesat la 07.09.2018).
  9. Naționalizarea indicatorilor pentru Obiectivele de Dezvoltare Durabilă. Martie 2017. Disponibil: http://www.md.undp.org/content/dam/moldova/docs/Publications/Indicators_ONU_RO.pdf (Accesat la 13.04.2019).
  10. Otiman P. Dezvoltarea rurală durabilă a României în contextul integrării europene. 2005. Disponibil: www.acad.ro/com2005/pv1031/Otiman.doc (Accesat la 11.04.2019).
  11. Prisacaru V., Caradja A. Dezvoltarea durabilă a agriculturii ca componentă și factor al dezvoltării durabile a mediului rural în Republica Moldova. În: *Materialele Simpozionului Științific Internațional "Dezvoltarea durabilă a mediului rural – realizări și perspective "*, dedicat aniversării a 85 de ani de la fondarea Universității Agrare de Stat din Moldova. Universitatea Agrară de Stat din Moldova. Chișinău, 2018, vol. 48, Seria cadastru și drept, 0,60 c.a., p. 46-50.
  12. Report of the Inter-Agency and Expert Group on Sustainable Development Goal Indicators, Final list of proposed Sustainable Development Goal indicators, 2016. Disponibil: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/11803Official-List-of-Proposed-SDG-Indicators.pdf> (Accesat la 13.04.2019).
  13. Summer A., Tribe M. *International Developments Studies. Theories and Methods in Research and Practice*. London: SAGE Publications Ltd. 2008, p. 176.
  14. The 2030 Agenda for Sustainable Development. 2015. Disponibil: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf> (Accesat la 14.04.2019).

Cercetările au fost realizate cu suportul financiar al Federației Mondiale a Savanților

PARTICULARITĂȚILE MANAGEMENTULUI SERVICIILOR

Eugeniu LITVIN,
Academia de Studii Economice a Moldovei

Abstract. However, the specificity of services, which leads to a differentiation from the production of material goods, reveals certain characteristics of services. These characteristics have been the subject of the study for many specialists, most of whom have similar opinions stating that services are characterized by intangibility, inseparability of production and consumption, variability and perishability.

Also, services require direct contact between their provider and customers and involve user participation in its production.

Key-words: *management, servicii, economie, client.*

În ultimele decenii, serviciile joacă un rol-cheie în economia statelor dezvoltate în sensul că ele devin factori determinanți ai evoluției și ai performanțelor economice ale țărilor, au o contribuție semnificativă la crearea PIB-lui și la ocuparea forței de muncă. *Noua economie* numită și *economia serviciilor* se caracterizează nu numai prin faptul că ramuri de servicii precum serviciile financiare,

telecomunicațiile și transporturile, serviciile de întreținere și inginerie se dezvoltă nelimitat, dar în cadrul industriei prelucrătoare și chiar al agriculturii majoritatea funcțiilor îndeplinite și a activităților desfășurate implică activități de servicii.

Nevoile membrilor societății sunt satisfăcute, aproape în egală măsură, de bunurile oferite de ramurile producției materiale dar și de sectorul producției de servicii. Diferențierea dintre cele două categorii, bunuri materiale și servicii, se face pentru a realiza definirea conceptelor, necesară în teoria economică, orice exagerare fiind periculoasă. Nu putem afirma că un sector este mai important decât celălalt analizându-le doar din punct de vedere al profitului ci trebuie să ținem cont de faptul că ambele sectoare satisfac nevoi sociale.

În acest sens considerăm că este sugestivă ideea exprimată de Theodore Lewit atunci când îl citează pe Leo Mc Givena: „Am vândut un milion de burghie de 6 mm, nu pentru că oamenii aveau nevoie de burghie de 6 mm, ci pentru că aveau nevoie de găuri de 6 mm”.

Așadar, putem afirma că indiferent în ce sferă ne situăm, în cea a producției materiale sau a serviciilor scopul final nu este altul decât satisfacerea unor nevoi ale consumatorilor.

Specificitatea serviciilor, care conduce totuși la o diferențiere față de producția de bunuri materiale, scoate în evidență anumite caracteristici ale serviciilor, care au făcut obiectul studiului a numeroși specialiști, majoritatea acestora având opinii asemănătoare afirmând că serviciile se caracterizează prin intangibilitate, inseparabilitatea producției și a consumului, variabilitatea și perisabilitatea. De asemenea serviciile necesită un contact direct între prestatorul acestora și clienți și implică o participare a utilizatorului în producerea sa.

Analizăm în cele ce urmează aceste caracteristici:

a) *Intangibilitatea serviciilor* este unanim considerată ca fiind caracteristica esențială a serviciilor, gradul de tangibilitate fiind, în ultimă instanță, criteriul principal de deosebire a serviciilor de bunurile materiale³. Intangibilitatea serviciilor înseamnă că acestea nu pot fi percepute prin cele cinci simțuri ale omului, auz, văz, gust, miros, tactil, înaintea cumpărării.

Cu toate acestea, serviciile pot avea, și trebuie să aibă, părțile vizibile asociate serviciului cu care cumpărătorul intră în contact și care transmit acestuia date despre firmă. Dintre aceste așa numite „părți vizibile” putem aminti: listele de prețuri și anumite facilități, personalul de deservire, ambianța în care se prestează serviciu, comunicațiile, etc.

Analizând elementele vizibile, concrete ale serviciilor vom realiza importanța acestora în efectuarea prestației și totodată, deosebirea față de producția materială.

Primul contact al consumatorului cu serviciul este *ambianța* în care se desfășoară activitatea și *personalul de deservire*, care oferă clientului indicii referitoare la așteptările lui privind calitatea prestației.

În cazul unui hotel, locurile de parcare, arhitectura clădirii, holul recepției și nu în ultimul rând și poate chiar mai important personalul de primire pot influența pozitiv sau negativ atitudinea consumatorului.

Se poate afirma că persoana prestatorului, rămânând la exemplul hotelului, în funcție de modul cum se comportă cu clientul influențează calitatea serviciului așa cum în cazul bunurilor materiale modul de prezentare, ambalare a produselor pot influența intenția de cumpărare.

Comunicațiile constituie modul în care firma care prestează serviciul transmite mesaje prin care evidențiază partea vizibilă a serviciului și în mod deosebit noutățile cu care sunt întâmpinați clienții. Aceste mesaje pot fi transmise de chiar firma prestatoare sau de firme specializate în publicitate și reclame și au un rol important în atragerea clienților spre serviciul oferit.

Un alt element concret al unui serviciu și poate cel mai important deoarece este singurul care creează venit și, implicit profit, este *prețul*, în timp ce toate celelalte elemente sunt purtătoare de costuri. Importanța prețului nu constă doar în aceea că este producător de venit ci în faptul că raportul calitate-preț este un indicator de bază care în cazul realizării unui raport optim poate asigura o atractivitate ridicată serviciului.

Față de cele prezentate, putem afirma că evidențierea elementelor vizibile ale serviciului sau asocierea acestuia cu elementele tangibile pot conduce la diminuarea sentimentului de intangibilitate a serviciului aducând importante avantaje firmei prestatoare asigurând transmiterea către clientul cumpărător a datelor de identificare, și anume:

- aspecte ale serviciului pe care firma dorește să le transmită (siguranță, încredere, comunicativitate);
  - un indiciu, un element concret despre un serviciu, făcându-l mai ușor de imaginat;
  - construiesc o imagine de marcă, ce poate fi dezvoltată ulterior.
- b) *Producerea/prestarea și consumul serviciului au loc simultan* este o caracteristică importantă

care realizează o deosebire a serviciilor de bunurile materiale. Astfel, bunurile materiale sunt mai întâi produse și numai după aceea vândute și respectiv consumate iar în cazul serviciilor prestatorul este prezent în timpul consumului.

Această caracteristică a serviciilor, de simultaneitate a producției și consumului, influențează modul de apreciere a calității serviciului oferit de prestator și respectiv cumpărat de consumator, astfel:

- calitatea serviciului se poate aprecia numai în timpul consumului, uneori chiar la o anumită perioadă după;
- la cumpărarea serviciului consumatorul își asumă un grad de risc din punct de vedere al calității, în unele cazuri decizia de cumpărare fiind influențată de opinia unor persoane care au beneficiat anterior de serviciile în cauză.

c) O altă trăsătură a serviciilor este *eterogenitatea*. Această caracteristică a serviciilor apare ca urmare a faptului că schimbă permanent persoana care prestează serviciul, locul și momentul prestației precum și complexitatea serviciului, toate acestea făcând imposibilă repetarea identică a serviciului.

d) *Perisabilitatea* este caracteristica serviciilor care exprimă faptul că acestea nu pot fi stocate sau inventariate pentru a putea fi folosite în perioadele viitoare. Pentru diminuarea efectului negativ al acestei trăsături a serviciilor sunt necesare măsuri, din partea managementului, în vederea sincronizării cererii cu oferta, acționându-se asupra amândurora.

Se poate acționa fie prin preț pentru încurajarea cererii fie prin măsuri organizatorice pentru a putea face față în perioadele de vârf.

După o lungă perioadă de neglijare a studiilor științifice analitice cu privire la servicii, economiștii și-au îndreptat atenția – cu deosebire în ultimele decenii – spre definirea acestui concept și spre înțelegerea fenomenului și a implicațiilor exercitate în plan economic și social.

În prezent, serviciile se constituie ca parte integrantă a economiilor moderne, deserving colectivități, unități economice, instituții și persoane fizice, având totodată, o contribuție hotărâtoare la crearea produsului intern brut, la ocuparea forței de muncă și, implicit, la creșterea și dezvoltarea economiilor naționale. Expansiunea și diversificarea activităților de servicii este susținută de progresele tehnologice, de amplificarea diviziunii sociale a muncii, de creșterea cererii pentru servicii din partea firmelor.

Acest val al transformărilor economice, tehnologice și instituționale majore la care asistăm în prezent, în întreaga lume, este considerat a fi cea de-a *treia revoluția industrială*, reprezentând, am putea spune o *revoluție a serviciilor*, întrucât aduce în prim plan recunoașterea rolului din ce în ce mai important al serviciilor în strategiile de dezvoltare.

Noul tip de economie, bazat pe preponderența activităților de servicii în crearea avuției naționale, care se prefigurează în mod treptat și în România, apare sub diferite denumiri sinonime și interschimbabile, cum ar fi: „economia serviciilor”, „societatea informațională”, „societatea cunoașterii”, „societatea post-industrială”, „al treilea val”, „societatea digitală”, „societatea virtuală”, fiind utilizate alternativ, în funcție de context și de preferințele diferiților autori.

Adâncirea relațiilor de întrepătrundere și de integrare dintre sectorul serviciilor și celelalte sectoare, precum și multiplicarea oportunităților de dezvoltare economică prin extinderea sferei tranzacțiilor internaționale cu servicii constituie cauzele majore ale creșterii rolului serviciilor în cadrul economiilor contemporane.

Se poate observa clar faptul că, prin funcțiile pe care le îndeplinesc activitățile de servicii în cadrul mecanismelor de piață, în calitatea lor de mijloace de coordonare a activităților economice, rolul acestora în cadrul economiilor naționale nu mai poate fi ignorat, un sector de servicii ineficient putând contribui la stoparea dezvoltării.

Creșterea ponderii și importanței practice a activităților de servicii în ultimele decenii au determinat și intensificarea preocupărilor teoretice în acest domeniu, ca urmare a faptului că o mare parte dintre abordările tradiționale specifice epocii industriale nu mai corespundeau tendințelor manifestate pe plan internațional.

Deși în ultimele trei decenii interesul pentru servicii s-a accentuat în mod considerabil, necesitatea unui cadru teoretic și conceptual pentru investigarea și explicarea serviciilor este evidentă, dat fiind faptul că există încă probleme care au rămas în continuare nesoluționate. Dintre aceste probleme, calitatea precară a datelor statistice existente cu privire la dimensiunile serviciilor - atât în context național cât și internațional - are o importanță covârșitoare.

În orice activitate, managerilor le revine responsabilitatea de a indica direcția și de a crea un mediu favorabil succesului. Personalul așteaptă de la manageri să creeze un stil, să indice aspectele decisive și să decidă ritmul de muncă. Aproape toate schimbările necesare într-un asemenea proces trebuie inițiate de

conducere-revoluțiile se produc arareori de jos în sus.

Orice manager trebuie să înțeleagă viziunea adoptată în firma sa, misiunea și obiectivele acesteia, fiind totodată capabil să le explice într-un mod pe care subordonații săi să-l poată înțelege.

Managerul trebuie să găsească modalitatea de a defini, în cadrul echipei, misiunea specifică a acesteia, complementară față de a celorlalte departamente. El trebuie să fie capabil să fixeze obiectivele concrete ale departamentului și să-și motiveze oamenii să le realizeze.

Cunoașterea viziunii organizației îngăduie clarificarea ariilor de rezultate cheie și a obiectivelor ce trebuie realizate, organizația trebuie să definească între cinci și șapte arii de rezultate cheie pentru managerii săi, dintre care cel puțin două trebuie să se refere la îmbunătățirea calității și a serviciilor acordate clienților. Rezultatele cheie trebuie să aibă de-a face cu schimbarea-îmbunătățirea, inovația, implementarea și nu cu menținerea unui status quo.

Unele tipuri de activități sunt mai dificile de evaluat în acest fel, dar cum altfel s-ar putea stabili valoarea lor reală pentru organizație? Obiectivele concepute exclusiv pentru raportul anual de evaluare a performanțelor și fără nici un folos în promovarea unor îmbunătățiri reale sunt o pierdere de timp. Este bine ca sesiunile de evaluare a performanțelor să se succedă la circa 90 de zile, două ore la fiecare trei luni, precum într-o discuție cu fiecare subordonat reprezintă un timp managerial bine utilizat. O perioadă de evaluare de 90 zile îngăduie modificări ale priorităților, corectarea acțiunilor deviate de la cursul corect și realocarea. Analiza și raportul anual capătă astfel mai mult sens, devenind totodată mai puțin traumatizante pentru cei implicați.

Odată implementat un sistem care să precizeze rezultatele cheie ale oricărui post managerial, performanța ocupațiilor acestora este mult mai lesne de recompensat. Sistemul de recompensare trebuie să reflecte și să sprijine strategia de îmbunătățire a serviciilor și nu să acționeze împotriva ei, încurajând prudența și mediocritatea managerilor.

Un manager este urmărit cu atenție de subordonații săi, în căutarea indicilor privind orientarea conducerii către client.

Iată câteva dintre mijloacele prin care poate fi demonstrată o asemenea orientare:

- Folosirea frecventă a informațiilor despre clienți și despre opiniile acestora,
- Respingerea prestațiilor de calitate slabă și a atitudinii de tipul „merge și așa”,
- Realizarea de contacte regulate și directe cu clienții,
- Depășirea barierelor dintre departamente, combaterea mentalității de protejare a teritoriului, impunerea noțiunii de client intern,
- Acordarea de laude pentru performanțele bune, mai ales când acestea accentuează în mod explicit orientarea către client,
- Realizarea unor acțiuni vizibile în departamentul din subordine și în cele de servire a clienților, informarea subordonaților cu privire la rezultatele de succes,
- Punerea la punct în departament a unui sistem de evaluare a performanței la intervale de 90 zile,
- Stimularea implicării personalului de îmbunătățire a performanțelor, de soluționare a problemelor și de inovare, interesul față de munca în echipă și pe proiecte,
- Acordarea unei importanțe prioritare, atât în agenda personală, cât și în cea a departamentului, unor subiecte cum sunt calitatea, siguranța și clienții,
- Stabilirea unor standarde personale ridicate cu privire la prezentarea personală, curtoazie și calitatea muncii.

Managerii trebuie să se ferească de păcatul omisiunii: a nu recunoaște că o prestație deosebit de bună poate duce la suspiciunea de lipsă de interes sau de angajare.

Elementele strategiei de îmbunătățire a serviciului, pot fi reprezentate sub forma unui model, pentru a înlesni auditul „stării de sănătate” a organizației și pentru a concepe programe de îmbunătățire a calității serviciilor.

Serviciile au devenit în ultimul deceniu principalul subiect al competiției economice. Mai mult, studiind dorințele clienților, s-a dovedit că produsele sunt cumpărate pentru serviciile pe care ele le oferă și nu ca entități în sine. La acestea se adaugă serviciile prestate chiar de operatori.

Primul principiu recunoscut de omul de afaceri valoros constă în a urmări să fie cel mai bun. În realitate însă, mai important este să fii primul într-un domeniu, în sens cronologic, adică un deschizător de drumuri – primul pe piață.

Majoritatea serviciilor au un contact intens cu clientela și ca urmare unul din punctele cheie al

firmelor din domeniul serviciilor este chiar personalul. Managementul resurselor umane, recrutarea și formarea personalului, vor avea un loc central, evaluându-se performanțele obținute de către angajați și manifestându-se o preocupare continuă pentru succesul profesional al personalului.

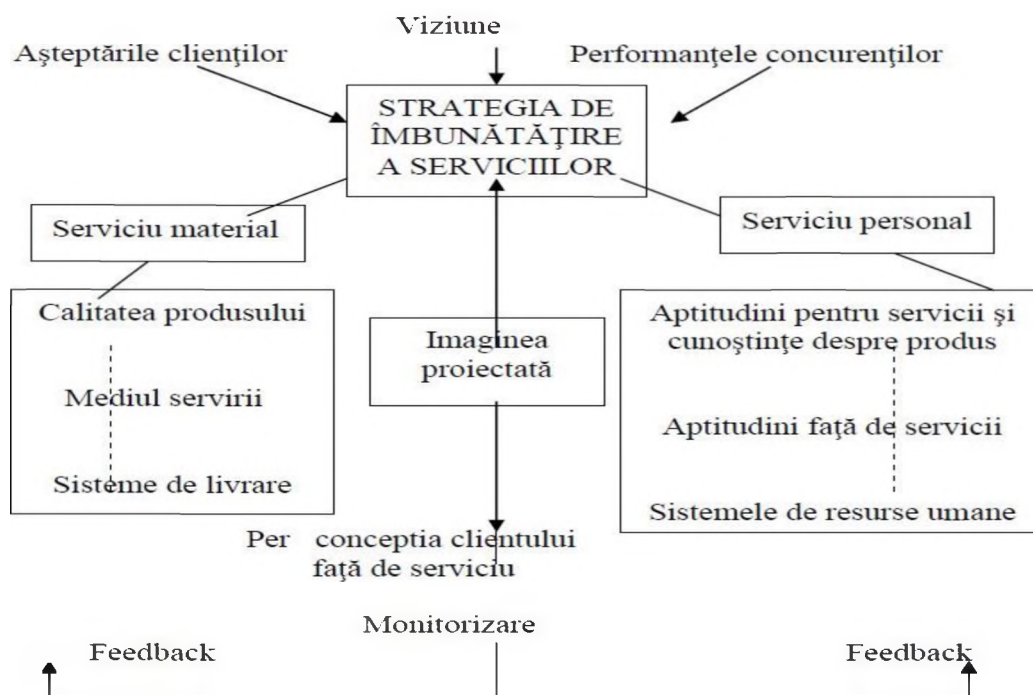

Figura 1. Strategii de îmbunătățire a serviciilor

În cadrul firmelor din domeniul serviciilor, managementul este mai complex, având un caracter diferit de cel din producția materială. Acesta nu se axează preponderent pe organizarea funcționalității interne a mecanismului productiv, ci datorită participării clientului (coproducție) și a ponderii mari a personalului în efectuarea prestațiilor, managerul trebuie să se ocupe în mod deosebit de problematica contactului (interfeței cu piața). Sistemul de concepere al activității, de acțiune și de evaluare a serviciilor, trebuie să aibă în centrul atenției satisfacerea de către firmă a cerințelor și așteptărilor clienților. La acestea se adaugă, bineînțeles, preocuparea normală pentru productivitate și eficiență internă, pentru evaluarea personalului, corelând în mod corespunzător deciziile referitoare la eficiența externă (satisfacerea consumatorului, cu tot ceea ce rezultă de aici, benefic pentru firmă), cu cele care vizează nemijlocit aspectele interne ale firmei.

Bibliografia:

1. Citrea E.C., Roberts I.M., Managementul serviciilor, Note de curs, Sibiu, 2009
2. Emilian, R., *Managementul serviciilor*, Ed. Expert, Buc., 2000.
3. Florea V., *Managementul serviciilor*, Timișoara, Eurostampa, 2008
4. Ghibuțiu, A., *Serviciile și dezvoltarea*, Ed. Expert, București, 2000
5. Jivan Alexandru – „Managementul Serviciilor”, Editura de Vest, Timișoara 1998
6. Ionciă, M., *Economia serviciilor*, Ed. Uranus, București, 2000
7. Pîrvu Iulian, *Managementul serviciilor*, suport de curs, Constanța, 2010

УПРАВЛЕНЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ НА РЫНКЕ ТРУДА

Ольга БЛАГОРАЗУМНАЯ,
Международный Независимый Университет Молдовы

Abstract. This article is devoted to the formation of a management mechanism for adapting management technologies to the needs of the labor market. The use and adaptation of management technologies must take into account the needs of the main participants in the labor market (employer).

employee), as well as the specifics of the company. At present, a unified concept of substantiating the expediency of adapting a certain management technology in the labor market or in a particular company has not been formed.

Ключевые слова: адаптация, механизм, управленческие технологии, рынок труда.

Согласно исследованию Всемирного экономического форума, к 2020 г. на мировом рынке труда прибавится 2 млн. рабочих мест, но 7,1 млн исчезнет [3]. Рабочие места появятся в интеллектуальных и высокотехнологичных сферах, а сократятся в реальном секторе и сфере административной работы. Развитие новых технологий и появление дистанционных отношений между работодателем и его работниками, приведут к тому, что будет сформирован гибкий, виртуальный рынок труда. Традиционно потребителями персонала являются компании, которым требуются выполнение определенных функций, решение проектных задач и достижение требуемых результатов. Следовательно, они заинтересованы удерживать имеющийся персонал, если он соответствует их требованиям, и находить новый для внедрения нововведений, оптимизации деятельности, более эффективного решения задач. Изменения на рынке труда приведут к новой системе и критериям поиска новых сотрудников, формированию кадрового потенциала, эффективности кадровой работы.

В деловой и научной литературе термин «технология управления» появился в конце 1960-х — начале 1970-х гг. Попытки осмыслить управленческую деятельность в категориях технологии, по мнению автора, связано с тем, что управленческая деятельность сложная и многообразная; инструментарий управления становится все сложнее и масштабнее; информатизация необходима в различных сферах деятельности; связи между организациями усложняются в условиях конкуренции и растущей экономической взаимозависимости в условиях глобализации.

Сущностью любой технологии является разделение процесса на составные элементы, отражение основных моментов в регламентирующих документах и разработка критериев для определения качества окончательного и промежуточных результатов. Сочетание этих элементов легло в основу появления различных подходов к определению понятия «технология управления». Данные подходы отражают многообразие форм проявления как: процесс, документ, средства и методы, способы воздействия и т.д. Основное назначение управленческих технологий заключается в совокупность методов и процессов реализации функций управления для достижения целей компании.

Сформулируем требования к управленческим технологиям, как к компоненту управленческой системы:

- технология - это определенный способ достижения целей;
- регламентация процедур управленческих технологий;
- преимущественная направленность на достижение поставленной цели, а не на устранение отрицательного влияния внутренних и внешних факторов;
- комплексный подход к управляемым и неуправляемым факторам, влияющим на процесс управления;
- соответствие возможностей управленческих технологий техническим, экономическим, социальным и организационным ресурсам организации.

Технологии управления на рынке труда можно рассматривать как возможности компании (организации) по созданию принципов и моделей взаимодействия между работниками, а также между работниками и другими ресурсами. Технологии управления позволяют создать благоприятную управленческую среду, повышают организованность и дисциплину сотрудников, изменяют отношение персонала к трудовой деятельности в соответствии с целями организации.

Технология управления – это способы, приемы, порядок выполнения управленческих функций на всех уровнях, во всех подсистемах системы управления. Она должна анализироваться параллельно со структурой управления. При этом нужно учитывать три главных момента:

1. должна быть определена и изучена технология выполнения всего процесса управления: выработка принятия решений, организация выполнения решений, в том числе методы, применяемые для выполнения функций управления;
2. должно быть определено и изучено, как используется система методов управления: административных, экономических, воспитательных и др.;
3. определяется и изучается порядок организации и активизации работников к

производительному творческому труду, в том числе установленные регламенты, стандарты, направленные на систематизацию и упорядочение управленческой деятельности.

Порядок и способы, используемые в процессе управления, тесно связаны со структурой системы управления, и наоборот, принятые структурные решения влияют на технологию управления.

Управленческая технология, как любая другая, должна быть построена на использовании закономерностей функционирования объекта управления. На рынке труда объектом воздействия для общих управленческих технологий является человек как участник трудового процесса в организации. Объектом кадровых технологий выступают профессиональные способности человека. Это связано с тем, что рынок труда предъявляет определенные требования к качеству рабочей силы для рационального использования его профессионального опыта в организации.

В пространстве рынка труда можно говорить и о некоторых повторяющихся процессах, имеющих характер закономерностей:

- в зависимости от биологического возраста (по международной классификации, с 15 лет) современный человек вынужденно попадает на рынок труда;
- представители рабочей силы ориентируются, прежде всего, на условия и возможности ближнего рынка труда (чаще в положительном, реже в отрицательном смысле);
- существует трудовая, профессиональная мобильность экономически активного населения на рынке труда;
- территориальная мобильность (город - село, отечественный - импортный рынок труда, перемещения внутри национального рынка труда).

Пространство рынка труда является социальным, потому что главными его элементами являются работники и работодатели. Они вступают между собой в различные социальные взаимодействия и отношения. Кроме них, в социальном пространстве рынка труда имеются различные посреднические элементы. Посредники выполняют следующие функции:

- подготовка рабочей силы (система среднего, профессионального и высшего образования);
- обеспечение контакта работника и работодателя (службы содействия занятости и трудоустройства);
- профессиональное переобучение (система дополнительного профессионального образования);
- защита интересов работников (профсоюзы);
- защита интересов работодателя (объединения работодателей);
- контроль и формирование законов рынка труда (органы государственной власти и местного самоуправления).

Социальное пространство рынка труда как система в качестве подсистем имеет подпространства: отдельные организации; профессии; безработные; отрасли, сектора национальной экономики; место жительства и региональные рынки труда (в том числе городской, сельский, пригородный, областной); социальное происхождение и др.

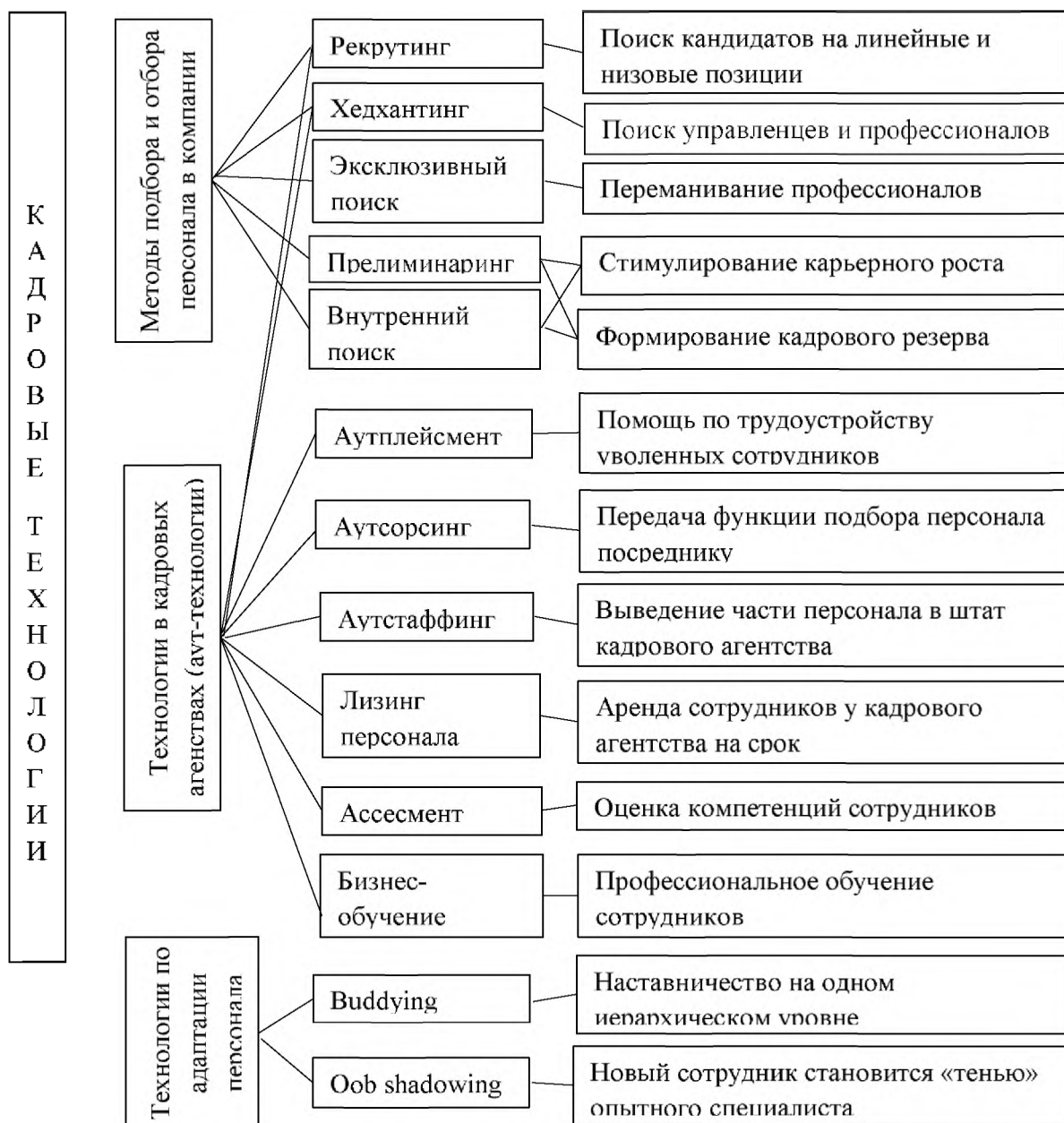
Без учета потребностей основных участников рынка труда (работодатель, наемный работник) сложно говорить об использовании управленческих технологий.

Таблица 1. Потребности основных участников рынка труда

Потребности работодателей	Потребности наемных работников
оперативное получение информации о наличии требуемых категорий специалистов на рынке труда и их стоимости;	возможность оперативного получения информации о наличии рабочих вакансий на предприятиях работодателей;
объективная оценка качества специалиста, предоставление рекомендаций с места его прежней работы;	возможность получить убедительную рекомендацию для работодателя с места своей прежней работы;
возможность борьбы на рынке труда за наиболее квалифицированных специалистов для повышения конкурентоспособности своего предприятия;	предоставление работодателем социальных гарантий и комфортных условий труда;
использование услуг посредника для вербовки на предприятиях конкурентов наиболее квалифицированных и успешных специалистов;	возможность воспользоваться услугами посредника для переговоров с работодателем;
проверка лояльности нанимаемых специалистов по отношению к работодателю;	возможность самореализации в работе, удовлетворение своих творческих, лидерских и профессиональных амбиций;
возможность сэкономить деньги и время на поиске, подборе и покупке рабочей силы для своего предприятия.	возможность выбрать наиболее перспективного работодателя и продать ему свои знания и профессиональные навыки как можно дороже.

Существует большое количество управленческих технологий и их функциональных особенностей¹. Современные управленческие технологии по подбору, отбору и адаптации персонала представлены на Рисунке 1.

¹ Третьякова Е.Р. Генезис представлений о сущности технологий управления. В: Современные исследования социальных проблем (электронный научный журнал), 2012, №4(12). www.sisp.nkras.ru.

Рис.1. Классификация современных управленческих технологий на рынке труда

Традиционные методы поиска персонала (аттестация, квалификационные экзамены, ротация кадров и др.) можно охарактеризовать как пассивные, они рассчитаны в основном на людей, которые занимаются активным поиском работы. Эффективность их применения удовлетворительна при ее избытке на рынке труда¹. При дефиците высококвалифицированной рабочей силы на рынке труда традиционные методы поиска становятся малоэффективными, требуют больших затрат времени и приводят к дополнительным издержкам на предприятии. Оценка эффективности традиционных методов поиска персонала не в полной мере удовлетворяет работодателей. Возникает вопрос о выборе и адаптации новых управленческих технологий.

В мировой практике компаниями широко применяются десятки различных управленческих технологий. Выбор определенных управленческих технологий определяется с учетом целей компании, ее проблем и возможностей. Не каждая управленческая технология может быть

¹ Асланов М. А. Традиционные и инновационные кадровые технологии в органах государственного управления. В: Проблемы современной экономики, 2014, № 2 (50), с.43-46.

эффективно использована к деятельности конкретной организации, так на компании по - разному влияют условия внутренней и внешней среды.

Таким образом, растущая конкуренция на рынке труда требует от работодателей проявления креатива в процессе поиска новых сотрудников. Использование управленческих технологий позволяют значительно повысить эффективность решения управленческих задач при разработке кадровой политики организации, заинтересовать специалистов и отобрать лучших профессионалов среди них для работы в компании. Использование выбранных управленческих технологий с учетом специфики деятельности компании позволит менеджерам оценить их функциональные возможности.

Bibliography:

1. Асланов М. А. Традиционные и инновационные кадровые технологии в органах государственного управления. В: Проблемы современной экономики, 2014, № 2 (50), с.43-46.
2. Третьякова Е.Р. Генезис представлений о сущности технологий управления. В: Современные исследования социальных проблем (электронный научный журнал), 2012, №4(12). www.sisp.nkras.ru.

ОБОСНОВАНИЕ НЕОБХОДИМОСТИ УПРАВЛЕНИЕ КАЧЕСТВОМ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ МОЛДОВЫ

Раиса ЛАПУШИН,
Кооперативно-Торговый Университет Молдовы

Annotation. The article describes the approaches to the problems of studying quality management systems, their development; lists the quality indicators for their study and selection when creating quality management systems for a particular enterprise.

Ключевые слова: качество, контроль качества, система управления качеством, показатели качества.

Значительное влияние на качество образа жизни оказывает материальная среда – качество товаров и услуг. Поэтому проблема качества продукции и услуг была и остается актуальной. Она является стратегической проблемой, от решения которой зависит стабильность экономики нашего государства. Процесс улучшения качества, объединяющий деятельность многих производств, коллективов конструкторов, сферы услуг, необходим не только для получения прибыли при сбыте товаров и услуг, но главное – обществу в целом и его интересам.

Проблема обеспечения выпуска продукции высокого качества посредством высокоэффективных процессов является важнейшей задачей для отечественных предприятий.

В литературе понятие качества трактуется по-разному.

Качество - это такая определенность объекта (предмета, явления, процесса), которая характеризует его как данный объект, обладающий совокупностью присущих ему свойств и принадлежащий к классу однотипных с ним предметов¹.

Под качеством понимается целостная, интегральная характеристика объекта (единства его свойств) в системе его связей и отношений с другими объектами.

Качество – совокупность характерных свойств, формы, внешнего вида и условий применения, которыми должны быть наделены товары для соответствия своему назначению. Все эти элементы определяют требования к качеству изделия, которые конкретно воплощены на этапе проектирования в технической характеристике изделия, в конструкторской документации, в технических условиях. Предусматривая качество сырья, конструктивные размеры и т.д.

Понятие качества неоднократно обсуждалось научной общественностью и практиками. В результате ее деятельности сформировалось концептуальное видение качества как одной из фундаментальных категорий, определяющих образ жизни, социальную и экономическую основу для успешного развития человека и общества.

---

¹ Гиссин В.И. Управление качеством продукции. М.: Феникс, 2000. 255с.

Основные элементы пригодности товаров, определяемые технической характеристикой изделия, называют качеством конструкции¹. При усовершенствовании качества конструкции возрастает стоимость изделия.

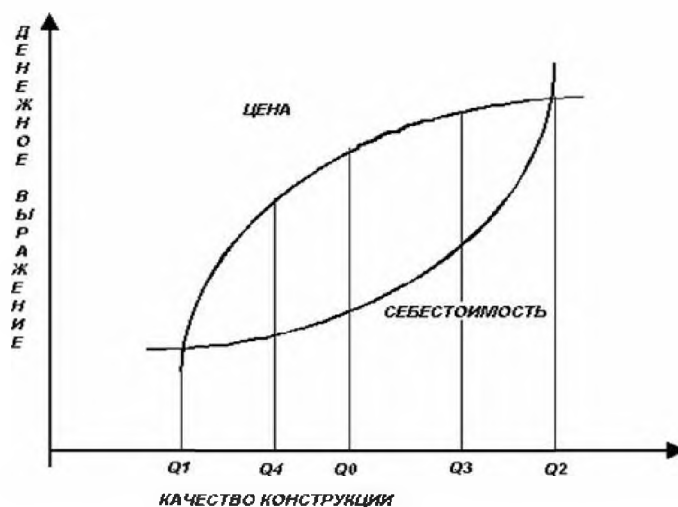

Рис. 1. Зависимость качества конструкции от ее цены и себестоимости

На Рисунке 1. показана зависимость качества изделия от ее цены и себестоимости. Часть графика, заключенная между кривыми себестоимости и цены изделия, ограниченная точками их пересечения Q1 и Q2, отражает рентабельность, которая является основой существования предприятия. Точка Q0, фиксирующая наибольшее отдаление кривых, соответствует качеству конструкции, обеспечивающему максимальную прибыль. Рынок сбыта при наличии конкурирующих изделий предоставляет предприятию выбор между различными вариантами экономической стратегии и тактики. Можно остановиться на качестве конструкции Q3, нацеливающей на производство изделий высокого класса, пожертвовав при этом незначительной долей собственной прибыли, и наметить массовое производство, не взирая на низкую прибыль, либо решиться принять качество конструкции Q4 с низкой себестоимостью. Итак, все зависит от того каким, будет управленческое решение.

В условиях предприятия управление является круговым циклом: планирование – организация (осуществление) – контроль (в т.ч. контроль качества конструкций изделий) – управленческое решение - управляющее воздействие. Управление качеством на предприятии является одним из звеньев описываемого цикла управления. Иначе говоря, это круговой цикл, который относится к группе предварительного контроля и анализа конструкций изделий и является основой в управлении качеством.

В истории развития систем управления качеством, мотивации, обучения и партнерских отношений можно выделить различные периоды обоснования необходимости улучшения качества. Первая система появилась как система Тейлора (1905 г). Она устанавливала требования к качеству отдельно взятого изделия (деталей) в виде полей допусков или определенных шаблонов, настроенных на верхнюю и нижнюю границы допусков, - проходные и непроходные калибры. Для обеспечения успешного функционирования системы Тейлора были введены первые профессионалы в области качества - инспекторы (контролеры).

Однако производство - это процессы и системы качества усложнились. Усложнились задачи в области качества, решаемые конструкторами, технологами и рабочими, потому что они должны были понимать, что такое вариации и изменчивость, а также знать, какими методами можно достигнуть их уменьшения. Появилась специальность - инженер по качеству, который должен анализировать качество и дефекты изделий, строить контрольные карты и т. п. В целом акцент с инспекции и выявления дефектов был перенесен на их предупреждение путем выявления причин дефектов и их устранения на основе изучения процессов и управления ими.

В 50-е годы прошлого столетия была выдвинута концепция тотального (всеобщего)

¹ <https://studfiles.net/preview/2916146/page:3/>

управления качеством - TQC. Здесь появились документированные системы качества, устанавливающие ответственность и полномочия, а также взаимодействие в области качества всего руководства предприятия, а не только специалистов служб качества.

В 70-80 годы прошлого столетия начался переход от тотального управления качеством к методологии по развитию системы всеобщего управления качеством (TQM). В это время появилась серия новых международных стандартов на системы качества: стандарты ИСО 9000. Они оказали существенное влияние на менеджмент и обеспечение качества. Уникальность TQM заключается в том, что оно сосредотачивает внимание не только на качестве выпускаемой продукции, а также на качестве всех осуществляемых в организации процессов. Одной из ключевых особенностей системы является использование коллективных форм и методов поиска, анализа и решения проблем, постоянное участие в улучшении качества всего коллектива.

В 90-е годы прошлого столетия усилилось влияние общества на предприятия, а предприятия стали все больше учитывать интересы общества. Это привело к появлению стандартов ИСО 14000, устанавливающих требования к системам менеджмента с точки зрения защиты окружающей среды и безопасности продукции.

Таким образом, можно утверждать, что управление качеством на предприятии – это такой вид руководящей деятельности, который обеспечивает проектирование, изготовление и реализацию товаров, обладающих достаточно высокой степенью полезности и удовлетворяющих запросы потребителей.

Сертификация ISO важна для усовершенствования работы предприятий Молдовы, которые стремятся избавиться от браков на производстве, стремятся попасть со своей продукцией на новый рынок, более требовательный, чем предыдущие.

Орган по Сертификации Систем Менеджмента (OCCM), аккредитованный Национальным Центром Аккредитации MOLDAC из Республики Молдова, предоставляет клиентам следующие типы услуг¹:

- Сертификация, включительно заседания по информированию и планированию, рассмотрение документации, аудит и рассмотрение несоответствий;
- Организация учебных семинаров и курсов для обеспечения качества систем менеджмента;
- Действия предварительные аудиту, предназначены для определения степени подготовки для оценки;
- Проведение аудитов вторым и третьим лицом, согласно другим стандартам и регламентам, чем вышеупомянутым;
- Идентификация возможностей для улучшения, во время проведения поездок с целью оценки и наблюдения.

Для управления качеством продукции и его повышением необходимо оценить уровень качества. Область деятельности, связанная с количественной оценкой качества продукции, называется квалитметрией. Оценка уровня и качества продукции является основой для выработки необходимых управляющих воздействий в системе управления качеством продукции.

Целью оценки обуславливается: какие показатели качества следует выбирать для рассмотрения, какими методами, и с какой точностью определять их значения, какие средства для этого потребуются, как обработать и в какой форме представить результаты оценки.

По характеризующим свойствам применяют следующие группы показателей:

Показатели назначения характеризуют свойства продукции, определяющие основные функции, для выполнения которых она предназначена, и обуславливают область ее применения.

Показатели экономного использования сырья, материалов, топлива, и энергии характеризуют свойства изделия, отражающие его техническое совершенство по уровню или степени потребляемого им сырья, материалов, топлива, энергии.

Показатели надежности. Надежность - это свойство изделия (объекта) сохранять во времени в установленных пределах значения всех параметров, характеризующих способность выполнять требуемые функции в заданных режимах и условиях применения, технического обслуживания, ремонтов, хранения транспортирования. Надежность изделия в зависимости от назначения и условий его применения включает безотказность, долговечность,

---

¹ <http://cmac.md/ru/serviciu-certificare-sisteme-de-management/>

ремонтопригодность, сохраняемость.

Безотказность – свойство объекта непрерывно сохранять работоспособное состояние в течение некоторого времени или некоторые наработки.

Долговечность - свойство изделия сохранять работоспособное состояние до наступления предельного состояния при установленной системе технического обслуживания и ремонта.

Ремонтопригодность – свойство изделия, заключающееся в приспособленности к предупреждению и обнаружению причин возникновения отказов, повреждений и поддержанию и восстановлению работоспособного состояния путем проведения технического обслуживания и ремонтов.

Сохраняемость – свойство изделия сохранять значения показателей безотказности, долговечности и ремонтпригодности в течение и после хранения или транспортирования.

Эргономические показатели характеризуют удобство и комфорт потребления (эксплуатации) изделия на этапах функционального процесса в системе «человек – изделие – среда использования».

Эстетические показатели характеризуют информационную выразительность, рациональность формы, целостность композиции, совершенство производственного исполнения. Оценка эстетических показателей качества конкретных изделий проводится экспертной комиссией. За критерий эстетической оценки принимается ранжированный (эталонный) ряд изделий аналогичного класса и назначения, составляемый экспертами на основе базовых образцов.

Показатели технологичности характеризуют свойства продукции, обуславливающие оптимальное распределение затрат, материалов, труда и времени при технологической подготовке производства, изготовлении и эксплуатации продукции.

Показатели транспортабельности характеризуют приспособленность продукции к транспортированию без ее использования или потребления. Наиболее полно транспортабельность оценивается стоимостными показателями, позволяющими одновременно учесть материальные и трудовые затраты, квалификацию и количество людей, занятых работами по транспортированию.

Показатели стандартизации и унификации характеризуют насыщенность продукции стандартными, унифицированными и оригинальными частями, а также уровень унификации с другими изделиями.

Патентно-правовые показатели характеризуют степень обновления технических решений, использованных в продукции, их патентную защиту.

Патентно-правовые показатели являются существенным фактором при определении конкурентоспособности продукции.

Экологические показатели характеризуют уровень вредных воздействий на окружающую среду, возникающих при эксплуатации или потреблении продукта.

Показатели безопасности характеризуют особенности продукции обеспечивающие безопасность человека (обслуживающего персонала) при эксплуатации или потреблении продукции, монтаже, обслуживании, ремонте, хранении, транспортировании и т.д.

Экономические показатели характеризуют затраты на разработку, изготовление. Эксплуатацию или потребление продукции.

В результате оценки продукцию относят к одному из трех уровней:

- превосходит мировой уровень;
- соответствует мировому уровню;
- уступает мировому уровню.

Результаты оценки используют при разработке новой (модернизированной) продукции: обоснований, требований, закладываемых в техническое задание и нормативную документацию; принятии решения о постановке продукции на производство; обосновании целесообразности замены или снятия продукции с производства; формировании предложений по экспорту и импорту.

Таким образом, управление качеством представляет собой управление процессами, выявление различного рода несоответствий в продукции, производстве или в системе качества и устранение этих несоответствий, а также вызвавших их причин.

Опыт стран с успешно развивающейся рыночной экономикой показывает, что именно качество - тот главный инструмент, который позволяет: оптимально расходовать все виды ресурсов; снижать издержки производства и повышать производительность труда, тем самым, способствуя

успешной деятельности организации; соблюдать все предъявляемые к продукции требования; воплощать в продукции ожидания потребителей; обеспечивать взаимопонимание и взаимодействие по всей цепочке от производителя до потребителя продукции; непрерывно совершенствовать процессы производства, обслуживания и управления; обеспечить удовлетворение, как производителей, так и потребителей продукции.

Эффективным методом повышения управления качеством на предприятиях Молдовы являются стандарты ИСО. Их главная цель - обеспечение качества продукции, требуемого заказчиком, и представление ему доказательств в способности предприятий сделать это.

Bibliography:

1. Гиссин В.И. Управление качеством продукции. М.: Феникс, 2000. 255с.
2. <http://cmac.md/ru/serviciu-certificare-sisteme-de-management/>
3. <https://studfiles.net/preview/2916146/page:3/>

TEORII REFERITOARE LA CRIZA ECONOMICO-FINANCIARĂ

Dimitrie STOICA,
Maricica STOICA,

Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați, România

Abstract. The economic and financial crises have happened frequently throughout history and, despite constant attempts to eliminate them, it seems unlikely that they will not repeat in the future. The economic and financial crises represent a major concern for the economists. These are phenomena which raise questions regarding their future evolution, the impact on the world economy as a whole and on each of its sectors. This paper presents a number of different approaches regarding economic and financial crises taken from the specialized literature. These approaches help economists to recognize and analyze the causes of economic and financial crises and to propose solutions to overcome these unfortunate situations.

Introducere

În cadrul crizelor economico-financiare au fost distinse o serie de abordări diverse în ceea ce înseamnă teorie economică. Economistii, prin intermediul acestor abordări, și-au propus recunoașterea și analizarea cauzelor crizelor, cât și propunerea unor soluții caracteristice pentru depășirea acestor situații. În consecință, se pot evidenția cele mai predominante curente de gândire de acest fel, precum: abordarea keynesiană clasică propusă de către John Maynard Keynes, doctrina instabilității financiare propusă de către Hyman Minsky, teoria monetaristă clasică susținută de către Milton Friedman și Anna J. Schwartz, supraacumularea de capital ce evidențiază conceptul marxist susținut de către Karl Marx¹, conceptul fluxurilor de capital elaborat de profesorul francez Jean Tirole și abordarea lui Paul Krugman referitoare la momentul în care o țară care importă mai mult decât exportă trebuie să găsească o metodă pentru a finanța deficitul comercial.

Viziunea keynesiană

În viziunea keynesiană, modificările regulate ale „eficienței marginale a capitalului” au drept rezultate volatilitățile (fluctuațiile) și crizele economice². Keynes considera această teorie ca fiind bazată pe deducțiile investitorilor bazate pe capitalul alocat. Nesiguranța capitaliștilor referitoare la investițiile pe termen lung se reverberează asupra prăbușirii neprevăzute a „eficienței marginale a capitalului”. Implicarea statului în controlul investițiilor este necesară pentru evitarea unei recesiuni. Punctele-cheie în abordarea lui Keynes sunt *predilecția pentru lichiditate* și *strictețea salariilor în expresie monetară*. Primul punct-cheie vizează deplasarea cererii și ofertei în același sens, iar rata dobânzii rămâne fixă, fără a fi influențată de modificările asupra fondurilor împrumutabile la nivelul cererii și ofertei. Diminuarea cererii legată de fondurile împrumutabile duce către descreșterea veniturilor, reducerea ofertei de fonduri împrumutabile și

---

¹Abordarea keynesistă a ciclului de afaceri și crizelor și critici ale acesteia, disponibil la <http://oaji.net/articles/2016/3365-1467890888.pdf> https://en.wikipedia.org/wiki/Crisis_theory.

²The General Theory of Interest, Employment and Money, disponibil la https://en.wikipedia.org/wiki/The_General_Theory_of_Employment,_Interest_and_Money.

către reducerea economisirii, de asemenea. O evoluție a economisirii nu poate influența mărirea ofertei de fonduri împrumutabile, având la bază ideea predilecției pentru lichiditate (acumulare, teaurizare). Cel din urmă punct-cheie afirmă că, având la bază o strictețe salarială în expresie monetară, nu se poate ajunge la acel echilibru cu șomaj nul de pe piața muncii. În interpretarea keynesiană, cumpăna economiei există potrivit Ecuației 1.

$$Y = C + I \quad (\text{Ecuația 1})$$

Unde: Y reprezintă venitul agregat, C reprezintă suma consumului, iar I semnifică suma investițiilor totale.

Ideea centrală a lui Keynes se concentrează asupra micșorării consumului ce duce la diminuarea investițiilor, mergând în continuare către șomaj, contracție economică și folosirea sub nivel optim a resurselor¹. În cadrul acestei teorii ideea de prim ordin este prăbușirea investițiilor în condițiile micșorării consumului. Rezolvarea problematicii analizată mai sus are la bază politicile anti-criză menite să preîntâmpine angajarea economiei într-o situație de criză sau să întărească economia deja intrată într-o astfel de situație. Keynes susține că politicile fiscale și monetare, prin mărirea cheltuielilor de guvern, pot scoate economia din criză, socotind că orice intensificare a consumului duce către o intensificare, atât a investițiilor, cât și a cererii de bunuri de capital.

Teoria lui Minsky

Realizând o paralelă cu teoria keynesiană, în accepțiunea lui Minsky, determinarea investiției nu are legătură cu productivitatea fizică a bunurilor de capital. Minsky și-a prezentat contribuțiile economice drept o interpretare a teoriei lui Keynes². Minsky oferă o înțelegere mai largă a conceptului de criză, evidențiat prin: scăderea puternică a prețurilor activelor, prăbușirea instituțiilor financiare și non-financiare, deflația, dificultățile piețelor valutare străine sau un amalgam al acestor factori. Teoria instabilității financiare are drept cauză principală dificultatea fluxului de informații ce generează impedimente în funcționarea eficace a piețelor financiare³. Minsky a finisat decizia investițională ca o interdependență între prețurile curente de producție și prețurile activelor. Așadar, acesta nu l-a urmat pe Keynes, care a explicat investiția având la bază eficiența marginală a capitalului și rata dobânzii, și a explicat că prețurile de pe piața activelor reprezintă estimarea bunurilor de investiții deja existente și că acestea stabilesc prețul cererii pentru prezentele investiții. Pentru ca investiția să aibă loc, indispensabilitatea situării prețului cererii deasupra prețului ofertei este esențială. *Boom-ul* economic se transformă într-un insucces din cauza creșterii ratei dobânzii. Minsky a argumentat că numărul crescător al proiectelor investiționale neterminate, ce sunt încă în stadiul de înfăptuire, conduc la o pondere ascensională a cererii rigide pentru finanțare (atât timp cât curba ofertei pentru finanțare este infinit flexibilă, rata dobânzii nu va crește pe baza acestor circumstanțe). Blocarea sistemului financiar conduce la majorarea ratei dobânzii sau la o constrângere inflaționistă datorită voinței de creștere economică, ceea ce va determina ca rata dobânzii să fie majorată de banca centrală⁴. O parte esențială a concepției instabilității financiare este relevată de relația dintre cheltuiala investițională și profit. Investițiile însemnate conduc către rate de profit mai mari care ulterior vor crește investițiile. Concomitent, fluxurile actuale ridicate de numerar permit concretizarea tuturor obligațiilor financiare. În acest fel, fluxurile de numerar necesare întăririi structurii de finanțare a firmelor sunt legate de procesul de generare a veniturilor⁵.

Teoria lui Friedman

Dacă în cazul teoriei keynesiene, intervenționismul statului era util pentru evitarea recesiunii, Milton Friedman, reprezentatul școlii monetare, susține că intervenția statului este inutilă, aceasta fiind chiar negativă prin cauzarea de ineficacități economice pricinuite de salvarea firmelor ce s-ar putea năruși sau ar determina creșteri inflaționiste încurajate de creșterea economică vertiginoasă. În această accepțiune, criza este asociată cu panica bancară. Școala monetară sesizează ca fiind o criză economico-financiară doar acea criză ce survine dintr-o panică bancară, provocând o diminuare bruscă a aprovizionării bănești și a

¹Abordarea keynesistă a ciclului de afaceri și crizelor și critici ale acesteia, disponibil la <http://oaji.net/articles/2016/3365-1467890888.pdf> https://en.wikipedia.org/wiki/Crisis_theory.

²Theories of financial crises – an overview,

disponibil la https://www.researchgate.net/publication/271192036_Theories_of_financial_crises_-_an_overview.

³Racickas, E., Vasiliauskaite, A., *Classification of Financial Crises and their Occurrence Frequency in Global Financial Markets*, Social Research, Vol. 4 (29), pp. 32-44.

⁴Arestis, P., Sawyer, M., *A Handbook of Alternative Monetary Economics*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham and Northampton, 2006, pag. 262.

⁵Minsky, H.P., *Can "It" Happen Again? Essays on Instability and Finance*, Routledge, New York, 1982, pag. 154.

funcției economice. Luând în considerare că în alte cazuri crizele apar din cauza scăderii prețurilor activelor și creșterea numărului de falimente ivite în rândul corporațiilor, așa cum susține Minsky prin a sa teorie a instabilității financiare, Schwartz socotește acest fenomen ca fiind o pseudocriză¹. Friedman apreciază ideea unei legături ferme dintre aprovizionarea bănească și inflație, considerând că procesul inflaționist ar putea fi ocolit printr-o reglementare adecvată a ratei de majorare a bazei monetare². Această bază monetară se regăsește și în teoria monetarismului pieței libere, concepție elaborată de către Friedman, în opoziție cu teoriile macroeconomice din viziunea lui Keynes, ce exprimă necesitatea politicii monetare și fondarea ideii de către autorul acesteia asupra schimbărilor referitoare la oferta bănească ce are urmări reale pe termen scurt și lung. Schimbările ofertei bănești au efect negativ asupra prețurilor, în special³.

Teoria lui Karl Marx

În teoria lui Karl Marx, o explicație clară asupra conceptului de criză economico-financiară, cel puțin într-o formă dezvoltată, nu poate fi identificată. Abordările elaborate de marxiști legate de subconsum, supraacumulare de capital și tendința de scădere a ratei profitului, ce au fost emise după moartea lui Karl Marx, reprezintă explicarea teoretică a conceptului acestuia legat de criză (o mare parte dintre marxiști încă le socotesc drept instrumente teoretice absolut necesare pentru înțelegerea conceptului de criză economică⁴. Marx și Engels au respins o teorie simplificată a subconsumului, aceștia considerând-o un eveniment cronic al societății capitaliste când crizele se repetă periodic. Întreaga desfășurare a producției poate persista numai în condițiile în care majoritatea capitaliștilor descoperă o cerere suficientă pe piață ce admite că aceștia să-și vândă produsul în scopul obținerii unui profit rezonabil și furnizării satisfăcătoare a mijloacelor de producție, iar mai departe să obțină acele prețuri ce le permit sporirea producției prin reproducerea de capital⁵. Această abordare i-a permis lui Keynes să ofere o explicație a conceptului marxist despre reproducerea capitalului drept o intensificare continuă a cererii de investiții ce poate să echilibreze absența cererii bunurilor de consum. Supraacumularea de capital este considerată punctul-cheie în teoria lui Marx. Crizele economice nu se recunosc nici prin predispoziția micșorării profitului, nici prin subconsumul clasei muncitorești. În schimb, crizele pot fi percepute drept un rezultat al amestecului de diversități de factori ce suprimă rata profitului. Totodată, crizele pot fi caracterizate asemenea unei supraacumulări conjuncturale, și anume o realizare conjuncturală de bunuri (mijloace de realizare și de consum) în anumite cantități și cu anumite prețuri care să obstrucționeze provizoriu acțiunea capitalistă de supraacumulare.

Teoria lui Tirole

Având la bază, atât criza financiară asiatică din 1997, cât și criza financiară rusească din 1998, Jean Tirole a conchis asupra distrugerii consensului economiștilor. Mișcările semnificative de capital într-un anumit loc au provocat *boom-uri* ale activelor și proprietăților - pamânturi și clădiri - într-o multitudine de țări. În momentul încetării acestor *boom-uri*, în anumite țări, sistemele bancare au devenit firave, valutele și prețurile activelor s-au diminuat, generând crize și recesiuni semnificative care s-au revărsat asupra economiei. Tirole susține că prevenirea crizelor se poate realiza prin intermediul următoarelor măsuri: neconcordanțele valutare legate de împrumuturile băncilor și firmelor în valute străine ar trebui eliminate; sistemul financiar trebuie reformat și adus la nivelul celor mai bune practici internaționale; ratele de schimb fixe și fixe în raport cu o anumită valută sau cu un coș valutar ar trebui evitate; supervizarea prudentială a băncilor ar trebui îmbunătățită; ar trebui mărit atât nivelul de transparență la nivel de țară cu privire la datorii și asumarea acestora în caz de neplată, cât și nivelul de transparență al datoriile extrabilanțiere⁶.

Teoria lui Krugman

Paul Krugman afirma ca într-o țară ce are în componență piețe financiare avansate, băncile pot folosi cumpărările și vânzările de obligațiuni statale pentru a-și mări capitalul în propriul circuit și operațiunile directe legate de activele străine, în scopul protejării unei parități de schimb. Încercarea unui guvern de a apăra devalorizarea propriei monede poate avea repercusiuni legate de epuizarea rezervei străine și de apropierea de o limită a împrumuturilor. Totodată, un guvern care încearcă să împiedice

---

¹Racickas, E., Vasiliauskaite, A., *Classification of Financial Crises and their Occurrence Frequency in Global Financial Markets*, Social Research, Vol. 4 (29), pp. 32-44.

²https://en.wikipedia.org/wiki/Milton_Friedman.

³<https://www.investopedia.com/terms/m/milton-friedman.asp>.

⁴https://en.wikipedia.org/wiki/Crisis_theory.

⁵<https://www.marxists.org/subject/economy/authors/winternitz/1949/marxisttheoryofcrisis.html>.

⁶Franklin, A., *Financial Crises, Liquidity, and the International Monetary System*, disponibil la <http://finance.wharton.upenn.edu/~allenf/download/Vita/tirole-jie-02.pdf>.

menținerea stabilității proprii monede poate plăti prețul unei inflații crescute în raport cu inflațiile economiilor avansate, cu alte cuvinte o scădere economică internă. În momentul în care guvernul nu mai este capabil să-și protejeze paritatea valutară de schimb, survine criza diminuării rezervelor naționale pricinuită de imposibilitatea finanțării importurilor prin exporturile de capital. Chiar dacă guvernul posedă capacitatea de a submina criza apelând la anumite rezerve secundare, acesta prelevează din disponibilul de aur de la Fondul Monetar Internațional, sau negociază un împrumut. Din acest punct, capitalul, care tocmai a ieșit din țară, se întoarce, iar rezerva guvernamentală are parte de un proces de refacere. Însă, soluția salvatoare poate fi doar temporară, existând posibilitatea apariției unei alte crize care să oblige guvernul să apeleze la alte rezerve¹.

Concluzii

Crizele economico-financiare reprezintă un factor nelipsit și imprevizibil în evoluția ansamblurilor sociale. Există anumite teorii care tratează crizele economico-financiare, precum: abordarea keynesiană clasică, doctrina instabilității financiare, teoria monetaristă clasică și supraacumularea de capital. Aceste abordări pot sprijini economiștii în recunoașterea și analizarea cauzelor crizelor economico-financiare, cât și în propunerea unor soluții caracteristice pentru depășirea acestor crize.

METODE INOVATOARE DE FINANȚARE A ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR

Dimitrie STOICA,
Maricica STOICA,
Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați, România

Abstract. The higher education financial support is vital for the achievement of the educational aspirations of any nation, if the financial support is not adequate, it is unlikely that the desired results will be actualised. With increased pressures on universities to graduate more students, traditional ways to finance of education have been shown to be inadequate. Social impact bonds and human capital contracts are introduced as viable options, where individual students are granted access to private capital to fund their education.

Introducere. Educația, dimensiune socială permanentă și determinantă a dezvoltării ființei umane, influențează direct sfera socială, prin mijlocirea relației dintre om și societate și favorizarea dezvoltării acestuia prin intermediul socialului și invers^{2,3}. Educația, în special cea superioară, este esențială pentru orice economie. Societatea are nevoie de profesioniști, aceștia reprezentând principalul capital care contribuie la formarea averii naționale^{4,5}. Educația este finanțată în principal din fonduri publice. Ca urmare a recente crize economice și în contextul bugetelor publice limitate, capacitatea statelor de a acorda sprijin educației a scăzut și, prin urmare ar putea fi explorat potențialul pe care îl prezintă utilizarea unor forme inovatoare de finanțare⁶. Obiectivul acestei lucrări este acela de a prezenta, pe scurt, informații despre obligațiunile cu impact social și contractul de capital uman, ca surse alternative / inovatoare de finanțare a învățământului superior.

Obligațiuni cu impact social

Investițiile cu impact social au apărut recent ca un mijloc promițător de finanțare a impactului social, scopul fiind acela de a genera soluții cuantificabile, pe termen lung, la provocările sociale sau de mediu, cu potențiale câștiguri financiare prin investiții în fonduri și organizații. Investițiile cu impact pot influența pozitiv o varietate de sectoare. Aceste investiții extind accesul la bunuri și servicii, și oferă soluții la schimbările climatice, educație și dezvoltare. În timp ce rentabilitatea capitalului este obiectivul

---

¹Krugman, P., *A model of Balance-Of-Payments Crises*, Journal Of Money, Credit and Banking, Vol. 11 (3), pp. 311-325.

²Manolescu Ghe. Alternative și instrumente în finanțarea educației. disponibil la http://www.ipe.ro/RePEc/vls/vls_pdf/vol113i2p18-38.pdf.

³<https://www.spiruharet.ro/data/zone/5784fd508221e406f85bb5e9bc84de44.pdf>

⁴Șerban AC. Implicații ale nivelului de educație asupra pieței muncii. *Economie teoretică și aplicată* 2012, XIX, 3(568), 125-135.

⁵Ilie G. Finanțarea învățământului superior din Europa în contextul crizei economice. *Revista română de sociologie*, 2013, XXIV (5-6), 476-481.

⁶https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/leaders-working-lunch-education-projects_ro.pdf

principal, investițiile cu impact se așteaptă să obțină profituri financiare. Investițiile pot replica multe clase de active tradiționale pe lângă obligațiunile, capitalul de risc și capitalul privat. De asemenea, platformele de publicitate oferă oportunități de investiții ca un mijloc inovator și alternativ pentru activele tradiționale. Cea mai răspândită formă de investiție cu impact este reprezentată de obligațiunile cu impact social. Obligațiunile cu impact social sunt contracte încheiate cu sectorul public sau cu un organism guvernamental care vizează îmbunătățirea rezultatelor sociale și furnizarea de beneficii financiare investitorilor. Structura primară în implementarea obligațiunilor cu impact social implică investitorii, guvernul și o organizație nonprofit. Un stat sau un guvern local va emite obligațiuni cu impact pentru a sprijini îmbunătățirea zonelor sociale critice; investitorii interesați oferă apoi sprijin financiar pentru a asigura lansarea programelor benefice. Organizația nonprofit folosește apoi finanțarea investitorilor pentru a iniția programe cu beneficii sociale măsurabile¹.

Mai departe este prezentat un exemplu de obligațiuni cu impact social. În 2012, în Statele Unite a fost lansat primul proiect de obligațiuni sociale pentru reducerea recidivelor în penitenciare. Acest program a utilizat un parteneriat public-privat unic între mai multe organizații, inclusiv orașul New York. Grupul de investiții urbane Goldman Sachs a finanțat 9,6 milioane \$ pentru a lansa programul. Pe lângă eforturile în materie de justiție penală, s-au lansat și obligațiuni cu impact social pentru a finanța educația timpurie a copiilor, cum ar fi Inițiativa preșcolară de înaltă calitate din Utah și programele de ocupare a forței de muncă și de pregătire a forței de muncă².

Ca un instrument financiar inovator, impactul investiției nu numai că oferă o alternativă la valorile mobiliare tradiționale, ci oferă și soluții măsurabile pentru provocările sociale critice. Impactul investiției poate replica clasele de active tradiționale și instrumentele inovatoare, cum ar fi platformele crowdfunding. Prin investiții sociale se înțelege că cheltuielile sociale pentru educația de astăzi vor fi recuperate, la un moment dat în viitor, printr-o creștere economică și o angajabilitate mai mare². O forță de muncă mai eficientă și mai competitivă, ca urmare a unei educații de calitate, poate să achite mai multe impozite și, prin urmare să solicite mai puține prestații sociale.

Obligațiunile cu impact social constituie o categorie inovativă de investiții, permițând investitorilor să diversifice portofoliile investiționale. Mai mult decât atât, unii investitori pot, astfel, să-și manifeste atitudinea civică (în binele societății) și să-și crească imaginea. Utilizarea obligațiunilor cu impact social, în condiții de deficit de finanțare, poate soluționa problemele cu care se confruntă sistemul de învățământ superior. În calitate de investitori sociali pot fi organizațiile filantropice, fondurile de pensii, fondurile mutuale, persoanele cu venituri mari, societățile de asigurări etc. În acest proces este necesar un intermediar, un centru care conectează părțile implicate. Acest intermediar este reprezentat, de obicei, de instituțiile financiare private sau publice care ar emite obligațiuni conform contractului încheiat între investitor și guvern. De asemenea, sunt incluși și consultanți care evaluează, oferă îndrumare în stabilirea și implementarea criteriilor de performanță între furnizor și investitor. Alături de consultanți ar putea fi evaluatorul, al căror rol ar fi să concluzioneze dacă obiectivele sunt sau nu realiste. În cazul în care proiectul a fost considerat de succes pe baza acordului contractual pre-determinat, investitorii sociali și-ar recupera investiția, cu o rată a dobânzii achitată de către guvern. În cazul în care obiectivele nu au fost îndeplinite, nu guvernul, ci investitorii sociali ar suporta pierderi³.

Contractul de capital uman

Contractul de capital uman reprezintă un contract, prin care persoana fizică încredințează o parte din veniturile sale viitoare, pentru o perioadă specificată, în schimbul capitalului necesar pentru finanțarea educației și instruirii sale. Acest contract reprezintă o soluție în cazul insuficienței altor surse de finanțare⁴. Ideea de a vinde cuiva a parte din veniturile viitoare pentru finanțarea propriei educații este destul de veche. Milton Friedman Laureat al Premiului Nobel a propus deja o astfel de metodă la începutul anilor 60⁵. Creșterea capitalului disponibil și apariția fondurilor mutuale de toate tipurile, transformările radicale ale sistemului financiar din perioada 80-90 au condus la crearea platformei pentru dezvoltarea contractelor de

---

¹<https://ro.talkingofmoney.com/how-social-impact-bonds-work>.

²European Parliament. *Social impact bonds Private finance that generates social returns*, www.europarl.europa.eu/EPRS/538223-Social-impact-bonds-FINAL.pdf

³Conencov O. Metode alternative de finanțare a studiilor în învățământul superior. *Studia Universitatis Moldaviae*, 2017, 7(107), 110-114.

⁴Lleras PM. *Investing in human capital. A capital markets approach to student funding*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

⁵Friedman M. *Capitalism and Freedom*, Chicago: Chicago University Press, 1962.

capital uman. Capitalul uman este un activ foarte valoros, piața investind și negociind în funcție de acest activ. Contractul de capital uman utilizat în scopul finanțării investițiilor în învățământul superior poate aduce beneficii financiare și sociale¹. Mecanismul de funcționare al unui contract de capital uman începe cu stabilirea unor parametri, și anume: mărimea venitului pe care persoana fizică dorește să-l vândă, perioada, rata de actualizare, prețul de lovitură, prima achitată de către persoana fizică la momentul semnării contractului pentru dreptul de a vinde venitul său. În același timp, statul poate realiza emisiuni ale contractelor de capital uman, dar în acest caz, participanții la contract nu vor fi studenții și investitorii, ci statul și investitorii. Acest contract poate fi atractiv pentru investitori, deoarece aceștia vor avea un contract încheiat cu statul, care cu maximă siguranță își onorează obligațiile². Investitorul sprijină studentul nu numai prin capital, ci și prin know-how și contacte (îl ajută să-și găsească o slujbă bine plătită prin intermediul rețelei sale de contacte)³. Utilizarea contractelor de capital uman necesită crearea unui fond educațional (FE). Investitorii (corporații, fundații, persoane fizice, universități, guvernul, alte instituții publice) plasează inițial lichidități în FE. De aici, FE finanțează cheltuielile (e.g. costurile de școlarizare, cheltuielile de trai, costurile unui stagiu etc.) ale persoanelor selectate. Transferurile de bani din FE pot avea loc sub formă plăților forfetare sau regulate în funcție de necesitățile financiare ale studenților. Rambursarea împrumutului începe concomitent cu angajarea în câmpul muncii; astfel, studentul plătește un anumit procent stabilit anterior din venitul său brut, în funcție de posibilitățile sale financiare. Motivația de a investi într-un fond educațional este argumentată de beneficiile investitorilor (corporații, fundații, persoane fizice, universități, stat), și anume: acces la resurse umane calificate în vederea recrutării potențialilor angajați, crearea unei imagini pozitive (investiția în educație este apreciată de angajați, consumatori și societate). Fondurile educaționale virtuale diferă de cel al fondurilor fizice. FE virtual acordă studentului dreptul de a studia la universitate *gratuit*, în schimb, după absolvire (ca și în cazul FE fizice), studentul rambursează universității o cotă-parte din veniturile sale viitoare².

Concluzii

Fondurile de care dispun învățământul superior sunt cronic insuficiente pentru a permite universităților românești să intre în competiție cu universitățile europene, care pentru aceleași programe universitare cheltuie de zece-cincisprezece ori mai mult pe student. Obligațiunile de impact social și contractele de capital uman reprezintă opțiuni viabile, prin care li se acordă studenților accesul la capitalul privat pentru a-și finanța educația. Utilizarea acestor două instrumente inovatoare, în condiții de deficit de finanțare, poate soluționa problemele financiare cu care se confruntă sistemul de învățământ superior.

STRATEGII DE FINANȚARE A ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR

Dimitrie STOICA,
Maricica STOICA,

Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați, România

Abstract. The higher education plays a key role in economic development. There is a need for professionals across all sectors; doctors, teachers, engineers will be vital to society future success, higher education being central to producing these professionals. Although many economies in the region are currently recovering from the recent financial crisis, investments in higher education will continue to be important. The higher education is often the one sector in which there is little cost sharing, with government financing all, or almost all, costs. Universities funding is allocated in the state budget, strategic financing being granted to the universities on the basis of performance agreement negotiation with the ministry. The goal of this study is to briefly present some financial strategies based-on state budget for higher education.

Introducere

Educația reprezintă o dimensiune socială determinantă și permanentă a dezvoltării ființei umane.

---

¹<https://www.cato.org/publications/policy-analysis/human-capital-contracts-equity-instruments-financing-higher-education>.

²Conencov O. Metode alternative de finanțare a studiilor în învățământul superior. *Studia Universitatis Moldaviae*, 2017, 7(107), 110-114.

³<https://vskp.vse.cz/id/12488>.

Educația influențează direct sfera socială, prin mijlocirea relației dintre ființa umană și societate, favorizând dezvoltarea acesteia prin intermediul socialului și invers^{1,2}. Educația, în special cea superioară, este esențială pentru orice economie, societatea are nevoie de forță de muncă bine educată în contextul globalizării, oamenii educați reprezentând cel dintâi capital care contribuie la formarea averii naționale^{3,4}. În contextul globalizării, învățământul superior trece prin transformări importante ca urmare a creșterii educației transfrontaliere, creșterii numărului de studenți internaționali, diversificării populației studențești, reorientării universităților către marketing, creșterii așteptărilor studenților privind calitatea actului educațional, competiției internaționale între universități și introducerii învățământului virtual. Cadrul acesta complex, de evoluție a învățământului superior, se bazează pe ideea centrală de performanță universitară, idee care depinde în mare măsură de performanța managementului instituțiilor de învățământ superior, calitatea personalului și sursele de finanțare⁵. Sistemul de învățământ superior din țara noastră se află într-o stare permanentă de reformare și restructurare. Această stare de reformare a debutat cu trecerea de la economia centralizată la economia de piață, fiind determinată de schimbarea regimului politic din perioada 1989-1990. Asigurarea fondurilor necesare desfășurării activității normale a instituțiilor de învățământ superior este una critică, ea aflându-se de multe ori la baza multor altor dezechilibre manifestate în organizarea și funcționarea sistemului educațional⁶. Obiectivul acestei lucrări este acela de a face o prezentare, pe scurt, a surselor de finanțare a învățământului superior (bugetară, extrabugetară), având la bază literatura de specialitate.

Finanțarea bugetară

Strategia de finanțare a învățământului superior reprezintă un instrument important de implementare a politicilor guvernamentale privind educația națională. Finanțarea instituțiilor de învățământ superior de stat se realizează atât din fondurile alocate de la bugetul de stat cât și din surse extrabugetare⁶. Finanțarea din fonduri alocate de la bugetul de stat a instituțiilor de învățământ superior se face din bugetul Ministerului Educației Naționale⁷.

1.1. Finanțarea de bază

Finanțarea de bază acoperă cheltuielile aferente procesului educațional, și se alocă prin granturi de studii, urmărind, prioritar, domeniile de studiu care asigură dezvoltarea sustenabilă și competitivă a societății². Aceste cheltuieli includ:

- salariile pentru personalul didactic, auxiliar didactic și nedidactic, personalul de cercetare implicat în desfășurarea programelor de studii, sporurile, alte contribuții legale, deplasările interne și internaționale;
- cheltuielile de întreținere și gospodărie, cheltuielile pentru materiale și prestări de servicii cu caracter funcțional, cheltuielile cu cercetarea aferente programelor de studii, obiecte de inventar, reparații curente, cărți și publicații, perfecționarea personalului, protocol, protecția muncii;
- cheltuielile pentru susținerea proiectelor educaționale și de dezvoltare a resursei umane;
- cheltuielile cu regia instituțiilor de învățământ superior pentru desfășurarea programelor de studii⁸.

Finanțarea de bază se calculează pentru fiecare program de studiu, în concordanță cu cifra de școlarizare. Suma care este acordată se calculează în funcție de suma corespunzătoare fiecărui student în parte, din bugetul statului. Diferențele existente între sistemul educațional românesc și sistemele din alte state europene provin din suma alocată fiecărui student în parte, sumă ce se calculează în funcție de mai mulți indicatori, printre se află și calitatea educației⁹.

¹Manolescu Ghe. Alternative și instrumente în finanțarea educației, disponibil la http://www.ipe.ro/RePEc/vls/vls_pdf/vol113i2p18-38.pdf.

²<https://www.spiruharet.ro/data/zone/5784fd508221e406f85bb5e9bc84de44.pdf>

³Șerban AC. Implicații ale nivelului de educație asupra pieței muncii. *Economie teoretică și aplicată* 2012, XIX, 3(568), 125-135.

⁴Ilie G. Finanțarea învățământului superior din Europa în contextul crizei economice. *Revista română de sociologie*, 2013, XXIV (5-6), 476-481.

⁵Constantinescu LM. Implicații ale managementului financiar public în susținerea managementului universitar performant Teză de doctorat, Sibiu, 2016.

⁶Manța ȘG. *Arhitectura și problematica finanțării învățământului superior – studiu de caz: România*, Teză de doctorat, Cluj-Napoca, 2014.

⁷<https://uefiscdi.ro/finantare-invatamant-superior>

⁸https://www.edu.ro/sites/default/files/PropunereCNFIS_MetodologieFB-FS-2019.pdf

<http://www.cnfis.ro/finantare/finantarea-de-baza/>

⁹Ilie G. Finanțarea învățământului superior din Europa în contextul crizei economice. *Revista română de sociologie*, 2013, XXIV

1.2. Finanțarea suplimentară

Aceasta se acordă pentru stimularea excelenței instituțiilor și programelor de studii, atât din cadrul universităților de stat cât și al universităților particulare. În vederea încurajării excelenței în instituțiile de învățământ superior, se constituie la nivel național un fond de finanțare suplimentară a universităților, în valoare la nivel național de minimum 30% din suma alocată la nivel național universităților de stat ca finanțare de bază. Atribuirea fondurilor pentru finanțarea suplimentară se realizează pe baza criteriilor și a standardelor de calitate propuse de Consiliul Național pentru Finanțarea Învățământului Superior și aprobate de Ministerul Educației Naționale. Rectorii universităților de stat, prin contractul instituțional încheiat cu Ministerul Educației Naționale, alocă fondurile pentru finanțare suplimentară prioritar spre departamentele și structurile cele mai performante din universitate^{2, 3}. Într-o primă fază, se determină valoarea alocațiilor bugetare pentru finanțarea suplimentară bazată pe excelență, pentru fiecare domeniu de ierarhizare în parte, fiind identificată, totodată, și valoarea alocațiilor bugetare și pentru finanțarea suplimentară bazată pe excelență a fiecărui ciclu de studiu (licență, masterat, doctorat), aferent fiecărui domeniu de ierarhizare. Apoi, se recurge la determinarea pentru fiecare universitate, a numărului de studenți echivalenți unitari din domeniile ierarhizate, pentru fiecare ciclu de studii, ținându-se seama de valoarea coeficienților de echivalare pe forme de învățământ. Suplimentar, urmărind procedeul de determinare a finanțării suplimentare bazată pe excelență pentru fiecare domeniu, se determină și finanțarea suplimentară pe cicluri de studii¹. O a doua etapă în determinarea finanțării suplimentare constă în determinarea valorii alocațiilor bugetare per student echivalent unitar ponderat, cu indicele de excelență pe fiecare domeniu de ierarhizare și ciclu de studii. În acest sens, se determină pentru început numărul de studenți echivalenți unitari ponderați cu indicele de excelență. Potrivit metodologiei, se calculează numărul total de studenți echivalenți unitari ponderați, iar în final, se determină valoarea alocațiilor bugetare per student echivalent ponderat, avându-se ca bază de plecare finanțarea suplimentară bazată pe excelență. Într-o a treia etapă a metodologiei, se pune accent pe determinarea alocațiilor bugetare pentru finanțarea suplimentară bazată pe excelență pentru fiecare universitate și fiecare domeniu de ierarhizare. De asemenea, pentru fiecare universitate trebuie determinată și valoarea alocației suplimentare în domeniul de ierarhizare. Cu toate că în momentul de față finanțarea de bază se realizează doar pe criterii cantitative, rolul jucat de finanțarea suplimentară este esențial pentru dezvoltarea învățământului superior românesc. Ca și orice altă reformă, va produce efecte atât negative cât și pozitive. În acest sens, unele instituții de învățământ vor avea de câștigat de pe urma implementării finanțării suplimentare, pe când altele vor avea de pierdut¹.

1.3. Fondul de dezvoltare instituțională

Se adresează celor mai performante instituții de învățământ superior din fiecare categorie și se alocă după criterii competitive bazate pe standarde internaționale. Ministerul Educației Naționale aprobă Metodologia de finanțare și repartizează, efectiv, alocațiile bugetare către universități, în baza unor contracte încheiate cu instituțiile de învățământ superior².

1.4. Finanțarea excelenței

Fondurile sunt utilizate în mod autonom numai pentru îmbunătățirea calității academice a predării, învățării și cercetării. Rectorii, prin contract, alocă banii spre departamentele și structurile cele mai performante din universitate³.

1.5. Finanțarea preferențială

Se acordă programelor de științe și tehnologii avansate care se desfășoară în limbi de circulație internațională și pentru doctoratele în co-tutelă cu universități de prestigiu din străinătate, conform propunerilor Consiliului Național pentru Finanțarea Învățământului Superior³.

1.6. Sprijinirea excelenței individuale

Formele de sprijin pentru cadrele didactice, studenții și cercetătorii cu performanțe excepționale includ: granturi de studii sau de cercetare la universități din țară sau străinătate acordate pe bază de competiție; granturi pentru efectuarea și finalizarea unor cercetări, inclusiv a tezei de doctorat; aprobarea unor rute educaționale flexibile, care permit accelerarea parcursului de studii universitare; crearea de instrumente și mecanisme de susținere a inserției lor profesionale în țară, astfel încât să valorifice la nivel superior atât talentul, cât și achizițiile realizate prin formare³.

(5–6), 476–481.

¹ Manța ȘG. *Arhitectura și problematica finanțării învățământului superior – studiu de caz: România*, Teză de doctorat, Cluj-Napoca, 2014.

² <https://uefiscdi.ro/finantare-invatamant-superior>

³ <https://www.anosr.ro/social/finantarea-educatiei/>

1.7. Fonduri pentru programe de excelență

Statul poate finanța programe de excelență în cercetare și educație pentru orice categorie de universități. Programele de excelență se stabilesc pe baza evaluării pentru ierarhizarea programelor de studiu, în cazul licenței și masterului, și pe baza competiției organizate pentru doctorat³.

1.8. Fonduri pentru dezvoltarea instituțională

Se acordă prin contract instituțional pe bază competițională și criterii competitive bazate pe standarde internaționale, celor mai performante instituții de învățământ superior din fiecare categorie (procurarea de echipamente noi de laborator, dezvoltarea de laboratoare și centre de învățare și predare interactivă, investiții în construcții, dezvoltarea de facilități pentru studenți)¹.

1.9. Fonduri pentru incluziune, burse și protecția socială a studenților

Se alocă pe bază competițională în funcție de numărul de studenți cu frecvență, fără taxă. Bursele de performanță sau de merit au scopul de a stimula excelența. Bursele sociale au scopul de a susține financiar studenții cu venituri reduse. Cuantumul minim al bursele sociale se propune anual de către Consiliul Național pentru Finanțarea Învățământului Superior ținând cont că acestea trebuie să acopere un minim de masă și cazare. Fondul de burse poate fi suplimentat din venituri proprii extrabugetare¹.

Finanțarea extrabugetară

Finanțarea extrabugetară se referă la dobânzi, donații, sponsorizări, taxe (admiteri, înmatriculări, reînmatriculări, repetarea examenelor și a altor forme de verificare, activități neincluse în planul de învățământ), publicarea și distribuirea de materiale științifice, vânzarea de materiale didactice, închirierea de spații pentru servicii auxiliare studenților și reprezentanților companiilor private, închirierea de săli în vederea susținerii de manifestări științifice, simpozioane sau reuniuni profesionale, transformarea spațiilor căminizabile, pe perioada vacanței de vară, în spații de cazare în regim hotelier etc^{1,2}. În mod teoretic, nu există un nivel optim al fondurilor pe care statele ar trebui să le acorde pentru învățământul superior. Anual, sau de câte ori este nevoie, în momentul în care este în discuție distribuirea fondurilor bugetare spre sistemul de studii superioare, decidenții politici ar trebui să țină seama de cheltuielile adecvate pentru atingerea obiectivelor impuse atât la nivel național cât și la nivel european; volumul fondurilor alocate să fie constant pe perioade lungi, pentru a putea oferi instituțiilor universitare posibilitatea de a trasa politici educaționale viabile și performante, pe termen mediu și lung, în concordanță cu nevoile pieței naționale și internaționale; mobilizarea de resurse suplimentare pentru învățământ să fie realizată pe bază de criterii calitative².

Concluzii

Sistemul de învățământ superior românesc are la dispoziție atât fonduri alocate de la bugetul de stat, cât și surse extrabugetare. Aceste surse de finanțare pot fi diversificate prin atragerea de fonduri pe termen mediu și lung care să fie cunoscute ca valoare și ușor de previzionat, care ar putea înlocui treptat finanțarea bugetară (colaborarea cu companii private, proiecte europene, atragerea de studenți străini, implementarea sistemului de împrumuturi pentru studii, furnizarea de programe cu plata integrală). Managementul universitar ar trebui să se deschidă către opțiuni de finanțare noi și inovatoare, care să fie accesate în permanență și care să permită consolidarea și îmbunătățirea avantajelor competitive și să susțină adaptarea ofertei de studiu la cerințele pieței muncii, atragerea de personal valoros și modernizarea bazei materiale și a facilităților oferite, atât personalului cât și studenților.

NECESITATEA ARMONIZARII SI IMPLEMENTARII MECANISMELOR ASUPRA INVESTIGATIILOR FINANCIARE IN CADRUL MEMBRILOR UNIUNII EUROPENE

Catalin Emanuel CIOBOTA, drd.
Universitatea „Valahia” din Târgoviște

Abstract. Fraud and tax evasion presents particular attention because it affects us all, having a cross-border dimension. While national measures are important, they can never succeed alone. In Member States and at european and international level there is now concern for finding the best legal means to fight this calamity. The EU and Member States need to work more together and internationally to combat the

¹<https://www.anosr.ro/social/finantarea-educatiei/>

²Manța ȘG. *Arhitectura și problematica finanțării învățământului superior – studiu de caz: România*, Teză de doctorat, Cluj-Napoca, 2014.

problem at home and abroad. The recent measures adopted by the European Commission, and those taken on the international level, situate the good fiscal governance among the means of fighting this phenomenon, appreciating that common actions on the European level are more efficient, being meant to encourage third countries as well to apply minimal standards of good fiscal governance.

Keywords: *tax fraud and tax evasion, good fiscal governance, international cooperation, standards of good governance.*

Ce reprezintă o anchetă penală ce investighează afacerile cu guler alb? Care sunt metodele utilizate să investigheze și să urmărească aceste tipuri de infracțiuni? Cum pot fi utilizate aceste instrumente pentru a îmbunătăți alte investigații penale? Ne vom propune să răspundem la aceste întrebări urmărind ca să investigăm problemele integrării în spațiul european.

România încearcă încă de la aderare să armonizeze legislația fiscală și financiară cu Uniunea Europeană. Armonizarea include și eforturile făcute de organele statale de a diminua fenomenul infracțional. România a aderat la Uniunea Europeană la 1 ianuarie 2007. Românii au avut drept de liberă trecere în spațiul Uniunii și au început să descopere beneficiile unui sistem mai bun, unui salariu mai bun, unei vieți mai bune. Din păcate odată cu românii cinstiți au emigrat și cei dispuși să castige relativ ușor bani prin infracțiuni. În prezent se apreciază că fiecare al patrulea condamnat străin din Danemarca este român.¹ România este țara europeană cu cel mai mare număr de expați în închisoare în UE, în timp ce țara cu cel mai mare număr de deținuți este Maroc.²

În ceea ce privește deținuții din închisorile din UE, Marocul ocupă primul loc (11.700), urmat de România (11.511), Albania (5722), Turcia (4798) și Polonia (4449).

“În majoritatea cazurilor, românii sunt condamnați pentru infracțiuni minore, cum ar fi furtul din magazine, antiefracție și furtul din buzunare. “În Germania, aproape 60% dintre români se află în închisoare din cauza furtului și acest lucru este destul de neobișnuit - cei mai mulți oameni sunt în închisoare din cauza infracțiunilor violente și jafuri”, spune Christian Walburg, doctor în Științe Penale la Universitatea din Münster.

Cei mai mulți deținuți români sunt săraci și mulți suferă de discriminare acasă și în străinătate. Un număr mare de deținuți au comis aceeași crimă de mai multe ori - ceea ce înseamnă că se întorc adesea la închisoare pentru o serie de incidente minore. Cu toate acestea, există bande românești implicate în fraude on-line, trafic de persoane și aruncarea în aer de ATM-uri pentru a scoate banii.

Oficial, 2,9 milioane de români trăiesc în afara țării lor de origine din UE. Acum, ei sunt de-a doua cea mai mare populație expat din UE, după Polonia.

Italia are cel mai mare număr de români expați - peste un milion - precum și cel mai mare număr de prizonieri români. În închisorile italiene, timp de 10 ani, până în 2015, românii au fost naționalitatea cu cel mai mare număr. În 2016, acesta a coborât de la 2,893 la 2,825. "Aceasta este prima dată cînd cifrele nu urcă. De ce se întâmplă asta?", se întreabă Patrizio Gonnella, președintele Asociației Antigonă, un ONG pentru protecția drepturilor civile, care a analizat datele din penitenciarele italiene timp de 20 de ani. "Sunt românii mai integrați (în Italia)? Eu nu cred acest lucru. Comit mai puține infracțiuni decât în urmă cu doi ani? Eu nu cred acest lucru. Persecutarea sistemului judiciar și a poliției se luptă acum cu terorismul. Acum există incriminarea Maghrebului", a adăugat el

Din iunie 2015 până în iunie 2016, comunitățile de top de deținuți străini în Italia - la fel ca în UE - au fost de marocani. "Presiunea terorismului (dată de Statul islamic) va schimba prejudecățile împotriva românilor", spune Gonnella.³

Pentru a începe trebuie să înțelegem motivația comportamentului criminal. Criminologii au încercat să găsească termeni comuni în motivația alegerii anumitor motivații în încălcarea regulilor.

Infracționalitatea gulerelor albe, idee susținută și dezvoltată de Ewin Sutherland, este o infracțiune financiară. Acest tip de infracțiune implică violența și daune financiare aplicate victimelor, dar având la origine lăcomia sau castigul financiar imediat. Edwin Sutherland a încercat să ofere o definiție specifică pentru a categorisi și a delimita acest tip de infracțiune de celelalte tipuri de infracțiuni (cum ar fi infracțiunile de stradă) și astfel pentru a restrange motivele în comiterea unor astfel de infracțiuni. În cele ce urmează vom studia și vom avea în vedere faptul că acest tip de infracțiune este comis pentru castigurile financiare.

---

¹http://danemarca.dk/statistica-jenanta-pentru-ultimii-4-ani-fiecare-al-patrulea-condamnat-strain-din-danemarca-este-roman/?fbclid=IwAR05-Y_PhiDRgpiMfEjXCEh_YbPCMKjzz8HOslCJmiVH8D048xMBsIf9FTM

² <https://www.euractiv.ro/we-develop/romania-este-tara-europeana-cu-cei-mai-multi-cetateni-in-inchisorile-din-ue-5778>

³ <https://www.euractiv.ro/we-develop/romania-este-tara-europeana-cu-cei-mai-multi-cetateni-in-inchisorile-din-ue-5778>

Cel care face infractiuni la coltul strazii si cel care conduce un board corporative au foarte mult in comun. Diferentele sunt date de cat de multi bani se vor castiga, cum va fi planificat acest lucru, cat de complicata va fi infractiunea ce urmeaza a fi realizata precum si instrumentele ce vor fi folosite. Infractiunile comise de gulere albe insumeaza sute de miliarde in fiecare an dar sentintele sunt de obicei intre 5-10 ani.

Acest gen de infractiuni sunt efectuate de mai mult decat un individ. Sunt extreme de complexe, necesitand mai multe persoane, fiecare avand un rol bine determinat. Aceste scheme sunt asa de bine executate incat unii din cei implicati nici nu isi dau seama de rolul lor sau de implicarea rol in schema. Este foarte greu ca si investigator sa dovedesti fiecare vinovatie a fiecaruia, investigatorul trebuind sa inteleaga si sa explice intregul sistem. Pentru a realiza acest lucru trebuie explicat castigul financiar al fiecarui individ implicat in activitatea ilegala, rolul jucat si vinovatia sa in urmarirea penala.

O intreprindere ce este implicate in activitati ilegale, functioneaza ca orice alta operatiune de afaceri. Diferenta o face legalitatea castigului sau a veniturilor. Daca anchetatorul poate dovedi ca veniturile din activitati ilegale ajung direct la un suspect , condamnarea este sigura. Una din modalitatile de descriere a activitatilor ilegale o constituie utilizarea contabilitatii in cadrul anchetei financiar, si anume compilarea tuturor tranzactiilor financiare unui individ pentru perioade de timp consecutive si apoi compararea lor in succesiune pentru a determina venitul sau pierderea.

In cazul investigatiilor vizand fiscalitatea, perioadele de timp vor fi stabilite de anul fiscal. Astfel se poate arata cresterea averii de la o perioada la alta cu ajutorul unor foi de calcul(excel) ce arata situatia financiara a subiectului.

Astfel se poate deduce toate veniturile legitime sau legale. In cazul in care sursa posibila pentru venit poate fi afisata, restul veniturilor pot fi acceptate ca fiind venituri derivate din acea sursa. In cazul veniturilor ilegale, anchetatorul fiind capabil sa arate castigul din activitatea ilegala(urmarind modalitatea prezentata) si astfel conducand la o urmarire penala de success.

Investigatia financiara

Romania a demarat o serie de proiecte atat pentru armonizarea legislatiei cat si pentru combaterea fraudelor intra-comunitare. Un astfel de program este proiectul „Întărirea capacității autorităților de aplicare a legii de a combate fraudele intra-comunitare-INTRAFRAUD”, coordonat de Inspectoratul General al Poliției Române. Proiectul a fost dezvoltat în parteneriat cu autorități de aplicare a legii și universități de prestigiu din România și din alte țări, membre ale Uniunii Europene.¹

Comertul intracomunitar este definit pe totalitatea schimburilor între membri ai Uniunii Europene. Având la baza aceste considerente și vizând faptul că definițiile de tranzacții intracomunitare au apărut odată cu aderarea la Uniunea Europeană, trasaturile specifice fiind date de mediul în care acestea evoluează. Cea mai importantă trasatură a fost desființarea barierelor vamale, fapt ce a condus la controlul vamal în interiorul Uniunii.

Au dispărut notiunile de import/export și au apărut altele cum ar fi achizițiile intracomunitare precum și livrarea intracomunitară. România a devenit astfel partener al Pietei Unice dispărând astfel declarațiile vamale. Rolul statistic al acestora a fost preluat de sistemul statistic creat pentru colectarea informațiilor de la firmele spațiului comunitar. Acest sistem este denumit “Intrastat” este fundamentat pe regulamentele țărilor din cadrul spațiului comunitar. Controlul mișcării bunurilor se realizează prin intermediul altui sistem. Acest sistem poartă numele VIES (VAT International Exchange System) și face posibilă schimbul de informații în scopul detectării fraudei fiscale în domeniul taxei pe valoare adăugată.

Schimbul de informații este obligatoriu în lupta împotriva fraudei fiscale. Administrațiile fiscale sunt obligate și au dreptul de a face schimb de informații financiare. România a aderat și a implementat două mecanisme : VIES - VAT Information Exchange System (validarea numărului de înregistrare pentru TVA) și SEED - System for Exchange of Excise Data (sistemul de schimb al informațiilor privind accizele). Prin folosirea acestora informațiile sunt depozitate într-o bază de date ce determină contribuția fiecărui stat la buget. În această bază de date sunt incluși toți platitorii de TVA.

Colectarea acestuia devine transparentă, fiind vorba de o monitorizare electronică. Contribuția membrului respectiv la buget este dată de valoarea TVA.

Mecanismul SEED – este folosit pentru crearea unei baze de date în care se poate urmări traseul marfurilor accizabile urmând ca plata să se facă în țara producătoare a marfii. Se fac astfel pași importanți în combaterea fraudei fiscale eliminând astfel “portite” date de limitele administrațiilor fiscale. Transparentă, bazată pe sisteme de schimb a informației, este crucială.

---

¹ <http://www.onpcsb.ro/pdf>

Fraudele duc la micșorarea veniturilor statelor member. Exista, conforma estimarilor, zeci de miliarde de euro, in jurisdicții offshore. Reducerea la minimum a fraudei fiscale ar putea genera venituri suplimentare. Combaterea acestor fenomene necesita actiuni atat nationale cat si la nivelul Uniunii. Integrarea a dus la cresterea tranzacțiilor transfrontaliere, diminuarea precum si a riscurilor. Acest lucru duce la avantaje pentru cetateni si probleme pentru administratii. Crearea unui cadru comun va duce in sa la solutii eficiente. S-a demonstrat ca solutiile unilaterale nu vor functiona, un exemplu fiind dat de utilizarea neconcordanțelor din legislațiile nationale.

Pentru combaterea fraudei fiscale, la nivel comunitar au fost elaborate o serie de instrumente. In aceste instrumente a fost inserata legislatia UE, actiuni recomandate precum si recomandari specifice. U astfel de exemplu este programul Fiscalis 2020 care acorda sprijin financiar pentru cooperare. Sistemul se bazeaza pe schimbul de informatii.

Schimbul de informatii a fost pus in aplicare in 2005 si duce la inregistrarea veniturilor ale contribuabililor nerezidenti. Alta directiva, Directiva pentru cooperarea administrativa, prevede inregistrarea de informatii pentru mai multe categorii de venituri. Statele Unite au introdus si ele acest principiu privind conformitatea fiscală (Foreign Account Tax Compliance Act - FATCA).

Comisia Europeana a creat sabloane pe informatii precum si canale de comunicatii. In 2014 a fost prezentat un plan de actiune cu anumite actiuni-cheie menite sa intensifice lupta statelor member impotriva fraudei. Este necesar ca fiecare membru sa aduca imbunatatiri in sistemele nationale si sa utilizeze instrumentele puse la dispozitie.

Uniunea trebuie sa joace un rol de conducator in acest demers. Avand la baza mecanismele dezvoltate G20 și OCDE poate contribui la garantarea transformării schimbului automat de informații în noul standard mondial în materie.

IV. ȘTIINȚE EXACTE ȘI INGINEREȘTI

CERCETĂRI PRIVIND UTILIZAREA ADSORBANȚILOR CARBONICI AUTOHTONI PENTRU IMOBILIZAREA METABOLIȚILOR

Nina ȚÎMBALIUC, doctor în științe chimice
timbaliuc_nina@yahoo.com
Silvia CIBOTARU, cercetător științific
Tudor LUPAȘCU, academician, doctor habilitat
Institutul de Chimie, Republica Moldova

***Abstract.** The paper presents the results of scientific research aimed at studying the adsorption properties of activated carbons, obtained from apple wood and nutshells, towards creatinine and urea. Activated carbons were obtained in pilot conditions by physico-chemical activation procedures. The porous structure of investigated activated carbons was determined from nitrogen adsorption-desorption isotherms (N_2 , 77 K). The values of adsorption of creatinine and urea are in direct correlation with the structural characteristics of the studied samples of activated carbons. Scientific research results allow concluding that apple wood and nutshells are cheap and effective materials for the synthesis of activated carbon, which are of interest for use as enterosorbents.*

Introducere

Acțiunea nefastă a factorilor nocivi din mediul înconjurător este una dintre cele mai abordate tematici ale mediului de știință, fiind cauza numeroaselor maladii cu impact negativ asupra sănătății și calității vieții societății moderne.[1] Factorii menționați sunt responsabili de creșterea considerabilă a maladiilor și a stărilor patologice ale oamenilor, inclusiv, sporirea numărului intoxicațiilor exogene. Actualmente, se utilizează cu succes mai multe metode de detoxificare a organismului uman, dar una dintre cele mai simple și eficiente metode este enterosorbția.

Enterosorbția reprezintă o metodă de cuplare și eliminare din tractul gastrointestinal, cu scop curativ și profilactic, a substanțelor toxice endo- și exogene. Acest procedeu de detoxicare a organismului uman are la bază mecanismul de imobilizare a substanțelor toxice datorită proceselor de adsorbție, schimbului de ioni, complexării pe adsorbanți specifici. Produsele enterosorbante, folosite în acest scop, sunt preparate de diferită origine și structură, care trebuie să asigure un tratament complex al intoxicațiilor și al stărilor patologice prin neutralizare și eliminare din organismul uman a substanțelor toxice.

Diferite grupe de enterosorbanți și-au dovedit eficiența în tratamentul complex al intoxicațiilor și patologiilor digestive, renale, pulmonare, metabolice, endocrine, chirurgicale, ginecologice, stomatologice etc.[2,3,4] Printre cei mai solicitați enterosorbanți sunt cei fabricați din cărbuni activi. În special, cei obținuți din sâmburii de fructe, coji de nuci, semințe de struguri, deoarece structura morfologică a acestor materii prime vegetale favorizează obținerea adsorbanților cu o rezistență mecanică mare și capacitate de adsorbție sporită.[5,6,7,]

Parametrii de structură și proprietățile adsorbționale performante oferă cărbunilor activi, obținuți din materie primă vegetală, largi posibilități de utilizare [8,9,10], inclusiv în tratamentul complex al intoxicațiilor și al stărilor patologice prin intermediul a diverse mecanisme (schimb de ioni sau complexare).[11]

Cărbunii activi utilizați în calitate de enterosorbanți trebuie să corespundă unui șir de cerințe de calitate: să fie netoxici; să fie ușor de evacuat din tractul digestiv; să nu traumatizeze mucoasa aparatului digestiv; să fie eficienți pentru imobilizarea și evacuarea metaboliților; să aibă o formă medicamentoasă de administrare accesibilă.

Scopul acestui studiu a fost estimarea proprietăților adsorbționale ale cărbunilor activi autohtoni, obținuți din materie primă vegetală (lemn de măr, coji de nuci), față de substanțele toxice cu masă moleculară mică și mijlocie.

Materiale și metode

Eficiența cărbunilor activi, destinați utilizării în calitate de enterosorbenți, se testează în prealabil în

condiții de laborator. În acest scop, se studiază procesele de adsorbție a unor substanțe organice, care servesc drept marcatori ai metaboliților de natură exogenă și endogenă. Pentru modelarea stărilor de intoxicare cu toxine cu masa moleculară mică și mijlocie destul de des se folosesc astfel de substanțe cum sunt creatinina și urea.

Ureea este principalul compus azotat neproteic din plasmă, reprezentând un indicator util pentru evaluarea funcției renale. Creșterea concentrației de uree este un indicator al stării de autointoxicare a organismului (hemoragii digestive, infarct miocardic acut, deshidratare, diabet zaharat etc.).[12] La determinarea ureei s-a folosit metoda spectrofotometrică cu utilizarea dimetilaminobenzaldehidei, parțial modificată.[13]

Creatinina este produsă din creatină, și este un indicator al funcției renale. În cazul declinului funcției renale în organism treptat se acumulează toxine uremice (compuși organici nocivi) care exercită un impact negativ asupra funcțiilor biologice.[14] Pentru determinarea creatininei s-a folosit metoda propusă de Jaffe (1972) în modificarea lui Beckman (1986). Principiul metodei constă în proprietatea creatininei de a reacționa în mediu alcalin cu picratul, formând un complex color. Intensitatea culorii este direct proporțională cu concentrația creatininei în ser, plasmă, urină și se determină prin spectrofotometrie la 520 nm.

În calitate de enterosorbant, pentru cercetare, au fost selectați cărbunii activi obținuți din materie primă vegetală autohtonă: lemn de măr (CA-M) și coji de nuci (CA-N). Pentru obținerea mostrelor de cărbuni activi cercetați s-a utilizat procedeul fizico-chimic de activare cu vapori de apă la temperatura de 900 °C.

Structura poroasă a cărbunilor activi cercetați s-a determinat din izotermele de adsorbție a azotului (N₂, 77 K), utilizând analizatorul automat AUTOSORB-1 (firma Quantachrome, SUA).[15]

Procesele de adsorbție au fost cercetate în condiții statice. Izotermele de adsorbție au fost măsurate la temperatura camerei, după stabilirea echilibrului procesului. Concentrațiile de echilibru au fost determinate la spectrofotometrul UV-VIS, modelul JENWAY 6505. Valoarea adsorbției pentru substanțele cercetate s-a determinat conform relației:

$$a = \frac{(C_0 - C_e) * V}{m},$$

în care: *a*- valoarea adsorbției, mg/g; C₀- concentrația inițială a soluției, mg/L; C_e - concentrația de echilibru, mg/L; V- volumul soluției, L; m – cantitatea de sorbent, g.

Rezultate și discuții

Parametrii de structură a cărbunilor activi CA-N și CA-M au fost calculați, utilizând ecuația BET și metoda NLDFT (Non-Local Density Functional Theory), din izotermele de adsorbție-desorbție a azotului (figura 1). Conform clasificării IUPAC toate izotermele de tipul IV, au o structură mixtă a porilor. Parametrii de structură calculați din izotermele de adsorbție sunt prezentați în tabelul 1. Analiza, valorilor suprafeței specifice și a volumului porilor pentru mostrele CA-M și CA-N denotă că nu se constată o diferență semnificativă a parametrilor cărbunilor obținuți din lemn de măr și coji de nuci. Astfel, ponderea microporilor este cuprinsă în limitele 59-69 % pentru ambele probe, iar cota mezoporilor reprezintă circa 30-40 % din volumul total, fapt ce presupune un bun potențial a acestor cărbuni de a adsorbi toxine cu diverse dimensiuni moleculare.

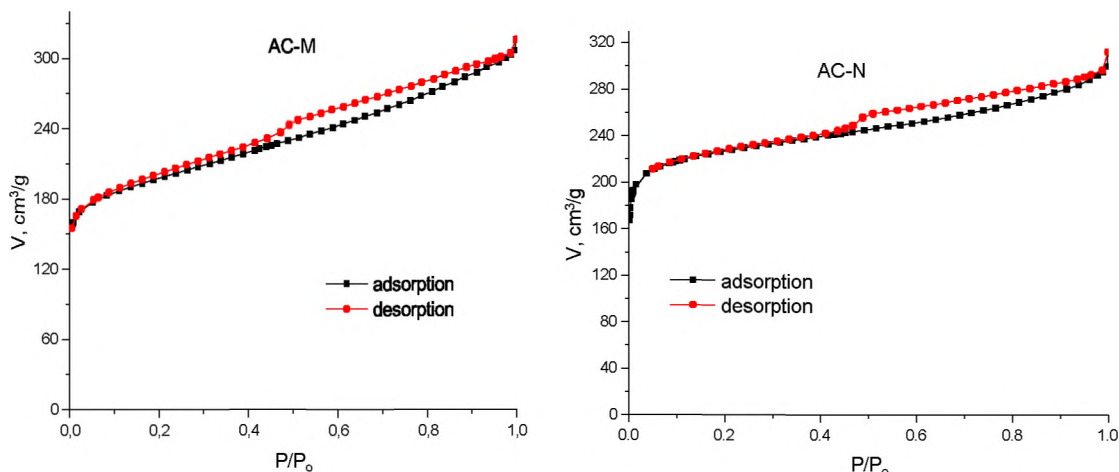

Figura 1. Izotermele de adsorbție-desorbție a azotului la 77° K pe cărbunii activi CA-N și CA-M.

Tabelul 1.

Parametrii de structură a cărbunilor activi CA-N și CA-M

Mostra de cărbune activ	S_{BET} , m^2/g	V_s , cm^3/g	V_{mi} , cm^3/g	V_{me} , cm^3/g	V_{mi} , %	V_{me} , %
CA-M	792	0.450	0.310	0.129	68,9	28.9
CA-N	868	0.483	0.287	0.196	59,4	40.6

S_{BET} - suprafața geometrică a porilor, m^2/g ; V_s - volumul sorbtiv al porilor, cm^3/g ; V_{mi} - volumul microporilor, cm^3/g ; V_{me} – volumul mezoporilor, cm^3/g .

Una din caracteristicile foarte importante a enterosorbanților este durata timpului, necesar pentru cuplarea, imolizarea și evacuarea substanțelor toxice din organism. Cinetica proceselor de adsorbție a substanțelor – marker cercetate a fost studiată în condiții statice, la temperatura camerei. Timpul de contact al soluțiilor apoase de uree și creatinină cu cărbunii activi cercetați a fost determinat din curbele cineticii de adsorbție.

În figura 2 sunt prezentate curbele cineticii de adsorbție pentru uree și creatinină pe cărbunii activi CA-N și CA-M. Analiza datelor obținute ne permite să constatăm că, în primele 6 ore de contactare, din cantitatea totală de creatinină ($C_0=100$ mg/L) se imobilizează circa 50%, în cazul ureei, în acest interval de timp se rețin 30 %. Pentru stabilirea echilibrului procesului de adsorbție sunt suficiente 24 ore.

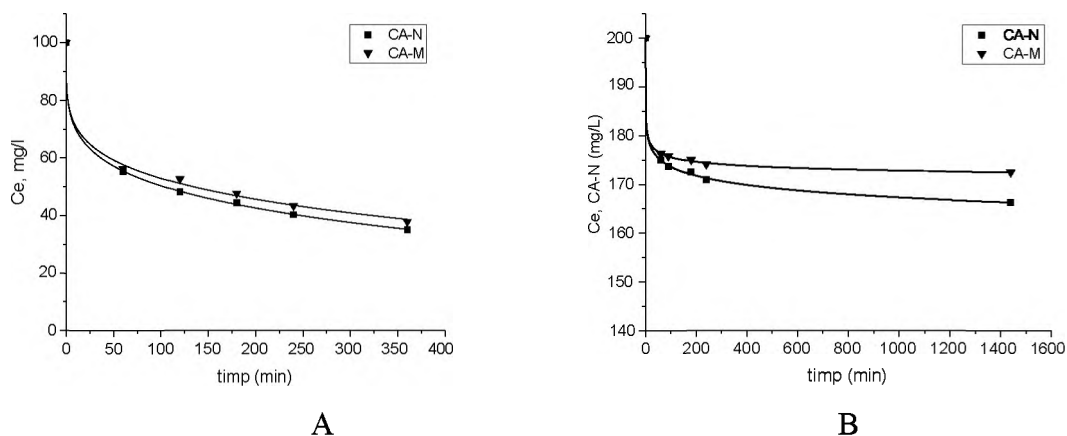

Figura 2. Cinetica adsorbției creatininei (A) și ureei (B) pe cărbunii activi CA-N și CA-M.

În figura 3 sunt prezentate izotermele de adsorbție a ureei (A) și a creatininei (B) pe cărbunii activi CA-N și CA-M, determinate în condiții statice din soluții apoase la temperatura camerei.

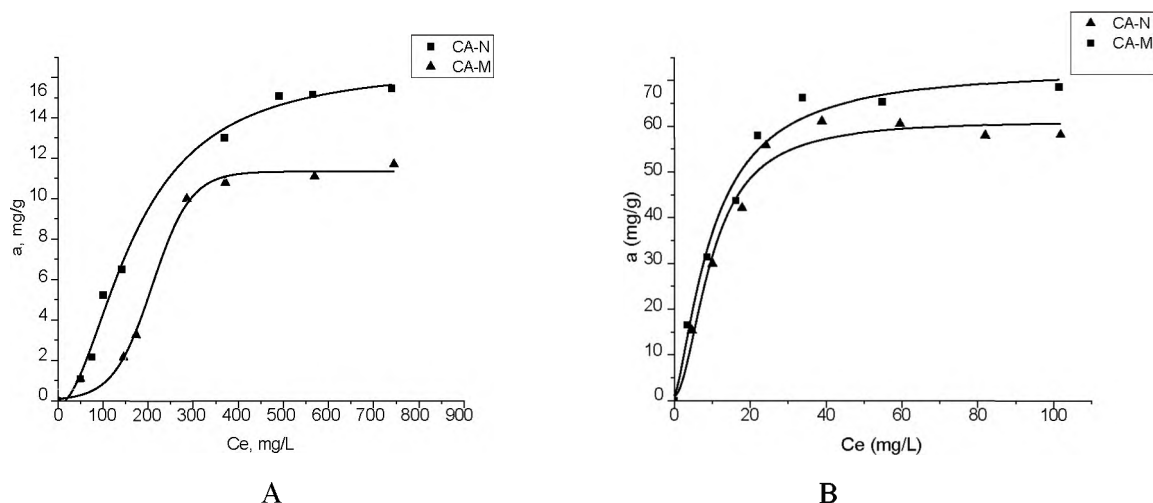

Figura 3. Izotermele de adsorbție a ureei (A) și a creatininei (B) pe cărbunii activi CA-N și CA-M.

Datele obținute din izotermele de adsorbție a substanțelor cercetate pe adsorbantii carbonici CA-N și CA-M, au permis stabilirea capacității de adsorbție a acestora față de creatinina și uree. Astfel, s-a determinat, că valoarea adsorbției maxime a creatininei pe cărbunele activ obținut din lemn de măr (CA-M) este de ordinul 58 mg/g și de circa 66 mg/g pentru cărbunele obținut din coji de nuci (CA-N). În cazul ureei, valorile adsorbției sunt mai mici și constituie circa 12 mg/g pentru CA-M și cam 15 mg/g pentru CA-N.

După cum putem observa, cărbunele activ, obținut din coji de nuci, manifestă o capacitate de adsorbție mai mare față de cărbunele provenit din lemn de măr. Acest fapt se datorează, probabil, valorilor mai mari a parametrilor de structură (suprafața geometrică, volumul sorbtiv al porilor, cota mezoporilor) a adsorbantului carbonic CA-N. În figura 4 este prezentată corelația între valorile parametrilor structurali a adsorbantilor investigați și capacitatea lor de adsorbție.

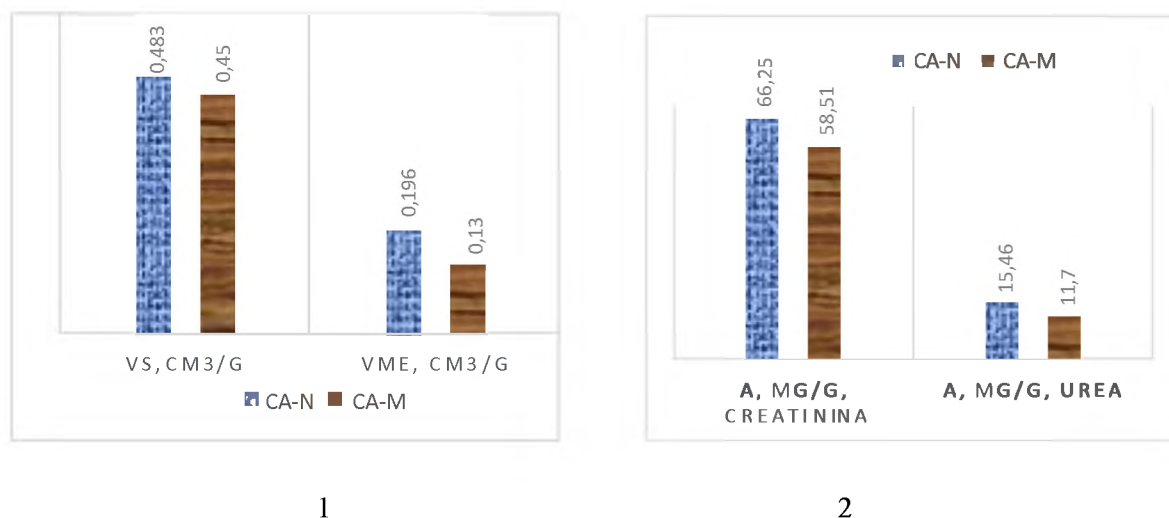

Figura 4. Corelația dintre valorile parametrilor de structură (1) vis-a-vis de valorile adsorbției maxime (2) ale creatininei și ureei pe cărbunii activi CA-N și CA-M.

Rezultatele obținute confirmă ipoteza unei eficiențe sporite a cărbunilor activi obținuți din materie primă vegetală autohtonă pentru imobilizarea substanțelor cu diferită masă moleculară. Rolul determinant în procesul de adsorbție a substanțelor – marker cercetate îl au parametrii de structura a adsorbantilor studiați, și în deosebi, volumul sorbtiv al porilor și cota mezoporilor. Adsorbantii carbonici cercetați, obținuți din materie primă vegetală, sunt capabili să adsorbă produse metabolice endogene, gen creatinina și ureea și prezintă interes pentru utilizare în calitate de enterosorbantii.

Concluzii

➤ Au fost stabiliți parametrii de structură și indicii de calitate a cărbunilor activi obținuți din lemn de măr și din coji de nuci.

➤ S-a stabilit, că capacitatea de adsorbție a cărbunilor activi CA-M și CA-N față de creatinina și urea este funcție de structura poroasă (valorile volumului sorbtiv și a volumului mezoporilor) a adsorbanților cercetați.

➤ Adsorbânții carbonici, obținuți din materie primă vegetală (lemn de măr, coji de nuci) sunt capabili să adsorbă produse metabolice endogene, gen creatinina și urea și prezintă interes pentru utilizare în calitate de enterosorbânți.

Mulțumiri: Această cercetare a fost realizată cu suportul financiar al Proiectului Internațional NanoMed — H2020-MSCA-RISE-2016.

Bibliografie:

1. Kelishadi R Environmental Pollution: Health Effects and Operational Implications for Pollutants Removal. *Journal of Environmental and Public Health*; Volume 2012 (2012), art. ID 341637
2. Гаев П. А., Калев О. Ф., Коробкин А. В. Энтеросорбция как метод эфферентной терапии. Челябинск, 2001, 56 с.
3. Николаев В.Г., и др. Энтеросорбция: состояние вопроса и перспективы на будущее // Вестник проблем биологии и медицины. 2007, № 4, с. 7-17.
4. Бондарев Е. В., Штрыголь С. Ю., Дырявый С. Б., Применение энтеросорбентов в медицинской практике. В: Медицина неотложных состояний. 2009. № 3-4 (22-23). с. 36 -39.
5. Lupașcu T. Activated carbon from vegetal raw materials. Monograph/ In Romanian L.: ÎEP: Știința, Chișinău, 2004, pp 224.
6. Lupașcu T. Tehnologii moderne de obtinere a carbunilor activi si utilizarea lor pentru protectia mediului si a sanatatii omului. *Buletinul ASM, Seria ȘBCA*, 2004, nr 1, pp 170-175.
7. Rodriguez-Reinoso, F.; Lopez-Gonzalez, I. Activated carbons from almond shells. Characterization of the pore structure. *Carbon*, 1984, vol. 22, p.13-18.
8. Lupașcu, T., Ciobanu, M., Țimbaliuc, N. *Uze of oxidized activated carbon in water treatment processes. / Environmental Engineering and Managment Journal. September, 2002. vol.1.№2. p.169-176.*
9. Lupașcu, T., Ciobanu, M.; Țimbaliuc, N. *Adsorbția amestecurilor de coloranți si substanțe tensioactive din soluții apoase pe cărbuni activi.* *Revista de Chimie*, 2007, v. 58, nr.10, p .905 -908.
10. Lupașcu, T., Țimbaliuc. Elaborarea schemei tehnologice de tratare a apelor reziduale de la întreprinderile textile. *Materialele conferinței jubiliare INECO 15 ani “Ecologie si protectia mediului-cercetare, implementare,management”* 29 decembrie, Chisinau,2006, p.201-204
11. Gonciar V. Optimizarea farmacologică și utilizarea rațională a enterosorbției. Teză de doctor habilitat în medicină. Chișinău 2008, 260 p.
12. Tatu C., Tănăsie G., Puscasiu D., Bojin F. Elemente de hematologie fiziologică. 2010. Ed. Orizonturi Universitare, Timișoara.
13. Басова Е. М., Буланова М. А., Иванов В. М. Фотометрическое определение мочевины в природных водах. *Вестн. Моск. Ун-та, сер. 2, Химия*, 2011, т. 52, (6), с. 419-425.
14. Duranton F., Cohen G., Smet R. et al. Normal and pathologic concentrations of uremic toxins. *J. Am. Soc. Nephrol.* 2012; 23(7): 1258-70
15. AUTOSORB AS-1. ASIWin. GAS SORPTION SYSTEM. OPERATION MANUAL. Firmware: ver 2.55. ASIWin Software: ver 2.0 and newer. Quantachrome Instruments, 2008

METODE EXPERIMENTALE DE CERCETARE A SISTEMELOR ETEROGENE „FAZA SOLIDĂ – SOLUȚIE MULTICOMPONENTĂ”

Igor POVAR, doctor habilitat, profesor
ipovar@yahoo.ca
Oxana SPÎNU, cercetător științific
oxana_spinu@yahoo.com
Institutul de Chimie, Republica Moldova

Abstract. In this paper such experimental methods of research of heterogeneous systems "solid phase - multicomponent solution" as the solubility method and the residual concentration method are

examined. The use of the predictive thermodynamic method for analyzing the behavior of poorly soluble compounds is also surveyed. In the presence of a complete set of thermodynamic functions of all possible reactions it becomes possible to estimate the amount of precipitate depending on the initial concentrations of the ions concentrations in the mixture and the pH of the solution. By calculating the temperature coefficient of the residual concentration of one of the salt components, it is also possible to determine the influence of the temperature on the precipitation degree of the less soluble compound. The method of investigating residual concentrations can be extended to more complex systems, where additional reactions with a complexing agent result in the formation of polynuclear, protonated or mixed species.

Keywords: heterogeneous systems, solubility, solubility product, residual concentration

Metoda solubilității este una dintre cele mai vechi metode de cercetare a proceselor de formare a complexilor în soluție. Această metodă este exactă, simplă în realizare și nu necesită un utilaj special. Metodele generale de măsurare a solubilității sunt bine descrise în literatura de specialitate.[1,2] În cadrul metodei solubilității trebuie să fie cunoscută compoziția exactă a precipitatului și aceasta să rămână invariabilă pe durata experimentului. Deși măsurarea solubilității de obicei include analiza soluției saturate, au fost efectuate, totodată, experimente de amestecare a soluțiilor de o concentrație cunoscută cu determinarea ulterioară a masei precipitatului format.² Compoziția și stabilitatea complexilor se determină prin analiza matematică a curbei de solubilitate. Numărul lucrărilor, în care a fost utilizată metoda solubilității, este extrem de mare. Vom menționa doar cele mai caracteristice studii în acest domeniu.

Metoda solubilității a fost utilizată pentru studiul atât ale reacțiilor de formare a complexilor medii și mici,[3,4] cât și a proceselor de interacțiune a substanțelor la temperaturi joase [5] și temperaturi înalte.[6] Cu ajutorul acestei metode au fost studiate proprietățile unui șir de complexoni și complexonați, dar și influența reacțiilor de complexare asupra solubilității sărurilor puțin solubile în soluțiile apoase de electroliți.[7,8] În multe cazuri, de asemenea, se determină valorile pH-ului fazelor lichide în stare de echilibru. Cu ajutorul metodei solubilității a fost analizată influența precipitării hidrolitice a metalelor din soluțiile sărurilor acestora asupra compoziției precipitatelor.[9] Din datele solubilității precipitatelor în soluțiile de acizi au fost calculate produsele de solubilitate sau produsele de activitate ale multor substanțe pentru diferite temperaturi și diferite valori ale forței ionice a mediului [10,11], au fost apreciate valorile energiilor Gibbs standard de formare a unui șir de compuși puțin solubili.[12] În cazul general, în prezența unor echilibre considerabile în soluție, se utilizează două tipuri de date experimentale:

a) solubilitatea ca funcție de concentrațiile inițiale ale substanțelor în soluție sau

b) măsurarea solubilității este însoțită de determinarea uneia sau câtorva funcții suplimentare ale compoziției soluției, mai frecvent a pH-ului.

Determinarea produsului de solubilitate se simplifică în mod esențial, dacă concomitent cu solubilitatea, se măsoară pH-ul soluției saturate. Această variantă de determinare a produsului de solubilitate a fost utilizată într-un șir de lucrări.[13,14]

Cu regret, majoritatea cercetărilor privind studiul solubilității poartă un caracter pur empiric. Există un număr limitat de lucrări, în care a fost utilizată metoda termodinamică de pronostic al comportamentului compușilor puțin solubili.[15,16] Autorii [15] au efectuat o analiză termodinamică a condițiilor de precipitare a seleniurii de cadmiu cu selenosulfat de sodiu din soluțiile alcaline ale complexilor cadmiului cu EDTA. S-a stabilit, că în corespundere cu calculul, există un domeniu, în care, împreună cu seleniura de cadmiu, se formează și hidroxidul și sărurile bazice ale cadmiului. În pofida caracterului aproximativ al ecuațiilor utilizate, calculul termodinamic a facilitat alegerea concentrațiilor de legătură reciprocă a reagenților amestecului reactant și a fost utilizat pentru căutarea experimentală a condițiilor de precipitare a seleniurii de cadmiu.

Ugay Ia.I. și coautorii [16] au efectuat cercetări ale condițiilor optime de precipitare ale peliculelor de sulfură de cadmiu în baza analizei diagramelor de repartiție în sistemul „ $CdCl_2 - NH_3 - TU - H_2O$ ”, unde $TU - N_2H_4CS$. Ei au examinat domeniul de temperaturi 293-348 K, în care, de obicei, sunt efectuate procesele de precipitare a peliculelor sulfurii de cadmiu. Pentru stabilirea dependenței de temperatură a constantelor de echilibru a fost utilizată prima aproximație a lui Ulik:

$$\ln K_{p,T} = -\frac{\Delta H^0}{RT} + \frac{\Delta S^0}{R}$$

Analiza datelor obținute dă dovadă, că concentrațiile complexelor acido- și tioureici de cadmiu în acest sistem sunt considerabil mai mici, decât concentrațiile hidroxocomplexelor și complexelor amoniacali, și, odată cu creșterea concentrației amoniacului în soluție, concentrațiile acestora devin neglijabile. Rezultatele calculelor efectuate demonstrează, că micșorarea concentrației ionilor de cadmiu, ridicarea temperaturii și creșterea concentrației reagentului complexant în totalitate conduc la precipitarea unor straturi omogene de sulfură de cadmiu în domeniul de predominare a complexelor amoniacali de cadmiu, fapt care a și fost dovedit de datele experimentale obținute.[17]

În lucrările [18,19,20]a fost fundamentată teoretic ecuația de reciprocitate între gradul de precipitare a ionilor metalelor polivalente cu sărurile bazice ale acizilor grași saturați și pH-ul soluției, valoarea produsului de solubilitate a săpunului metalului polivalent, constanta de disociere a acidului gras și concentrațiile inițiale ale componentelor precipitatului. A fost găsită o corelare bună între datele experimentale pentru solubilitate și rezultatele calculelor efectuate.

Cercetarea sistemelor eterogene a devenit mai demult o necesitate pentru chimiștii-anorganici atât din punct de vedere tehnologic, cât și practic, în scopul dirijării proceselor și identificării esenței fizico-chimice a acestora. Construirea diagramelor „proprietate-compoziție” după rezultatele măsurătorilor permite prezentarea evidentă a transformărilor, care decurg în sistemele eterogene în urma variației compoziției amestecului reactant și condițiilor de derulare a proceselor. De rând cu analiza fizico-chimică după *Kurnakov*, se determină concomitent concentrațiile componentelor în soluție deasupra fazei solide pentru studiul compoziției fazelor solide puțin solubile formate. [21,22,23] Această abordare privind studiul sistemelor eterogene multicomponente a fost numită *metoda concentrațiilor reziduale (CR)*. [21] Metoda CR a fost elaborată de *Tananaev I.V.* și a obținut ulterior o extindere largă. Studiul sistemelor eterogene prin metoda CR în mod frecvent este însoțit de variația parametrilor, care sunt utilizați pentru construirea diagramelor „proprietate-compoziție”, așa ca: forța electromotoare, adsorbția de lumină, volumul aparent ale precipitatelor, conductibilitatea electrică, indicele de refracție, densitatea și pH-ul soluțiilor. În cadrul metodei CR concentrațiile compușilor în volumul soluției trebuie de asemenea să fie cunoscute. Pentru studiu se prepară una din două serii de amestecuri: o serie de amestecuri cu o concentrație constantă a ionului metalic și concentrația variabilă a ligandului sau o serie cu concentrația totală constantă a ionului metalic și a ligandului. După stabilirea stării de echilibru al amestecului eterogen se separă faza solidă de cea lichidă, în soluție se măsoară pH-ul și se determină concentrațiile reziduale ale diferitor ioni. În continuare, se calculează conținutul fiecărui ion în precipitat Δm_i ca o diferență dintre cantitatea de ion în amestec m_i^0 și cantitatea ionului în soluție m_i^r :

$$\Delta m_i = m_i^0 - m_i^r$$

sau recalculând la volumul amestecului (în termeni de concentrații):

$$\Delta C_i = C_i^0 - C_i^r,$$

unde ΔC_i este cantitatea ionului în faza solidă, exprimată în mol/L. Relații analogice ale bilanțului de masă în termeni de concentrație pot fi găsite și în alte lucrări.[24]

Cantitatea unuia dintre ionii fazei solide se admite a fi egală cu unitatea și se calculează raportul în faza solidă a cantităților altor ioni în raport cu ionul selectat. Metoda permite nu numai de operat cu cantități mici ale substanței, dar și este caracterizată de asemenea cu o rapiditate în realizare și informație. Suplimentată cu cercetarea fizico-chimică a fazelor solide eliminate, metoda a obținut denumirea de metodică complexă a analizei fizico-chimice.

Concentrațiile reziduale prezintă un set suficient de date pentru calculul produsului de solubilitate. Este cunoscut un șir de lucrări, [25,26] în care valorile PS au fost utilizate pentru determinarea compoziției precipitatelor. Datele metodei CR sunt utilizate, de asemenea, pentru calculul constantelor de stabilitate ale speciilor complexe în faza lichidă.[27,28] Autorul, [29] în cadrul metodei CR, a cercetat dependența gradului de precipitare al bismutului din soluțiile clorhidrice de pH-ul soluției și de temperatura procesului. Tot acolo a fost studiată influența temperaturii procesului și condițiilor de precipitare asupra morfologiei și purității produsului. Probabil, acest studiu este una din primele lucrări, unde metoda CR a fost aplicată la temperaturi înalte. În lucrarea [30] pentru determinarea compoziției precipitatului în diferite sisteme

eterogene multicomponente a fost utilizată metoda titrării potențiometrice. Astfel au fost estimate produsele de solubilitate a diferitor cinci complexonați. Concluziile obținute au fost confirmate prin studiul uneia dintre sisteme prin metoda concentrațiilor reziduale.

Prezintă interes cercetarea influenței temperaturii asupra cantității obținute de precipitat cu ajutorul metodei CR în sistemele, care sunt caracterizate de prezența unor echilibre complexe. Estimarea influenței temperaturii asupra cantității de precipitat în sistemele, în care au loc concomitent câteva reacții conjugate, constituie o sarcină complicată, deoarece constantele de echilibru ale reacțiilor, care exercită influență asupra gradului de precipitare, se schimbă în mod diferit (neunivoc) cu modificarea temperaturii.

Expresiile, obținute de autorii, [31] arată, că datele experimentale ale metodei CR pot fi exprimate prin funcțiile termodinamice ale procesului integral de formare-dizolvare a sării puțin solubile de compoziția $M_m A_n(S)$, luându-se în calcul posibilele reacții secundare care pot să decurgă între componentele sării și produșii de disociere a solventului (apei). Expresiile deduse permit, de asemenea, stabilirea unei posibilități principale ale determinării caracteristicilor termodinamice totale din datele experimentale, obținute prin intermediul metodei CR. Totodată, în prezența unui set complet de funcții termodinamice ale tuturor reacțiilor posibile este posibilă estimarea cantității de precipitat în funcție de concentrațiile inițiale ale concentrațiilor ionilor în amestec și pH-ul soluției. Calculând coeficientul de temperatură al concentrației reziduale a uneia din componentele sării, se poate stabili de asemenea influența temperaturii asupra gradului de precipitare al compusului puțin solubil. Metoda de cercetare a concentrațiilor reziduale poate fi extinsă și pentru sisteme mai complexe, în care decurg reacții suplimentare cu un agent de complexare cu formarea unor complecși polinucleari, protonați sau micști.

Reieșind din analiza literaturii sus-examinate, prezintă interes clarificarea relației de reciprocitate între caracteristicile cantitative, obținute prin metodele solubilității și concentrațiilor reziduale, și anume: obținerea raportului legăturii între solubilitate și pH-ul soluției saturate în cazul compușilor puțin solubili de natura diferită. Acest fapt ar permite elaborarea unor noi metode de determinare a produsului de solubilitate al hidroxizilor, acizilor, sărurilor acide, neutre și bazice în baza valorilor pH-ului soluției apoase saturate pentru compoziția inițială cunoscută a amestecului eterogen.

Bibliografie:

1. Schwertmann U. Solubility and dissolution of iron oxides. In: *Iron nutrition and interactions in plants*. Springer Netherlands, 1991, p. 3-27.
2. Пазухин Э.М., Кудрявцев В.Г. Константы устойчивости гидролизных форм плутония (IV) и произведение растворимости его гидроокиси. *Радиохимия*. 1990, 4, 18-25.
3. Бейрахов А.Г. Координационные соединения уранила с гидроксилaminaми и оксимами. Дисс. канд. наук, Москва, 2010, 243 с.
4. Rakicioğlu Y., Akseli A.Ç.Ç. New fluorimetric reagents, sodium pyrophosphate, sodium trimetaphosphate, and sodium tetrametaphosphate, for the determination of cerium (III). *Journal of Fluorescence*. 1998, 8 (1), 45-52.
5. Selevich A.F., Lyakhov A.S., Lesnikovich A.I. Phase Equilibria in the $In_2O_3-P_2O_5-H_2O$ System: The Synthesis and Properties of Indium Phosphate. *Russian Journal of Inorganic Chemistry*. 2000, 45 (2), 249-256.
6. Palmer D.A., Benezeth P. and Wesolowski D.J. Aqueous high-temperature solubility studies. I. The solubility of boehmite as functions of ionic strength (to 5 molal, NaCl), temperature (100–290°C), and pH as determined by in situ measurements. *Geochimica et Cosmochimica Acta*. 2001, 65 (13), 2081–2095.
7. Макарова С.П. Закономерности образования и устойчивость моно- и биядерных комплексов d-элементов с алкилпроизводными биладиена-а,с и билатриена. Дисс. канд. наук, Иваново, 2008, 164 с.
8. Korobkov I., Gambarotta S., Yap G. The first thorium arene complex: A divalent synthon. *Angewandte Chemie International Edition*. 2003, 42 (7), 814-818.
9. Подвальная Н.В., Волков В.Л. Гидролитическое осаждение поливанадатов кальция в растворах ванадия (IV),(V). *Журнал Неорг. Химии*. 2007, 52 (9), 1566-1571.
10. Нипрук О.В. Исследование гетерогенных равновесий в водных растворах уранованадатов. Дисс. канд. наук, Нижний Новгород, 2000, 138 с.
11. Лихачев Д.С., Кескинов В.А., Карманова Е.Г и др. О влиянии состава среды на растворимость сульфата стронция. *Журн. неорг. Химии*. 1987, 32 (2), 464-466 .

12. Топтыгина Г.М., Солдатов А.А., Евдокимов В.И. Взаимодействие хлорида свинца с гидроксидом кальция в водных растворах. *Журн. неорганической химии*. 1984, 29 (11), 2757-2759.
13. Булатов М.И. Определение растворимости и произведения растворимости малорастворимых кислот. Изв. Вузов. *Химия и хим. технол.* 1974, 17 (4), 507 - 510.
14. Смышляев С.И. Производство растворимости труднорастворимых кислот. Изв. Вузов. *Химия и хим. технол.* 1974, 15 (1), 6-8.
15. Китаев Г.А., Урицкая А.А., Яглова Л.Е., Терехова Т.С., Дзюба Т.И. Осаждение селенида кадмия из селеносульфатных растворов. *Журн. Неорганической химии*, 1990, 35 (12), 3072-3075.
16. Угай Я.И., Авербах Е.М., Скуратов А.С. и др. Анализ условий осаждения пленок сульфида кадмия. *Журн. Неорганической химии*. 1990, 35 (9), 2192-2196.
17. Угай Я.И., Авербах Я.М., Скуратов А.С. Химическое осаждение пленок сульфида кадмия. Тез. Докл. II Уральской конф. „Синтез и исследование халькогенидных пленок”, 1988, Свердловск, с. 18.
18. Скрылев Л.Д., Сазонова В.Ф., Скрылева Т.Л. Влияние кислотности раствора на степень осаждения ионов поливалентных металлов калиевыми солями насыщенных жирных кислот. *Укр. Хим. Журн.* 1994, 60 (3-4), 247-250.
19. Скрылев Л.Д., Сазонова В.Ф. *Коллоидно-химические основы защиты окружающей среды от ионов тяжелых металлов. Ионная флотация*. Киев: УМК ВО, 1992, 216 с.
20. Скрылев Л.Д., Стрельцова Е.А., Скрылева Т.Л., Солдаткина Л.М. Флотационное выделение катионных ПАВ, предварительно осажденных ферри- и ферроцианидом калия. *Химия и технол. Воды*. 1995, 17 (4), 347-352.
21. Береснев Э.Н. *Метод остаточных концентраций*. М.: Наука, 1992, 110 с.
22. Кадошниковна Н.Б., Родичева Г.В., Орловский В.Л. и др. Изучение условий совместного осаждения гидроксидов алюминия и гафния из водных растворов. *Журн. Неорганической химии*. 1990, 35 (2), 326-331.
23. Береснев Э.Н., Ходжамбердиев М.С., Медведева Л.Я. и др. Осаждение ионов алюминия и циркония гидразином из водных растворов. *Журн. Неорганической химии*. 1987, 32 (2), 310-313
24. Janjic T.J., Pfendt L.O.B., Celap M.B. Study of heterogeneous equilibria in solutions of EDTA complexes of copper(II), zinc(II) and cadmium(II). *J. Inorg. Nucl. Chem.* 1979, 41 (7), 1019-1022
25. Терешин Г.С., Харитоновна Л.К., Горячева В.Я. и др. Исследование взаимодействия ионов иттрия с аминокбензидендифосфоновой кислотой. *Коорд. Химия*. 1977, 3 (8), 1189-1191.
26. Терешин Г.С., Харитоновна Л.К., Новикова Н.Н. Исследование взаимодействия ионов иттрия с этилендиаминтетраметилфосфоновой кислотой. *Журн. Неорганической химии*. 1977, 22 (8), 2115-2117.
27. Береснев Э.Я., Копьева М.А., Розанов И.А. и др. Применение метода ОК И.В.Тананаева для расчета констант устойчивости комплексов. *Журн. Неорганической химии*. 1988, 33 (4), 861-866
28. Береснев Э.Н., Копьева М.А., Красовская Т.И. и др. Расчет констант устойчивости комплексов, образующихся в системе $\text{Cr}(\text{NO}_3)_3 - \text{KH}_2\text{PO}_4/\text{NH}_2 - \text{KCl} - \text{H}_2\text{O}$. *Журн. Неорганической химии*. 1995, 40 (2), 300-304.
29. Юхин Ю.М., Ворсина И.А., Данилова Л.Е. Осаждение висмута из солянокислых растворов. *Журн. Неорганической химии*. 1995, 40 (2), 229-233.
30. Терешин Г.С., Харитоновна Л.К., Кузнецова О.Б. Применение метода потенциометрического титрования для исследования гетерогенных систем, включающих фосфорилированные комплексоны. *Коорд. Химия*. 1979, 5 (9), 1283 - 1287.
31. Povar I.; Spinu O. Correlation between global thermodynamic functions and experimental data in multicomponent heterogeneous systems. *Canadian Journal of Chemistry*. 2016, 94 (2), 113-119. ISSN (print): 0008-4042. <http://dx.doi.org/10.1139/cjc-2015-0411>.

CERCETAREA POSIBILITĂȚILOR SPORIRII DURABILITĂȚII OȚELULUI 45 ÎN PLASMĂ ELECTROLITICĂ DE TENSIUNE JOASĂ

Pavel PERETEATCU, dr. conf., univ.
Ion ȚIGANAȘ, asist. univ.
Cornel CRACAN, asist. univ.
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Abstract. *The paper presents some results of investigations on steel 45 surface hardened by applying chemico-thermal treatment in low voltage electrolytic plasma in order to increase its durability and comparison of tools made of this steel with U13 (V13) tool steel.*

La etapa contemporană, o atenție deosebită i se acordă problemei creșterii fiabilității organelor de mașini. Un rol important în rezolvarea acestei probleme i se conferă elaborării și desăvârșirii unor procedee actuale de prelucrare termică și chimico-termică a metalelor printre care este și încălzirea în plasmă electrolytică de tensiune joasă. Metoda se caracterizează printr-o încălzire a piesei supuse prelucrării până la temperaturi destul de înalte, cu o durată suficientă de prelucrare, și saturarea suprafeței încălzite cu elemente chimice care se conțin în electrolit. Încălzirea în plasmă electrolytică este posibilă în două variante din punct de vedere a decurgerii proceselor: catodică și anodică.[1]

Varianta catodică se utilizează pentru tratamente termice (călire, recoacere, cât și prelucrarea prin presare).

Varianta anodică a prelucrării termochimice în plasmă electrolytică de tensiune joasă s-a dovedit a fi mai efectivă. Ea permite de a efectua tratamente termo-chimice cu călire ulterioară într-un proces unic.[2]

La încălzirea anodică pot fi evidențiate câteva regimuri:[3,4]

1. Electrolyza;
2. De tranziție;
3. Încălzirea în plasmă electrolytică de tensiune joasă;
4. Hidro-electrodinamic

Tratamentul chimico-termic mai pe deplin se realizează la regimul 3. Pentru asigurarea lui este necesar de a respecta anumiți parametri tehnologici de prelucrare [1]. Astfel tensiunea pe electrozi trebuie să se regleze între 0 – 300 V, densitatea curentului până la 50 A/cm³ în regimul de tranziție, și până la 2 A/cm³ în regimul de încălzire. În afară de aceasta este necesar de a asigura fuzelarea electrolitului, temperatura căruia în procesul de prelucrare nu trebuie să întrecă 30°C.

Materialele supuse prelucrării prin această tehnologie sînt oțelurile carbon St3 – oțel 45. În prezenta lucrare s-a oțel 45 (0,45 % C).

Pentru efectuarea cecetărilor experimentale din acest oțel (45) GOST 1050-74 au fost confecționate cuțite așchietoare de trecere direct de dreapta cu următoarele elemente constructive (fig. 1).

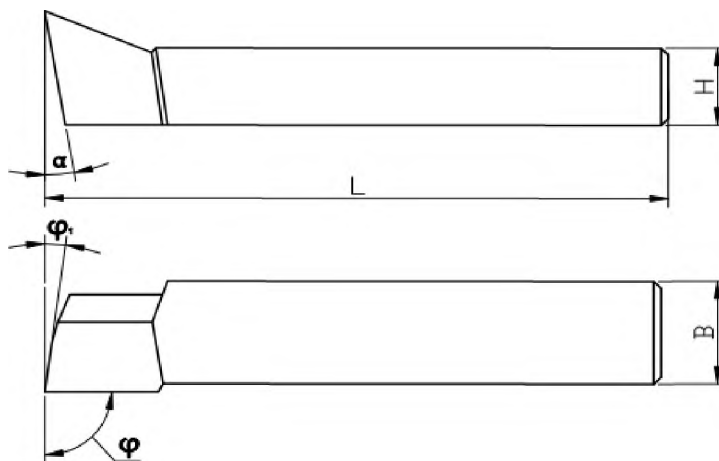

Figura 1. Cuțit de strung.

Secțiunea suportului: $H \times B = 12 \times 12 \text{ mm}$;

Lungimea cuțitului: $L = 100 \text{ mm}$;

Unghiurile cuțitului în plan: $\varphi = 90^\circ, \varphi_1 = 15^\circ$;

Unghiurile cuțitului în plan principal secant: $\alpha = 8^\circ, \alpha_1 = 6^\circ, \gamma = 5^\circ, \lambda = 0^\circ$,

Raza rotunjirii vârfului $r = 1 \text{ mm}$,

Prelucrării prin metoda descrisă mai sus, se supunea numai partea așchietoare a cuțitului în scopul durificării ei. Suportul cuțitului rămânea neprelucrată cu păstrarea proprietăților caracteristice oțelului 45 netratat termic.

Durificarea sa efectuat prin următoarea metodă:

- Fixarea piesei în menghină;
- Acționarea cu tensiunea de lucru – 240 V;
- Cufundarea cuțitului în electrolit la adâncimea de 10 mm;
- Menținerea timpului de saturație $t = 12,5 \text{ sec}$;
- Decuplarea tensiunii (călirea) menținerea 2 - 3 sec;
- Ridicarea și înlăturarea cuțitului;
- Spălarea cu apă.

Pe parcursul investigațiilor au fost confecționate mai multe mostre (cuțite) din oțel 45, care ulterior au fost tratate chimico-termic prin această tehnologie.

Pentru aprecierea comparativă a proprietăților așchietoare a cuțitelor din oțel 45 durificate prin încălzirea în plasmă electrolitică de tensiune joasă au fost confecționate cuțite din oțel pentru scule scule Y13. Acesta este un oțel bază pentru scule, pentru acele regimuri de așchiere în care scula nu este supusă încălzirii mai mult de 150 – 200 °C, adică în acea regiune, în care se presupune utilizarea cuțitelor durificate din oțel 45.

Cuțitele din oțel Y13, au fost supuse tratamentului termic reglementat de GOST 1435-74 care constă în:

- Călirea la temperatura de 760 – 780 °C, cu răcirea în apă;
- Revenirea joasă $t = 150 - 170^\circ\text{C}$, cu răcirea ulterioară în ulei.

Rezultatul investigațiilor

Testarea cuțitelor la uzură din oțel 45, durificate în plasmă electrolitică de tensiune joasă, și Y13, prelucrate termic, s-a efectuat la strungul model IK62, pe un semifabricat din oțel 45 laminat cilindric cu $\varnothing$ de 20 mm la următoarele regimuri de așchiere:

- Viteza de așchiere - $v = 20 \text{ m/min}$
- Adâncimea de așchiere $t = 1 \text{ mm}$,
- Avansul $S = 0,1 \text{ mm/rot}$.

Procesul uzurii cuțitelor la așchiere s-au determinat după următoarea metodică [5,6]:

1. Se calculează numărul de turații a mandrinei pentru drumul cuțitului egal cu 100 m;

$$n = \frac{100 \cdot 10^3}{\pi \cdot D}$$

2. Lungimea așchiei pentru 100 m de drum a cuțitului în metal:

$$l = n_1 \cdot S$$

3. Așchierile se efectuau pentru lungimile de 100 m, 200 m, 300 m, până la 500 m, periodic măsurând uzura h_s , considerând cea admisibilă $h_s = 0,5 \text{ mm}$.

Tabelul 1.

Datele rezultatelor experimentale

Drumul parcurs de scula așchietoare	Mărimea uzurii suprafeței din spate	
	Oțel 45	Oțel Y13
100 m	0,1	0,4
200 m	0,2	0,4
300 m	0,2	0,6

400 m	0,3	1,0
500 m	0,7	2,0

Mărimea uzurii s-a determinat cu ajutorul microscopului de laborator cu mărirea de 25 ori. Rezultatele datelor experimentale sânt prezentate în tabelul 1 și pe fig. 2.

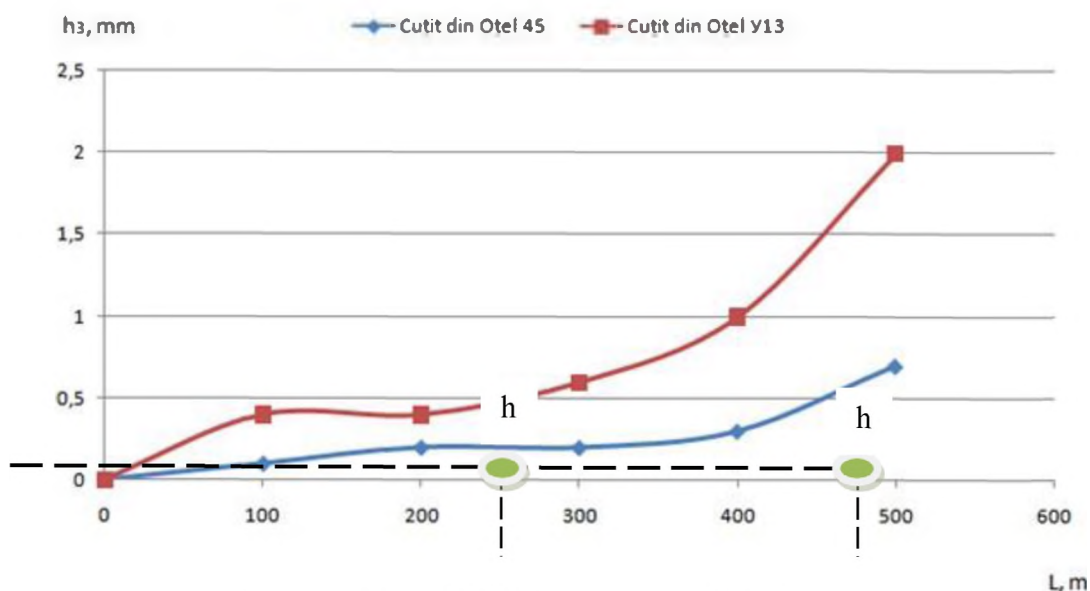

Figura 2. Uzura feței de așezare a cuțitelor de strung.

Considerând uzura limită pentru cuțite $h_s = 0,5 \text{ mm}$, s-a obținut lungimea de așchiere pentru cuțitele din oțel 45, prelucrate în plasmă electrolică de tensiun joasă egală cu 465 m, iar pentru oțelurile Y13 tratate termic egală cu 260 m.

Durabilitatea cuțitelor din oțel 45 prelucrate în electrolit a fost calculată după următoarea metodică:

$$T = \frac{l_d}{v}$$

Unde,

l_d – lungimea drumului parcurs;

v – viteza.

$$T = \frac{l_d}{v} = \frac{465}{20} = 23,25 \text{ min.}$$

Durabilitatea cuțitelor din oțel Y13 tratate termic:

$$T = \frac{l_d}{v}$$

Unde,

l_d – lungimea drumului parcurs;

v – viteza.

$$T = \frac{l_d}{v} = \frac{260}{20} = 13 \text{ min.}$$

Concluzii

Astfel, în concluzie se poate de menționat că:

1. Durabilitatea cuțitelor confecționate din oțel 45 durificate în plasmă electrolică de tensiune joasă, întrece durabilitatea cuțitelor din oțel Y13 de 1,8 ori.
2. Timpul de durificare a cuțitelor în plasmă electrolică de tensiune joasă, constituie 1-2 min pentru un cuțit cu mult mai puțin decât în cazul unui tratament termic clasic pentru oțel Y13.
3. Acesibilitatea generală a oțelului de construcție 45 și simplitatea durificării prin metoda expusă, permite de a ieftini la maximum procesul de așchiere a metalelor fără de a substanțial calitatea suprafeței prelucrate la regimurile de așchiere stabilite.

Bibliografie:

1. ПОПИЛОВ Л. Я. *Электрофизическая и электрохимическая обработка материалов*. Москва. Машиностроение, 1982. 400 с.
2. ЛАЗАРЕНКО Б. Р., ДУРАДЖИ В. Н. *Об особенностях электролитного нагрева при анодном процессе*.// *Электронная обработка материалов – 1974 - №3*, с. 37-40.
3. ДУРАДЖИ В. Н., БРАНЦЕВ И. В., *Некоторые особенности нагрева металлов в электролитной плазме при анодном процессе*.// *Электронная обработка материалов – 1977 - №4*, с. 45-48.
4. БЕЛКИН П. Н. *Электро-химико-термическая обработка металлов и сплавов*. Москва. Мир, 2005.
5. ПЕТРУХИН П. Г. *Технология обработки конструкционных материалов*. Москва. Высшая школа, 1991, 512 с.
6. ФИЛИПОВ Г. В., *Режущий инструмент*. Ленинград, Машиностроение, 1981, 392 с.

ELABORAREA METODICII DE ANALIZĂ TERMODINAMICĂ A POSIBILITĂȚII DE INTERACȚIUNE A COMPONENTILOR STICLELOR ANORGANICE CU GAZE ACIDE

Vasile SHARAGOV, doctor habilitat, conf.univ.
Galina CURICHERU, cercetător științific
Galina LÎSENCO, cercetător științific
Universitatea de Stat “Alec Russo” din Bălți

Abstract. The article focuses on the thermodynamic analysis of the possibility of dealcalization of industrial glasses by acid gases. The technique of thermodynamic analysis of chemical reaction components of inorganic glasses with acid gases consisting of seven main stages has been developed. The list of gaseous reagents, which may be used for thermochemical treatment of inorganic glasses and the list of components of inorganic glasses, which usually are component parts of industrial glassware, has been developed. A consecutive calculation of Gibbs energy variation for chemical reactions between the components of inorganic glasses and acid gases in standard and non-standard conditions has been presented.

Keywords: thermodynamic analysis, possibility, industrial glass, gaseous reagent, acid gas, Gibbs energy variation.

Introducere

Produsele industriale din sticlă de destinație diferită (sticlă de geam, de ambalaj (butelii, borcane, flacoane), pentru menaj, de iluminare, de laborator, medicinale) conțin de la 12 la 18 % oxizi de sodiu și potasiu, care înrăutățesc proprietățile termomecanice și rezistența chimică a sticlei. Pentru a lupta cu aceste dezavantaje produsele industriale la etapa de producere se supun tratării termochimice cu gaze acide. În rezultatul reacției chimice straturile superficiale a sticlei se îmbogățesc cu silice, ce este însoțită cu creșterea rezistenței chimice de zeci de ori, rezistenței mecanice - cu 20-30 %, termostabilității și microdurității – cu 5-15%¹⁻³.

Principala dezavantaj al metodei de modificare a compoziției și structurii straturilor superficiale ale sticlelor cu gaze acide este grosimea nesemnificativă a stratului dezalcalizat. În dependență de regimul de tratare termochimică grosimea stratului compactat pentru sticlele industriale alcătuieste de la fracțiuni de μm până la 1 μm . În timpul exploatarei produselor industriale din sticlă stratul modificat ușor se deteriorează și ca urmare proprietățile fizice și chimice lor se înrăutățesc².

Scopul lucrării constă în căutarea reagenților gazoși noi pentru intensificarea procesul de dezalcalizare al sticlelor industriale din poziția termodinamică.

Metodica experimentului

Metodica analizei termodinamice a posibilității de interacțiune a componentilor sticlelor anorganice cu gazele acide include următoarele etape principale:

alcătuirea listei reagenților gazoși, care pot fi utilizați pentru tratarea termochimică a sticlelor anorganice;

alcătuirea listei componentelor sticlelor anorganice, care de obicei intră în compoziția produselor industriale;

alcătuirea listei reacțiilor chimice probabile dintre componentii sticlelor anorganice și gazele acide; calcularea variației energiei Gibbs pentru reacțiile chimice dintre componentii sticlelor anorganice și gazele acide în condiții standard;

calcularea variației energiei Gibbs pentru reacțiile chimice dintre componentii sticlelor anorganice și gazele acide la temperaturi $T = 400; 500; 600; 700; 800; 900$ и 1000 K;

construirea dependențelor grafice pentru variația energiei Gibbs de temperatură pentru reacțiile chimice dintre componentii sticlelor anorganice și gazele acide în condiții nestandard;

analiza rezultatelor obținute și alegerea oxizilor și reagenților gazoși mai favorabili pentru intensificarea procesului de dezalcalinizare din poziția termodinamică.

În lista reagenților gazoși au fost incluși: HF, HCl, HBr, HI, SO₂, SO₃, CO₂, NO₂, H₂S ș.a. În afară de aceasta, calcularea variației energiei Gibbs a fost efectuată pentru reacțiile dintre componentii sticlelor și amestecurile de diferite gaze: SO₂ + O₂; NO₂ + O₂; SO₂ + O₂ + HCl; NH₃ + O₂ ș.a.

Lista componentelor sticlelor anorganice conține oxizii metalelor alcaline și alcalino-pământoase, precum și oxizii de fier, crom, bor, siliciu etc.

Calcularea variației energiei Gibbs pentru reacțiile chimice dintre componentii sticlelor anorganice și gazele acide în condiții standard și nestandard a fost realizată conform metodicii⁴.

Consecutivitatea desfășurării calculului:

A. Datele inițiale.

1. Variația entalpiei de formare a substanțelor inițiale și a produșilor reacției, aflate în condiții standard, adică $\Delta_f H^0$ (298 K).

2. Variația energiei Gibbs de formare a substanțelor inițiale și a produșilor reacției, aflate în condiții standard, adică $\Delta_f G^0$ (298 K).

3. Calculul căldurii specifice la presiune constantă ce depinde de temperatura substanțelor inițiale și a produșilor reacției $C_p = f(T)$.

Pentru calcularea C_p mai frecvent se utilizează relația⁴.

$$C_p = a + bT + cT^{-2} \quad (1)$$

unde C_p - căldura specifică la presiune constantă, kJ/(kg·K);

T - temperatura, K;

a, b, c - coeficienții relației ce descrie dependența căldurii specifice la presiune constantă de temperatură.

B. Desfășurarea calculului.

1. Determinarea variației entalpiei reacției la temperatura 298 K

$$\Delta_r H^0(298\text{ K}) = \sum \Delta_f H^0(298\text{ K}) (\text{prod. reac.}) - \sum \Delta_f H^0(298\text{ K}) (\text{subs. iniț.}) \quad (2)$$

unde $\Delta_r H^0(298\text{ K})$ - variația entalpiei reacției la temperatura 298 K, kJ/mol;

$\sum \Delta_f H^0(298\text{ K}) (\text{prod. reac.})$ - variația entalpiei de formare a produșilor reacției la temperatura 298 K, kJ/mol;

$\sum \Delta_f H^0(298\text{ K}) (\text{subs. iniț.})$ - variația entalpiei de formare a substanțelor inițiale la temperatura 298 K, kJ/mol;

2. Determinarea variației energiei Gibbs a reacției la temperatura 298 K

$$\Delta_r G^0(298\text{ K}) = \sum \Delta_f G^0(298\text{ K}) (\text{prod. reac.}) - \sum \Delta_f G^0(298\text{ K}) (\text{subs. iniț.}) \quad (3)$$

unde $\Delta_r G^0(298\text{ K})$ - variația energiei Gibbs a reacției la temperatura 298 K, kJ/mol;

$\sum \Delta_f G^0(298\text{ K}) (\text{prod. reac.})$ - variația energiei Gibbs de formare a produșilor reacției la temperatura 298 K, kJ/mol;

$\sum \Delta_f G^0(298\text{ K}) (\text{subs. iniț.})$ - variația energiei Gibbs de formare a substanțelor inițiale la temperatura 298 K, kJ/mol;

3. Calculul variației căldurii specifice la presiune constantă:

$$\Delta C_p = \sum \Delta C_p(\text{prod.reac.}) - \sum \Delta C_p(\text{sub.iniț.}) \quad (4)$$

unde ΔC_p - variația căldurii specifice la presiune constantă, kJ/(kg·K);

$\sum \Delta C_p(\text{prod.reac.})$ - variația căldurii specifice la presiune constantă a produșilor reacției, kJ/(kg·K);

$\sum \Delta C_p(\text{sub.iniț.})$ - variația căldurii specifice la presiune constantă a substanțelor inițiale,

kJ/(kg·K);

Corespunzător variația căldurii specifice la presiune constantă de temperatura reacției se determină din relația:

$$\Delta C_p = \Delta a + \Delta bT + \Delta cT^{-2} \quad (5)$$

unde ΔC_p - variația căldurii specifice la presiune constantă, kJ/(kg·K);

T - temperatura, K;

a, b, c - coeficienții relației ce descrie dependența căldurii specifice la presiune constantă de temperatură.

4. Determinarea $\Delta rH^\circ(T)$ în dependență de valorile $\Delta rH^\circ(298\text{ K})$ și $\Delta C_p=f(T)$, după formula

$$\Delta rH^\circ(T) = \Delta rH^\circ(298\text{ K}) + \int_{298}^T \Delta C_p dT \quad (6)$$

unde $\Delta rH^\circ(T)$ - variația entalpiei reacției la temperatura dată, kJ/mol;

$\Delta rH^\circ(298\text{ K})$ - variația entalpiei reacției la temperatura 298 K, kJ/mol;

C_p - căldura specifică la presiune constantă, kJ/(kg·K);

T - temperatura, K;

5. Știind $\Delta rS^\circ(298\text{ K})$ și $\Delta C_p=f(T)$, se calculează $\Delta rS^\circ(T)$ după formula:

$$\Delta rS^\circ(T) = \Delta rS^\circ(298\text{ K}) + \int_{298}^T (\Delta C_p / T) dT \quad (7)$$

unde $\Delta rS^\circ(T)$ - variația entropiei reacției la temperatura dată, J/(mol·K);

$\Delta rS^\circ(298\text{ K})$ - variația entropiei reacției la temperatura 298 K, J/(mol·K);

C_p - căldura specifică la presiune constantă, kJ/(kg·K);

T - temperatura, K;

6. Știind $\Delta rH^\circ(T)$ și $\Delta rS^\circ(T)$ se determină $\Delta rG^\circ(T)$ după formula:

$$\Delta rG^\circ(T) = \Delta rH^\circ(T) - T\Delta rS^\circ(T) \quad (8)$$

unde $\Delta rG^\circ(T)$ - variația energiei Gibbs a reacției la temperatura dată, kJ/mol.

7. Integrând variația căldurii specifice la presiune constantă în ecuația (5) și încadrând în ea $\Delta rH^\circ(298\text{ K})$ și $T=298\text{ K}$, obținem o ecuație nouă

$$\Delta rH^\circ_0 = \Delta rH^\circ(298\text{ K}) - \Delta a \cdot 298 - 1/2 \Delta b \cdot (298)^2 + \Delta c \cdot (298)^{-1} \quad (6)$$

8. Exprimarea $\Delta rG^\circ(T)$ a reacției pentru orice temperatură:

$$\Delta rG^\circ(T) = \Delta rH^\circ_0 - \Delta a \cdot T \cdot \ln T - 1/2 \Delta b \cdot T^2 - 1/2 \Delta c \cdot T^{-1} + y \cdot T \quad (7)$$

unde y - a doua constantă a integrității.

9. În continuare vom determina y întrebuițind $T=298\text{ K}$, $\Delta rG^\circ(298\text{ K})$ și ΔrH°_0

$$\Delta rG^\circ(298\text{ K}) = \Delta rH^\circ_0 - \Delta a \cdot 298 \cdot \ln 298 - 1/2 \Delta b \cdot (298)^2 - 1/2 \Delta c \cdot (298)^{-1} + y \cdot 298 \quad (8)$$

10. Știind ΔrH°_0 și y obținem ecuația pentru dependența $\Delta rG^\circ(T)$ de temperatură⁴:

$$\Delta rG^\circ(T) = \Delta rH^\circ_0 - \Delta a \cdot T \cdot \ln T - 1/2 \Delta b \cdot T^2 - 1/2 \Delta c \cdot T^{-1} + y \cdot T \quad (9)$$

Ecuația (9) se utilizează pentru determinarea variației energiei Gibbs a reacției la temperatura necesară, adică în condiții standard și nestandard.

Calculând valoarea variației energiei Gibbs a reacției se apreciază posibilitatea de interacțiune a componentilor sticlelor anorganice cu gazele acide în condițiile date.

În experimentele noastre, efectuate atât în condiții de laborator cât și în condiții de producere, tratarea termochimică a tuturor tipurilor de sticle industriale cu gaze acide (SO_2 , HCl, HBr, NO_2 ș. a.) este însoțită de formarea la suprafața lor a produșilor de reacție, care întotdeauna conțin cationi de sodiu. Din aceste considerente a fost alcătuită lista ecuațiilor reacțiilor chimice probabile dintre oxidul de sodiu și unii reagenți gazoși, care sunt prezentate în tabelul.

Tabelul 1.

Variația energiei Gibbs pentru reacțiile dintre oxidul de sodiu și reagenți gazoși în condiții standard și la temperatura 1000 K

Ecuatiile reacțiilor dintre oxidul de sodiu și reagenți gazoși	$\Delta rG^\circ(298\text{ K})$, kJ/mol	$\Delta rG(1000\text{ K})$, kJ/mol
$\text{Na}_2\text{O} + 2\text{HF} = 2\text{NaF} + \text{H}_2\text{O}$	163	-17102
$\text{Na}_2\text{O} + 2\text{HCl} = 2\text{NaCl} + \text{H}_2\text{O}$	-428	-4917

$\text{Na}_2\text{O} + 2\text{HBr} = 2\text{NaBr} + \text{H}_2\text{O}$	-452	51616
$\text{Na}_2\text{O} + \text{CO}_2 = \text{Na}_2\text{CO}_3$	-274	-5759
$\text{Na}_2\text{O} + \text{SO}_2 = \text{Na}_2\text{SO}_3$	-376	-5159
$\text{Na}_2\text{O} + \text{SO}_3 = \text{Na}_2\text{SO}_4$	-519	-11681
$2\text{Na}_2\text{O} + 2\text{SO}_2 + \text{O}_2 = 2\text{Na}_2\text{SO}_4$	-1177	-25780
$2\text{Na}_2\text{O} + 4\text{NO}_2 + \text{O}_2 = 4\text{NaNO}_3$	-919	-94358
$\text{Na}_2\text{O} + 2\text{NH}_3 + 4\text{O}_2 = 2\text{NaNO}_3 + 3\text{H}_2\text{O}$	-1036	-105027
$3\text{Na}_2\text{O} + 2\text{SO}_2 + \text{O}_2 + 2\text{HCl} = 2\text{Na}_2\text{SO}_4 + 2\text{NaCl} + \text{H}_2\text{O}$	-1605	-30926

Este cunoscut, că din punct de vedere termodinamic criteriul posibilității decurgerii reacției chimice în condiții standard este valoarea negativă a variației energiei Gibbs⁴. Din tabelul rezultă, că oxidul de sodiu în condiții standard trebuie să reacționeze cu toți reagenții gazoși, cu excepția fluorurii de hidrogen. Cu creșterea temperaturii pînă la 1000 K pentru majoritatea reacțiilor valoarea negativă a variației energiei Gibbs tot se mărește.

Cea mai intensivă creștere a valorii negative a variației energiei Gibbs cu ridicarea temperaturii de la 298 K pînă la 1000 K a fost obținută pentru reacția oxidului de sodiu cu amestecurile de gaze, ce conțin NO_2 și NH_3 . Pentru reacția oxidului de sodiu cu bromura de hidrogen la temperatura 1000 K a fost obținută valoarea pozitivă a variației energiei Gibbs.

Concluzii

1. Pentru prima dată s-au determinat reagenții gazoși și compoziția chimică a sticlelor industriale și de model anorganice mai favorabili pentru intensificarea procesului de dezalcalinizare din poziția termodinamică.

2. S-a elaborat programul special pentru calcularea parametrilor termodinamici pentru reacțiile posibile între reagenții gazoși și componenții sticlelor în condiții standard și nestandard.

2. Interacțiunea sticlelor industriale și sintetizate cu difluordiclorometan și difluorclorometan duce la formarea produselor reacției, în compoziția cărora intră clorurile de sodiu și potasiu. În rezultatul interacțiunii sticlei de ambalaj cu fluorură de hidrogen se obțin fluorurile de sodiu, potasiu și caliciu.

3. S-a stabilit, că din punct de vedere termodinamic mai favorabili pentru intensificarea procesului de dezalcalinizare a sticlelor industriale și de model sunt amestecurile de gaze: SO_2 cu HCl , SO_2 cu O_2 , NH_3 cu O_2 și altele.

Bibliografie:

1. Бутаев А. М. Прочность стекла. Махачкала: Дагестанский государственный университет, 1997. 253 с.
2. Шарагов, В. А. Химическое взаимодействие поверхности стекла с газами. Кишинев: ШТИИЦ, 1988. 130 с.
3. Hense C. R., Mecha J., Schaeffer H. A. Treatment of soda-lime-silica glass surfaces with fluorine-containing gases. Glasstech. Ber. 1990. Vol. 63, N 5. P. 127-134.
4. Бабушкин, В. И. и др. Термодинамика силикатов. Справочное издание: 3-е изд., перераб. и допол. Москва: Стройиздат, 1972. 350 с.

АНАЛИЗ СТАБИЛЬНОСТИ ЭКСПЛУАТАЦИОННЫХ СВОЙСТВ СВЕЖЕВЫРАБОТАННЫХ СТЕКЛЯННЫХ БАНОК

Василий ШАРАГОВ, doctor habilitat, conf.univ.
Бэлцкий государственный университет им. Алеку Руссою

Abstract. The results of determining operational properties of the newly-formed glass jars made of colorless glass have been summarized: mechanical strength, microhardness, thermostability and acid resistance. Stability of mechanical strength of the newly-formed glassware has been monitored in industrial

conditions for several years. Methods of measurement of operational properties of glass jars are presented. The article also analyzes the reasons for non-correspondence of mechanical strength and thermostability of the newly-formed glass jars with the standard requirements. Ways of increasing the operational properties of the newly-formed glass jars have been presented.

Keywords: *glass jar, colorless glass, mechanical strength, microhardness, thermostability, acid resistance, stability.*

Введение

В соответствии с ГОСТ 17527-2003 [1] понятие „тара” определяется следующим образом: „Тара - является элементом упаковки, представляющим собой изделие для размещения продукции”. В свою очередь другое понятие „упаковка” так характеризуется: „Упаковка - изделие, которое используется для размещения, защиты, транспортирования, загрузки и разгрузки, доставки и хранения сырья и готовой продукции”. [1] По материалу изготовления тару подразделяют на деревянную, картонную, бумажную, текстильную, металлическую, стеклянную, керамическую, полимерную и комбинированную. [2]

Примерно 15 % от всех упаковочных материалов приходится на стеклянную тару. [3]

Стеклянная тара в зависимости от формы и вместимости подразделяется на флаконы, бутылки, банки и баллоны. [2,4] По конструктивным признакам горла стеклянную тару делят на узкогорлую (флаконы и бутылки) и широкогорлую (банки и баллоны). Узкогорлая тара имеет внутренний диаметр горла до 30 мм, а широкогорлая тара – более 30 мм. [5] По цвету различают четыре группы стёкол для производства стеклянной тары: бесцветное, полубелое, зелёное и коричневое⁴.

В промышленно развитых странах выпуск стеклянной тары составляет 55-80 % от общей массы всех видов промышленных стеклоизделий⁴. Последние три десятилетия стеклянная тара испытывает острую конкуренцию со стороны упаковок из пластмасс, картона и металлов. В Республике Молдова из стекла производится только тара.

Цель настоящих исследований заключалась в анализе стабильности эксплуатационных свойств свежеработанных стеклянных банок, вырабатываемой стекольными заводами Республики Молдова.

Методика эксперимента

Объектами исследований являлись банки из бесцветного стекла вместимостью от 0,2 до 1,5 л. Стеклоизделия вырабатывались на стеклоформирующих машинах секционного типа.

Важными эксплуатационными свойствами свежеработанных стеклянных банок являются механическая прочность, твердость, термостойкость и кислотостойкость.

Механические свойства стеклянной тары характеризовались сопротивлением внутреннему гидростатическому давлению, сопротивлением усилию сжатия в направлении вертикальной оси корпуса (СУСНВО), сопротивлением усилию сжатия в направлении перпендикулярном к стенкам корпуса (СУСНПС) и микротвердостью.

Сопротивление внутреннему гидростатическому давлению банок определялось в соответствии с действующими стандартами. Давление равномерно поднималось до тех пор пока стеклоизделие не разрушалось. Отсчет давления производился по манометру с погрешностью $\pm 0,005$ МПа. Каждое значение сопротивления внутреннему гидростатическому давлению получено, как среднееарифметическое не менее, чем из десяти результатов.

Банки испытывались на СУСНВО и на СУСНПС с помощью пресса 3-0,5 У4.2. Погрешность отсчета показателя прочности по шкале пресса не превышала ± 5 Н. Банки помещались между опорными плитами пресса таким образом, чтобы шов находился всегда в одном и том же положении. Количество банок для испытаний в каждой партии составляло не менее 20 штук.

Стойкость поверхности стеклоизделий к повреждениям характеризует микротвердость, которая устанавливалась на микротвердомере ПМТ-3М по общепринятой методике. Перед испытанием новой серии образцов проводилась проверка чувствительности механизма нагружения на кристаллах хлорида натрия. Для стабилизации скорости вдавливания алмазной пирамиды в стекло продолжительность нагружения образца во всех опытах составляла 15 с, а выдержка пирамиды в стекле – 10 с. На каждый образец наносилось 10-20 уколов алмазной пирамидой. Для получения достоверных данных уколы делались равномерно по всей поверхности стекла. Наибольшая возможная относительная ошибка измерения микротвердости стекла составляла ± 4 %.

Твердость тарного стекла требованиями стандартов не регламентируется.

Сущность метода определения термостойкости бутылок и банок состоит в нагревании изделий в резервуаре с горячей водой и их резком охлаждении в ванне с холодной водой. Температура воды в резервуарах отклонялась от заданного значения не более чем на ± 1 °С. В наших экспериментах термостойкость тарных изделий устанавливалась следующим образом. Изделия вставлялись в металлическую кассету, а затем помещались в ванну с горячей водой, в которой выдерживались 15 мин. После этого кассета с изделиями быстро переставлялась в резервуар с холодной водой. В конце испытания стеклянной тары визуально просматривались и из кассеты удалялись разрушенные и дефектные изделия.

Для следующего испытания температура горячей воды повышалась на 5 °С, т. е. перепад температур возрастал. Если после повторного контроля оставались не разрушенные изделия, то эксперимент снова продолжался, причем температура горячей воды вновь повышалась на 5 °С. Испытания продолжались до полного разрушения всех изделий в кассете.

Значение максимальной термостойкости рассчитывалось по следующей формуле:

$$\Delta t_{\max} = \frac{\Delta t_1 \cdot n_1 + \Delta t_2 \cdot n_2 + \dots + \Delta t_n \cdot n_n}{n},$$

где $\Delta t_{\max}$ - максимальная термическая стойкость для партии стеклоизделий, °С;

$\Delta t_1, \Delta t_2, \dots, \Delta t_n$ - перепад температур, который соответственно выдержало количество изделий $n_1, n_2, \dots, n_n$, °С;

n - количество изделий в кассете до начала испытаний.

Для каждой партии стеклотары для испытаний отбиралось не менее 12 штук стеклоизделий.

Полученные результаты обрабатывались по правилам математической статистики.

Банки должны быть кислотостойкими. Методика определения кислотостойкости состоит в следующем. Банку разбивают и образцы, тщательно промытые проточной водой, погружают в сосуд с 10 % (по массе) раствором уксусной кислоты и помещают в термостат. Образцы выдерживают в термостате в течение 24 ч при температуре (40 ± 2) °С. После контроля банок на кислотостойкость поверхность стекла не должна иметь признаков разъедания и помутнения.

Эксплуатационные свойства стеклянной тары и их обсуждение

Стабильность эксплуатационных свойств свежееотформованной стеклянных банок контролировалась в заводских условиях в течение нескольких лет. Значения СУСНВО банок должны быть не менее 3,00 кН, в то время как значения СУСНПС изделий должны быть более 1,20 кН. Вышеуказанные значения объясняются тем, что банки при расфасовке пищевых продуктов подвергается воздействию значительных механических усилий. При стерилизации консервов внутри банок развивается довольно большое давление вследствие того, что крышки имеют незначительный рельеф и при заполнении стеклянных изделий пищевыми продуктами часть воздушного пространства остается свободной. В соответствии с требованиями стандарта банки вместимостью до 1000 см³ должны выдерживать внутреннее гидростатическое давление не менее 400 кПа, вместимостью от 1000 до 3000 см³ - не менее 300 кПа, вместимостью от 3000 до 5000 см³ - не менее 150 кПа.

Испытание банок согласно нормативным документам позволяет определить пригодность данной партии стеклоизделий для эксплуатации. Однако такая методика определения механических свойств банок не устанавливает реальный уровень их прочности. По этой причине в наших экспериментах измерялась максимальная механическая прочность банок, т. е. стеклоизделия испытывались на СУСНВО, СУСНПС и сопротивление внутреннему гидростатическому давлению до их полного разрушения. Нами выявлен значительный разброс значений механической прочности банок. Экспериментальные данные показывают, что максимальное значение СУСНПС банок превышает минимальное значение в 2-3 раза. В качестве примера в таблице представлены результаты определения СУСНПС банок разной вместимости и некоторые статистические показатели.

Механическая прочность банок разной вместимости

Вместимость банок, см ³	СУСНПС, кН			S, кН	W, %
	F _{мин}	F _{ср}	F _{макс}		
350	1,85	2,85	4,13	0,54	21,4
650	0,93	2,07	2,84	0,36	27,8

Табличные данные показывают, что максимальное значение СУСНПС превышает

минимальное значение в 2-3 раза. Обнаружена следующая закономерность – чем меньше вместимость банок, тем больше их механическая прочность и меньше разброс результатов, а также меньше коэффициент вариации W . Нами также проводилась проверка на наличие резко выделяющихся значений механической прочности банок, которые не следует учитывать. Для этого рассчитывалось исправленное среднее квадратическое отклонение отдельного результата S .

Следует обратить внимание на такой важный фактор при определении механических свойств стеклянной тары, как номер секции стеклоформирующей машины. В наших исследованиях установлено, что средняя прочность банок, выработанных в одно и то же время на разных секциях, не одинакова. Вследствие этого, в каждой серии экспериментов применялись банки, отформованные в одной и той же секции.

Выявлен и другой экспериментальный факт. Значение механической прочности стеклоизделий сложной формы зависит от метода испытаний и вида внутренних напряжений, возникающих при механических нагрузках. Испытание банок на СУСНВО показало, что значение их механической прочности в этом случае в несколько раз больше по сравнению с СУСНПС. Объясняется это возникновением разных видов напряжений в стекле для этих методов испытаний.

Анализ полученных результатов показал, что примерно 10-15 % банок вместимостью 650 см³ и 1000 см³ не соответствуют требованиям стандарта по механической прочности. Сопротивление внутреннему гидростатическому давлению банок обычно соответствуют требованиям стандарта.

Нами выявлены следующие причины, снижающие механическую прочность стеклянной тары: 1) плохая однородность стекломассы; 2) нестабильная работа стеклоформирующего автомата; 3) неравномерное охлаждение стеклоизделий на стадии чистового раздувания; 4) плохой отжиг; 5) наличие разного рода дефектов и др. С помощью разработанных мероприятий удалось стабилизировать механическую прочность стеклянной тары до уровня, соответствующего требованиям стандартов.

Стойкость поверхности стекла против механических повреждений оценивали на основе данных по измерению микротвердости. Установлено, что для снижения потертости поверхности стекла необходимо повышать его микротвердость. В некоторых случаях микротвердость тарного стекла была не удовлетворительной и, соответственно, наблюдалось образование разного рода дефектов на поверхности стеклоизделий.

Термостойкость тарных изделий, определяемая по требованиям стандарта, не всегда соответствует допустимому значению. Следует принять во внимание факторы, ухудшающие термостойкость стеклоизделий: неравномерный нагрев или охлаждение нагретого стекла; разнотолщинность корпуса и дна изделий; сложная конфигурация и резкое изменение формы изделий; наличие дефектов (трещин, сколов, посечек); некачественный отжиг; плохая однородность стекломассы; нестабильная работа стеклоформирующего автомата. Важный практический критерий - чем толще стеклоизделие, тем меньше его термостойкость.

Кислотостойкость тарных стеклоизделий соответствует техническим требованиям стандарта.

Выводы

1. Охарактеризованы механическая прочность, микротвердость, термостойкость и кислотостойкость поверхности стеклянных банок, вырабатываемых стекольными заводами Республики Молдова.

2. Механическая прочность, микротвердость и термостойкость стеклянных банок в некоторых случаях оказываются неудовлетворительными.

3. Выявлены причины, снижающие механическую прочность и термостойкость стеклянных банок: 1) плохая однородность стекломассы; 2) нестабильная работа стеклоформирующего автомата; 3) неравномерное нагревание и охлаждение стеклоизделий на стадии чистового раздувания; 4) плохой отжиг; 5) наличие разного рода дефектов; 6) разнотолщинность корпуса и дна стеклоизделий и др.

4. Кислотостойкость стеклянных банок соответствует техническим требованиям стандарта.

Библиография:

1. Межгосударственный стандарт ГОСТ 17527-2003 Упаковка. Термины и определения. Москва: ИПК Издательство стандартов, 2004. 24 с.

2. Трыкова Т. А. Тара и упаковка для продовольственных товаров: краткий курс лекций. Саратов: Саратовский ГАУ, 2016. 64 с.
3. Гулоян Ю. А., Казаков В. Д., Смирнов В. Ф. Производство стеклянной тары. Москва: Легкая индустрия, 1979. 256 с.
4. Казаков В. Д. Стеклянная тара в пищевой промышленности. Москва: Пищевая промышленность, 1979. 177 с.
5. Казаков В. Д. Стандартизация стеклянной тары: обзор. Москва: ЦНИИТЭИ пищепром, 1979. 44 с.

ELABORAREA CONSTRUCȚIILOR INDUCTORILOR PENTRU TRATAREA PRODUSELOR INDUSTRIALE DIN STICLĂ CU CÂMP MAGNETIC ÎN IMPULS

Vasilii SHARAGOV, doctor habilitat, conf.univ.
Mariana AGACHI, cercetător științific
Ion OLARU, dr., conf. univ.
Universitatea de Stat “Alec Russo” din Bălți

Abstract. *Topology of impulse magnetic field in box-type inductors used for treatment of glass containers in the process of their production has been investigated in the present article. A special sensor for measuring the value of vector's magnitude of the magnetic induction has been developed and calibrated. It has been found that the magnetic field for inductor cross sections is characterized by a high uniformity. In the longitudinal section, the value of vector's magnitude of magnetic induction at the edges of the inductors is lower than in the middle part.*

Keywords: *impulse magnetic field, box-type inductor, value of vector's magnitude of magnetic induction, topology, uniformity, special sensor.*

Introducere

Problema îmbunătățirii proprietăților mecanice ale produselor industriale din sticlă cu destinație diferită (sticlă de geam; de ambalaj (butelii, borcane, flacoane); produse pentru menaj, de iluminare, de laborator, medicinale ș.a.) nu este rezolvată. Metodele existente de mărire a rezistenței mecanice a sticlei sunt destinate, în primul rând, pentru modificarea compoziției și structurii straturilor superficiale ale produselor prin tratarea lor cu diferiți reagenți. Pentru a realiza această tehnologie trebuie de utilizat utilajul special pentru tratarea suprafeței sticlei cu reagenți, ceea ce este legată cu poluarea mediului, inclusiv și cu compușii toxici¹⁻³.

Neajunsurile descrise mai sus nu are un procedeu de tratare a sticlei cu câmpuri electromagnetice. Experimentele au arătat posibilitatea aplicării tratamentului termomagnetic pentru îmbunătățirea proprietăților termomecanice ale sticlelor industriale⁴⁻⁶.

Pentru tratarea metalelor cu câmpul magnetic în impuls a fost elaborat utilajul industrial⁷. Construcțiile inductoarelor de diferite tipuri ne permit a trata un asortiment larg de piese metalice.

Deosebirele principale dintre tratarea pieselor metalice și produselor industriale din sticlă cu câmpul magnetic în impuls sunt următoarele: tratarea metalelor cu câmpul magnetic se realizează la temperatura camerei, iar produsele industriale din sticlă trebuie de tratat la o temperatură mai mare ca 450 °C și mai mult nu se permite modificarea tehnologiei de fabricare a produselor din sticlă. De obicei piesele metalice sunt tratate în loturi mici, iar produsele industriale din sticlă trebuie de supus acțiunii câmpului magnetic în impuls în procesul de flux și fără pauze. Construcția inductorilor pentru tratarea produselor industriale din sticlă cu câmpul magnetic în impuls în literatură nu este descrisă.

Scopul experimentelor efectuate constă în construirea inductorilor pentru tratarea produselor industriale din sticlă cu câmp magnetic în impuls și cercetarea topologiei câmpului magnetic.

Metodica experimentului

Omogenitatea câmpului magnetic în impuls în inductorii de diferite forme a fost caracterizată prin modulul vectorului inducției magnetice (MVIM). Senzorii industriali pentru măsurarea MVIM $/B/$ nu se produc. La comanda noastră la Institutul de cercetare științifică a tehnicii de pulsuri (or. Moscova), a fost elaborat și confecționat un senzor special pentru cercetarea topologiei câmpului magnetic în impuls în

inductori destinați plasării pe liniile tehnologice pentru fabricarea produselor industriale din sticlă. Principiul de funcționare al senzorului se bazează pe transformarea inducției câmpului magnetic în impuls într-un analog electric de tensiune. Eroarea maximă de măsurare a MVIM nu depășește 8,5 %.

Măsurătorile MVIM în inductoare au fost efectuate în condiții de laborator și de producere.

Rezultatele experimentelor și analiza lor

Pentru tratarea termomagnetică a ambalajului din sticlă au fost confecționate două inductoare din alamă. Inductoarele sunt destinate tratării termomagnetice a borcanelor de diferite capacități. Pentru a face acest lucru inductorul a fost instalat pe transportor pe care borcanele proaspăt fasonate se transportează de la mașina de fasonare a produselor IS-6-2 la cuptorul de recoacere. Temperatura sticlei în timpul acțiunii câmpului magnetic în impuls a fost de aproximativ 500-550 °C.

Inductorul №1 (mai scurt) este proiectat pentru un asortiment de borcane mici, respectiv inductorul №2 - pentru borcanele cu o capacitate de 0,5 până la 1,5 dm³. Grosimea pereților inductorilor a fost de 2 mm.

Măsurările senzorului al câmpului magnetic în impuls au fost înregistrate la o distanță de 35 mm de margini și în mijlocul fiecărei inductor. Rezultatele experimentale sunt prezentate în fig. 1 și fig. 2.

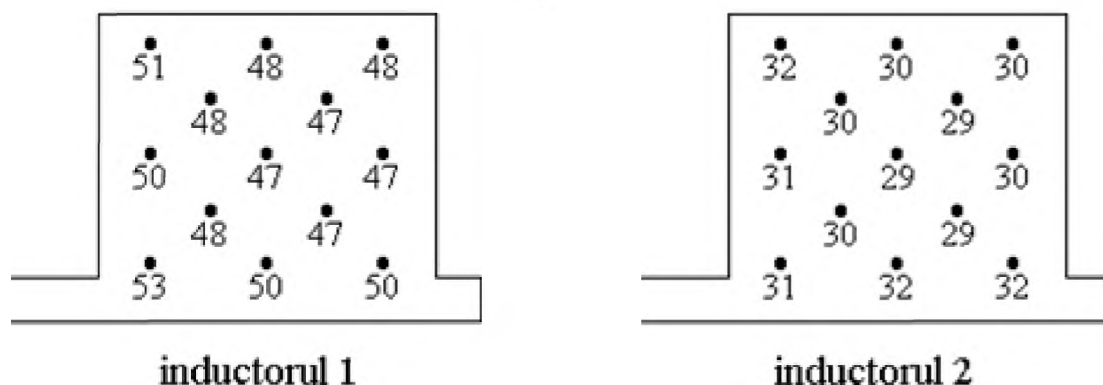

Figura 1. MVIM în secțiunile transversale ale inductorilor, mT
(locul măsurării – distanță de 35 mm de margini inductorilor)

Datele prezentate demonstrează omogenitatea înaltă a câmpului magnetic în impuls în secțiunile transversale ale inductorilor. Trebuie acordată atenție la reproductibilitatea bună a rezultatelor obținute.

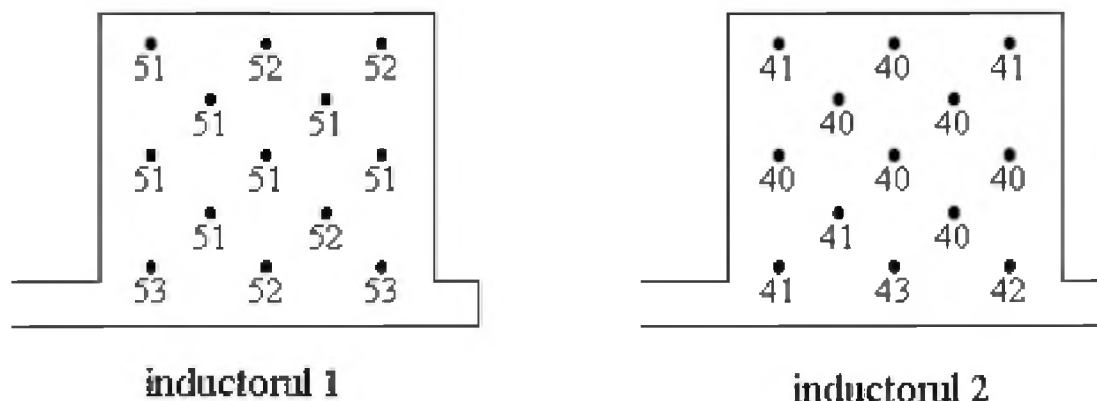

Figura 2. MVIM în secțiunile transversale ale inductorilor, mT
(locul măsurării – mijlocul inductorilor)

Schimbarea MVIM în secțiunea longitudinală este prezentată în fig. 3 și fig. 4 (pentru claritate dimensiunile inductorilor sunt indicate schematic sub figurile).

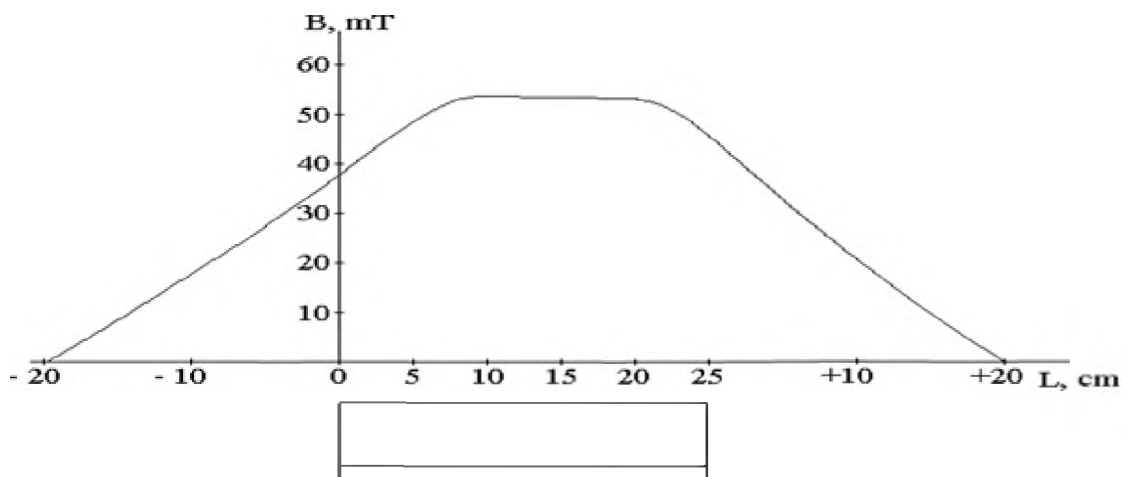

Figura 3. MVIM în secțiunea longitudinală a inductorului nr.1
(locul măsurării – centrul secțiunii transversale)

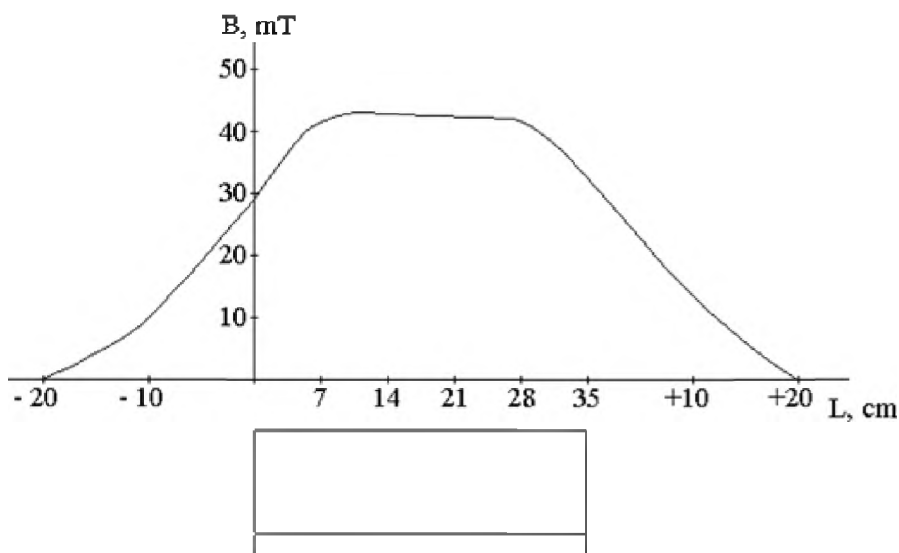

Figura 4. MVIM în secțiunea longitudinală a inductorului nr.2
(locul măsurării – centrul secțiunii transversale)

Utilizând datele fig. 3 și fig. 4 este posibil să se stabilească locația zonei cu câmpul magnetic în impuls de înaltă omogenitate pentru fiecare inductor și să se calculeze durata aflării produsului din sticlă în acesta.

Odată cu scăderea volumului inductorului valoare modulului vectorului inducției magnetice crește ceea ce rezultă din rezultatele prezentate în fig. 1- fig. 4.

Astfel, în tratamentul termomagnetic al sticlei este necesar să se măsoare modulul vectorului inducției magnetice pentru a determina dimensiunea zonei cu aceeași omogenitate a câmpului magnetic în impuls.

Concluzii

A fost elaborată o metodică de cercetare a topologiei câmpului magnetic în impuls în inductori pentru tratarea produselor industriale din sticlă cu destinație diferită la etapa de producere a acestora. Pentru a face acest lucru a fost proiectat și confecționat un senzor special pentru măsurarea parametrilor câmpului magnetic în impuls.

Pentru mărirea modulului vectorului inducției magnetice și îmbunătățirea omogenității câmpului magnetic în impuls se recomandă să se reducă lungimea inductorului și dimensiunea secțiunii transversale a acestuia.

Bibliografie:

1. Varshneya A. K. Fundamentals of inorganic glasses. 2d ed. Sheff-field, UK: Society of glass Technology. 2006. 276 p.
2. Varshneya, A. K. The physics of chemical strengthening of glass: Room for a new view. Journal of Non-Crystalline Solids, 2010. Vol. 356 (44-49). P. 2289-2294.
3. Guloyan Yu. A. Surface phenomena in glass technology (A review). Glass and Ceramics. 2006. Vol. 63, N5-6. P. 146-153.
4. Прангов Л. Г. Технологични особености на магнитната обработка на стъкло. Известия на ВМЕИ "Ленин". 1988. Т. 43, кн. 5. С. 73-82.
5. Пенчев П. Р., Прангов Л. Г. Обработване на стъклени изделия с физични полета. Електропромишленост и приборостроение. 1990. № 1. С. 38-40.
6. Шарагов В. А., Любарский М. С. Влияние постоянного магнитного поля на механические свойства стеклянной тары. Стекло и керамика (Москва). 1994. №4. С. 17-18.
7. Малыгин Б. В. Магнитное упрочнение инструмента и деталей машин. Москва: Машиностроение, 1989. 112 с.

STABILITATEA VITEZEI DE DIZOLVARE SECȚIONATĂ A STICLEI DE AMBALAJ TRANSPARENT INCOLORĂ CU SOLUȚIA HF

Vasili SHARAGOV, doctor habilitat, conf.univ.
Svetlana RAIFURA, drd.
Galina CURICHERU, cercetător științific stagiar
Galina LÎSENCO, cercetător științific stagiar
Irina ȚURCAN, cercetător științific
Universitatea de Stat "Alec Russo" din Bălți

Abstract. *The method of the section etching by HF solution is proposed to be used for the analysis of the surface layers of the containers of colorless glass. There were revealed the factors which influence on dissolving rate of containers of colorless glass with HF solution. It was investigated stability of the rate of dissolution of containers of colorless glass layers depending on the thickness of dissolve layer during one etching. The graphs of the dissolving rate of containers of colorless glass in dependence to the different duration of one etching are analyzed. The possibility of the revealing of the stratified structure in the containers of colorless glass with help of the method of the section etching by HF solution is discussed.*

Keywords: *containers, colorless glass, section etching by HF solution, rate of dissolution, duration of one etching, glass layer, stratified structure.*

Introducere

Pentru cercetarea suprafeței sticlelor anorganice se utilizează câteva zeci de metode fizico-chimice de analiză. Fiecare metodă are domeniile de aplicare și limitele ei. Grosimea stratului analizat la majoritatea metodelor fizico-chimice de analiză de obicei variază de la un strat monomolecular până $1 \mu\text{m}^{1,2}$.

Pentru analiza sticlelor de model binare și ternare la o adâncime de $20 \mu\text{m}$ și mai mult se aplică metoda secționării cu soluția HF^{3,4}.

Scopul lucrării date constă în determinarea stabilității vitezei de dizolvare secționată cu soluția HF a sticlei de ambalaj transparent incoloră.

Metodica experimentului

Obiectele cercetărilor au fost probele din sticlă de ambalaj transparent incoloră cu următoarea compoziție chimică (în părți de masă, %): 72.12 SiO₂, 1.86 Al₂O₃, 0.07 Fe₂O₃, 7.07 CaO, 4.77 MgO, 13.69 Na₂O, 0.30 SO₃. În timpul experimentelor variația SiO₂, Al₂O₃, CaO, MgO și Na₂O în compoziția sticlei nu depășea $\pm 0,1$ %. Borcanele și flacoanele au fost fasonate la mașina de fasonare cu secțiuni IS-8-2, iar buteliile la mașina de carusel BB-12. Produsele din sticlă cu diferite capacități au fost prelevate imediat după recoacere.

La Universitatea de Stat "Alec Russo" din Bălți secționarea cu soluție HF se utilizează ca metodă

principală de analiză a compoziției și structurii straturilor superficiale ale sticlelor industriale și de model anorganice. Esența metodei constă în dizolvarea secționată a straturilor superficiale ale sticlelor și analiza extractelor obținute după decapare.

Metodica de HF-secționare a probelor din sticlă include următoarele etapele. În paharul din masă plastică se toarnă soluție HF cu volumul 1000 ml și cu partea de masă 0,1 %. Paharul cu soluție se pune în termostat, la care se menține temperatura $(30 \pm 0,1)^\circ\text{C}$. Probele din sticlă se fixează în dispozitivul special. După decapare probele se scot, se spală cu apă distilată, se usucă, se răcesc și se cântăresc la balanță analitică. La fiecare experiment se utilizează 3 probe cu dimensiunile de aproximativ $3 \times 3 \times 0,3$ cm. Timpul decapării variază de la 2,5 la 60 min. În timpul decapării probele se aflau în poziție dinamică sau staționară.

Grosimea stratului dizolvat al sticlei se calculează după relația:

$$h = \frac{\Delta m \cdot 10}{S \rho},$$

unde h – grosimea stratului, μm ;

Δm – pierderile de masă a sticlei, g;

S – suprafața sticlei, cm^2 ;

ρ - densitatea sticlei, g/cm^3 .

Viteza dizolvării probelor se calculează din relația:

$$v = \frac{\Delta m \cdot 100}{S \cdot \tau},$$

unde v – viteza dizolvării sticlei, $\text{mg}/(\text{dm}^2 \text{ a suprafeței sticlei} \cdot \text{min})$;

τ – durata unei decapări, min.

Rezultatele calculului pentru viteza dizolvării sticlei și pentru grosimea stratului dizolvat sunt afectate de o anumită eroare. Eroarea relativă în determinarea grosimii stratului dizolvat și vitezei dizolvării probelor nu depășește $\pm 5\%$.

În extractele după decaparea probelor a fost măsurată concentrația Na^+ , K^+ și Ca^{2+} , utilizând fofometria cu flacăra.

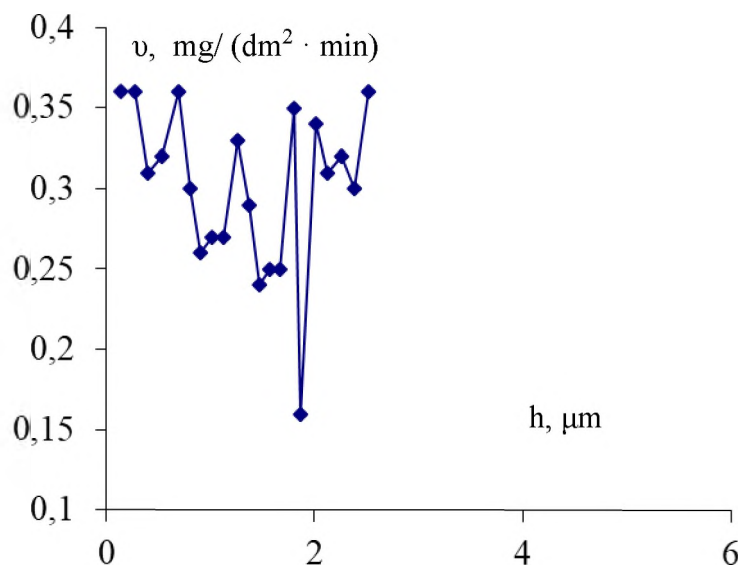
Analiza rezultatelor obținute

Am determinat, că viteza de dizolvare a sticlei de ambalaj transparent incoloră depinde de mai mulți factori: compoziția și structura sticlei; omogenitatea probei; volumul, concentrația de HF și temperatura soluției; condițiile hidrodinamice; tehnologia de fabricare produselor ect. La elaborarea metodicii secționării cu soluție HF am luat în considerație următoarele abordări.

Ca exemplu, vom examina influența timpului unei decapări la viteza de dizolvare a sticlei de ambalaj transparent incoloră. În toate aceste experimente factorii cum ar fi - temperatura soluție HF, volum și concentrația soluției HF și condițiile hidrodinamice rămân neschimbate. Durata de o decapare în cadrul experimentelor a variat de la 5 la 60 min.

În fig.1 este reprezentat graficul vitezei dizolvării sticlei de ambalaj transparent incoloră de la grosimea stratului dizolvat în timp de o decapare cu durata de 10 min.

Figura 1. Dependența vitezei dizolvării sticlei de ambalaj transparent incoloră de grosimea stratului dizolvat. Durata unei decapări -10 min. Probele în decursul decapării se aflau în poziția staționară.

Datele din fig.1 ne arată, că în decursul unei decapări se dizolvă un strat de sticlă cu grosimea medie cca $0,1 \mu\text{m}$. Se observă instabilitatea vitezei de dizolvare a sticlei. La fel împrăștierea datelor vitezei dizolvării sticlei este mare. Valoarea medie a vitezei de dizolvare a sticlei este de aproximativ $0,3 \text{ mg}/(\text{dm}^2 \cdot \text{min})$.

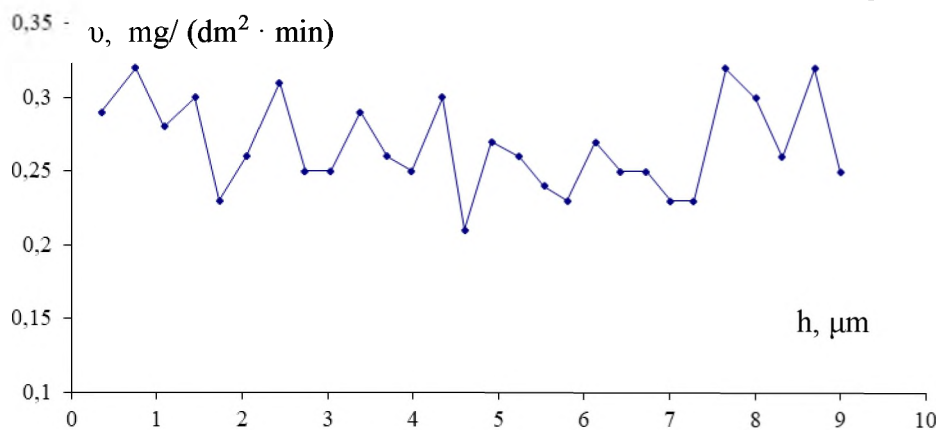
Caracterul modificării vitezei de dizolvare a stratului de sticlei dizolvat timp de o decapare cu durata de 30 min pentru două borcane luate din tot aceeași mașina de fasonare, dar din diferite formele de răsufare, este prezentat în fig. 2.

Graficele din fig. 2 diferă în mod semnificativ de graficul din fig.1. Odată cu mărirea timpului de decapare de la 10 min la 30 min rezultatele împrăștierei datelor vitezei dizolvării sticlei a scăzut. În special, pentru durata unei decapări 10 min cea mai mare valoare a vitezei de dizolvare a sticlei și cea mai mică diferă de 2,5 ori. În tot același timp în experimentele pentru durata unei decapări 10 min cea mai mare valoare a vitezei de dizolvare a sticlei, comparând cu cea mai mică, diferă mai puțin ca de două ori.

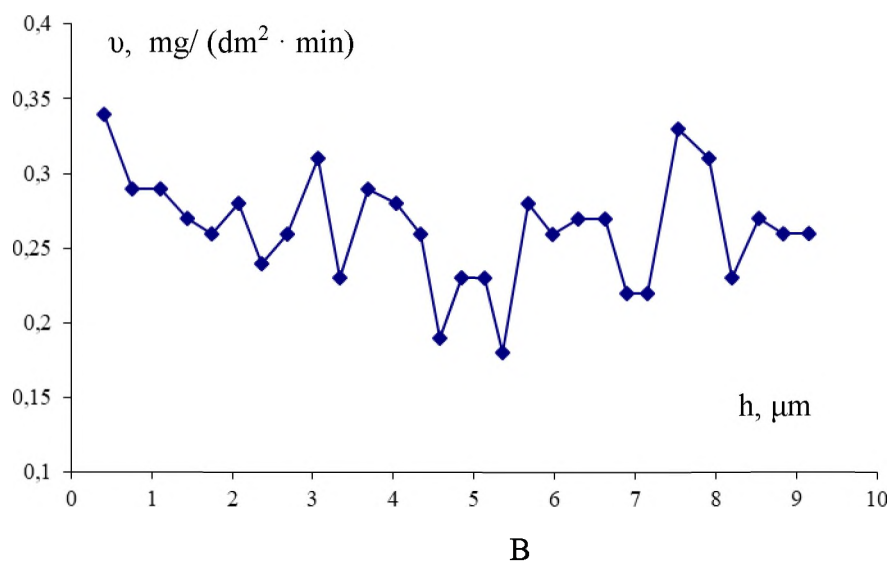
Grosimea stratului dizolvat medie de sticlă în decursul de o decapare a crescut până la $0,3 \mu\text{m}$. În general, graficele din fig. 2. au o formă mai lină decât graficul din fig. 1. Valoarea medie a vitezei de dizolvare a sticlei (cu durata unei decapări de 30 min) este aproximativ de $0,26 \text{ mg}/(\text{dm}^2 \cdot \text{min})$.

Compararea graficilor din fig. 2 demonstrează că grosimea stratului dizolvat medie de sticlă în decursul de o decapare și valoarea medie a vitezei de dizolvare a sticlei sunt identice.

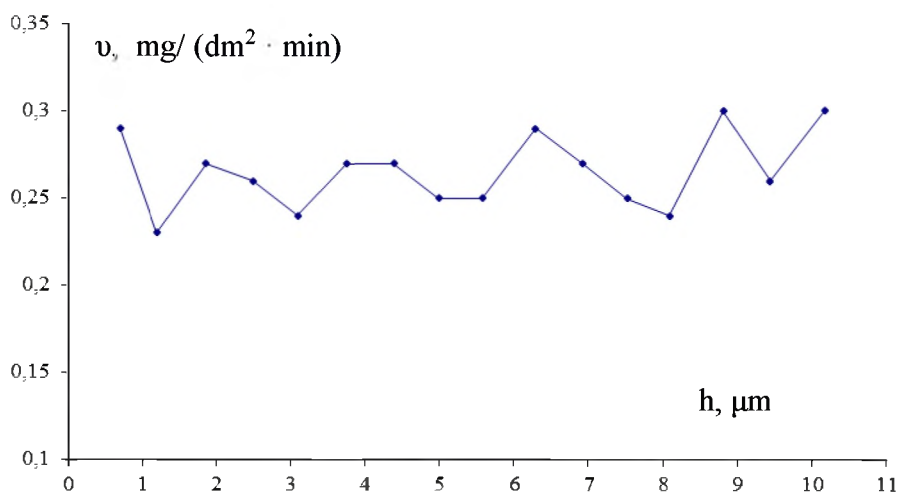
Influența duratei unei decapări de 60 min asupra vitezei dizolvării sticlei (fig 3).

A

B
Figura 2. Dependența vitezei dizolvării sticlei de ambalaj transparent incoloră de grosimea stratului dizolvat (A - borcanul 1, B - borcanul 2)
Durata unei decapări - 30 min.
Probele în decursul decapării se aflau în poziție staționară

Figura 3. Dependența vitezei dizolvării sticlei de ambalaj transparent incoloră de grosimea stratului dizolvat
Durata unei decapări - 60 min.
Probele în decursul decapării se aflau în poziție staționară.

Din fig 3. rezultă, că la creșterea duratei unei decapări pînă la 60 min graficul vitezei de dizolvare a sticlei se apropie de linia dreaptă, și corespunzător, grosimea stratului dizolvat medie de sticlă în decursul de o decapare a crescut pînă la 0,6 μm . Valoarea medie a vitezei de dizolvare a sticlei (cu durata unei decapări de 60 min) practic nu s-a schibat, comparând cu experimentul cu durata unei decapări de 30 min

Forma graficelor din fig. 1, fig. 2 și fig. 3 poate fi explicată numai prin prezența structurii stratificate a sticlelor industriale. Rezultatele obținute ne demonstrează corelația bună cu datele din literatură, în care s-

a dovedit prezența structurii stratificate în sticlele industriale (de geam, de ambalaj ș.a.)⁵⁻⁷. Durata optimă a unei decapări pentru sticla de ambalaj transparent incoloră este de 30 min. În acest caz, putem estima mai precis grosimea straturilor separate a sticlei.

Structura stratificată a sticlei de ambalaj transparent incoloră a fost confirmată cu ajutorul microscopiei polarizante.

Utilizând metodica secționării cu soluția HF este posibil de apreciat forma și dimensiunea straturilor stratificate în diferite locuri ale produsului. Astfel, cunoscând mecanismul formării straturilor superficiale se pot obține produse din sticlă cu proprietățile fizico-chimice mai înalte.

Concluzii

1. A fost elaborată metodica secționării cu soluția HF pentru analiza straturilor superficiale ale ambalajelor din sticlă transparent incoloră la o adâncime pînă la 11 μm .
2. Au fost determinați factorii, care influențează asupra vitezei de dizolvare cu soluție HF a straturilor superficiale a sticlei de ambalaj transparent incoloră.
3. Au fost analizate dependențele vitezei dizolvării sticlei de ambalaj transparent incoloră de grosimea stratului dizolvat în timpul de o decapare cu durata de 10, 30 și 60 min.
4. Stabilitatea vitezei dizolvării sticlei depinde esențial de grosimea stratului dizolvat în timpul unei decapări. Cu cât mai mare durata unei decapări cu atât mai mică împrăștierea datelor vitezei dizolvării sticlei.
5. Datele experimentale au demonstrat prezența structurii stratificate la ambalajele din sticlă de transparent incoloră.

Bibliografie:

1. Varshneya A. K. Fundamentals of inorganic glasses. 2d ed. Shef-field, UK: Society of glass Technology. 2006. 276 p.
2. Кухтин Б. А., Подгорнова Г. А. Методы исследования стекол и стеклообразующих расплавов: Учебное издание. Владимир: Издательство Владимирского государственного университета, 2006. 68 с.
3. Csakvari B., Boksay Z., Bouquet G. Investigation of surface layers on electrode Glasses for pH measurement. Anal. Chim. Acta. 1971. V.56. P. 279-284.
4. Белюстин А. А. Современные представления о строении поверхностных слоев щелочно-силикатных стекол, взаимодействующих с растворами. Физика и химия силикатов. Сборник научных работ. Ленинград: Наука. Ленинградское отделение, 1987. С.223-242.
5. Шелюбский В. И. Контроль однородности и постоянства состава стекла. Москва: Стройиздат, 1990. 197 с.
6. Ящишин И. Н., Вахула Я. И., Скрипец М. М., Горбай З. В. Исследование однородности и слоистой структуры листового стекла. Стекло и керамика. 1978. №4. С. 6-7.
7. Короткова В. Н., Смирнов Е. И. О слоистости листового стекла, вырабатываемого различными способами. Стекло и керамика. 1978. №4. С. 9-11.

ȘIRURI NUMERICE REMARCABILE ȘI FUNCȚIILE LOR GENERATOARE

Pavel MACARI, dr., conf. univer.

Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă", Chișinău

Liceul Teoretic "Academician C. Sibirschi", Chișinău

e-mail: pavel.macari@yandex.ru

Ludmila MACARI, prof. grad didactic I

Liceul Teoretic "Ion Creangă", Chișinău

1.Șirul lui Fibonacci. Șirul lui Fibonacci poartă numele unui matematician italian din secolul al XIII, cunoscut și sub numele de Leonardo din Pisa, unul din întemeetorii matematicii timpurilor noi. Acesta este șirul $\{F_n\}_{n \geq 0}$, definit în modul următor:

$$F_0 = 0, F_1 = 1, F_{n+2} = F_{n+1} + F_n, n \in \mathbb{N}. \text{ Studiind matematica antică și cea indiană,}$$

Fibonacci a elaborat câteva tractate matematice, care reprezintă un fenomen ilustru în știința occidentală a evului mediu. Lucrarea principală a lui Fibonacci este „Liber abacci”, scrisă în anul 1202, constă din 15 capitole și conține aproape toate cunoștințele aritmetice și algebrice cunoscute la vremea aceea, expuse cu completitudine, luciditate și profunzime. Anume din această carte multe generații de matematicieni europeni studiau sistemul pozițional de enumerare (cifrele arabe), care era mai bun pentru efectuarea calculelor decât sistemul nepozițional de enumerare (cifrele romane). În tractatele lui Fibonacci un rol deosebit aveau problemele, rezolvările acestora și comentariile. În una din problemele precăutate de savant (problema despre înmulțirea iepurilor) apar numerele, care astăzi se numesc numerele lui Fibonacci.

Definiția 1. Vom spune că un șir $\{x_n\}_{n \geq 0}$ verifică proprietatea (P), dacă orice termen al șirului, începând cu rangul al doilea, este egal cu suma a doi termeni precedenți, adică pentru orice $n \in N$ are loc egalitatea $x_{n+2} = x_{n+1} + x_n$.

Este ușor de demonstrat, că are loc

Teorema 1. Dacă $\{y_n\}_{n \geq 0}$ și $\{z_n\}_{n \geq 0}$ sunt două șiruri, care verifică proprietatea (P), atunci pentru orice $a \in R$ și $b \in R$ șirul $\{w_n\}_{n \geq 0}$ definit prin relația $w_n = ay_n + bz_n$, $n \in N$, la fel verifică proprietatea (P).

Vom căuta șiruri de forma $\{q^n\}_{n \geq 0}$, $q \in R$, care să satisfacă proprietatea (P). Șirul $\{q^n\}_{n \geq 0}$ satisface proprietatea (P) atunci și numai atunci, când are loc egalitatea $q^{n+2} = q^{n+1} + q^n$. Pentru $q \neq 0$, avem $q^2 = q + 1 \Leftrightarrow q^2 - q - 1 = 0$. Ultima ecuație are soluțiile $\frac{1-\sqrt{5}}{2}$ și $\frac{1+\sqrt{5}}{2}$.

Expresia numerică $\frac{1+\sqrt{5}}{2}$ se numește numărul de aur și se notează cu ϕ . Avem, că $\frac{1-\sqrt{5}}{2} = -\frac{1}{\phi}$.

Șirurile numerice cu termenii generali ϕ^n și $\left(-\frac{1}{\phi}\right)^n$ verifică proprietatea (P).

Ținând cont de cele stabilite mai sus, șirul $\{w_n\}_{n \geq 0}$, definit în modul următor:

$$w_n = a \cdot \left(-\frac{1}{\phi}\right)^n + b \cdot \phi^n, \quad n \in N,$$

unde $a \in R$, $b \in R$, satisface proprietatea (P). Determinăm numerele reale a și b astfel încât pentru orice $n \in N$ să aibă loc egalitatea $w_n = F_n$.

Fiindcă șirurile $\{w_n\}_{n \geq 0}$ și $\{F_n\}_{n \geq 0}$ verifică proprietatea (P), atunci sunt adevărate egalitățile: $w_0 = F_0$, $w_1 = F_1$, $w_n = F_n$. Avem:

$$\begin{cases} w_0 = F_0 \\ w_1 = F_1 \end{cases} \Leftrightarrow \begin{cases} a \cdot \left(-\frac{1}{\phi}\right)^0 + b \phi^0 = 0, \\ a \cdot \left(-\frac{1}{\phi}\right)^1 + b \phi^1 = 1 \end{cases} \Leftrightarrow \begin{cases} a + b = 0, \\ -\frac{a}{\phi} + b \phi = 1 \end{cases} \Leftrightarrow \begin{cases} a + b = 0, \\ -a + b \phi^2 = \phi \end{cases} \Leftrightarrow \begin{cases} a + b = 0, \\ (\phi^2 + 1) \cdot b = \phi \end{cases} \Leftrightarrow \begin{cases} a = -\frac{\phi}{1 + \phi^2}, \\ b = \frac{\phi}{1 + \phi^2}. \end{cases}$$

Deoarece ϕ satisface ecuația $\phi^2 - \phi - 1 = 0$, atunci $\phi^2 - \phi - 1 = 0 \Leftrightarrow \phi^2 + 1 = \phi + 2$. În final obținem

$$a = -\frac{\varphi}{\varphi + 2}, \quad b = \frac{\varphi}{\varphi + 2}.$$

Ținând cont de valoarea lui φ , avem:

$$\varphi + 2 = \frac{\sqrt{5} + 1}{2} + 2 = \frac{\sqrt{5} + 5}{2} = \sqrt{5} \cdot \left(\frac{1 + \sqrt{5}}{2} \right) = \varphi \cdot \sqrt{5}.$$

Atunci pentru a și b vom obține:

$$b = \frac{\varphi}{\varphi \cdot \sqrt{5}} = \frac{1}{\sqrt{5}} \quad \text{și} \quad a = -\frac{\varphi}{\varphi \cdot \sqrt{5}} = -\frac{1}{\sqrt{5}}.$$

Pentru șirul $\{F_n\}_{n \geq 0}$ obținem:

$$F_n = -\frac{1}{\sqrt{5}} \cdot \left(-\frac{1}{\varphi} \right)^n + \frac{1}{\sqrt{5}} \cdot \varphi^n = \frac{1}{\sqrt{5}} \cdot \left[\varphi^n - \left(-\frac{1}{\varphi} \right)^n \right].$$

Deoarece $\varphi = \frac{1 + \sqrt{5}}{2}$ și $-\frac{1}{\varphi} = \frac{1 - \sqrt{5}}{2}$, atunci pentru F_n obținem următoarea:

Teorema2. Șirul Fibonacci $\{F_n\}_{n \geq 0}$, care se definește prin formulă recurentă în modul următor: $F_0 = 0, F_1 = 1, F_{n+2} = F_{n+1} + F_n, n \in \mathbb{N}$, are termenul de rang n care se exprimă prin formula:

$$F_n = \frac{1}{\sqrt{5}} \cdot \left[\left(\frac{1 + \sqrt{5}}{2} \right)^n - \left(\frac{1 - \sqrt{5}}{2} \right)^n \right].$$

Egalitatea obținută poartă denumirea de formula lui Binet. Această formulă, descoperită de Daniel Bernoulli în anul 1728, a fost uitată, iar mai târziu a fost redescoperită de Jacques Philippe Marie Binet în anul 1843.

Numerele lui Fibonacci au o sumedenie de proprietăți interesante și apar surprinzător în diferite domenii ale matematicii. Este suficient să amintim că numerele Fibonacci au fost folosite de către Iuri V. Matiasевичi la demonstrarea faptului, că nu există algoritm, care ar permite să se stabilească dacă este rezolvabilă ecuația algebrică cu coeficienți întregi în mulțimea numerelor întregi. În așa mod a fost rezolvată problema a 10-a a lui Hilbert. În cele ce urmează ne propunem să obținem formula termenului general al șirului de numere Fibonacci, aplicând noțiunea de funcție generatoare. Funcțiile generatoare reprezintă un mijloc destul de eficient pentru rezolvarea problemelor de numărare a unor obiecte sau clase de obiecte. Metoda nu este nouă, avînd probabil, cîteva sute de ani, și o putem întâlni în lucrările lui Newton, Bernoulli, Euler, Gauss, Riemann la demonstrarea unor rezultate remarcabile.

Definiție2. Funcția generatoare ordinară a șirului $\{a_n\}_{n \geq 0}$ este seria formală de puteri

$$F(x) = \sum_{n=0}^{\infty} a_n x^n, \quad (1)$$

seria numindu-se formală, deoarece, în general, nu suntem interesați de convergența ei. Numerele a_n se numesc *coeficienții funcției generatoare ordinare*. Două funcții generatoare se consideră egale dacă și numai dacă au aceeași coeficienți.

Probabil, că prima manifestare a acestei metode este formula binomului lui Newton, care spune, că numărul

$$C_n^k = \binom{n}{k} = \frac{n!}{k!(n-k)!}$$

este coeficientul lui x^k în dezvoltarea polinomului $(1+x)^n$, adică

$$(1+x)^n = \sum_{k=0}^n \binom{n}{k} x^k.$$

În limbaj matematic modern, putem spune, că funcția $(1+x)^n$ este funcția generatoare a numerelor $C_n^0, C_n^1, C_n^2, \dots, C_n^k, \dots, C_n^n$.

Din acest motiv numerele acestea se mai numesc și *coeficienți binomiali*. Faptul că funcția generatoare are o formă așa de simplă conduce la o multitudine de consecințe pentru coeficienții binomiali [1, p.4-5].

Metoda funcțiilor generatoare are la bază o idee foarte simplă. Fie $\{a_n\}_{n \geq 0}$ - un șir de numere reale. Vorbind despre funcțiile generatoare, este necesar să remarcăm, că (1), întâi de toate, este o construcție simbolică, adică în locul lui x poate fi orice obiect, pentru care sunt definite operațiile de adunare și înmulțire. Important este, că lucrând cu funcțiile generatoare, să învingem stereotipul format în cadrul studierii seriilor numerice, conform căruia în dependență de valoarea lui x (considerând că aceasta poate fi doar un număr!) seria este convergentă sau divergentă. Realmente metoda sumelor infinite are multe posibilități, care se descoperă în momentul aplicării funcțiilor generatoare și nu este neapărat necesar să privim variabila x ca una numerică și să-i atribuim proprietățile numerelor, deși uneori aceasta este necesar s-o facem.

O particularitate deosebită a funcțiilor generatoare constă în faptul că ele, de obicei, pot fi scrise compact. De exemplu, dacă $a_0 = a_1 = \dots = 1$, atunci

$$G(x) = 1 + x + x^2 + x^3 + \dots + x^n + \dots = \sum_{n=0}^{\infty} x^n = \frac{1}{1-x}. \quad (2)$$

Descompunerea în serie de puteri a funcției generatoare (2) merită o atenție deosebită. Această funcție este foarte importantă, deoarece din ea se pot deduce formule pentru multe alte funcții generatoare raționale. Cum se poate obține formula (2) explicăm în cele ce urmează. Cea mai simplă explicație recursivă este următoarea:

$$G(x) = 1 + x + x^2 + x^3 + \dots + x^n + \dots = 1 + x(1 + x + x^2 + x^3 + \dots + x^n + \dots) = 1 + xG(x), \text{ de unde se obține ecuația } G(x) = 1 + xG(x), \text{ sau } (1-x)G(x) = 1, \text{ adică } G(x) = \frac{1}{1-x}.$$

Vom precăuta același șir recurent a lui Fibonacci:

$$F_0 = 0, F_1 = 1, F_n = F_{n-1} + F_{n-2}, n \geq 2.$$

Să redescoperim formula termenului de rang n al șirului, aplicând noțiunea de funcție generatoare.

Rezolvare. Fie $F(x) = \sum_{n=0}^{\infty} F_n x^n = F_0 + F_1 x + F_2 x^2 + \dots + F_n x^n + \dots$ - funcția generatoare a șirului de

numere Fibonacci. Înmulțim ambele părți ale egalității de mai sus cu x apoi cu x^2 :

$$\begin{aligned} xF(x) &= F_1 x^2 + F_2 x^3 + F_3 x^4 + \dots + F_n x^n + \dots; \\ x^2 F(x) &= F_2 x^3 + F_3 x^4 + F_4 x^5 + \dots + F_{n-2} x^n + \dots, \end{aligned}$$

iar acum adunăm parte cu parte egalitățile obținute:

$$F(x) - xF(x) - x^2 F(x) = F_1 x + (F_2 - F_1) x^2 + (F_3 - F_2 - F_1) x^3 + \dots +$$

$$+ (F_n - F_{n-1} - F_{n-2}) x^n + \dots = x,$$

ținând cont, că $F_1 = F_0$ și $F_n = F_{n-1} + F_{n-2}, n \geq 2$. astfel obținem egalitatea:

$$(1 - x - x^2)F(x) = x, \text{ de unde } F(x) = \frac{x}{1 - x - x^2}.$$

Expresia obținută pentru funcția generatoare a numerelor Fibonacci o vom descompune în fracții elementare. Trinomul pătrat $1 - x - x^2$ se descompune în factori liniari astfel:

$$1 - x - x^2 = (1 - \rho_1 x)(1 - \rho_2 x).$$

Avem: $\frac{x}{1-x-x^2} = \frac{A}{1-\varphi x} + \frac{B}{1-\psi x} \Leftrightarrow x = A \cdot (1-\varphi x) + B \cdot (1-\psi x).$

Pentru determinarea coeficienților A și B obținem sistemul de ecuații

$$\begin{cases} A + B = 0, \\ -\psi A - \varphi B = 1 \end{cases} \Leftrightarrow \begin{cases} A = \frac{1}{\sqrt{5}}, \\ B = -\frac{1}{\sqrt{5}} \end{cases}$$

$$\frac{x}{1-x-x^2} = \frac{1}{\sqrt{5}} \left[\frac{1}{1-\varphi x} - \frac{1}{1-\psi x} \right]$$

Dacă vom descompune fracțiile din parantezele pătrate în serii de puteri, obținem:

$$\begin{aligned} \sum_{n=0}^{\infty} F_n x^n &= F_0 + F_1 x + F_2 x^2 + \dots + F_n x^n + \dots = \\ \frac{x}{1-x-x^2} &= \frac{1}{\sqrt{5}} \left[\frac{1}{1-\varphi x} - \frac{1}{1-\psi x} \right] = \frac{1}{\sqrt{5}} \cdot \left[\sum_{n=0}^{\infty} \varphi^n x^n - \sum_{n=0}^{\infty} \psi^n x^n \right] = \\ &= \sum_{n=0}^{\infty} \frac{\varphi^n - \psi^n}{\sqrt{5}} x^n. \end{aligned}$$

Finalmente avem:

$$\sum_{n=0}^{\infty} F_n x^n = \sum_{n=0}^{\infty} \frac{\varphi^n - \psi^n}{\sqrt{5}} x^n \Leftrightarrow F_n = \frac{\varphi^n - \psi^n}{\sqrt{5}} = \frac{\varphi^n - \psi^n}{\varphi - \psi} \text{ - formula lui Binet.}$$

Numerele φ și ψ se determină din ecuația $1-x-x^2=0$:

$$\varphi = \frac{1+\sqrt{5}}{2} = 1,618033988 \dots \text{ - numărul lui Fidiu, } \psi = \frac{1-\sqrt{5}}{2} = -\frac{1}{\varphi}.$$

Astfel, formula lui Binet va avea următoarea expresie:

$$F_n = \frac{1}{2^n \cdot \sqrt{5}} \left[(1+\sqrt{5})^n - (1-\sqrt{5})^n \right].$$

Este impresionant faptul, că necătând la prezența numărului irațional a lui Fidiu, formula lui Binet generează numere întregi [1, p.42-44]!

2. Sirul lui Lucas. Sirul numeric al lui Lucas se definește printr-o formulă recurentă în felul următor [3, p.231]:

$$L_1 = 1, L_2 = 3, L_n = L_{n-1} + L_{n-2}, n \geq 3.$$

Propunem în calitate de exerciții obținerea următoarelor funcții generatoare:

- 1). $\sum_{n=0}^{\infty} F_{n+1} x^n = \frac{1}{2-x}$;
- 2). $\sum_{n=0}^{\infty} L_n x^n = \frac{2-x}{1-x-x^2}$;
- 3). $\sum_{n=0}^{\infty} F_{n-1} x^n = \frac{1-x}{1-x-x^2}$.

Dacă vom nota $1-x-x^2 = D$, atunci între cele trei funcții generatoare ușor se poate stabili relația:

$$\frac{2-x}{D} = \frac{1}{D} + \frac{1-x}{D},$$

adică

$$\sum_{n=0}^{\infty} L_n x^n = \sum_{n=0}^{\infty} F_{n+1} x^n + \sum_{n=0}^{\infty} F_{n-1} x^n = \sum_{n=0}^{\infty} (F_{n+1} + F_{n-1}) x^n. \quad (3)$$

Din egalitatea (3) obținem relația dintre numerele Fibonacci și numerele Lucas:

$$L_n = F_{n+1} + F_{n-1}.$$

Vom remarca, că aceste demonstrații au un caracter de rutină, analitic. Acest fapt este caracteristic pentru metoda funcțiilor generatoare. Aplicarea funcțiilor generatoare permite să se transforme obiectul discret (șirul numeric) în unul continuu (funcția analitică), ceea ce face posibilă aplicarea aparatului analizei matematice (seriile de puteri, seriile Taylor, derivarea, integrarea etc.).

Referințe bibliografice:

1. Pavel Macari, Ludmila Macari, Funcții generatoare. Curs elementar. – Chișinău: 2016. – 114 p. ISBN 978-9975-71-759-5.
2. Jolissaint, Paul. Fonctions generatrices et relations de recurrence. – Press polytechnique et universitaires romandes: 2015. – 108 p. ISBN 978-2-88915-157-8.
3. Koshy Thomas, Fibonacci and Lucas Numbers with Applications. New York etc.: Willey, 2001. – 652 p.

ASPECTE ALE FENOMENULUI DE CHIRALITATE DESCRISE CU NOȚIUNI MATEMATICE

Biclea DIANA, dr., conf.univ.

Universitatea de Stat “B.P. Hasdeu” din Cahul

Abstract. In this paper we describe the phenomenon of chirality with mathematical notions. The concept of chirality emerged from the need to describe some phenomena in which a special shape of symmetry appears in the mirror. Moleculele importante în procesele biologice sunt ori “de dreapta”, sau “de stânga”. These two forms what they appear in the phenomenon of chirality are difficult to distinguish if only the metric value is considered. To distinguish chiral values there is a need more than a metric, space orientation must be introduced to define reflexes and mirrored images, it is necessary to position in given space in coordinates. Changing the chirality of the base which means the transition from a left to a right one, or vice versa, is done by mirroring that involves changing the meaning of one versors from the bases.

Key words: chirality, transformations, Euclidean spaces, vectors.

Natura ce ne înconjoară mereu a fost un mister pentru oamenii de știință, s-au făcut multe cercetări și rămân să fie studiate încă multe fenomene ale mediului ce ne înconjoară, dar în mod special la nivel molecular.

Conceptul de chiralitate a apărut din necesitatea de a descrie unele fenomene în care apare o forma special de simetrie în oglindă. În viața noastră se întâlnesc obiecte chirale: mâna dreaptă și stânga, foarfecile, o pereche de încălțăminte, doua noduri, doua scaune în oglinda. Obiectele care nu sunt chirale se numesc achirale.

Termenul chiralitate pentru proprietatea mâinii a fost introdus pentru prima dată în 1893 de către Domnul Kelvin [1] într-o conferință Robert Boyle la Universitatea din Oxford Junior Scientific Club din 1893. El a numit orice figură geometrică sau grup de puncte chirale și spune că au chiralitate dacă imaginea lor într-o oglindă plană este identică, dar nu coincide. Astfel că, mâna dreapta este identică în oglindă cu mâna stângă însă ele au proprietatea de a nu se suprapune.

Conceptul de chiralitate se poate întâlni și la nivel de moleculă. Moleculele importante în procesele biologice sunt ori “de dreapta”, notată cu + și numiți dextrogire sau “de stânga”, notată cu – numiți levogiri. În natură moleculele chirale se pot întâlni sub o singură formă AND, proteinele, hidrații de carbon sau sub ambele forme ca mentolul, limonenul, carvona. Corpul uman le poate percepe diferit, carvona (-) are miros de mentă, carvona (+) are miros de chimen.[2] Sau lamâia și portocala au aceiași structură moleculară însă au gust diferit (Fig.1).

Fenomenul de chiralitate se poate întâlni și în alte sfere: arhitectură, literatură, matematică, astronomie, chimie, biologie. Un rol important a acestui fenomen îl are în industria farmaceutică.

Este foarte importantă alegerea corectă a chiralității moleculelor. Din cauza că un medicament poate avea cele două forme de stanga sau de dreapta, pot influența în mod diferit asupra organismului.[3]

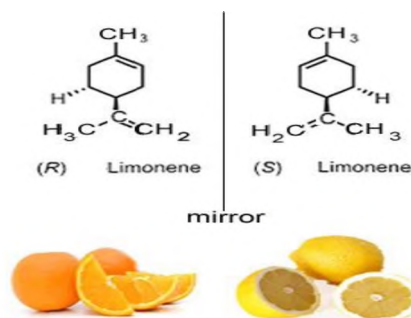

Fig. 1. Sursa.[4]

De exemplu cunoscut este medicamentul Ibuprofen acid –propionic, cunoscut și ca denumirea de Nurofen, este un medicament care folosește amestec racemic. Astfel ca forma de stângă a medicamentului este responsabilă de efectele analgezice și antiinflamatoare, cealalta jumătate nu se pierde dar este transformat din cauza unor reacții a organismelor în forma de stângă.[5]

Există studii încă din anii 1950 care ne arată și partea negativă a nealegerii corecte a chiralității medicamentelor. S-a pus în vânzare un medicament sub numele de thalidomide pentru femeile însărcinate, cu scopul de a le elimina starea de greață și amețeli în perioadă de sarcină. Acest medicament a avut efect asupra scopului cu care era folosit, la această a contribuit forma sa stângă, dar forma dreaptă a avut efecte negative asupra dezvoltării sarcinii, ceea ce a dus la malformații noilor născuți.[6]

Cele două forme ce apar în fenomenul chiralității sunt greu de deosebit dacă se consideră doar valoarea metrică. Pentru distincția valorilor chirale este nevoie de mai mult decât o metrică, trebuie introdusă orientarea în spațiu pentru a defini reflexiile și imaginile oglindite, este nevoie de poziția în spațiu dată în coordonate. Chiralitatea unui obiect poate fi stabilită folosind o măsură de stângă sau dreapta.[7]

După definiție chiralitatea se reduce la studierea obiectelor într-un spațiu euclidian.[8] Un obiect este numit chiral, dacă transformarea lui nu este una posibilă prin rotații sau translații, în imaginea lui reflectată, adică nu este superpozabil prin mișcări de translație rotație.

Analizând obiectele chirale comparativ cu figurile geometrice, putem studia obiectele chirale ca figurile geometrice. Cunoscând proprietățile acestora și schimbările ce apar în urma transformărilor geometrice putem face niște afirmații și despre chiralitatea obiectelor.

Figurile se numesc chirale dacă nu au nici-un punct de simetrie (punct, dreapta sau plan de simetrie) [9] adică sunt asimetrice.

Unele figuri geometrice pot fi achirale în plan dar pot deveni chirale în spațiu, aplicând o translație sau o rotație. S-a găsit o altă definiție a chiralității în spațiu metric, spațiul euclidian este și el un spațiu metric în care se poate defini distanța.[10]

Într-un sistem de coordonate orientarea obiectului este determinată de alegerea unei clase de echivalență a coordonatelor, adică o secvență de vectori (encyclopedia matematică de vinogradova) $(b_1, b_2, \dots, b_n)$ a vectorilor liniar independenți b_i , ca vectori de bază și cu alte secvențe ale vectorilor de bază care are determinatul de același semn ca și determinatul $(b_1, b_2, \dots, b_n)$, sunt pozitive sau ambele negative. Alegerea unei baze corecte permite o verificare a poziției vectorilor de bază sau dacă altă bază are aceeași orientare sau una opusă.[11]

Orice figură în spațiu este determinată de trei direcții (b_1, b_2, b_3) care conține o bază de vectori ortogonali (e_1, e_2, e_3) . În dependență de direcția de orientare a acestor vectori vom avea sau direcție dreapta sau stângă.[12] Dacă se privește din direcția a doi vectori, vectorul al treilea ar avea altă orientare.

În spațiul tridimensional există operația de produs vectorial, după definiție această operație reprezintă o asociere a vectorilor $\vec{x}$ și $\vec{y}$ un nou vector $\vec{x} \times \vec{y}$ coordonatele căruia sunt date din determinatul:

$$\vec{x} \times \vec{y} = \begin{vmatrix} \vec{e}_1 & \vec{e}_2 & \vec{e}_3 \\ x_1 & x_2 & x_3 \\ y_1 & y_2 & y_3 \end{vmatrix} \quad (1)$$

Proprietățile produsului vectorial sunt:

$$\vec{x} \times \vec{y} = -\vec{y} \times \vec{x}, \text{ (antisimetrie)}$$

$$(\vec{x} + \vec{y}) \times \vec{z} = \vec{x} \times \vec{z} + \vec{y} \times \vec{z}, \text{ (distributivitate)}$$

$$(\alpha \vec{x}) \times \vec{y} = \alpha (\vec{x} \times \vec{y})$$

Din aceste proprietăți rezultă că produsul vectorial este nul dacă vectorii sunt paraleli.

Putem scrie produsul scalar dintre un vector și vectorul obținut din produs vectorial, acest produs este numi produs mixt a trei vectori dat definit astfel:

$$\vec{a} \cdot (\vec{b} \times \vec{c}) = (\vec{a} \times \vec{b}) \cdot \vec{c} = \begin{vmatrix} a_1 & a_2 & a_3 \\ b_1 & b_2 & b_3 \\ c_1 & c_2 & c_3 \end{vmatrix}. \quad (2)$$

Produsul mixt astfel obținut este antisimetric la orice permutare a doi termeni între ei și se anulează dacă între cei trei vectori există o relație de dependență liniară adică sunt coplanari.

Vectorii care se obțin din produsul vectorilor au alte proprietăți față de vectorii obișnuiți din spațiul 3-dimensional. Dacă trecem de la o bază dată la una privită în oglindă și înlocuim versorul e_3 cu opusul lui $-e_3$, atunci vectorii obținuți din produsul vectorial își schimbă semnul. Pe de altă parte, vectorii din spațiul dat rămân neschimbați la această transformare deoarece sensul lor nu depinde de alegerea bazei.[13]

Din definiția bazei în spațiul trei 3 dimensional reese că produsul vectoriala doi vectori ortogonali est un vector (versor) care trebuie să fie orthogonal cu ceilalți doi vectori. Dacă considerăm o bază $\{e_1, e_2, e_3\}$, versorii acestei baze satisfac

$$e_1 \times e_2 = e_3, e_2 \times e_3 = e_1, e_3 \times e_1 = e_2 \quad (3)$$

Acești vectori pot fi aleși și numerotați în două moduri, regula burghiului drept sau regula burghiului stâng .

Dacă în relațiile (3) vectorii corespund regulii burghiului de dreapta, se spune că aveam baza dreaptă. Această proprietate se numește chiralitat.[13]

Schimbarea chiralității bazei care înseamnă trecerea de la o bază stânga la una dreaptă, sau invers, se face prin oglindire care presupune schimbarea sensului unuia din versorii bazei.

Transformările geometrice se pot clasifica în transformări proprii care nu schimbă chiralitatea, determinatul fiind egal cu 1, cum ar fi translația și rotația și transformări improprii care schimbă chiralitatea, determinatul căruia este -1, astfel de transformări sunt paritatea și oglindirea.

Achiralitatea este strâns legată de simetrie, astfel că studierea simetriei figurilor poate defini și achiralitatea în spațiu, efectuând un studiu asupra asimetriei unei figure putem stabili că este achirală sau chirală.

La momentul actual se fac multe cercetări în direcția determinării mai rapide a chiralității moleculelor, asta va fi posibil nu doar studiind molecula și caracteristicile ei dar și comportarea moleculei în spațiul în care se află și proprietățile transformărilor pe care le poate suferi. În acest articol s-a evidențiat aspectele geometrice privind fenomenul de chiralitate, însă rămâne de observant legătura dintre modificările care apar la figurile geometrice în urma transformărilor proprii și improprii și ce schimbări ar apărea la nivel molecular.

Bibliografie:

1. <https://archive.org/details/baltimorelecture00kelviala/page/470> (12.04.2019)
2. http://www.tsoem.pub.ro/revistachimia/Chimia_&_Viata/02_Medicamente%20chirale/medicamente_chirale.html (20.02.2019)
3. <https://www.scientia.ro/blogul-catalina-oana-curceanu/2439-misterele-vietii-chiralitatea-moleculor.html> (01.03.2019)
4. <http://www.dynamicsscience.com.au/tester/solutions1/chemistry/organic/opticalisomers.html>(vazut 12.05.2019)
5. http://www.tsoem.pub.ro/revistachimia/Chimia_&_Viata/02_Medicamente%20chirale/medicamente_chirale.html (vazut 20.02.2019)
6. <https://www.scientia.ro/blogul-catalina-oana-curceanu/2439-misterele-vietii-chiralitatea-moleculor.html> (vazut 01.03.2019)
7. Hans Gerlach. Handedness and Chirality. MATCH Commun. Math. Comput. Chem. 61 (2009) 5-10. http://match.pmf.kg.ac.rs/electronic_versions/Match61/n1/match61n1_5-10.pdf (22.04.2019)
8. Michel Petitjean. Cirality in metric spaces. <https://link.springer.com/epdf/10.1007/s11590-017-1189-7> (vazut 10.04.2019)
9. http://chem.ubbcluj.ro/~darab/courses/Organic_Chemistry_I/Curs-3

10. Michel Petitjean. Chirality in metric spaces. <https://link.springer.com/epdf/10.1007/s11590-017-1189-7> (vazut 10.04.2019)
11. Виноградов И.М. (ред.) - Математическая энциклопедия (в 3 томах) , 1982. 592 p.
12. Hans Gerlach. Handedness and Chirality. MATCH Commun. Math. Comput. Chem. 61 (2009) 5-10.(22.04.2019) http://match.pmf.kg.ac.rs/electronic_versions/Match61/n1/match61n1_5-10.pdf (vazut 22.04.2019)
13. Ion I. Cotăescu. Lecții de mecanică. <https://physics.uvt.ro/~cota/mecanica.pdf> (vazut 02.05.2019)

DESPRE UNELE ECUAȚII EXPONENȚIALE DIOFANTICE

Boris ȚARĂLUNGĂ, doctor în matematică, conferențiar universitar
Univeristatea Pedagogică de Stat “Ion Creangă”
Nicoleta NEGRU,
Colegiul Tehnologic, Chișinău
Lidia ZDRAGAT,
Liceul Teoretic „Andrei Vartic”, Ialoveni, Republica Moldova

Summary. In this paper we study Diophantine equations $2^x + 43^y = z^2$, $2^x + 167^y = z^2$ and $2^x + 9973^y = z^2$.

Cuvinte-cheie: ecuații exponențiale diofantice, soluții naturale.

În teoria numerelor ecuațiile exponențiale diofantice sunt studiate în diverse lucrări. În [1] D. Acu demonstrează, că ecuația $2^x + 5^y = z^2$ are soluția $x, y, z \in \{3, 0, 3\}, (2, 1, 4)$. În [2] C. Pumnea, A. Nicoară arată, că ecuația $2^x + 13^y = z^2$ are soluția $x, y, z \in \{(3, 0, 3)\}$. În [3] J. Rabago demonstrează, că ecuația $2^x + 17^y = z^2$ are soluțiile întregi pozitive $x, y \in \{(3, 1, 5), (5, 1, 7), (6, 1, 9), (7, 3, 71), (9, 1, 23)\}$. În [4] B. Sroysang arată, că ecuația $2^x + 19^y = z^2$ are soluția $x, y, z \in \{(3, 0, 3)\}$.

În lucrarea dată se studiază soluțiile naturale ale ecuațiilor exponențiale diofantice $2^x + 43^y = z^2$, $2^x + 167^y = z^2$ și $2^x + 9973^y = z^2$.

Teorema 1. Ecuația $2^x + 43^y = z^2$ are soluția $x, y, z \in \{(3, 0, 3)\}$.

Demonstrație. Dacă $x = 0$, ecuația are forma $1 + 43^y = z^2$. Atunci $z^2 - 1 = 43$ sau $(z - 1)(z + 1) = 43^y$. Punem $z - 1 = 43^u$, iar $z + 1 = 43^{y-u}$, $y > 2u, u \in \mathbb{N}$. Scăzând parte cu parte aceste egalități, obținem $43^{y-u} - 43^u = 2$ sau $43^u(43^{y-u} - 1) = 2$. Rezultă, că $u = 0$, deci $43^y = 3$ - contradicție.

Dacă $y = 0$, obținem $2^x + 1 = z^2$. Atunci $z^2 - 1 = 2^x$ sau $(z - 1)(z + 1) = 2^x$. Fie $z - 1 = 2^v$, iar $z + 1 = 2^{x-v}$, $x > 2v, v \in \mathbb{N}$. Scăzând parte cu parte aceste egalități, obținem $2^{x-v} - 2^v = 2$ sau $2^v(2^{x-2v} - 1) = 2$. Punem $v = 1$. Atunci $2^{x-2} - 1 = 1$. Rezultă, că $2^{x-2} = 2$, de unde $x = 3$. Astfel $x = 3, y = 0, z = 3$ este o soluție a ecuației.

Fie $x = 2k, k \in \mathbb{N}^*$. Atunci $2^{2k} + 43^y = z^2$. Avem $z^2 - 2^{2k} = 43^y$ sau $(z - 2^k)(z + 2^k) = 43^y$. Fie $z - 2^k = 43^u$, iar $z + 2^k = 43^v$, $y > 2u, u \in \mathbb{N}$. Scăzând parte cu parte aceste egalități, obținem $43^{y-u} - 43^u = 2^{k+1}$ sau $43^u(43^{y-2u} - 1) = 2^{k+1}$. Rezultă, că $u = 0$. Atunci $43^y - 1 = 2^{k+1}$. Dacă $y \geq 1$, obținem $42t = 2^{k+1}$, $t \in \mathbb{N}^*$ - contradicție.

Fie $y = 2k, k \in \mathbb{N}^*$. Atunci ecuația are forma $2^x + 43^{2k} = z^2$. Rezultă $z^2 - 43^{2k} = 2^x$ sau $(z - 43^k)(z + 43^k) = 2^x$. Fie $z - 43^k = 2^v$, iar $z + 43^k = 2^{x-v}$, $x > 2v, v \in \mathbb{N}$. Scădem parte cu parte aceste egalități. Atunci $2^{x-v} - 2^v = 2 \cdot 43^k$ sau $2^v(2^{x-2v} - 1) = 2 \cdot 43^k$. Punem $v = 1$. Atunci $2^{x-2} - 1 = 43^k$. Cum $(2, 43) = 1, x - 2 = 42m, m \in \mathbb{N}$. Am obținut $2^{42m} - 1 = 43^k$ sau $4^{21m} - 1 = 43^k$, de unde rezultă $3s = 43^k$ - contradicție.

Fie x, y numere impare. Cum z este un număr impar, atunci $z = 2m + 1$. Rezultă, că $z^2 = 4m^2 + 4m + 1 = 4m(m + 1) + 1 \equiv 1 \pmod{8}$. Dacă $x \geq 3$ și este un număr impar, atunci $2^x \equiv 0 \pmod{8}$.

Dacă y este impar, avem $43^{2k+1} = 43^{2k} \cdot 43 \equiv 3 \pmod{8}$. Astfel am obținut

$2^x + 43^y \equiv 3 \pmod{8}$ ce este imposibil, deoarece $z^2 \equiv 1 \pmod{8}$. Dacă $x = 1$ și $y = 1$, atunci $2 + 41 = 43$. Dacă $x = 2$ și $y = 1$, atunci $8 + 43 = 51$. Teorema este demonstrată.

Teorema 2. Ecuația $2^x + 167^y = z^2$ are soluțiile $x, y, z \in \{3, 0, 3\}, \{1, 1, 13\}$.

Demonstrație. Dacă $x = 0$, ecuația are forma $1 + 167^y = z^2$. Atunci $z^2 - 1 = 167^y$ sau $(z - 1)(z + 1) = 167^y$. Punem $z - 1 = 167^u$, iar $z + 1 = 167^{y-u}$, $y > 2u$, $u \in \mathbb{N}$. Scăzând parte cu parte aceste egalități, obținem $167^{y-u} - 167^u = 2$ sau $167^u(167^{y-2u} - 1) = 2$. Rezultă, că $u = 0$, deci $167^y = 3$ - contradicție

Dacă $y = 0$, ecuația are forma $2^x + 1 = z^2$. Atunci $z^2 - 1 = 2^x$ sau $(z - 1)(z + 1) = 2^x$. Fie $z - 1 = 2^v$, iar $z + 1 = 2^{x-v}$, $x > 2v$, $v \in \mathbb{N}$. Scăzând parte cu parte aceste egalități, obținem $2^{x-v} - 2^v = 2$ sau $2^v(2^{x-2v} - 1) = 2$. Punem $v = 1$, deci $2^{x-2} - 1 = 1$. Atunci $2^{x-2} = 2$, de unde $x = 3$. Astfel $x = 3, y = 0, z = 3$ este o soluție a ecuației.

Dacă $x = 2k, k \in \mathbb{N}^*$, ecuația are forma $2^{2k} + 167^y = z^2$. Avem $z^2 - 2^{2k} = 167^y$ sau $(z - 2^k)(z + 2^k) = 167^y$. Fie $z - 2^k = 167^u$, iar $z + 2^k = 167^{y-u}$, $y > 2u$, $u \in \mathbb{N}$. Scăzând parte cu parte aceste egalități, obținem $167^{y-u} - 167^u = 2^{k+1}$ sau $167^u(167^{y-2u} - 1) = 2^{k+1}$. Rezultă, că $u = 0$. Atunci $167^y - 1 = 2^{k+1}$. Dacă $y \geq 1$, obține m $83t = 2^{k+1}$, $t \in \mathbb{N}^*$ - contradicție.

Dacă $y = 2k, k \in \mathbb{N}^*$, atunci ecuația are forma $2^x + 167^{2k} = z^2$. Atunci $z^2 - 167^{2k} = 2^x$ sau $(z - 167^k)(z + 167^k) = 2^x$. Fie $z - 167^k = 2^v$, iar $z + 167^k = 2^{x-v}$, $x > 2v$, $v \in \mathbb{N}$. Scăzând parte cu parte aceste egalități obținem $2^{x-v} - 2^v = 2 \cdot 167^k$ sau $2^v(2^{x-2v} - 1) = 2 \cdot 167^k$ ce implică condiția $v = 1$. Atunci $2^{x-2} - 1 = 167^k$. Cum $(2, 167) = 1$, rezultă $x - 2 = 166m, m \in \mathbb{N}$. Substituim și obținem $2^{166m} - 1 = 167^k$ sau $4^{83m} - 1 = 167^k$, de unde rezultă $3s = 167^k$ - contradicție.

Fie x, y numere impare. Cum z este un număr impar, atunci $z = 2p + 1$. Rezultă, că $z^2 = 4p^2 + 4p + 1 = 4p(p + 1) + 1 \equiv 1 \pmod{8}$. Dacă $x \geq 3$ și este număr impar, atunci $2^x \equiv 0 \pmod{8}$. Dacă y este impar, avem $167^{2k+1} = 167^{2k} \cdot 167 \equiv 7 \pmod{8}$. Astfel am obținut $2^x + 167^y \equiv 3 \pmod{8}$, ce este imposibil, deoarece $z^2 \equiv 1 \pmod{8}$. Dacă $x = 1$ și $y = 1$, atunci $2 + 167 \equiv 169$, deci $(x, y, z) = (1, 1, 13)$ este soluție. Teorema este demonstrată.

Observație. Ecuația $2^x + 167^y = z^4$ nu are soluții naturale.

Teorema 3. Ecuația $2^x + 9973^y = z^2$ are soluția $x, y, z \in \{(3, 0, 3)\}$.

Demonstrație. Dacă $x = 0$, atunci ecuația are forma $1 + 9973^y = z^2$. Atunci $z^2 - 1 = 9973^y$ sau $(z - 1)(z + 1) = 9973^y$. Punem $z - 1 = 9973^u$, iar $z + 1 = 9973^{y-u}$, $y > 2u$, $u \in \mathbb{N}$. Scăzând parte cu parte aceste egalități obținem $9973^{y-u} - 9973^u = 2$ sau $9973^u(9973^{y-2u} - 1) = 2$, unde $u = 0$ și $9973^y = 3$ - contradicție.

Dacă $y = 0$, atunci ecuația are forma $2^x + 1 = z^2$. Atunci $z^2 - 1 = 2^x$ sau $(z - 1)(z + 1) = 2^x$. Punem $z - 1 = 2^v$, iar $z + 1 = 2^{x-v}$, $x > 2v$, $v \in \mathbb{N}$. Scăzând parte cu parte aceste egalități obținem $2^{x-v} - 2^v = 2$ sau $2^v(2^{x-2v} - 1) = 2$, $v = 1$ și $2^{x-2} = 2$. Atunci $x = 3$. Astfel $x = 3, y = 0, z = 3$ este o soluție a ecuației date.

Dacă $x = 2k$, atunci ecuația are forma $2^{2k} + 9973^y = z^2$. Atunci $z^2 - 2^{2k} = 9973^y$, sau $(z - 2^k)(z + 2^k) = 9973^y$.

Punem $z - 2^k = 9973^u$, iar $z + 2^k = 9973^{y-u}$, $y >> 2u$, $u \in \mathbb{N}$. Scăzând parte cu parte aceste egalități obținem $9973^{y-u} - 9973^u = 2^{k+1}$ sau $9973^u(9973^{y-2u} - 1) = 2^{k+1}$ ce implică condiția $u = 0$. Atunci $9973^y(9973^{y-2u} - 1) = 2^{k+1}$ ce implică condiția $u = 0$. Atunci $9973^y - 1 = 2^{k+1}$. Dacă $y \geq 1$ avem $9972t = 2^{k+1}$, $t \in \mathbb{N}^*$. Rezultă că 2493 divide 2^{k+1} - contradicție.

Dacă $y = 2k, k \in \mathbb{N}^*$, atunci ecuația are forma $2^x + 9973^y = z^2$. Atunci $z^2 - 9973^{2k} = 2^x$ sau $(z - 9973^k)(z + 9973^k) = 2^x$. Punem $z - 9973^k = 2^v$, iar $z + 9973^k = 2^{x-v}$, $x > 2v, v \in \mathbb{N}$. Scăzând parte cu parte aceste egalități, obținem $2^{x-v} - 2^v = 2 \cdot 9973^k$ sau $2^v(2^{x-2v} - 1) = 2 \cdot 9973^k$, ce implică condiția $v = 1$. Atunci $2^{x-2} - 1 = 9973^k$. Cum $(2, 167) = 1$, rezultă $x - 2 = 9972p, p \in \mathbb{N}^*$. Substituim în relația precedentă și avem $2^{9972p} - 1 = 9973^k$ sau $4^{4986p} - 1 = 9973^k$. Aplicăm binomul Newton și obținem $3t = 9973^k, t \in \mathbb{N}^*$. Atunci numărul 3 divide numărul 9973, ce este imposibil.

Fie x, y numere impare. Cum z este un număr impar, atunci $z = 2p + 1$. Rezultă, că $z^2 = 4p(p + 1) + 1 \equiv 1 \pmod{8}$. Dacă $x \geq 3$ și este număr impar, avem $2^x \equiv 0 \pmod{8}$. Dacă $y = 2k + 1$, avem $9973^{2k+1} = 9973^{2k} \cdot 9973 \equiv 5 \pmod{8}$.

Astfel am obținut $2^x + 9973^y \equiv 5 \pmod{8}$, ce este imposibil, deoarece $z^2 \equiv 1 \pmod{8}$. Dacă $x = 1$ și $y = 1$, atunci $2 + 9973 = 9975$. Teorema este demonstrată.

Bibliografia:

1. Acu.D., On a Diophantine equation $2^x + 5^y = z^2$. Gen. Math., Vol.15, Nr.1(2007), pp.145-148.
2. Pumnea C.E., Nicoara A. D. On a Diophantine equation of $a^x + b^y = z^2$ type. Gen. Math., Vol. 4, Nr.1 (2008), pp.65-75.
3. Rabago J., On the Diophantine equation of $2^x + 17^y = z^2$. J. Indones. Math. Soc. Vol.22. No.2(2016), pp. 85-88.
4. Sroysang B., More on the Diophantine equation $2^x + 19^y = z^2$. International Jurnal of Pure and Applied Mathematics Vol. 88, Nr. 1(2013), pp.157-160.

CÂMP ELECTRIC PULSATORIU. MECANISM DE INACTIVARE MICROBIANĂ

Maricica STOICA, conferențiar, doctor inginer
Maricica.Stoica@ugal.ro
Facultatea Transfrontalieră
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, România

Abstract. Pulsed Electric Field (PEF) electrotechnology uses short, high voltage pulses to electroporate eukaryotic and prokaryotic cells, and biological tissues. Applications of PEF are focused on a variety of applications like food industry, medicine, and biotechnology. The objective of this paper is to provide an overview of PEF mechanism.

Introducere

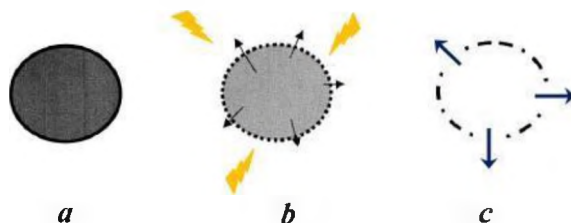
Efectele câmpului electric pulsatoriu (Pulsed Electric Field - PEF) sunt utilizate în diferite domenii, precum: medicină, biotehnologie (electrotransferul genelor, ablația țesuturilor) și industrie alimentară (inactivarea microbiană, procesarea alimentelor lichide / solide, extracția compușilor activi).[1,2,3,4] PEF utilizează impulsuri electrice intermitente de înaltă tensiune, scurte (de la câteva microsecunde la câteva milisecunde) sau ultrascurte (câteva nanosecunde), care variază de la 0,1 la 50 kV/cm sau chiar mai mult, în funcție de tensiune. Aceste impulsuri se aplică materialelor biologice (produse alimentare, suspensii de celule microbiene, celule din țesuturi vegetale / animale), și au ca efect electropereabilizarea temporară sau permanentă a membranelor celulare.[5,6,7] Pentru țesuturile moi vegetale (mezocarp, pericarp), intensitatea câmpului electric (EF) critic are valori în intervalul 0,11-10 kV/cm, pentru materialele vegetale dure (e.g. semințe de struguri, susan etc.) valoarea EF poate ajunge până la 20 kV/cm, în timp ce pentru microorganisme valoarea EF este de 12-20 kV/cm. Eficiența PEF este influențată de către o serie de factori interdependenți, și anume: factori biologici (dispunerea, poziția și densitatea celulelor; dimensiunea, forma și tipul celulelor; structura învelișului, caracteristicile țesutului), proprietățile fizice și chimice ale fluidelor supuse tratamentului PEF (conductivitate, tărâie ionică și pH), distanța între electrozii de lucru și geometria lor și parametrii electrice (amplitudinea, forma, durata, numărul impulsurilor și frecvența).[8,9] Eficiența globală a PEF depinde de suma tuturor acestor factori, electropereabilizarea maximă fiind obținută prin

utilizarea a diferite combinații între numărul de impulsuri și durata acestora.

Mecanism de inactivare microbiană

Mecanismul de inactivare a celulelor (eucariote / procariote) expuse acțiunii unui EF extern este un proces dinamic care se derulează în mai multe etape:

- creșterea potențialului transmembranar
- etapa de inițiere a porilor
- evoluția populației porilor în timpul aplicării EF
- stadiul post-tratament. Resigilarea porilor poate fi complet reversibilă (supraviețuirea celulelor) sau ireversibilă, (componentele celulare părăsesc celula, iar aceasta moare).[10,11]

Figura 1. Potențial de breakdown reversibil și ireversibil:

(a) celula intactă, (b) membrana celulară reversibil permeabilizată, (c) membrana celulară ireversibil permeabilizată (celulă inactivată).[2]

În momentul în care celulele biologice sunt expuse EF, se modifică stabilitatea membranelor celulare.[12] Ioni migrează spre membrana celulară și formează sarcini libere de semn opus (- și +) ce se pot acumula pe ambele părți (externă și internă) ale membranei. Sarcinile libere generate la nivelul membranei sunt atrase unele de celelalte și cauzează o electrocompresie ce se suprapune rezistenței elastice a membranei. Acumularea de sarcini negative și pozitive la nivelul membranei celulare formează potențialul transmembranar inițial. Aplicarea EF induce un potențial care se suprapune potențialului transmembranar inițial și face ca acesta din urmă să atingă o valoare critică de breakdown (de rupere) și, astfel, are loc formarea porilor sau nanoporilor (cazul nano-PEF), fenomenul numindu-se electroporare. Efectul de electroporare evoluează de la extinderea porilor existenți la formarea unor pori noi cu caracter temporar sau permanent, până, chiar, la afectarea structurilor intracelulare. Mai precis, rupura membranelor are loc atunci când și acolo unde suma dintre potențialul transmembranar inițial și potențialul indus este egală cu valoarea potențialului de breakdown. Membrana celulară electroporată se poate rupe ca urmare a supraîncălzirii suprafeței acesteia sau ca urmare a dezechilibrelor chimice cauzate de transportul transmembranar prin porii membranei. Potențialul transmembranar ridicat impune o presiune asupra membranei celulare, ceea ce duce la scăderea grosimii membranei, la pierderea integrității acesteia și, în final, la liza celulară. Atunci când membrana celulară este destabilizată, funcțiile celulare se modifică. Celulele mor după inducerea stresului cauzat de PEF, fie prin eliberarea structurilor intracelulare, fie prin apoptoză sau necroză și / sau umflare osmotică.

Concluzii

Câmpul electric pulsatoriu are aplicații largi în industria alimentară, medicină și biotehnologie și se bazează pe electroporarea celulelor și țesuturilor biologice. Electroporarea poate fi reversibilă (porii se închid după îndepărtarea câmpului electric și celulele supraviețuiesc) sau ireversibilă (porii nu se închid, se eliberează componentele intracelulare, iar celulele nu supraviețuiesc). Electroporarea reversibilă este utilă în genetică, biotehnologiei, iar cea ireversibilă în procesarea produselor alimentare lichide / solide (inactivarea microorganismelor nedorite, extracția unor compuși biologic activi). Pentru aplicarea cu succes a câmpului electric pulsatoriu nu este suficient a se cunoaște schimbările apărute în membrana celulară în timpul și după tratamentul în câmp electric, ci și alți factori care pot cauza moartea celulară (capacitatea de resigilare a porilor, variațiile potențialului transmembranar, tăria ionică a mediului, poziția celulelor).

Bibliografie:

1. Ozturk B., Anli E. Pulsed electric fields (PEF) applications on wine production. 2017. <https://doi.org/10.1051/bioconf/20170902008>.
2. González-Casado S., Martín-Belloso O., Elez-Martínez P., Soliva-Fortuny R. Application of pulsed electric fields to tomato fruit for enhancing the bioaccessibility of carotenoids in derived products.

- Food & Function, 2018 9 2282-2289.
3. Rocha CMR., Genisheva Z., Ferreira-Santos P., Rodrigues R., Vicente AA., Teixeira JA., Pereira RN. Electric field-based technologies for valorization of bioresources. *Bioresource Technology*, 2018 254 325-339.
  4. Ricci A., Parpinello GP., Versari A. Recent Advances and Applications of Pulsed Electric Fields (PEF) to Improve Polyphenol Extraction and Color Release during Red. *Winemaking Beverages*, 2018 4 18. <https://doi.org/10.3390/beverages4010018>.
  5. Kotnik T., Frey W., Sack M., Haberl Meglič S., Peterka M., Miklavčič D. Electroporation-based applications in biotechnology. *Trends Biotechnology*, 33 (8) 480-488.
  6. Napotnik TB., Reberšek M., Vernier PT., Mali B., Miklavčič D. Effects of high voltage nanosecond electric pulses on eukaryotic cells (in vitro): A systematic review. *Bioelectrochemistry*, 2016 110 1-12.
  7. Buchmann L., Frey W., Gusbeth C., Ravayniac PS., Mathysa A. Effect of nanosecond pulsed electric field treatment on cell proliferation of Microalgae. *Bioresource Technology*, 2019 271 402-408.
  8. Stoica M., Brumă M., Cârâc G. Electrochemical study of AISI 304 SS at disinfectants with fungi. *Materials and Corrosion*, 2010 61(12) 1017-1025.
  9. Stoica M., Bahrim G., Cârâc G. 2011. Factors that Influence the Electric Field Effects on Fungal Cells, In *Science against microbial pathogens: communicating current research and technological advances*, A. Méndez-Vilas (Ed.), Publisher: Formatex Research Center, Badajoz, Spain.
  10. Ricci A., Parpinello GP., Versari A. Recent Advances and Applications of Pulsed Electric Fields (PEF) to Improve Polyphenol Extraction and Color Release during Red. *Winemaking Beverages*, 2018 4 18. <https://doi.org/10.3390/beverages4010018>.
  11. Buchmann L., Frey W., Gusbeth C., Ravayniac PS., Mathysa A. Effect of nanosecond pulsed electric field treatment on cell proliferation of Microalgae. *Bioresource Technology*, 2019 271 402-408.
  12. Rems L., Miklavčič D. Tutorial: Electroporation of cells in complex materials and tissue. *Journal of Applied Physics*, 2016 119 <https://doi.org/10.1063/1.4949264>.

ROLUL SANOGEN AL UNOR SUBSTANȚE BIOLOGIC ACTIVE DERIVATE DIN CONDIMENTE

Laurenția ARTIOMOV, doctor în științe, conf. universitar
Institutul de Fiziologie și Sanocreatologie
Universitatea Cooperatist - Comercială din Moldova
Tudor STRUTINSCHI, doctor habilitat, conferențiar cercetător
Institutul de Fiziologie și Sanocreatologie

Abstract. *Bioactive compounds are extra nutritional constituents that typically occur in small quantities in foods. Their quantity is higher in different spices. In this review article we present some aspects of the sanogenic role of curcumin and capsaicin. The results of the scientific researches presented in the analyzed articles demonstrate that curcumin and capsaicin from food have anti-microbial, anti-inflammatory, anti-tumorigenic effects. Curcumin and capsaicin increase basal metabolic rate, and decreases fat mass, can regulate lipid metabolism, which plays a central role in the development of obesity and its complications, have hypocholesteremic effect, improve obesity-associated diabetes.*

Keywords: *spices, bioactive compounds, curcumin, capsaicin, sanogenic effects.*

Curcumina este o substanță fenolică lipofilă cu o culoare galbenă caracteristică derivată din rizomul plantei turmeric [1, p.75]. și este frecvent utilizată ca aditiv (E100) pentru colorarea și aromatizarea alimentelor în industria alimentară și în condiții casnice, în special în India. Capsaicina (trans-8-metil-N-vanilil-6-nonenamida) este compusul natural cel mai important dintre capsaicinoide ce se găsește în diferite cantități în speciile genului *Capsicum* (ardei) și determină iuțeala lor. [1, p. 231]. Atât curcumina, cât și capsaicina posedă o serie de activități biologice și farmacologice benefice. Aceste substanțe biologice active au efecte antimicrobiene, acționează asupra unor obiective moleculare și celulare multiple în patofiziologia cancerului, diabetului zaharat, ficatului gras, hipercolesterolemiei, obezității, bolilor cardiovasculare ș.a. [2, p.465, 3, p.107].

Efectul microbicid al curcuminei și capsaicinei

Mai multe studii au raportat activitatea antimicrobiană cu spectru larg pentru curcumină, inclusiv activitățile antibacteriene, antivirale, antifungice și antimalarice. Datorită activității antimicrobiene extinse a curcuminei și a proprietății de siguranță, chiar și a unor doze mari (12 g / zi) evaluate prin studii clinice la om, ea fost utilizată ca mostră structurală pentru a proiecta noi agenți cu activități antimicrobiene modificate și sporite [4, p. 8]. Conform rezultatelor Basniwal, R. K. [5, p. 2056] dispersia apoasă a nanocurcuminei a fost eficientă împotriva bacteriilor *Staphylococcus aureus*, *Bacillus subtilis*, *Escherichia coli*, *Pseudomonas aeruginosa* și a fungilor *Penicillium notatum* și *Aspergillus niger*.

Investigațiile efectuate de De Ronita et al. [6, p.1592] au evidențiat potențialul antibacterian al curcuminei împotriva *Helicobacter pylori in vitro*. Curcumina a fost foarte eficientă în inhibarea creșterii *H. pylori* indiferent de structura genetică a tulpinilor, cu toate că doza aplicată este relativ mare; acest lucru se poate datora biodisponibilității scăzute a curcuminei. Mai mult, deteriorarea gastrică indusă de infecția cu *H. pylori* a fost aproape complet restaurată de curcumină, evidențiind astfel potențialul său ca terapie alternativă împotriva acestei infecții.

Marini E. și colaboratorii [7, p. 489] au demonstrat experimental că curcumina, fie singură, fie combinată cu antibiotice, ar putea oferi o strategie nouă de combatere a rezistenței la antibiotice și a virulenței bacteriei *Mycobacterium abscessus*. *M. abscessus* este un agent patogen uman care cauzează infecții grave, unele dintre cele mai dificil de tratat, datorită rezistenței sale la mai multe medicamente și capacității de formare a biofilmului. Curcumina [concentrații minime de inhibare (MIC) = 128 mg / L] a fost sinergică cu antibioticele, la care tulpina 29904 a prezentat rezistență.

Proprietățile antimicrobiene sunt caracteristice și capsaicinei. Rezultatele cercetătorilor Stephen B. J. și Kumar V.[8, p.114] au demonstrat că *capsaicina* are proprietăți antibacteriene împotriva speciei *Bacillus subtilis*. Zeyrek F. și Oguz E. [9, p.126] menționează că *capsaicina*, are *in vitro* activitate împotriva *Helicobacter pylori*. Acest lucru poate oferi o abordare și alternativă nouă de tratament în eradicarea tulpinilor rezistente la metronidazol. Efectul profund al capsaicinei asupra *H. pylori* sugerează că dozele mici de capsaicină pot ajuta la tratamentul ulcerului gastric și al duodenului.

Kar D. et al. [10, p.807] au evaluat proprietățile antibacteriene ale nanoparticulelor de argint (AgNPs) și capsaicinei împotriva bacteriei *Escherichia coli* multidrorezistentă și au constatat eficiența acestui tratament combinat. Capsaicina extrasă din ardeii iute (*Capsicum annum*) acționează asupra agentului holerei *Vibrio cholerae* și reprimă producția de toxine [11, p. 55].

Curcumina și capsaicina în prevenirea și tratamentul obezității, inflamației, diabetului zaharat

Un studiu de metaanaliză a datelor din studiile clinice disponibile cu privire la efectul suplimentării cu *curcumină* asupra greutateii corporale, indicelui de masă corporală (IMC) și circumferința taliei (WC) a demonstrat că curcumina contribuie semnificativ la scăderea greutateii corporale și a indicelui de masă corporală [12, p. 7]. Micșorarea circumferinței taliei s-a observat la administrarea dozelor de curcumină ≥ 1000 mg / zi și durata ≥ 8 săptămâni.

Tremblay A., și colaboratorii [13, 1199]. menționează că capsaicinoidele accentuează impactul restricției calorice asupra pierderii greutateii corporale. Observațiile autorilor consolidează ideea că consumul de capsaicinoide și capsinoide poate fi de ajutor pentru a facilita gestionarea obezității. *Capsaicina* din alimente reduce intoleranța la glucoză legată de obezitate prin reglarea răspunsurilor inflamatorii și a oxidării acizilor grași la consumul unei rații alimentare bogate în grăsimi [14, p. 1660].

Obezitatea este unul dintre principalii factori de risc pentru dezvoltarea diabetului și a rezistenței la insulină și este principalul factor care contribuie la creșterea prevalenței globale a diabetului zaharat. Inflamația este recunoscută ca un factor care contribuie la fiziopatologia obezității și diabetului. Este bine cunoscut că țesutul adipos secretă diferite adipokine și citokine inflamatorii, care, la rândul lor, controlează diverse funcții metabolice ale corpului [15, p.1784]. Adipokinele sunt implicate în reglementarea apetitului, sațietății, cheltuielilor energetice, inflamației și activitățile fizice; prin urmare, ele pot reprezenta ținte importante pentru intervenția terapeutică în tratamentul pacienților diabetici. Efectul antidiabetic al curcuminei se realizează prin modularea unor adipokine importante, cum ar fi leptina, adiponectina, rezistina și visfatinul. Astfel de adipokine pot fi considerate ca ținte valoroase pentru terapia diabetului.

Studiile clinice au demonstrat că *curcumina* poate influența benefic mai multe trăsături patologice ale *diabetului*, cum ar fi rezistența la insulină și hiperglicemia. Datele acumulate din cercetările *in vitro* și *in vivo* au documentat potențialul terapeutic al curcuminei pentru ameliorarea complicațiilor diabetice, deși sunt necesare studii clinice suplimentare pentru a determina efectele acestui compus bioactiv la pacienții diabetici. Studiile au demonstrat în mod clar că curcumina dereglează diferențierea preadipocitelor în

adipocite, reglează metabolismul energetic al adipocitelor, induce apoptoza și suprimă angiogeneza în țesutul adipos [16 , p. 4173].

Tratamentul bolii ficatului gras non-alcoolic cu curcumină

Rahmani, S. ș.a. [17 , 1540] au studiat efectele curcuminei asupra conținutului de grăsimi hepatice, precum și caracteristicile biochimice și antropometrice ale pacienților cu *boala ficatului gras non-alcoolic*. Cercetătorii au evaluat conținutul de grăsimi hepatice (prin ultrasonografie), profilul glicemic și lipidic, nivelurile transaminazelor și indicele la momentul inițial și la sfârșitul perioadei de experiment. În comparație cu placebo, curcumina a fost asociată cu o reducere semnificativă a conținutului de grăsimi hepatice (78,9% față de reducerea cu 27,5% a grupului placebo). Au existat, de asemenea, reduceri semnificative ale indicelui de masă corporală și ale concentrațiilor serice ale colesterolului total, trigliceridelor, aspartat-aminotransferazei, alanin-aminotransferazei, glucozei și hemoglobinei glicozilate comparativ cu grupul placebo. Astfel s-a constatat îmbunătățirea diferitelor caracteristici ale pacienților cu *boala ficatului gras non-alcoolic* după o suplimentare pe termen scurt cu curcumină.

Curcumina și capsaicina în prevenirea și terapia cancerului

S-a demonstrat că consumul frecvent de curcumină este asociată cu incidența scăzută a cancerului în diferite țări.. Curcumina este constituentul cel mai activ al rizomului plantei *Curcuma longa* ce are proprietăți antiinflamatorii, antioxidante și anti-proliferative demonstrate [18, p. 1510].

Microbiota intestinală influențează progresia cancerului colorectal asociat colitei (CAC). Un mecanism de prevenirea colitei și a cancerului de colon este modularea microbiotei colonului prin acțiunea curcuminei. Alimentația este un factor determinant al ecologiei microbiene a intestinului, astfel intervențiile alimentare, inclusiv prin suplimentarea cu curcumină, sunt o cale atractivă pentru prevenirea CAC [19, p.2483].

Efectele anti-cancer ale curcuminei se datorează ținutului unei game largi de căi celulare și moleculare implicate în patogeneza cancerului. Multiple dovezi [20, p. 3004]. indică faptul că curcumina își exercită efectele terapeutice prin reglarea expresiei *micro ARN*. Mirzaei H. și colaboratorii [20, 3008] au stabilit că *exozomii* sunt una dintre clasele importante de vehicule biologice care ar putea fi eliberate din diferite tipuri de celule, cum ar fi celulele canceroase și celulele stem și ar putea schimba comportamentul celulelor receptor. S-a demonstrat că tratamentul celulelor canceroase cu doze diferite de curcumină duce la eliberarea exozomilor care conțin curcumină. Acești exozomi ar putea induce proprietăți anti-cancer în celulele receptoare și ar reduce creșterea tumorală. Combinația de curcumină cu medicamente pe bază de chimioterapie sau radioterapie ar putea conduce la sensibilizarea celulelor canceroase față de chemoterapie sau radioterapie. Prin urmare, *exozomii care conțin curcumină* ar putea fi aplicați ca instrumente puternice pentru reducerea viabilității celulelor canceroase și ar putea deschide un nou orizont în terapia cancerului.

Recent, Hosseini, S. și coautorii [21, p. 137] au demonstrat că nano curcumina are un efect citotoxic relativ înalt asupra celulelor cancerului mamar MCF7, suprimând expresia ciclului D1, o gena critică în dezvoltarea și metastazarea cancerului de sân. Rezultatele cercetărilor confirmă că nano curcumina poate fi un medicament eficient în regimul CAF (cyclophosphamide, adriamycin, fluorouracil) de tratament al cancerului de sân. Cu toate acestea, sunt necesare studii *in vivo* pentru determinarea eficacității și siguranței în aplicațiile clinice.

În ultimii ani, diferite studii s-au concentrat asupra impactului potențial al *capsaicinei* asupra tumorogenezei, investigând atât acțiunile anti-carcinogene și carcinogene ale capsaicinei. S-a demonstrat că și *capsaicina* are activitate anti-cancer în diferite tipuri de modele de cancer [22, p.1569, 23. P.165]. Datele obținute de Chen W-T. și al. [24, p. 12] indică că câmpul magnetic static îmbunătățește efectul anti-cancer pe calea apoptozei al capsaicinei. Combinarea expunerii la câmpul magnetic static cu capsaicina este o strategie de terapie promițătoare, care pune în lumină noi tratamente anti-cancer prin combinația câmpului magnetic cu alți compuși naturali.

Modularea imunității prin curcumină: rolul interleucinei-10

Interleucina-10 (IL-10) joacă un rol relevant în prevenirea dezvoltării unui număr mare de boli cronice umane a căror patofiziologie este legată de inflamație. Dereglarea IL-10 joacă un rol important în dezvoltarea unui număr mare de boli inflamatorii cum ar fi durerea neuropatică, boala Parkinson, boala Alzheimer, osteoartrita, artrita reumatoidă, psoriazisul, lupusul eritematos sistemic, diabetul de tip 1, afecțiunile intestinale inflamatorii intestinale și alergia. Mollazadeh H. ș.a. consideră că curcumina, un compus natural antiinflamator, poate induce expresia și producerea de IL-10, îmbunătățind acțiunea sa într-un număr mare de țesuturi [25, p.89]

În concluzie, efectele curcuminei și capsaicinei asupra sănătății sunt complexe ca și în cazul multor alte produse naturale. Rezultatele cercetărilor științifice prezentate în articolele analizate demonstrează că *curcumina* și *capsaicina* din alimente au efecte antimicrobiene, antiinflamatorii, anti-tumorale. Curcumina și capsaicina măresc rata metabolismului bazal și reduc masa grăsimilor, pot regla metabolismul lipidic, care joacă un rol central în dezvoltarea obezității și a complicațiilor acesteia, au efect hipocolesterolemic, îmbunătățesc starea pacienților în diabetul asociat cu obezitatea. Studiile clinice *in vitro* și *in vivo* la animale și om indică că curcumina și capsaicina pot fi eficiente în prevenirea și tratarea multor boli, în special a cancerului, prin afectarea diverselor ținte moleculare.

Sunt necesare investigații suplimentare pentru dezvăluirea mecanismelor sanogene ale curcuminei și capsaicinei.

Referințe bibliografice:

1. B. Brouk, *Plants Consumed by Man*. New York: Academic Press, 1975, p. 331.
2. Sharma, R. A., Steward, W. P., Gescher, A. J., Pharmacokinetics and pharmacodynamics of curcumin. *Adv. Exp. Med. Biol.* 2007, V.595, p.453–470.
3. Kochhar, K. P. Dietary spices in health and diseases: *Indian J Physiol Pharmacol*, 2008, V.52, nr. 2, p. 106-122.
4. Moghadamtousi, Z. S., Abdul Kadir, H., Hassandarvish, P., Tajik, H., Abubakar, S., Zandi, K. A review on antibacterial, antiviral, and antifungal activity of curcumin. *Bio Med. Research International*, 2014, Volume 2014, Article ID 186864, 12 p.
5. Basniwal, R. K., Buttar, H. S., Jain, V. K., Jain, N. Curcumin nanoparticles: preparation, characterization, and antimicrobial study. *Journal of agricultural and food chemistry*, 2011, V. 59, nr.5, p. 2056-2061.
6. De Ronita, Kundu, P., Swarnakar S., Ramamurthy T., Chowdhury A., Nair, G. B., & Mukhopadhyay, A. K. Antimicrobial activity of curcumin against Indian *Helicobacter pylori* and also during mice infection. *Antimicrobial Agents and Chemotherapy*. 2009. V. 53, nr. 4, 1592-1597
7. Marini E., Di Giulio, M., Magi G., Di Lodovico S., Cimarelli M. E., Brenciani A., ... Facinelli, B. Curcumin, an antibiotic resistance breaker against a multiresistant clinical isolate of *Mycobacterium abscessus*. *Phytotherapy research*, 2018, V.32. nr.3, p. 488-495.
8. Stephen B. J., Kumar V. Evaluation of antimicrobial activity of capsaicin extract against *Bacillus subtilis* species. Evaluation. 2014, v. 2, nr. 2, p. 111-116.
9. Zeyrek, F. Y., Oguz, E. In vitro activity of capsaicin against *Helicobacter pylori*. *Annals of Microbiology*, 2005, v. 55, nr. 2, p. 125-127.
10. Kar, D., Bandyopadhyay, S., Dimri, U., Mondal, D. B., Nanda, P. K., Das, A. K. Antibacterial effect of silver nanoparticles and capsaicin against MDR-ESBL producing *Escherichia coli*: an in vitro study. *Asian Pacific Journal of Tropical Disease*, 2016, V.6, nr.10, p. 807-810.
11. Chatterjee S., Asakura, M., Chowdhury N., Neogi S. B., Sugimoto, N., Haldar S.,... Yamasaki S. Capsaicin, a potential inhibitor of cholera toxin production in *Vibrio cholerae*. *FEMS microbiology letters*, 2010, V. 306, nr. 1, p. 54-60.
12. Mousavi S. M., Milajerdi, A., Varkaneh H.K., Mohammad Mohsen Gorjipour M. M., Esmailzadeh A. The effects of curcumin supplementation on body weight, body mass index and waist circumference: a systematic review and dose-response meta-analysis of randomized controlled trials. *Critical Reviews in Food Science and Nutrition*. 2018 DOI: 10.1080/10408398.2018.1517724
13. Tremblay A., Arguin H., Panahi, S. Capsaicinoids: A spicy solution to the management of obesity? *Int. J. Obes. (Lond.)*, 2016, V.40, pp. 1198–1204.
14. Bort A, Sánchez BG, Mateos-Gómez PA, Díaz-Laviada I, Rodríguez-Henche N. Capsaicin Targets Lipogenesis in HepG2 Cells Through AMPK Activation, AKT Inhibition and PPARs Regulation. *Int. J. Mol. Sci.* 2019, V. 20 nr.7. 1660. doi:10.3390/ijms20071660
15. Kadowaki T, Yamauchi T, Kubota N, Hara K, Ueki K, Tobe K. 2006. Adiponectin and adiponectin receptors in insulin resistance, diabetes, and the metabolic syndrome. *J. Clin. Invest.*, 2006, V. 116, p.1784–1792.
16. Hajavi J., Momtazi A. A., Johnston T. P., Banach M., Majeed, M., Sahebkar, A. Curcumin: a naturally occurring modulator of adipokines in diabetes. *Journal of cellular biochemistry*, 2017, v. 11, nr. 12, p. 4170-4182.
17. Rahmani, S., Asgary, S., Askari, G., Keshvari, M., Hatamipour, M., Feizi, A., Sahebkar, A. Treatment

- of Non-alcoholic Fatty Liver Disease with Curcumin: A Randomized Placebo-controlled Trial. *Phytotherapy Research*, 2016, V. 30. nr. 9, 1540-1548
18. Gupta, S. C., Sung, B., Kim, J. H., Prasad, S., Li, S., Aggarwal, B. B. Multitargeting by turmeric, the golden spice: From kitchen to clinic. *Molecular Nutrition & Food Research*, 2013, v. 57, nr. 9, p.1510–1528.
  19. McFadden, Rita-Marie T., et al. The role of curcumin in modulating colonic microbiota during colitis and colon cancer prevention. *Inflammatory bowel diseases*, 2015, v.21, nr.11 , p. 2483-2494.
  20. Mirzaei, H., Masoudifar, A., Sahebkar, A., Zare, N., SadriNahand, J., Rashidi, B., Mehrabian, E., Mohammadi, M., Mirzaei, H.R. and Jaafari, M.R. MicroRNA: A novel target of curcumin in cancer therapy. *Journal of cellular physiology*, 2018, V. 233 nr. 4, pp.3004-3015.
  21. Hosseini S., Chamani, J., Hadipanah M. R., Ebadpour N., Hojjati A. S., Mohammadzadeh, M. H., & Rahimi, H. R. (2019). Nano curcumin's suppression of breast cancer cells (MCF7) through the inhibition of cyclinD1 expression. *Breast Cancer: Targets and Therapy*, 2019, V.11, 137-142
  22. Ramos-Torres A , Bort A, Morell C, Rodriguez-Henche N, Diaz - Laviada I. The pepper's natural ingredient capsaicin induces autophagy blockage in prostate cancer cells. *Oncotarget*. 2015, V.7, p.1569–1583.
  23. Huang S-P, Chen J-C, Wu C-C, Chen C-T, Tang N-Y ,HoY-T,et al. Capsaicin-induced apoptosis in human hepatoma HepG2 cells. *Anticancer research*. 2009; V.29. p. 165–174. PMID:19331147
  24. Chen W-T, Lin G-B, Lin S-H, Lu C-H, Hsieh C-H, Ma B-L, et al. Static magnetic field enhances the anticancer efficacy of capsaicin on HepG2 cells via capsaicin receptor TRPV1. *PLoS ONE*. 2019, V. 13, nr.1: e0191078. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0191078>
  25. Mollazadeh H., Cicero A.F., Blesso Pirro C.N., M., Majeed M., Sahebkar A. Immune modulation by curcumin: The role of interleukin-10. *Critical reviews in food science and nutrition*. 2019. V. 59, nr.1, pp.89-101.

UTILIZAREA RAȚIONALĂ A DEȘEURILOR DIN INDUSTRIA AGRO-ALIMENTARĂ

Irina GRUMEZA, cercetător științific
irina-grumeza@mail.ru

I. P. Institutul Științifico-Practic de Horticultură și Tehnologii Alimentare

Summary. Due to the nutritional value, the taste qualities and the quantity in which it is sought and consumed, there is an important share in the world given to foods with a high protein content. Scientific nutrition, under the conditions of a modern civilization, gives meat and meat products a special role in the daily ration structure.

In addition to animal proteins, plant proteins play a significant role in human nutrition, especially in developing countries, where average protein intake is lower than the necessary norm. The ultimate success of the use of plant proteins as a feed depends to a large extent on the individual characteristics that it confers on the food, as oilseeds groats are important sources of lipids and proteins.

This paper reflects the main aspects of rational use of agro-industrial waste, namely the rational use of mutton meat to production of semi-products and the use of waste from the oil industry - oilseeds groats (35-50% crude protein) in the food industry.

Key-words: sustainable development, waste, meat industry, semi-products, sheep meat, oilseeds groats.

INTRODUCERE

Întreprinderile de procesare trebuie să aibă la bază strategia care să vizeze modernizarea producerii, certificarea internațională a calității, îmbunătățirea practicilor de management al business-ului, marketingul de export eficient, atragerea investițiilor străine directe și managementul în cadrul lanțului valoric, în scopul dezvoltării canalelor stabile de furnizare a materiei prime de calitate.[1]

În pofida faptului că știința agricolă dispune deja de un număr impunător de tehnologii care corespund exigențelor agriculturii ecologice, implementarea agriculturii durabile în Republica Moldova necesită încă vaste cercetări. Dezvoltarea durabilă a producției agro-alimentare trebuie să fie asigurată nu

numai prin măsuri organizatorice și economice, dar și printr-un nivel de argumentare științifică a sistemelor agricole.[2]

Industria alimentară este supusă unor presiuni crescute de a-și îmbunătăți performanțele de mediu, atât din partea consumatorilor, cât și din partea forurilor legislative care răspund și ele la presiunea consumatorului. O serie de tehnologii „curate și prietenoase” pentru prelucrarea produselor alimentare au fost elaborate tocmai cu scopul de a permite producătorilor să înțeleagă mai bine efectele pe care activitățile lor le au asupra mediului și pentru a putea adopta măsurile practice în vederea realizării unei producții durabile.[3]

Producerea de alimente se realizează cu consumuri semnificative de energie, iar din proces rezultă cantități relativ mari de deșeuri. Deșeurile conexe industriei alimentare pot fi clasificate în trei categorii: deșeuri rezultate din procesele de producție, produse alimentare și resturi de produse alimentare aruncate ca deșeuri municipale solide și ambalaje.[3]

În prezent sistemele recomandate, deseori, nu oferă o utilizare rațională a resurselor agro-alimentare. Însă, folosirea rațională a resurselor agroalimentare este obligatoriu, deoarece unul din principalele obiective ale dezvoltării durabile este asigurarea securității alimentelor.

1. UTILIZAREA RAȚIONALĂ A CĂRNII DE OVINE

Oile sunt cele mai vechi specii de animale domesticate. Oile au fost crescute de oameni începând cu aproximativ 9000 de ani în urmă în Orientul Mijlociu. În multe țări, mielul (o oaie tânără) este sursa majoră de proteine. Mulți americani se gândesc la miel ca la primăvară, dar se pot bucura pe tot parcursul anului.[4]

Cel mai important produs pe care îl primim de la oi este carnea. Carnea este o componentă importantă a dietei noastre, iar mielul și carnea de oi ne furnizează multe dintre vitaminele vitale și proteinele de care avem nevoie pentru o viață sănătoasă. Mielul este carnea de la o oaie mai mică de un an. Cârlanul este carnea de la o oaie cu vârsta de peste un an. Termenii carne de oaie tânără sau cârlan sunt aplicați pentru carnea obținută de la o oaie cu vârsta cuprinsă între unu și doi ani.[5]

Chiar dacă consumul mondial de carne de miel și carne de ovine este doar de 6% (tabelul 1), datorită compoziției chimice și valorii nutritive, reprezintă interes în procesarea industriei cărnii [5]

Tabelul 1. Consumul mondial de carne.

Tipul de carne	Consumul mondial de carne, %
Porc	40
Vită	32
Păsări de curte	22
Miel și carne de ovine	6

În timp ce carnea de oaie reprezintă doar 6% din consumul de carne din lume, este principiul cărnii în regiunile din Africa de Nord, Orientul Mijlociu, India și părți ale Europei. Uniunea Europeană este cel mai mare consumator de miel din lume și cel mai mare importator de miel, în timp ce 99% din importul de miel provine din Australia și Noua Zeelandă.[5]

Din literatura științifică și de brevet studiată s-a constatat că în ultimii ani în multe țări a crescut cererea pentru carnea de ovină. Carnea de ovină se produce în cantități mari în următoarele țări: Australia, Noua Zeelandă, Turcia, SUA, Argentina, Franța, CSI.[6,7,8,9]

În Moldova ovinele și caprinele se cresc în gospodării mici private. Efectivul de ovine și caprine în 2018 a constituit 842 mii capete.[10]

Carcasele de ovine sunt clasificate ca carne de miel, carne de cârlan sau carne de oaie, în funcție de vârsta lor, după cum o demonstrează mușchii și oasele lor. În scopul acestei foi de fapt vom discuta despre miel. Gustul mielului este mai blând decât carnea de oaie. Mielul este produs din animale mai tinere, de obicei mai puțin de un an, iar carnea de oaie este produsă de animale mai vechi. Cel mai mult miei sunt comercializați pe piață aproximativ de la vârsta de 6 până la 8 luni. Un miel cântărește aproximativ 140 pounds (63,5 kg) și randamentul la dezosare constituie de la 46 (21 kg) până la 49 (22,2 kg) pounds de bucăți comestibile de miel de vânzare cu amănuntul, semi-dezosate.[4]

Dacă fraza "Mielul de primăvară" este pe o etichetă de carne, înseamnă că mielul a fost sacrificat între lunile martie și octombrie. Termenul provine din vremurile în care micii care s-au născut în condiții de iarnă dure ar avea șanse mici să supraviețuiască până în anul următor. Astăzi, cu condiții mai protejate de

creștere a animalelor, se bucură de "miel" nu se limitează la un anumit sezon al anului.[4]

Întreprinderile private de creșterea ovinelor sunt amplasate în spațiul rural și ar fi rațional de organizat prelucrarea cărnii de ovine în cadrul acestor întreprinderi mici.

Carnea de ovină se deosebește de carnea altor animale prin compoziția ei chimică și este un produs dietetic esențial. Conținutul de colesterină este de 2,5 ori mai mic decât în carnea de vită și de 4 ori mai mic decât în carnea de porc. Conținutul de fier este cu 30 % mai înalt decât în carnea de porc. Carnea de ovină conține și iod care asigură funcționarea normală a glandei tiroide. Este necesar de menționat conținutul sporit de seleniu și fosfor, substanțe minerale extrem de utile organismului.[11]

Pe lângă toate beneficiile cărnii de ovine, o importanță deosebită capătă datorită sursei surprinzătoare de acizi grași omega-3.[12,13]

În lumea modernă, majoritatea oamenilor consumă prea mult omega-6 și nu au suficient omega-3. Această problemă este importantă deoarece acizii grași omega-3 au un efect antiinflamator, în timp ce omega-6 este pro-inflamator. Furnizarea acestor doi acizi grași esențiali este relativ echilibrată, ambele fiind utile și benefice. Cu toate acestea, unii oameni consumă acum o dietă care se apropie de 20:1 în favoarea omega-6 la omega-3.[12,13]

Îndepărtarea uleiurilor vegetale omega-6, cum ar fi uleiul de soia, este o modalitate excelentă de a schimba acest lucru. În plus, consumul de acizi grași omega-3 din fructele de mare (în special peștele uleios) ne ajută să obținem mai mult omega-3.[12,14]

Din carne de ovină se produc semifabricate naturale din porțiunile anatomice a carcasei în care predomină țesuturile musculare: jigoul (pulpa); antricot II (cotlet); antricot I; spata; piept; fleică; gât; rasol anterior; rasol posterior.[15]

Semifabricatele naturale din carne de ovină sunt produse de lux sau de calitate superioară.

Ce ține de materia primă mai puțin prețioasă, care conține țesuturi colagenice, ea poate fi folosită pentru fabricarea produselor funcționale din carnea de ovină cu adaosuri alimentare.[16]

În ultimul deceniu este evidentă tendința de refuz alegerea totală a cărnii de ovină imediat după tranșare. Ca alternativă se propune alegerea numai tendoanelor mari, iar carnea obținută este destinată pentru fabricarea semifabricatelor tocate păstrate în stare refrigerată sau congelată. Din toata carnea de ovină obținută după așa mod de alegere (independent de rasa și vârsta) se prepară tocătura cu adaos de sare condimente, aditivi alimentari, din care se fabrică sortiment vast de semifabricate tocate.[11,17,18]

Semifabricatele tocate din carne de ovină se produc în conformitate cu rețete de fabricație care includ materie primă – carne de ovină, materiale auxiliare – sare și condimente. Randamentul produsului finit în cazul respectiv este mic, deoarece în urma tratamentului termic au loc pierderi circa 25-30 % din masa produsului.[19]

Tipurile de semifabricate de carne tocată: mici; șnițel; biftec; cârnăciori; cupate; perișoare; nugheturi; tocătura din carne; romștec; teftele; zraze; pârjoale.[20]

Întreprinderile de prelucrare a cărnii sunt răspândite pe tot teritoriul Republicii Moldova, pentru asigurarea aprovizionării populației cu produse din carne proaspătă, pe plan local, în condiții optime. În acest fel se elimină translocările de animale pe distanțe mari, evitându-se pierderile în greutatea vie a animalelor și se reduc cheltuielile de transport. Pentru îmbunătățirea producției din carne se recomandă aplicarea aditivilor alimentari - naturali, autohtoni în rețetele de fabricație a semifabricatelor tocate conservate prin frig.

2. INFLUENȚA DEȘEURILOR AGRO-ALIMENTARE ASUPRA CALITĂȚII ȘI SIGURANȚA SEMIFABRICATELOR DIN CARNE TOCATĂ

Există produsele agro-alimentare – naturale de origine vegetală sau animală – care pot fi materii prime pentru industria alimentară sau pot fi consumate ca atare prin prelucrare sumară în gospodărie și produsele alimentare – obținute prin procedee industriale - de regulă din produsele agro-alimentare sau cu adaos de diferiți alte ingrediente.

Consumul alimentelor se realizează conform „rației alimentare” care rezultă prin combinarea alimentelor în așa fel încât să conțină principiile alimentare de bază (proteine, lipide, glucide, vitamine apă și săruri minerale).

Cercetările actuale în domeniul produselor alimentare au vizat un aspect important legat de carențele sistematice privind principalii nutrienți din alimentația zilnică. Dezechilibrul dintre aport și necesitățile alimentare ale organismului determină profunde modificări metabolice. Insuficiența substanțelor nutritive de bază (glucide, lipide, proteine, vitamine, săruri minerale, apă) sau lipsa unor

nutrienți esențiali din alimentație (acizi grași esențiali, aminoacizi esențiali, vitamine, etc.) și în același timp prezența unor compuși poluanți în alimente (pesticide, aditivi alimentari, metale grele, etc.) generează influențe negative asupra sănătății și activității omului.[21]

Produsele alimentare funcționale sunt destinate consumului sistematic, constituind rația alimentară a tuturor grupurilor de vârstă ale populației. Consumarea acestor produse contribuie la diminuarea riscului dezvoltării bolilor provocate de nutriție, au o influență benefică asupra sănătății, datorită prezenței în componența lor a ingredientelor funcționale.[22] Din această categorie fac parte ingredientele biologice active și valoroase, inofensive pentru sănătate, care au caracteristici fizico-chimice bine determinate, pentru care au fost stabilite și argumentate științific normele zilnice de consum, admise în componența produselor alimentare. Acestea includ: fibre alimentare solubile și insolubile (pectine ș.a.), vitamine (vitamina E, tocotrienoli, acidul folic ș.a.), substanțe minerale (Ca, Mg, Fe, Se ș.a.), grăsimi și substanțe aferente (acizi grași polinesaturați, steroli vegetali, izomeri conjugați ai acidului linolic, lipide structurate, sfingolipide ș.a.), polizaharide, compuși vegetali secundari (flavonoizi/ polifenoli, caratinoide, licopină ș.a.), probiotice și simbiotice.

În prezent, sectorul AF al pieței continuă să se dezvolte: în Japonia, Federația Rusă acest sector reprezintă aproape 50% din toate produsele alimentare fabricate, în Europa și Statele Unite ale Americii - aproximativ 25%.[22]

În general, există următoarele grupe de produse din carne funcționale: produse din carne cu conținut scăzut de calorii îmbogățite cu fibre alimentare; produse din carne îmbogățite cu vitamine; produse din carne îmbogățite cu minerale; produse din carne îmbogățite cu acizi grași polinesaturați; produse din carne îmbogățite cu prebiotice și probiotice culturi de microorganisme.[23]

În ultimii ani, industria cărnii a devenit una dintre cea mai dezvoltată ramură în industria alimentară. Această creștere rapidă a industriei a contribuit la supraîncărcarea pieței cu produse de carne procesată. Din punct de vedere al consumatorului, se vede foarte clar că s-a extins nu numai gama de produse, dar a crescut și numărul de producători. Este esențială selecția și compoziția produselor din carne respectă nevoile fiziologice ale grupurilor profesionale și de vârstă ale populației. În ciuda faptului că, în ultimii ani, producția de carne în țară este în creștere, țara continuă să depindă de importuri.[24]

Semifabricatele naturale și tocate din carne de diferită natură, în ultimii ani, sunt foarte populare. Cererea pentru ele nu încetează să crească și consumatorul dorește lărgirea sortimentului. Dar, înainte de a oferi un produs nou pentru consumator, este necesar să se evalueze caracteristicile fizico-chimice, microbiologice, organoleptice și valoarea nutritivă, în conformitate cu reglementările tehnice în vigoare.[25]

Formarea unei piețe de alimente sănătoase și produse funcționale este o problemă în cazul când nu sunt respectate principiile unor abordări inovatoare. Aceste abordări pot dirija direcțiile de dezvoltare a produsului funcțional, ținând cont de așteptările consumatorilor și cerințele de siguranță a produselor. În lucrarea lui Anohina G., Guber N. a fost studierea produselor din carne cu orientare funcțională în care ca adaos sau propus făină de porumb, ovăz, in și hrișcă, care conțin în compoziția lor o varietate mare de micro- și macronutrienți.[25]

3. UTILIZAREA MATERIILOR PRIME SECUNDARE ÎN PRODUSE DIN CARNE

Prelucrarea materiilor prime agro-alimentare și a produselor alimentare se realizează prin tehnologii industriale sau procedee casnice care presupun anumite transformări biochimice și se realizează în scopul digerării și absorbției mai ușoare a alimentelor în organism.

Unele substanțe din alimente suferă transformări importante în timpul prelucrării tehnologice, depozitării, sau conservării, și pot conduce la schimbări importante asupra valorii nutritive sau a calității organoleptice și comerciale ale produselor. Din această cauză se impune cunoașterea transformărilor ce pot apărea în timpul prelucrării materiilor prime alimentare sau a alimentelor (sub influența factorilor fizici, chimici sau biologici) în scopul: luării măsurilor preventive necesare pentru evitarea transformărilor negative; găsirii mijloacelor prin care se pot influența procesele biochimice astfel încât materia primă să sufere pierderi cât mai mici față de calitatea ei inițială; păstrării sau creșterii valorii nutritive a produselor agroalimentare și a alimentelor obținute industrial.

În alimentația actuală există tendințe tot mai vizibile de întoarcere la o alimentație ecologică, biologică în schimbul unei alimentații în care utilizarea substanțelor de sinteză chimică - aditivii alimentari – cu rol conservant, aromatizant, colorant, etc. este tot mai plină de contradicții.

În domeniul aditivilor alimentari există deja opinii științifice foarte întemeiate privind efectele nocive ale multora dintre ei motiv pentru care la nivel european există reglementări legislative privind

utilizarea acestora în alimentație.

Datorită celor menționate mai sus au apărut noi concepte și noi tipuri de produse care să ajusteze carențele alimentare și să vină în sprijinul menținerii stării de sănătate a organismului. Au apărut astfel alimentele funcționale și suplimentele alimentare care prin compușii biologic activi contribuie la menținerea stării optime de sănătate.

Suplimentele alimentare sunt surse concentrate de nutrienți sau alte substanțe cu efect nutritiv sau fiziologic al căror scop este de a suplimenta regimul alimentar normal. Acestea sunt comercializate "în doză", sub formă de pastile, tablete, capsule, în doze măsurate lichide, etc²¹.

Noile metode de prelucrare a deșeurilor industriei alimentare se concentrează pe anumite componente ale acestora. Conținutului de fibre (solubile și insolubile) din alimente se acordă o importanță din ce în ce mai mare în nutriția umană.

Un accent deosebit s-a pus pe valorificarea superioară a subproduselor agro-alimentare și gestionarea eficientă a deșeurilor. Valorificarea deșeurilor vegetale și anume a șroturilor.

Produsele secundare ale tehnologiei de obținere a uleiului și grăsimilor vegetale sunt: șroturile oleaginoase, lecitina comestibilă, acizii grași, emulgatorii alimentari.[26]

Subprodusele cele mai importante rezultate din procesarea industrială a semințelor oleaginoase în vederea obținerii uleiurilor vegetale comestibile sunt șroturile, care reprezintă materialul oleaginos epuizat în ulei.

Șroturile se utilizează în următoarele direcții: furajarea animalelor (ca atare sau sub formă de furaje concentrate); obținerea făinurilor, texturatelor, concentratelor sau izolatelor proteice; obținerea cleirotului sau galatitului (industria maselor plastice).[26] Turtele și șroturile, rămase ca produse secundare de la fabricile de ulei, constituie nutrețuri concentrate valoroase pentru creșterea animalelor fiind bogate în proteină (30-55%), extractive neazotate, grăsimi și vitamine.

Compoziția chimică a turtelor și șroturilor depinde de calitatea semințelor și de metodele de prelucrare a acestora, în special, de eficiența procedurilor de descojire și extracție. Cantitățile de ulei rezidual în turte și șrot contribuie la îmbunătățirea calității acestora prin furnizarea unor cantități suplimentare de energie.

Șrotul (făina) este un subprodus al procesului de extracție al uleiului și este un excelent nutreț pentru animale, în special pentru rumegătoare.[26]

Nici una din rețetele de fabricație a semifabricatelor din carne tocată nu conține nici un component care ar echilibra valoarea nutritivă și biologică a produsului finit - semifabricate din carne tocată de ovine depozitat în stare refrigerată. Acest fapt ne-a condus la elaborarea unor rețete noi de producere a semifabricatelor tocate –care va include ca adaos: șroturi din semințe oleaginoase obținut prin presare la rece se conține circa 35-40% de ulei raportat la masa inițială. Așadar aportul adaosului – șroturilor constă în îmbogățirea produsului finit cu proteine vegetale și respectiv echilibrarea valorii biologice prin introducerea uleiului de nuci rezidual.

CONCLUZII

În cadrul sectorului zootehnic, carnea constituie producție principală atât sub aspect valoric, cât și ca aport proteic, în comparație cu producția de lapte și ouă. Ca atare, consumul de carne reprezintă un indicator al standardului de viață, în statisticile întocmite de economiști și sociologi.

Carnea ovină, în special carnea de miel crescuți pe pășune este o sursă bogată în acizi grași omega-3. De asemenea, este printre cele mai bune surse dietetice de carnosină, un compus sănătos care poate avea proprietăți puternice de protecție a sănătății. Are un profil de nutriție foarte sănătos și conține o mare varietate de substanțe nutritive esențiale. Este o sursă importantă de vitamine B, zinc și seleniu.

Analiza surselor demonstrează că șroturilor oleaginoase sunt produse naturale care pot fi utilizate ca suplimente pentru anumite alimente, cu condiția utilizării raționale. Fortificarea produselor alimentare poate fi numai în cazul în care se vor combina corect alimentele bogate în aminoacizi esențiali cu cele ce conțin un număr mai redus. Utilizarea rațională a deșeurilor în industria agro-alimentară, și anume, materiei prime de origine animală – carnea de ovină, v-a permite reducerea deșeurilor, iar utilizarea subproduselor obținute din industria uleiului, a șroturilor v-a fi bază de materie primă pentru alte industrii din domeniul alimentar.

Bibliografie:

1. Hotărârea Guvernului al Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare durabilă a complexului agroindustrial al Republicii Moldova (2008-2015) Nr. 282 din 11.03.2008. In.

- Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2008, nr. 57-60.
2. Timofti E., Memeș D. Dezvoltarea durabilă a agriculturii Republicii Moldova: Probleme, Realizări, Perspective. In: IRAS SAUM is the Institutional Repository in Agricultural Sciences of the State Agrarian University of Moldova. 2013. p. 192-195.
  3. Marculescu A., Gruia R., Popescu S. Cercetări privind aplicarea unor tehnologii agro-alimentare sustenabile și valorificarea prin produse alimentare funcționale și etnofarmaceutice. 22 p.
  4. Mielul de la fermă la masă. In: United States Department of Agriculture. Food Safety and Inspection Service, 06 august 2013. Disponibil: https://www.fsis.usda.gov/wps/portal/fsis/topics/food-safety-education/getanswers/food-safety-factsheets/meat-preparation/focus-on-lamb-from-farm-to-table/ct_index, accesat 25 februarie 2019.
  5. Acest miel a intrat pe piață. In: sheep101.info, 21 septembrie 2015. Disponibil: <http://www.sheep101.info/products.html>, accesat 25 februarie 2019.
  6. Kuzmicheva M. B. Tendenzii razvitiya Rossijskogo ry'nka baraniny'. In: Myasnaya industriya. 2011, №10, p. 4-7.
  7. Yanchva A. Myasnoj ry'nok: problemy', czeny', perspektivy' [online]. 2013, № 76, p. 44-48. Disponibil: <https://www.businessclass.md/business-class-76/>, accesat 10.01.2019.
  8. KUCHERENKO T. Ry'nok myaca ovez i koz. Nacziional'ny nauchy'j cenztr „Institut Agramoj e'konomiki” YAAN p. 149. Disponibil: <http://agrosev>, accesat 15 ianuarie 2019.
  9. Crește interesul pentru oi. Categorie: ovine și caprine. Disponibil: <https://www.gazetadeagricultura.info/animale/ovine-caprine/21258-creste-interesul-pentru-oi-alaturate-sheepnet-retea-ue-prin-care-cresteti-productia-si-profitul-ovinelor.html>, accesat 16 ianuarie 2019.
  10. Moldova în cifre. Breviar statistic, 2018. p. 84. Disponibil: http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Moldova_in_cifre/2018/Breviar_ro_2018.pdf, accesat 17 ianuarie 2019.
  11. Despre carne. Compoziția și proprietățile cărnii. Disponibil: <http://www.baranina.org/poleznaya-informatsiya/o-baranine/o-myase.html>, accesat 17 ianuarie 2019.
  12. Michael Joseph. 10 beneficii de sănătate ale carni de miel (și profil complet de nutriție). In: About Nutrition Advance, 15.08.2018.
  13. Artemis P. Simopoulos. O creștere a raportului Omega-6 / Omega-3 cu Acizi grași crește riscul de obezitate. In: Nutrients. 2016 Mar; 8 (3). p. 128. DOI: 10.3390/nu8030128. Disponibil: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4808858/>, accesat 25.02.2019.
  14. Miel, Noua Zeelandă, importate, congelate, coaste, carne grasă și slabă, materii prima nutritive și calorii. In: Self Nutrition Data know what you eat. Disponibil: <https://nutritiondata.self.com/facts/lamb-veal-and-game-products/4553/2>, accesat 25.02.2019.
  15. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Reglementării tehnice “Carne – materie primă. Producerea, importul și comercializarea”, aprobată prin nr. 696 din 04.08.2010. In: Monitorul Oficial nr. 141-144, art. 779 din 09.11.2010.
  16. Dorzhieva N. V., Chirkina T. F. Rublyonny'j polyfabrikat iz myaca hovoij grubosherctnoj byretskoj porody' ovez. In: Myasnaya industriya. 2012, № 2, s. 52-54.
  17. Pryanishnikov V. V., Starovoijt T. F., Koly'xalova V. V. Innovaczonny'e tehnologii proizvodctva myachy'x polufabrikatov. In: Myasnaya industriya. 2013, №4, s. 52-54.
  18. Bazhenova E. A., Kolesnikova I. S. Texnologiya proizvodstva obogashhennogo myacnogo prodykta. In: Myasnaya industriya. 2012, №4, s. 48-50.
  19. Vinikova, L. G. Texnologiya myasa i myashy'x produktov. Kiev, 2006. 600 s.
  20. SF 40492007-001:2008 Semifabricate din carne (de vită, de porc, de oaie, de pasăre) marinate refrigerate. S.R.L. „Fortuna Prim”.
  21. Marculescu A., Gruia R., Popescu S. Cercetări privind aplicarea unor tehnologii agro-alimentare sustenabile și valorificarea prin produse alimentare funcționale și etnofarmaceutice. Disponibil: <http://old.unitbv.ro/Portals/31/Burse%20doctorale/134378/Seminar/S2-03-Marculescu.pdf>, accesat 25.02.2019.
  22. Edelev D. A. i dr. Funkczional'noe pitanie i percpektivny'e tendenzii pishhevy'x tehnologij. In: Sbornik materialov IX Mezhduradnoj nauchno-prakticheskoj konferenczii. Texnologii i produkty' zdorovogo pitaniya. Texnologii i produkty' zdorovogo pitaniya. Funkczional'ny'e pishhevy'e produkty'. Moskva 2011. s. 31-34.
  23. Amirxanov K. Zh. i dr. Sovremennoe sostojanie i percpektivy razvitiya proizvodstva myasnix

- продуктов функционального назначения. In. Monografiya. GU imeni Shakarima. Almaty¹, 2013. s. 126.
24. Anoxin G. Sh., Guber N. V., Bogan V. I., Asenova B. K. Issledovanie myachy'x polyfabrikatov funkczional'noj napravlennosti. In. Molodoj ychyony'j. 2015. № 3 [83]. c. 85–87. ISSN 2072-0297.
25. Ryazanova K. S., Eliseeva M. V., Gavrilova E. V. Pokazateli kachestva myachy'x ryblehy'x polyfabrikatov s nachnkami. In. Molodoj ychyony'j. 2015. № 7 [87]. c. 202–203. ISSN 2072-0297.
26. Ceclu L. Tehnologie și control în industria uleiului. Note de curs. Cahul, 2013. 61 p.

ANALIZA RADIOACTIVITĂȚII MEDIULULUI SATULUI ȘENDRENI, JUDEȚUL GALAȚI, ROMÂNIA

Mihaela DIACONU, doctorand
Școala Gimnazială Nr. 33 Galați, România

Abstract. Changes in the natural environment surrounding and defining the village of Șendreni, whose area extends to Arcelor Mittal Stell Galați, irremediably affects the quality of life of the inhabitants. Romania has not yet mapped the levels of natural radioactivity and antropic, important in assessing the consequences of a radiological emergency.

According to European Union Council Recommendation 2000/473/EURATOM, the Ministry of Health implements the National Program for Determining the Determinants of Factors in the Living and Working Environment, which implies the collection and registration of the data regarding the protection against the dangers posed by exposure to ionizing radiation.

The aim of this paper is to create a specific database on the exposure of the population from Șendreni village to natural radiation- Radon (Rn), Thoron(Tn) and the mapping an area in the analyzed rural area.

1. Motivarea alegerii temei, scop, obiective.

Toposul natal marchează existența fiecărui om lăsându-și puternic amprenta asupra evoluției intelectuale, afectului și recunoștinței față de concetățenii unei așezări.

Dacă pe anumite zone au fost efectuate câteva studii sistematice asupra nivelelor de radioactivitate a mediului înconjurător¹[1], pentru teritoriul național nu există încă o cartare riguroasă a nivelelor de radioactivitate naturală și antropică, importante în evaluarea consecințelor unei situații de urgență radiologică. În zona de sud-est a țării, și anume în zona Galați-Brăila, un astfel de studiu sistematic nu a fost efectuat, fiind încă în derulare.

Motivația alegerii acestei teme este una de ordin personal, întru-cât casa în care au trăit și s-au stins bunicii mei, a fost pusă la dispoziție benevol în 2015, spre analiză unui grup de cercetători ai *Laboratorului de Igiena Radiațiilor Galați(LIR)*.

Prezentul studiu are drept scop contribuția la constituirea unei baze de date specifice privind expunerea populației satului Șendreni, luat în analiză, la radiațiile ionizante provenite din-sursele naturale — Radon (Rn) și Thoron(Tn); la cartografierea unei zone din spațiul rural analizat (pe o distanță de 1,25 Km).

În România, conform Recomandării 2000/473/EUROATOM a Consiliului Uniunii Europene²[2], Ministerul Sănătății implementează *Programul Național de Monitorizare a Factorilor Determinanți din Mediul de Viață și Muncă*³[3], fapt ce presupune colectarea și înregistrarea datelor cu privire la protecția împotriva pericolelor prezentate de expunerea la radiațiile ionizante.

Dintre *obiectivele* urmărite în analiza mediului înconjurător, derulată timp de 6 luni, amintim :

1. protejarea sănătății publice prin informarea factorilor de decizie asupra detectării creșterii nivelelor de radioactivitate în mediu;
2. constituirea unei baze de date specifice privind expunerea populației satului Șendreni

¹Cosma,C; Moldovan, M., Dincu,T, Kovacs,T.(2008),*Radon in water from Transylvania(Romania)*,Radiation Measurements, 43:1423-1428

²Directiva 59/2013/Euratom BASIC SAFETY STANDARDS (BSS) — *de stabilire a normelor de securitate de baza privind protectia impotriva pericolelor prezentate de expunerea la radiațiile ionizante.*

³ în baza Legii nr. 95/2006- privind Reforma în domeniul sănătății

la radiațiile ionizante (Rn, Tn);

3. cartografierea unei zone din spațiul rural analizat (1,25 km), cca. 8 gospodării.

2. Fundamentarea științifică și bibliografică:

Screeningul general pentru caracterizarea radioactivității mediului satului Șendreni a vizat, conform Programului standard de monitorizare, *trei factori de mediu*:

1. determinarea activității *alfa* și *beta* global din *apa potabilă*, prezentă în rețeaua utilizată pentru alimentarea populației, cât și din fântâni;

2. potențialul de *Radon* și *Thoron* din *sol*, estimându-se factorul de risc;

3. determinarea pentru *aer* a concentrației de *Radon* și *Thoron* din *interiorul locuințelor*, cu impact asupra stării de sănătate a familiei mele, doar aceasta analizată în prezenta lucrare.

Fundamentarea științifică s-a realizat prin studierea **Rapoartelor finale** introduse în *Baza Națională de Date de Radioactivitate a Mediului*, întocmite de *Direcția Județeană de Sănătate Publică Galați* care are Laborator de Igiena Radiațiilor, cu dotare tehnică specifică, mulțumindu-le specialiștilor pe această cale pentru sprijinul acordat în informarea și educarea populației privind riscul pentru sănătate, pe care îl constituie fondului natural și artificial de radiații existente în mediul înconjurător.

Fundamentarea bibliografică s-a axat pe studiul, deopotrivă, a materialului geografic¹[4], pentru înțelegerea caracteristicilor fizico-geografice ale satului, dar și a materialului fizico-chimic²[5], care ne permite interpretarea științifică (cu ajutorul specialiștilor LIR) a datelor recoltate din teren de o echipă LIR, cu care am lucrat.

3. Structura lucrării cuprinde introducerea în problematica temei, partea metodologică fiind însoțită de cea aplicativă, pentru ca în încheiere concluzia și materialul bibliografic să întregescă studiul întocmit.

4. Caracteristicile mediului (mărimea³[6] și poziționarea geografică a satului, pe malul stâng al Siretului, cu un nivel ridicat al pânzei freatice în zona de subsidență a Câmpiei Siretului Inferior la contactul cu Câmpia Înaltă a Lozovei), au impus colectarea datelor de tip rațional ținându-se cont de factorii spațiali (situarea satului la 11 Km Vest de municipiul Galați), factorii temporali (cele trei/șase luni de analiză), și nu în ultimul rând de factorul uman analizat (cele opt familii⁴ [7] care au oferit probe spre analiză laboratorului SANIPID, aflat sub conducerea Direcției Județene de Sănătate Publică Galați).

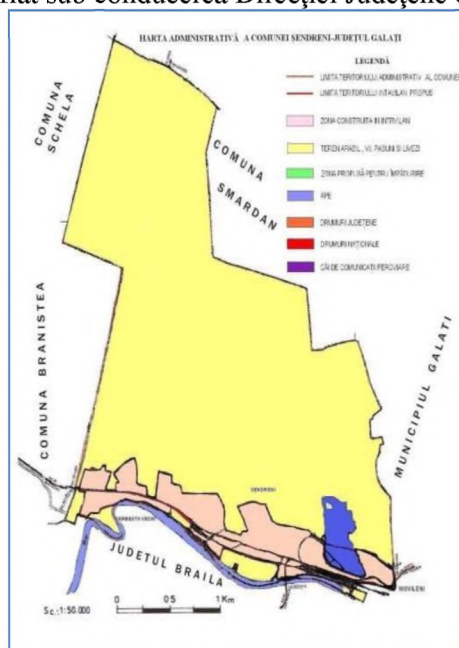

Fig.1. Mereaua comunei Șendreni
Sursa-Diaconu Mihaela, 2008

¹ *** (2005), *Geografia României*, vol V, (2005), pag 450, București,

² Pintilie, V; Ișne, A; Georgescu, L; Moraru, L; Iticescu, I (2016) *Measurements of gross alpha and beta activity in drinking water from Galați Region, Romania*, in Romanian Reports in Physics

³ Suprafața satului este de 4.734 ha, rang II, cf. PUG 2011

⁴ Populația satului Șendreni cf. RPL 2011, era de 2.405 loc.

Fig.2. Distribuția spațială a satului Șendreni, jud. Galați

Sursa-***Plan Urbanistic General 2006 /pag 3

4. Zona studiată și de prelevare a probelor

D.p.v.geografic satul se află în comuna omonimă din județul Galați, o zonă importantă în Euroregiunea Dunării de Jos și bazinul Mării Negre, din Sud-Estul României, extins liniar pe malul stâng al Siretului la confluența cu Dunărea, la limită cu județul Brăila (30 Km distanță față de municipiul învecinat).

Coordonatele matematice indică o localizare pe paralela de $45^{\circ}47'$ lat. N. și meridianul de $27^{\circ}02'$ long. E¹[8], la 11 km vest de municipiul Galați, în Câmpia subsidentă a Siretului Inferior, dezvoltându-se pe câmpurile Lozovei, (componentă a sudului Câmpiei Covurluiului și partea nord-estică a Câmpiei Române)². [9] *Unitățile fizico-geografice* la contactul cărora este situată satul, (Câmpia Covurlui și Câmpia Siretului Inferior), au contribuit la dezvoltarea timpurie, influențând nu numai *evoluția vetrei* sub raportul *suprafeței*, dar și *funcțiile sale interne*, spre acest punct nodal de confluență, gravitând variate produse agricole, materii prime, forță de muncă și căi de comunicație, un important trafic rutier și feroviar (DN 2B, DN 25).

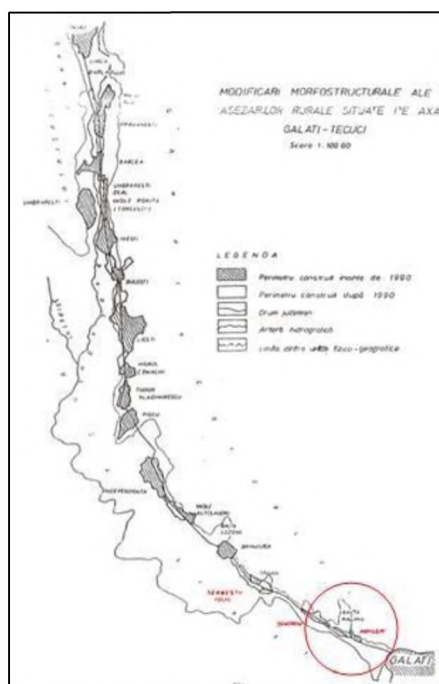

Fig 3. Axa rutieră Galați-Tecuci, DN 25

Sursa- Chițu, Pușcașu, V., (1999). *Modificări morfostructurale ale așezărilor rurale situate pe axa Tecuci-Galați*, Rev Cercetări de geografie, III, pag 427-430.

6. Indicatorii de radioactivitate. Clasificarea fondului de iradiere.

¹ cf. Planului Urbanistic General, 2015 /pag 2

² *** (2005), *Geografia României*, vol V, 2005, București, pag 450,

Substanțele radioactive - radionuclizii, radioizotopii, izotopii radioactivi - sunt unele din cele mai periculoase substanțe toxice. În mediul înconjurător cu excepția radiației cosmice, sursele naturale de radiații sunt alcătuite din radionuclizi primordiali, cei din seriile radioactive ale Uranului 238 și Toriului 232, aduși din subteran printr-o serie de activități industriale (minerit, extragerea petrolului și a gazelor naturale, fabricarea materialelor de construcție, arderea cărbunilor). Conținutul radionuclizilor naturali și artificiali în apă, sol, vegetație, organisme animale și din om, se determină permanent de rețelele de specialitate din Ministerul Sănătății și Ministerul Mediului și Gospodăririi Apelor.

Pentru identificarea surselor de radiații din mediu trebuie cunoscute mai întâi *mărimile radiobiologice care caracterizează contaminarea diferitelor componente ale mediului, precum:*

Concentrația din aer (Bq/m³). În România după 1985, Institutele de Sănătate Publică (București, Cluj și Timișoara) au estimat doza efectivă, dată de fondul natural de radiații, la valori situate între 1,64 și 2,36 microSievert/an.

Așadar, clasificarea fondului de iradiere după natura surselor de radiații indică o iradiere *naturală* respectiv *artificială*, iar dacă sursa de radiații este exterioară corpului iradiat, *iradierea este externă* și implicit dacă sursa de radiații este încorporată sau distribuită în masa corpului *iradierea este internă*.¹[10]

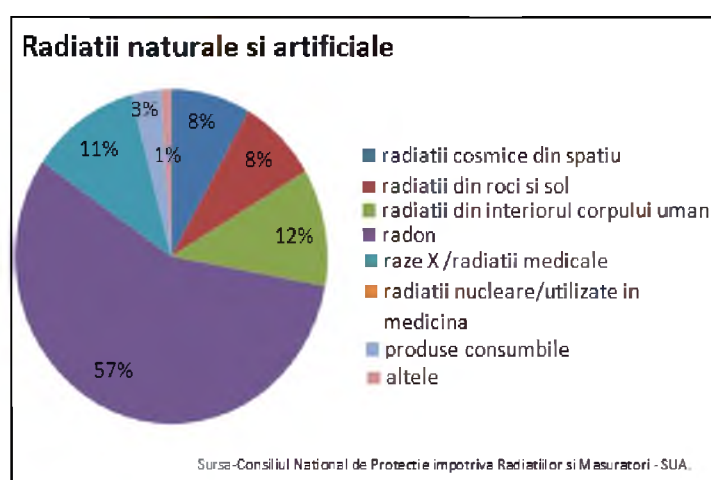

Fig.4. Radiații naturale și artificiale, Sursa -prelucrare după (CNPRM)

6. Metodele de laborator utilizate de specialiștii LIR au fost dintre cele ce se impun. În seriile radioactive naturale prin *dezintegrări succesive* se formează *Radonul* și subprodusii săi, care este singurul element radioactiv în stare gazoasă, ce provine din dezintegrarea directă a *Radiului*. Dintre cei trei izotopi ai *Radonului* numai cel cu numărul de masă 222 este de importanță pentru mediul înconjurător. *Radonul* este un element instabil ce se dezintegrează succesiv și se formează descendenții de viață scurtă, care la rândul lor emit *radiații alfa sau beta* și se atașează particulelor mici (*praf, fum de țigară*) din aerul atmosferic și formând aerosoli radioactivi.

Interpretarea datelor asupra *radioactivității aerului din locuințe*, în lipsa nenormării, se realizează limitativ, referința utilizată când nu există o *Concentrație Maximă Admisă (CMA)* care este media pe județ.

7. Date experimentale și interpretarea lor. Aerul din locuințe.

Protocolul standard folosit ca etapă în caracterizarea radiologică a aerului din locuințe este cel de măsurare a concentrației *activității Radonului și Thoronului*, neinclus în standardele ISO, deci nenormat.

Radonul provenit din surse diferite se poate acumula în interiorul locuințelor. Este importantă detectarea *sursei principale* care determină cantitatea Radonului într-o locuință.

Având în vedere efectele pe care Radonul le produce în organism, concentrația lui trebuie cunoscută și când este cazul, indiferent de costuri, trebuie redusă.

Pentru garaje și pivnițe nu se pune problema unei ventilații suplimentare deoarece în mod normal se produce diminuarea concentrației de Radon prin deschiderea frecventă a ușilor. Determinarea concentrației de *Radon și Thoron* din sol s-a efectuat cu instrumentul de măsurare SARAD RTM 1688-2, instrument dedicat pentru astfel de măsurători, setat să avertizeze sonor orice depășire a valorii normale de 700 Bq/ m⁻³.

¹ Chiosilă, Ion, 1994, *Radioactivitatea naturală în România*, p.9

Fig 5. Instalarea aparatului SARAD în locuința familiei Buricea. (Sursa Diaconu M)

Perioada de măsurare a fost de șase luni (octombrie 2015-aprilie 2016), cuprinzând anotimpul de iarnă când la temperaturi scăzute aparatul nu a fost funcțional datorită caracteristicilor sale tehnice. Datorită timpului de dezintegrare scurt al decendenților Radonului, un timp mai mare de măsură sau mai multe măsurători nu cresc eficiența măsurătorilor, de aceea se efectuează anual.

Casele gospodăriei familiei Buricea au găzduit analizele radiometrice ale aerului din locuințe, avându-se în vedere ca tipul materialelor de construcție să difere (paiantă-1954 și bolțari-1979), pentru a putea compara impactul asupra sănătății coabitanților (boli ale glandei tiroide-familia Buricea, boli ale aparatului respirator-familia bunicilor Roisler, decedați în urmă cu 15 ani).

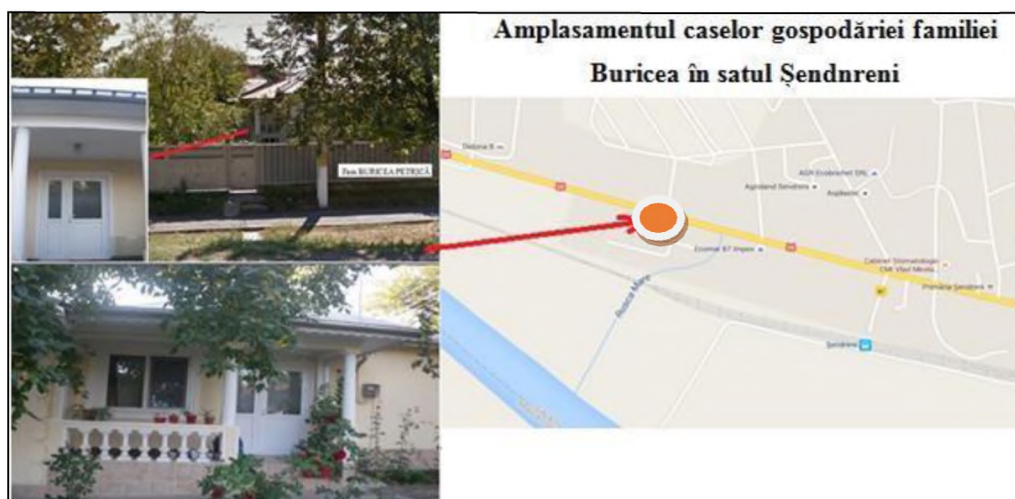

Fig 6. (sursa Diaconu Mihaela)

Chestionarele întocmite sub forma unor tipizate-denumite *Machetă de Raportare*, au fost completate împreună cu proprietarii imobilelor și vecinii acestora (familia Istrate) cu care împart casa duplex din paiantă. Informațiile colectate au servit Laboratorului de Igiena Radiațiilor din cadrul Direcției Județene de Sănătate Publică Galați pentru statistica măsurătorilor, elaborate conform ghidurilor de practică europene.

La nivelul colaboratorilor din rețeaua națională de igiena radiațiilor (toate DSP județene care au LIR cu dotare tehnică specifică) se organizează și derulează activități de supraveghere a expunerii populației la Rn și descendenții săi prin: determinări ale concentrațiilor în aer: Rn -222 (Bq/mc)/tip de locație, Thoron (Bq/mc)/tip de locație, Po-218 (Bq/mc)/tip de locație - prin metoda directă (metoda de instrument SARAD RTM 1688-2).

În anotimpul de toamnă pentru concentrațiile *activității specifice de Radon* în corpul de clădire nou „B”, construit din bolțari prin „metoda tehnologiilor curate”, de reutilizare a zgurii din siderurgie, s-a constatat o ușoară depășire a valorilor normale (700 Bq/m^3) la care a fost setat aparatul SARAD RTM 1688-2, care a avertizat sonor cca 1 min. Pentru acest fapt s-a repetat măsurătoarea la distanță de șase luni, deoarece în anotimpul de iarnă la temperaturi negative instrumentul nu funcționează.

În primăvară, la temperaturi de $+27^\circ\text{C}$, s-au efectuat măsurători în aceeași incintă constatându-se reducerea valorilor de Radon de la 1154 Bq/m^3 la 1100 Bq/m^3 , valori înscrise în parametrii normali pentru județul Galați (1000 Bq/m^3), în condițiile existenței unei *Concentrații Maxime Admise* nenormate pe țară.

Pentru concentrațiile *activității specifice de Thoron* valorile înregistrate cu același instrument de

măsură se observă că sunt cu mult mai mici decât cele de Radon, iar în aprilie s-au redus datorită aerisirilor frecvente. Prin capilaritate materialul de construcție din pereții și podelele caselor emit radiații, însă oamenii sunt permanent expuși unui fond de radiații naturale, care însă nu le afectează sănătatea.

Concluzii

Prin aceste studii consider că am avut o contribuție personală la informarea cetățenilor, identificarea voluntarilor pentru participarea la proiect, recoltarea probelor, realizarea graficelor și a fotografiilor executate în teren și în Laboratorul de Igiena Radiațiilor, ce vin să completeze partea expozitivă, să explicitizeze modul de funcționare al aparaturii, aducând un plus valoare prezentei lucrări.

Ca propunere, pe viitor se impune o analiză riguroasă și în cazul haldei de steril ce repauzează pe suprafața comunei Șendreni, sat Movileni, ce iradiază arcalul proxim.

Bibliografie:

1. Cosma,C; Moldovan, M., Dincu,T, Kovacs,T.(2008),*Radon in water from Transylvania(Romania)*,Radiation Measurements,43:1423-1428
2. Directiva 59/2013/Euratom BASIC SAFETY STANDARDS (BSS) — *de stabilire a normelor de securitate de baza privind protectia impotriva pericolelor prezentate de expunerea la radiațiile ionizante.*
3. Lege nr. 95/2006- privind Reforma în domeniul sănătății
4. *** (2005),*Geografia României* ,vol V, (2005), pag 450 ,București,
5. Pintilie,V; Ene,A; Georgescu,L;Moraru,L; Iticescu,I(2016)*Measuerments of gross alpha and beta activity in drinking water from Galați Region. Romania*, in Romanian Reports in Physic
6. Suprafața satului este de 4.734 ha, rang II,cf.PUG 2011
7. Populația satului Șendreni cf. RPL 2011, era de 2.405 loc.
8. cf.*Planului Urbanistic General* ,2015 /pag 2
9. *** (2005),*Geografia României* ,vol V, 2005, București, pag 450,
10. Chiosilă,Ion, 1994, *Radioactivitatea naturală în România* .p.9
11. Chiosilă, I., Oncescu, M., (1994) *Radioactivitatea naturală în România*, București;
12. Chiosilă, I.,(2014),*Radiațiile și viața*, Ed. Karta Graphic, Ploiești;
13. Chițu,Pușcașu,V,(1999), *Modificări morfostructurale ale așezărilor rurale situate pe axa Tecuci-Galați*, rev. Cercetări de geografie, III, pag 427-430;
14. Cosma, C, Jurcuț ,T,(1996),*Radonul și mediul înconjurător.*,Ed. Dacia, Cluj Napoca;
15. Diaconu Mihaela,(2008)*Monografa comunei Șendreni*, jud. Galați, lucrare de grad
16. Pintilie,V; Ene,A; Georgescu, L;Moraru, L; Iticescu,I (2016)*Measuerments of gross alpha and beta activity in drinking water from Galați Region, Romania*, in Romanian Reports in Physics.

STUDIUL FIZICO-CHIMIC AL SEDIMENTULUI SUBACVATIC AL UNUI LAC EUTROFIZAT

Petru SPĂTARU, doctor în științe chimice
spatarupetru@yahoo.com

Alexei MAFTULEAC, doctor în științe chimice
Silvia BUZILA, cercetător științific, doctorand
Institutul de Chimie, Republica Moldova

Abstract. *One of the most common phenomena that remains relevant is the clogging of surface water objects. Samples of lake mineral and organomineral bottom sediments were investigated. Automatic acid-base automated titration of dispersed systems of solid particles from underwater sediments highlighted a relatively high buffer capacity for acidic agents and, comparatively, low in the case of basic solutions. Studies of the acid-base strength and adsorption activity of the sediment make it possible to develop methods for enriching the soil and protecting it from erosion processes. Some fractions of bottom sediments can be used in construction, sewage treatment and environmental protection.*

Keywords: *underwater sediment, mineralogical fraction, titration.*

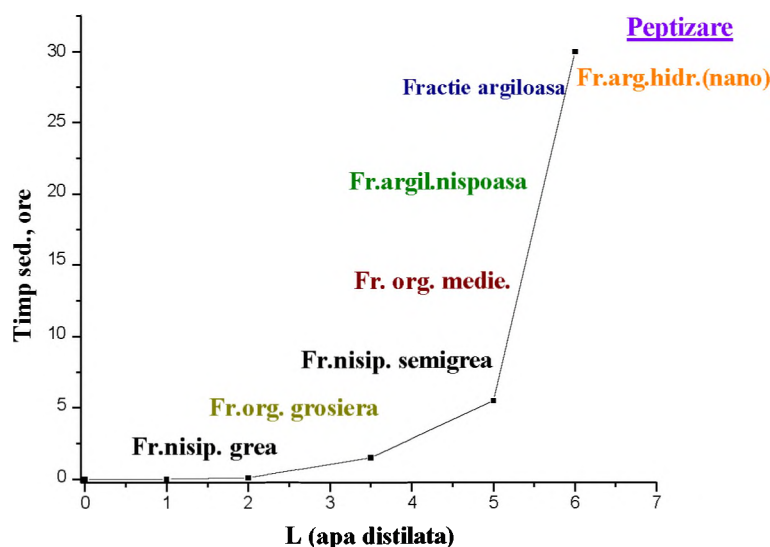
Materiale și metode

Testarea proceselor de decolmatăre a fost efectuată prin agitarea și tulburarea sistemului în sediment și urmărirea procesului de sedimentare în timp a fracțiilor sistemului dispers.

Metodele de cercetare folosite: analiza elementală, studiul Roentgen, spectroscopia IR, UV-Vis și titrarea acido-bazică automată, cu ajutorul căreia au fost urmărite schimbările în sistemul dispers. Cercetările au fost efectuate utilizând titratorul Metrohm 848 Titrino Plus și spectrofotometrele UV/VIS Perkin Elmer Lambda 25 și LOMO SFD-46.

Studierea proprietăților fizico-chimice ale sistemului natural apă-sediment

Testarea proceselor de decolmatăre a fost efectuată prin agitarea și tulburarea sistemului sedimentului subacvatic (lacul Ghidighici) și urmărirea procesului de sedimentare în timp a fracțiilor sistemului dispers. La sedimentul umed (1 kg), neprelucrat anterior, s-a adăugat apă distilată, după care s-au efectuat agitări repetate. Periodic s-au adăugat noi cantități de apă distilată în creștere și s-a urmărit procesul de sedimentare în timp (Fig. 1).

Figura 1. Dinamica separării fracțiilor din sedimentul subacvatic, lacul Ghidighici.

Prima fracție separată a fost cea nisipoasă grea. În afară de nisip mășcat granulat, această fracție conține fragmente de cochilii de scoică. La această etapă am separat, de asemenea, fracția organică grosieră, formată din fragmente lemnoase (0.5 – 5 mm) de tulpină de stuf de culoarea gri-marou. Separarea acesteia de fracția grea are loc în urma unor mișcări de agitare liniară care dau posibilitate ca fracția organică mai puțin densă să se ridice pe suprafața celei nisipoase grele. Datorită granulelor mai mici (sub 0.16 mm), fracția nisipoasă semigrea s-a separat la diluții mai mari, cca 2-3 litri. În urma acelorași mișcări descrise anterior, pe suprafața fracției nisipoase semigree se separă fracția organică medie (sub 0.5 mm). În urma unor diluții, agitări și sedimentări am obținut fracțiile argilo-nisipoase, în care, probabil, mineralele argiloase și nisipoase sunt legate în particule aflate în suspensie. E posibil, că între ele să fie o legătură printr-o substanță organică intermediară, parțial humizată. Frația argilo-nisipoasă are timp de sedimentare foarte apropiat de cea argiloasă medie. În urma diluțiilor și sedimentărilor de lungă durată, fracțiile argilo-nisipoase și argiloase au format o fracție puternic hidratată (peptizată). Această fracție se află un timp îndelungat în formă suspendată. Cel mai probabil, această fracție se formează atât în urma demineralizării apei de suspensie, cât și a oxidării unor substanțe organice care au legat particulele argiloase într-un complex organo-mineral mai puțin hidratat, ca urmare a descompunerii oxidative în apa distilată în cantități mari, apoi, a trecut într-o formă mai hidratată (afânată).

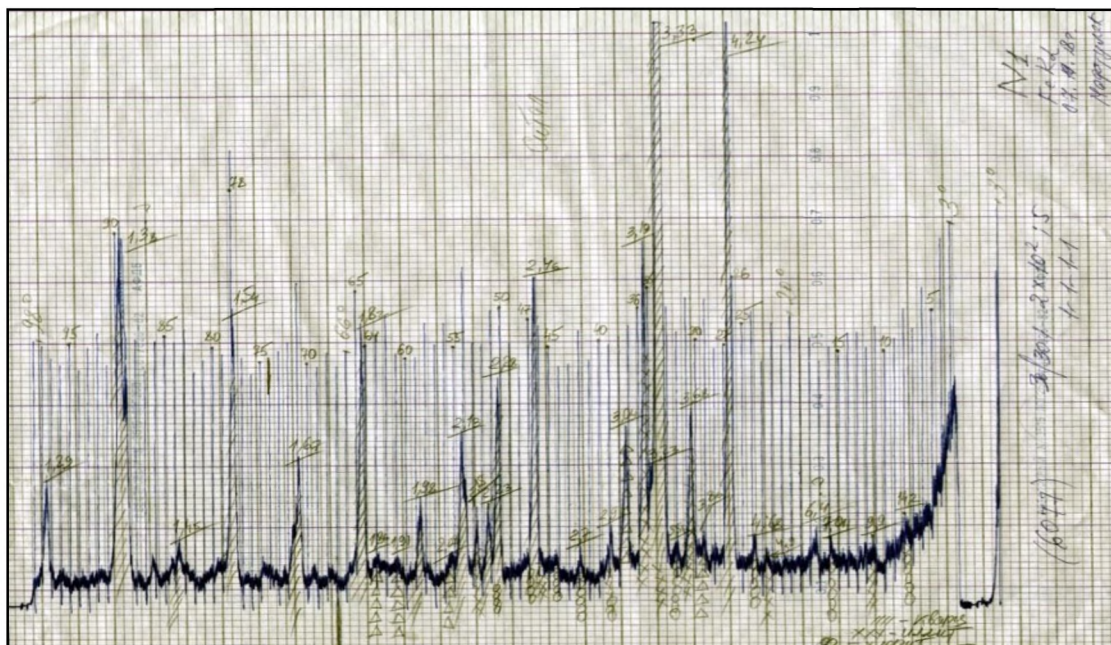
Componența mineralogică a fracțiilor sedimentelor subacvatice din lacul Ghidighici

Sedimentele extrase din lacul Ghidighici au fost pregătite pentru cercetare conform procedurilor descrise în literatura de specialitate.[1, 2] După o sedimentare liberă în timp a sedimentului din lac cu selectarea anumitor fracții, probele obținute au fost uscate la temperatura camerei, mărunțite și omogenizate după mărirea particulelor, apoi au fost supuse analizei Roentgen la refractometrul Dron UM-1 cu detector FeK α . Utilizând datele experimentale obținute, în probele analizate au fost depistate un șir de minerale, caracteristice solului din zona respectivă a lacului Ghidighici. Componentele minerale din probe se deosebesc după raportul lor cantitativ, fapt ce este determinat de proprietățile fizice ale particulelor la sedimentare. Difractogramele obținute la studierea fracțiilor sedimentelor subacvatice sunt prezentate în Fig. 2.

În **Proba generală** este **mult cuarț** (reflexe 0.333; 0.245 nm) și **puțin montmorilonit** (1.59 nm). Conține, de asemenea, **mult calcit** (0.382; 0.302; 0.296; 0.191 și 0.18 nm), fiind prezente și așa minerale: **clorit** (1.42; 0.703; 0.349 nm) și **ilit** (0.990; 0.380; 0.368 nm). În **proba nr. 1 (fracție grea nisipoasă)** au fost identificate așa minerale: **cuarț** (reflexe 0.424; 0.333; 0.246 nm ș.a.), **ilit** (reflexe 0.368; 0.310; 0.215 nm), **cantități mici de clorit** (reflexe 0.710; 0.46; 0.35; 0.27 nm) și de **caolinit** (reflexe 0.386; 0.191; 0.186 nm). **Proba nr. 2** (fracția nisipoasă semigrea) conține **cuarț** (reflexe 0.424; 0.333; 0.246 nm ș.a.), **calcit** (reflexe 0.302; 0.190; 0.187 nm), **albit** (reflexe 0.637; 0.430; 0.319, 0.256 nm) și **ilit** (reflexe 1.00, 0.310 nm). Probele 3 și 4 sunt intermediare și sunt constituite din minerale, care sunt la baza probelor extreme 1 și 7 (Fig 2 a, b) doar în alte proporții cantitative.

Astfel în **proba nr. 3** (fracția argilo-nisipoasă medie) au fost identificate: **cuarț** (0.424; 0.333; 0.245 nm), relativ **mult calcit** (0.380; 0.302; 0.191; 0.187 nm), **montmorilonit** (1.59; 0.256 nm), **clorit** (0.696; 0.462 nm), **ilit** (0.99; 0.496; 0.213 nm), **albit** (0.40; 0.317 nm), **caolinit** (0.238 nm), iar în eșantionul **nr. 4** (fracție argiloasă medie) sunt prezente în cantități mai mari așa minerale: **montmorilonit** (1.59; 0.256 nm), **cuarț** (0.424; 0.333; 0.213 nm), **ilit** (1.01; 0.447; 0.315; 0.248 nm), **calcit** (0.386; 0.304; 0.197 nm), puțin **caolinit** (0.286). Probele 5 și 6 sunt constituite predominant din materie organică.

Un loc aparte îi revine probei **nr. 7** (fracție hidratată (peptizată sau nano, Fig. 2b) caracterizată prin conținutul mai ridicat de **montmorilonit** (1.59 nm), conținând deasemenea **ilit** (1.01; 0.499; 0.447; 0.322; 0.303 nm), **cuarț** (0.426; 0.333; 0.246; 0.189 nm), **clorit** (1.42; 0.714; 0.35 nm), **calcit** (0.386; 0.303; 0.208; 0.190; 0.187 nm), puțin **caolinit** (0.238 nm).

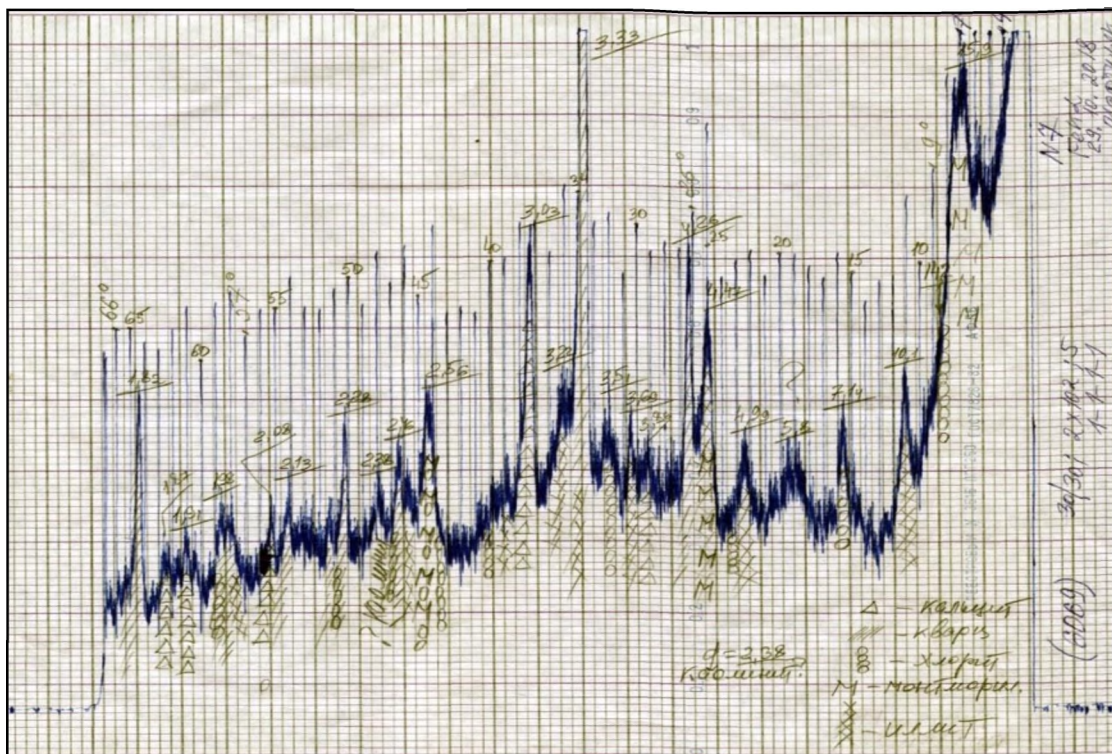

Figura 2 a, b. Difractograma fracției nisipoase grea și fracției hidratate (peptizate sau nano).

Spectrele infraroșii ale fracțiilor sedimentelor subacvatice (lacul Ghidighici)

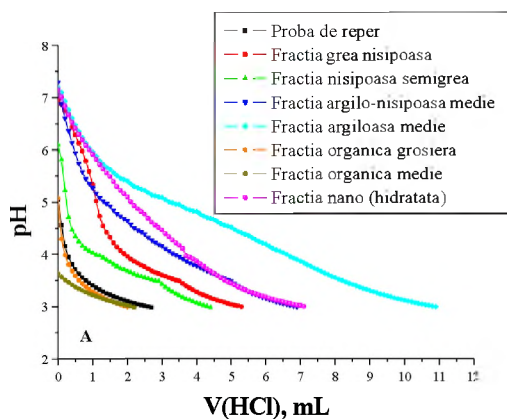
Fracțiile nisipoase 1 și 2 (grea și semigrea) sunt practic identice, de aceea pentru ele nu e necesară o descriere aparte. În spectrul acestor mostre se evidențiază benzi slabe la 2617, 2291 cm^{-1} , prezența cărora poate fi explicată, probabil, prin existența în probe a unor substanțe solide de origine organică cu grupe C-H, C=C. Urmează apoi benzi la 2000, 1883 și 1483 cm^{-1} , aparținând, respectiv, grupelor C=O și unor minerale din grupa carbonaților (CaCO_3 și MgCO_3). Banda foarte intensă și lată cu maximum la 1001 cm^{-1} este caracteristică oscilațiilor de deformare ale legăturilor siliciului cu oxigen, întâlnite în așa minerale: cuarț (α - SiO_2) și montmorilonit, iar banda cu maximum dublu (778 și 762 cm^{-1}) și cea de la 604 cm^{-1} este atribuită aceluiași legături Si - O în modifiția cuarțului pur de tipul α - Si-O₂.

Eșantioanele 4 și 7 (argiloasă medie și nano).

În intervalul 4000-2600 cm^{-1} în spectru se observă două benzi late de intensitate mică, cu maxim de absorbție a radiației IR la 3629 (3611 - pentru nano) cm^{-1} și 3331 (3360) cm^{-1} , oscilații de valență ale grupelor -OH din structura montmorilonitului (Al-OH și Si-OH) și apei moleculare din cavitățile ditrigonale ale mineralului. Urmează apoi alte benzi late, de intensitate mică, la 2312 (2290) și 2056 cm^{-1} , aparținând probabil, oscilațiilor de valență ale legăturilor triple C=C, sau N=C din substanțele organice din probe. Astfel de benzi se întâlnesc și în acizii humici. Banda de absorbție la 1637 cm^{-1} este una caracteristică pentru oscilațiile de deformare δ (H_2O) a moleculelor de apă din sfera de hidratare (coordonare) a cationilor de schimb din spațiul interlamelar al montmorilonitului. La 1437 (1450) cm^{-1} apare o bandă lată, de intensitate medie, aparținând, cel mai probabil, oscilațiilor de deformare δ (C-H) din grupele CH_2 sau CH_3 ale substanțelor organice din probă. Pot fi în același loc și oscilațiile de deformare δ (C-O-), ceea ce poate fi confirmat de caracterul dublu, slab evidențiat al maximumului benzii respective. Banda ascuțită, foarte intensă la 1002 cm^{-1} , aparține oscilațiilor asimetrice de valență ale grupelor Si-O-Si, iar flexiunea slab evidențiată de la 915 cm^{-1} poate fi a oscilațiilor de deformare δ (Al-OH), sau a celor de valență $\bar{\nu}$ (Al-O) din structura montmorilonitului. La 874 cm^{-1} se observă o bandă ascuțită de intensitate mică, care poate fi atribuită oscilațiilor de deformare Al-Fe³⁺-OH, iar dubletul ce urmează la 798 și 778 cm^{-1} pot aparține oscilațiilor de deformare δ (Al-Al-OH) ale grupelor respective de atomi din structura mineralului. Astfel, spectrele infraroșii ale probelor (fracțiile medie și nano) demonstrează că mineralul de bază în sedimentele subacvatice studiate este mineralul argilos montmorilonit.

Fiecare fracție testată prin titrare a fost obținută în formă uscată. S-a luat una și aceeași cantitate (50 mg), la care s-au adăugat 40 ml apă distilată, testată în prealabil în calitate de probă de reper. Fiecare

din probele de fracții au fost testate multiplu pentru a obține rezultate mai sigure. În figura 3 sunt prezentate curbele a 7 fracții. Fracția 1 (nisipoasă grea) are o cantitate considerabilă din fragmente de cochilii de scoică. Astfel, are loc o micșorare moderată a pH-ului și cheltuirea unei cantități mare de reactiv (HCl) la titrare până la pH~5.5, apoi se înregistrează o cădere evidentă a acestui indice până la 4.5-4, după care scăderea este ușor încetinită. În continuare, ambele fracții 1 și 2 au un parcurs asemănător. Diferența între aceste doua fracții este în prezența CaCO_3 , care în fracția 1 este în cantități mai mari.

Figura 3. Curbele de titrare acidă (A) a 7 fracții de sedimente subacvatice.

În schimb, titrările cu acid sunt diferite. Fracția argiloasă are cantități mai mari de minerale carbonatate și substanță organică (humizată), care, presupunem, că are efect de separare a celor două fracții (argilo-nisipoasă și argiloasă medie). Fracția argiloasă medie are o capacitate tampon deosebită în comparație cu celelalte fracții. Segmentul de pH 5.5 - 3.5 ține de grupe funcționale legate de structuri în care carbonul organic este prezent. Am putea presupune existența unei cantități de substanță organică cu un grad avansat de humizare.

O confirmare despre schimbările de humizare demonstrează o dinamică pozitivă în titrarea bazică a fracțiilor organice grosieră apoi medie (fig. 4). Astfel, substanța organică de o finețe evident mai bună legată într-un complex organo-mineral cu structură argiloasă (fr. argiloasă) ar trebui să demonstreze și un grad mai mare de humizare.

Fracțiile organice provenite din sedimentul subacvatc din lacul Ghidighci au fost separate de partea minerală în câțiva pași. Mai întâi, prin agitări liniare, acestea au fost scoase la suprafața fracției mai grele (nisipoasă), apoi partea organică a fost spălată de partea carbonată (CaCO_3 din cochiliile de scoică) cu acid clorhidric (1:3), în continuare fiind spălată bine cu apă distilată. La acest moment aceste fracții devin mai afânate și avem posibilitatea să le separăm ușor de resturile de particule argiloase și nisipoase. Pentru a exclude resturile de acid mineral, fracțiile au fost uscate la 105°C . Astfel, fracțiile organice amestecate cu apă distilată generează un mediu acid. Cu cât fracția este mai humizată, cu atât ea are mai multe grupe funcționale acide. Fracția hidratată (peptizată), spre deosebire de cea argiloasă medie, are evident mult mai puțină materie organică și capacitatea tampon în segmentul de pH 5.5-3.3 este evident comparativ mai mică.

Concluzii:

1. Rezultatele studiilor sedimentelor subacvatice (lacul Ghidighici) cu metode moderne fizico-chimice au permis identificarea în ele a unui șir de minerale (silicați, alumosilicați, carbonați și altele) caracteristice solului din zona respectivă, aprecierea lor cantitativă și a rolului lor în natură, precum și perspectiva de utilizare a proprietăților lor specifice.
2. Titrările automate acido-bazice ale sistemelor disperse cu particule solide, provenite din sedimentele subacvatice au pus în evidență capacitatea relativ mare de tamponare pentru agenții acizi și, comparativ, mica în cazul soluțiilor cu reacție bazică.
3. Studiul caracteristicilor structural – sorbționale și a chimismului suprafeței particulelor solide din sedimentele subacvatice dovedește posibilitatea obținerii unor noi materiale filtrante și

elaborarea metodelor originale de purificare ale apelor naturale și celor reziduale.

4. Cercetările durabilității acido-bazice și activității adsorbitive a nămolurilor oferă posibilitatea de a elabora procedee de fortificare a solurilor contra proceselor de eroziune.

Bibliografie:

1. Гиллер Я. Л. Таблицы межплоскостных расстояний. В двух томах. М. Недра, 1966, с. 362 - 364.
2. Моисеенко А.С., Егорова И.В. Инфракрасные спектральные ИИС исследования горных пород. Учебное пособие. М.: Издательский центр РГУ нефти и газа, 2013, 194 с.

**„Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației”
Volumul VI, Partea 1**

Piața Independenței 1,
Cahul, MD-3909
Republica Moldova

tel: 0299 22481
e-mail: rectorat@usch.md

Bun de tipar: 30.09.2019
Format: 21 cm x 29,7 cm
Coli de tipar: 24,75
Tirajul 100 ex.
Tipografia „CentroGrafic” SRL, Cahul
Tel. 0299 25949